C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBRI XXXVII.

RECOGNOVIT ATQUE INDICIBUS INSTRUXIT

LUDOVICUS IANUS.

VOL. V. LIBB. XXXIII—XXXVII.

LIPSIAE
SUMPTIBUS ET TYPIS B. G. TEUBNERI.
MDCCCLX.

PRAEFATIO.

Indices, ne longior interponeretur mora, nolui inserere huic volumini. Quod quum eos contineret libros quos invento codice Bambergensi pertractavissem (vid. praefat. vol. IV.), speraveram fore ut non multum mihi facesseret negotii, sed spes me fefellit. Sensi, quantum interesset, utrum singulos quosdam emendandos eligeres locos, an totus orationis contextus esset ad normam exigendus. Neque erat quod laboris taedium levaret, quoniam res illustriores occupatae erant aut a me ipso aut ab aliis, restabant aut abstrusae atque perdifficiles, aut leves atque minutae, neque tamen minus eae requirebant diligentiae atque operae, immo multo copiosior adnotanda erat scripturae discrepantia quam in ceteris Naturalis Historiae libris. Eo autem stimulo, quem laeti studiorum fructus addere solent, destitutus conficiebar gravissimis maeroribus et luctibus, in quibus sunt qui non me solum moverint, nam quis non luget mortes clarissimorum virorum C. F. Naegelsbachii et F. Thierschii? quibuscum, amico altero, altero praeceptore usus, ego artissimis coniunctus eram necessitudinis vinculis. Quid mirum, si ad reliquum perficiendum minus alacer et promptus fuit animus quam ad inchoandum opus?

Maximas vero difficultates mihi attulit ultimus liber, quem e vetustioribus codicibus solus continet codex Bambergensis, hac quidem ex parte et interpolationibus et lacunis ita foedatus, ut liceat ipso eum dicas inferiorem. Sed tamen tamquam obrussam eum adhibendum esse putabam, ut vel ex eius interpolationibus nonnullae mihi viderentur addendae esse uncis inclusae. Multo enim deteriores sunt quae praeterea adhuc cognitae sunt tres codicum familiae, qui quidem numerus efficitur, si respicimus ad operis finem, qui integer legitur in uno codice Bambergensi, e quo quae in ceteris exemplaribus desiderari demonstraveram in observationibus criticis (Monach.

MDCCCXXX.) a me in lucem edita sunt in lectionum Plinianarum particula priore (Suevof. MDCCCXXXIV.).

Quae antea typis edita sunt exemplaria desinunt in verba *quacumque ambitur mari* (§. 203, pag. 179. lin. 34.). Quem operis finem licet ego in uno codice Parisino 6804., qui est sec. XV. scriptus, me videre meminerim, neque quisquam, quod sciam, huius rei praeterea habuerit rationem, dubium non est quin tribuendus sit peculiari cuidam codicum familiae, cuius simillima sane esse videtur altera cuius ultima verba sunt: *priusquam ad oculos perveniat desinens nitor* (§. 199. pag. 179. lin. 5.); nam praeter codicem Mediceum sec. XIII. et Petropolitanum, quem immeritis laudibus extulit Stephanus Falconetus, ei adscribendi sunt e Silligianis codex Vindobonensis II. sec. XV. (C) et Monacensis sec. XV. (P), quibuscum plerumque congruunt exemplaria typis edita ante Harduinum, qui codicem Parisinum 6797. (d) amplexus incidit in tertiam familiam, cuius exemplaria desinunt in verba *primum pondere* (§. 199. pag. 179. lin. 1.), et in hoc libro depravavit multo plura quam emendavit, quippe qui non animadverteret illum codicem Toletani alias simillimum, ab initio non magis quam hunc continuisse librum XXXVII., suppletum postea e codice recentiori qualis est Parisinus 6801. seculo XV. scriptus (h) et duo alii Parisini unusque Vaticanus.

Quae quum ita sint, si forte iusto plura in hoc libro reliqui, spero mihi datum iri veniam.

Scribebam Suevofurti nonis Iuliis MDCCCLX.

SCRIPTURAE DISCREPANTIA.

Lib. XXXIII. pag. 3. lin. 2. *exquirenti* B.*) | 6. *vidimus* RVd., *videm.* h. | 7. *excavato* RVd[1], ..*tos montes* h (d[2] del. *mirantes.*) | 8. *hoc et* RV, *hoc etiam* dh edd. | 9. An *parenti?* | 11. *quaqua* SRTVd. | *caecatur* PV(Rd *cec.*), *secatur* T Hard. (R ..*etur*). | 12. *quoto* om. RVdh. | 13. *haec* h edd. | *fruges larga* B (S *frugis*, sed vid. ad vol. III. p. 51. 1.), *fugre si archa* T, *sugresiarca* RV, *frugi sit in archa* P, *frugum parcha* d, *minime parca* h edd. | 14. *perimunt* SB[2], *premunt* RTV edd. Vid. ad vol. II, p. 169. 37. | 16. *ut repente* BRVh. | 18. *penetratur* SB, sed cf. §. 6. *quanto feliciore aevo* al. | 19. *et delic.* h edd. | 23. *nomine ex auro custodiens* h, *nomen natura* Td (Hard. *non*, RV *naturam*). | *parum . . . unam* om. RVd. | 24. *potestatem* B. | 26. *eum* RVd, *o* P Brot. | 29. *auxere* om. B. (S dist. *provocare et artem*). — 4. 3. *murrina* SBT (RVd ..*nam*), *myrrhina* edd. Vid. ad p. 145. 27. | 11. *sacrum famae* SB (RTVd *fama*), *sacra fames* Θ, *auri sacra fames* Brot. e Reg. 3. (h edd. vett. *aurum*), cf. Virg. Aen. 3, 57. | 13. *quantum* RVdh edd. | 14. *sese* SB, *se* v. | 17. *emitasse* TΘ (R *emitt.*, V. *aemitt.*), *mutasse* d Hard. | *et ipse* (om. *iam*) RVdh edd. | 19. *cum* om. RVd. | 22. *qui id* RTVd, *qui anulum* h edd. vett. | 29. *romaenè* PRV. (d ..*ene*), *romani* h. | *quorum* Ph. | *more* (om. *in*) h edd. vett., *mere* Gron. Hard. | *ferrent* PRV (h *ferendum*), *ferreum* d, *ferreum id* Sabell. edd. | *erat* PVdh edd.,

---

*) *S* significat contextum editionis Silligianae, *Sill.* commentarium Silligii, *U* Urlichsii Chrestomathiam Plinianam Berol. 1857, *I* emendationes editoris, *I*[1] eiusdem emendationes in appendice ad vol. V. prioris editionis Silligianae Lips. 1836. prolatas, *Barb.* Hermolai Barbari Castigationes Rom. 1492., *Salm.* Exercitationes Plin. Trai. ad Rhen. 1680., *B* cod. Bambergens. sec. X vel XI, (*B*[1] eundem a prima, *B*[2] a secunda manu), *C* cod. Vindobonens. II, ap. Endlicherum 235, sec. XV., *N* cod. Burbon. sec. XIV., *P* cod. Pollingens. nunc Monac. sec. XV., *R* cod. Riccardian. sec. XI., *T* cod. Toletan. sec. XI—XIII., *V* cod. Vossian. Leid. 61., *a* cod. Paris. 6795. sec. VIII. vel IX., *d* cod. Paris. 6797. sec. XIII., *h* cod. Paris. 6801. sec. XV., *Θ* cod. Chiffletian., *v* scripturam editionum et codicum praeter nominatos.

erat id Gron. | *ut* Hard. — 5. 13. *hii* BV, *ii* S, *duo* R. | 15. *his* SRTVdΘ, *iis qui* B. | 16. *muneri* (om. *vice*) RTVdΘ Hard. | 27. *et iam* U. | *serior is* S, *ser toris* PRTVΘ. | *et* SUB, om. v. | 28. *fuisse* RVdh edd. | 33. *effici* om. PRTVdΘ Hard. | 34. *periisse* U, *reperisse* Td, *repperisse suo et* P (h Brot. *rapuisse*). | *Pompelii* B[1](B[2] ..*pil.*), *Pompeium* P. | *secundo* Brot., *IIII* Td. | 36. *ex* om. d edd. | 37. *iis* SUB, *his* v. — 6. 1. 2. *equidem* Sd. | 3. *indicare* Θ Hard. | *et iam* I, *etiam* UB, *quoniam* Sv. | 4. *repetimus* h edd. | 11. *XIIII* B, *XIIII milia* SU (d *XIII* RVh, edd. *tredecim*). | 11. 12. *transtulit...pridie* om. B. | 12. *VI* SRTVdΘ, *VI millia* Hard. (h edd. vett. *VII*). | 13. $\overline{XV}$ B, *XV* (om. *milia*) RVd, *XV milia* S (edd. *mill.*). | $\overline{CXV}$ B, *CXV milia* SRVd (edd. *mill.*). | 15. *Anci* U, Orell. ad Cic. ad Att. VI, 1, 8., *Cneii* Manut. et Pigh. ibid., *Anni* SB (v ..*ii*). | 17. *plebi* RV, ..*bis* B[2]dh edd. | 19. *promulgaverat* RVdh edd. | 21. *Poetellio* RTVΘ, *Petilio* h. | 23. *plebei* SUB, ..*bis* v. | *indignatione* RVd (h edd. *senatus ind.*). | 24. *abiectos fuisse* Rdh edd. | 26. *at enim* I, *ut enim* SUB, *et enim* RVdh Hard., *Est enim* edd. vett. | 27. *propterque* dh, *propter quae* SUBV, *propter* P, *propter eaque* Hard. | 29. *L.* (*Sul.*) URVh edd. vett., *I.* T. | 34. *CCIIII* U Hard.[1] Brot. Niebuhr, *CCIII* SB, *CCCIIII* RTVdh Θ Hard.[2]. | 34. 35. *annis* om. B. — 7. 3. *tunc* B, *tum* SUdh, *cum* RV. | 4. *habuere* SUB, ..*runt* v. | 6. *fuerat* Rdh edd. | 16. *deinde* RVdh edd. | 18. *qua* S cod. Paris. 6803. | 18. 19. *occultantur* SBRd. | 19. *milis* I, cf. 36, 98. et Fest. s. v. *millus*, *milibus* SUv, *micis* Gron. Url. | 21. *servi* B. | 30. *uni tantum* UB, *uni* Sv. | 35. *inferci* RTV, *inferunt* d, *inserunt* h. | 36. *totius* RVd, *totam* h. | 37. *gemmas* RV. — 8. 1. *vel* Bergk. | *plurima* SUB, ..*mum* v. | 2. *priscorum* om. S (RVd cum *qualis innocentia*). | 3. *at nunc* dh edd., *adiuncti* V, *at vincti* R. | 4. *et in* RVdh edd. | 5. *acta serv.* RVdh, *ac serv.* edd. | 15. *et ipso* B, *ipsi* R. | 18. *acta* RVd, om. h. | 19. *non* B, *nondum* SUv. | *arra* om. B. Poterat omitti, ut intelligeretur *sponsio*, sed cf. 29, 21. | 20. An omisso *mox* legendum est: *nummos ante apud nos anulos coepisse?* cf. 35, 77. *omnia ante.* | 27. *plebei* SUB, ..*bi* v. | 29. *iudices* Rdh edd. — 9. 1. *electi* SB, *sel.* v. | 1. 2. *in comitiis* del. Bergk. | 5. *principatu* B, ..*tus* SUv. | 7. *Polione* Url. in emend., B 35, 10., *Poll.* SUv. | 9.

dum iuv. RVd edd. | 10. *aucupatur* d edd. (RV *occup.*), *aucuparetur occupatusque* h. | *senatum* RVd. | 12. *cuius* B, *cui ius id* PR edd. (V del. *ius*). | *nisi cui ingenuo* PRVdh edd. | *ipsi* h edd., om. PRVd. | *patri* PRVdh edd. | 13. *avoque* PRh edd. | *sestertia CCCC* RVdh edd. (P om. numero). | *fuissent e* RTVd (h *et*). | 14. *sedendi* RTVdh edd. | 20. *et* SUB, om. v. | 21. *id prom.* UB, *prom. id* Sh edd., *in prom.* TVd, *prom.* (om. *id*) R. | 28. 29. *vires* (om. *sortis*) PRdh edd. (V *vire*), sed cf. 7, 36. 165; 16, 1. | 30. *Catilinanis rebus* Bd Hard. (Dalec. 2, 137.), *..nianis reb.* UP (edd. quaed. vett. 2, 137.), *..nariis reb.* S, *contilianis reb.* RTV, *ei senatum concilians* h edd. vett. | *ex eo se ordine* edd. | 31. *profectum esse* RVdh edd. | 37. *iis* SUB, *his* v. | *qui* (om. *id*) PRdh edd., *quid* V. | *ab equ.* SUB, *ad equitatum* v (T *aequitatem*). | *trahebantur* PRdh edd. | 38. *flexuntes* SUB fragm. Grani Licin., *..umentes* RTVdΘ, *..umines* h edd. — 10. 5 *trosulos* P (V^1 *tos*, V^2 *cons.*), *trosullos* R. | 12. *et* om. RVdh | 14. *habent externi* PVdh edd. (R *..nis*). | 15. *quod* h edd. | 16. *et* SUB, *ex* PRTVd, om. h edd. | 17. *primum* RTdh Hard. | 17. 18. *traditur A. Postumius dictator. Apud* Sv, dist. U. | 19. *eum* BRVd, *ei* SUv. | *essent, hanc* SUv, dist. I. Lacunam notavit Url. Excidit verbum *donavit* et indicatio ponderis coronae. | 20. *dedit; item* SUv., distinct. sustulit I, *dedit librarum III* Bergk. | 22. *Trium Piso* U. | 23. *expraeleg.* RTVd, *reipublicae leg.* h edd. vett. | 24. *honoris* (quod iungendum est cum *nihil aliud*) RV, *honoris causa* SB, *honori* (ut 16, 9.) Pdh edd. | 27. *ex* Θ, *et* RTV, *in* Pdh edd. | 28. *frementes* PRVdh edd., sed cf. 34, 139. *Pompei .. edictum .. prohibentis* al. | 31. *in* om. RVd. | 32. *e* RVdh edd. | *Dardanum* dh Hard. | 33. *Celticae* RVdhΘ edd. | *Celtibericae* BRVdh edd. | 36. *e* om. SB. | 37. *induetur* SB, *..itur* v. — 11. 1. *paedagogiis* S cod. Par. 6802. edd., *..gis* BRVdh. | 4. *etiam* Rdh edd. | 5. *admissionem liberti eius* PRVdh edd. | *dedisset* I^1, Sill., intelligit admissionales. | 10. *fecit* dh edd. | *eius* om. RVdh edd. | 13. *liberalis* RV, *librales* dh Hard., *libeli rari* B. An *libellarii adpendebantur asses*? | 16. *pendere* T, *pondera* h. | 18. *etiamnum* SB, *....nunc* Uv. | 21. *CX* Vd, *CX M.* Rh edd. | *assum* Vd. | 22. *signatum est* dh edd. | 23. *CCCCLXXXV* SU Jac.

Cellar. (B *LXXXXV*), *DLXXXV* RTVd edd. vett. | 25. *valere* SUB, om. v. Vide ne intelligendum sit *signari.* | 27. *est* SUB, om. v. | 30. *eius* SUB, om. v. | 32. *ratens* B, *crates* RT, *erat aes* Vd. Vide ne quid exciderit et *rates* corruptum sit. | 33. *quem* B, *Marcum Q.* RTd (V ..*cumque*). | 34. *assis uncialis* RV. | *demedium lucratum* RV. | 37. *datus* (om. *est*) dh edd., *data* RV. | *Noti* RV, *nota* edd. vett. | 38. *inde* SUB, *et inde* v. — 12. 1. *semunciares* V, ..*ciales* h. | 2. *plebi* RV, ..*bis* dh edd. | *argentum* RVd. | 3. *is* SUB, om. v. | *Claudia* Td. | 6. *denarius nummus* B e correct. | *LI* UB, *LXII* Sv. | 7. *sestertio viciens* B. | 8. *effecit* SRTVd. | *librali* UB, ..*ras* Sv. | Videntur excidisse quaedam in quibus fuerit obiectum verbi *efficit* et verbum quod pertinuerit ad *sestertii.* | *sestertiorum* edd., ..*tium* U. | *erat* Sh. | *CCCC* B, *sestertios DCCCC* SPh, *D. nongenti* RVd, *IↃↃCCLX* U. | 9. *posthaec* RVh edd. | *XL* Rd, *XXXX* B, *XXL* SUTV, *XL millia* h (edd. vett. *M*). | 10. *et* B, om. SUv. | *inmurss* R, *imminuisse* PTd, *minutissime* U Hard. (edd. vett. ..*mus*). | *vero* RTh edd. vett. | *XLV milia* Ph (edd. vett. *M.*, RVd *quinque*). | 11. *origine* SUB, ..*go* v. | *avaritia* R. | 11. 12. *excogitato* Gesn. | 13. 14. *Septumuleius* V (B ..*mullius*), *Septimuleius* SURd, *Sepeius Claudius* h. | 14. *Gai* om. B. | 15. *abscisum* SUB, *exc.* v. | 17. *aliquid* RVd, ..*quo* h edd. | 18. *infundit* SB, *fudit* RV. | *paret* Vd. | 20. *experso* V, *expresso* PR edd. (h ..*sis*), *ex ipso* d. | 21. *auro aut* RVh edd., *aut auro* Td. | *pluris* SUB, om. v. | *tam inaurata* PVd Hard., *tam aurea* h edd. vett. | 22. *inaurata* h edd. vett. | 24. *Messalla* B[1]. | 25. *vasis* om. V edd. vett. | 26. *summam* V, ..*mae* Rdh edd. | 28. *hacnonem* d (V ..*nomen*), *Agnonem* R edd. (h ..*none*). | *Telum* BVd. | 29. *sophus* P, *sopus* d, *sopius* h, *opus* RTV, *solus* (i. e. *sofus*) SUB, *apud nos* Gron. Hard. | 29. 30. *contumeliae* B, *in contumeliam* h edd. | 30. *utilitatem* SB. | *o* om. UPTd Hard., *opus* h edd. | 33. *imperitasse* R edd. | 34. *octingenta milia*, $\overline{XVI}$ I coll. Liv. 30, 37. et 38, 38; Appian. Pun. 8, 54., *octingena milia* SB, $\overline{XVI}$ U, *aut* RTVd, *XII M* Gron. Hard., *argenti* h edd. vett. | 37. $|\overline{XXIIII}|$ BTd, *XXXIV* RVh edd. | 38. *vasa aurea* h edd. | *foliatam* I[1]U, *folia ac* SRVd, *folia* B. Praeterea

conieceram *solidam*. — 13. 1. *vitem* (om. *que*) BVd, *vitam* R. | 2. *MM* U coll. Diodor. 2, 9., quum MCC talenta Babylonia sint MM Aegyptia, *XV* SBVdh (edd. *quindecim*). | 3. *talentum autem* dh edd. | 4. *Salauces* RVdh edd. | 4. 5. *Aeetae subolis* I[1]S (U *..les*), *aetaesobolis* B, *aetesubopes* V, *et Esubopes* Rdh edd. | 5. 6. *argenti aurique* Uh edd. | 6. *Suaanorum* B. | 7. *sed* RVd, *sed et* h edd. | *camerae* dh edd., om. RV. | *et arg.* h edd. | 11. *triumphavit* RTVd. | 12. *arbitrentur* Ph edd. | 15. *etiam* om. Rh edd. | 16. *iam* SUB, om. v. | 17. *Gaius* SUB, *et Caius* v. | 18. *CXXIIII*. Vdh edd. vett., *CXXXIIII*. R. | 27. *$\overline{XVII}$. CCCX* U, *XVI. DCCCX*. RTVd Hard. | 28. |*$\overline{LXI}$*|. *XXXV. CCCC* B, *LXII. LXXXV. CCCC*. RTVd Hard. | 29. *XV* R. | *DCCCXXIX* Td Hard., *DCCCXXX* RV. | 31. *argenteorum* om. RVh edd. vett. | *XXXV. M* RVd Hard. (T om. *M*). | *nummo* UB, *numerato* Sv. | |$\overline{CCC}$| B, $\overline{CCC}$ U, *HS*. $\overline{CCC}$. SRVh (Td $\overline{CCCC}$). | 33. |∞∞∞∞∞| I, ∞∞∞∞∞ UB, *HS*. ∞∞∞∞∞ S, *IIIII*. R (TVd *II. III.*). | 38. *transire* B[1]RV. | *cameras* Vdh edd. — 14. 8. *quoniam* SUB, *quoniam is* Rh edd., *quonimis* TVd. | 9. *gemma* SB, *..mis* v. | 13. *tuto etiam* Rd edd. (V *toto*, h *tota*). | 15. *id ipsum* (om. *et*) R Hard., om. h edd. vett. | 17. *violentissimae* RV edd., *..tis simili* Td. | *igni* Td edd. | 19. *quam* edd. | *usu* V edd. | *deteri* edd. | 20. *producantur* d edd., sed cf. §§. 75. et 98. | 23. *et quinq*. Th edd., *aut quinq*. d. | *bracteas* Rd edd., cf. 37, 105 sqq. | 25. *retinente* SB, *..tes* v. | 26. *brattia* Bh, *bratia* V. | *quae historia* B. | 27. *strigile* RV, *striges* SB, quod recipere dubitavi, quoniam idem codex l. 31. habet *rogo* pro *robigo*, et p. 15, l. 26. *talutium* pro *talutatium*. | 30. *suam* SB, om. v. | 36. *verius* BVh. | 38. *ei* RVdh edd., *et* SB. (Bergk.: *Claudio principi edenti .. adsidentem indutam*). — 15. 7. *quis* SBRV, *quibus* v. | *ut dicemus* Sh edd. | 7. 8. *reddentes, excogitata fraus est.* S edd., dist. I. | 8. 9. *aes . . . accensumque* om. RV. | 9. *alumine*; *postea* S edd., dist. I propter ea quae proxime sequuntur. | 15. *gryphis* Rd Hard., *gryphibus* h edd. vett. | *apud nos* deleta vult Bergk. | 20. *quaeritur*, SB, *Quare* v. | *dicetur* Vh edd. | 21. *segullum* RV[1]dh edd. (V[2] *sabulum*). | *tollant* V, *..it* B. | 22. *harenae qua* B. | *lavatur* B, *levantur* R. | 24. *facilitate* Θ. | *Delmatia* SB, *Dalm*. v. | 26. *cumina* PRT

(V *cumm.*), *cum iam* h edd. vett., *gummi* d Hard. | *talutium* SB, sed vid. ad p. 14. l. 27., *calatatium* P. | *vocant* om. Td Hard. | 27. *auro ea* PRdh edd., *auro a* V. | *Spaniarum* RV, *Hispaniae* dh edd. | 30. *gloriae* RVh, vid. ad p. 16, 17; vol. IIII, p. 115, 24. | 31. *sappiro* B (sic etiam 36, 198; 37, 71. 119. 120. 139; idem 37, 151. *sapirum;* 37, 120. *sapiri*), *sapph.* Sv. | *theabatico* RVd. | 35. *mollitur* SBh. | *in farinam* (cum anteced. iuncta) Rdh edd. | 35. 36. *apilascudem* P (V ..*dunt*), *apiliscudent* R, *ac pilis cudunt* d in ras. (Salm. Hard. *cuditur*), om. T. | 36. *sudoremque* V (h add. *qui*), *súdorem* (om. *quae*) PR, *sudorisque qui* Td Hard. — 16. 1. *simili* ST. | 8. *atque purpuras* SB, om. v. | 10. *igni* dh edd. (RV *hoc signi*, om. *et*). | 11. 12. *in cuniculis vapor et fumus* RVdh edd. | 12. *strangulant* B. | *fractariis* SBT marg. Victorii, ...*turis* v (V *stract.*). | *ferri terram* Ph edd. vett., *fere* Hard. | 13. *habentibus* SB, *agent.* v. | 15. *fossa* V Hard., *fossam* PRdh edd. vett. | 15. 16. *ambitque tamen* Hard., *ambit quiete tamen* Ph edd. vett. (d *quietem*, RV om. *ambit*). | 17. *gloria* Vd, *glareae* h edd., *gloriae* R, vid. ad p. 15, 30. | *gandadiam* Vd (R ..*ded.*), *candidam* h edd. (P ..*da*). | 21. *cadunt* SB, *caed.* v. | *dantque* h edd. vett. | 22. *pervigil* dh edd. | *voce nutuve* Hard., *voce ictuve* Th edd., *vocent utve* Vd (R *utae*), *vocat et ut* P. | *vocari* PRTVd. | 25. *aeque* RVd, om. h edd. | *efflatu* SB, *et fl.* v. | *incredibilis* RV. | 26. *scire* RVd. | *fodere* dh edd. (RV *foed.*). | 27. *fuit causae* Td Hard. (RV *causa*). | 28. *maior* RTVd. | 31. *in mille* T, *ni mille* Rd (V ..*lae*), *nimirum* Ph edd. | *labor est* Ph edd. | *praeceps esse* SB, ..*cepisse* v. | 31. 32. *libramento* h edd. vett. | 32. *ruat verius* SB, *fruaris* PRTdh edd. vett. (V *et fr.*), *furatis* Hard. | *qua influat* V Hard., *quam influat* P, *quando influat* h edd. vett. | 33. *convallis* B^2V edd. | 35. *cavatae* RV edd., *cavius* d. | *is qui* Rh edd., *isque* V, *isque qui* d. | 36. *intuentis* d, ..*tibus* RVh edd. | *nefarium* Pd (V *naf.*). | *se alisu* B^1. | 37. 38. *praedicunt* RV, ..*figunt* h edd. vett. | 38. *quaque* SB, *itaque* v. | *hominum* RV. | *manes* PRVdh edd. vett., *Manus* Hard. — 17. 1. *homine* SB, ..*nes* v (Hard. *omne*). | *ut vit.* h edd. vett. | 1. 2. *lav.* .. *lutum* SB, om. v. | 3. *ducunt* SBP, ..*tur* v. | 6. *et repl.* RVh edd. | 7. *erumpit*

Rh edd. | 8. *quas* (om. *per*) RV, *in quas* h edd. vett. | 9. *agagas* V (T ..*gang*., R ..*gans*). | *haec* BRVd, vid. ad vol. II. p. 68, 22; vol. III. p. 36, 2; vol. IIII. p. 30, 15., *eae* Th edd. | 10. *ulicem* Rd., om. h edd. vett. (sed infra: *est ulex*). | 12. *canales*. B^2 (B^1 ..*lis*); *canale* SPRVd (h edd. ..*li*). | 13. *labitur ... in mare* SB, om. v. | 15. *auriga* RVd. | 17. *etiam* dh edd. | *palacas* RTdh Hard., *palacras* V edd. vett. (P *pall*.). | 18. *iidem* Rh edd. (BV *idem*), *id autem* Sd. | 18. 19. *siccatus* h edd. (RV *ic*.). | 21. *Callaeciam* I (B *calliaec*., idem *callaec*. §. 80; 34, 158; 36, 26; S 19. 10, ubi DT habent *Galliciae*, adΘ *Gallitiae*), *Gall*. Sv. et B 34, 156; R 4, 112. | 23. *saeculis perseverat* SB, quod fortasse glossema est. | *fertilitates* B. | 26. *Victimularum* Vd (R *Vitti*.), *Victumiliarum* P (h *Victim*.), *Ictimulorum* T edd. | *in* om. TRd Hard. | 29. *etiamnunc* RTd, *etiam* edd. vett. | 31. *fragili* RVd edd. | 34. *illud propter* dh edd. | 37. 38. *aliube* (bis) B^1 (V semel 37.), *alibi* (bis) B^2Pdh edd. | 38. *dena* (om. *parte*) h edd. vett., *nona* Pd Hard. (RV *non*). | *octava parte* P Hard., *nona alibi octava parte* h edd. vett. | *Calleciae* B (S *Gallae*.), *Galliae* v. — 18. 2. *praeest* RVdh edd. | 3. *est*, *et* SB. | *scrobes* RVdh edd. | *ae* V, *eae* Rdh edd. | 5. *Vetusta* SB, om. v. | 6. *et el*. SB. | 8. *insula* Bh. | 14. *vanitate* SB. | 15. *modo* SB, *illo modo* v. | 16. *Anaetidis* SVdh (R *anet*.), *ranaetidis* B, vid. ad vol. III, p. 28, 24. | 17. *significavimus* dh edd. | 18. *ea* SB, om. v. | 19. *narratur dictum* dh edd. | 20. *interrogatus esset* SB, ..*garetur* v. | *verumne esset* I, om. B^1, *esset ne verum* dh edd., *sciretne* SB^2. | 21. *hoc* (*num*.) dh edd., *hic* RV. | 22. *cum* RVd. | *de* Vdh edd. | 27. *plurimis* d edd. | 27. 28. *pluribus ... infantibus* om. R. | 28. 29. *interantur* RV, *inveterantur* Td. | 29. *ipsis* et *malefici* RV. | 30. *remedium est* h edd. | 32. *misyis* I (cf. 34, 117. *misyos*), *missuis* B^1 (B^2 ..*iis*), *missis* RTV, *misso* dh edd. vett., *miseos* S Hard. | 34. *trahit* SB, *traditur* RV. | 35. *fictili olla* SB. | 36. *in facie*; *lomento ... abluit*. *Fistulas* S (edd. *in facie sanat*), dist. I. | *eum* RVd edd., *id* h. | 38. *spuma ex* RTVd. — 19. 6. *in* om. B. | 10. *leviter* edd. | 11. *in Iunio* Rh edd. | 13. *ulvam* d, *luteam* h edd. vett. | 14. *ligno* BRVd. | 16. *tenuius sic* h edd. vett. (R *tenuis*, V *tenius*). | 18. *catino* SB. | *degeritur* V, om. R. | 19. 20. *in*

conchis siccaturque RVdh edd. | 20. 21. *pinguitur* B¹R. | 21. *docilique* R, *dulcisque* B. | 23. *turbystum* RVh edd. | 23. 24. *cogentia* post *pictores* B. | 24. *orobitum* d, *scribit M.* V, *turresobitin* h. | 25. *eluta* T, *aelucta* V, *luteam* edd., om. R. | 27. *est autem* Td, om. PVh edd. | *secundum* B. | 28. *summa est comm.* I, *summae comm.* BV, *summa comm. est* h edd. vett., *summa comm.* (om. *est*) SRTdh. | 29. *ut* om. RTVd Hard., *in* P. | *colore* PRVd. | *herba* (om. *in*) P, *herbae* h edd. vett. | *quam* om. R. | 33. *libris* TVd. | 36. *colore* B, *in colore* h, *colori* S, *et colori* RVd. | 38. *levorem* I, ut B¹ 35, 36; 37, 56, et S 13, 78; 18, 77; 37, 56. al., *laevorem* Sh edd., *livorem* B, ut B² 37, 56, M 13, 78. (RV *lib.*), *liquorem* Td. — 20. 2. *herbam* BRVd. | 5. *et oleo* Rh edd. | *arida et sicca* RTd. | 6. *pingenda* RTVd, *miscenda* h edd. vett. | 9. 10. *medici* . . . *Chrysocollam* om. B. | 9. *accessim* RVd. | 11. *omnes* Rh edd., . . *nem* coni. Hard. | *appellata* PRVd, . . *tam* Th edd. vett. | 12. *utentes* h edd. | *autem* SB, *autem ea* v. | 13. *teriturque* SB (v om. *que*). | 14. *vocant* SB, *voc. nostri* v. | 15. *signumque* Vh edd. | 17. *feruminatur aurum* RVh | 18. *argenti parte* SB, *parte arg.* R edd., *argenti* (om. *parte*) Vdh. | *contritis* Rdh edd. | 19. *contexi* (om. *que*) h edd., *contextique* R (d . . *tisq.*) | *pars* RVd. | 20. *Aurum* RV, . . *ri* Pdh edd. | *e palea* B. | 21. *cadmea* SB, . . *mia* v. | 22. *et pl.* SB, *sed pl.* v. | 23. *oleum* RVd. | *stagnum* BRVh et *stagno* BV, *stann.* Sv. | 24. *tund.* RVd. | 25. *Aegyptia* dh edd. (P . . *tiae*). | 26. *idemque* dh edd. | 27. 28. *carbonius maior* d (B . . *nibus*), *carboni maior vis* h edd. | 29. *quae satis seq.* Td (RV *que satisque*). | 31. *alia* dh edd. (RV *abilia*). | 32. *rufa* RVd edd. (h . . *ffa*), | 35. *descendit* PRVdh edd. | 35. *natat* B (P *superno nat.*). | 38. *inventa* (om. *vena*) RVd, *vena inventa* h. — 21. 1. *materiae* RV. | 4. *queis* h edd., *quibus* Td. | *bebelo* edd. vett. (h . . *ello*), *bebulo* RTVd Hard. | *hodieque qui* Sh. | 6. Vide ne in *Aquitani* lateat nomen machinae aquam egerentis. | *instantes* I, *stantes* Sv. | 7. *manem* RV, *inanem* T. | 8. *quae in summo reperta est* Rdh edd. | 11. *limen alba nullum* h edd. vett., *alumen alba* Td Hard., *alum. vena alba* P (R . . *bam*). | *facit* PT. | 14. *produci* R edd., vid. ad p. 14. 20 *fieri* h. | *fierique* TVd, *producique* h. | 15. *Est*

om. B. | *in* om. RV. | *iis* B. | 17. *exest ac* edd., *est. Exedit ac* h. | *perrumpitque* SB, ..*pit* v. | *per vasa* RTVd. | 18. *et* om. RVd. | 20. *vitiis* h edd. vett., *vitis* RV, *ut iis* B, *autem iis* S, *avitis* (om. *ita*) Td, *alutis* Pint. Brot., *vestibus* (om. *ita*) Hard., om. P. | *eiectis* I¹S, *tectis* B, *in iectis* PRd Hard. (T ..*ietis*), *abiectis* h edd. vett. | *et ut* B, *sed ut* RTVd Hard., *ut* (om. *et*) edd. vett. | 22. *reliquit* d (RV ..*quid*). | *inaurantur* R edd. | 24. *praetenebres* RV (d ..*bris*). | 29. *dicamus* Sh, *dicatus* B¹ (B² ..*ctus*). | 30. *stimi* PR (V *timi*, B *simi*), *stimmi* Sdh edd. | *stibia* PR, *stybiam* dh, *stibium* edd. | 31. *labasim* P, *turbasin* RTVdh, *larbason* edd. Diosc. 5, 99. | *mas et* Vdh edd. | 31. 32. *magis pr. fem.* om. B. | 35. *et ref.* h. edd. | 36. *plerique* om. Rh. | 38. *flux.* dh edd. — 22. 2. *efficacissime* B (S ..*mum*), ..*cacior* Ph edd., ..*caci* RV, ..*cax* Td. | 7. *inmixta* SB. | 8. *emundatur* Td (RV *emmund.*) *et mundatur* edd. (h *mand.*). | 9. *quae* SB, *quae qua* v. | *abigitur* BRd (h *amb.*). | 10. *quo* PRVh edd. | *sint* S, *sit* B, *sunt* v. | 11. *quicquid* Rdh, *quod* edd. | *innatet* B¹ (ut videtur). | *spongeave* SB, ..*giaque* v (V ..*gea*). | 12. *subsidit* edd. vett. | *linteolo* edd. | 15. *terendi* B, sed vid. Dioscor. 5, 99. | 17. *effluxit* SB, *defl.* v. | 18. *subsidit* V²h, *subdit* RV¹. | *accollig.* d (RV *adcoll.*), *id collig.* h. | 21. *corpora acre dies additur* B. | 28. *sedques* R (V corr. in *quas*), *secunda* dh edd. | 29. *isdem* BV, *iisd.* Sv. | *tabulis* RVd, *cub.* h. | 32. *e* SB, om. v. | 33. *superiori* dh edd. | 34. *et* om. RVh. | *veruculis* h edd., *vehic.* RVd. | 35. *veruculo* edd. vett., om. Hard., *venic.* h., *verit oculis ferreis atque* (ex l. 34.) RV, *veru* d. | 37. *et foturae* B², *et fict.* P, om. Hard., an *et flucturae*? | 38. *purgatissimae* B. — 23. 2. *scerelytrida* h, *sceleritrida* P cod. Salm., *scelerelytrida* Vd (R ..*lychry.*), *sterelytida* edd. vett. Hard., *lythrida* Brot. | *peumenem* Pdh edd. | 3. *aut situlis* B. | 4. *abellanarum* S Barb. e Dioscor. 5, 102, ubi vide ne pro *καρύων*, quae non sunt nuces abellanae, legendum sit *κρίκων*. Certe scribendum erat *nucularum*. | 6. *in vino* RV. | 9. *ea* om. B Hard. | 10. *desinant* Sh edd. | 11. 12. *die dein condunt* B (Sill. *dein die*), *die incondunt* V (R *in comb.*), *die condunt* Sv. | 12. *ac* dh edd. | *ptisana* Th edd., *tisane* V. | 13. .. 15. *siccant* ... *mutata*

om. RV. | 13. *siccantque in sole* Td, *et in sole siccant* edd. | 16. *aqua* (om. *in*) Td. | *exemptaque* l Vd. | 19. *litum* d (BV om. *ad*), *nitrum* h. | *mulierum* RVd. | 20. *ad alendum* I coll. 24, 140., *abluendum* SBRV (d *ad abl.*, h edd. *et abl.*). | 22. 23. *add. et lip.* SB, om. v. | 23. *myrto* dh edd. | 24. *item* SB, *itemque* v. | *cetera* BRVdh. | 29. 30. *triumphantumque* dh edd., . . *temque* RV. | 37. *annos* RVh. | 38. *magistrum* RVdh. — 24. 1. *CCCCXXXIX* S Casaub. ad Theophr., *CCXLVIIII* BRVd edd. vett., *CCCXLIX* Hard. | 4. *autem nativum* Hard. | 6. *decuderent* V, *decid.* Td. | *inesse* RVd. | 7. 8. *arenam* . . *habere* h edd. | 9. *differentia* PRTVd. | *est* PTd. | *faciunt* PVh edd. | 15. *minium qui* RVd, . . *quidam* Ph edd. | *cinnabarin* Vd, . . *ri* Rh edd. | 16. *indicio nominum* SB, at vid. Münchn. Gel. Anz. 1853. Apr. N. 52 sq. | 21. *cinnabarin* dh edd., . . *rum* RV. | *pro ea ut.* h edd. | 23. *Cinnabar* RVd. | *quae* om. RVd. | 24. *et* om. Rd. | 24. 25. *relictum* RTV. | 26. *existimabatur* SB, . . *matur* v. | *transire* RVdh. | *lubricam* RVd, om. h. | 29. *sorvis* B[1], . . *bis* Sv, vid. praef. vol. II, p. V. | 31. *et* om. TVd. | *in luco* RVd. | 32. *celeberrimo* S, . . *mu* V, . . *m'* R, . . *mum* dh edd., *celerrimo* B. | *sisapomponensi* B, *sisaponeseo* V (R *isap.*), *ex Sisap.* h edd. | 35. *defertur* d Hard., *deferuntur* V, *deruntur* R, *refertur* T, *perf.* edd. vett. | 37. *statuto* TVd, . . *ta* Sv. | *HS.* om. B. | 38. *adulteratum* RV. — 25. 1. *omnibus* SB, *in omn.* v. | 1. 2. *item* (om. *que*) RV. | 7. *hoc* om. RTVd, *Et hoc* h edd. | 9. *et ubivis* l, *et vivis* B, *item* Sv. | 9. 10. 11. *sir.* B (B[1] 35, 40 *sirucum*). | 10. *dicebimus* RV, *dicemus* h edd. | 15. *sentire imaginem* BRV (dh . . *tit*), cf. §. 130., *sentire uliginem* S (edd. . . *tit*), equidem coniiciebam: *sentit robiginem.* | 16. *sua vero arena* RV, *sua arena* d, *suae venae arena* h edd. | 18. *fucatum* (om. *enim*) h edd., *fuga enim* RVd. | *crescit in* RVd. | 19. *calcem* B. | 20. *inlito. solis* BRV, dist. S, *illico. Solis* dh edd. | 21. *parieti* h edd. | 23. *inurantur* B, *aduratur* Rh edd. | 27. *voluminibus* d edd. | 28. *scripturae* RV. | 29. *fecit* SB. | 30. *hydroargyrum* RVd (saepius). | 33. *patenis* V[2], *patilis* B[2] (B[1] *poatilos*). | 34. *superinlata* RV (d . . *ill.*). | *patenis* V[2], *pastinis* R. | *accenso* vett. Dal., . . *sum* Sv. | 34. 35. *continuo* h edd. | 35. *calicis* RVh edd. | 36. *rubrico* RVd. | 37. *conplevere*

SB, *confl.* v. — 26. 1. *fortasse quod* h edd. vett. | *inlitum* SPh, sed cf. 22, 106. et 29, 112. *naribus inlitis;* 25, 163. *temporibus inlitis;* 30, 59. *inlito ventre* al. | *capite* Td Hard. | *ventreve* Td Hard., *ventrisve* d (V . . *trisv e*, R . . *trisuae*). | 2. *sisti* RVd, . . *tendum* T Hard. | *qua* SB, *quid* v. | *peteret* RV, *praetereat* h (d in ras.). | 4. *inauratum* B. | 5. *et in* om. Vd, *in* om. RT. | *aera* h edd., *aeris* TVd, *veris* R. | 10. *Tmolo* S Barb. edd. Theophr. lap. §. 47., *timocho* RVd (h *hym.*), *in ocho* B, *inacho* P. | 11. *quem alii Her.* h edd. | 14. *vena* (om. *ut*) h, *vena aut* B, *venatvi* RV. | 16. 17. *argenti . . . fallente* om. B. | 23. *pollici* RTVd. | 24. *protinusque nubem* Td, | 25. *speciem* B, *specula* Sv. | 26. *credimus* SB, . . *itum* v. | *id integrum, sed* SB, om. v. | 27. *mira est* Rh edd. | 29. *visi* (*in*) B, *nisi* RVd, *vi* h edd. | *speculis* h edd. | 32. *exsculptis* Pd Hard., *excultis* h. | *ut* om. B. | 35. *plurumum* S (B . . *im.*), . . *imumque* v. | 36. *Thraecidicae* SBV, sed vid. ad vol. I. p. 163. 24. al. | *traversa* V, *transv.* Sv. | 37. *festa* PRdh, *resta* V, *recta* edd. — 27. 1. *claritas* edd. | *materia et* RVd. | *excip.* h edd. | *umbra* I^1S, . . *ram* v. | 2. *in* om. h edd. | 3. *Brundusina* h, *Brindisina* RVd. | *stanno* SRh edd. | 4. *Passit.* R, *Praxit.* Ph edd. | 7. *Anubim* SB, . . *bem* v (R . . *be*). | 8. *suspectet* (om. *suum*) RVd. | 10. *miscetur* h. | 11. *tertia* V, *tertia pars* h edd. vett. | 12. *et* om. RVd. | *pluris* B^1 (B^2 . . *res*). | *conflatur* B, . . *tus* R. | 14. *et ovi* RVd edd. | 15. *ferro* B. | 16. *miscentur* Rd Hard., . . *cuit* edd. vett. | *aeri* Ph edd. vett. | *falsa moneta* RV. | *aliae* BV, *alia* R, *alii* d, *alii e* Sh edd. | *pondera* d. | 17. *ergo* d. | 18. *lege plebi* Rd edd. (V . . *be*), *e lege plebe* h. | 19. *tota* RTVd Hard. | 23. *est* RVd, *id et* h. | *multiplicatur* h, . . *catum* V, . . *cantum* R. | *haec* om. h. | *undecies* (om. *ut*) R, *vide esse* B^1 (B^2 . . *deo*). | 24. *centena milia* Rh edd. | 25. *et tantum* RVd. | 27. *prius* B. | 28. *ni* SB, *nisi* v. | 29. *HS.* $\overline{\infty\infty}$ S, *bis millies sestertium* R, *sestertium M. M.* cod. Bud. edd. | 30. *Sillam* B^2RV. | *diutissimus* R, *ditiss.* dh edd. | 31. *usurpasset* SB, *esurisset* v. | 31. *vi* V, *in* PRTd Hard. | *memoria* P, *nomen* edd. vett. | 32. *optumo* PRTVdh (Hard. . . *timum*, edd. vett. . . *timi*). | 35. *paulo ante Callistum, Pallantem* I, coll. 35, 26. (d *paulante cal.*), *paulantem callistum paulantem* B, *paulante calistum paulante*

RV, *Pallantem*, *Callistum* SU (edd. ..*tum et*). | 36. *hii* (om. *ut*) RV. | 37. *Mario* B. | *Censorio* R. — 28. 4. *HS. DC.* BRVd (SU $\overline{DC}$). | *HS.* $\overline{XI}$. SURVd, *HS. IXI.* B, *sestertiis XI millibus* h. | *congregante* V (d ..*gregate vel*, h ..*gate et*). | 5. *ptolomai* B. | 8. *ea* SB, om. v. | *fericulis* RV. | 9. *illi* RVd. | 10. *fuit* R edd. | *Pythis* Bh, *Pyths* V, *Pythio* d. | *qui platan.* RVd edd. | 10. 11. *nobiles illa* RVd, ..*lem illam* h edd. | 13. *mensium* Rdh edd. | 14. *dilectu* Bd (RV ..*tus*). | 15. *Graeco* B. | 19. *Q.* om. B. | *abundantia* om. h. | *pecunia* Rh. | 23. *duxerim* SB, *dix.* v. | 24. *mirae* RV, ..*ra* h edd. | *inconstantiae* RV. | 25. 26. *Firmiana* Tdh edd. | 27. *adoptavimus* edd. | *anaglypha* h edd., ..*glifa* V[2] (V[1] ..*glicta*), *anagibta* R. | *in asp.* edd. | *excisa* Vdh edd. | 28. 29. *mensis repositoria* Gesn. vet. Dal. | 29. *et ad* h edd. | 30. *aliud* PRd, *laera aliud* V, *latera et interest* edd. (h *altera*). | 31. *queritat* B[2]V[2]. | *ad* B, *ac* T. | *carruchos* SUB. | *ex arg.* h edd. | 34. *induere* (sc. *invenit*) RTVd Hard., *induere iussit* SUB, *induere solebat* h edd. vett. | 35. *Triginta duo libras* SUB coll. Stallbaum. ad Ruddim. I. p. 57., *Libras XXXII* v. | 37. *CCCLXXX* RTVd, *CCCCLXX* h edd. vett. | 38. *imperii terrarum* U. | *quod* BTVh edd. vett. — 29. 1. 2. *militibus* om. SB. | 3. *Allobroicus* RVd. | 4. *plebei* SUB, ..*bis* v. | *XI millia* h edd. vett. | 4. 5. *X.* et *quinque* numeros esse confusos censet Url. diss. de num. et nom. pr. p. 11. | 8. *his* dh edd. | 12. *se* Rdh edd. | 13. *eo* (om. *enim*) RVd. | 15. *XII* RVd, *quod XII* h edd. | *habuisset* h edd. | 19. *operire* (om. *aut*) B. | 23. *factae* UBP vet. Dal., ..*ta* Sv. | *lances* UBP vet. Dal., *lancesque* v (P *quae*). | *e* om. P, *et* RV. | 24. *CC quinquaginta* P, *clemens* RV, *quingentas* dh edd. | 25. *ob ea* V (R *habea*). | 28. *Drusilianus* UBRV, ..*illanus* Sv. | 29. 30. *cui* .. *fuerat* om. B. | 30. *DCCCL libras* (om. *ad*) RT (Vd Hard. *librarum*), *LVIII libras* P (h. ..*octavo librarum*), *quinquaginta librarum* edd. vett. | 31. *conservi eius* RVd edd. (B[1] ..*viens*), *conservi* (om. *eius*) SUB[2]h. | 32. *Syllae* B. | 33. *tricliniaria* (om. *Romae*) Td (V ..*niarum* "). | 34. *dicit qui* h edd. vett. (P *tradit*). | 35. *ait et* SUB, *sed et* v (Td om. *et*). | 37. *fuissem equidem* (i. e. *fuisse me q.*) B. — 30. 1. *angulis* V edd. | 2. *appellata* (om. *tum*) dh edd., ..*tum*

RV. | *stateris* (om. *a*) V, . . *res* d, . . *ras* edd. (h *rumateras*). | 3. *magidas* V edd. (h . . . *cras*). | 4. *fuerit* RTVd edd. vett., *fuerat* h, *furuit* Pint. | *vitae* h edd. vett. | *valdius* UB cf. 34, 178., *valid.* Sv. | 5. *manup.* B. | 6. *milibus* videtur esse delendum. | *sestertium* U Hard. | 8. *C* om. d, $\overline{C}$ U. | *confessum* U, cf. 2, 68, al., . . *ssus* Sv. | 9. *his* RVd, *se his* h edd. | *constat eund.* (om. *sicut*) edd. | 10. *emptalia* RTVd. | 12. *MCCCCL* RVdh edd., *M* V. | 13. *MD.*, *anno conditae urbis DLXV. Eadem* RVdh edd. | 16. *regis* SBVd. | 16. 17. *urbis* . . *secundo* ab aliena manu censeo addita. | 20. *in* om. h edd. | 21. *tabellas* Td. | 29. *in temp. adul.* RTd (Vh Hard. *adul. temp.*). | 30. *tral.* B[1], *transl.* SUv. | 33. *luctus fem.* B, *lucius em.* Rd (V . . *aem*). | *concedens* Rd. | 34. *ex eo facientium* Vdh edd. (R . . *tum*). | 35. *et in ipsi* RV. | *Aurelium* RVd. | 36. *calumniam* om. Bdh. | *celebritate* RVd. | 37. *ex argento* RVdh edd. — 31. 1. *catillis* RTVdh Hard., *batill.* edd. vett. | *baltei* Vh edd. | 2. *in transitum* R (h edd. *ad*). | 5. *balneas* RV. | 6. 7. *bellicos imperat* RVd. | 10. *aurum* PRTVd, *in auro* h edd. | 14. *se et* I[1]SU, *set* B, *et* (om. *se*) v. | 15. *scribit* SUB, . . *psit* v. | *in* om. Rd. | 15. et 17. *Agrag.* B[2]RV. | 18. *chelati* B, *caelatis* RV. | 19. *cyphi* V (R . . *is*). | *Silenus* RTV (Th edd. *et Sil.*). | 19. 20. *Agragantis* B, *Acragentis* V, om. h. | 20. *venatus* Td Hard., . . *ntis* P. | *magna fama* Td Hard. | *habuit* om. RTVh Hard., *est* d. | 21. *quoque qui* U, *quoque* SB, *quique* h edd. (d *que* in ras.), *quinque* RV. | 23. *lauris cuis* B, *Tauricus* RV (d . . *cius*). | 24. *glinicus* B, *unicus* RVd, *Onychus* h. | *laudatur* B. | 25. *Praxit.* h edd. | 25. 26. *hedys trachides* B, *iedis thracides* RV (Td *ledis*), *Laedus Stratiades* edd. | 27. $\overline{XII}$. SU, *XII* RVd. | 28. *fuit dein* Vh edd. | *XX* PVh, *X* Td. | 30. *et idem et* RV. | 31. *e* SUB, *sed e* v. | 33. *crustarius* SUBh, om. v. | 34. *usque* PVd (R *nus.*), *usque adeo* h edd. | 35. *constat* RV. | 36. *atque etiam* Rdh edd. (V . . *quae vet.*). | 37. *in* om. RV. | *mediterra* 's B. | 38. *etiamnunc* Vd. | *sit* RV, *sic* (infra: *fit*) d. — 32. 4. *Styricum* BRVd, *Syr.* Hard. | *Styro* B, *Syro* Hard., *tyro* RVd. | *iam quidem* h edd. (d om. *et*), *iam quod* (om. *et*) RV. | 5. *libra* Vd, *libras huius* h edd. vett. | 5. 6. *dipondis* B. | 7. *adluminatui* RV, *alluminatur* d. | 8. *resti-*

til B. | 15. *ommutuit* BV, *ommitunt* d (R Hard. *omitt.*). | 17. *quod maxime probatur* RVdh edd. | 18. *facile .. teritur* om. R. | *cum* (om. *et*) Vd, *cumque* h edd. | 19. *et* SB, om. v. | *crass. tenuioremque* B, om. RTVdh Hard. | 20. *etiamnum* Sh. | 24. *terendoque* SB, ..*ve* v. | 25. *XX* BRV, *X* Td, *XXIII* h edd. vett. | *in* om. RTVd. | *X* om. Td. | 26. 27. *Nestor.* h edd. vett. | 8. *X. I.* (om. *in libras*) S Gron. (RTVd *XI*), *XI in libras* edd. vett. (Hard. *X. I.*, Brot. *X. XI*, h *XI*). | *Ideo* B, *id est* R. | 29. *cyllon vocant* Td (V *cylonon*, R *cynolon*), *vocant cilon* P (edd. vett. Hard. *coelon*, h *coclon*, Brot. *cyanon*). | 30. *XVII* BRVh, *XVIII* Td Hard. | 31. 32. *dividenda sub limine* RV. | 32. *utiliss.* RTVd, *subtil.* h. | *quondam* RVd, *quidam* edd. | *vocant* om. RV. | 37. *difficile* RV. | *leviter* dh edd. | 38. *et* om. RVd. — 33. 2. *in aliis* Vd edd. | 3. *constituerint* RVd. | *aut* om. R. | 3. 4. *mercatus ... aliquis* om. R. | 5. *totas et lasia* (om. *a*) RV (d *et labia*).

Lib. XXXIIII. pag. 33. lin. 20. *Proxima* TVdh Hard. (R. ..*mo* e corr.). | 23. *aerari* B¹. | 24. *et aere* R Hard. | 25. *usus sit. Sed et Θ* Hard. | 26. *declaret* Rd, ..*raret* TVh edd. vett. | 27. *aerariorum* RVh edd. (d in ras.). | 29. *cadmean* B¹ (B² ..*mian*), vid. ad p. 34, 5., ..*meam* SRVd (h edd. ..*miam*). | 29. 30. *celebritas maria* T (V *mariam*, R *in aria*, Pd edd. *in Asia*). | 30. *Perg.* RVdh. | 32. *et* om. RVd. | 32. 33. *chalceitem* d (V ..*cheit.*, R ..*chett.*, P *calcet.*), *chalciten* h edd. | 33. *vocant* Vdh edd. | 35. *orichalco* marg. Vict. edd. vett. | *ob praec.* Td. | 37. *Salust.* B²V. | *Ceutronum* B (sic MRd edd. vett. 11, 240. et edd. vett. 3, 135., ubi A *ceutones*, Td *Ceuthoes*, R *cutones*), *cevironum* V¹, *essevironum* RV², *eburonum* d (h *cubur.*), *Centronum* Sv. | 38. *et Liv.* (om. *ei*) RVdh. — 34. 5. *cadmean* B¹Vd (B² ..*mian*), *cadmeam* SR (h edd. ..*miam*). | 6. *dupondiarisque* B¹V¹ (B²V² *dip.*). | 9. *cura* SB, *cum* RVd, *cum artificio* P, *artificio* edd., om. h. | 13. *creverint* SB edd., *hac fuerint* d (R *ac*, RV ..*rit*), *hoc fuit quod* h. | 14. *enim* om. R, post *causa* edd. | *aut* RV, *ante* dh. | 15. *autem* SB, om. v. | 18. *ea re* SB, *aere* v. | 21. *furit* I coll. 33, 147., *fuerit* BRVd, *fuit* h edd. | 22. *quem M.* om. RVd fragm. Vindob., *M* om. h edd. | 23. *cum* (eras. *eo*) V, *eum* d fr. Vind., *eum cum*

R, *esse* h Man.-Dal. Brot. | *quoniam* I, *q̄n̄m* B, *quam* RVd, *quam quoniam* Sill., *quam quod* Sh edd. | 24. *ac* SB, *at* v, sed cf. Hand. Turs. I, p. 494, 17. | 25. *segreganda si se* RV, *segregandum se* dh. | 26. *ibi* om. TVdh; vid. ad vol. I, p. 7, 29. | *tacebo* V, *staccho* R, *non tacebo* h. | 27. *CLVI* PVd edd. vett. | 29. *ista* Rh edd. | 33. *elegantiore* B[2]Td | *ad sesculenta* B, *in esc.* edd., *desculpentia* RVd (T ..*pantia*, h ..*pento*). | 34. *trullas* T, *vitreas* h. | *disspectu* B, *desp.* RTVdh Hard., *resp.* edd. vett. | 37. *ducentos peries* RV, *ducentos penes* d. | 38. *quoniam non hom.* Bergk. — 35. 1. *manus* BRVh. | *et ad* B, *sed at* P, *se dat* Td, *se ad* h, *facta dederit* edd. | *fortunam* SB, ..*na* v (h *fσrmae*). | *temperatur* SB, ..*ramentum* v, etiam fragm. Vind. | *in* om. h edd. | *simulacris* SB, ..*cro* v (h ..*crum;* Ph add. *aptat*). | 3. *hepaticon* (*c* in ras.) B, *hipatizon* Rd. | 7. *celebr.* SB, *inde loco cel.* V. | 8. *Ibi prima nobilitas aeris.* d edd., dist. SU. | 9. *et* SB, om. v. | 11. *ipsa* SB, *et ipsa* v. | 11. 12. *est — nec quod* I, *est nec uod* B, *est nec est* RV, *est*, *nec aes* h (d edd. om. *est.*), *est nec* P, *aere*, *nec quod* S. | 12. *ibi* SB, om. v. | *gigneretur* S, *signetur* B, *gignens* v. | 15. *Capitolio Iovis* I, cf. §. 165; 36, 58; 37, 161., *Capitolio in Iov.* v, *Capitolini Iovis* SB, sed cf. §. 79 et 36, 50. | *Myro* RV, *myroco* d, *nicus* h. | 16. *Polyclitus* margo Victor. (B §§. 49. 50. 53. 55. 58. 64. 68. 72.), ..*clites* d, ..*clytis* V, *policlytus* R, *Polycletus* SBh edd. | *aequalis atque condiscipulus* dh. | *sed* om. h edd. | *et in* RTVd, *autem in* h (edd. vett. *aut. et*), *iis et in* Gron. Hard. | 21. *a* om. SB, *e* V. | 23. *fulgo* RVd (h ..*gor*). | *gibbere* (om. *et*) RVd edd. vett. | 24. *H̄S̄.* B, *sestertiis* Vd edd. vett., *pondo* h, om. R. | *L* edd. vett., *quinquaginta* RVdh Hard. | 24. *eademque* R edd., *et eodem* h. | 25. *in* SB, om. v. | *empta* Rh (d cum ras.). | *ut pudentia* RV, *impotentia* edd. | 27. *luminum* B. | 32. *e* SB, om. v. — 36. 6. *Manilium* RVd. | *invenisse* R edd. | 8. *L. Crassum heredem* dh edd. | *L. Crassum* dh. | *oratorem* h. | 10. *ac* UBP, om. Sv, ut nunc mihi videtur, recte, cf. 4, 28; 9, 27. | *quod eae* I, *quod erat* B, *quod aeratae* U, *quoniam donis* Sv (P *ludis*). | *Apollini Delphico* UB, ..*nis* ..*ci* Sv. | 12. *quale* SRV (B cum ras.) | 18. *interemerat* Vdh edd. (R om. *ipsius*). | 19. *imagi-*

nem RV. | 21. *fuit* V edd. vett. | *nomen non* UB, *Romae non* RVd edd., *Romae nomen* S. | 22. *vetustum* SUB, ..*tatem* v. | 27. *primis* SUR fr. Vind. (B *primi. somnium*), *primi* v. | 31. *et in* SURTd, *et iam* R edd., *a etiam* V. | 35. *in atriis; honos* Sv, dist. sustulit I. | *clientum* edd., *colentium* Vdh. | *colore* BRV. | 36. *Togata effigie* h. | *ista* RV, *statuae* dh. | 37. *e* om. h, *a* RV. | 38. *Graecis* h. | *res est* P edd. (h *mos*). — 37. 1. *thoraces* B, sed fragm. Vind. *toracas*. | 2. *dicare* dh. | 4. *prodidere* RVh. | *eodem* R edd. | 5. *quod* RV. | *deditus est* Pdh edd. | *Accium* BRV dh. | 7. *utique vero* RV, *uero* PTdh Hard. | 10. *vel qui* RTVd. | *unde* om. SB. | 11. *hiis* B[2], *his* v. | 12. *his* URVdh edd., *hiis* B[2], *iis* SB[1]. | 15. *sicut* Rdh edd. fragm. Vind. | 18. *Duilio* RTV fr. Vind., *Duillio* Bdh Hard., *Duellio* SU Garat. | 20. *L.* SUB, Wüstemann e Liv. 4, 12; *P.* v. | 22. *ante* V vet. Dal. | *a* om. RVh. | *ni* RVd. | 24. *cuius basis* Vh edd. | 27. *M. Horatii* edd., *macrati* RV, *maoratio* d (h ..*ior act.*). | 28. *suplicio* d, *sulp.* (e corr.) B. | 29. *rostra iuxta* d. | 30. *Pacuius* BV, ..*uvius* SUv. | *Taraus* B. | *instituit* Vd Hard. | 32. *ni* U, *ne* B, *nisi* S h edd., om. RVd. | 33. *et Tati* S (UB ..*tii*), *aetati* RV (d ..*te*), *est* Ph edd. | 34. *Q.* UR edd., *e* B, om. S Vdh. | *equestri* RVd. | 36. *antiquissima* RV. | *caetti* B. | *L. Rosci* S, *brosci* Vd, *bro* h, *Lucii Roscii* R edd., *roscii* B. — 38. 2. *Teusa* RVdh Hard., ..*ca* edd. vett. | 3. *is* V, *his* dh edd., om. R. | 4. *statas* RTd. | 5. *et* SUB, om. v. | *sc.* SUBV, *scilicet* RTd Hard., *aliud* h, om. P edd. vett. | 7. *prius* (om. *que*) V, *et prius* Rdh edd. | 10. *ea quae* (om. *est*) d, *qui est* h, om. edd. | 11. *Fufetiae* URV, *Fur.* SB, *Suff.* dh edd. | 12. *habent* SB. | 13. *femina esset decreta* V (R ..*tam*), *quod feminae est decreta.* h. | *in ipsis* RV edd. | 17. *summiti* Vd (R ..*tti*). | 18. *Graiae* .. *sapien[illegible]* om. Rh. | 19. *eae stetere* I[1]SU (B *ae e*, RVh *est et credo nec*), om. edd. vett., *ea stet.* Gron. Hard. | 21. *Pythagoram* Rdh edd., ..*ra* V. | 22. *Alcibiadem* Vd edd., ..*de* h. | *aut* V edd., *nec* d. | 23. *tolli* RVh. | *supra* Vdh edd. | 26. *CCCXL* BT. | 28. *Romae enim* (om. *et*) RVd, *Romae etiam* h edd. | 29. *Gratiabano* Vd (R ..*bona*, h ..*buno*). | 30. *Sillae* B. | 32. *et* om. R edd. | 36. 37. *prima* ... *dicata* RV. | 38. *ac* SUB, *et* v. — 39. 1. *iis* SUB, *his* v. | *posita* RVh. | *quae* Gron. | 2. *Porsina* SUB[1]

..*sena* h, ..*senna* v. | *in* om. RV. | *eius* om. RVd. | 4. 5. *Publitiae* h, *publice* RVd. | 5. *fugisse* h, *fuisse* R (V *fui.*). | 6. *transnatasse* P, ..*navisse* edd. | *quae* RVh edd. | *Porsinae* SUB[1], ..*senae* PV, ..*sennae* v. | 8. *CC* (om. *C. Popilio*) RV. | *iterum* SUB, *II.* v. | 10. *magistratus* h Man. Dal. | *gesserunt* RV edd. | 13. *a* om. RV. | 14. *ambitioni* edd. | 22. *Sthennium* SB, *Stenium* Uv. | *Stallium* UBVdh, ..*llum* R, *Statilium* S edd. | 26. *repertae* B. | 27. *ea* om. R edd. | 34. *aut* SUB, om. v. | 35. *esse* SUB, *se* v (fr. Vind. *acuisse*). | *indicet* PRTVdh (fr. Vind. ..*tet*), ..*caret* edd. | 36. *quin* add. U. *sint* UB, om. Sv fr. Vind. | 38. *fuisse enim* R (V *aenim*, dh *cum*). — 40. 1. 2. *expulsatos* Vd (R ..*to*, h *puls.*). | 3. *Italia* V (d *sit al.*), *in Italia* Rh edd. | 8. *operi* SUB, ..*re* v. | 10. *In M.* h edd. | 14. *etiamnunc* PRTVd. | $\overline{LXXIII.}$ *sign.* BRTd. | 17. *tamen maxime* RV edd. | 18. *sic* RVh. | 20. *ad DCX opera* h edd. | *dicatur* R Gron. Hard., *tradatur* h, *datur* TVd. | 22. *thens.* BV. | 25. *et in* Vdh, *et inde* R. | 27. 28. *conflagravit* V edd., *flagraret* T (d ..*vit*). | 29. 30. *et discreta* RTVd. | 31. *quoniam* SUB, om. v. | 32. *instituti* h edd. | 32. 33. *publicae* B, ..*ci* h edd. | 34. *moles* Sv, sed cf. 8, 24; 36, 3. 6. | 35. *colossaeas* B, ..*sseas* SRTVd fragm. Vindob., ..*ssos* h edd. vett., cf. §. 78. | 36. *tralatus* B, *transl.* Sv. | 38. *factos* T, ..*tio* RV. — 41. 1. *devocatur* Gron., *vocatur* (*Pompeianus*) edd. | 4. *ut nullis* Uh. | 6. 7. *propter magn.* Rh edd. | 7. *molliendi* RVd, *movendi* Hard. (B *v* e corr.). | 12. *LXVI.* U. | 14. *plerique* RV. | 16. *stabilius erat cum* B. | 17. *MCCC* U. Polyb. 5, 9; unde vide ne scribendum sit ∞∞∞ *talentorum.* | *contegerant* TVd, ..*tulerant* edd. fr. Vind. (Ph ..*rat*). | 18. *opsessa* B (P vet. Dal. *obs.*), *obesse a* RT Vd (h *abesse*), *obsessae* S Gron., om. (cum *Rhodo*) edd. | 21. *Bryanxis* B, *Brysaxis* RV, *Bryxasis* d, *Brixias* h. | 22. *Tuscanium* d, ..*num* T. | 27. *Latiali* B[2], *latere* RVdh, *Latiario* edd. vett. | *Iovi* V, ..*vis* dh. | *e* SUB, om. v. | *reliquis* BVd (h ..*quisse*). | 29. *aque* V, *eam quae* d. | 31. *Decus* RV, *dicus* B. | 31. 32. *artificum* SUBT, ..*cium* v. | 32. *probabile* P, ..*lis artificio* h edd. | 34. *Avernis* RVd. | 35. $|\overline{CCCC}|$ I, $\overline{CCCC}$ U Hard., *CCCC* Sv. | *manupretii* B, *manipretio* U edd. (d in ras.). | 36. *adcitus* B, *accitus* SUVd (Rh edd.

add. *est*). | 37. *simulacrum* SRVd (vet. Dal. *colosseum*). | *CXIX* I, *cuiX* V, *qui nonaginta* (i. e. *CVIXC*) B, *CXIXS* U, *CX* Sv (*CXX* Sueton. Ner. 31.). | 38. *Solis* PRVd. — 42. 3. *staurati* RV, *instar* edd. | 6. *Avern.* d. | 7. *Vibio* dh edd. | 8. *Salano* URVd, *Cal.* B, *Sil.* Sh edd. | 10. *ut* om. BV. | *quantoque* R edd. | 10. 11. *maior . . . tanto* om. UB. | 10. *in* om. Rh. | 15. *altercationem* B. | 18. *signum* uncis inclus. U. | *quam* UB, *quod* Sv. | 20. *solita* V, *..dae* P. | 24. *Olympio* SUB, *..piae* v. | 25. *sed ex* Bdh, *si ex* P, *sed* R. | 27. *Critios* Ross. e titulis. | *Nestotes* RTVdh, *Nestocles* P edd. | 28. *Agel.* SLaur. | 30. *Perellus* SUB, *Perelius* v, *Perileus* Thiersch., *Perillus* Sill. | *iis* B[1], *hiis* B[2]. | *Polyclitus* SUB (R . . *critus*), *..cletus* v. | 31. *Alexin* R (Vd *hal.*). | *Dinonem* om. B. | 32. *Demeam* PTdh Hard. (edd. vett. *Dam.*). | *Clitorum* B. | 34. *Leuchares* UB (V *levih.*, d *leviah.*, *Leochares* S Barb. v, *Lemares* Ph.). | 35. *ethio* Ph, *Echion* d edd. | 36. *CXIII* SUB, *CXIV* v. | 37. *Sthennis* SU codd. Barb., *Thenis* BPRVdh. | *Euphron*, *Eucles* I[1]SU (B *fu.*), *Euphronides* v. | 38. *Silanion* om. PRVh. — 43. 2. *Cephisodotus* S coll. §. 50. U (Hard. *Cephiss.*), *Cephissodorus* edd. vett., *cephis. icrotus* B, *chepis. sicrotus* PRVh (d *thep.*), *chepis itotus* Laur. | 2. 3. *Phyromachus* Keil. Bergk., *Pyromachos* V, *..chas* Rd. | 3. *cent. quinq. quinta* V edd., *CXLV* Winckelm., *CLX* Hirt. | 5. *Pollides* Laur., *Pilides* Ph. | 5. 6. *Pythocles* UB, *Pythocles*, *Pythias*, *Timocles* S edd. (d *pytas*, P *pithas*, RV *pitas;* PRVd *Timoles* vel *Tymoles*), quae nunc reciperem, ut quae propter similem clausulam facile excidere potuerint. | 11. *ea* RVh. | 12. *Polycliti* SUBR, *..cleti* v. | 13. *Cresilae* SU Ross. (RVh *cress.*, P *..ille*, d *ecressile*), *Clesilae* B, *Ctesilae* edd. vett. (Hard. *..lai*). | 14. *Phraem.* B. | 15. *et ex* R edd. | 16. *Parthenoni* (vel *part.*) PRVd. | *astans* PR, *astrans* V, *adstans* dh edd. | 18. *cliducum* BRV (d *clyd.*). | 20. *dedicavit* RVh edd. | 21. *colosicum* Laur. (d *coll.*), *coloson* P. | 23. *Polycletus* Ph edd. | *Ageladae* SPTV (h edd. vett. *..dis*), *Heg.* R. | 25. *dorophorum* RVd. | 26. *vel uti* B, *vel VII* V, *vel VI* R, *velut* Ld edd., om. Ph. | 30. *in* om. RVd. | *hoc* om. LRVd, *quo* Ph edd. | 31. 32. *Lysimachaeae* B, . . *chiae* Pdh edd., . . *chae* RV. | 32. *agetera* RV,

hacetera T, *a terra* dh, *Anteum a terra* edd. vett., *accepta* P, *alexetera* Hard. | 35. *ei* R. | *ut uno crure* SPRdh (V *et*). | 36. *quadratū tamen esse* B, om. PRVdh. | *eū* B. | 37. *exemplum* SUB, *unum exemplum* v. | *Ageladae* SPRTVd Hard., ..*dis* h edd. vett. — 44. 2. *Perseum* SUB, ..*ea* v. | 6. *Erimna* B, *Erina* PRVd. | 7. *ab* SUB, *a* v. | 9. *varietatem* edd. | 10. *Polycletus* Pdh edd. | 14. *eodem vicit* uncis inclusit U, *eund. vic.* P edd. | 15. *stadiadromon* BV (d ..*diasdr.*, P ..*diaar.*, h *hasta diad.*). | *Astulon* B. | 16. *Lybin* Bd, *Libym* P, *lipin* V, *lympim* R, *Iolpum* h. | *tabellas* PRVdh. | 19. *configi* I¹SU (B ..*git*), ..*ci* v. | 20. *deceus* V, *dirceus* P, *dicus* h. | *quem* d, *quoniam* PRTV Hard. | 22. *primum* RVd. | 27. *Sostratius* RV, *traditur sonctius* h. | *Lysippus* RVh. | 28. *dux* PRVdh. | *ullius* SUB, *Tullius* v. | *disc. affirmat* edd. | 29. *fabrum* om. SB¹, uncis incl. U. | *cepisse* SUB, *coep* v. | 31. *monstrata* SUB, *demonstr.* v. | 38. *magnis theat. clam.* edd. — 45. 1. *apoxuom.* Vd, *adapoxyom.* B. | *flagitaverat* RV. | 2. *temulentia* RVd. | 3. 4. *quadrigatum solem* B (e corr.), *quadrigarum sole* RV. | 4. 5. *fecit* .. *orsus* post *remanentibus* (l. 9.) poni vult Bergk. | 6. *compretium* B, *cum praetii* V, *pretio* d. | 7. *operisset* d (B *o'per.*), *operis et* Vh. | 8. *existimabatur* SUB, ..*matur* v (R ..*matus*). | 9. *fuerat* SUB, *haeserat* v. | 10. *quem* om. RT Vd. | *Polycleto* Pdh edd. | 11. *idem* Ph edd. | 14. *has* d edd. | 20. *custodit* SBPRV. | 25. *Lahippum* edd., *laip.* P, *laips.* RV, *larps.* h. | *et* om. RVd. | *Bedan* Pd (h edd. ..*am*), *Baeda ait* R. | 28. *Alexandrum*, Sv, comma sustulit U. | 29. *Thespis* B, ..*pim* PRVd, ..*pin* h edd. | *et Thespiadas* d edd. (RV om. *et*, Ph ..*adum*). | *ipsum* SUB, om. v. | 30. *quadrigas Medeae* dh edd. (RV *medei*, I¹ *in aede eius*). | *coquom cum* O. Iahn. | 30. 31. *fiscinis* SB. | 31. *canem* RVdh. | 32. *Lysippis aetate* B. | 33. *sicut sen.* Ph. | *et* om. Ph edd., *ea* RV. | 36. *Phocaeum* SUB, ..*eum* v. | 37. *Thessaliae* SUB, *in* ..*ia* v. | *et* SUB, om. v. | *ibi* om. h edd. vett., *ubi* R. | 38. *Polycleto* Pdh edd., ..*clitus* B, ..*clitum* RV. — 46. 1. *Larissam* Pdh edd. (R *las.*). | *Spinarum* PRVdh edd. vett. | 3. *quo* V, *quoniam* dh edd., om. R. | *Darei* SB¹V, ..*ii* Uv | 4. *dederit* BP. | 5. *et ex* SUB, *ex* v. | 6. *idem* B¹RV. | *casta*

gusam B, *catagusa* RVd, ..*ussam* Ph. | 7. *ebr.* SUB, *et ebr.* v. | 8. *cognominantes* (om. *et*) RV. | *signa etiam* h edd. | 9. *et ipsa* U O. Iahn., *in ipsa* d, *cum ipsa* Ph edd. | *aedis* SUB, *aede* v. | 11. *stephanusam* SUB, *stephus.* v. | *pseliumenen* U O. Iahn., *spellium.* d, *spellum.* R, *sellum.* B, *espellum.* h, *spelum ceoron* P, *spilumenen* SV edd. | *canephoram* U, *ephoram* B, *oporan* Rd (V *ope.*), *oporum* h, *oenophorum* S edd. | 13. *et Athen.* RV. | 19. *in voltu* deleta vult O. Iahn. | 24. *Alcumena* U Man. Dal., *Alcamenet* B, *Alchimena* RVd, *Alcmena* Sh edd. | 25. *Alchimenes* RVd, *Athim.* h. | 26. *Polycleti* dh edd. | 27. *Amphicratis* B², ..*tes* SUB¹ (RV *bigas quamphicrates*, d ..*quephi.*, *et Iphicratis* (om. *que*) P (h ..*tes*, edd. *que et*). | 27. 28. *laudatur scortum.* B, *laudatur; scortum* SUv. | 33. *lingua* RV. | 34. *Bedas* dh edd. | 35. *Batton* h edd., *Boton* R. | 36. *Ctesilas* V, *Ctesilaus* Hard. | 37. *Periclem* dh edd., ..*cle* RV. — 47. 1. *Cephissoodotus* Hard., *Cephisodorus* B (Pd *cephisi.*, RV *cephissi.*). | 5. *ita* om. SUB. | *ut inlitum* B. | 6. *trahantur* B. | 7. *utriusque* RVd. | 8. *vices* Sv, sed cf. 12, 34. al. | *pueros fecit* dh edd. | 10. *c. tesilaus* B, *Desilaus* RTVdh Hard. (P ..*las*), *Cresilas* Bergk. Iahn. | *dorophoron* RVd. | 11. *annis* om. RVh. | 12. *myctica* I, i. e. mussitans, a verbo μύζειν, *myetica* B, *musica* SUv. | *quoniam drac.* RVdh edd. | 13. *additus* RVdh (T ..*ti*). | 14. *Semonem* B (PRVd *serm.*, h Man. Dal. *ser.*), *Simonem* SU Turn. Hard. | 20. *Catulina* S Manut. e cod. | 21. *papavera* SUB, ..*ver* v. | 24. *cliticon* B, ..*cum* RVd, *cliduchon* SU Barb. edd. | *Virtutem egregiam* PRTVd. | 25. *colossaeas* B, cf. §. 39., ..*sseas* SUv, *colostreas* Vd (R ..*trias*). | 26. *et Eut.* B. | *Eurotan* S (RV ..*than*). | 29. *Hagesiae* Vd (U *Tonantis Hagesiae; in Pario colonia Hercules Isidoti buthytes.*), *Hagisiae* R, *Hegesiae* S Hard., *Agesiae* BPh. | 29. 30. *Paro* B, *Parie* R, *cario* V. | 30. *Isidori* dh edd. | *buthyres* RVd (T ..*thi.*, P ..*ti.*), *burire* h, *Buthyreus* edd. vett., *Eleuthereus* (*Lycius*) Casaub. Hard. | 33. *Ganumede* B, *Ganimeden* RVd. | *fuerat* RVd. | 34. *Autolycon* Vdh edd. | 34. 35. *Autolycum ... scripsit* ante *Leochares* posuit U. | 35. *Xenopho* UB. | *symposion* dh edd. | 37. *Lyciscum*, *mangonem puerum* S, dist. U. | *Lyciscus* edd. (RVd

luc.), *lucius* h. | *Langonem* PRd (h edd. *Lag.*), *Plangonem* Iahn., *lingone* V. — 48. 3. *censentur* B. | 3. 4. *Nauclerus* Hard. Keil. | 4. *luctatore anhelante* U (B *hanell.*), ..*rem anhelantem* v (SP edd. add. *fecit*). Videtur excidisse enuntiatio incipiens a *Nic.* et continens verbum *fecit.* Url. censet *Pyromachi . . . regitur* esse ἐν παρενθέσει dicta. | 4. 5. *Hygiam quae* d (RV *que*, om. *et*). | 5. *Phyrom.* Keil. Bergk. | 7. *et* deletum vult Ross. | *Phenis* PRVdh, *Phoenix* edd. | 8. *epithyusan* U Keil (B *epit.*), *epydhisam* Vdh (R ..*sum*), *ephidrysan* P, *Epithersen* Barb. edd. | 8. *Stypax* RV, *Stip.* dh edd. | 10. *ignemque* SUB, *ignem* (om. *que*) v. | 12. *iniquom* SB (U et Dal. ..*quum*), *inimicum* v. | 13. *satiare* RVh edd. vett. | 14. *ideo* (om. *que*) RV, *et ideo* dh edd. | *insatum* RVd, an *insatiatum?* | 17. *ab* om. SBd. | 18. *idem* SUB, *item* v. | 19. *Philippiensis* B, ..*pensis* (ut 7, 148.) SUv, sed vid. ad p. 113, 35; 114, 2; 130, 5; vol. II. p. 255, 34; vol. III. p. 50, 5; p. 54, 12. | 21. *similitudinis* SUB, ..*dinem* v. | *mirabilem* om. PRVh. | *famam* SUB, ..*ma* v. | 22. *magnam* B¹, ..*nae* edd. | *subtilitatis* edd. | 22. 23. *tenet . . . quadrig.* om. RVdh. | 23. *tantae* om. B. | 24. *miraculo pictam* B (U *miraculo pictam ut*), *totam* SRVdh edd. | 25. *Onocrates* B. | 26. *aut ut* d edd. | *Euctycratis* B, *eucratis* d. | *utroque* B. | 28. *Attali* om. B. | *Eumenes* B. | *adversum* d. | 29. *Phyrom.* Keil. Bergk. | 31. *ex animo* I, *sex anno* B¹ (B² ..*nis*), *sexennis* Iahn., *ulnis* U Haupt., *vi annisus* Bücheler. prob. Gerh., *eximie* SRVdh. | 32. *in urbe* om. RTVdh Hard. | *a* om. Hard. | 33. *violenti* RVh, ..*tis* d. | 34. *urbe* RVdh. | *sellaris* B. | 37. *Calliades* Hard., *Callias* edd. vett., *Callases* h. | 38. *Dionysiodorus* RVd (h edd. ..*sod.*), *Diodorus* SUB. | *Critae* B. — 49. 1. *Lesboles* RVh (Ph *Lest.*), *Lesbotes* B. | 1. 2. *Produrus* B. | 2. *iidem pictores nobilissimi* RVdh edd. | 3. *Scymmus* d (P ..*mnius*), *Scymnus qui fuit* edd. | *scritiae* RVdh. | 5. *Antrob.* S. | *aleuuas* BRdh. | 6. *philosophus* BRVd. | *appellas* RVd (B ..*lat*). | *adornantes* B, *orantes* d. | *se fem.* V. | *Antigonus* edd. | 7. *per oxim.* RVh (d *periox.*). | 7. 8. *Antim. . . . nobilis* om. RVdh. | 8. *Aristodamus* d (h *Antod.*, RV ..*dam*). | 8. *et eluct.* B. | 10. *doroph.* RV. | *Cephiss.* Ph Hard., *Chepis.* V. | 11. *priores et* RVdh. | *in* om. RVd. | 12. 13. *vel incerto*

B, *incerta* Td. | 13. *Colytes* RTVd, *colith.* Ph. | 15. *Calicles* B, *Gallicles* RV (d ..*ides*). | *Cepis* SUB, *Cephis* v, vid. Keil. Anal. p. 221. | 16. *Dahipp.* edd., *daipsius* R, *diaippus* d (PVh ..*ipus*), *dippus* B. | *pexomenon* B¹ (B² *pexio.*), *perlayom.* Vdh (R *perlas.*), *perlaom.* P, *paralyomenon* Brot. | 16. 17. *Democr.* SB²d, *Dainocr.* V. | 17. *Demon* d (RVh ..*mo*). | *eminia* Vd, *emina* R, *semina* h. | 19. *infantem* BPRVdh. | *blandientem* B. | 19. 20. *Eubuli* ... *laudatur* SUB, om. v. | 20. *Eubulidis* SUB, *Eubol.* v. | 21. *spectatus* R edd. vett. | 22. 23. *lampadeque* edd. (P ..*daque*). | 23. *accensum* RVdh, ..*sa* P edd. | 24. *bigam* Vd (R *bic.*, h *spic.*). | *Pyston* Td, *Pitho* edd. vett. | *item* R, *idemque* edd. | 26. *laudat* h edd., ..*ati* RVd. | *qui* SUB, *cui* v. | 27. *igne* edd., ..*nis* d (RV *sign.*). | *ex* RV, *est* d. | 28. *hoc* B¹Rh, *in hoc* Vd edd. | 29. *deum* h edd., *decium* RVd. | *devocaverant* Pd. | 30. *tui* (*cond.*) V, *tu* R, *nostri* h. | 32. *odiat* Td. | *Stennis* Vd (R .*ntis*, h ..*nius*), *Sthenis* edd. | 35. *Stratonius* B, *Strotonicus* d. | 36. *copas* Gerhard. Rhein. Mus. N. F. IX, p. 146. *Scopas* Sv, *scopas* (coll. 10, 138.) U. | *utraque* Barb. edd. | 37. *Batton* d edd., *Bath.* h, *Botan* B. | *Claudices* B. | 38. *Iophon* U, *lophon* RTVd Hard., *Leophon* S Keil. edd. vett., *tephon* Ph, *olophon* B. | *Miagrus* PR, *myiag.* edd. — 50. 1. *Polsidus* PRVdh, *Polydorus* edd. | 1. 2. *picturae clarissimae* RVh (d ..*mi*), ..*ra* ..*mus* edd. | 2. *Polis* h edd. | 3. 4. *Periclenus* RVdh. | 4. *Symenus* S Keil., *Sum.* UB, *Sim.* v. | 5. *Thysias* V vet. Dal. | 7. *habent* edd. | *diligentia* RVh. | 7. 8. *catatexitechnus* SU (B *calat.*, RTVh *catot.*, P *cacot.*), *cacizotechnus* edd. | 8. *memorabilis* PRVd. | *adhibendis* RVh. | *et* SUB, om. v. | 10. 11. *quidem* SBh. | 11. *captos* Vdh. | *artem* Vdh. | 13. *erant* B. | 15. *auctores* RVh. | 16. *soleo* Td (RVh *sul.*), *solo* P, *Eleo* edd. vett., *Oetaeo* Hard. | 17. *tunica* PRdh, *in tun.* V edd. | 17. 18. *Lucilli* B, *Lucullum* RVd, *lucilium* h. | 18. *manibus* dh, *manibus illis* B. | 19. *ex se* RVd. | 22. *pervert.* h, *revert.* PVdh edd. | *differentiae* R, ..*tiam* Bh. | 23. 24. *et regul.* ... *coronarium* om. BPRTVdh Hard., sed cf. Isidor. Orig. XVI, 20, 5. | 24. *extenuatur* Td. | *lamna* RV, ..*mina* Tdh. | 26. *scripulum* R, *scrupulis* d edd. (h *scrub.*). | *bratia* RV (d ..*cia*), ..*chia* h. | 28. *fragili*

B. | 32. . . 51. 1. *perhibetur . . Campano* SB, om. v. | 34. *Capua eliq.* B. | 35. *profusum aquam frigidam* B, sed cf. §. 142; 6, 54. — 51. 1. *sale* I[1] coll. 33, 65. | 3. *carbone* SB, *bene* v. | 4. *ibi* RVd. | 12. *arietu* RV (d . . *tum*). | 13. *plurimi argentarii* RV, *puri argenti* h vet. Dal. | 14. *sex librae* B^2d. | 16. *viges.* Bd edd. | 19. *ingentes* RVd. | 22. *ex terra* V, *extera* h. | *tradunt* RV (Td add. *sentire*). | 23. *in* om. R. | 25. *tralatus* B^1V, *transl.* Sv. | 26. *incidunt* R. | 27. 28. *medicina* RV. | 29. *prodest* Rh edd. | *cadmia* B^2h. | 32. *res* SBRVh, sed cf. §§. 2. 110. 117. | 33. *utilis* SB. | *alia quae* B (V *que*), *aliamque* Sv. | 36. *fornacum* h edd. (37. dh edd.; p. 52, 5. BRVdh edd.). | 37. *fluctuantur* B, *eluctantur* edd. vett., *eructantur* RVh Hard. (Td . . *tatur*). — 52. 1. *ea ab* S (B *ea ab*). | *botyitis* B, *botryonis* RTVdh. | 2. *cognom.* Vh edd. | 3. *pumicis* B (RV *pun.*), *pumiceus* Sv. | 5. *fornacium* S, . . *cum* v; vid. ad p. 51, 36. | 8. *fiunt* SB, *fluunt* v. | 11. *cadmia* B^2dh. | *Cyprio* RVd, . . *iis* T prob. Sillig. | 13. *redit* BV. | *amineo* S, *amm.* v. | 14. *soras* B, *ysora* V (*d is.*). | 15. *tusam urunt* Bd edd., *iusaurunt* RV^1, *ius hauriunt* V^2h. | *ac* d edd. | 17. *et* R edd., om. STVdh, *est* B. | 19. *ex pluvia* dh. | *iterumque terit* SB, *nigrumque sedit* RV (d *ingrum*, h *sed id*). | 20. *similis* RVh edd. | *iolliae* R (Vd *loll.*), *lolie* Ph. | 21. *ratio* SB, *actio* v. | *elegit* RVd. | 22. *sanare* TVdh. | 23. *terygia* B, *teria* RV, *terra* h. | *scabritiem* edd., *segnitiam* Vd (Rh . . *tiem*). | 24. *Aes* SB, *et aes* v. | 26. 27. *itemque* Vh, *idque* R edd., *atque* d. | 27. *collyrii* (om. *id*) edd., . . *rio* d. | 29. *vase* om. edd., *vaso* RV. | 31. *alii al.* Redd. | *aliqui nih.* P. | 32. *teritur aspergunt* RV, *perfundunt* h. | 36. *minor* Bdh. | 37. *utile* BRV. | 38. *furnaces* B. | *transl.* Sv. — 53. 1. *veluti* B, *velut* Sv. | *millis quam aequas* B^1 (B^2 *mellis*), *mili squamae quas* S (RV *simili*, h *similes*), *similes qua quas* (cum ras.) d. | 3. *similiter ex eis fit* codd. Barb. edd. | *squama* Ph edd., *quam ex* RV. | 4. *veneant* B, *veniat* PRTVdh. | *pro eo . . squama aeris* SB (codd. Barb. edd. vett. *squama haec*), om. PRTVdh Hard. | 5. *ferrum.* dh edd. | 6. *hoc* B, *haec* Sv., cf. 17, 122. | 7. *ictu* B, . . *tus* RV, . . *tibus* Sv. | *idem panibus* BRVd, om. h, Sill. censet esse glossema: *i. e. panibus.* | 11. *paret* (om. *maior et*) SB,

sed cf. 18, 237. | *his* RTVh, om. d edd. | 12. *solebant* BV. | 13. *incide* B¹, (B² ..*derit*). | 14. *miseratum* RVdh. | *commentariaque* B (Sill. . . *tarique*). | 15. *Simplasiae* TVd (R . . *sia*). | 16. *dabes* R (V . . *pes*), *pubes* h. | 17. *Sempl.* RV, *Sympl.* d, *exempla* h. | *sicce taxetur* I (B¹ *siccexate, tur,* B² ..*sanetur*), *sic exteritur* Sv. | 18. *deinde* Vh edd. | 19. *idem* SR, *itemque* h edd. | 20. *fistulas* dh edd. | *in afflatu* B¹ (B² *effl.*). | 21. *fit et* R edd. | 23. *panesque. Quidam* Sv (V edd. add. *vero*), dist. I. | 23. *excussuri* B, . . *ssum* d, . . *ssu* h fr. Vind., . . *ssas* V, . . *ssam* SR edd. | 24. *squam a* Vdh, *quam* fr. Vind. | *que* om. Rh edd. | *pluviali* RVdh. | 25. *drachmis* om. RVdh. | 26. *usus est.* SB, *usus. Sed* v. | 28. 29. *aceto* B, sed cf. §. 175. et 19, 115; 26, 121; 29, 95. | 29. *aere* V fr. Vind., *aereo* h edd. | 29. *probatior est* I¹S, . . *tior ē* B, . . *tior e* PTdh edd., . . *tiores* RV. | 30. *si* om. RV, *quom si* Ph edd. | 31. *aceto* h edd. | 32. 33. *delimata* V (h *declim.*). | 33. *spathiis* B, . . *tis* Vd, . . *ciis* h. | 34. *eadem scobe* RVh, *eandemque scob.* edd. | 35. 36. *conariorum* Vd, *conerariorum* B¹ (B² *cumer.*), *cenatiorum* h, *tenacior* d. | 36. *id* om. dh edd. | 37. *punice* V (h . . *ci*). | 38. *gummi* B²Rdh edd. | *sutolario* B. — 54. 1. *stridenda* B. | 2. *in bat.* Rh edd., *ut in illo* B, cf. 33, 127. | *sunt suum* (e dittographia, ut videtur) BRVd fr. Vind., *est suum* h edd. | 3. *retinent* BRVd, *detinet* fr. Vind. | *rubesc̄.* V, . . *cunt* R. | 5. *deprehendentur* B. | 6. *sinc. sive* om. B. | *adulteratam* dh edd. | *est eius* PRTVdh, *est* (om. *elui*) edd. | 6. 7. *siccatam* (om. *que*) Tdh edd. (P . . *ta*). | 8. *et rec.* Rd edd. | 9. *figulinum* Vd fr. Vind., *figulum* h. | 15. *id ammon.* S, *idem mun.* RV, *idem hammon.* dh. | *uncias* Vd. | 17. *mysios* B (h *mis.*, RV . . *sions*), *misyos vero* edd. (d *mysioni*). | 18. *collinuntur* B, sed cf. 17, 207. | 20. *at scab.* Vh edd. | *generum* B, . . *ra* h. | 21. *etiam* om. RV Hard. | 22. *labrorum* B, sic S 11, 159; 25, 171; 28, 188; 30, 27., *labiorum* SRVdh (fr. Vind. *lav.*), sic S 24, 14; 29, 46. | 23. *quo* SB, *quod* v. | 24. *vitiorum quae* d, . . *que quae* edd. | 26. *eademque* Rh edd. | 28. *Et* (om. *est*) B, *tet* (om. *es*) fr. Vind. | 29. *coleca* fr. Vind., *scoleaca* Td (RV *col.*). | 29. *aere hic* Vdh fr. Vind. (edd. *hoc*). | 31. *aestivos.* B. | 33. *quam* BRVd, *quae* Sh edd. | 34. Lacunam deprehendit Dalecampius. Sunt

autem e Diosc. 5, 92. haec fere inserenda: *urinae veteris, sed ad feruminandum aurum admiscetur.* | *inpubis. id. autem* om. B. | 35. *santer* B. | 36. *ususque* d edd. | *scolea* PRTVd, ..*eaca* h, ..*ecia* edd. | *derasa* d, *derasa ab* h edd., *rasa* P. | 37. *lapidi* SBV, ..*de* v. | 38. *Chalcitin* dh edd., ..*tio* R. | *vocant* SB, *vocant lapidem* v. | *et ipsum* dh edd. vett. (P *etiam*), *ipsum* (om. *et*) Hard. — 55. 1. *cadmea* SB, ..*mia* v. | *subsidialibus* RVdh. | 2. *idem* Vdh. | *si* RVh. | 4. *mysios* BV, *amisios* h. | 5. *sorecis* R, *soryos* edd., *psores* h. | 7. *fricab.* B, *frag.* h Man. Dal. | 8. *sori* BRV fr. Vind., *peior* h Man. Dal. (d in ras.). | *fiant* RV fr. Vind. | 11. *imponitur* edd., *inponi... vero* om. RVh. | *porro* RV (h Man. Dal. add. *et*). | 13. *tunc* RVh edd. | 14. *soricon* RVh (d ..*cum*). | 15. *duas* RVdh. | *tertiae* Rh. | 16. *fiet* Rdh edd. | 16. 17. *temperentur* Tdh edd. | 17. *postea* B. | 18. *Sori* V, *soricum* d (h ..*rium*). | 20. *Cyprium putent* PTh (edd. ..*tant*). | 21. *olfactum* B^1h, *in olfactu* edd. | 21...23. *tritum .. olfactum* om. RVh. | 21. 22. *tritu* edd. | 23. *olfactu* d edd. | 24. *natione* RVd. | 25. *et misy* PRTVd edd. vett. (h *at*). | 26. *si* om. RVdh. | *coluat* (sc. dentes) I (BRVd *coll.*, S *conl.*), *colluatur* h vet. Dal. | *oris* om. SRTVdh. | 27. *uritur* om. RVh. | *carnibus* RV. | *at* Vh, *ac* Rd. | 28. 29. *soribus* RVh. | 29. *favilla* R (edd. *pinei fav.*). | 30. *et sup.* RV. | 31. *vi* SB, *ut* PRVdh, *et* edd. | *officialis* (om. *opt. in Cypr.*) B. | 32. *sunt friatri* B (V *friat*, R *fiati*), *fiunt* Ph, *sunt ut* (*ut* in ras.) d. | *auritae* B, *laureae* V. | 33. *sin* B^1, *sine* B^2RVd, *sive* Sh edd. | *torreatur* I coll. §. 119. et Dioscor. 5, 117. ἔχει δὲ καῦσιν τὴν αὐτὴν τῇ χαλκίτιδι, *terrea* S edd., *terra* BRV dh. | *chalcidi* B (h *calc.*), *chalcitidis* R. | 34. *et in lana* om. R, *in* om. TVdh. | 35. *etiam* dh edd. | 37. *heminam* RVd. — 56. 3. *additum* B, ..*tus* h. | 7. *chalcanthum* d edd. | 8. *in Hispania e* edd. vett., recte fortasse. | 10. *immobilis* RV dh. | 11. *has trastis* B^1, *abstractis* B^2. | *dependens* Vh. | 14. *nitrumque* RV, *utrumque* edd. vett. | 16. *scrobis* I (sic S 17, 79; 18, 322 al.), *scrobes* SB edd., ..*be* RTVdh. | *quarum* edd. | 17. *dest.* SB, *dist.* v. | 18. *si ex* RVdh, *sic ex* T. | *et colore* h. | *sentiente* SB, ..*tem* v. | 19. *violam* edd. | 24. *usum* RVh. | *pellenda* SB, *de pell.* v. | 26. *et nar.* dh Hard. |

27. *scabritie* B[2]RTd, . . *tiei* Ph edd. | 31. *ulcera* PRTVdh Hard. | 34. *quod* (om. *que*) Tdh, *quo* RV. | *uno* (om. *in*) RVh, *in eo* P edd. | *usu* om. R. | 35. *ut* SB, *et* RV edd. vett., *si* Td Hard. | *gravitate* RV. | *etiam per* dh edd. | 36. *nuperque* dh edd. | 37. *aspargere* R, *asperg.* Vh, *insparg.* edd. | 38. *in* SB, om. v (h *adstringendi*). — 57. 1. *Etiamnunc* RVΘ. | 2. *spondon* B, *spodion* h. | *pompolyx* B. | 3. *paratur* edd., *asperatur* h, *spluratur* Td (V *loturas plur.*, R . . *tus*), *expurgatur* Pint. | *spondos* d, *spodion si* h. | *id quod* Rd edd. | 4. *ac cadmeae* I coll. §§. 2. 100. 103. 117. (Sill. . . *miae*), *acadmiae* RV (B *ad cad.*), *et cadmeae* S (dh edd. . . *miae*). | 5. *spondon* RVd, *spodion* h. | 6. *fornacum* dh edd. | 7. *accepto* om. TVdh. | 9. *occurrent* V, . . *rerent* R, . *rerit* Th. | 10. *spondos* RV (h . . *dios*). | 14. *cadmea* S, . . *mia* v. | *efflatur et ocius* RTd edd. | 15. *et forn.* RV. | *fulgine* S, ut B 32, 131. et bis 35, 41., *fulig.* v. | 16. *eo* d Hard. | 18. *et* om. RVdh (edd. *exhulcerat que*). | 19. *oculos* (om. *attigit*) R, *oculos attingat* h edd. Man. Dal. | 22. *penna* B[2]Rdh edd. | *crassior* Vdh. | *scabritie* Tdh, . . *tiem* P edd., *scabritis scabritiae* B. | 22. 23. *exterunt* edd. | 23. *et* SB, om. v. | 25. *minus apta* Hard. (h edd. vett. *nimium vigiliis fatigatorum apta*). | 26. *manet* B[1], . . *nant* Pdh edd. | *madent* Ph edd. (R *quem aderat*). | 28. *taulariotim* B, *lauriotin* dh edd., . . *rion* R. | 31. *utilissimis* Bdh. | 32. *arboris* SB, om. v. | 34. *vel oleae* SB, cf. Dioscor. 5, 86., om. v. | *cotonaei* B, . . *ni* RV, *citonii* h (edd. vett. *cyd.*). | 35. 36. *vel pseud.* Rh edd. | 36. *pseudocupiri* B, . . *cypri* Td (RV . . *ci.*), . . *cyperi* edd. | *oenanthis* V (h . . *tis*). — 58. 1. *ea* om. h, *a* RV. | 2. *figulina* B, *figil.* h, *figl.* Sv. | 3. *smegina* P, *smegna* B, *spegma* edd. vett., *pseg.* Barb. e Dioscor. 5, 88., Hard. | 4. *atque* Vdh edd. | *etiamnunc* R. | *flatuque acc.* edd. | 5. *vehementiori* dh edd. | 6. 7. *marilla. Ab* Sill. (I[1]S *marila*), *mariliab* B (RVdh *maxili. Ab*), μαρίλλα sive μαρίλα apud Graecos est pulvis carbonum, . *Facile ab* edd. | 7. *qua* B, *aqua* RVd. | *isdem* B (V *hisd.*), *iisdem* SRh edd., *eisdem* d. | 10. *rubrica* RV. | *in* om. R. | *Cyprio* RVd. | 13. *differentiae siquidem* PTd Hard., . . *tia est quidem* edd. vett. | *catinos* SB, . . *no* v. | 13. 14. *scorea* B, sed cf.

33, 69. | 14. *remanent* BRVd. | 15. *coquatur* SB, . . *antur* v. | 17. *tralatum* I (Sd *transl.*), *tralato* B[1] (B^2RV *transl.*). | 18. *diphryga* BVdh, . . *gem* I^1S, . . *ges* R edd. | *vocant* Vd, . . *atur* h. | 20. *ac* om. RVd, *et* h edd. | *repurgare* B vet. Dal., *perpurg.* RVh edd. (d *per* in ras.), *purg.* S. | 22. *etiam-nunc* R. | 24. *consumente* Vd (h Man. Dal. add. *eo*). | 30. *significaret* B, . . *care* Sill. | 32. *quidem* (om. *si*) B. | 33. *arbores* (ut iungatur *serimus ambusta*) om. d edd., *arb. serimus* om. PRVh. | *ponemus* Vd (R *ponemus pomaria*), *ponimus* P (edd. *pon. pomaria*), *pomeria nemus* h. | 38. *sceleratissima* RVd. — 59. 2. *didicimus* R, *adiecimus* h Man. Dal. | 3. *culta* RV, . . *tura* Tdh. | 5. *Porsena* dh edd., . . *senna* B^2RV. | 7. *cultura* d edd. | *uterentur* h edd. | *tum* om. edd. vett., *cum* PTdh Hard. | *intutu* Rh, *institutum* B. | 9. *edicto* B. | 11. *viquea* B[1], *vique* B[2]. | 12. *artifices* RV. | 14. 15. *robiginem* . . *relucentem* B^1V^1 (B^2V^2R *rub.*). | 16. *hodierno die* PRTVdh Hard., *hodie* edd. vett. (edd. praemisso *Thebis*). | 20. *ab* SB, *a* v. | 21. *mortalius* S coll. 36, 110, . . *libus* v. An legendum est: *in rebus mortalibus mortalius?* | *facientis* Sh, . . *te* BRTd edd. (V . . *tem*). | *esset* om. R edd., *esse* V. | *mortalitate* R. | 23. *propemodo* RV, *prope mus* h. | 24. *illa* B^2RVdh. | 25. *adgnosc.* B[1], *cognosc.* edd. | *manifesto* B edd., . . *tato* h. | *sed ratio* V edd., om. h. | 26. *excoquendi* Bh (cf. 11, 231. *boum coriis glutinum excoquitur;* et 7, 188; 18, 301; 35, 90; 37, 198.), . . *dis* Sv. | 27. *aqua an terra* RVTh. | 28. An *redit?* | 29. *innumerosa* RVh. | *genera* RV. | 30. *vicinius* Vh edd., at cf. Isidor. XVI, 21, 3. | 34. *haec* B^1RV, vid. ad vol. III. p. 36, 2. | 35. *fornacum* dh edd. | *maxima* RVh edd. | 36. *quidem* PRVdh Hard. | *his* RTVdh. | 36. 37. *alique* T, . . *quèm* RV, . . *quae* d Hard., . . *quo* Ph. — 60. 1. *alibe atque alibe* B[1]. | *sicut* R edd. | 1. 2. *Birbilium* RVdh. | 2. *Turiasso* RVd (h *turias. socomum*). | 3. *his* RVdh edd. | *sunt* R, *fiant* h. | 4. *prima* B. | 6. *mira* RVdh. | *acie aeta* V (R *et a*), *etiam* h. | 7. *in* om. RVdh. | 7. 8. *aliube* (bis) B[1], *alibi* (bis) B[2], *alicubi* (bis) Td, *alicubi* . . *alibi* h Man. Dal. | 8. *Sulmone, aqua* I^1S, *Sulmone aqua*, v. | *uti* P edd., *sicut* h. | 9. *exacuendo* SBV, *in ex.* v. | *oleare* RV (d *olea re*), . . *res* h edd. | 11. *spongias* B^2Vd (h . . *is*). | 14. *contractum* RV, *con-*

tect. B. | *celerius subinde* RVdh edd. | 16. *vires* dh edd., *vim* Isid. XVI, 21, 4. | 18. *acolorum* RTV, *a collectione* h. | 19. *tali* d edd., *ex tali* h Man. Dal. | 20. *ut* om. RVdh edd. | 21. *bulbatione* B (edd. vett. *bubb.*). | 22. *vitro* S edd., *ultro* BRVdh. | 23. *expertum* h. | *quicquam* RVh. | 24. *Tymochares* Td, *Timocrates* Ph, *Dinochares* Salm. Hard., *Dinocrates* edd. vett. | *Alexandreae* V, . . *dri* h. | 25. *ea* Vdh. | 26. *aere* om. B, sed cf. Isid. XVI, 4, 2; 21, 4. | 26. 27. *tolemaei* B, *tpholomei* V, *tholomei* R. | 27. *regis* om. Vh edd. | *sororis vitie iussit* R. | 29. *maritimae* SB, . . *ma* v. | *qua* SBR, *quam* v. | 30. *altus* d, *praerupte altus* h edd. | *materie* Vdh edd. | 30. 31. *ut* . . *diximus* non habent quo referantur, unde Sillig. suspicatur 4, 112. nonnulla excidisse. | 33. *incipit* SB, . . *piat* v. | *accepta* RV. | *ut* RVd, *et* h. | 34. *aeri* h edd. | 35. *ferri* d, *temperatura* h edd. | 36. *quidem* RVd. | 37. *Zeuma* RVdh. | 38. *quia* PT V²h. | *vinxerit* Θ, *coniunxerit* h, *iunxerat* RV Hard., *vinxerat* edd. vett. — 61. 1. *an refecti* (om. *qui*) B. | *sunt* h edd. | 4. *circulos* RTVdh Hard. | 5. 6. *praefixo limine* h (RV *praefixe*, d . . *xit*). | 6. *evulsis sep.* TV², *a sepulcro evulsis* (*clavis*) h Man. Dal., *e sepulcro evulsos* edd. | 8. *pectorumve* TVh (R . . *vel*). | *subditos* Vd (R . . *tus*), *humores* h Man. Dal. | 8. 9. *punctiones* T. | 10. *expavescentes* h edd. | 11. *ilico* BV, *ill.* Sv. | *calfit* SBV, *calef.* v. | 12. *privatimve* V (h . . *que*). | 13. *proditum* B. | 14. *ferro* RVh. | 17. *sistere, siccare* T, *siccare stringere* h Man. Dal. (edd. vett. *restr.*). 18. *scabritia* B. | 22. *subacto* RV. | *condilomatibus* d (h *et cond.*). | 23. *inlita* SB, . . *tas* v. | 26. *sanguinem* SB, . . *nemque* v. | 28. *lienium* SB, . . *num* v. | *et* SB, om. v. | 32. *omne* Rdh Hard. | 33. *panis* I coll. 22, 138; 32, 71; Plin. Val. 3, 14. p. 69., *pari* PRTVd, *pal.* B, *picis* S Hard., om. h edd. vett. | 34. *sex* . . *drachmae* om. B. In edd. vett. totus locus est mutatus. | *ferreae* RTd Hard. (V edd. *et*). | 35. *ex* RVh edd. vett., *XI* B. | 38. *hoc* (om. *candidum*) I¹S, quia adiectivum e glossa ortum esse videtur. — 62. 1. *a Graecis* dh edd. | *cassityrum* RVd (h . . *tirum*). | *in* om. B. | 2. *et* SB, om. v. | 3. *Lysinia* RVd, *Lithia* h. | *Callaecia* I, vid. ad p. 17, 21., *Gall.* SB, *galleciae* V (dh . . *llic.*). | 4. *colores* B. | 8. *alutia* PR, . . *ta* Td, *elutia* edd. vett. | *eluenti* B, *luen*[illegible] V, *eluunt*

h. | 9. *paullum* B, *paululum* d, *paulum* Sv. | 10. *calatis* d, *colat.* RV, *cutalis* B. | *in quibus* Vd edd. | 11. *posita* RVh. | *camillis* B, *camellis* d (RVh *gam.*), *caminis* Sv. | 12. *Callaecia* B¹, *Gall.* SB²h Barb., *Gallicia* d, *Gallea* R (V ..*ia*). | *vinia* Vd. | 15. *hoc ei* RVd edd. (h om. *nec* .. *oleo*). | 16. *habuit et* RV. | 17. *cassi iterum* V, *cassiritum* d (h *casir.*), *cassiteron* edd. | 20. *primum* Td. | *fuit* BRd. | *stagnum* BRVh, *stannum* Sv ubique. | 21. *secundo* Td. | *quid* RV¹, *qui* Tdh. | 23. *non* RVdh Hard., om. edd. vett. | 25. *Stagnum* RVh, *Stann.* Sv. | 26. *aeruginis virus* d edd., *aeruginem* h. | 27. *etiam* SB, *quoque* v. | 28. *Bryndisi* RVd, *Brundisii* h edd. | 29. *stagnum* I, *stann.* Sv. | *addita* om. Td. | 33. *libras* SB, ..*ris* v. | *XXX* PRVh edd. vett., *X. X* d Hard., *XX* T. | 34. *tertiarum* B¹V. | 35. *qui* d. | *incoquont* B, ..*quunt* Rd edd., ..*cunt* S (V ..*cum*). | *pretio* V, ..*tia* Rdh edd. | 36. *pondo* RVd edd., *p.* B, *primo* P, *M.p'.* h. | *XLXX* B, *CXX. LXX.* V, *CXLXX* R, *CLXX* Td Hard., *CXXX libris* Ph (edd. vett. *centum triginta. In libras*). | *pretio* V, ..*tia* RTdh edd., *et precia* P. | 37. *XLXXX* B, *X. CX* V, *XXX* Rh (edd. vett. *triginta*), *CX* PTd, *X. X* Hard. | *item nigro Θ*. | *X. VII. Θ*, *XVII* BPRh, *VII* TVd Hard., *sexdecim* edd. vett. — 63. 1. 2. *ex eo ... argentum* om. B. | 2. *confirmant quod si* Tdh Hard. | 3. *prodi* B. | 5. *vocant* Vh edd. | 7. *adiugorum* RV, *iugis* edd. | *in Alesia* h Hard. (P edd. vett. *Alexia*). | 8. *gloria biturrugum* B, *gloriabitur iugum* RV. | *essedas* dh. | 8. 9. *suaculis atque acre* R (V *aere*), *atque cre* tantum T, *et vehicula et* h codd. Barb. edd. (d in ras.). Sill. statuit colisata esse vehiculorum genus. | 9. *pecorita* R, *piturita* T, *pectoria* d. | 9. 10. *que inani luxuria* Rd (V *quae* .. *luxor.*), om. h edd. | 10. *ticula* RV, *vehicula* dh. | 11. *prodigium* Rh edd. | 20. *Iovetanum* B edd. vett., *Iovetantum* RVd, *ionetatum* h (P *tm̄*), *Ovetanum* S Hard. | 23. *eque* h, *atque* BR, (V *a erat quae*), in d ras. | 25. *Samariensi* B, *Samiarenci* V, *Santariensi* Sv. | *X* om. Td. | *C̄C̄* I, *CCM* R²V (R¹ *CCC*), *CC* Bd. | 26. *annus* RV, ..*nos* Td. | *X. X̄L̄V̄* I (B *X. XLV*), *XX. LV* V, *XXXLV* R, *XXIII* PTd, *reddit LXXXII* h, *CCLV* S Gron. | *locatum est* om. RVh. | 28. *ad pondo CCCC vectigalis* edd., om. RVdh. | *mirum et* om. RVdh Hard., *Et mirum* edd.

vett. | 29. *vasa e* Rd edd., *vase* B, *vas e* SBh (at sequitur *eadem*). | *plumbo constat* h edd. | *sin* V, *in* (om. *si*) h edd. | *addantur* B, om. h edd. | 30. *vel aereus* S (B *ve*, V *vaea*), *vacereus* R, *vecereus* d, *aereusve* edd., om. h. | *quadras* BV, *quadrans si addatur* edd. (h om. *quadrans*). | *vas perurí* RV edd. (h *puri*). | 32. *renium* SBR, *..um* Vdh edd. | *parte* BRV. | 33. *inhiberi* RVh. | 34. *veneria* SBV, *..rea* v. | *usque* om. d, *eiusque* h Man. Dal. | *in morbi genus* V edd., *morbi ingenia* h Man. Dal. | 35. *se* om. Vd edd. | 36. *labori* SB, *..re* v. | 37. *dis* SV, *diis* v. — 64. 1. *sulpure* B^1, *sulphure* SB^2h, *sulfuri* RV, *sulphuris* Td Hard. | 3. *coquatur* SB, *..itur* v, vid. Sill. ad. 33, 100. | 4. *fornacibus* h (edd. vett. *e forn.*). | 8. *fit ei* V, *ficti* R, *sine* h. | 9. *plurimi* RV edd. | 13. *etiam* Vh edd. | 15. *plumbeum* SBV, *..eo* v. | *pistillo* dh edd. | 17. *ut stibis et* S coll. 29, 118. (B *vi;* edd. vett. *stibi*), *et subis et* P, *et istius et* RTVd, *et istius vis* h, *et teritur ut* Hard. | *cadmia* PRTV edd., *..miae* d (h *cath.*). | 18. *et eodem* BRV, *eodem* Tdh. | 19. *et maxime* Rdh edd. | 20. *inanitatem* Rd edd., *..te* TV, *sanitatem* h. | 26. *alii limatam* T Hard. (h *lineatam*, d *lanteam*), *alie lanitam* R (V *aliae*). | 27. *cado* Vdh, *tadu* R. | 27. 28. *figlinum* SB, *figul.* v. | 28. *admiscent* SB, *misc.* v. | 29. *sic* om. T, *si* B^1. | 30. *spondio* Rh (Vd *..dion*). | 31. *optimaque quae* Rh edd. (Vd *quaeque*). | 37. *mirarique* B^1, cf. 17, 1; 18, 291., *mirari* v, *miraque* SB^2. | *experientia* SB. — 65. 4. *pinnis* SBV, *pennis* v. | *detergere* edd. | 13. *lipara* BRV (d *lipp.*, h *lepra*), *liparas* S edd. | 14. *illigatur* h, *alligantur* Vd edd. | 16. *eius est* RVd edd., *eiusdem est in* h, *est* T. | *libra una* d edd. | 20. *Psinthium* RV (d *P. inth.*), *psimmyth.* h edd. | 22. *tenuissimi* RVd. | 24. *ammixto* Td, *mixto* Vh edd. | 28. *est* om. R. | 29. *rubescat* Td Hard. | *sandaracae* SBV, *..chae* v. | 30. *nubiculae* Rd. | 32. *leviss.* Vh edd. | 33. *feminarum* om. R, *fem. adhibetur* h edd. | 34. *potu* SB vet. Dal., *..us* v. | 36. *Sandarachae* BV edd. | *est* om. d. | 38. *rufa quoque magis* om. B. | *plura* RVh. — 66. 1. *prodere* RVh, *perrod.* d edd. | 2. *dos* Ph edd. | 4. *vocem .. facit* om. RTVdh Hard., sed cf. Dioscor. 5, 121. | *vocem* (om. *que*) P. | 6. *isdem* B, *iisd.* SRTd Hard., *eisd.* V, *eis* h, *itidem* edd. vett. | 7. *arrhen.* B, *arren.*

Sd (Vh *arreo.*, R *arr o.*), *arsen.* edd. | 10. *utraeque* B. | 11. *illum* RV. | 13. *silotris* B, *psilothris* dh edd. | 14. *et* (*quidq.*) om. R. | 15. *valdius* B, cf. 33, 147., *valid.* Sv. | *innovat testam* B.

Lib. XXXV. pag. 66. lin. 28. 29. *acnascentium quae* RV (h . . *um in*), *nascentiumque* T (Pd Hard. . . *que in*), *annascentium quoque* edd. vett. | 29. *iis* S, *is* B, *eis* v. | *conexis* BRV, vid. ad vol. III. p. 3. l. 4., *conn.* Sv. | 31. *attingendi* R (V . . *ti*), *tingendique* d. | 33. *numerosiores* BPRVdh. | *seriae* B, *aerie* d (V . . *eae*), *aere* N¹R, *aerariae* P (h *er.*). | 35. *instituti* PRTV edd. vett. | *eo modo* RV, *hoc m.* PTd Hard., *eo modo quo* h. | 36. *arti* B. | 37. *tunc* om. d. | *regibus* SB, *a reg.* v. | 38. *illos* edd. — 67. 1. *a* SB, om. v. | *pulsa, iam* SB edd., *postulatum* RVdh (T *postl.*). | *aurum* Rh. | 4. *spatio* B. | *dilatatata* R, *delitentia* Barb. edd. | 5. *lapide* BRV, . . *dem* Sv. | 6. *esse* PRVdh. | 7. *unitate* NRVd. | *varietate* N¹. | *esse* RV. | 8. *distingueamur Symnad.* B. | *optarent* edd. | 9. *ae* (i. e. *ea*) V, *ac* Rh. | 11. *Imaginem* BTd, . . *nes* h. | *quam* Pdh edd. | *similis* RVh. | 12. *eum* d, *deum* B. | *quod in* PN² edd. | 16. *se* om. B. | 17. *honore* RV. | 18. *laqueus* NRdh edd., sed cf. Zeitschr. f. Alt. Wiss. 1849. N. 57. p. 455. et Münch. Gel. Anz. 1853. Apr. N. 53. p. 428 sq., . . *eis* U. | 20. *idem* BR. | 21. *Epicuri* NP edd., *epiculi* RVd, *populi* h. | 23. *vicesima luna* ante *custodiunt* posuit U, sed hic facile poterant omitti a librario a *custodiunt* ad *luna* aberrante, Sv ea habent l. 22. post *eius.* | *hii* V, *ii* dh Hard., om. B. | 24. *viventes* Sv. | 27. *hae* edd. vett. Pro hac forma *haec* videtur positum esse, ut saepe. | 34. *aminorum* V, *minorum* Θ, *amic.* d in ras., *domitarum* Gron. Hard. | *gentium* PRTV dh Hard. | 36. *emptae* I¹U, *etme* B¹RVdh (unde olim coniiciebam *aeterno*), *etiam* B², *ipsae* S codd. Gelen. edd. (N¹ *ipē*). | *Et erat* N¹Vdh edd., *eratque* N². | 37. *stimmatio* B¹ (B² *estim.*), *stimaratio* RVh, *summa ratio* d. — 68. 1. *qua* dh edd. | *Laevin.* SU Barb., *blaevin.* V² (B¹d *blevin.*), *belvin.* R, *blaenn.* V¹, *blemin.* Ph, *plebin.* B². | 5. *Salvittonis* S marg. Vict. (Ph *Salvito.*, RV *Salvitio.*, B *Saevitto.*), cf. 7, 54; Plut. Caes. 52., *Salvittones* U Oudendorp., *Salutionis* edd. vett., . . *nes* Hard. | 6. *dedecore* N²PTdh edd. | *inrepentem* Sill.,

..*te* BRV (dh *irr.*), ..*tes* SUT Gron., ..*tis* Strack., *irrumpente* P, *notam irrepentem* edd. vett. | *nomine sed* B¹, *nominis et* RVdh. | 10. *nunc* IU, *non* SBN¹PRTVdh, *non solum* N² edd. | 11. *isdem* BV, *iisd.* SUv. | 13. *sicuti* RV. | *id evenit* I coll. 9, 159; 33, 129., *devenit* B, *evenit* SUv. | 16. *Polionis* B (U in emendat.), *Poll.* SUv. | 17. *rei* R²d. | *publicae* V (Rdh ..*ce*). | 18. *Alexandreae* SB, ..*iae* Uv. | *reges* om. RVdh. | 20. *amore* N²PRTVdh Hard. | *quosdam* Hard. | *et Att.* N²RVh edd. | 21. *his* N¹Vd edd. | 22. *voluminibus* PRVd. | *fecunditatium* B¹RV (h ..*tatum*, d ..*tantium*). | 22. 23. *sed et aliquo* N²Ph edd. | 24. *munquis* R, *numquis* V, *quin* h (d in ras. *inventores quis eum dicat*). | 27. *ceu di* Hertz. U, *cludi* BRV, *et cludi* S (N¹ edd. vett. *claudi*), *credi* N²Ph (d in ras.) Hard. | 28. *suorum* N²R, *suorum vero* PVdh edd., *avorum vero* N¹. | 30. *P* SUB, om. v. | 31. *CCLVIII* N¹, *CCLXX* h. | 33. *liberorum* N¹h (d in ras.) edd. | *turbam* h, ..*bae* marg. Vict., om. PTd Hard. | *imaginibus* B, *parvulis im.* SURTVdh edd. (P marg. Vict. *parvis*). | 34. *ostendant* RVd. | 38. *est* om. V Hard. — 69. 3. *plenam* RVd. | 4. *et ex* RVh. | 5. *venere* RVd, *vescere* N, *tulere* h edd. | *cap tis* B, *captis eis* N²h edd. | 8. *maiorem* RVh. | *nostrum* BVh (R ..*am*). | *in aere* V Osann. (R *ere*). | 9. *Manilio* B¹N¹RVdh. | *Q.* om. RVh, *que* B. | 10. *Capitolii* RVdh edd. | 15. *transirent* B¹, ..*ieret* V (h ..*rent*). | 17. *linteis* N³RVdh (N¹ *linth.*). | 18. *talem primam fuisse* edd., *pr. fuisse tal.* N¹. | 18. 19. *monochromato* B. | 20. *liniarem dicunt* Pd edd. (h *dicunt lin.*). | 21. *Cleante* BN²Vh. | *Oriontio* RVd (h ..*otino*). | *Aridices* Keil SU, *Arad.* BN¹, *Ard.* N²RVd edd., *serd.* h. | 22. *ei annum* B, *etiamnunc* NRTV, *et nunc* P. | 23. *pingere* BRVdh. | 24. *colorare*, *colore* I coll. §. 31., *colore* SUB, ..*res* PRVdh, *colorare* codd. Gel. edd. | *testa* codd. Gel. edd., om. P. | 24. 25. *ut ferunt triste* B (codd. Gel. edd. *trita*, h *ita*, d in ras. *Aratus*), *ut feruntur ita* V (R *it*). | 25. *Ecphantus* Iahn. SU, *Euph.* Schneidew., *Eph.* B, *Eleph.* PRVh, *Cleoph.* N¹ codd. Gel. edd. | *Hunc aut* N² edd. | 26. *quam quem* I¹SU, *quam* BRV, *quem* Pdh edd. | 27. *Italia* RVdh. | *Demar.* dh edd. | *regis Romani* UN¹RVh. | 28. *ut mox* P. | 29. *enim* om. R. | 31. *eo quidem* B. | (*nulla sequi*) *minor* RVd, *demiror* edd. | 32.

durantis et *recentis* R (B om. *veluti*). | 33. *Lanivi* B[1] (cf. 8, 221. in Rd edd. *Lavinii*), *Lanuvi* SB[2] (v .. *vii*). | 35. Videntur nonnulla excidisse, ut *altera ut adultera*, cf. §. 136. | *ne minis* V (R *nem.*, dh *nom.*). | *Caius* RTd Hard., *gatus* V, *Potius legatus* h (edd. vett. *Pont.*). | 36. *tecturi* RV, *lectori* B. | 37. *dura* RVd, *duravere* h. — 70. 2. *apparet* RVd. | 4. *Fabie* h (d in ras.), ..*ia* RTV. | 5. *gentes* RVh. | 7. *aede ea* I[1]SU (B[1] *aedem*, B[2] ..*ems*), *aede a* R, *edema* V, *medea* d, *in edea* h. | 8. *aeri* RV (d *eri*), *aerii* h. | 9. *Pacui* B[1], ..*uvi* S, ..*uvii* UB[2]h edd., ..*ubi* RVd. | 11. *Turpillum* RVd. | 12. *vellet* Tdh (R *hell.*), *belleae* V (N[2] ..*le*). | *referret* RV[2]. | 15. *Titedius* B (I[1]SU ..*tid.*), *sit edius* Rh, *S. Tedius* P, *si tectius* d in ras., *aedius* V, *Aterius* edd. vett., *Antistius* Hard. | 16. *babeo* BV, *ab eo* Pdh. | 17. *in risu* N[2]RVh edd., cf. §. 145. *in maiore admiratione esse*, et *in lenocinio commendationis dolor est;* 19, 57. *etiam in exprobratione erant*, *inrisu* (una voce, pro dativo) SU (N[1]d *irr.*), *in usu* P, *inlisa* B. | *et iam* SU, *et* Hard. | *contumeliae* SUB, ..*lia* v. | 18. *principium* Bh. | *vivorum* RVdh. | 19. *cumque ped.* B. | *nepostq'* B, *nepusque* V. | *perii consulatus* Vd (R *perr.*). | 20. *a* V edd., *et a* SURT (B *et aa*), quod erat recipiendum. | *cum natura* N[2]h edd. (N[1] *nam in*). | 21. *multis* BN[1]RV. | *in eo* (sc. consilio) BPRdh (N[1] *ea*), *ideo* I[1]U, *eum* SN[2] edd. | *Messalla* V. | 22. *fuerit* R, *erat* N[2]PVdh. | 23. *comprobaverit* B. | 24. An *praecipue*? | 24. 25. *a M'.* SU, *a M.* Bd edd., om. RVd. | 25. *Maximo consule cum* N[2]h. | *qui* om. N[2]RVdh, *cum* Brot. | *picturam* UB (coll. §§. 17. 24. praestare videtur: *picturam*, *tabulam*), ..*rae* N[2] edd., *pictam* SN[1]PRTVdh. | 26. *devicerat* edd. (*in Siciliam* RV), *vexerat* V. | 28. *CCCCLX* R, *CCCCXL* d, *CCCCLXXX* N[1]. | *quidem* N[2]h edd. vett. | *et* om. edd. vett., *etiam* R. | *L* om. R. | 30. *tradunt iratum* N[2] edd. vett. | 31. *et* delet Bergk. | 32. *hostili' m. S.* B. | *Mancius* RVd. | 33. *expugn.* RVh edd. | 34. *abstinens* BRVdh (P *subst.*). | *spectante* RVh. | 36. *et* om. B. | 37. 38. *imaginem* SBR, sed cf. §. 121. | 38. *advolarant* R. — 71. 3. *Nam* N[2]h. | *cum* om. R. | *res distraxisset et rex* N[2] vet. Dal. | *Attalus distraxisset et* Ph Brot. | 4. *XIII* R. | *Aristides* RV, ..*dae* Gron. | *pretio* RVd probante Gron. | 7. *primum*

BPRh. | 9. *egentis* RVdh. | *Caesaris orat.* et 10. *Caesar* Sill. Pigh. coll. Cic. Or. 2, 66; Quintil. VI., 3, 38. | 10. 11. *mensores* PRdh (V *mems.*), *me esse ores* N[1] (N[2] edd. *reris*). | 11. *tabulam* BPh (R *tapab.*). | *pictam* Ph, om. B. | 13. *tauto norum* B, *tehon.* Rd, *theloboum* h. | 14. *ne* om. N[2]Ph edd. | *eum* om. T, *istum* N[1]. | 17. *Media* UB (B etiam §§. 136. 137; S 25, 10., vid. ad vol. II, p. 24, 36.), *Medea* Sv. | 18. *proprior* RVd, *prior* B. | 23. *HS.* |$\overline{XII}$|. I, *HS.* $\overline{XII}$. U, $\overline{HS}$. $\overline{XII}$. S, *HS. XII. M.* edd. vett., *his XII.* B, *HS. XIII. Θ, XIII. libris* h, *XIII p⁰* P, *XIII.* RTVd Hard. | 25. *refigerentur* d, *refrig.* N[2]TV, *refrigerarentur* h (P . . *raret*). | 28. *ad Vict.* RVdh. | 31. *Nemeam* Vh edd. | 32. *adstantem* BRVdh. | *senem* d, *sine* BR. | 33. *bigere* B[1], *palmigere* B[2]. | 35. *patris* RV. | 36. *supervolantē* B, . . *ti* R. | *aquilam* B. | *dracone* RV. | *complexam* B, *convexa* V. — 72. 1. *Philocharem* dh edd. | *aliqui* BR (V . . *quis*, d . . *quos*). | 7. *his* om. d edd., *is* B. | *quae* S. | 7. 8. *monochromatea* (om. *mox*) h edd. | 8. *quae* add. I. | *vocaverint* N[2]PVh edd. (N[1]Rd . . *runt*). | 13. *postea* om. h edd. | 14. *quod quia* h, *quem quia* N[2] edd. | *hoc* N[2] edd. | *umbra* V, . . *am* PRdh edd. | *essent* PRVd. | 18. *Armenium* om. B, sed cf. §. 47. | 21. *fretia* B, *feretria* PRVd. | 25. *inde* om. dh Hard., *in* R. | 27. *e* edd., *ex* N[1], *et* SB, *et in* N[2]RVdh. | 28. *pars* om. PVh edd., *trans* Rd. | *excelli* RV, . . *et* B. | 30. *et inter* N[2]Vdh edd. | 31. *X. II* B, *XII* SRVd, *XII D.* h, *in libras XII* edd. | 32. *et usque* RVdh. | 33. *circum* B. | *quae magis* R edd. | 34. *eius* (om. *et*) dh edd. | 35. *usus eius* RVd edd. | *bases* B[2]Vdh edd. | 37. *si ita* B. | *volut* R, *veluti* V edd., *velut in* dh. — 73. 1. *et vino* SB. | 7. *phragidem* B (d . . *den*), *fragedem* h. | 9. *hac* B, *et* Vdh edd., *e* R. | *aegilopias* Ph, . . *pas* edd. | 11. *renium* SBR, . . *num* v. | 14. *Ex* RVdh edd. | 15. *sorbentur picturis; nascitur autem* N[1]Td Hard., *sorbentur; picturis autem apta nascitur* N[2]h edd. vett. | 17. *ochra. Ex ea fit* Td Hard. | 19. *ex empl.* RV, *et empl.* dh edd. | 22. *Graeciensis* SN[2]h edd., cf. 4, 51. | 25. *Paraetonion* d edd., *paretoniom* V, *paraeconioni* R. | 29. VI. *XI* TV, *VI* R, *CXL D.* h. | 30. 31. *livorem* B[2]h. | 35. *venas* N[2]dh edd. | 36. *fretria* RVd (B . . *tia*). | 37. *metica ut* B (R *metc.*, Vd *mecc.*), *mectia* h. | 38. *et can-*

didus V (N[1] .. *dis*, N[2] edd. *Est et colos tertius e candidis*). | *cerussae* RVdh edd. (T .. *sse*). — 74. 4. *est* om. N[2]h edd. | *in* om. edd. | *pira et* BRVdh (N[1] *pirae*). | 5. *in urcis* B[1] (B[2] .. *ceis*), *in ortu* N[1] (N[2] *hortis*), om. h. | 7. *XVI* RV, *VI* Td, *XVI. D* h. | 9. *Fretria* B (h *feret.*). | 10. *parnasius* B, *parintasius* RV (d .. *inth.*), *paretasius* h. | *emollitque* RV edd. | 12. *deprehendendam* RVdh. | 13. *inlinunt non* B. | *aerescat* V (R *er.*), *crescat* h. | 14. *tradit* N[2]RVdh edd. | 15. *Topaizo* B. | *et inde* TV, *inde* Rd Hard., *deinde* P. | *nunc* PTd Hard. | 16. *et adulterina* S edd. | 17. *colos* N[2]Vdh edd. | 19. 20. *sandygem* B, ..*icem* V. | 22. *vestiet* Sh edd. et Verg. Ecl. 4, 45. | 24. *duo* om. N[2]h edd. | 26. *et in* RV. | *sanduce* B. | 28. *terra* Vd edd. | 30. *carbones infectos sepulchris* d (N[1] *e sepulcris*), *e sepulchris carb. infectos* SN[2]h edd., *carbones infectant sepulchris* BRV, *carbone infectum sepulcris* T. | 30. 31. *effodere* B (SNTh edd. ..*rent*), *infoderet* RV (d .. *rent*). | 31. *in fortuna* RVdh. | *et ful.* N[2]RVh edd. | *fulg.* SB[1], *flig.* R, *fulig.* v. | 33. 34. *laudatissimam* B[1]RV, .. *mum* dh edd. | 34. *fornacum* N[1] Vdh edd. | 35. *quo* (sc. atramento) SVdh, *qua* BN[2]R, *quod* N[1]. | 36. *affirmant* RVh edd. | 37. *faex* RVd edd., *sex* h. — 75. 1. *appellantes* SB, ..*ant* v. | 3. *ex India* om. Td edd. | 8. *cumme* S, *comme* RVd, *gummi* edd., *me* B[1], *et* B[2]h. | 9. *est* om. RVdh. | 12. *e creta* edd. Isidor. XIX, 17, 15., *e reca* R. | 13. *ferventem* B[1], .. *ti* RVdh. | 15. 16. *elevatur* SB Isid., *lev.* v. | 17. *laudatur* Ph edd. | 18. *hygino* BN[1], *ysgono* V, *gygeno* R, *id genus* N[2]h (d in ras.). | 19. *rubiaque quae* I, *rubiaque* RTh (B .. *quae*), *rubiamque* Sd, cf. Isid. XIX, 17, 15. | 20. *pretium huic* N[2]R edd. | 22. *purpura* BRV. | 26. *cerulique* SB, *caeruleique* Rh edd. | 29. *silenusiam* BVd. | 29. 30. *vel anulariam* om. B. | 30. *ultro* RVdh edd. vett. | 32. *e* om. RVh. | 33. *XXX* V, *XX* RTd, *X. X.* Hard., *XX D.* h (P *denariis*). | 36. *optimumque* SB, .. *musque* v (Vd Hard. *opim.*). | 37. ..*vicinus* dh Hard., *viride* P, *viret* edd. vett. — 76. 3. *usum* N[2]h edd. | 5. *etiamnunc* Rh. | *et vilissimi* Rdh Hard. (V *e*, P *util.*). | 6. *virides* BRV. | 10. *et creta* RVd, *ex cr.* h edd. | 14. *ad planum* B (V *plen.*). | 14. 15. *isdem his* B (S *iisdem*, N[1]V *hisdem*), *iisdem* v. | 15. *inberuntur* B[1] (B[2] ..*ger.*, an *imburuntur?*), *illiniuntur* h. | 22. *silaciis* RVd (B *silaci*, om.

Attico, ex), *silaceis* Sh edd. | 23. *Aetion* I, *etion* RV (Bd *et ion*), *et dion* N¹, *Echion* SN²h edd. | 25. *venissent* B. | 26. *et* (*drac.*) om. N¹RVd. | 30. *in* om. R, *ex* N² edd. vett. | 31. *coloseum* Bv, *colosum* h, om. R. | 33. *Malanis* BP. | 35. *gladiatorum* SB (sic B etiam 37, 45.), ..*rium* Uv (cf. l. 38. *gladiatoria munera* et 8, 4; 19, 23; 15, 78.). | *ecuravit* RV. *investivit* h edd. — 77. 1. *a* om. B. | 2. *paria* om. B¹. | 3. *merore* RVd. | 4. *quam max. brevitate* om. B. | 6. *velut* N² dh Hard. | 12. *eliptum* R, *Olympium* Hard. | 14. *paneum* dh, *paen, unum* B. | 15. *et ei* SUB² (B¹ *et e*), *et* RVdh edd. | 20. *etenim duo* Sill. U, *enim duo* BRVd, *duo enim* SPh edd. | 23. *absolutioni* B, ..*tiore* Pdh, *non absolutae* Brot. | *praecipi* RV (h ..*itur*), *percipi* N¹ (N²d ..*itur*). | 24. *apparet* UTd edd., ..*ent* N¹. | 25. *monochromata* N²dh edd. (N¹ ..*tas*), sed cf. §. 149. et 36, 189. *encausto pingere*. | 26. *hygiaenortem* (*r* e corr.) B, *higiaemontem* RV, *hiegiemonemtem* d, *Hygiaemonem* edd. vett. Keil. (N²Ph Hard. ..*giem.*), *hygianondem* N¹. | *Dianian* RV (d ..*man*), *Diniam* edd. (N¹ *dim.*, P *dian.*). | *Chramadan* B (d *cram.*), *Charmadam* edd. (RV *cram.*). | *et* om. N²dh. | 27. *femina* (om. *a*) RVd, ..*namque* Uh edd. | *discrevit* Ph Hard. | 29. *excoluit* vet. Dal. Hard. | 30. 31. *respicientesve vel* B, *respicientes suspicientesque vel* P (edd. ..*que et*), *respicientis, suspicientis vel* S (U ..*tes* ..*tes*). | 32. *praetulit* RVh. | *veste brugas* B (edd. *et rug.*), *verugas* h (RV *verr.*). | 32. 33. *Panaeus* B edd. vett. (Vdh ..*eus*, R ..*etis*). | 33. 34. *adversum* dh edd. | 35. *increbruerat* Ud Hard. | *adeo .. erat* om. Bh Hard. | 36. *Miltiadem* edd. (B *milit.*, *mitridaten* RV (dh ..*em*). | 37. *Cynaegirum* SB, *Cyneg.* v. | *Artaphernem* UT edd. (RV *atrap.*, d *atrat.*, h *tisaf.*, N² *thyssaph.*). | 38. *picturae etiam* Uh edd. — 78. 2. *Calchid.* V, *Chalchid.* B. | 6. *tralucida* SUB¹ (B² *transl.*), *lucida* v. | 10. *an* SUB, om. v. | 11. *clupeo* B. | 14. *unde maior* N²Pdh edd. Fortasse Plinius scripsit *unde vel.* | 15. *et grat.* RV. | 19. *Cephissodorus* RVd edd., *cephisodotus* N². | *Erillus* SB (Sill. U *Her.*), *frillus* d (RV ..*lius*), *Phryllus* Hard., *Perillus* Keil. | 23. *XCIIII* TΘ. | 26. *quae* SUB, cf. §§. 69. 136., *qui* v. | 28. *XCII* V. | 30. *loquimur* UPdh edd., ..*itur* RV. | 31. *LXXIX* PTVd. | *cum quo* U Ritsch.,

sed vide ne plura exciderint. | 32. *Nesea Thasium* SU Keil. (B *nese ath.*, RV *nese ad th.*, h *neseast.*), *Neseam Thas.* d edd. | 34. *scriptos* RV, *dictus* edd. | *versus* N²dh edd. | 35. *Zeuxin* Vdh edd., *Zeusim* R (N² . . *sin*). | 36. *ostentationem* U Gron., . . *one* Sv. | 37. *in sextum* V, *insertum* N¹Rdh edd. | *ostentare* RV, . . *tarit* edd. vett., *gestaret* Gron. | 38. *digne* N¹P, . . *num* R. | *permutare* URh. — 79. 1. *acmena* R, *agmena* Vd (h . . *min.*). | *Aggragent.* R. *Agragant.* TV, *Agrigent* N²Pdh edd., cf. §§. 64. 179. | 2. *amores* N¹d, *moras* Creuz. | 5. *et* (*Herc.*) om. Td edd. | 6. *draconem* B, sed cf. Apollod. Bibl. II, 4, 8, §. 4. | *instrangulans* d (*Vin str.*, RV . . *las*). | *acmena* RV (d *agm.*). | 7. *repreh.* SUB, *depreh.* v. | 8. *capitulis* B. | *alioquin* B. | 8. 9. *agragant.* d, *agrigent.* Vh edd. | 9. *quamquam* RV. | *batiniae* RVh. | 11. *ut in* RVh. | *laudatissimum* RVd edd. | 12. *monochromatas* RVd, . . *cromatos* h. | *et* om. B. | 13. *androgydes* B (RVd . . *gides*). | *teupompus* h, *tumpomp.* B. | 14. *hic* om. B. | 15. *cenam* R. | 16. *advolassent* Td (P *devol.*). | 17. *Zeusis* B. | *timens* RV. | 22. *advolasset* TΘ Hard., . . *arent* Ph, . . *aret* RV. | *avis* RTVhΘ Hard. | 24. *avis . . . debuerat* RTVdΘ Hard. | *et* om. B. | *friglina* B, *figul.* h. | 26. *Zeusidis* B. | 28. *contulit* SUB, *constituit* v. | 29. *symmetriam* N²Rdh edd. (N¹V . . *tria in*). | 31. *picturae* SUB, *in pictura* v. | 32. *suptilitas* B (SU *subt.*), *sublim.* v. | 36. *sponse se* B¹ (B² . . *te*). — 80. 1. *confitentes et alia. Multa graph.* SB, dist. I., *conf. ut alia multa. Graph.* U, *confitentes. Alia multa graph.* edd. (RVh *alias*). | 2. *eius* om. RVh. | 5. *ingeniose* Vh, . . *nio* N¹. | *debebat* (natum ex *ingeniostendebat*) PRTVdh, *volebat* edd. | 6. *exortabilem* V (d . . *hort.*), *inexorabilem* R². | 7. *gloriosum* edd. post *excelsum*, del. Iahn, uncis inclusit U. | 8. *pariter ostendere* PRVdh edd. | *ethesea* RV (B¹ . . *sia*), *Thesea* d Hard., (*pinxisse*) *Theseum* P. | 9. *qui* RVdh edd., vid. ad p. 78, 26. | 13. *Deculo* SUB (ind. h. lib. et lib. X.), *depulo* PV, *de populo* R, *Decius Eculeo* codd. Barb. edd. (N² *epulo*), (*ab auctore*) *duplo* d, om. h. | 13. 14. *$\overline{HS}$. $\overline{LX}$.* B, HS. *$\overline{LX}$.* S (U add. *i. e. sexagies*), *LX* RVd, *LX sestertiis* h edd. | 14. *chressam* RV, *cress.* Pdh edd. | 16. 17. *exspectatur* V (R . . *pectur*), *et spectatur* h. | 17. *aetatis et* U. | 17. 18. *adstan-*

tem RVd (N^1 *et adst.*) | 18. *puerum* N. | 19. *hoplites* SU (B *popl.* in ras.), *hoplitites* RVdh Hard., . . *tides* edd. vett. | *alter in* N^2 edd., *ad* R. | 20. *hanella re* B (V *hanel.*) | 21. *Laudatur* PRVdh. | 22. Post *Ulixes* U inseruit (30 . . 32) *pinxit . . . reficiens*, quae e margine illuc irrepsisse statuit Bergk. | 23. *et arrogantius* om. UBN^1PRTdh. | 24. *abrod.* Ph edd. (R *abrodia et ver.*). | 25. *verbis* RVd edd., om. h. | 27. *inditatem* B. | 34. *praecipue* (om. *que*) PRVdh. | 35. *patrem* BN^1. | *cum trist.* N^2d^2. | 37. *exempla* UB, cf. §. 120., . . *plaria* Sv. | *cyclobs* B. | 38. *cum et* N^1RV. — 81. 5. *vires* N^2Pdh C. F. Herm. | 6. *est* om. SUB (an excidit post *Romae?*). | *Euxen.* h edd. | 9. *genera tria* Sd edd. | 10. *et Asiticum*, *quod Asiaticum* RVdh. | 13. *victoriam* B. | 14. *Ulixem* B, *Ulysses* dh edd. | 15. *arithmetica* SB, . . *ce* v. | *geometrice* dh edd., . . *cae* Θ. | 16. *docuit autem* B. | 16. 17. *talenti* d. | 17. *minus* N^1. | *anno* N^1 Hard. | *annis decem* edd. vett. | *X D* SBV, *D* Ph, *d^ta* d, om. N^1R edd., [*IƆƆCIƆ denariis*] U. | 17. *ei Apelles* d Hard. | *dedere et* RVdh Hard. (edd. vett. *ei ded. Et*). | 19. *in* SB, *et in* v. | 19. 20. *omnia ante graficen* B, *ante omnia graph.* Hard. (edd. vett. *diagr.*), *omnia antigraphicen* N^2PRTdh (V . . *ce*), om. N^1. | 20. *hoc est pict.* uncis inclusit U. | 22. *eam* om. d Hard. | 25. *etiam* Sh edd. | *etion* PRVd, *Echion* h edd. | 25. 26. *etionis* d (h *act.*), *Echionis* edd., *Aetioni* V. | *et anc.* B. | 27. *apiscens* SUV (B^1 *aspicens*, B^2 . . *ciens*), *adipiscens* v. | 29. *et* om. B edd. | 30. *propinquam* RV, *propinavit quam* Td prob. Sill. | 34. *sillam unam* V (Rh om. *unam*), *iis unam illam* N^2 edd. vett. (Hard. om. *illam*). — 82. 2. *manum ille* V edd., *unum* R. | *non sciret* RTVdh Hard., *nesciret* N^2 edd. vett. | 4. *miamphio* RVdh (N *nua.*, P . . *pho*), (*nam cedebat*) *Amphioni* edd. | *de* om. BRVd. | 5. *a quo* N^2d edd. | 6. *Scitum* UB, *Scitum et* PRVdh (S edd. *est*). | *Protogenem et* dh edd., . . *ne nec* RV. | 7. *quod* B^1V. | 10. *aptatam picturae* RVdh edd. | 11. *Protogenen* SUB, . . *nem* v. | 12. *erepto* B. | 15. *contemptatum* B, . . *platam* RV, . . *plata* Pd. | *subtilitate* Pd. | *Apellem* dh edd. | 16. *enim* SBN^2, om. v. | 20. *revertit* SUBR, . . *titur* v. | 21. *subtilitatis* V^2h, . . *tem* RV^1. | 25. 26. *audi* RV, *avide* N^2h edd. vett. | 26. *nobis* librarii interpolationem esse statuit Sill., uncis inclusit U. *a nobis* NPh edd. vett. |

tanto Pint. Hard. | *spatio* Pint. Hard., *spatiosiore amplitudine* N²Ph edd. vett. | 27. *in linias* R (V .. *eas*), *III lineas* S Gron. | 30. *occupatam* Rd edd. | 35. *crepidinis* N¹RV, .. *dini* dh, .. *datis* T. | 36. *super vocem* PRVdh. — 83. 1. *venit* Vd edd. | 2. *quod* Ph. | 7. *et clar.* N¹RVh. | *praebuit* Bd edd. vett. | 8. *e* SUBN¹, *ex* v. | 9. *Pancaspen* B, .. *sten* SU Perizon. ad Aelian. V. H. 12, 34., *Campaspen* PRdh Hard. (V edd. vett. ..*spem*). | 11. *ei* I¹SU (P ante *dono*), *et* BRV, om. dh edd. | 12. *aliqua*, *ipse* I (B *alia qua*), *alia*, *ipse* U, *aliqua. Quippe* Sv. | 14. *quae modo* N² edd. | *ea* om. N²V edd. | 15. *ab* SUBN¹, om. v. | 16. *putent* SUBN¹, .. *ant* v. | 18. *ille suis* UN² edd. | *percunctanti* dh Hard. (V .. *tati*). | *licerent* Sill. U, sed cf. 12, 123. et Martial. 5, 66. | 24. *Appio* R, *Apion* dh edd. (V *App.*). | 24. 25. *hominem* PRVdh. | 25. *addivin.* N²Rdh edd. | 27. *cum* om. RVdh. | 31. *adrepto* S, *arr.* UB²Rdh edd., *abr.* B¹, *ar.* V. | *e* om. B. | 33. *inchoatum* SUB, *ex .. to* v. | 34. *prius* PRh Hard. | 38. *et exsp.* SUB, *exsp.* v. — 84. 4. *non victo* Denso et Brot. | 8. *Cois* R edd., *cui* Vh. | *famam* B, cf. 29, 2; ..*ma* U, *etiam* Sv. | 11. *in templum* Vh, om. R. | 12. *auri ar* V, *aviar* RT, *auri argenti* h. | 14. *facta* om. RTVdh, *constare* N². | *immane pretium eius tabula* N¹P, *immane tabulae pretium* N² Brot., *tabulae immane* R, *tabulae* Vh (Td .. *la*). | 15. *mensuram* BN¹PTd. | 15. 16. *Megabyxi* B (RV *Mig.*, N¹ .. *bryxis*), .. *lysi* N². | 16. *glitum cum* B, *cliticum* N¹RVh, *Clitum* (om. *cum*) Hard. (edd. vett. *clyt.*) | 18. *Asandrum* Bursian N. Jahrb. f. Ph. u. Päd. 77. p. 115. | 19. *Abronem* dh edd. (RV .. *nen*). | *Samii* PV edd. | 20. *Rhodii* P edd., .. *da* RVdh. | *Antaeum* UB, *Anc.* SRVh (d .. *ceum*). | 22. *Victoriam* (om. *et*) B. | 20. 21. *Alexandreae* SBR, .. *iae* Uv ut §. 89. | 26. *plura* BN¹Pd. | 27. *dedere* BRVdh *subdere* Barb. edd. | *imagineas* Vd, .. *nem* R edd. | *manum* B, .. *nu* SUv. | *Annae* SB, sed vid. Url. | 32. *quo* SUB, vet. Dal. Pint., *quod* v. | *ab hominibus* om. U, *ab omnibus* Vh. | 35. *evenit ut* SUB, *vinis* RV, *unius* hΘ, *illius* d edd., *huius* P. | 36. *illis* P, *allis* h, om. edd. | 36. *ostentaret* P, ... *tatur* dΘ edd. | 37. post *Persas* U indicavit lacunam statuens excidisse *pugnantem*. — 85. 1. *euntem* B¹Vd. | *in eo equo* B¹, *equo* (om. *in*) R. | *et* SUB, om. v. | 4. *fulgetra fulgura* SU (B cum ras. post *tra*),

fulgetra et fulgura T (d ..*gora*, edd. vett. ..*guraque*), *fulgura, fulgetra* Ph Hard. (V ..*ora*, RV ..*era*). | *quae* om. V, *que* RTh edd. vett. | 5. *et Cer.* U. | *Ceraunoboliam* B, *ceranobcitan* V (d ..*beit*, R ..*btil*.). | 7. 8. *repercussum* B¹P. | 8. *claritatis* SUBh, ..*tes* v. | *colorum* (om. *alium*) RVdh edd. (*Poculorum*). | 9. *et ad* U Bergk. | *et dem.* B. | 10. *etium* B¹ (B² ..*iam*). | *colorum claritas oculorum* N² edd. | 11. *e longinquo et* edd., *et* om. RVdh. | 16. *opera* UB *pictura* SPRVdh (edd. .. *ra est*). | *e* d edd. | 18. *flacte* B¹, *facta* RVh. | 19. *Pellan* B. | 24. *leontio* R, .. *tione* Vd, .. *tionem* h edd., .. *ticen* P. | *Epicuri* uncis inclusit U, *picturi* RVd, *pictori* Ph, .. *torem* edd. | *propter fratris amorem* U posuit l. 23. post *voce.* | 25. *Liberum patrem* SN²PRd. | *Artamenen* SBU, *arianen* d, *Ariadnen* v, *Artemonem* Bergk., vid. Bursian N. Jahrb. f. Ph. u. Päd. 77. p. 116. | 29. *imago senis* UN²R edd. | 30. *tantumque in arte* N¹, *qua in arte tantum* N²P edd., *que arte* (om. *tantum*) Rh (V *quae*, d *qua*). | 31. *talentum* B¹RV. | 32. *Sic simul* B. | 33. *obi. subiecia* R (PVdh *suble.*) | 37. 38. *propylon* (coll. 36, 32; Cic. ad Att. VI, 1, 26.) UBV (Rd .. *pilon*), *propylaeon* Sh Barb. edd. | 38. *pharalum* B, *parh.* V, *parb.* R, *pat.* N¹. | *hammoniadam* R (PV *hamo.*, Td *amo.*), *hemionida* Barb. edd. vett. — 86. 1. *Nausican* B, ..*caam* dh edd., .. *cam* RV. | 2. *parerga* SUN²h edd. | 4. *Almam habent* RVd. | *talisus* RVh. | 5. *quem cum ping.* N²R edd. | 6. *pinxisse* RVdh. | 7. *ne* Sd, *et* B. | *obstrueret* SBh. | 8. *contra* om. Barb. edd., *contrahens* U. | *subsidio* (om. *contra*) edd. vett. Hard. | 9. *decidente* B. | 13. *pars* B. | 14. *spumaque* SU (B *quae*), .. *que illa* v. | 18. *intellegitur* V (PRdh .. *lig.*). | *spongeam eam* BR (Vdh edd., .. *iam*) | *in ipso* B. | 19. *ex illa* N²PRVdh. | 21. *Nealcem* dh edd. | *spumae qui* B, *in spume equi* V (R *quia*), *in spuma equi* h edd. (d *qui*). | 22. *popyzonta* N²RVh. | 22. 23. *par ecum* S Seidler., *pane cum* PRTdh (V *pamec.*), *cum* N¹, *eum* UB, *equum* N² edd. | 23. *canem ita* vet. Dal. edd. | *fortunam* UB (S *Fort.*), .. *na* v. | 24. *palysum* V (R .. *usium*), *casum* d in ras. | *nec remanere* RVh (d *ne*). | *tabula* Rh, .. *las* V edd. | 25. *posse* RVdh. | *incendi* RVd. | 30. *bellum* om. d. | 31. *ergo rex* N¹ edd. | 32. *manus servaret* SUB, *posset man. servare* v. | *quibus iam* Vdh edd. | 34. *murorum* B, ut Hard.

ed. 1741., non *multorum*, ut propter sui ed. Hard. exemplaris errorem typogr. suspicatus est Sill. | 38. *et Tlep.* I[1]SU, *et lep.* P, *fitlep.* B, *Tlep.* v (h *thlep.*). | *et Philiscum.* S e marg. Vict., *thill.* R, *Zhill.* Vd (Ph *Zill.*), *Syl.* N[1] (N[2] *cyl.*). — 87. 2. *et matrem* S, *et imaginem matris* N[2] edd. | 5. *Pane* RV. | 6. *fuit* om. RVh. | 7. *Mnaso* SUBN[1], *..son* v. | 8. *diis* BN[1]h edd., *his* RVd. | *minas* U, *mnas* Sv. | 9. *heratos* RVdh. | *mnas vicenas* Hard. (N[2] edd. vett. *cent.*). | 10. *et* om. R edd. | *Aristiaci* B (S *..iaei*), *Aristidi* U, *ariste* (cum ras.) V, *aristicheimi* R (dh *..stech.*), *aristitechni* P, *Aristodemi* edd. | 11. *fuit* om. B edd. vett. | 12. *super* Vdh edd. | *inentalis* V (h *minent.*, T *minem.*, d *minerv.*), *neniatis* B. | 14. *Ulixi ... pileum* U posuit l. 17. post *Pacis.* | *pilleum* B[2]Vh (B[1] *pell.*). | 15. *ac* om. P, *ad* B[1], *at* v. | 16. *obrept.* SUB, *arrept.* v. | 23. *Aristonem* SUB, *..tidem* v. | *Aristiden* SUB (U *..dem*), *..toclem* v (V *..toden*). | 24. *rege* N[1]RTVdh. | 28. *nichopanes* RV, *encho et panes* B. | 29. *ac* SB, *et* Uv. | *ita ut eiustate ei p. comp.* R (h *fit aut vet.*, V *sit aut vet.*), *ita ut venustate computaretur* N[1], *ita ut vetusta opera pingeret propter aeternitatem rerum, impetuosi animi et cui p. comp.* N[2] edd. vett. e §. 106. | 30. *ei* om. BP. | 30. 31. *Multum ... abest Apellis* edd., dist. S suffragante B. | 32. *qui huius* N[2] edd. vett. | *fuerat* om. Brot., *fuit* N[2] edd. vett., sed cf. 36, 6. | *Aristides* N[1]RTdh Hard., *..todes* V. | *discipulus* RTVd Hard. | 33. *cuius et* U. | 34. *Antenorides* U Letronn. | *quibus* Pd edd. | 37. *Piraeicus* I[1]SU (B *piraf.*), *Pyreicus* edd., *praeicus* V (RTd *pre.*), *peritus* h, *Pincus* P. | 38. *distruxerit* BVh. — 88. 3. *hoc* Rh edd. | *rhopicographos* U. | *his* V. | 3. 4. *summae* B. | *voluntatis* BRVh. | 6. *oportebat* B. | 9. *parve* RVh. | 10. *nam* SBN[2]V, *namque* Uv. | 13. *philippi olympum* B. | 15. *iocosis* (sc. tabellis) UBR (Vdh *loc.*), *loco si* N[1], *iocoso* SN[2] edd. | *grytlum* B[1], *gryulum* B[2], *egrillum* Vdh, *aegellum* R. | *dirid.* BV (T *diriculi*). | 16. *aegrilli* V (Rh *egr.*). | 20. *Digno* Hermann. opusc. 7. p. 403. | *dignu'* SU Barb., Bentl. Herm., *digna* V. | *luco* Bergk. | 22. *Plautiu' Marcus* SU (Bergk., Lachm. *Marcu'*, B *plaucius*), *marcus plautus marcus* P (RV *plautis*, T *plaustis*). | *cluet Asia lata* I (Bergk. *qui Asia*), *cluetas alata* B, *cletas ialata*

P, *cloetasia lata* R (T *do et.*, h *clet.*), *Cleoetas Alalia* S. | *esse oriundus* UBRTVh, *exoriundus* S, *praeneste or.* P. | 26. *S. Tadio* U, *studio* B, *Ludio* Sv. | 27. *porticus* Sd edd., *portus* UBRVh, at cf. 31, 6; Plin. ep. I, 3, 1; II, 17, 4. al.; certe *portus* non hoc loco erant memorandi. | 29. *litoria* RVd. | 31. *aucupantes* UB, ..*tesque* v. | 32. *nobilis* RVd. | 34. *trepidis quae* U (BV ..*disquae*), ..*disque* Rdh Brot., ..*dique* ST Gron. Hard., ..*deque* P (Barb. edd. vett. ..*daeque*). | 35. *subsidialibus* RTVh. | 37. *gloria* om. RVdh. | *eorum qui* N² edd. | 38. *eoque* N edd. — 89. 2. *una* RVdh. | 3. *casula* N² edd. | *nullo* RVh. | 5. *pingere* Pd edd. | *omnis* N² edd. | 7. *ne* RVh, *nisi* N² edd. | 8. *ei lenocinans cuius feminae* B (U *ei fem. len. cui*), *alicuius feminae* Sv (V *alicus*). | 8. 9. *flagraret* U, ..*grans* Sv. | 11. *floridissimus* U, *floridisumidus* B, *floridus* S, *floridus humidus* N¹ (d *humilis*, N²h edd. *humilis rei*). | *Fabullus* Sill. U ed. princ., *Famulus* BN¹Vd (R ..*lis*), *Fabius* Ph, *Amulius* SN² edd. | 15. *exemplaria* (om. *alia*) Ph. | 16. 17. *Accius* SV Hard., *Actius* edd. vett. | 18. *Pristus* R, *sed Priscus* Ph edd. | 22. *cum spontero* V (R *spontho*), *que postero* dh. | 23 *contentu* B¹V, *cantu* B². | 24. *loco* URVh edd. | 25. *narrantur* RTdh Hard. | *cognitum est ita* om. BRVdh. | 26. *pictura minuere* BV. | *qui* d Hard. | 29. *encauste* RV (h ..*ti*), *incausteae* d. | 29. 30. *et Arces. Pariorum* SUPh edd., *e manesilai pariorum* Rd (V *aem.*), *mens imperiorum* B. | 30. *Elasippus* SU Schneidewin. (B *eias.*), *Lasippus* h (RVd *Lass.*), *Lysippus* edd. | 34. *incausta* BRV, *encausto* h, *encaustica* edd. vett. | *Pasian* B, *Pausiam* P edd. vett. | 35. *Brietis* RVh edd. (d ..*etatis*). | 37. *Thespis* B, *Thepis* RTV, *Thebis* dh Hard. — 90. 2. *cameras* dh edd. | 5. *arti daturus* codd. Gel. edd., *daturus artis* P. | *et* om. RTVdh. | 6. *hemerisios* BV, *emeros.* h. | 7. *municerem* B. | 14. *Dionysius* BRTVd, om. h, *a dionysiis* edd. vett. | 15. *Pansias* B. | 16. *porticibus* dh edd. | *bovum* V, *bo* R. | 17. *quam* om. d. | 18. *ostendere* h. | 19. *transv.* SUdh edd. | 20. 21. *candicantia* dh edd. | 21. *facient* RV. | *coloremque* RVdh edd. | *condant* dh Hard. (edd. vett. ..*diant*). | 22. *ipso* PRV dh edd. | 23. *ostendens* edd., *extondente* RVd. | 25. *e* om. B. | 28. *cilli* V (B ..*ii*), *CLI* dh. | *a nobis* h edd. | 29. *marmora*

Ph edd. | *ac* Ph edd. | *typos* UBTd (R *thipos*, V *pos*), cf. §. 151., *scyphos* SPh edd. | 31. *et express.* RVh. | *dignitatis* B^1 (RV *dignatis*), . . *tes* SUv. | 32. *symmetriam* dh edd. | *in* om. P edd. | *universitatem* B. | 36. *nobiles* B^1Vd edd. | 37. *tabula Ephesi est* I^1S (d *est* in ras., B *ephesiae est*, U *est Ephesi*), *tabulae Ephesi* edd. (h . . *la*), *tabulae phesius et* RV. | *Ulysses* dh edd. | 38. *palati* RVd, *Palamedes* (om. *cogit.*) h. — 91. 1. *fuere* BPRVdh, *fuit* SU edd. | *et Cydias* S non indicata lacuna, *cydi et cydias* BRV (d *cydius*, P *ciclius*), *ciclius et ciclias* h, *et Cydias Cythnius* U. | 3. *Euphenoris* RVdh, *Euphanonis* B. | 4. *discipulus fuit* P edd. | 5. *tibicen* dh edd, *iub.* V. | 6. *severior* Tdh Brot. | 7. *nincta* B, *nia* R (h *via*), *ni* V. | *Atheniensae* V, . . *ses* B^1, . . *si* B^2d edd. | 8. *custodit* RVh, . . *divit* d edd. | 12. 13. *Alexandrea* SUB, . . *ia* v. | 14. *danaen* B, *Dianae* P (d edd. . . *na*). | *megabysi* V (d . . *lysi*, B . . *lysis*), . . *gysi* B. | 15. 16. *necromantia* Rdh edd. (V *nechr.*). | 24. *circumlitione* Bh (R . . *lycinione*). | 25. *faciunt* BRTVh. | 26. *comparantur* B, . . *rabatur* RVh. | *aliquanto* Rdh edd. | 26. 27. *Athenion a amron.* B. | 27. *et aust.* RV. | 29. *Phylarcum* BR (V . . *tum*). | 31. *ulysse* dh edd. | *deprendente* S (B . . *ti*), *deprehendente* Uv. | *et* del. Bergk. | 32. *VI signa* SU Gron. Hard., *ut s.* BPRVh, *et s.* T, om. edd. vett. | 33. *obisset* V (h *ab.*). | *nemo ei* dh edd. | 36. *philosophos* RV. | 38. *petiisset* SUB, *petisset* v. | *uti* UV, *ut ii* B, *ut* v. — 92. 1. *idem* R, *itemque* edd. | 4. *Timomacus* PV, . . *chracus* B. | 5. *Mediam* UB (25, 10 etiam. S; vid. ad vol. II, p. 24. l. 36.), *media* RV, *Medeam* SPdh edd. | 7. *X $\overline{VI}$ taxat M. Varro* SU Hotom. (B *X VI. m.*), *XVI taxatum varro* RV (d om. *XVI*), *ut ait Varro, XVI aliis taxatur* h. | 8. *et* om. R edd. | 9. *aegil.* BV (R *eg.*). | *palpati* RVh, *palatii* d. | 11. *et fav.* BR (h *fu.*). | 13. *Medea* Sdh edd., vid. ad l. 5. | 14. *bovom* B^1, *boum* SUv. | *Nicophanes* SUB, *Mechop.* v (V *incohop.*). | 18. *et thygiaegle* B, *et hygiagle* Rd (V *hygiagle*), *aeginagle* h, *egia et le* P. | *panaca* Bd, *penaca* RV (h *pena ta*), *pana* P. | *iasus* B, *lacus* Vd, *locus* R, *lapus* h, *cilasus* P. | 24. *ferant* B. | 26. *ancaium* B, *ancalum* RVd (h . . *cul.*). | 27. *vulneratum* RVdh, *vineratumo* B. | 28. *Helena* om. RVh. | *Ulys-*

ses dh edd. | 29. *scillum* Pdh, *Scyllin* Barb. edd. | 33. *exuta* dh edd. | 34. *liomed.* P, *idomedonis* B. | 37. *ethesilocus* R (h *et es.*), *et aesilocius* V. — 93. 1. *ingemisc.* Rdh edd. | *obstetricae* (*adearum*) V (Th ..*ces*), *optretiola* B. | 2. *Ctestidemus* V (R *Clest.*), *Test.* Pdh. | 4. *voluntatem* B (RV ..*tantem*), *voluptantem* h (Hard. ..*ptua.*). | *pisator* B (V ..*ture*). | 6. *raptus est* h edd. | 8. *Pompeo* marg. Vict. Hard. | *Euthycides* B (V *Eithy.*, d *Euthi.*), *Euclides* h. | 10. *Hippys* S Keil., *hyppus* B, *hyppis* d, *hypis* RV, *ipis* P (h edd. vett. *iph.*), *Hippias* Hard. | *Abron* R edd. vett. | *amicam* BRVdh, ..*citiam* S edd. | 11. *Leontiscum* B. | 12. 13. *Nicarcus* R, *Nicaearcus* V (dh edd. ..*chus*), *Niceratus* P. | 14. 15. *solles in te* B, *soppersime* RV, *opere sumpsit* h, om. d. | 16. *in cuius Nilo est* RVd (B *eius*), *in nylo fuit* P. | *aquam* BPVh. | 18. *et* om. B. | 23. *Nemesin* dh edd. | *Theodorus* PTh edd. | 23. 24. *se inungu.* S, *et inung.* RTh Hard., *et mung.* Vd, *emung.* BP (edd. vett. *vero em.*). | 24. *item* RVh. | *matris* B. | 26. *Casandr.* R. | 28. *Thamyran* SB, ..*ram* v. | 29. *Paniscon* SB, ..*cum* v. | 33. *Pasiam* dh edd., *pastam* B. | 34. *parvam* RVdh. | *est* SB, *et* RVh, *etiam* d edd. | 35. *Irin* h edd. | 36. *Media* B, ..*eam* Sd edd., vid. ad p. 92. l. 5. | 37. *maiore* SB, ..*ri* v. | *fessa* B. — 94. 2. *agerent* B edd. | *exstinctae desiderantur* d edd. | *etiamnunc* PRVdh Hard., *etiam* edd. vett. | 3. 4. *Aristochides* d, ..*tonides* h edd. (P *aur.*), ..*toquides* R (V ..*quidem*). | 4. *Surus* BRVd. | 5. *Coroebos* S Keil., *Corbius* PRh (Bd ..*os*), *Cordius* V, *Corybas* edd. | *Charmantides* S Keil., *Charmanides* B (v *Carm.*). | 6. *Dionysiodorus* BRVdh Hard. | *Dicaogenes* BRVd, *Diogenes* Ph edd. | 7. *Eutymides* B (V ..*tim.*, R *eitim.*), *Euthymedes* h edd. | *Midon* h (edd. *Myd.*). | 8. *Pyromachis* P, *Pirhomachi* RV, *Pilomm.* P, *Phyrom.* Keil. et Bergk. | *discipuli* BPV, ..*lus* SRdh edd. | *Mnasiteos* RV, *Nasitheus* d (Ph ..*teus*). | 8. 9. *Mnasitius* V, ..*theus* B, ..*tienus* Ph. | 9. *Aristocydae* Keil. | *Hadronis* B. | 10. *Sannos* RVd, *Sanos* B. | *Stadius* PRh edd. vett., *Stadieus* Hard., *Stratius* V. | 13. *antiquissimis* RV (dh Hard. *in ant.*). | 13. 14. *Gratinis* B[1]RVd. | 15. *Alcistenem* d, *Alcisthene* (..*tore*) edd. | 17. *Iaia* SB, *Lala* v. | *perpetuo*

RTVd. | 19. *Neapolitanum* BPVdh edd. vett. | 22. *ea aetate* Sill. | *Sopolym* V, ..*lin* dh Hard., *Sopylon* edd. vett. | 25. *Autobolum* R (h *Ant.*, B ..*teb.*). | 26. *fuisse* RVd edd. | *antiquius* B. | *genera constat* edd. | 27. *vericulo* S coll. 33, 107. | 29. *in nav.* h edd. | *vestisque* RV (h ..*tisam*). | 31. *vestis* SB, ..*tes* v. — 95. 1. *ex vino* RTVh edd. vett. | 2. *cae* SB¹ (B² *he*), om. v. | *usibus* SB, om. v (RV *firmioribus*). | 6. *Butades* SU coll. §. 152 (B ..*acces*), *Dibutades* dh edd. (RV *Deb.*). | 11. *everteret* Pdh edd. | 12. *tradunt* RVdh. | 13. *Bach.* BTV, *bapt.* h, *batt.* edd. vett. | 14. *Demar.* dh edd. | 15. *Tarq. Priscum* d edd. | 16. *Eugramma* BVd. | 17. Post *plasticen* U inseruit ex l. 28. 29. *quo .. aeris.* | *Bucadis* Ph, *butidis* R, *Dibutadis* edd. | 18. *rubrica* Pd edd. | *cretam* PVh edd. | 19. *prostipa* PV, *protypa* edd. | 21. *hanc* Hard. | 25. *similitudinis* B, ..*nem* v. | 26. *studebat* B, *spudebatur* RV, *spondebant* T. | 26. 27. *effigies* SUB, ..*em* v. | 30. *Gorgaus* B, *Corgasus* d, *Gorganus* R (V *Corg.*), *Corganius* h. | 32. *excoluerunt* h edd. | 33. *significarunt* Rh edd. | *opera* om. SB. | 34. *ab laeva* SU Gron. Hard. (Ph edd. vett. *a parte l.*), *aplane* V (R ..*one*), *abimia* B. | 35. *M. Varro* d edd. | *et* om. Rd edd. — 96. 1. *Posim* codd. Gel. edd., *Possum* h, *Pasimium* P. | 2. *item piscis* SRTVh (B edd. vett. ..*ces*), *poscis* d, om. U Gron. Hard. | *non possis* I (Gron. *ut non*), *ut non posses* U Hard., *ut non sit* S (edd. vett. *it aut*), om. BRTVd (Brot. *quos asp. disc. a ver. vix posses*). | 4. *propriasmata* B, *plaurosamta* RVd. | 7. *deinde cid.* edd. | *LX* RVd, *IXI* B. | 8. *mors utrisque* RV, *vino verusque* h (d in ras.). | 10. *talentum* RVh. | *Pasitelem* Vd edd. | 11. *sculpturaeque* SUB²d Hard. | *edixit* d, *esse dix.* edd. | 14. *Etruria* TVd, *et* P, om. h. | *Volcam Veis* I (U *Vu. Veiis*), *et Vulcanium Veiis* I¹ (S *Volc.*), *vulcaniveis* B, *vulgamulis* RV (Td *et vulg.*), *et vulgum huc* P, *Turianum* h (edd. ..*numque*), om. Brot. | *accitum a Fregellis* P Hard. (h *Frigillis*, edd. vett. *a Freg. acc.*). | 15. *Capitoli* (om. *in*) RV (d ..*lii*). | 15. .. 17. *fictilem ... diximus* uncis inclus. Bergk. | 16. *minari* B, *mirari* RVdh. | 16. 17. *quadrigae* h (RV ..*grae*). | 17. An *supra diximus?* | 18. *haec* BRVh, vid. ad vol. III, p. 36, 2. | 19. *deum* V edd. | *lautissi-*

mae TVd. | 22. *etiamnum* SB, ..*nunc* v. | 24. *suique* SB, *eiusq.* P, *aeviq.* v. | *sanctior* B, ..*ore* h, *certiora* edd. vett., *firmiora* P. | 25. *innocentior* BRVh. | *iam* RVdh. | 26. *murrhinis* Rd edd. | 27. *simpuis* RV, *sin puls* B¹ (B² ..*sa*), *in pivis* d, *simpuviis* S vir doct. ap. Barb. Ph. | *qui* SB, *quis* v. | 28. *Et iam* S. | *ut* om. B, *aut* P. | 29. *et frut.* SBV, *frut. et* d. | 30. *que quae* V, *quae* R Hard. | *ad hoc* B. | *vel quae* B edd. vett. | 31. *satiat* Sill., sed cf. 12, 81. | 31. 32. *ad tecta ... fiunt* huc transposui ex l. 33., ubi post *mammatis* leguntur in SBP (Hard. *laterculis frontatisque*, om. *aut quae rota fiunt;* RVd *aut quae*, T *aque*, h *atqui;* RTVdh om. *rota fiunt* de quibus vid. infra; edd. vett. *vel ad.... laterculis frontatisque, aut quae rota fiunt, etiam fictilibus doliis ad vina excogitatis et ad aquas*); cf. Isidor. orig. XX, 4. 3. Similia coniecerunt Schneider et Sill. | 33. *tubulis tegulisque* edd. vett., *tabulis* PRTVdh. | *balneas* Td. | *hamatis* edd. vett. | 33. 34. *propter quae* (cum verbis *rota fiunt*, vid. ad l. 31. 32.) om. RTVdh, *ob quae* Hard. | 37. *maior quoque* edd. | 38. *Samiae* V (d ..*ie*). | *etiamnunc* SB, ..*num* v. — 97. 2. *hasta* Bd (RVh ..*tam*). | 3. *Trallis* S (B *Trailis*, R *tralis*, V *tradi sibi*), *Tralles* dh Hard., ..*eis* edd. vett. | *ibi* om. dh edd. | 4. *et* (ante *haec*) om. edd. | 5. *terrasque ult. citroque* edd. | 8. *Adrianis* dh, *adiutoris* R (V ex emend.). | 9. *Q.* SBh, *quantum* RV, *q. antium* d. | 9. 10. *Copionium* V (B ..*pionum*). | 11. *e luxu* P¹S (P *flu.*), *fruxu* B¹d (B² ..*cu*, RV ..*xo*), *luxu* edd., *saxo* h. | 12. *tripatinum* edd. (h om. *tri.*). | 14. *mixa* d, *myxonis* edd. | 17. *Nam nos* h edd. | 19. |*C*| B. | 20. |*X*| *hs* B, $\overline{X}$ *HS* RV Hard., *X* $\overline{HS.}$ T, $\overline{X.}$ $\overline{HS.}$ Sd, *X talentis* h. | 20. *condit* BRV. | 23. 24. *conquisit.* edd. vet. Dal. | 25. *Aspern.* BR. | *Gass.* B. | 31. *Quid non* S, dist. I. coll. §. 169. | 31. 32. *excogitavit vita* I, ..*tat vita* SB, ..*tavit a* RV, ..*tavit* d, ..*tavit ars* Ph edd. | 36. *medioque* RVd (h ..*umq.*). | 36. 37. *pulvere* Vd. | 37. *appellatum* P edd. | 38. *lapitiam* RV. — 98. 3. *qua libet* dh edd. | 5. *Casand.* R, *Cassandriam* d edd. | *Cnedio* B, *Gnidio* h edd. | 11. 12. *Leonn. et Crat.* Vh edd. | 12. *sabium* B, *sabulum* dh edd. | 13. *portare* BRVd. | 14. *sum dict.* edd. | 17. *non et* SRTdh. | *e* om. RVdh, *ex* edd. | 19. *instruuntur* Sh vet. Dal. Isidor. orig.

XIX, 10, 1. | 23. *contraque* SB, *contra* v. | 26. *e sabul.* dh edd., *ea sabol.* R, *eas obol.* V. | 28. *etiam* SB, *si iam* v. | *ex sabuloso e* edd. | 31. *qui* B, om. d edd., *que* RVh, *quae* S. | 32. *sesquipede* Ph edd., . . *de in* RV. | *pede* PRh edd. | 33. *tert. pentad.* om. B. | 36. *est* (om. *et*) V edd. | *in priv.* h edd. | 37. *aut in* BRd. | 38. *Hispaniae* Vh edd. vett. | *canlento* d (R . . *ent*), *callent* B, *cunlent* V, *Cale* Voss. — 99. 5. *De eo et* RTVd Hard., *ideo et in* edd. vett. | 6. *hymetum* BV (R *heym.*). | 8. *trailibus* B, *tral.* V. | 9. *gerusia* RV (B . . *sta*), . . *sii* h (d in ras.). | *alicarnasi* B, *Halicarnassi* Sd edd., . . *carnus* h. | *Mausolus* BR (h *una solus*), *masoliis* d. | 13. *Muraena* dh edd. | 14. *transl.* B²Rdh. | 15. *arrecti* B, *acreti* RVdh, *Areti* S (Barb. edd. . . *tii*). | 16. *quam valan* B. | 20. *reliquis* om. h, *regionis* d. | *sulpuris* BV, *sulph.* Sv. | 22. *Milo* RV. | 24. *leucocelii bi e* B (V . . *geli biae*, Td *ge lybiae*), . . *ge. ibi e* h. | 26. .. 29. *solum ex omnibus generibus medici utuntur alterum genus* (ex l. 28. 29.), *cetera enim . . . viret*, *solo . . . alterum genus* RV (B om. *generibus*, B² ab init. *solo*), *quo solum ex omn. gen. med. utuntur. cetera en. liqu. const. et conf. oleo incocta. vivum . . . viret. Alterum genus* Td Hard. (Ph edd. vett. *eo solo;* edd. vett. *vivum autem*). | 31. *genere* RTVd. | *sufficiendas* BRVdh, sed *suffiend.* Isidor. orig. XVI, 1, 10. | 32. *mollitiam* (om. *que*) R, *et moll.* d, *mollitiemque* h edd. | 33. *quartum caute* BRTd (V *cate*). | 34. *tantum* BRTVd. | 35. *addens* SB, *candens* v. | *calicem* SB, . . *ce* v. | *vino* RTVdh, *novo* P edd. vett. | 38. *excalef.* dh. — 100. 3. *e facie* Rdh, *a facie* edd. | *terebenti* B. | 4. *harpaxita* B (dist. I¹S), *arp.* PRd, *apr.* h, *harpacticon* edd. | *vocantur* Rd, . . *ant* h. | *prendendi* I, coll. Pallad. 3, 10. *sine ambiguitate prendendi* i. e. radices agendi, *praebendi* BS, *vellendi* Ph, *prevelli* d, *pracvellia* R, *avellendi* edd. | *velli* h (P *velci*), om. R. | 5. *linctu* I¹S, *unctu* B, *linctum* dh edd. (P . . *itum*), *linctus* R² (R¹ *lict.*). | 7. *vium* B. | *et* om. Rd edd. | 8. *admixto* R edd. | 9. *et* om. B, *enim et* d. | *expianda* B. | *suffitu modo* B, sed cf. Hom. Od. χ', 482. | 11. *et* B¹R, *etiam* Pdh, *etiam ci* edd. | 12. *et fulg.* S edd., cf. Non. p. 430. *est fulmen telum ipsum, fulgur ignis qui coruscat fulmine.* | 14. *aliube* (bis) B¹, *alibi* B²dh edd. (R altero

lōco om.). | 15. *a iud.* Rh. | 19. *et* om. B. | 20. *pic et* dh edd. | 21. *etiam ping.* edd., *et imping.* T (Rd *in ping.*). | 22. *Agragant.* edd. (Rd *Acr.*), *agrigent* B^2h. | 24. *ad scab.* B^2h edd., *ad scab. ad* d. | 25. *napham* B (Rd . . *a*), *napta* h. | 28. *ac grave* S edd. (h *atque*). | 29. *lacve* Rd Hard. | 29. 30. *sulphuri* SR, *sulpurei* B, *sulphuris* h edd., *bituminis* Td. | 34. *replicant. Dent.* S edd., dist. I. | 35. *medetur* Sh. | 36. *potum* BRdh, *potum emendat* S edd., sed plura videntur excidisse. | 38. *ac* om. R, *et* dh edd. — 101. 2. *sui* Rd (edd. *nominis*). | *colligat* edd. | 7. *eicit* dh, *eiec.* R. | 9. *aes* SB, *ex* v. | *statuas et* edd. | 11. *et ferr.* R edd. | 11. 12. *clavorumque* dh edd. (R *duor.*). | 13. *aut* om. R. | *ab eo* Td. | *alumini* SB, . . *nis* v. | 15. *nigrum* Pdh edd. | *coloribusque* B. | 16. *magna* S Pint., . . *ni* v. | 26. *fricantium* h edd. | *cum* om. h, *dum* R. | *coloris* BRdh, sed Sill. conf. Dioscor. 5, 122. καὶ πυρώδες ἀποπνέουσαν. | *phorimon* S Hard. e Galen., *porthmon* Rd (B *portm.*), *potinon* h, *phormion* edd. vett. | 28. *ea nigrescit* om. Bd (h *mixturam fugit*). | 29. *id quod* B. | *a* SB, om. v. | 30. *liquidi aluminis vis* I, *liq. aluminis* (om. *vis*) B, *Vis liq. alum.* Sv. | 35. *concrete* R, (*admixta*) *cum creta* dh. | 38. *aes* I^1S (B *hes*), om. PRd edd., *quod* h. | *vocatur* Rdh, *vocant* P, *vocant, ut sit* edd. — 102. 2. *minus . . . sistit* SB, *siccat minus minusque sistit* vet. Dal. (edd. vett. om. *minus*), *minus sistit* PRTdh Hard. | *corporis* PRdh, . . *ribus* T edd. | 3. *sed* edd. | *et* (*oris*) SB, *vel* v. | 4. *si* SPh edd., *et is* B, *et* Rd. | 6. *catinis* SB, *pat.* v. | *liquare* Rd, . . *ere* h. | *desinant* B. | *Interi.* Rh edd. | 7. *et* SB, om. v. | 13. *quod ex omn.* B^1Rdh. | 17. *intus potum* I^1S (B *totum*, T *tritum*, d *tutum*), *in tustutum* R, *in totum* edd. | 18. *illitum* h edd., *inlitus* B^1R (d *ill.*). | *vulsis* T edd., *invulsis* B^1d, *inulpis* R, *evulsis* B^2 (S . . *vol.*), *Aufert* Ph. | *illitum* PRh edd. | *renascentemque* P (h edd. om. *que*). | 19. *in* om. Ph edd. | *lan. summam* PTd edd. vett. | 21. *inhibet* h edd. | 21. 22. *ulcera* T. | 27. 28. *capill. animalia* om. B. | *aquae permixtum* Sill. (B^2 *aque*, B^1 *atque*, Rdh *que*), *perm. aquae* Sd edd. | 30. *quamque* (om. *uvam*) B^1 (B^2 . . *quam*), unde videtur scribendum esse *uvamque*. | 34. *medicinam* SB, . . *as* v. | 36. *prioribus* B. | *et* dh edd. — 103. 3. *et alba* h, *et alba est* edd. |

4. *mollitie* h edd. | 5. *reddidit* B. | 12. ... 16. *Samiae* ... *idem qui* om. B. | 15. *Pnigitis* S Pint. Hard. e Dioscor. 5, 176; *pign.* edd. vett., *pnitis* Td, *phinicis* h. | 17. *tamen* SB^2d edd. | 20. *ad* (om. *et*) Vh edd. | 24. *fluxiones* Vd edd. | 25. 26. *lichenas* edd. (h ..*nam*). | 26. *inlitum* V (Pdh *ill.*). | *pust.* BP. | *cyprus* Brot., *nitrum* edd. | 27. *et* om. B. | 32. *in* om. Bh. | 35. *utilissima* TVdh, *sima* B. — 104. 1. *meti lia* (cum ras.) B, *Metella* V edd. vett., *metalla* dh. | 2. *dictam* B. | *C* om. RV. | 7. *id quod* B. | 8. *contriblatus* TVd (Rh ..*bul.*). | 8. 9. *saxo util. ac* BPRVdh. | 10. *tympaigo* B, *tympauco* RVd (h ..*tum pauco*). | 13. *maria* SB, ..*ri* T, ..*re* v. | 14. *publium* PRTdh. | *Lochium* om. edd. (praeter Brot.), *lucilium* h. | 16. *protem* B. | 17. *qui* d, *quis* R. | *refero* edd. | *aliquo* edd., *aliquos quos* h. | 19. *amphionemque* (om. *Q.*) B. | *interfectorem* Td, *Heronem* edd., om. P. | 20. *augemque demetri* B. | 21. *hillarcum* RVd, *hilarium* h. | 22. *Menecraten* SB, ..*tem* v. | 23. *e sang.* Pd edd. | 24. *dictatos* V, *dic.* h, *dil.* B. | 26. *a* om. RVdh. | 27. *Agrippinae* V (Rd ..*ne*, h ..*ne et*). | *Claudii* Rdh edd. | *viderimus* dh (edd. add. *libertis*). | 28. *unde illo* d, *inde illo* RV, *leo unde* B, *his qui illo* h. | 31. *naturae* RV, ..*ra terrae* h. | 32. *Clypeam* S, *clip.* h. | 33. *Balliaris* RTd (V *bell.*, B *gall.*), *Balearis* h edd. | *busitana* RVdh.

Lib. XXXVI. pag. 105. lin. 13. *causa genita* Td edd. (h *aliqua ex c.*). | 15. *densando* RVh, ..*das* edd. | 16. *fluctuus refrang.* B. | 19. *ab* om. RVdh. | 21. *promunturia* BV. | 22. *naturae* RV. | 25. *etiamnunc* RT. | 27. *glacies. et cum* B. | 28. *et quae* B, *quae* SRVd edd. vett., *cum* h Hard. | 29. *videat ad* Pd (RV ..*eam*), *videat* (om. *et*) h Hard., *videat. Sed et* edd. vett. | *his* Rd edd. | *sit* om. P, *fuerit* edd. | *vita, ad quam multorum neces sit necesse* h Hard. (edd. vett. *quamque*, d *necem ad quam mult.*, P om. *ad quam multorum*). | 30. *immo* om. RVdh. | 31. *ut* om. B. | 35. *claudianae* B, at cf. 8, 209. | *glires* SB, sed cf. 16, 18., ..*resque* v. | 36. *et maria* V edd., *in m.* R, *et m. in* h. — 106. 2. *temporari* S (Vd ..*per.*). | *viderint* RVh. | 5. *illa venere* PRdh edd. (V ..*le*). | 6. *quid* om. B. | *relinqu.* R edd. | 9. *illud* RVh edd. | 10. *satisdare* (sc. Scaurum) SB, ..*ri* v. | 11. *eae trah.* SB, *extr.* v. | *nec*

RTV. | 12. *caveri* SB, ..*re* v. | 18. *palatio* SB edd., *atrio* Tdh (RV *in at.*). | 22. 23. *Haec atque* (om. *quae*) RV, *Haec et quae* Pd Hard. (T *que*), *Qui nos* h edd. vett. | 25. *praefer.* BPR Hard. | 27. *sculp.* SUB². | 28. *diedenus* B. | *Scylus* RVd (h *scil.*). | 30. *hi* om. V, *Ii* Rdh edd. | 31. *omnium metallum* PRVd (h edd. ..*lorum*). | *deor. quorundam* edd. | 32. *locaverat* B, *simulaverant* RVdh. | *iis* SUB, om. v. | *qui* Rv. | 33. *abicre* om. V, ..*runt* Ph edd. | 34. *protenus* B¹. | *Sicyonios* P edd. vett. | 36. *scylus* V (h ..*il.*, R ..*el.*), *scyllus* d. — 107. 3. *ii* dh edd., *g* R. | *Melas* SUB, *Mal.* v. | 4. *sculpt.* SUB². | 5. *butalus* RV (dh ..*lis*). | 5. 6. *et* ... *Hippon.* om. RVdh. | 5. *Anthemus* P (edd. vett. ..*ermus*). | 8. *inveniet* dh edd. | 9. *initio* SUB, *origine* v. | 11. *ii* d edd. | 13. *laqueos eos* Td (RVh om. *eos*). | 16. *et* om. B. | *achermi* RVd, *archemi* P, *Anthermi* edd. vett. | *Lasi* Vd, *Iasii* URh edd. | 17. *et in* Vd edd. | 22. *lebedo* BRVd (P *lib.*). | 27. *vero* SUB, om. v. | An *Luniensium*, ut B habet §§. 48 et 135. | 29. *intus* om. Hard., *in his* RVd, *ex his* h. | 32. *ludorum olymp.* Vdh (R *olim ita de*). | 33. *sculps.* SUB². | 33. 34. *eius esse* om. SB. | 35. *Alcumanem* dh edd., *alchamen* B. | 36. *sunt* om. RVh. | 37. *praeclaraque* RVdh edd. | *Venus* R edd. | 38. *encepoes* Bd (RV ..*ues*). — 108. 1. *Eiusdem* SUB edd., *ipse* RVdh. | 4. *victusque* d, *victiusque* RV, *victi usque ad* h. | *alcham.* B. | 7. *Nemesim* SV. | 8. *Varro* SUB, *M. Varro* v. | 11. *de iovis* RV (dh *dei*). | 12. *viderunt* Rdh edd. (V ..*rint*). | *proferimus* RVd. | 17. *intumescente* om. h., *inter* RV. | 18. *dimicationes* SUB, ..*nem* v. | *verbis* RVd. | 19. *omnium* RV, ..*nis* h. | *catacia* V (Td ..*acta*, R ..*atita*), *compacta* edd. vett. | 21. *di* om. d, *dii* BV, *ibi dii* Ph edd. | *sunt nascenti adstantes* I, *adsunt nascenti* U, *sunt adstantes* Gerhard., *sunt nascentes* BVd (R ..*tis*, edd. XX *numero nascentes*). | 21. 22. ,*Vict.* ... *mirabili.* edd., dist. SU Gerh. | 22. *praecipua et* RVd. | *sub* U Panofka, *et sub* Sv. | 23. *aureum*ac** U (Panof. *aer.*), sed vide ne exciderint verba *et in casside*, cf. Pausan. I, 24, 5. | 23. *sunt* edd. | 28. *est* SUB, *et* v. | *Praxitele* B. | 29. 30. *Gnidum* Ph edd. | 32. *etiam eodem* R (Vd *ead.*), *et eod.* h, *alteram etiam eod.* edd. | 33. *Gnidii* Rh edd., *Cnidi* Vd (B¹

nidi, B^2 *gn.*). | 34. *Gnidiis* Ph edd., *cnidis* RV. | 38. *dea* SBU, *deae* v. — 109. 1. *facto* V edd. | *admirata* RV (h om. *est*). | 2. *detulisset* d (RVh ..*sse*). | 4. *Sunt* om. BRVd. | 8. *quam* RVd. | 11. *Alcedas* d (PVh *alch.*, R *elch.*), *Alchides* edd. | 13. *Servilii* Hard., ..*lii ac* Td, ..*lia* RV. | 14. *item et* Uh edd. | 17. *cephisidotus* B, ..*isodorus* T (edd. ..*isso.*), ..*isodovae* RV, ..*isodo* d (P ..*de*), *ephisodone* h. | 18. *pergamis* RVd. | 22. *et phaetontem qui* edd. (Ph *phet.*). | 22. 23. *samothraces* R, ..*ciae* edd. vett. | 25. *lampteras* I^1, quod commendavit nuper Stark. Denkm. u. Forsch. 1859. Jul. N. 127., *campteras* SUB, *camit.* PRVdh, *chametaeras* edd. | 26. *canephorus* RV edd. vett. | 29. *aut* om. RVdh, *et* edd. | 30. *pristes* edd. | 31. *manus* d edd., *magnus* RV (Ph ..*num*). | 33. *colosseus* URd edd. (V ..*ose.*). | *manu* I^1SU, *manci* B, om. v. | *Callaici* d edd. (RVh *cal.*). | 34. *euntem* RVh, *eundem ad Labicanam portam eunti* edd. vett | 35. *Praxitelia* Vh, ..*licam* edd. vett. | 36. *multitudo* om. V, *magnit.* v. | *et* P, *eam* edd. | 36. 37. *obliterata* PTd, ..*rat* edd. | 37. *ac* om. P, *a* RVdh. | *magi* B^1, *magnis* P (edd. ..*ni*). | *negotiatorum quia* RVh. | 38. *tali* PRTh, *talium* vet. Dal. edd. — 110. 1. *latis admir.* RV (h *ammiratione*, om. *est*), *lata adm. talis* d (edd. *apta*). | 4. *Sosiarii* P, *Sosia* Rdh, om. V. | *nitobe* RV, *in tobe* dh, *in iebe* P, *Nioben* edd. | *liberus* RV (Ph ..*riis*), *cum liberis* edd. | 5. *morientem* edd. | 7. *manus sit* UBd edd., ..*nu sit* SVh, ..*nus it* R. | *occultatur* Pdh Hard. | 11. *pala* B. | *humeris* UP edd. vett., *umeri* B, *Veneris* RTV dh Hard., *ulnis* S. | 18. *Leocharem* dh edd. | 19. 20. *Mausoleum* . . . *factum* om. RTVd Hard. (in h legitur tantum *Mausolo*). | 21. *CVI.* T (RV *cui*), *centesimae* Ph edd. (d in ras.). | *ut id* RVd, *idem* h. | 23. *centenos* add. U. | 24. *quadring. undecim* (i. e. *XL*) PRVdh edd. | *XXXX* U (V *viginti. XX*), *XXV* Sv. | 25. 26. *pteron* .. *circumitum* om. h edd. | 28. *regina Artemisia quae mariti memoriae id opus exstrui iusserat obiit* h edd. | 31. *altitudinem* U Iahn. Neuto, ..*ne* Sv. | *aequat* SUB, ..*avit* v. | 36. *Aulanius* Rd edd. (P ..*amus*, h *eil.*), om. V. | 37. *est* om. V, *est et* Rdh edd. | 38. 111. 1. *contemplationem* Rh, ..*nes* V. | 2. *propyro* RV (d ..*iro*), *empirco* (om. *in*) h, *propylaeo*

edd., cf. 35, 101. | 4. *in* om. RV. | 7. *iis* Bdh edd. | 8. *Heniochi* I¹S Keil. (B *eni.*), *Entochi* vet. Dal. edd. (RV *enth.*), *hentoci* d, *enchonchi* P, *Antiochi* U, *chiron* h. | *Hippiades Stephani* codd. Gel. edd., om. PRTVdh. | 10. *Traliani* BV. | *papypi* d, *papuli* h, *papli* RV, *Pamphyli* edd. | *fraxit.* B, *praxiteli* Vd. | 12. *a* om. edd. | 13. *ii* h edd. | *Menecratem* d edd. | 16. *Rhodi* B, ..*diodi* RVdh. | 19. *aedem* (om. *in*) B. | 20. *Pasiteles* Td. | 21. *idem* . . . *Dionysius* om. PRTVdh Hard. | *iidem* I¹U, *item* edd. vett. | *fili'* B, *fili* d, *filii* Uv. | *quem* B, *iovis* RVd, *iovis ede* h. | 24. *sese Daedalus aliam stantem* I (U *at stantem*, Steph. *ad stant.*, Ph *astant.*, edd. *stantem*), *sese dedalsa stantem* RVd (B *se sed aedalsus*), *se sed et aliam stantem* S. | 30. 31. *Callisthenem* Rdh edd. (V ..*ste*). | 31. Post *scriptorem* U inseruit *Similiter* ..*celebrata.* (p. 112. l. 1..7.), sed referas *similiter* ad *de consilii sententia* (p. 111. l. 37. 38.). | 36. *praepon.* PRTVdh Hard. | 37. *et lib.* dh edd. | 38. *Hagesander* B, *Ages.* SUv. — 112. 1. *Rhodi* B (R *hodi*), *hodie* h. | 3. *Polydeuches* B² (B¹ *lyd.*, TV *pollyd.*, Ph *pollid.*, R ..*decuches*), *Polydectes* d edd. | 5. *ameniensis* RV (h *ameien.*). | 6. *carsatides* PRVdh (RVd etiam §. 23.), *cariatidas* B. | 9. *sacrificaverant* SUB, ..*runt* v. | 12. *admirator* B Pint. | 13. *fraxit.* B (sed in ind. auct. *pasit.*). | 14. *Graecia* PRTVdh Hard. (edd. vett. ..*ciae*). | 16. *qua* . . . *petitur* uncis inclus. U. | *accedit* RVh. | 20. *fertur* RVh. | 24. *coronio* B, *copunio* Vdh (R *quopu.*). | 24. .. 26. *XIIII* . . . *invenio* om. B. | 25. *Pompeium* RVdh, ..*ii* edd., ..*ii theatrum* SU Brot. | 32. *epistyliis* Ph. | *insculptae* SB², *inscalpta* Rdh edd. (V ..*pia*), *insculpta* UP. | *argumenta* PR. | 33. *ex iis* SUB, *extitisse* v. | *picturam* Rdh edd. | 34. *reliquus omnis* SUB (d om. *omnis*), *reliquos omnes* Rh edd. (V ..*quo*). | 36. *id* om. SB. | *relegione* B, *regioni* Vd (R *reio.*). | 38. *parvelis* SUB¹ (B² ..*vul.*), *parvis* v. — 113. 2. *Gallic.* B, *Callig.* V. | 4. *marmorum* h edd. | *sculpt.* SB². | 5. *quo instructus ubita* V (R *constr.*), *quo instructus subiit in* d, *constructum. ubi tamen* h. | 6. 7. *et e Thasio* SB (edd. om. *et*), *e thapso* d, *et abso* R¹ (R² *ab ciso*), *et apro* V, *et apparo* h. | 10. 11. *in templis* . . . *intelleg.* om. RVdh. | 16. *domos* dh edd., om. V. | 17. *lauda-*

tissime PRd edd. (V^2 . . *mo tum*), om. V^1h. | 21. 22. *inquit . . . lapide* om. V. | 21. *mire sit* B (d om. *magis*, h *esset*). | 22. *et* om. RV. | 22. 23. *picturae* h edd. | 23. *alius* B. | 25. *cactae* V, *arte* B^1d (h *hac arte*), *ante* B^2. | 26. *alicarnasi* B, *Halicarnassi* Sv. | 28. *CVI.* PT (RV *cui*, h *cent. sextae*), *CIII* d, *centesimae* edd. | 29. *CCCC⁰ II⁰* P (edd. vett. *II*, h *secundo*), *CCCCIIII* RTd, *CCCLXXV* Brot. | 31. *totus* R^2Vd, *totas* R^1, *totius* edd. | *tradit* SB, . . *didit* v. | 32. *Formis* BVd. | 33. *neque id* RVh (P *nec*), *neque* d edd. | *indignati desit* RV, *indignatio sit* P edd. (d om. *sit*), *desinimus indignati* h. | 34. *Catuli* Bh. | 34. 35. *Veroniensis* BRV, vid. ad p. 48, l. 19, . . *nensis* Sdh edd. | 35. *ipsius* om. h, *uis* B. | 36. *Catulus* RVh. | 38. *primus* B, *eum primum* h edd. — 114. 1. *et* SB, om. v. | 2. *caristo* Rh (Vd om. *e*). | *luniense* B, vid. ad p. 113, l. 34., *lunensi* Sv. | 3. *Q.* SB, om. v. | 5. *reprens.* SB, *reprehens.* v. | 11. *advexit* SB, *inv.* v. | 12. *autem* om. R (in V lac.). | *Melo* S Pint. I Observ. crit. p. 31, *Millo* P, *illo* R, *Nili* edd. vett., *heo* B, *Chio* Hard. ex Isidor. orig. XVI, 5, 17. | 13. *hoc marmor* S Isid. (B . . *ore*), *horum marmorum* Ph edd. (Rd . . *mor*), in V lacuna. | An *internos?* | 15. *M. Scauri* Rd edd. | *sectos* Rh edd. | *politos* Th, *positos* edd., in V lac. | 16. *aedes* Rh edd. | 17. *invento* RV, . . *tum* Ph, . . *erat* (om. *in*) edd. vett. | 18. *primum* dh edd., in V lac. | 21. *ipsas* RVh. | *Aethiopicae* B. | *ad* om. BVd. | 22. *ad Aethiopas* R edd. (d . . *pias*, V . . *phies*). | 23. *etiam* om. Td Hard., *et* h. | 26. *laevigat* edd. | 27. *simile* SB, . . *le et* v. | 28. *naxio* d, *vario* h. | *Coptidi* RVdh edd. (P . . *ide*). | 30. *est ars* h, *est arena* edd. | 37. *e toro* Vd, *e roro* h, *ex oro* R. — 115. 1. *sculp.* B^2. | *naxum* BRV (37, 109. *naxo* $B^1\Theta$), *saxo* B^2P, *noxo* dh; sed cf. Pind. Isthm. 6, 107. cum schol., Steph. Byz. et Suid. s. h. v.: *Ναξία λίθος ἡ Κρητικὴ ἀκόνη. Νάξος γὰρ πόλις Κρήτης*, ut suspiceris l. 2. Plinium scripsisse *Cypro* pro *Creta*). | 8. *tamen* R edd. | 10. *sicuti* RTVdh Hard., om. edd. vett. | *sicut et* SB, *sic et* v. | 11. et 15. *Augustaeum* B, *Augustum* edd. vett. | *Tiberium* RVd edd. vett. (infra l. 15. etiam T, ubi RV habent . . *eum*), . . *rianum* Ph Hard. | 13. *dum* d, *ctum* Rh. | *inde* RVd. | 17. *molli* RV. | 17. 18. *candidum* et *durum* h edd. | 21. *iis* SB^1, *his* v. |

quam RVh. | *tephriam* edd. (Rd *tepr.*, V *teper.*), *tepizan* h. | 24. *interline* B. | 25. *eadem* om. Rh. | *ex eodem* om. ST, *ex eadem* Vd, *exadem* R, *eadem* h, *ex eo* edd. | 26. *leptosephos* BPRTVd, *leucosticos* edd. vett. | 28. 29. *Vitriasius* RTVdh, ..*iarius* B, *Triarius* edd. vett., *tres Asinius* P. | 29. *Pollio* SBPR edd., *polici* h. | 30. *IANvenit* B[1]. | 31. *basaniten* SB, ..*alten* v. | 32. *id* (*maior*) RVd, *id autem* h. | 34. *liberis* om. B. | 38. *dicunt* Vdh edd. — 116. 1. *Onychim* Vd, *onydum* R. | 2. *alibi* S. | *Sudes* RVd, *sed* h. | *Germania* RVh edd. | 8. *et* SB, om. v. | 10. *calistus* V, *calixt.* d. | 12. *et* SB, om. v. | 13. 14. *dicitur* Vh edd. (P *dr̄*). | 14. *exustus* (om. *et*) TVd Hard., *exetus* R. | 17. 18. *viliss. . . . Cappadocia* om. d (RVh etiam *et sine*). | 18. 19. *vertice* h edd. vett. (d in ras.). | 19. *tralucidi* B[1] (V *si tral.*), *transl.* Sv. | *his* RV. | *colos* SB, ..*or* v. | 20. *quidquid* RVd Hard. (Ph edd. vett. *quicq.*; cf. §. 73. *aliquid emota*), *quid* B[1], *quod* B[2]. | *similis* SB, ..*le* v. | 21. *fidem* Vdh (V *viti*, h *uti*, d *multi*). | 22. *ligdinos* RV, *lygdinos* B (h *tigd.*). | *Taro* PRTVd, *Tauro* h edd. vett. | 24. *duabus* B. | 25. *coroll.* B, *coral.* V edd. vett. | 26. *proxime* B. | 28. *Mileti . . . per latera* (p. 117. l. 7.) om. V. | 29. *igni . . . per latera cubitis* (p. 117. l. 7.) om. Rh. | *liquatum* d, ..*tu* Rh. | *ac funditur* edd. | *ad usum . . . Aegyptio* (l. 36.) om. d. | 30. *lapis* om. edd. | 31. *Africae* SB. | *adscriptae* edd. | 33. *ante* edd. | *pyrrhophoecilion* B. | 36. *et ita* edd. | 37. *Mespheres* B (SU Zoega ..*phres*, cf. §. 69.), *mestires* P (Td Hard. ..*tres*), *Mitres* edd. vett. — 117. 1. *sculpt.* SB[2]. | *effigiesve* Td. | 2. *excidere* om. Pd edd. | 3. *Sochis* edd., *efotis* d. | 4. *Rhamses is* U (SB ..*sesis*), *Ramisesis* d, *Ramises* P edd., *Rhamesis* Bunsen. | 5. *quadraginta* Pd edd. | *digressis* B, *D gressus* Bursian. prob. Gutschmid. | 6. *inneuuidis* B. | 6. 7. *quidem . . . crassitudine* SUB, om. v. | 7. *undecenis pedibus per latera cubitis quatuor* edd. (Brot. *undecentenis*). | 8. *CXX* BPTd, *CXXI* h. | 8. 9. *subrect.* SURdh edd. | 9. *verebaturque* B. | 14. *exstingui ignem* codd. Rom. edd. | 15. *habuerit* B. | *Sunt* SB, *Sunt et* Uv. | 16. *a raphio* Pd, *ab Eraphio* Hard. (edd. vett. ..*ito*). | 18. *ceciderat* BRd (V *caec.*). | 18. 19. *Nectabis* edd., *Nectnebis* Bunsen, *Nectanebis* U. | 20. *multo est* URVd (Hard. *fuit*). | *Natyro*

(om. *a*) RVd. | *alioqui* RVd (h ..*quin*). | 21. *rati* B. | *Calix*. edd. vett., *callistenus* Td (P *Cali*.). | *perducta* Rh edd. | 22. *e Nilo* edd. (h *in*). | 22. 23. *altitudinem* d (B ..*dine*). | 26. *adlevatis* RVd (h *all*.). | 27. *statum* B. | *in monte* P edd. vett., *monte et* h. | 28. *Arsineo* Td, om. h. | 29. 30. *coniugem eandemque sororem Arsinoen* Pint. edd. | 30. *quidem* S codd. Zoegae. | 32. *voluit* SB, *vult* Uv., an *volt?* | 34. *Mesphres* SUB, cf. §. 64, *Mestres* T Hard., *mestires* dh (R ..*tyr*., V ..*tor*.), *Mesphees* edd. vett. | 35. *adveh*. h. | 36. *eam quam* h, om. edd., *eam* RTd. | 37. *miraculique* edd. | 38. *sedinc*. (om. *ea*) h edd. — 118. 1. *quā* B, *quae* V (d *que*), *eam quam* Ph. | 2. *in ipsa* om. dh edd., *in* PR, *it* V. | 3. *ex* Rh edd. | 4. *Tiberis* RV. | 5. *pati sit* RVd, *palam fit* h Hard. | 6. *amnis* B¹, om. V, *omnia* d, *comma* R. | 7. 8. *Spemetnepserphreo* B, *Psemetnepher*. U, *Semetnepserteo* Rd, *Semenpserteo* Palat., *semeserteo* P (h ..*mis*., edd. ..*mnes*.). | 10. *pedum* RTVd. | 10. 11. *assesothide* B (Vd *asse so*.), *a sochide* R, *a Sesostride* edd. | 11. *inscribi* RVd, ..*ptus* h. | 14. *deprend*. SB, *deprehend*. Uv. | 15. *ad longit*. SB. | 16. *fieri* RVdh. | 18. *rursum* d. | 19. *et ing*. UTh edd. | *facundo* Ph, *fecundi* T (edd. ..*do*). | *mathematici* (om. *is*) T (d ..*chi*), ..*cis* RV, ..*cus* Ph. | 20. 21. *in se ipsam* I¹S (edd. vett. *semet*), *ipse ipsam* B, *in se ipsa* URVh Hard., *in ipsa* Td. | 22. *deservatio* RV. | 28. *dicantur* h edd. | 30. *est* om. RV edd. | 31. 32. *in immolat*. B. | 32. *eius quem* Ph edd. | *Sesothidis* U, cf. §. 71., *Sesodis* Bh, *Sesosidis* PRVd, *Sesostridis* edd. | *Nencoreus* UB, *Nuncor*. S Hard. codd. Zoegae (edd. vett. *Nunccor*.), *Noncor*. PRVdh. | 34. *visui* B. | 38. *ne* om. Td. — 119. 3. *et* om. RVdh. | 5. *et* I¹U. | *Aegyptis* V, ..*tus* Rd edd., ..*tii* Ph. | *narrata* I¹SUh, ..*ato* TVd, ..*atio* B, *narrat* R edd., ..*ant* P. | 6. *cacumina Lulnas* I¹ coll. §. 87. | *extrema quam* RV (PTd edd. *quae*, h *quoniam alia*). | 7. *res* RVh. | 10. *ad Memphim* B. | 11. *VII. D*. RTVd, *VII milibus* Ph, *sex* edd. vett. | *Busirin* UBVd, *uisirim* R, *irim* h. | *in quo* edd. | 13. *Ante ea* V (Rdh *antea*), *Ante has* edd. | *de qua silvestre* PTVd, *quasi silvestre* edd., *quae silvestria* h, *quasi si vestra* R. | 14. *Armain* RT (Vd ..*ma in*), *arma* P, *Amasin* h edd. | 16.

lubrica Vd (PRh *et lub.*). | *facies* SUB, om. v. | *capitis monstri colitur capitis* RVd, *capitis monstris colitur* P, *capitis monstri* h edd. | 17. 18. *pedum . . . altitudo* om. RPVdh. | 17. *CCXLIII* B. | 18. *summum* Ph edd. vett. | *aspide* V, *apsidem* Td Hard., *apicem* (om. *in capite*) Ph. | *LXII* (om. *S*) RVd edd., *CLXXII* Ph. | 19. *Sed pyr.* edd. vett. | *amplissimi* B. | 21. *LXXIX* (cum ras. ante *IX*) B. | *et mensibus IV* edd., *mepte* RV, *nempe* d, *inepte* h. | *his* RVh. | *scripserunt* RVdh. | 23. *butoriadas* PRVd, *. . rides* edd. | 24. *Demotelaerathon* R (V *. . theler.*), *demotelaraton* h, *emotheles aton* d, *sesaton* T. | 25. *eos* om. B. | 26. *his* RVdh edd. | 27. *allium* B²Rd edd. | *M. DC* RT Hard. (U ∞*DC*), *CCDC* V, *M. VI* P, *octingenta* h, *mille octing.* edd. vett. | 28. 29. *paribus . . . singulorum* om. B. | 29. *intervallis per* edd. | *DCCLXXXIII*. RVh Hard. | 29. 30. *latit.* h edd. vett. | 30. *ac* h. | *cacumine . . . ambitus* om, RVh (PTd edd. om. *ad solum . . cacuminis* l. 31.). | 31. *XV S.* Td Hard., *XVII* h, *XXV* edd. vett. | *singulae* RV. | 32. *pares* RVd edd., *partes* h. | *DCCXXXVII S.* V (h edd. om. *S*), *DCCCXXXVII S.* d (R om. *S*). | 35. *circa* SUB, *circum* v. | 36. *similitudinem* SBV. | 37. *subvecta* Uh edd. | 38. *concresc.* PRVh. — 120. 1. *opera* Ph. | *ac* Vh edd. | 1. 2. *peracto . . . pontis* om. PRVdh. | 2. *exstructos . . . lateribus* om. T Hard., *lateribus* om. edd. vett., *lateribus e luto factis* PRVdh. | 3. *distributos* edd. vett. | 5. *admisso* RV. | 6. *omnem qui* B, *omniumque* h edd. | *similium* h edd., *similitudinem* d. | 8. *corporis* R. | 9. *opus* UVd edd. | 10. *Rhodopide* SU (B *. . pede*), *Rhodope* Rh edd., *rodopes* V (d *. . pem*). | 12. *conquis. quaestu* h edd. | 16. *quo* SB, *quod* Uv. | *Gnidi* B, *Casidi* RVdh. | 17. *structurae* R edd. | *ipsius* edd., *in ipsa* d. | 23. *Gnidi* R edd. | 24. *et* SUB, om. v. | 25. *incendi* RV, *ingenii* edd. vett. | 26. *etiamnum* SUB, *. . nunc* v. | *in* om. RVd. | *in Heracl.* SUBh. | 28. *Tithone* U, *Titho* V, *Thito* R (Th *Ti.*, d *Ty.*). | 29. *XII* SUB, om. v. | *novissimeque* Ph. | *Psamethichi* B, *Spametici* PR, in V lac. | *causam* h edd. | 30. *Moturidis* Pd (RVh *. . rudis*), *Motherudis* edd. | 32. *extremum* RVdh. | 35. *iterum* RTVdh. | 37. *lacines* B. | 38. *foris* RVdh. — 121. 1. 2. *eodem* RV. | 2. *Aegypto* BRh. | 4. *quo*

RV. | *mirer equ.* R (h ..*rere qu.*). | *lapide* V Hard., ..*deis* Ph. | 5. *Pario* d Hard. | *reliqua* I, cf. §. 189., *que reliqua* B, *domoque reliqua* S, *reliquae* P (TVd ..*que*), *reliquis* URh Hard. (edd. vett. *que reliquis*). | *e syenite* UR Hard. (S ..*tac*, PTVdh om. *e*), *estenite* B[1] (B[2] *exien.*), *e* edd. vett. | 7. *quid* V, *qui id* Rd edd. | *in usu* Tdh (RV ..*so*). | *spectavere* UB, *infect.* R, *infest.* SVd edd., *manifestare* h. | 9. *atque in* Rd edd. | *vocavi* RTVd Hard. coll. 5, 49. | 10. *XXI* I, *XXL* SB, *XXVII* U Bunsen. | *earum* edd. | 12. *Nemesis* BRVd, ..*ses* SPh edd., *Amenemesis* U. | *XL* SUB, *quindecim* P, *XI* v. | 13. *quadringenarum* B (V ..*drig.*). | *senos* P edd. vett., *senagi* R. | *radice muros* P edd. vett., ..*cem oras* R (Td Hard. ..*cum*), ..*cem muralem* h. | 14. *fundo* BRdh, in V lacuna. | 15. *porticus eiusque* RTd (P ..*que qua*, edd. vett. *que*). | 15. 16. *ascend.* edd. vett. | 16. *grad. omnes* edd. vett. | *columnae* U (SBRVd ..*na*), ..*nae de* edd. (Ph. ..*na*). | 17. *monstriferae* RTdh Hard., in V lac. | 18. *domuum* SB[2]Th, ..*mum* B[1]RVd, ..*morum* U edd. | 21. *iteron* Vd (R ..*ren*), *itron* edd. | 23. *Circummon* PTVdh Hard. (edd. vett. ..*amm.*). | *et thebis* Pdh, *Nectabis* edd. vett., in V lac., *Nectanebis* U (Buns. ..*ctneb.*). | *regis* om. RVdh. | 24. *annis* om. B. | *is* vet. Dal. | 25. 26. *lapides adsurgerent* B, *lopi adurg.* R, *lop surgerunt* (cum lac.) V, *lopicad urg.* d (h ..*ca turg.*). | 26. *De Aegyptio et* Ph edd., sed cf. §. 85. | 27. *illi* SUB, *illis* v. | 29. *ut* om. RV. | 30. *Zmilis* S (v ..*lus*), *Smilis* U Heyn., *milus* B. | *Rhoecus* SUB Heyn., *Rhocus* edd. | *indignae* B[1] (P ..*gne*), ..*gena* RV edd. (d ..*gna*), ..*gnum* h. | 33. *Porsinna* RV, ..*enna* dh edd. | 34. *Italis* URTVd, *talis* SB, *ab Italis* h edd. | 36. *verbis* (om. *eius*) SUd, *exverbis* B[2]RV (B[1] *exur.*). | *est, inquit* om. UBRVdh, nunc vellem me ea omisisse. | 38. *quadratum* SUBd, om. v. — 122. 1. *trecenum* V, suffragante Strack., *tric.* SUBRd, *lata tric.* h edd. vett. | *in que* dh edd. | 2. *inextricabile* BVd. | 3. *introierit* SUB Isidor. XV, 2, 36., *improperet* v. | 5. *et* om. V edd. | 6. *in imo* edd. (h *uno*). | 7. *centum* URd edd. | *fastigiatae* RV edd. vett. | 8. *in* om. RVd. | 16. *ad eas vaesana* B (RV *ves.*, d *easve s.*), dist. I, *adeo ves.* SUh edd. | 20. *sub terra* B, *subito* h. | 26. *CXX* SUBPT, *ducentis viginti* v. | *a* om. RVd. | 29. *colaren-*

tur V (Rd add. *tante*, h *ante*). | 30. *CCCXXV* B. | 31. *ducent. viginti* edd., *CXX* PRTVdh. | 32. *a sing. . . XXXVI* om. RVdh. | 33. *a* om. RVd. | *cheresiphron* B, *cresiphro* RV (Th *..pheon*), *cresippus* h. | 35. *eronibus* Bd, *ber.* h, *per.* edd. vett., *scrobibus* P. | *harenae* SB (U *ar.*), *arena* v. | 37. *onus in loco* I coll. §. 73., *opus in loco* SUB, *opus in cubili* Gron. Hard., *otus in cole* RV, *motus in colo* Td (h *colle*), *totus in loco* P, *totum* (*insid.*) edd. vett. — 123. 4. *fiebat* Vdh edd. | 5. *post erat ut* Pd, *postera ait* R, *postero die* Uh edd. | 7. *speciemen* B[1], *specimen* B[2]R. | 8. *millum* I, vid. ad p. 7. l. 19., *milium* B, *illud* PR (d *in ill.*), *filum* Sh edd. | 11. *translucet .. pictura* RTdh Hard. | 12. *refovente* (om. *et*) Rdh edd. | 13. *ingeriei* I, *ingenii* SBRd, om. h edd. | 16. *eum* Rd. | 18. *tracia* B, *trachia* Td, *tertia* P. | 19. *numerosiore* Pdh edd. | 20. *numen* Td, *vocem nomen* R, *nomenque* edd. | *dictum* Td. | 21. *at* d, *ad* R, *et* h edd. | 24. *buleuterion* h edd. | 30. *nongentorumque* Pdh edd. vett. | 33. *coiecta* B, *coni.* Sv. | 34. *exsurgit* et 35. *narraretur* RTh Hard. | 35. *Ne* (i. e. *nae*) B, *nec* SUPTd, *nam* Rh edd. | 38. *nonter* B[1]d (B[2] *non inter*), *nonne ter* R, *non ne inter* h edd. — 124. 1. *e* om. h, *et* Rd. | 3. *vidit orbis, non et tectum* S (B *non ut*, I[1] *nonne*), om. v. | 3. 4. *diribitori* I[1] coll. Dione Cass. LV, 8, §. 70. SU (B *dil.*), *ultori* Rd, *iovi ultori* P, *pantheon Iovi ultori* edd. (h *..theum*). | 4. *facti* I[1]SUR, *..tis* B, *..tum* dh edd., *..ta* P. | *cum* om. d. | 5. *ostensis* R. | *pyramides* edd. vett. | 6. *HS. milies* S (d *mill.*), *he.* $\overline{\infty}$ B, *HS. li* Rh. | 7. *si quidem* Rdh edd. | *impensa* UB, *..sae* Sv. | *movet* U, *..ent* Sv. | *captos* edd. | 8. *animi* Rd, *..ma* h, *..mos* edd. | 10. *et ipsum* Rdh edd. | 12. *dico* SB, *duco* Uv. | *tum* SUB, *tunc* v. | *senis* dh. | *et* om. Rh. | 13. *insanas* SB, om. Uv. | *opus* SB, *operum* Uv. | 14. *omnibus dictum* Rd. | *subfossa* B. | 15. *navigatam* (om. *M*) B, *..ta A M.* edd. | 16. *Agrippae* SUB, *..pa* v. | *per meatus* edd., om. h. | *corrivatis* Rh. | 17. *amnibus* h. | 18. *super* Rdh. | 19. *latere* B[1] (B[2] *..res*). | 20. *intus* om. B. | 21. *superne* I, *..nae* SUB, *infernae* v. | 22. *cavis* SU Reines., *caūis* P, *cautis* B, *cas* h, *causis* Rd edd. | 25. *vel eo* h edd. | 27. *fecerit* Rd. | 28. *an longior* (om. *maior*) Rd, *longior an periculosior* Ph edd. |

29. *et* om. B. | 30. *ante* SB, ..*ea* Uv. | *remediis menienit* R, *remedii usum inv.* Td. | 34. 35. *in post vitam* I (B *postuit.*, U *in tempore post*), *imposuit iam* SRdh Hard. (edd. vett. *tum*). — 125. 4. *non continuit* RTd (h om. *non*). | 7. *domos* Ud edd., ..*um* h. | 9. *moralius* Rdh. | *esse* om. edd. | 12. *et huius* R edd. | 12. .. 14. *deesset repertum triumph.* Rdh. | 12. 13. *habitaverant* UB, ..*arunt* edd. | 13. *tantas ad* P edd. | 15. *modum* om. Rdh. | 16. *sellaria* edd. vett. (Ph *celar.*). | *subiit vero* SB, *subituque* R (d ..*tuquo*, h ..*toque*). | 18. *exaed.* SB, *aed.* Uv. | 20. *M. Br.* Rdh. | 24. *patiaris post* Rdh (T om. *post*), *patieris* P, *patiemur* edd. | *Gaios ... Nerones* uncis incl. I (U [*duos Gaios ... Nerones*] suadente Bergk.), *Gaios vel duos* om. B. | 25. *gloria stante* Td. | 26. *operibus* Rd edd. | *isauri* (om. *M.*) R (d *ys.*). | 27. *mores civiles* h edd. | *maius cives id* Rd. | 32. *altitudine* (om. *in*) Rdh. | 37. *III* B (Rd *tres*). | 37. 38. *numerum* B¹R². | 38. *LXXX* B. — 126. 2. $\overline{XXXX}$ SB (U *XXXX milium*, Rd edd. *quadrag. millibus*). | *sede* I coll. §. 102. (U *sedi*), *sedere* SBRh, *sedexe* d, *Sedet* edd. | 3. *chora* B, *corago* Rd, *vorago* h. | 5. *HS.* $\overline{CCC}$ S, *HS.* $\overline{CCC}$ U, *HS. millies* Rd Hard. (edd. vett. *ad HS.*). | 6. *Auferat* B, *fert* h. | *ab estim.* Rd. | *degredi* B¹ (sic B¹ etiam §. 126, M 12, 63; ibid. STadΘ; 2, 215. R¹Tad; 3, 43. A; 18, 169. TaΘ, 264. STad), *decreti* R, *digredi* SUB²d edd. (sic M 13, 68., et codd. omnes 4, 93; 6, 100; 9, 167; 10, 51; 11, 107.), *decedere* h. | 7. *conectit* BRd (SU *conn.*), vid. ad vol. III, p. 3, 4., *connecti* h edd. | 11. *metalla* B (R *mit.*), *marcella* h. | 12. *Marianis sodalitiis* edd. | 13. *rapinarumque* RTd. | 14. *sibi parasse* Rd, *comparari sibi* P edd. | *posse* Rdh. | 16. *ingenium* Ph. | *erat pudendum* PRh (d *put.*). | 17. *suo Curioni et aliquo excogitandum* Pd (R *ex al.*, h *Curionique aliud*, om. *suo*), om. edd. | 18. *est* om. R, *ergo est* h. | *ac nostro* PRd edd. (h ..*rorum*). | 20. *e ligno* Rdh edd. | 23. *ut contra stat* R (S Barb. edd. *starent*). | *post primos dies etiam* UB (Td *trinos*), *postremos dies et etiam* R, *postremo etiam die* Ph (S edd. *iam*). | 23. 24. *sedentibus aliquis* UBRTd (Ph *aliquibus*), *discedentibus tabulis* S vet. Dal. Hard. (edd. vett. *descend.*). | 24. *et corn.* Ph edd. | 28. 29. *an suscip. an iubere* BRdh, *an suscipere? parere an*

iubere? SU edd. | 29. *aut si* Rd. | 31. *dominator* h. | *et regna* Rh edd. | *diriperet* Rdh. | *externis* dh edd. | *mittit* om. R, *mitteret* h. | 32. *genere humano* Td, ..*ris* ..*ni* h. — 127. 1. *in trib.* RTdh Hard. | 2. *qualia et* Rdh (P om. *et*), *faceret. Qualis hic* edd. | 3. *vere* dh (B *vere.*), *Vera* SUv. | 7. *versis* B, *diversis* SRTdh, om. Uv. | 8. *contrario* (om. *e*) Rdh. | 12. *quae* BRd, *quae Q.* edd. | 13. *Appiae* om. h, *nithe* R, *nita est* Td, om. h. | *alienis* RT (d *ab.*). | *tegulae* Rd (T ..*le*). | 16. *ceteris* (om. *que*) R edd. | 17. *psallentes* B, *sapi.* Rdh, *fontes* P. | *centum sex* R Hard. (h *cui*), *CV* P edd. vett. (d *cum*). | 20. *in aed.* h edd. | 23. *nunc* om. dh, *que* R. | 26. *ut in* R edd. | 26. 27. *lavaretur* R, *lavacra* h, *levarentur* edd. | 27. *et ante novos* dh (P *añ*, R *anto*), om. edd. vett. | 28. *erogat* Rd, ..*gata* h, ..*gatos* B. | *hs.* |∞∞∞| *D* B, *HS.* ∞∞∞ *D* S (U *HS*), *HS. LV. D.* T, *sestertium LV. D.* Rd Hard., *talenta quingenta LV millia* h. | 29. *balineis* UB², *baln.* Sv. | 30. *suburbanis, villis* SUv, comma del. I. | *spatiaque* Tdh (R edd. ..*oque*). | 33. *maxima* BRdh. | 38. *omniaque* Rdh edd. — 128. 3. *et mont.* PRdh, *inter montes* edd. | 3. 4. *excisos* P, *excitas* Rh (d *exit.*). | 5. *et impend.* Td. | 5. 6. *ipsius marmora miracula* Rd (h ..*ris*), *miracula, ipsa marmora* edd. | 6. *lapidicinis* Bd. | 9. *defuturam* h edd. | *luxuriam* h edd., *de luxuriae* d (R ..*oria*). | 10. *A* om. Rd, *E* B. | *degred.* B¹R, *digred.* Sv, vid. ad p. 126, 6. | 11. *magnitem* B¹ (etiam §§. 128 et 130). | 16. *pedes et pertivit* B, *cedet sed inpertivit* RTd, *sed cedit et patitur* Ph edd. | *et moris* B, *mores* (om. *et*) edd., *morsu* P, *an morsu* h. | *namque ma.* Rd, *a ma.* Ph Hard., *namque a ma.* edd. vett. | 18. *adsilit* SB, *assistit* v. | 19. *haeret et* B. | *sideritim* dh edd. | 20. *Heracleon* dh edd., *eraclem an* R. | 21. *India* Isid. orig. XVI, 4, 1. | *reperta* BRd. | 22. *invenitur* h edd. | *in* Bd, *ut in* v. | 23. *baculique* Isid., *baculi* SBRd, *et baculi* h edd. | 25. *et* (om. *a*) Pdh, *e* R edd. | 25. 26. *ab Eione Bolben lacum* I, *a boebone iolanum* B, *a boebone locatum* R (d *abebonie*, h *asia boneam*), *Boebeida lacum* edd., *a Boebe Iolcum* S. | 26. *hietio* h (R *hret.*), *hyrtio* Td, *hircio* P, *Hyrietico* Hard., *Echio* edd. vett. | 28. *differentiam* B¹ Rd. | *primam* Rd. | *an sit am* R, *an sit mas an* Td. | *proxi-*

mam R. | 30. *boeoti* B, ..*tius* dh edd., ..*tus* R. | *habet* dh edd. | 31. *iis qui* B[1], om. Rd, *qui* h, *Is qui in* edd. | 32. *Asiae* om. Rdh. | 35. *summa* Ph (Rd *in s.*), *laus summa* edd. | 36. *aethiopia* dh. | *zmirura* d, *Zimiri* edd. | 38. *ferrum* Rdh. — 129. 1. *haematili* SB (h *ematici*; cf. §. 158. *genus ophitis*), ..*tae* v. | 2. *magnetem* P edd. | 3. *ii* dh edd. | 4. *maxime* (om. *que*) dh. | 6. *gignit* .. *qui* om. BRd. | 9. *Syro* BRTd Isid. orig. XVI, 4, 10. | *integrum* om. RTd. | *fluctuare* h Hard. | 11. *Asa* R, *asia* h. | 14. *et* om. Rh. | *strigileas* B. | *in lana* Rd. | 15. *Eiusdem* SB, *eius* v. | 18. *Mitior est* d edd. | 19. *chemites* BRd, *crem.* h. | 20. *tamen* h edd. | 21. *torus* Rdh. | 22. *quam* R, *inveniri quos* edd. vett. | *phio* Td, *phito* Rh, *ophitae* edd. vett. | *simile* R, ..*lis* h, ..*les* edd. vett. | *quod fort.* P edd. | 23. *ii des.* h edd. | *Asius* Rd. | 24. *gustu* h edd. | *vas* SB, *vase* v. | *cavato* Ph edd. | 26. *vitiantur* B, *videntur* Rd, *nudentur* h. | 28. *aeri* edd. (h *eri*, P *aere* vel *cere*). | *Cyprio* h edd. | 29. *emendat* Ph edd. | 32. *ad best. morsus* PRdh (edd. add. *utilis*). | *curationis* B, ..*ni ac* edd. | 33. *fit et* S edd. | 35. *Theophrastus auctor est et* Pd edd. (cf. l. 21.). | 37. *candidum et nigrum* (om. *colore*) Td. | *colore* ... *nasci* om. B. (Fortasse in archetypo fuit *inveniri colore*). | 38. *myndam* d (R *mi.*), *mutinam* B[2]. — 130. 3. *genarius* Rh. | 4. *coronas* Rd, ..*anios* h, *tornis* edd. | 5. *Luniensem* B, *Lunens.* Sv; vid. ad p. 48, 19. et 114, 2. | 7. *item* dh edd. | 11. *meliores* Rh. | 12. *laevig.* edd. | *ophitae* R edd., ..*tus* d. | *possint* h edd. | 13. *ut lignum* edd. | 13. 14. *similior* d, ..*lis* h. | 14. *imbre* R, ..*res* Sv. | 16. *sentiant* Td. | *et cand.* RTd. | 16. 17. *oleum vitent* Td (R *utenus*). | 19. *spong.* ... *alius* SB, om. v. | 21. *et in metall.* PRh edd. | *acamenta* B, *atamata* P, *Acarnaniam* h edd. | 22. *tertioque* Ph edd. | 24. *in* add. I. | *ac* BRT, *et* dh edd. | 25. *humorem exten.* Ph edd. | *et dur.* RTdh edd. vett. | 26. *in ius* T (R *nius*, d *iis*), *nimias* Ph edd. | *mollire* h edd. | 27. *etiamnunc* d. | 28. *ignis habent ii* SB (d[1] *habenti*, R *hapenti*, Td[2] *habentis*), *habent ignis* h (edd. *habens*). | *et pond.* Rh edd. | 29. *ii* SB, *hi* T (v .*Hi*). | 30. *scintillas* et 31. *exceptae* h edd. | 31. *sulpure* B, *sulph.* v (edd. vett. *sulphuratis*). | 32. *trahent* R (PTdh ..*unt*). | 34. *lav.* Td, *laevig.* edd. | 38.

Geomen d (R ..*mer*, h ..*mes*). — 131. 3. *Melitines* h, ..*tites* Pint. e Dioscor. 5, 150. edd. | *melleusq*. Td, ..*eq*. P, ..*iumq*. R, ..*itumq*. h edd. | 6. *vellere* SB, ..*ri* v. | 7. *habet* om. Rd (h *amnis habet*). | 8. *Leucola* edd. vett., *leucocolla* T, *leucoa* h. | 9. 10. *non ... differens*, *levis* (vel *laevis)* Rh edd. | 12. *ex rest.* B^1 (B^2 *ex eo*), *extinguitur* h. | 15. *cera* h, *terrae* d. | 17. *venturum* SB coll. Liv. IX, 12, 1., *event*. v. | 18. *Spongitae* SB, ..*giae* v. | 19. *nativi* h edd. | *vesicae* dh edd. | 23. *flaturque* dh edd. (R *flatus*, h *flat*). | 24. *externis* Rd, T ..*rius*, *et hoc ternis* Hard. (edd. vett. *trinis*). | 27. *hostus* R, *tritus* h. | 28. 29. *adulteratum* I^1S (Hard. add. *schisto*), ..*atur* BRd (edd. vett. add. *schisto*), ..*atus* h. | 29. *haematite* B^1R, ..*tites* dh. | 30. *profluvium* Rh edd. | 31. *potus ... sanguinem* om. Rdh. | 33. *eadem* om. h, *haec eadem* edd. | 33. 34. *in eo que* B (h *quae*, R *quam*), *est quem* edd. | 34. *commotior* d (R *como*.), *commendat*. Ph. | 35. *peculiarius* h edd., ..*riter* P. | *explendit* d, ..*det* R, ..*det. Proficit* h, *splendet. Proficit* edd., *expellit* P. | *lacrymis* h edd. (P ..*mas*). | 37. *scripserunt* Td. — 132. 3. *appellant* dh edd. | 4. *nigrum* SB, ..*ro* v. | 11. *elatiten* PRd edd., *elaticen* h. | 12. *rubricae* B, ..*cam* d. | 13. *schisto* h, *scystus* d. | *reprimit* Ph. | *In totum* Rd edd., *Eius in tot.* P (h add. *vis*). | 14. *tritas* Rd, ..*tus* h. | 15. *Idem auctor* Ph edd. | 16. *vocant* Rdh edd. | 20. *Aetites* R (d *et*., h *ath*.). | *lapis* h. | *et* R, *etiam* h. | 22. 23. *marmae* R, ..*em et* dh edd. | 24. *quattuor* SB, *qua bibitur* Rd, om. h. | 25. *se et* R edd., *semet* d. | 27. *nascatur* SB, ..*citur* v. | 32. *frigetur* B^1 (B^2h ..*cet*.). | 33. *thapiusius* BRd. | *leuchaba* B, ..*cadam* Rh, ..*cadem* P edd. | 33. 34. *in Taphiusa qui locus est* S edd. vett. (R om. *in;* d *thap*., B ..*usa eq'*), *ubi est mons in taphiusia quia locus est* P, *ubi est mons Taphius qui locatus est* Hard. (h *capius*). | 34. *ex itacha* B, *ex hac ad* Rd edd. vett., *ad* Ph Hard. | 36. *calamus* Rh. | *teretius* I^1S, *terreat* BRd, *tenerius* Ph edd. | 37. 38. *fellicolis* d, *pellicula* Rh. — 133. 1. *alioquin* B^2T. | *excidium* P (Td Hard. add. *fit*). | 2. *pureant* B^1, ..*iunt* Rdh edd. | 4. *utilis et* T, *utilis. Utilis et* h edd. | 7. *mentes* (om *que*) Rh edd. | 10. *Vulvas et .. eo tradunt* h edd. | 13.

insuper (om. *aut*) Rd (h edd. post *lint.*). | *inpositi* Rh (d ..*tus*). | 15. *erosa saminae d effusis* R, *rosa samiae diffusis* d (h *erosi amne*). | *musaea* B, ..*ea* Sv. | 17. *hi* B (R *hic*), *et ii* edd., *inopum sunt turb. in usu* h (Man. Dal. *et qui inop. turbis sunt*). | *lavand.* Tdh, *laevigand.* edd. | 18. *ut invenio in catulli* Man. Dal. (h ..*uli*). | 19. *melonis syro* h (Td *melo in*), *melo scyro* P edd. vett. | 22. *tertia ustione* Hard., *in austri natione* R (Td *cum in*), *in austro siccantur* Ph. | *uti* Bdh, *ut* SR edd. | *torreant* B, ..*tur et* h. | 23. *alvo* B, om. R. | 24. *minimum* h, *nihil* Td. | 26. *purgant* Bd. | *explent* BPRdh. | *et* om. Bd. | 26. 27. *emendant* Bdh. | 27. *a* SB, om. v. | 28. *etiam ad* PRh edd. | 29. *utilissima* d edd. | *et* om. d edd., *ad* h. | 30. *autem auctor* Rdh. | 31. *immenso* h edd. | 35. *nec* om. h, *ne* B. | 36. *mox et* dh edd. | 37. *pyrrop.* SB, *pyrop.* Td edd. | *psaronum* Pd, ..*onium* Rh edd. | 38. *medici aut. et ba.* P edd. — 134. 1. ..*niten* P edd. (h ..*tem*). | *hi* T (d *hii*), *ii autem* h edd. (P *hi*). | 4. *poenicum* dh edd. (P *pen.*). | 6. 7. *potiorem* (om. *que*) edd., *potior est* Pd, *potionem* h. | 10. *vel* om. Ph edd. | *vel* om. Td. | *esculentos* SB, ..*torum* v. | 11. *et* SB, om. v. | *vendi* h, *iendi* Td. | 13. *qualitatium* B[1], ..*tum* Sv. | 13. 14. *mollitie* h, ..*tiae et* edd. | 14. *translatis* dh. | *exempla. In* Sv, dist. I. | 15. 16. *secantium* Bd, ..*ant* Sv. | 16. *ad quae* Sh edd. | 17. *legendi* B, *tegenti* (om. *genera*) d. | 19. *lapidis* SB, *lapis* v. | 20. *quamlibet* dh. | 22. *Segobrigam* B, cf. 3, 25, ..*cam* Sv. | 25. *mollissimos* Td, ..*mum* Ph, ..*mis et amplissimae* edd. | *magnitudinis* edd., *maximum* Ph. | *obscurum* Ph, ..*ris* edd. | 26. *maculose* dh, *macula* B. | 26. 27. *alligate* dh, ..*tae* B. | 27. *quarum* B. | *nat. apparent* Ph. | *similes* Ph, ..*lis eis qui* edd. | 28. *e* SB, om. v. | 29. *extr. ... exciditur* om. B. | 30. *in segmenti* T (edd. om. *in*), *in sementi* Pd, *sementis* h. | 32. *quidam autumant* Ph edd. | 38. *non arsit* dh Hard., *inarsit* T. — 135. 1. *squama quae* B, *quamque* d, *quoque* Ph edd. | 7. *construxerant* d, ..*xit* h. | *seiani* B. | 8. *aur. domo compl.* h edd. | 9. *apertis* h edd. | 11. 12. *utantur* SB, ..*untur* v. | 15. 16. *et augeto* B (d *agg.*), *et argento* h. | 16. *utraeque oleo* h edd., *ol. utraque* Td. | 18. *arsinoeticae* h edd., *exinoet.* T (d ..*noit.*). |

reperta Bd. | 19. *acerrima* B, ..*me* d. | 21. *lustrin.* d, *lucern.* h. | *officiis* dh. | 21. 22. *inut. frag. mollitia* om. Bdh. | 22. *Flaminit.* Ph Hard., *Flamminit.* edd. vett. (d .. *mmit.*). | 24. *E* om. PTdh edd. vett. | *multitudo* Ph edd. vett. | *totus* Td, *totum* h (edd. vett. *in t.*), *cotum* P. | 25. *mollitia* om. PTdh, *mollitiae* edd., *et mollitia* Isidor. XIX, 10, 6. | 26. 27. *in africa ... vento* om. Tdh. | 26. *exestur* I^1S (B a corr. ..*tus*), *ex aestu* Isid., *exercetus* P edd. | 27. *verb.* dh, *et verb.* edd. | 28. *eroditur* Pint. B^2, *prod.* Tdh. | 29. *viva* P, *vinum* h edd. | 31. *in* om. B. | *umbri quoque* d, *liguria quoque* h, *Liguria quoque*, *Umbria* edd. | 32. *opera* d. | 34. *contra humores et* edd. | 36. *optumi ... locis* om. dh. | 37. *et ibi* dh. | *in* om. d. | 38. *lapidicinis* Bh. | *stationensi* B (P ..*con.*), *statonensem* d. — 136. 1. *ignis* B^1h edd. | *nocet* h edd. | *in* om. Td. | 3. *viridis* I^1S, *viridis lapis* BPh edd. vett. (d *lap. vir.*), *viridis silex* Hard. ex Isid. XIX, 10, 12. | 5. *Est* (*rel.*) B, *et* d, *in* h. | 5. 6. *pall. incrementa* d, *in crem. validus* h. | 6. 7. *ad structuram* Ph edd., *contra structuras* d. | 7. *nisi* om. B. | 9. *rubro* Hard. e Vitruv. II, 7, 5. | 10. *eum inser.* Ph edd. | 11. *subterranea in structura* d (Pd edd. *in subt.*, T ..*anei in*). | 12. *captentur* d, *aptantur* T edd. | 14. *vel* h, *ac* edd. vett. | *aequo* T (d *eq.*), om. h. | *construunt* Ph. edd. | 15. *fecerint* Ph edd. | *isidomos* dh. | 17. *coria* om. edd., *cona* Pdh. | *seudisod.* B cum ras., *pseudipsod.* Pdh. | 21. *patiatur* SB, ..*itur* v. | 22. *diatonicon* I coll. Vitruv. II, 8, 7. (B ..*chon*), *diatoichon* I^1S, *diamechon* P (d *diem.*, h *dem.*), *diomethon* T, *diamicton* Pint. Hard., *Dictyotheton* edd. vett. | 22. 23. *reticulatam structuram* edd. vett. | 23. *quam* h edd. vett., *que* d. | 24. *et ad* h edd. | 26. *asperae* om. h, *et asp.* S codd. Gel. edd. | 27. *duab. constr. fragm.* om. Pdh. | *construi convenit* S edd. Nisi forte in archetypo fuit *convenit construi*, intelligendum est e l. 25. *oportet.* | 29. *ut in* dh edd. | *aquae atque* edd. | 30. *in proxima* d, ..*mas* B, om. h. | *maxime pura aqua* edd. (h *aqua pura*). | 32. *melior quam* BPdh edd. vett. (T *qua*). | *et struct.* edd. vett. | 38. *marina* d (h ..*na. Fit.*). | *si* (om. *et*) h, *sit et* d. — 137. 1. *Appenn.* SB, *Apenn.* v. | 1. 2. *ad Padum* om. h, *ad earum* Td. | 2. *invenitur* SB, *non inven.* v. | *trans marina* d (h. om. *trans*).

| 3. *fulto* Tdh. | 5. *ea* om. h edd., *et a* d. | *antiquorum* SB, ..*arum* v. | 6. *nullae* SB vet. Dal., ..*la* v. | 7. *Tectorium quidem* Tdh Hard., ..*umque* edd. vett. | *quod nisi* P, *nisi* (om. *quod*) d edd., *ubi* h. | 8. *numquam* SB, *non* v. | 9. *vitia at* B, *vitia* dh. | 10. *Graeciae* SB, ..*cia* v. | *quo d* Ph edd. | 12. *ultro* Tdh. | 13. 14. *glutinum* dh edd. | 14. *glaebam* I coll. Vitruv. VII, 2, 1., ..*ba* SB, *ex gleba* Tdh Hard. (edd. vett. *a*). | 14. 15. *In Elide aedes* edd. | 16. *lacte e* I (SB *late*, dh edd. *et*). | *ideoque edd.* | 19. *in aede* h edd. (P *ede*). | 21. *crassitudinem* B, ..*nis* h. | *minima* P, *nimia* d, *una* h. | 22. *corinthi* B. | 23. *capitularis* dh. | 23. 24. *corinthearum* B. | 24. *imae* Bh, *nimia* d. | 25. *Ionici* edd., ..*cae* h. | 28. *qua* d, *de qua* edd. | 28. *fuit sermo* edd. | 31. *crassitudini* h edd. | 32. *has* h edd. | 37. 38. *mixta* . . . *rosaceo* om. dh edd. | 38. *perduxit* d, ..*ulcta* B. — 138. 4. 5. *lenimento* I^1S (vet. Dal. et coni. Hard. *lin.*), *linamento* edd. vett. Hard., *liniamento* PTdh Brot. | 8. *lapide* (om. *et*) Bh. | *et* om. dh. | 9. *ut* om. Td. | *Perrhaebia e* I (S *Perrae.*), ..*biae* Bd (PT ..*ebie*), ..*bis e* edd., *thebis* h. | *et* om. Sh. | 10. *tympha icum* cum ras. B, *ymeicum* d, *thimeacum* h. | 12. *cum* om. dh edd., *in* P. | 15. *coit ac siccatur* edd. vett., *siccatur* h. | 17. *cornis* dh. | *inlustrem* Bd. | 18. *in maximo* h edd. | 24. *pavimento* Pdh edd. | *verri* d Hard. | 25. *e testulis* P Hard. (edd. vett. ..*ticulis*), *set esse utilis* d (h *esset*). | 27. *stabentes* B^1 (B^2 *statu.*), *scabantes* d, *lavantes* (om. *sese*) h. | 29. *sub regul.* B, sed cfr. §. 186. | *fistucis* edd., *e festuc.* h. | *cautia* dh. | 30. *aperte* T (d *apa.*), *apte* h. | *scutol.* P, *scalptur.* v. | 33. *Virgilianus* dh. | 35. *Ante* Ph edd. vett. | *pavimenta* Ph edd. vett., ..*to* Hard. | *embl. vermiculatos* B, *emblemata vermiculata* Ph edd. vett. | 37. *facili* (post *tractu*) P, om. Tdh Hard. | *tractus* B, ..*tum* h. | *tepentes* B, *repente* h (P *et rep.*). | 38. *coationes* P, *taxationes* dh. — 139. 1. *et* (*cap.*) I^1S, *e* B, om. v. | 3. *fistuc.* edd. | *nunc* B. | 4. *inducit essella* B (d *esse illa*), *induci sed illos* Ph, *induci et ex tessera* edd. | *grande* d, ..*des* Ph. | 5. *alios* Ph. | 6. *despumare* dh edd. (P *disp.*). | *quernisque* edd. (Pd *vern.*). | 7. *contabulare* edd., *tribulari* Pd. | *qua* h, *quae* P edd. | *torqueantur* Sh. | *inutilia* edd. | *felice* B^1, vid. ad vol. III, p. 50, 27.,

vol. IIII, p. 110, 18. (SB²d *fil.*), *filicem* Hard., *silice* edd. vett, ..*cem* h. | 8. *paleam* h Hard. | 9. *et* om. h, *est* Td. | *gleb.* d. | *substerni* h. | 12. *fist.* Hard. | 13. *ex* et *et* om. edd. | 16. *politum* dh Hard. | *visum* d edd. | 17. *acceptavere* Th Hard. (d ..*ta vere*). | *silla* B² (B¹ *se il.*). | 19. *camara* d, ..*eras* v. | 20. *transire* Bd. | *utro novicium* (om. *e*) B, *ut prono victu* h, *ut prorio victum* d. | 21. *figil.* B¹, *figl.* d edd. | 24. 25. *quamobr. . . . est* om. d, *quamobr. originem vitri dicemus* h. | 26. *Pars est* Ph edd. (d *est p.*). | *poenice* B, *phoenicia* d. | 27. *habet* SB, ..*ens* v. | 28. *Candebia* B¹ (B² ..*via*, dh ..*bea*), *Cendevia* edd. (S ..*bia* coll. Ioseph. ant. Iud. 13, 13. et Suid.). | *ex ea* om. d. | 30. *hic currit insalubri potu* edd., om. dh. | 31. *profundas* dh. | *refulso* Tdh (Man. Dal. *rep.*). | 32. *fatentur* dh. | 33. *manu* dh. | 36. *adpulsam navem* d. — 140. 1. *traluc.* B¹, *transl.* Sv. | 3. *est astuta et* h edd. vett. | 7. *deinde* h edd. | *conchae et* edd. (d ..*ce*), *concretae* h. | 7. 8. *et crystallus facta* B. | 9. *cypro* BT (Isid. *cu.*), *cyprio* SPdh. | 10. *ofirio* T (P *off.*), *cyprio* B. | 15. *his* SB, *iis* v. | 17. *mane* B¹, *mare* d, *mari* Ph edd. | 19. *litorum* Tdh. | *qua* SB, *quae* v. | *molave* B, ..*que* Sv Isidor. XVI, 16, 3. | 23. *vero* (om. et) Ph edd. | 24. *arenae temperantur* Pdh edd. | 25. *excogitatum . . . temperamentum* Ph edd. | *flexibile* dh edd. | *et tot.* Ph edd. | 26. *obolitam* BP. | 29. *pterotos* Barb. edd. | 30. *VI* d (h *ut*), *sex millibus* edd. | 31. *obsian* h, *obsina* d, *obsidiana* P edd. | 32. *Obsidius* Pd edd., *sidius* h. | 33. *speluncis* dh. | 35. *vidimusque* edd. | *capti* Pd edd., *capita* h. | 36. *materiae* P Hard. | *crassitudine* BTd Hard. | 37. *obsidianos* dh edd. | *VII* Td. | 38. *repertam ibi* edd. — 141. 1. *obsidianam* d edd., *ut persid.* h. | 2. *quo* h edd. | 3. *obsianum* T (B *ops.*), *obsidianum* dh edd. | 4. *in* B²h edd., om. B¹, *et in* Sd. | *Samio* Bh, *camnio* d. | 5. *tinct. genera* B¹, *tenetum ex genere* h. | *opsianum* B, *obsiani* h, *obsidianum* d edd. | 6. *et* SBd, om. h. | *haematinon* edd., *hematicum* h. | 7. *murrinam* d (B *murian.*), *mirtinum* h, *murrhinum* edd. | 7. 8. *soppirosque* B, vid. ad p. 15, 31. (edd. *sapph.*), *aut sapphiros* Td, *sapphirusque et* d. | 10. *tral.* B, *transl.* Sv (h ..*te*). | 14. *candescat* d, *excandescant* edd. (h ..*scit*). | 15. *tamen* SB². | 16. *abrupto* d (h ..*ruto*). | *tin-*

guit has d, *tingit* h, *Tingit ars* Hard. | 17. *ab oculis* Bd. | *etiam* edd. | 20. *At* edd. | 20. 21. *artem natura* P edd. | 21. *fieri* h. | *igne* d Hard. | 22. *Ignis accipit* h edd. | 22 . . . 24. *aliube* (sexies) B¹, *alibi* B²dh edd. | 22. *aliubi vitrum* om. dh. | 24. *igni* S, . . *ne* Bdh edd. | *igne* h edd. | 25. *igni aurum perf.* SB Isidor. XIX, 6, 2., om. v. | *igne* dh edd. | 27. *gignitur* Tdh. | 29. *interiisse* dh edd. | 30. *et* deleri vult Th. Bergk. | 33. *in ignes* B. | *si fiunt* d, *suffitu* edd. | *multiformia* B, . . *ma* d. | 34. 35. *demonstraverat* B. | 35. *interiora* om. h edd. | 36. *ut M.* edd. | *Varro auctor est* edd. vett. | 37. *pyxsis sit* B, *pixis* (om. *sit*) P, *lixivus* h, *lix cinis est* edd. | *idem* h. | *lixius* B, . . *ivus* Ph edd. vett., . . *ivius* d Hard. | 38. *ut licet* edd. | 38. 142. 1. *deluserint* edd. vett., *convulsi sunt* h. | 3. *in* om. Th, *ut* d. | 4. *tam* SB, *iam* v. | *incommoda* P, *remedia* h edd. | 5. *ut in* edd., *et* dh. | *carbonem* dh. | *et* h edd. | *cinerem* dh. | 6. *exemplar* Tdh. | 8. *e* om. d (h *genitalem*). | *masculi* SB, . . *lini* v. | 9. 10. *ocrestam* dh, *Ocrisiam* edd. | 11. *et* om. Ph. | *accubanti* Ph. | *ei* om. edd., *et* Pdh. | 12. *arsisset* d, . . *sse visum* Ph edd. | 13. *et ludos* edd.

Lib. XXXVII. pag. 142. lin. 30. 31. *quae . . . est* om. Ph. | 31. *quasdam* om. Bdh, *gemmas* P edd. | 34. *origo gemmarum* P edd. | *a* SB, om. v. | 35. *in* om. Ph. | 37. *a rupe Caucasea* P edd. (B¹ . . *se*, SB² . . *si*), *aruspices ex asia* dh. | 38. *eius* om. CPdh, *huius* edd. — 143. 3. 4. *His . . . ut* om. dh. | 4. *Polycrates* dh. | 4. 5. *Samio . . . nimiam* om. dh. | 4. *severo samio* CP (edd. *Sam. sev.*). | 5. *etiam* om. P. | *quod felix erat* dh, om. SP edd. | 7. *fecisset* SB, *faceret* v. | 9. *gaudio lassus ergo* B, *ergo gaudio lassus*, Sv (P *laxus*, C *luxus* om. *ergo*). | *profectus* edd. (C *eo profectus a*). | 10. *regi notus* Pdh, *reminatus* B. | 11. *culinam* Pdh edd. | *domini* Pdh edd., *domus* C. | 12. *manui* Ch. | 14. *Augusti* Sdh edd. | *incluso* dh. | 15. *praelatis multis* B, *totius regionis* h (d *tot vis*). | *optinente* Pdh. | 16. *regis alterius in* SB, *regina* h, *regia* Pd edd. | *gemmae* d edd. | 18. *dicitur* SB, *trad.* v. | *quo* PC. | 20. *sua* om. d Hard. | 22. 23. *Ismeniam* edd., . . *nen* Pdh. | 23. *choraulem* Pd edd. | 24. *aureis denariis* P edd. vett. (Cdh Hard. . . *os* . . *os*). | *pro smar.* dh Hard. | 25. *ubi* SB, *in*

qua Pd (h edd. *quo*). | *erat* SB, *fuerat* v. | *scalpta* SB¹, *scul.* v. | *iussisse enum.* h (d *iussit*), om. C. | 26. *imminuto pretio male* Pdh edd. | *Hercules* dh Hard., *me hercule* PC (edd. . . *les*). | *factum* SB, *curatum* v. | 29. *Dionysidorus* CPd. | *et aemulus* om. B. | 31. *enim* SB, om. v. | *tantum* SBC, om. dh edd., *tamen* P. | 33. *Sed* om. codd. Gel. edd. in quibus quae sequuntur usque ad *tumere* (l. 35.) antecedentibus adnectuntur. | *forte* SB, *sorte* v. | 34. *hac ostentatione* SB, *hanc* . . *nem* v. | 35. *hoc in Polycr.* Pdh. | 36. *est* om. dh. | 36. 37. *Ismeniae . . . annos* om. B. | 37. *sculpi* B²Pd. | 37. 38. *confirmatur hac ead. opinione* dh. | 38. *est quo* dh. — 144. 1. *hac* SB, om. v. | *sculpi* B²Pd. | 2. *Apollinides* B¹Pdh. | 3. *simillime* SB, . . *ilem* v. | 4. *sinant* B, *signabant* edd. vett. | *Dioscorides* B²P edd., om. dh. | 4. 5. *Sulla . . . signavit* om. dh. | 5. *sylla* B²P. | 6. *inter catiensem* C (P *catin.*, B om. *inter.*). | 7. *effigies eius* B, *eius effigiem* dh. | 8. *stil. praecontini* h, *stilo plerumque incommodum valere aliquid* (quae in h inserta sunt l. 16. post *erat*) d, *sigillo ac* CP. | *quidnam fuisse* Sh edd. (B *fuisset*), *non enim hoc fuisse* d, om. CP. | *facturum eum* edd. vett. (dh Hard. *act.*), om. CP. | 9. *fuisset* SB, *esset* v. | 10. *duas autem* CP. | *eas* om. SPd, *iam* edd. | 11. *ab sese* B. | 12. *eo* d edd. | *edictaque* CPh. | *quae* om. Ph, *qua* B. | 13. *inficeto* h, *ficeto* B¹, *infaceto* SPd edd., *fac.* B². | 14. *quin etiam* edd. | 15. *rana* om. B, . . *am* CP. | *collationem* d edd., *lectiones* h. | *magno terrori* Ph. | 16. *conviciis* dh. | *sphingis* om. C. | 17. *imaginem* Bh. | 18. 19. *pr. omn. Rom. hab. quod . . . dactylioth.* B. | 20. *syllae* P, *sillae* B² (d . . *e*). | 21. *eam quae* Pdh edd. | 22. *M. Varro* P edd. | *eiusdem aetatis* Pdh edd. | 25. *aede* SB, (CP post *Apoll.*), *cella* dh (edd. post *Apoll.*). | *Palatini* SB, . . *na* v. | 28. *Pisonis* B, sed cf. 33, 148. | *Mallii* C, *Manilii* Ph. | 31. *ipsis* dh edd. | *triumph.* om. d. | 32. *ergo* om. B. | 33. *regionibus* B. | 34. *pridie* om. dh. | 35. *die natalis sui* dh edd. (P *diem*). | 37. *effectas res* dh, *de ea re* P edd. | *nulla* SB edd., *qua* Pdh. | 38. *excedente* P (h . . *tem*). — 145. 1. *ea* Hard., *quo* C. | *lecti* Pdh. | *tris* om. B. | 2. *et* om. Pdh. | 3. *et Apoll.* Pd edd. (h *tres ap.*). | 5. *circumdatis* (om. *vite*) dh. | *musaeum* B (etiam 36, 154.), . . *seum* SP edd., . . *se* dh. | 6. *et imago* SB, *etiamne*

dh, *Imago* P edd. vett., *ut et im.* Hard. | 7. *relicino* SB, *regio ciduo* P, *regio* edd. (C ..*gis*), *reciduo* h, *rendus* d. | 7. 8. *probioris* BC (h *prop.*) cf. 7, 53., *proprioris* d. | 8. 9. *illa ... margaritis* om. d. | 8. *inquam* om. Bh, *in qua* P. | 9. *illa sever.* B. | *veriore* Ph edd., *merore* d, *verio* B[1], *verius* SB[2]. | *luxuriae* codd. Gel. edd., ..*ria et* B, ..*riaque* C, ..*ria quam* SPdh. | *numquam* SB (C *triumphorum quam*), *quam* P edd. vett., om. dh Hard. | 11. *triumphasses* dh edd. | *de* CP. | *Magne* om. CP. | 12. *quas* SB, *qua* C, *quam* v. | *te fas* SB, *quae fas* dh, *nefas* (*non*) C (P *neph.*). | *hinc* om. BC, *sic* d. | 13. *non ergo* SB, *Nonne* CP edd., *nam* dh. | *tua sim.* SB, *similior tui* v. | 15. *foedum* (om. *que*) B. | *saevom irae* S (I[1] ..*vum*), *seumirae* B, *saevum per* h, *senum a pplo Rom.* d, *sit eum* CP, *irae* codd. Gel. edd. | 16. *id* SB, om. v. | *iam tum* Ph edd. (d *tunc*). | 18. *eius* SB, *eiusdem* v. | *quam verissime* CP. | 18. 19. *HS* |$\overline{\infty\infty}$| *reip. datum, legatis I* (B *hs.* ∞.∞., S $\overline{HS}$. $\overline{\infty\infty}$), *subiiciam HS. III. rei publicae data legatis* P (C *sestertia tria millia*), *rei publicae datum mille talentum legatis* edd. vett., *reipublicae* dh Hard. | 19. *horas* C, *oram* Hard. | 20. *hs.* ∞ B, *HS.* $\overline{\infty}$ S, $\overline{HS}$ *bina millia* P edd. vett. (C *sestertia*), *datum mille talentum* dh Hard. | *commilitibus* CP edd. vett. | *sena millia sestertium* h Hard. (d ..*tiorum*), *quinquaginta* CP edd. vett. | 22. *socculos* edd., *oculos* CPdh. | *aut* SB, *et* v. | 23. *personis histrionum* Pdh Hard., *et personae* edd. vett. (B *perstruebat*, om. *sonis ... con*). | *consternebat* CP. | 24. *etiam* SB, om. v. | *videtur* B, ..*emus* CP. | *gemmaria* dh. | 25. *et in* B. | *supellectilium* Ph (d ..*lum*). | *et anulos* Pdh. | *transeuntis* Pdh edd. | 26. *non* om. dh. | *videri potest* dh. | 27. *myrrhina* B (etiam l. 31 et 34., p. 146. 6. 10., p. 147. 35., idem p. 180, 5. *myrr.*), *murrina* S Ambros. l. II. (C ..*nam*), *murrhina* v. | *induxit* C edd. vett. | 28. *lapides et* dh Hard., *sex* CP edd. vett. | 30. *inde expet.* P edd. | *excrescit* Pdh (edd. ..*citque*). | 31. *rei* om. SB. | *luxuria* SB, *luxus* v. | *LXX. hs.* B, *LXX. HS.* S, *octoginta sestertiis* C edd. vett. (P *LXXX*), *LXX talentis* dh Hard. | 32. *calice. Potavit* S. | *Annius* I (Sill. *L. Ann.*), *annos* B, *ex eo ante hos annos* Sv. | 33. *adroso* I[1]S (B ..*sso*), *abroso* dh Hard. (*Pabro*), *obroso* edd.

vett., *abraso* C. | 35. *generibus* B, ..*eris eius* SPdh. | *quantum* om. B. | *vocaverit* B, *valuerit* CP. | 36. 37 *nerone domitio* Pdh edd. | 38. *in* om. Pdh edd. | *hoc* CP. | *cavente sc* h (CP ..*tes et*). | *Pompeianis* CP. — 146. 1. *qui tunc vidit* P (edd. vett. *vidit tunc*). | 2. *fracta* edd. vett. | 3. *tamquam* om. dh. | 4. *servari* om. B. | *ostentaretur* CPh. | 10. *murinam* et *invenitur* CP. | *enim ibi* P edd. | *in plur.* Pdh edd. | 11. *tamen praec.* B, *praecipue tam.* d edd. vett. | 13. *numquam* SB, *nusq.* v. | 14. *dictum est* Pdh edd. | *potentia* d, *vasi potorio* P edd. | *splendor est is* P, ..*dor his* d edd., ..*doris* Ph. | 15. *verius his* C. | 18. *in purp.* B. | *candescente aut lacte rubescente* CP edd. vett. | *in* om. B. | 19. *is* B, *his* CPh. | *laudent* SB, ..*dant* v. | 20. *imi. aliis* I (B *alis*), *aliis* I[1]S, *maculae* dh (P edd. *His mac.*). | 21. *itemque* SB, *item* v. | 22. *sale* dh. | *verruce* (om. *que*) CP. | 25. *nec* CP. | *aliubi* B[1] edd., *alibi* SB[2]Pdh. | 26. *unde et* dh edd. (*Pinde*). | 27. *quoniam* SBdh Hard., *sed* C edd. vett., *si* P. | 29. *alabandam* C, ..*dum* P, *alabas* h (d *arab.*). | *hortosiam* C, *aracos iam* P, *o. si ade* d. | *finitimisque* B, ..*que montibus* SPh edd., sed cf. 6, 20., *fluminisque montes* (om. *item*) d. | *in* om. B. | *sed* om. d, *sunt* h. | 30. *et in* Pdh. | *Europae* P edd. | *est* B, *est et* Sv. | 31. *neron* C edd. vett. | 32. *topazium* B[2] (d ..*cium*), ..*zion* Ph edd. | 34. *in Lus. nasci* Pdh edd. | 35. *in Amm.* I[1]S (B *mammae ensibus*), *Ammaens.* Hard., *amnens.* d, *iniensis* C, *immensis* P edd. vett. | 36. *hoc* SBh, om. v. | *quod et* Pdh, *et quod* edd. | 37. *reper.* SB, *inveniri* v. | 38. *vero* edd. — 147. 1. *e torrentibus* B (Pd *a*). | *Sudines vero* edd. (P *sicomes*). | 3. *non enim* P edd. | *locis* SB, om. v. | 4. *e* om. Pdh edd., *a* C. | 5. *puraque* SB, *parvaq.* v. | *color* B. | 6. *nisi in* SB edd. vett., *nisi* (om. *in*) h, *non nisi* d Hard., *in* C, *ita* P. | *potui* Pd Hard. | *adicatur* h, *addicitur* d Hard. | *angulis* d (C ..*losis*). | 7. *iniri* SBh, *inveniri* v. | 9. *laevor* Sv (etiam B, sed vid. ad p. 19, 38.). | 11. *Livia Augusta* BP edd. Solin, *Iulia Aug.* S, *divus augustus* dh. | *CL* SB Solin., *quinquaginta* Ph edd., *LX* d. | 12. *Idem Xenocr.* CPdh edd. vett., *Xenocrates* (om. *idem*) Hard. | 13. *crystallum sextar.* P edd. (dh *crystalli*). | 14. *atque adeo* P edd. | *ut plerumq.* Pd edd. (h *pluriumq.*). | 16. *fer-*

rumine dh Hard., *ferrug.* CP edd. vett. | 18. *et sole* (om. *item*) edd. vett., *a sole* CP. | *aliquibus* P edd., *alioquin* dh, fortasse legendum est *aliquis.* | 19. *rimis* h, *is* Pd. | *litura* CP. | 20. *sint* SB, *sunt* v. | *pura* B Hard. | *acentela* B, ..*ena* d. | 21. *spumae* d Hard. | *colore* Hard. | *sed* SB, om. v. | *postremo* C edd. | *vero auct.* CP. | 22. *medicos* (om. *apud*) P edd., ..*corum* dh. | *quaeque* h, *quique* d. | 23. *fieri* d, *id fieri* Ph edd. | *putare* P edd., ..*ant* d, ..*at* h. | 24. *solis radiis opposita* dh (CP *appos.*), *posita sol. rad.* edd. | *et in his* SB, *hic* v. | 24. 25. *HS. CL. M.* S, *HS. L.* P. | 25. *trullas una* C. | 26. *mercatam* dh, ..*tam a* P edd. | *Nero* SB, *Idem Nero* v. | 28. *Et hoc* CP. | *suprema* SB, om. v. | *ultio* I^{1}S, *vitio* B, *in vitio* CP, *ratio* dh edd. | 29. *iis* SP (B^1 *is*), *his* B^{2}C, *ex his* dh edd. | 30. *mireque* CPdh. | *his* SB, om. v. | *vitri* P, *viri* C. | 31. *usum pretii auxerunt* (om. *ut* et *crystalli non dem.*) dh. | *dimin.* B^{2}P edd. | 33. *eademq.* BPdh. | 34. *priores* (om. *illa*) CP, *maiorem* dh edd. | *aliquis* SB, ..*quibus* v. | 35. *frigida potu murrina* CP, *et murrhina rigidi potus* edd. (d *et murr. habent*, h *et minima habent*). | *utraque* dh edd., *vitreaque* CP. | 36. *adhuc* om. C. | *excogitavere* (om. *potuerunt*) C, ..*taverunt* dh edd., ..*tarunt* P. | 37. *occasio..deteg.* om. h. | *vanitas* CPd edd. | *diligentiae* d edd., ..*enter* CP. | *legens* CP. | 38. *equa* CP, *aeque* dh edd. | *perpetiatur* CP. | *animo* I^{1}S, *ablimo* B, *nemo* CP, *me de ortu eorum* dh edd. | *ut sciant* (om. *vitae*) dh. — 148. 1. *nos* I^{1}S, *non* B, om. P, *ponere* dh, *posteros* edd. | 2. *luctum* B^1, *fletu* P edd. | 4. *vocavimus* SBC, ..*amus* v. | *et electr.* Pdh edd. | 4. 5. *vocatus* dh. | 5. *electros* CP, *helios* dh. | *dixerunt* d. | 6. 7. *satyrus menander* d, om. B. | 10. *ulla sita* B, *ullas ibi* dh edd., *ullas* (om. *ita*) P, *ullas esse* C. | *appos.* dh edd. | *esse* om. C. | 11. *devehi posset* B, ..*heretur* CP. | 12. *Hiberia* BC, *hysp.* d. | 13. *appellari* om. dh. | 13. 14. *Eurip.... Rhodanum* om. P. | 14. *Rhod. et* om. d. | 15. *in* om. dh. | *orbis* om. d, *urbis* h. | 16. *sed* om. d. | 17. *haec* P, *hoc* edd. | 18. *cummim* S (alias B, et M. 13, 66.), *gummim* Bd (edd. ..*mi*, h *mam*), *cummire* CP. | 19. *ibi et* SBCP, *ob id* dh edd. | 20. *ibi esse* (om. *eius*) dh edd. | 21. *fundi* dh. | 22. *alio* SB, *alio loco* v. | 23. *sualitern.* SB (C *sualter*, *nicum*), *subaltern.* v. | *demonstratus* BCP, *demon-*

strat et tertium h (d *demostratus*). | *lyncurium* I (S edd. . . *ion* coll. Theophr. de lap. §. 28.), *lyncuriarum* C, *lincuriacum* P, *luncu* B, *linceum* d (h *lic.*). | *vocat* SB, *id voc.* v. | 25. *ingenuum* CP. | *languidum* Ph. | *alii dixere* P edd., *dicit atque* d (h *et*). | 26. *languorium* d, *langonium* h. | *langurios* P edd., . . *guores* d, . . *gores* h. | 27. *affirmat* CP edd. vett. | 28. *vocari lynca* SB, om. v. | 30. *arboribus* (*effl.*) edd. vett. (C . . *ores*). | *electrinas* CP. | *vocat* d Hard. | *Guton.* SP Pragens., *guion.* B, *gutton.* h edd., *goton.* d. | 31. *genti* SP edd. | *accolis* CP Prag., *a colle* h, *collem* d. | *statuarium* h (d . . *arum*). | 31. 32. *Metonomon nomine ab oceano spatio* Prag. (C *oeconomon . . . spatio dici*), *ab oceano spatio stadiorum sex milium meconomon nomine* P, *oceani Mentonomon nomine spatio* S codd. Gel. edd., *metonidis nomine ab oceano spatio* d, *ab oceano metuonidis nomine spatio* h, *ab oceani* tantum B, quae in eius archetypo fortasse posita erant post *spatio.* | 33. *obalum* C, *nabalum* h (d *nabul.*). | *illuc* d Hard. | *per ver* SB, *vere* v. | 36. *credit* Pdh. | *basilisiam* C, *balysiam* Prag., *Baltiam* edd. vett. | *negavit* SB CP edd. vett., *vagit* hΘ, *ait* d Hard. | 38. *hoc* BCPh. | *occasum credit* d edd. | 38. . . . 149. 1. *vehem. . . . actos* om. B. | 1. *in ea* om. C, *in ea parte* d edd. | 2. *aestatibus* PdhΘ Hard. | *in* (*Aeg.*) SB, *et in* v. | 3. *et* om. B. | *et pro* SB, om. v. | *sture* h, *questu* d. | 5. *vocaris* CP Isidor. XVI, 8, 7., . . *re* v. | *qua* B. | *et pal. vestiumque* d edd. | 6. *Theophrastus* CP edd. vett. | 7. *promuntoria* B[1], (B[2] . . *unct.*). . . *montorium* h edd. vett. | *depelli* B, quod fortasse erat recipiendum. | *is vero qui* CP. | 8. *vivitque* SB, . *Vivit* v. | *tradit* SBP, *tradidit* Ch, *qui tradidit* d edd. | 9. *cephisidem* Θ, . . *siada* d edd., *cephesida* BC, *chephesidam* h. | *vocant* d edd. | 10. *excalef.* CPh. | *reddere* SB, *dare* v. | 11. *in Africa* CP. | *Sicyone* CP (h . . *tione*). | *appellatum* CP edd. vett. | *et* om. C. | 11. 12. *cratinam in eo ab oceano* CP. | 12. *lacum* (om. *e*) CP. | 13. *ut vere. ibi* h, *et vere ibi* dΘ Hard. | 14. *est in Electride lacu* Pdh (edd. . . *de El.*). | *iuxta Syrtim* Ph edd. (d add. *nasci*). | 14. . . . 18. *magnam . . . Hypobarum* om. d. | 15. *Hesperidon* SB, . . *dum* v. | 15. 16. *esse . . . cacuminibus* SB, *esse ex quo* edd., *ex quo* CP, *esse* h. | 16. 17. *in . . . esse* om. h.

| 16. *verda* P edd. | 17. *in* om. P edd. | 17. 18. *hippobarum* Ph. | 18. *bona eum ferre* SB, *vasa ferre bona* CP edd. vett. (Hard. *in se*), *soli contraria regnari candicantes radios. unde nomen invenit. difficiles ad caelandum invenit. invicem refert eadem afferre bona* d (h *contraria sibi regerit . . . invice refertur*, om. *bona . . . suavitas* (l. 22.), cf. §. 131. | 19. *exoritum* B¹ (in archet. videtur fuisse *exortium*), *exortum* B²CP. | 20. 21. *siptachoras* S Hard. e Ctesia, *psitthachora* B, *aphitacoras* P (C edd. vett. *aphyt.*), *sesapithagoras* d. | 22. *quam* SB, om. v. | 23. *vocarique eam* P edd. | *Osericlam* d edd. (h . . *riet.*), *cedron* CP. | *fluere* B. | 24. . . . 26. *Xenocrates . . . gigni* om. B. | 24. *verum* (om. *etiam*) P, *sed* C. | 25. *thy. vocari* om. dh. | *thyeum* I (SC *thie* ., P *thic.*), *thyon* Hard. | *sacrum* C Pdh, . . *rium* S edd. | *quod* dh. | 26. *ex num* . d. | *exnigis* d (h *iugis*). | 27. *cum* SB, om. v. | *gravitas ei* SB, . . *tate* (om. *ei*) v. | 28. *sit* SB, *et* v. | *principi* B, . . *pali* C, . . *pe* Sv. | *genito* SBC, . . *tus* v. | 29. *et* (bis) SB, om. edd. | 30. *fluere* SB. | 31. *quod et* edd. | *aut* SBP, *vel* v. | 32. *quam se* B. | *aut imperitiam* C. | *reperire* B. | 33. *lacrymas vitreas gr.* d (h *viceas*). | 34. *avisque quae* S (B *aves*), *avesque*) v. | *a* SB, *e* v (C *egregias*). | *Meleagrum et perisse et* (om. *ubi*) C. | *adierint* SB, *isse in* edd. (dh *misisse, esse apud* C). | 36. *inveatur* B¹, . . *eniatur* dh edd. | *ac* SB, *et hac* C, *et hoc* v. | 37. *coarguet* P. | 38. *contentio* BCh. — 150. 2. *ab* (bis) SB, *a* v. | *glaesum* SB, *gless.* v. | 3. *Glaes.* SB, *Gless.* v. | *res* SBC, *rem* v. | 4. *Austeraviam* (ut 4, 97. ABTdΘ) S (B . . *ramviam*), *Austraviam* edd. (h *astr.*), *austraniam* P, *astramam* d. | 6. *cummis* SB¹ (B² *gum.*), *gummi* v. | *sincera* CP. | *in* (*pin.*) SB, om. v. | *pineis* CP, *piris* dh. | *erupit* C (dh . . *pti*). | 6. 7. *abundantiam* dh. | 7. *tempore* h (apud Isidor. XVI, 8, 7. codd. Monn.), *tepore* SCPd (Isidori codd. duo Guelf.), *pondere* B. | *aut mari* om. CP, *autumnali* Barb. edd. (Solinus 20, 9. *autumni tempore sucino lacrimat*, quod quidem huc non pertinet.). | . *Cum* edd., dist. S. | *ipse* I, *ipsa* SB, om. edd., *vero* CP. | 8. *littore* dh. | 8. 9. *ita . . . videatur* om. d. | 9. *videatur atque considere* h edd. | *in vado* om. CP. | *quod arboris* edd. (CP . . *rum*). | 10. *etiam* om. Pd edd. |

11. *pinei* SB, . . *eae* v. | *generis* SB, om. v. | 12. 13. *accens. . . . adfertur* om. B. | 12. *accessum* h, *recens* d. | *flagret* P edd. | 13. *affirmatur* dh Hard. | *in paconiam* C, *inde* d. *idem* h, *ideo* Hard. | *maxime provinciam* edd. vett., *mox per provinciam* CP, *max. appetitam provinciam* dh Hard. | *et* om. C edd. vett. | *inde advectos* dh. | 14. *Enetos* SCP (edd. vett. *Hen.*), *senatos* B, *macatos* dh. | *vocant* CP edd. vett., . . *abant* dh Hard. | 15. *proximi* (om. *que*) edd. vett., . . *mae* CPdh Hard. | *et agentes* SB, om. C, *id accipientes* v. | 16. *annexo* Cdh edd. vett., . . *xae* Hard. | *fabula* (om. *est*) Cdh, . . *lae* P edd. | *evidenta* d, *videntur* CP (edd. . . *etur*). | 18. 19. *quando tonsillis creditur* Pdh edd. | 20. *Alpis* SB[1] (B[2] . . *es*), om. Pd Hard., *alios* C, *ab hio* h, *illos* edd. vett. | *hominum* SB, *ac vicinas carnes* dh edd., om. CP. | 20. 21. *at fere pass. CCC* P (C *ac*), *centum fere m. pass.* Barb. h (d *sexcentum.*). | 21. *abest a Carnunto* Barb. (d *abesse*, P *a carminto*, h *atarminos*). | *abest* codd. Barb. edd., om. CPdh. | 21. 22. *ex quo id Germaniae* P, *a germania ex quo* dh. | 22. *nuper* om. dh, *est nuper* B[2]. | *vivitque* SB, *vidit enim* edd. (P *enim vid.*), *pervidere* dh. | 23. *eques . . . comparandum* om. dh. | *missis* dh. | *ab* SB, *a* v. | 24. *gladiatorum* SB, vid. ad p. 76, 35., . . *rium* v. | *quin et* dh, *qui nec* C, *qui haec* P edd. | *ea* SB, om. v. | 25. *coherc.* C, *coarc.* P, *arc.* dh edd. | 26. *feris* om. CP. | *podiumque tegentia* S (B . . *eg.*). | *succino* d Hard. | 27. 28. *in . . . dierum* S (B *ac sing.*), om. v. | 31. *adipe suis* om. BC. (Fortasse in archetypo fuit *suis adipe.*) | *lacte* C. | 32. *et liqu.* Pdh. | *id* SB, om. v. | *distillare* Pdh (C . . *stall.*). | 33. *aut culices* (om. *que*) d edd. | *et lacerate* P (h . . *tae*, om. *et*). | 34. *quae* SB, *quas* edd., om. CPdh. | *adhaerentes in eo* CP. | *nec est* C. | *et inclusas* C edd. (P om. *et*), *et* (om. *inclusa*) dh. | 35. *durescente* SB, *indurescente* dh (edd. . . *ti*), *durescere* CP. | *eodem remansisse* SB, om. v. | 36. *sunt ex iis* SB, om. v. | 37. *cereis* dh edd., *tetris* CP. | 38. *ex his* CP, *exist* B[1] (sup. add. *it*). | *etiam nunc* CP, *etiam* B. | *amplius* B. — 151. 1. *imaginemque* P edd. | *in iis esse* SB, *in esse* P edd., *in sese* h (d *se*). | 2. *non ignem* om. d. | *reddunt quae placet* h (d *que*). | 3. *sunt in quibus et* Pdh (edd. *et in*). | 4. *placet* dh. | *notum fieri*

SB edd., *diffiniri* Pdh. | 5. *modo* om. edd. | *tingi libeat* Pdh, *ea tinguere libeat tingui* SB. | *et* om. d. | 6. *iam et* SB, *etiam* v. | 7. *vi caloris attrahunt* Pdh. | *ac fol.* P edd. | *et filyras* B, *ac phil.* edd. vett., *quae levia sunt* d Hard. (h *ut lev.*), om. CP. | 8. *eius* SBC, *succini* v. | *addita* edd. | 10. *tantum aut* dh. | *hominem* B, *bonis* h. | 11. *exsuperet* SB, *sup.* v. | 12. *misto* (edd. vett.). | 14. *quod capite* edd. (h ..*ti*, d ..*tiu*) | 15. *in digitis* dh. | *aut ost.* SB, *ost.* v. | 15. 16. *placet usus autem et* CP. | 16. *sola del.* SB, *del. tantum* v. | 17. *poppae* B, *pompeiae* dh. | 18. *hoc nomine* (om. *in*) SB. | 19. *succina* Pdh. | 20. *hic* (om. *quidam*) SB, *quidam hic* edd. | 21. *matr.* SB, *a matr.* v. | 22. *placet* (sc. *usus*) SB. | *allig.* Cd. | 23. *prodesse* SB, om. v. | *etiam* SB, *et* Ph edd., *quam* d. | 24. *tradit et* SB, *prodesse tradit* v. | 25. *allig.* C. | *novam fecit* SB, sed cf. 34, 96. al. | 26. *qua sit* P, *quasi* dh edd. | 27. *si* SB, *et si* v. | *fuerit* Ph. | 28. *allig.* C. | 29. *tritum vero* SB. | 29. 30. *ac ros.... melle* om. d. | 29...31. *et, si ... vitiis* om. h. | 30. *conteratur* d edd. | *obscuritatibus* P edd. | 32. *et* SBC, *etiam* v. | 34. *tamen* SB, om. v. | *tinguantur* BP (edd. ..*gant.*), ..*atur* Sdh. | 35. *lingurio* B. | 36. *si etiam* Pdh. | *esset* Ph. | *contendunt* SB, om. v. | 37. *volunt* SB, *contendunt* v. | *autem adfirmant* SB. | 38. *et genere* SBC, *egesta* P (dh edd. ..*tam*). | *terrae* SB, ..*ra* v. | *eo animali urinam* SB, *urinam* (om. *eo anim.*) C, *bestia* tantum Ph edd. | *operiente eam* P edd. — 152. 1. *quoniam invideat* om. C. | *invid. eam* d. | *homini* C (SB add. *ibique lapidescere*), *hominum usui* Pd edd., om. h. | 2. *igneum* SB, ..*nis* C, om. v. | *sculpique* B^2, om. CP. | 3. *Diocli* SBh, ..*cles* v. | *cuidam* I^1Sh, *quidam* B, *quidem* Pd edd. | 4. *Theophr. quoque* SB, *theophr.* (om. *quoque*) h, *et Theophrastus* Pd edd. | *credidit* C edd. vett. | 5. *falsum et* SB. | 7. *succurri* SB, *occ.* v. | *si peccetur* C, *si portetur* edd. (Pdh *pot.*). | 8. *ab* SB, *a* v. | 9. *etiam* SB, om. v. | *a maiore* dh, *ad maiorem* P edd. | 10. *utilitatem* B^1 edd. | *obiter* om. SB, *obitum* d. | 10. 11. *coarguetur ... infanda vanitas* Ph edd. (h *neph.*). | 11. *vel prima* B. | *ab* SB, om. v. | 12. *ex his blanda specie* dh Hard. (CP edd. vett. *species blando*). | *ad* SB, om. v. | *prodigio* CP edd. vett. | 15. *cognitu sit* (cum ras.)

B, *cognitus* (om. *ita*) P edd., *commodus* C. | *appellatus* dh, om. P edd. | *auri nodus* SBΘ (Plato Tim. p. 59. B. χρυσοῦ ὄζος), *auri modo* dh Hard., *unus modo* CP edd. vett. | 16. *comes auro* dh, om. B, *com. auri* SB edd. | *et nec* Pdh. | 17. *videtur* dh. | 18. *et* SBC, *atque* v. | 20. *primum* SB, om. v. | *nasc.* B. | 21. *in* om. CPdh. | *nascentes et* SB, . . *tis sed* v. | 22. *differunt* SB, . . *fert* v. | 23. *livore* B^2Ph, *leviore* d, *leva.* C. | *turbinati* SB, . . *tus* v. | *mucrone* BPdh. | *e* om. d, *aut* edd. | 24. *quo magis miremur* om. Hard. | 24. 25. *quo . . partibus* om. dh. | 24. *suis* om. SB. | 25. *nuculei* B^1, *nucl.* Sv. | 26. *huic quidem* edd. | *Arabicus* Pdh edd., sed cf. 13, 127. | *et* om. dh. | 27. *pallidior* Ph. | *gentis* C edd. vett. | 27. *et in auro* om. B, *et auro* dh. | 28. *natales* d Hard. | *id deprehendunt* d (h add. *ubi*). | *ictum* P edd. | 29. *incudes* SB, . . *desque* v. | *etiam* (om. *ipsae*) CP, *etiam ipsae* dh edd. | *exiliant* BC. | 31. *et* om. B. | 32. *Graeca* om. C. | 33. *quod milii* C (edd. *quod est*). | 34. *et hic* edd., *hoc* h. | 35. *ad* SB, *in* v. | *aereum* SBC, . . *ium* v. | 36. *medicamine de quo* Ph, . . *cina ut* d edd. | *hunc* SB, *hunc et* v. | 37. *autem ceteris* C (P *ante*). | *sed* SB, *et* v. | 38. *frangi* SBC, . . *itur* v. — 153. 1. *qui ex cyprio venit* dh. | 2. *Nunc* SB, *Id que* P edd. *Id enim* dh. | *totis* SB, *tantis* v. | 3. *his docere* S (B *is*), *inducere* dh, *his docere et mandare* P edd. | 4. 5. . . *phatian* B, . . *pathiam* v. 4. *voc. graeci*, Ph, *appellavere Gr.* edd. | 6. *duarumque* Cdh. | *violentissimae* C edd. vett. | 7. *igniumque* SBC, . . *isque* v. | 9. *tunc quoque* B. | 10. *ferreos* SBC, om. v. | *invento* CPdh, *ingenio inventum* edd. | 11. *preti* S (B . . *ii*), *secreti* v. | *in* B, *et in* v. | 12. *numinum* SB codd. Gel. edd., *omnium* CPdh. | *muneris* om. SB, sed cf. 2, 62., *hominum muneris* dh. | 12. 13. *inventio hominis* CP (edd. *omnis*). | *est* om. dh, *est, et hoc munus omne* SB. | 14. *ut cum* CP, *Et cum* edd. | *rumpere contigit* h Hard. (CPd edd. vett. . . *ting.*). | 15. *friatur* P^1S (B *fru.*), *feriantur* C, *frangatur* P (d . . *antur*, h . . *untur*, edd. . . *itur*). | *haec a* CP, *a* dh edd. | *sculpt.* Pd. | 17. *magnete* SB, *magn. lapide* v. | 18. *extrahi* d. | 18. 19. *depreh.* Ph. | 19. 20. *vincit atque* SB, om. v. | 21. *anunciten* SB Salmas., *anach.* edd. vett. Hard., *anch.* CP, *eunaciten* h Brot. (d . . *aticen*). | 21. . . . 24. *Metrod. . . . dubitet* om. B. | 22.

Germania et edd., ..*nia a* dh. | *Basilia* S Barb. edd. (ex 4, 95., ubi d habet *balisia*), *balista* CPdh. | 22. 23. *in* ... *sucinum* om. d. | 29. *quippe* SB, om. v. | 30. *silentis* S (B ..*tes*), *virentes* Pdh edd. cod. Isidor. XVI, 7, 1., om. C. | *despectamus* (om. *avide*) Pdh, *virides haud desp.* C. | 32. *contuitu* P edd. (S ..*tutu*), cf. 11, 145; 29, 132., *collutu* B, *convivarum* h, *communiarum* d. | 33. *alia* SBh, *alia obscurata* v. | 34. *sculp.* B^2dh. | 35. *in* SB, *ita* v. | *mulcens* SB, ..*ent* v. | 36. *e long.* Ph. | 38. *et vis. admittentes* om. C. — 154. 2. *nos situat* P, *non fit* C edd. vett. | *idem* B. | *concavi* SB, *et conc.* v. | 3. *quapropter* dh edd. | *is* B, *his* CP. | 4. *durities* P dh. | 5. 6. *ut* ... *est* om. C. | 5. *nequeant* d edd. | *extensum* edd. | 6. *speculatione* (om. *qua*) dh. | *supinis rebus* SB, sed cf. Solin. c. 15. p. 26. D. *quibus planities resupina est et extenta.* | 7. *in* SB, *et* P, om. v. | 11. *ut quant.* Pdh, *Et quant.* edd. | 12. *Scythici* edd. | 13. *sicut* (om. *et*) C, *sic et* (om. *ut*) B. | *quos in* (om. *eos*) P edd. | 14. *deoperta* SB (Isidor. XVI, 7, 1. *tellure disco operta*, Solin. *detecto solo*), *tersa* Pdh Brot., om. edd. vett. Hard. | 14. 15. *internitent* B edd. vett. Hard. Solin. (Isidor. *intermicant*), *nitent* SPdh Brot. | 15. *et quia* SB, *quod* h. | *is* B, *his* Ch. | 15. 16. *sed* ... *tradunt* om. d. | 17. *eruuntur* om. dh, *qui eruuntur* P edd. | *scopton* B, *captos* dh. | *collibus* SBC, *in coll.* v. | 17. 18. *ex cautibus* dh Hard. (P edd. vett. *et c.*). | 19. *egyptii* dh (C *egipt.*). | *dosque eorum est* edd. (C *eorum ut*), om. dh. | *in* SBd, *nec in* edd., *et in* h, *et* CP. | 20. *ex* om. C. | *pinguique* (om. *quaque*) CPd. | 21. *perspiciatur* CP edd. vett. | *ut* SB, om. v. | 21. 22. *translucet et nitet, hoc est col.* CP edd. vett., *translucentem col.* dh Hard. | 22. *expellit* dh (CP edd., ..*llit et*). | *recipit* CP edd. vett., *reficit* dh Hard. | 23. *et in* dh. | *iuxta catherias* d, om. CP. | 24. *e* om. dh, *ex* edd. | 25. *territi instrumenta* C edd. vett. (P *instram.*). | *thynni* om. d, *pisces* h. | 26. *diu* om. dh. | *imitavere* C, *mutaverunt* Pdh | 26. 27. *oculos* (om. *gemmas*) C (P ..*lo*). | 28. *convenit* SB, *oportet* v. | 28. 29. *in* ... *pretiis* om. C, *in tanto prodigio* P (dh ..*gio. Reperta*), *in tam proclivi erratu* edd. | 29. 30. *tamen nationum* om. CP. | 30. 31. *glauci magisque varii* CP. | 32. *auctoritatis* C edd. vett. | 32. 33. *ab hoc* d, *adhuc* h. | 33.

quidem B. An *quaedam?* | 34. *dilucior* C, . . *cidior* Pdh. | *Hincque* CP. | *et sunt* Pdh, *Sunt* edd. | 36. *varii quidam* B² (B¹ *vari*), *quidam varii, quidam* l¹S, *quidam focarii, quidam* CP, *quidam varia* dh edd. | *obducti* SB, *improbati* v. | *quod aliud* CP. | *haec* B (d *hec*), om. CP, *hoc* h edd. | 37. *nubecula enim* P edd. | *vitium, cum* SP edd., *vitium* (om. *cum*) dh, *vitii cum* P, *uti* (om. *cum . . . oc* l. 38.) B. | 38. *aspectum* Pdh. — 155. 1. *candor hic coloris. sunt item vitia* SB, dist. I, *candor. Haec coloris vitia, illa corporis* P edd. (C *ista*, dh om. *vitia illa corp.*). | 2. *quae . . . sunt* S (B *ferae*), om. v. | 3. *iis* dh edd. | *ab* SB, *a* v. | *dierum* SB, *dierum trium* v. | 4. *XXV* SB, om. v. | *acriter* SBP edd. vett., cf. 33, 117., *alacriter* dh Hard. | 5. *Hermiaeos* I coll. §. 66. (B *therm.*, h² *hermieos*), *hermicos* CP (h¹ . . *ceos*), *Hermeos* Hard., *hermos* d, *Hermineos* S edd. vett. | 6. *intum.* SB, *extum.* v. | *pinguiter* om. d Hard. | 7. *impleri* dh. | 7. 8. *admittunt* B. *amictant* C. | 8. *eos* (om. *et*) B. | 10. *fulgere* SB, *refulg.* v. | 11. *etiamnunc* CB. | *aeris* (om. *olei*) edd. | *habeat* B¹, . . *et et* Pd edd. | 12. *in sole dil.* P edd. | *et Att.* edd. | 13. *repertorum* BC. | 14. *thyricos* C. | *sed ex* SB, *e t e* v. | 15. *est in his et* SB, *at his* CP (dh edd. *iis*). | 16. *sole* Ph edd. vett. | 17. *iis* dh edd. | 18. *quoque* SB, om. v. | *viriditatis* P edd. vett. | 19. *aliquid* SB, om. v. | *sappiro* B, vid. ad p. 15, 31., *sapph.* Sv. | *Ii* dh edd. | 20. *pap. ut v. g.* CP, *ut v. g. pap.* dh edd. | *aut* om. d. | 21. *catulorumque vel pinnarum* SB (CP add. *vel capillorumque et similium* recte fortasse, dum deleas *vel*), *pinnarumque vel capillorum aut similium* Hard. (d *et cap.*, edd. vett. *catul.* dh *et sim.*). | *qui tamen viris* B (dh *veri*), *qui non omnino virides* codd. Barb. edd. | *nascuntur* (om. *vid.*) CP edd. | 22. *vino et oleo* (om. *quoniam*) edd. | *neque* om. B. | 22. 23. *amplitudo maior* B, sed cf. 13, 93; 35, 81. | 23. *carchedonii* CP, *caldonii* d. | *exoleverunt* SB, . . *rint* v. | 24. 25. *viles* dh Hard. | 25. *et* h, *sed* Sv. | *colores* d, . . *re* Ph edd. | 26. *e* om. P edd., *in* dh. | 27. *similiter* SB, . . *les* v. | *ac minus* Ph. | 28. *iidem* I (SB *id.*, vid. ad p. 157, 1.), *quidem* v. | *erat et peculiare* SBC, *Peculiare erat* edd., *peculiare* Pdh. | *in his vitium* S edd. (B *tis*), *vitium in his* C, *eorum vitium* Pdh. | *sarciom* B, *carcion* CP.

minosarcion h, *mmsartion* d. | 29. *gemma ex caron* C (P .. *mae*). | *mox* CPdh. | *est* SB, om. v. | 30. *calchad*. B etiam p. 163, 32. | *legebatur* BCh. | *vocatus* SB, .. *tus est* v. | 31. *quam* SB, *quem* v. | *chloran* I, *cloram* SB, *cholan* dh Hard. (P *col*.), *cholon* edd. vett. | 31. et 33. *vocent* SB, .. *ant* v. | 33. 34. *et in prox. mont. et* SB, *e proximis et laconicis* (edd. vett. .. *mis laconicos*, dh Hard. .. *mo*, *Laconicos*, P .. *mo laconites*). | 34. *Taygeto monte* Pdh edd. | 36. *itidem* SB, *item* v. — 156. 1. *muneri* SB, .. *re* v. | 2. *ac* SB, *et* v. | 3. *longitudine* om. B. | 4. *in una parte quattuor, in altera parte* C. | 5. *stelen amplam* S Zoega e Theophr. lap. §. 25. (B *stelenam plame*), *stentenam planam* CP, *stantem pilam* edd., *pilam* dh. | 6. *nisi si* C. | *pseudosm*. P, *ipseudosm*. B, *iaspis quam sm*. dh. | 7. *reperitur* (om. *et*) Pdh. | 10. *colosseum* P edd. | 11. *Serapin* P edd., .. *pem* (om. *e*) B. | 13. *berulli* B[1] ubique (B[2] .. *illi*), *berylli* Sv. | *in India originem habentes raro al. reperti* CP edd. vett. | 15. *hebescunt ni color surdus* d edd. (Ph .. *nisi color*, om. *surdus*), Solin. §. 63. habet *hebetem coloris lenitatem*. | 16. *aliter enim* edd., om. B. | *fulgorem* SB, Isidor. XVI, 7, 5., *fulg. eundem* v. | 18. *et sunt paulo* edd. | 18. 19. *exeuntes. Fulg*. SB, sed cf. §. 93. | 19. *est sed* om. P, *est* (om. *sed*) dh edd. | 20. 21. *chrysoprassum* Pdh, .. *asus* edd., *crysiopilum* C. | 21. 22. *quintos* (om. *quos*) SB, *quinto vero* d. | 22. *aeroides* edd. (h *fro*.), *eroidos* CP (d *flo*.). | *post eos* Pdh (edd. add. *autem*). | *acerini* (om. *ac*) dh. | 23. *crystallis fere* dh edd. | *hi fere* SP (B *fecere*), *et fere* C, *hi* (om. *fere*) h edd. (d *hiis*). | 24. *omnium* dh edd. | 26, *ob* (om. *id*) B, *et ob id* h. | 26. 27. *perforato* B. | 27. *ex eleph*. C. | *subligant* SB, *rel*. v. | *aliis convenit* dh Hard., *alios conv*. P (edd. vett. *et al*.). | 28. 29. *umbilici statim* CP (edd. vett. .. *cis*), *vel binas tantum* dh. | 29. *capita* om. dh. | *ideoque* CP. | 31. *quadam* P, *quod*. d. | 33. *auro repercussa* Pdh edd. (C ..*ssio*). | *aut* om. CP. | *castrata* I coll. 8, 153. *si castratur morsu cauda*, et 18, 86. et 90. *siligo castrata*, *constrata* SB, *cavata* P, *causa* C, *castigata* dh, *castigata causa* edd. | 33. 34. *perspicuitatis crassitudine* SB Hard. (CP edd. vett. *ad* .. *dinem*), cf. §. 172., *cape is civitatis crassitudine* h (d *capere hiis cinitans*). | 34.

praeterea eadem dicta (om. *fere quae*) d. | 36. *Inde* B. | 36. ... 38. *alias ... berullos* om. d. | 37. *cristallo invento* C (P ..*int.*). | *repererunt* P edd. (C ..*riuntur*). — 157. 1. *Minumum* om. d Hard., *Nimium* CP. | *idemque* Bdh, om. Hard., *itemq.* CP. | 2. *oppali* B, *opiali* d. | *tamen* Pdh Hard. | *solum* CPdh. | 2. 3. *est mater* edd., *mater* CPh, *est* d. | 3. *ut* SB, *atque ut eis* C (P *eius*, h *ei*), *atque ideo eis* edd. vett., *atque in* dh Hard. | *pretiosissimarum gloria conpositi gemmarum* I (B *compos hi*, S *compos. Hi*, dh Hard. *gemmarum gloria compositi*), *pretiosissimam gloriam compositores gemmarum et* C edd. vett. (P om. *et*). | 4. *adferunt* SB, *dederunt* v (P ..*rint*) | *est* C, *et* B, *est enim* Sv. | *iis* dh edd. | 5. *est* bis om. Pdh. | 6. *cuncta* SB, *et c.* v. | 7. *summum* CP, ..*mo* dh edd. | *Armenio* I coll. 35, 30. 47. (SB ..*min.*), *argumento* edd. vett. (dh Hard. *augm.*), *augmentum* C (P *augum.*). | *colores* dh edd., *alii coloris* CP. | *pigmentariorum* CP. | 8. *aequare credunt* om. C, *aequavere* Pdh edd. | *alii* om. C. | *sulpuris* B (Sv *sulph.*), *fulgoris* C. | *ardentem* dh edd. | *flammae* SB, ..*mas* C, *mam* v. | *aut* SB, *ut* C, *aut etiam* v. | *olei* I[1] (C om. *ignis*). | 9. 10. *insigni apud nos historia* Pdh edd. | 11. *per quam* P, *pro qua* C. | 12. *Strumae* om. CP. | *Q. Catullus* Sdh Hard. | 14. *illeque* CP edd. vett. | 15. *fort. omn. suis* P (edd. *suis omn.*, d *omn. fort.*), om. h. | *certum* SBh, *quem cert.* v. | 15. 16. *sestertio viciens* S (B Gron. ..*es*), *sestertiis XX* C, ..*tium viginti* P, *sestertium viginti millibus* Hard. (edd. vett. ..*tiis*), *viginti mille nummum* dh. | 17. *proscribendi* dh. | *minor* dh edd. | 18. *ferae* om. CPdh. | 18. 19. *abrosas partes corp. relinquant* edd. (CPdh *relinquant bestiae*). | 19. *quam* SB, *quas* v. | *sciunt* S vet. Dal., *et* B. | 19. 20. *relicta ... credantur* SB, om. v. | 21. *opiali* d, *oppalis sunt* B. | *si* om. C. | *flore* dh. | 22. *exeat ... item* (l. 32.) om. d. | *in* SB, om. v. | 24. *fraus* SB, *India* edd. (Ph *nisi ind.*), quod commendatur §. 79. | 26. *a poll.* CPh. | *idem atq. unus* CP. | 27. *variat* P edd. (h ..*as*). | 27. 28. *et plus huc et illuc* P (edd. *illucque*). | 28. *spargi* h. | 28. 29. *indicio fungitur* B. | 30. *et qui* C, *sunt et qui* edd. | 31. *tradunt. nasci et* (om. *dicitur*) h, *dicunt. Tradunt nasci et* P Hard. (edd. vett. *Traduntur*). | 32. *vilissimi* P edd. vett., ..*mum* h

Hard. | *in graecia* dh. | 33. *qui praec. ex his* SB, *qui proficit* d (h ..*fec.*) h, *quippe* P edd. | *quidem* SB, om. v. | *habent* B[1]. | 34. *illi* SB, om. v. | 34. 35. *ex aere* om. C. | 35. *constatque melior* P edd. | 36. *ille color* CP. | *vinicolor* P (C *uni*). | 37. *aquae* (sc. *colore*) SB, *aqua* v. — 158. 1. *iudicio* B. | *credita* dh. | 2. 3. *praecipueque aemulatio velut cum* SB, *et praecipue regum* v. | 4. *vel* SB, *aut* CPh, *et* d edd. | *sardonyches* SB (CP ..*nices*), *sardonychas* d edd. (h ..*nicas*). | 5. *in historia tradit* dh Hard. | *demonstr.* BCd. | 6. *gemmae huius auctoritas* I[1]S (B ..*tatis*), *hanc gemmam fuisse celeberrimam* v. | *et* B[2], *e* B[1], om. v. | 7. *sicut* SB, *ut* v. | 8. 9. *veluti carne ungui hominis inposita* SB, om. C, *velut carnibus ungue hominis imposito* v. | 11. *non* om. CP (d *contral.*, h *contransl.*). | 12. *appellant* SB, ..*antes* v. | 12. 13. *vestigio Indicarum* SB, quod videtur huc translatum esse ex antecedentibus. | 15. *ungue nimium* B, *unguem* P edd. vett., *unquam* C. | *redimitum* SB, *creditum* v (CP edd. vett. add. *enim*). | 18. *ibi* om. Cd. | 19. *et plac.* P edd. | 20. *scalptae certam* B[1] (B[2] *scul.*), *sculpturam cerae* Ph. | *auferent* P (dh edd. ..*ferr.*). | 21. *et* om. B. | *iis* dh edd. | *utitur* (om. *que*) B, *itaque* d. | 22. *utique* om. Bdh. | 23. 24. *excellunt . . . atque* om. B. | 23. *excedunt* h. | 25. *renitente* CP[2] edd. vett. (P[1] *retin.*), *rime ridente* dh[1] (h[2] *rimed.*). | 26. *nigerrimi coloris* SBC, ..*mo* ..*re* v. | *Et hoc* d edd. | *caeruleum* B. | 27. *etiam* edd. | 29. *nam melleae* S (h ..*lle*), *nam illae* B, *iam melleae* edd. (CP ..*lle*). | *haud* CP. | 30. *aut* SB, *et* v. | 31. *et alios colores* (om. *si ex*) dh. | 32. *enim* om. B. | *ab al.* Ph. | 33. *arenia* B, *Armeniacae* edd. | *cetero* Hard., ..*rae* Pdh (C *ut cet.*). | *inlido* dh. | 35. *hoc in gemmam transilit ex lapide Carmaniae* edd. vett. (C *in gemma*, d *ingenium;* P *transiliit*, dh Hard. *transiit;* CP *et*, dh Hard. *a;* P *carmania*, C *ex carm.*). | 36. 37. *sive...est* B, quae S, ut glossema, non recepit, ego uncis inclusi, om. v. | 38. *similitudinem* SB, ..*ne* v, *in similitudinem* Isidor. VI, 8, 3. — 159. 2. *nigram* om. B. | *corneam* om. BC. | 4. *oculis obliquis venis* P edd. vett., *et albis venis* dh. | 4. 5. *onychem* om. dh (in edd. ante *tradit*). | 5. *sed eam a ceteris distare* edd. (dh *sed cum cet.*). | *qui* d. | 10. *abdicavit* SB, ..*cat* v. | 11. *lacteis zonis* P edd. (C

et zon.). | 12. *in* om. dh. | *conceptu suavitatis gratae* CP. | 13. *sarda est* sine lacunae signo SB, sed videtur excidisse *iam subtexenda*, cf. §. 105., *sardae natura differenda est* Pd edd. | *huic gemmae* SB, om. v. | *dividua* SB, .. *duae* v. | *et ipsa* SB, om. v. | 14. *obiterque* (om. *omnium*) edd., *quapropter omnium obiter* Pdh. | *natura* om. edd. | 16. *ignis* om. Ph. | 17. *hoc* SB, *id* v. | *acausti* Dal. Hard., *acrustes* dh, *apyrustae* CP, *apyroti* edd. vett. | *appellati* SBC, *vocati* v. | 17. 18. *et Garam.* om. CP. | 18. *vocant* dh Hard. | 19. *abaindicos* C, *navand.* h, *enanand.* d. | 20. *orcosia* P, *orchosiaca* C. | *arce* C, *caute* Pdh edd. | *alabandes* dh, *alabandicos* P (C *abaind.*). | 21. *appellati* Hard. | *acrius res* h, *acrius* d Hard. | 22. *minus ref.* B. | 23. *liquidiores ait* B. | 24. *ex alio* Pd Hard., om. C edd. vett. | 25. *amethystozontas* C (B ..*stontas*). | 27. *syrtites* CP, *syrtis* B, *sititas* Hard., *silices* d, *suites* h. | *pennato* C, *pinato* P, *innato* Hard. | *ubi* I[1]S, *ibi* B, *ubicumque* v. | 28. *sit* SB, om. v. | *repercussus* SB, ..*ssu* v. | 29. *horridi* d Hard. (h[1] *orr.*). | 30. *lucentem* B, *locum* h. | *nunc* d, *nunc tunc* h. | *fundentis* S, *euntes* B, *emittentes sed* CP edd. vett., *omittentes fundentes* dh (Hard. *aut fund. sed*). | 31. *ut* SB, om. v. | 32. *posuit* C, *positi* P edd., *postea* dh. | *nubilante se* I, ..*antes* (om. *se*) B (S ..*tis*), ..*antem si* codd. Gel. edd. (d *ac si*), *nubilitantem et si* CP, *nubilum at si* h. | *attollat* SB, ...*atur* d edd., *ita tollatur* CP, *tollatur* h. | 33. *ob idapleris que* edd. (P om. *id*), *pidelleris quem* d (h *phid.*). | *nunc* h, *non* d. | *vocari* dh edd. (P *appell.*). | 34. *eum* SB, om. v. | *quia* C, *quin* d. | *langu. Indicis* S (dh ..*ex ind.*), *lang. ac lividius* P, *lang. ac lividius ex Ind.* edd. | *lucent* edd., ..*eant* Pdh. | *lignyizontem* I (S ..*yzont.*), *lignizonte* B, *livizonias* C (P add. *vocari*), *lithizontas appellari* h edd. (d *lithic.*). | *calced.* dh. | 35. *multos* d. | *indicis* dh. | *etiam minus sext.* CP. | 36. *mensura* BCPh. | *calced.* dh. | 37. *igne* dh edd. | 38. *umbrante* edd., *obumbrari* d. — 160. 1. *scint.* SBC, *et scint.* v. | 4. *stellas* P edd. | 6. 7. *et circumpletum* (cum anteced. iuncta) h, om. Pd edd., cf. Theophr. de lap. 19. | 7. *terra* SB, *icira* d, *Thracia* Ph edd. | 9. *illos* om. B, at vid. Theophr. §. 33. | *quibusdam* (om. *et*) CP. | *et fieri vascula* dh. | 11. *sed* S Salm., *et* dh Hard., *ex* C edd. vett.,

om. P. | *pallidiore candidos* CP edd. vett. (dh Hard. ..*res et*). | *a* SB, om. v. | 11. 12. *Mass. quoque inp.* om. Hard., cum seqq. iunguntur v. | 12. *erui* om. C edd. vett. | 13. *sole adusti saltibus* Pd edd. (h *soli adustis*). | 15. *in his* CP, *in eis* dh edd. | *per quam* dh. | 16. *ab aethiopis* CP, *ab Aethiopibus hebetiores* edd. | *in* om. C. | 18. *simillimi* CP. | 19. 20. *sicut . . . deprehendunt* om. CP. | 19. *factitiae; mollior enim* dh edd. | *et fragilis* dh edd. | 20. *est* om. d, *et* h edd. | *centrosas* SB, . . *sa* v. | *scobe* d edd. (h *scr.*). | *deprehenduntur* edd., . . *ditur* dh. | 21. *in* om. d edd. | *pusulis* SB[1], *pust.* v. | *more luc.* SB. | 25. *tradid.* dh edd. | *his* CP. | 26. *tradunt* SB, . . *untur* v. | *horumque* CP. | 27. *sed* SB, *est* v. | *lacte* CP, *tactu* B. | *in igne* P, om. BC, sed cf. Isidor. XVI, 14, 2. | 27. 28. *intermortui* CP. | 29. *et* om. C, *huic* v. | *sandasiros* B[1], . . *aresus* B[2]dh Hard. | *pro natura ut quam* B. | 29. 30. *garamanticam* B, .. *titen* Sv. | 30. *in Indis* SC codd. Isidor. XVI, 14, 3., om. B, *in India* v. | 32. *veluti* om. d, . . *ut* h edd. | *ignis optentus* om. CP edd. vett. | *stellantes intus fulgent* CP edd. vett., *celantesque se transfulgent* (om. *intus*) h edd. (d om. *se*). | 33. *aureis guttis* SB, . . *eae . . . ttae* v. | 34. *siderum* SB, *a sid.* v. | *cognatione ab inspectoribus* P edd., *inspectoribus* dh. | 35. *hyadum* I, *pliadum hyadumque* SB, *stellarum hyadum* P edd. (C *stell. et*), *stellarum* dh. | *et num. et dispos.* edd., *num. et disp. ab hoc numero* dh. | 35. 36. *ob . . . habitae* om. C. | 35. *ob hoc* dh. | 36. *caerimonia* dh. | *distinguat* B, . . *cta* P. | 37. *si quidem vigor* dh, *quodam vigore* P edd. | *tangens* dh. *tinguescens* CP. | *etiam* om. P, *et* h. | 38. *adlucens* S (B *all.*), *alliciens* v. — 161. 2. *fum. . . . dicant* om. B. | *fumidaeque* S codd. Barb. edd. vett., . . *doque* dh Hard., *numideque* C (P *tum.*). | *vero negat* P edd. | 3. *sandasiros* B, . . *areson* dh Hard. | *magno* SBC, *in m.* v. | 3. 4. *venire. sunt* SBCP, *errore sunt.* h edd. (d *esse*). | 4. *has* SB, om. v. | *sandasitas* CP, . . *aricas* dh Hard., . . *areson* edd. vett. | 6. *aliquando . . . nominis* om. P (h usq. ad *Nicander*). | *andaresi* B, *sandaser* CP edd. vett. (d Hard. . . *sel*). | *quod Nicander* Hard. (edd. vett. *Nicanor*, d *meander*). | 6 . . . 8. *Nicander . . . sandaresum* om. B. | 7. *sandaresion* I (dh Hard. . . *seon*), *sandaserion* SC codd. Barb.,

om. P. | *vocavit* C edd. vett. | *sandaseron* S codd. Barb. edd. vett. | *quidam vero hanc* om. P. | 7. 8. *sandasereon* d, om. P. | 8. *nascentis* B. | 8. 9. *illam ... custodientem* om. B. | 8. *illam quo* P, om. d. | 9. *magni col.* B. | 11. *est* SB, om. v. | *licnis* B, *lychnites* C edd. vett., *lichintes* P. | 12. *assensu* SB² (B¹ *abs.*), *accensarum* CP edd. vett. | *tum* om. CP edd. vett., *tamen* dh Hard. | *praecipua gratia* CP edd. vett. | 14. 15. *secundam*SB, ..*da* v. | 15. *bonitatem* B¹. | *quae* SB, om. v. | *esset* SB, *est* v. | *iovia* h, *Ionis* edd. vett., *ionia* Pd Hard., sed cf. 21, 59. 67. | *appellata a praelatis* Pdh edd. | 16. *et inter has inv. differentiam* dh Hard. | *purpuram* SB, ..*ra* v. | *radiat* dh Hard. | 17. *coccum* SB, ..*co* v. | *has* SB, *a* v. | *excalefactam* h (P ..*ta*, d ..*lestam*). | 18. *filia* B, *folia* dh Hard. | *rapit* Ph, *trahit. rapit* d. | 19. *calced.* dh. | 20. *ad* SB, *apud* v. | *nasamones* P. | 21. *divine* I (B ..*nae*), *imbre divino* v Isid. XVI, 14, 5. | *inveniuntur* SB, ..*nitur* v. | 22. *carthagine* B. | *deportabantur* SB, ..*batur* v. | 23. *tradidit* C edd. vett. | 24. *morientibus carbonibus* dh Hard. | *potoria vasa* C edd. | *hoc lapide* C edd. | 25. *lychnide* S, *lignide* B¹ (B² *licn.*), *lychnite* v. | 26. *sculpt.* B²dh. | 26. 27. *cerarent* B, fort. *cera retinet.* | 28. *ad* om. B. | 29. *ipsa* SB, *ipsa gemma* v. | 30. *Babylona* B¹ (S ..*nam*), ..*niam* v. | 30. 31. *lapidicinae* BCPd. | 31. *appellantur* SB, *aperirentur* v. | *haerentes* SB, ..*ens* v. | *corde* CP, *credis* d. | 32. *reperiuntur* SB, om. v (CP *Hocque modo*). | *tradunt* SB, ..*ditur* v. | 33. *invenitur* CP. | *ut* SB, *sicut* v. | *ephiro et asso* dh, *paroeta* CP. | 34. *rubrae* SB, ..*rum* v. | *quas* SB, *quod* v. | *pionias* SB² (B¹ ..*nius*), *dionium* Pdh Hard., *demium* edd. vett. | 35. *ab* B. | *pinguedine* CPh² edd. vett., *magnitudine* dh¹ Hard. | *genus est* SB, om. v. | 36. *subliniunt* C, *sublinitur* v. | *perlucente* C, *prelucent* P. | 37. *leucadas* Ph (d ..*da*;). | *circa Aegyptum* Pdh edd. | 38 ... 162. 1. *fulgent ... sunt* om. B. | 1. *pinguiores* edd. vett. | *sunt et* om. C. | 2. *certe enim* CP. | 3. *et Phil.* om. C. | *ulla est* Θ Hard. (d *illa*), *ullae ex* P, *ulla est ex* h. | 4. *tralucentium* B¹ (SB²Θ *transl.*), *translucentibus* Pdh. | *quam tardius* dh Hard. | *subfusae* SB, *suffuso* v. | *hebetetur* dh Hard. | *oleae* SB, cf. 3, 60., *oleo* v. | 5. *umore* SB, sed cf. 3, 60; 12, 4; 14, 150; 35, 179. | 5.

..7. *ex ... Egregia* om. B. | 5. 6. *valdius* I ut B 33, 147 al., *validius* Sv. | 7. *etiamnunc* PdhΘ Hard. | *sua* SB, om. v. | *topazo* SB, ..*zio* v. | *vir.* SB, *suo vir.* v. | 8. *cum primum* SB, quod erat recipiendum. | *praelata* CP. | *accidit* om. CP, *id accid.* dh edd. | 9. *Cytis* Hard. ex 6, 170., *chytis* CP (edd. vett. *chit.*), *echitis* B, *trogodytis* dh. | *vocabatur* SB² (B¹ ..*bantur*), *vocatur* v. | *quam* SB, *qua* v. | *devenerant* SB, om. v. | 10. *diutius fame* Θ Hard. (Pdh edd. vett. *cum diut.*). | *pressi* P edd. | *ut, cum* SB, *cum* Θ Hard., om. v. | 11. *foderent* SBC, *effod.* v. | *eruerent* I¹S, ..*runt* v (d *et er.*). | *topazion* edd., ..*zium* P (d ..*cium*, h ..*ziumque*). | 12. *Topazon* edd., ..*zion* Pdh. | 12. 13. *continenti* SB, ..*te* v. | 13. *stadiis CCC* SCP (B om. *stadiis*, Θ *CC*), *diei navigatione* dh Hard. | *dicit* SB, *tradit* v. | 14. *saepe* h edd., *saepe a* CPd. | *topazum* d, ..*zium* Ph. | 17. *ab* B, *ad* v (P om. *a ... Ptolemaei* I. 18.). | *filone* B, *Philemone* d edd., *philenicem* h. | *regis* dh, *regis ac* edd. | 18. 19. *Philadelphi* om. B. | 21. *nabastrum* B, *alabastre* C. | 22. *prasoiden* S (edd. ..*dem*), *prassioden* B, *trasoidem* P (C ..*de*), *transudem* dh. | *chrysoterum* Pdh. | *similem* dh edd. | 22. 23. *chrysoprasso* Bd (P ..*presso*). | 23. *tota enim* SBC, *eius enim tota* edd. (d om. *tota*), *etenim* Ph. | 25. *naxo* B¹Θ, *saxo* B², *noxo* h (d ..*oque*), *Naxiis* edd. vett. | *et cotibus* om. S, *cotibus* (om. *et*) edd. vett., *et cote* Ph, *cote* (om. *et*) d. | 28. *calame* dh, *callais* P edd., *callaica* Isidor. et Solin. | *e* om. CPdh. | *viride* CP. | *palla* dh. | 29. *Phyc.... Dahas* om. B. | *Phicaros* edd. vett., *Est et phic.* dh. | *Sacas, Dahas* S, *a cas datas* P, *ac asdathas* C (edd. vett. ..*tas*), *apud Sacas et Dahas* Hard., *sacas apud dacas* h (d *satas*). | 31. *multoque praest.* d, *multo praestantiorque* Ph edd., *praestantiorque* (om. *multo*) C. | *Germ.* dh Isidor. et Solin. | 33. 34. *quapropter* dh edd. vett. | 34. *eas* SBC, *eam* v. | 35. *euntes* CPdh. | 36. *et ... excutiunt* om. B. | 36. 37. *hoc est gest.* Pdh Hard., *hocque gest.* edd. vett. | 37. *digitis* B, *et dig.* PdΘ, *ac dig.* Hard., *divites* S edd. vett., *diutius* C. | *norunt* om. dhΘ edd. | *hic* C edd. | 37... **163** l. 22. *hinc ... Non tralucet* om. dh (P ... *genera* l. 11.). | 38. *deiectorum* edd. — **163.** 2. *ad senectam* SB, *in sectando* edd., *in secundo* C. | *venatus* om. C. | 2. 3. *callaidis* edd.,

..*des* C. | 3. *tali* C. | *est* om. C edd. | *faciles* SB. | 3. 4. *optimus* edd. | 4. *apparet, ex alieno est* edd. | 5. *placeant* edd. | 6. *et etiam* C, *et* edd. | 7. *util.* B. | 11. *vilioris que* P (C ..*rique*), ..*ris est* edd. | 12. *prassius* P, *prassias* C, *prastas* B, *prasius pro viriditate coloris est sed vilis* dh (Isid. XVI, 7, 4. *pro viridanti colore*). | 13. *tertium est* dh Hard. | *tribus* om. dh. | *est candidum* CP edd. vett. | 14. *crysoprassus* P, *chrysoprasius* edd., ..*aso* B. | *referente* CP. | *et haec* B, *sed et* CP. | 15. *declinat* I, ..*ans* S edd., ..*ante* BCP. | *topazio* P edd. | 16. *cymbi* CP. | *creberrime* S vet. Dal., ..*mi* B[2] (B[1] *acreb.*), *celerrime* P edd. | 17. *nihilion* B, *nylon* P. | *nilion fulgore* S edd., dist. I. | *fulgoris* CP. | 17. 18. *ab ea distantem* B (S add. *hebeti ac*, quae sola leguntur in edd.). *si ante habeas* CP. | 18. *brevis* CP. | *cum* om. B. | *fallacis* CP. | *sud. vero dic.* C (P *subd.*). | *Sibero* SB (an *Sciro?* cf. Pausan. I, 36, 3., *siv.* P, *Syv.* edd. | 22. *molochites* dh edd. | *viret* B, ..*rens* Sv. | 22. 23. *et crassius quam* om. BCP edd. vett., sed commendantur ab Isid. XVI. 7, 11. et a Solino 33, 20. | 23. *ab* SB, *a* v. | *albo nomen accepit* dh. | 23. 24. *in signis redd. laud.* (om. *et* ... *medicamine* l. 25.) dh. | 24. *infantum* SB, ..*tium* v. | *quodam* SB, *quad.* v. | 25. *pericula ipsorum* P edd. | *nasc. in Arabia* om. CP edd. vett. | 26. . . 164. 11. *Viret* ... *vero* om. dh. | 26. *etiam* B, *etiamsi* Sv. | *victa a* S edd., *victus a* CP, *visa* B. | 27. *glor.* B, *tamen glor.* Sv. | 28. *indicae* CP. | *duram* SB edd., *dicunt* CP. | *glaucum pinquemque* CP. | 29. *quae* B, om. Sv. | 30. *Thermodontem* SB (sic etiam M. 11, 59.), ..*doontem* v. | 31. *et* SB, om. v. | *tristis* SB, om. v. | 32. *amissos* B (ut codd. 6, 7. bis), *thracia* CP. | *calchadon* B (sic etiam §. 73., item in nummis, vid. Steph. thes. Gr. ling., sed §. 72. *calched.*), *chalcidia* CP. | 34. *opt.* B, *opt. ergo* Sv. | *aliquid* SB, *quidquam* v. | 35. *sing.* B, *sing. autem* Sv. | 36. *borea* edd., *doria* B. | 37. *et* om. B, recte fortasse. | 37. 38. *quae arizufa dicetur* (om. *similis* ... *violas*) B. — 164. 1. *sunt* SB, om. v. | *vitium* SB, ..*io* v. | *caerulae* B. | 2. *ut* SB, *et* CP, om. edd. | *miris* P. | 2. 3. *inpr.* ... *generis* om. B. | 4. *cluduntur* SB, *claud.* v. | 5. *ut sint* SB, *id est* CP edd. vett., om. Hard. | *ab utraque parte* SB, om. v. | *nec patentes* CP. | *praeter* SB, ..*terquam* v. |

5. 6. *quicquam* SB, om. v. | 7. *nec* SB, *et* v. | *splendescens* SB, ..*dens* v. | *quae ceteris omnia* B, *omnia quae in ceteris* v. | 7...9. *et vitro ... diversae* om. B. | 9. *nec in diversa* CP. | *quae* CP, *reliquas* B. | 10. *domino* C, *nomine* B. | 11. *quon. ... signent* om. B. | *oriens iaspidum species XVI* h (d *omnes*). | 11. 12. *amaleto* B, *omuletis* edd., *molechite* P, om. cum praep. dh. | 12. *traditur gestare eam* edd. (C *testari*, CPdh om. *eam*). | *ea quae* BC, quod fortasse erat recipiendum. | *his* BCPh. | 13. *saepe transversa* SB, *e petra versa* C, *et transversa* edd. vett., *et per transversum* d Hard. (Ph om. *et*). | *media* om. Ph. | 13. 14. *monogrammos* I[1]S (B ..*ma*), *grammatias* P edd. (dh *gran.*, d ..*cias*). | 14. *polychamos* C, ..*clamos* d, ..*chinos* P. | *Licet* P edd. | 15. *arguere* B. | 16. *prodidere* C. | *onychiiuncta* B, ..*puncta* CPh edd., ..*ponix* d. | 17. *asponyx* P, *polix* h, *puncta* d. | *in summitate* dh Hard. | *et est* d, *est et* h Hard., *quae* C, *est quae* P, *haec* edd. vett. | *stellata est* CP. | 18. *et sali Meg. similis* edd. vett. (SP *et est*, C *sale*, S *sim. Megar.*), om. B, *est et salem imitata* dh Hard. | *velut* SB, ..*uti* v. | 19. *apnias* d, *apinas* h, *cadmias* CP, cf. §. 151. *capnitis*. | 19...21. *Magn. ... thoracatam* om. B. | 19. *magnitudine* (om. *iaspidis*) CP. | *duodecim* C, *und.* edd. vett. | 20. *vidimusque* CP, *videmus* h. | *formatam* (om. *que*) Cdh. | 20. 21. *in effigie ... thoracata* h. | 22. *cianeo* Pdh, *grano* C. | *accommodata gratia* Pdh Hard. | 23. *et iaspidi* SB, *iaspidis* (om. *et*) CP edd. vett., om. dh Hard. | *nominato* dh Hard. | *a* SB[1] (B[2] *ac*), om. v. | 23. 24. *optuma ... Aegyptia* om. d. | 23. *testica* h. | 25. *gloriam* SB, ..*ia* v. | *rerum* C, *regis* dh edd. | *Aegyptii* edd. vett., ..*tiorum* P, ..*tiarum* C, *Aegypti; adscr.* S, dist. I. | *et* SB, *ei* CP, om. v. | 26. *dividitur ... feminasque* om. C. | *mares* S, sed cf. 7, 33. al. | *ei* om. d. | 27. *qualis* SB, *non qual.* v. | *sappiris* I, vid. ad p. 15, 31., *sappiris inest* B, *in sapphiris* S, *in sapphirinis* v. | *in iis* SB, *In sapphiris* dh Hard., *sapphirus* CP edd. vett. | 28. *aureis* P (C edd. vett. *et aur.*). | 29. *Caerulei* CP ..*leis* (iunctum cum anteced.) h Hard., ..*las* d. | *et* SCP, om. v. | *sapirirarumque* B[1] (B[2] ..*phir.*), *sapphirarumque* d (S *sapphiri*, h *saphiri*), *sapphirorumque* Hard., *sapphirirarorque* CP edd. vett. | *ut*

SBh, om. v. | 30. *praeterea* SB edd., *ceterum* Pdh. | 31. *scalpturis* SB, ..*rae* v (P *sculp.*). | *quae vero* CP. | 32. *ex* ...*mares* om. B. | *his* CP. | *vesani col.* C. | 33. *aut quae* om. h, *aut* Pd, *et* edd. | *ex* P. | 34. *his* CPdh, *illis* edd. | *descendunt* SB, ..*dentibus* v. | 35. *Petraea* Ph edd. | 36. *et in aeg. et* d (Ph edd. *et in*). | *Gallia* C edd. vett. | 37. *atque vil.* Pdh. | *tharo* C, *tharso* P, *tarso* d. | 38. *accedunt* h (Pd Hard. *non acc.*). — 165. 1. *viola* SBC, ..*lam* v. | *desinant* B[1], ..*nit* Pdh Hard. | *alii quia* S, *aliqui* B, *aliqua* dh Hard., *que* CP edd. vett | 1. 2. *sit quiddam* SB, *siquidem* dh Hard., *quidam* CP edd. vett. | 2. *illa purpurae* CP edd. vett., *illis purpura* Hard. | *in igneum* Hard., *igneus* CPdh edd. vett. | 3. *violatio* B. | *decore* SB, *colore* v. | 4. *Indica* SB, ..*cae* v. | *felicis* S codd. Gel. edd., *phenicis* dh, *fellis et* B, om. CP. | *habet* SB, ..*ent* v. | 5. *ad hancque* d edd., *et ad hanc* P. | *fundunt* d Hard. | 5. 6. *autem fulgorem* l coll. §§. 96 et 125., *autem* SB, *autem eum* v. | 6. *adspectum* SB. | 7. *vibrant* Pdh Hard., ..*at* edd. vett. | *alterum* SB, *alt. earum* v. | 8. *socon* SB, *sac.* v. | 8. 9. *socondion* SBC, *sac.* v. (edd. vett. *sacod.*). | 9. *dilutior vero* C, ..*tiorem* h (d ..*cidiorem*). | *ex ead.* P, *eadem et* dh Hard. | *sapinos* C edd. vett. | *eadem* (om. *que*) edd. vett., *ead. et* dh Hard. | 9. 10. *faranitis* B, *paran.* P (edd. vett. ..*nites*, C ..*nytis*). | 10. *in ora et term.* d (h *hora*). | *nomine* om. Pdh. | 10. 11. *genus* ... *quintum* om. B. | 11. *habet* om. dh. | *viciniam* dh edd. | 13. *debeat* SB, ..*et* v. | *in* om. CP. | 14. *color* SB, *nitor* v. | 15. *vocare* SBC, ..*ri* v. | 15. 16. *genam* SB (cf. in ind. *Aphrodites blepharon* et §. 184. *Veneris crines*), *gemmam* v. | 16. 17. *quod* ... *gemmae* om. B. | 16. *quod* om. d, *quo* h. | *de re* C, *et de re* Pdh. | 16. 17. *specie et colore extremo gemmae* C edd. vett. (S om. *extremo*, sed cf. §. 129. *nitor semper extremus in visu*, §. 93. *quorum extremus igniculus*), *species et colos. Eas gemmas* dh Hard. (P *colore*). | 17. *eas* om. Pdh Hard., *fas* C. | 18. *ac* SB, *aut* v. | 19. *scribatur* C edd. vett., *inseratur* dh Hard. (P ..*fer.*). | *is* B[1], *his* B[2]P *hiis* C. | *suspendatur* Pd. | *a collo* C, *collo* P, *collo e* dh Hard. | 19. 20. *cum pilis* SB, *capillis* v. | 21. *quoquo* (om. *modo*) C (dh Hard. *quoque*), *quo modo* edd. vett. | *regem* dh. |

22. *quoque* om. d Hard., *qye* CPh. | *ac* SB, *et* v. | *luc.* B[1]. | 23. *nec non in* SB, *Nam e* edd. vett., *Nam* Pdh Hard. | 25. *in risu* C, *risu* Pdh. | 26. *ab hac* om. dh. | 26. 27. *ab vicino tamen colore* SB, *tamen e vicino* v. | 27. *est* B, om. v. | 28. *dilutus est* edd. | *hyacintho* B, *in hyac.* Sd edd., *et in hyac.* Ph. | *primoque* SB Salm., *primo quoque* v. | 31. 32. *flore hyacintho. Aeth.* dh. | 33. *colore transl.* C edd. vett. | *iis* dh edd. | 34. *Tibaranae* Salm. Hard. (dh *Zib.*), *Bactrianae* CP edd. vett. | 35. *et (fulg.)* om. B. | *fulgentes interpellatae* dh Hard. | 36. *scobae* B, *scobe sua* Sv. | *refertis* CP. | 37. *optimi* dh, *..mae vero* edd. | *qui* Ph. | *auri* Bd. | 37. 38. *albicare facie non argenti videntur* B. | 38. *hae* S (B *he*), om. v. | *respicuae* B. — 166. 1. *orichalcum* B edd. vett., sed cf. 34, 2, 4. | 1...3. *Tametsi...usu, appellantur* SB, dist. l. | 1. *Jam etsi experte de* (om. *iam*) P, *iam etsi expertae. De* d, *tam etiam ex parte. De* h, *Tametsi iam expertes* (om. *de*) edd. vett. (Hard. *Iam etiam*), *Iam etsi iam* (om. *exiere* et *de*) C; cf. Cic. Tusc. IV, 36, 77. *exisse de potestate.* | 3. *aliquae* SB, *..qui* v. | *chryselectros* C, *..tri* h edd. (P *chrysol.*, d *crisoel.*). | 4. *tamen* SB, om. v. | *tantum* om. C edd. vett. | *adspectu iucundi* Pdh Hard. (edd. vett. *..diore*, Isid. XVI, 15, 3. *..dus*), *aspectus iucundior* C. | 5. *quaedam in iis* dh edd. (P *his*). | *ac rufo* C, *rufaeque* Pdh edd. | 6. *quaedam* om. Pdh, *quae* B. | *molles* SB, *..les et* v. | *est in* (om. *et*) B. | 7. *repertam* SB, *..tas* v. | *dixit* SBC, *dic.* v. | *aquae* om. B, sed cf. §. 24. | 8. *defossis* BC edd. vett., *depressis* Sv, ut §. 24 et 31, 49. | *erui* SB, *erutam* v (C *inde erutam et*). | 9. *Sunt* Pd. | *leucochryses* C, *..se* P (h *lento crise*). | 10. *capniae* SBdh edd., *gemmae* CP. | *vitro* CP. | *velut* SB (C *sunt vel.*), *..uti* v. | 11. *fulgentes* SB, *refulg.* v. | *vitro adulterantur* SB, *vitreae vero* C edd. vett. (Pdh Hard. *..ei*). | *ut* om. B. | 12. *tactus autem* edd. vett. (C *tàtus*). | *deprendit* SB, *deprehend.* v. | 13. *qui veluti* dh Hard. | 14. *tralucènte* B[1] (SB[2]CP edd. vett., *transl.*), *translucent* dh Hard. | *chas* d, *quas* CP edd. vett. | *fert* SB, *mittit* P edd., *vult* d (h *vo.*). | *in duritia* Bdh Hard., *ad iniuriam* CP edd. vett. | 15. *fragilem* Pdh. | *non ingratae* SB, om. v. | *in eadem* dh Hard. | *et* om. dh. | *xythios* CP, *xystion* edd. vett., *xinti* d (h *..chi*), *xanthi*

Hard. | *parit* om. dh Hard. | *plebeia* edd. | *sibi* om. dh, *ibi* CP edd. | *gemma* edd. | 16. *Et cand.* (om. *est*) edd. vett. | 17. *in quo colore* SB Isid. XVI, 10, 2., *in col. an* CP, *an in col.* dh edd. | 18. *ut* SB Isidor., om. v. | 19. *sit* om. CP, *est* edd. | *sed tamen* SB, *Est* v. | 19. *exspect.* SB, *spect.* Pdh. | 20. *quippe* SB, om dh edd., *enim* CP. | *intus translucida crystallis* dh (Hard. . . *lus*). | 21. *purpurae* SB, . . *ra* v. | *aurei* BPdh (cf. 14, 80. *fulvum*), ..*us* C edd. vett., *ac croci* Hard. Salm. e Solin. 33, 22. | 22. *semper* SB, om. v. | 22. 23. *madere . . . singulis* om. d Hard., *mad. sing. videtur* C edd. vett., *videtur singulis* P, *videtur* h. | *et his* d Hard. | 24. *esse . . . potest* SB, *ulla est liquidior* v. | *captis iucunda* h Hard. (d *capitis* CP edd. vett. *capiti*). | *suavitate* SB Salm., . . *vis et* CP edd. vett., *vanitate* dh Hard. | *haec* SB, om. v. | 25. *sagenon* dh Hard., *arg.* CP edd. vett. | 26. *in Aeg.* SBC, *apud Aegyptios* v. | *senites* CP edd. vett. | 27. *tum* SB, om. v. | *mollius radiat Pontica* dh edd. vett., *molliorque radi et pont.* C, *alias meliorque radi pont.* P. | *Thasia . . . est* SB, dist. I, *et Asiatica. Ipsae vero molliores sunt* v. | 28. 29. *Galat. . . . ceterarum* om. B. | 30. *Proxime* B. | 31. *habet* BC, . . *ens* Sv. | *pupilla* SB, . . *lae* v. | 31. 32. *quandam* C, *modo quandam* Pd edd. (h *quod.*). | 32. *hanc* SB, *ac* v. | 33. *alio* SB, *ex alio* v. | 33. . . 35. *eadem . . . praeferuntur* om. dh, leguntur inserta §. 39. p. 149, 18. | 33. *eademque* P edd. | 34. *regerent* C, *regerens* edd., *regens* P. | *in mod. stellae* SB, om. v, sed cf. Isidor. XVI, 10, 3. | 35. *difficilis ad caelandum. Indicae* P edd. | *praefertur* P edd. | 36. *in Carmania nata* P edd. (dh *Germ.*). | 37. *astrion* SBC, *astrios* v. | 38. *propinquas* d, . . *quans* h edd. | *in . . . litoribus* om. B. | *in* I, *et in* SPdh. | *Patalenes* Sill. coll. Stephan. thes. l. Gr. s. v. *Πάταλα*, *Pattelenes* Güthe (über den Astrios d. Pl. p. 5), *Pallenes* Sv. — 167. 1. *huic* SB, om. v. | *stella* B, *cui st.* CP, *ceu st.* edd., *astolos st.* dh. | *pleno lunae* SB, *lunae plenae* v Isidor. XVI, 13, 7. | 3. *et* SB, *ac* v. | *dicunt* SB, om. v. | 3. 4. *nullique* (om. *minus*) d Hard. | 4. *eam* I, *etiam* B, *enim* v, om. S. | 5. *lanternarum* SB^1 (B^2 *lat.*), *lucern.* v. | 6. *astriotem* CP, . . *ionem* dh, *astroiten* edd. | 7. *Zoroastren* I (SM 11, 242), . . *trem* Sv, *soroasteren* B. | *quidam . . . ea* C edd. vett., om. SB. | *quicquam* d, *qui-*

cumque h, *quicunque* h, *qui circa eas* Hard. | *diligentes* Pdh Hard. | *sunt* (om. *de ea*) d Hard. | 9. *Astrolon* CP, *astolon* dh, *astalon* B (in ind. *aspol.*). | 10. *radiare fulgore* SB, *et radiare* (om. *fulg.*) v. | *in solem* d, *ut solem* BCP edd. vett. | 11. *Est et* Ph. | 12. 13. *ipsa . . . nascens* om. B. | 13. *nascens in Carm.* Pd (h *germ.*). | 14. *coruscantem* S Gesner. de fossil., *concursantem* v. | 15. *in* SB, om. v. | 16. *relanguescit* SC, . . *scere* Pdh. | 17. *nigras* CP edd. vett., om. B, . . *rae* Sdh Hard. | *rubentesque* C edd. vett. | 18. *ac sim.* d edd. vett. | *sim. . . securibus* om. B. | *ex* SB, om. v. | *iis* d Hard., *per illas* CP edd. vett. | *qua* B. | *nigrae sunt ac* P (edd. *sunt et*), *nigrantur sutet* d (h *situ*). | 19. *sacras esse* SB, om. v. | *per illas* om. P edd. | *classes easque* P edd. | *baetulos* 1 (dh *bet.*. B, . . *ulo*, S (B in ind.) . . *ylos*), *betillos* P. | 20. *sint* SC (B *sin*), *sunt* v. | 21. *magorum studiis expetitam* SB, *Parthorum magis quaesitam* v (P edd. *et Parth.*). | *alibi* SB²h. | 22. *in* om. Pdh. | 24. *vocatur* SB, *appell.* v. | 25. *LX p.* B, $\overline{XL}$ *pass.* S. | 26. *eam* SB, om. v. | 28. *proximo pariter* dh. | 30. *aliqui* SB, *esse aliqui* CP (d . . *qua*, h . . *quam*, edd. . . *quas*). | 31. *aequal.* B. | 31. 32. *proiectam* om. B, . . *ta* C, . . *tas* edd. | 32. *in se candentes* BPh, *recand.* C. | *aliquo* SB, . . *quas* v. | 33. *colorem* CP. | *autem* SBCP, *vero* dh edd. | 34. *ex oroscopo* C (P *hor.*). | *ut diximus* SB, om. v. | 35. *repercussos in* CP, *esse percussu* h. | *parietem* CPh. | *illidant* dh. | 36. *iris* P edd. | *ceteras* B¹ (B² . . *ris*), . . *ro* Hard., *cerae* P edd. vett., *arae* C. | 37. *sed* SB, *et* Pdh, *at* Hard., om. C edd. vett. | *quam* edd. | *orus* BC, *corus* d, *coriis* Ph. | *igneomonum* C, *ignes et canum* dh. | 38. *scripsit* SB, om. edd., *dicunt* Pdh. | *in Pers. traditur* CP (edd. *tradit*). — 168. 2. *leros* S (B in ind.), *ieros* B, *zeros* P edd., *erros* d, *erios* h. | 2. 3. *distinguentibus* SB, . . *ente* v. | 4. *principalibus* SB, . . *lium* v. | 5. *per* SB, om. v. | *ordinem* SB, . . *ne* v. | 6. *est* om. Pdh Hard. | 8. *in terris* SB, om. C, *locis* v. | 8. 9. *variet. diversis* C edd. vett. | 9. . *Multa et cogn.* dh Hard. | *enim* om. Ph. | *phasp.* CP, *psaps.* dh, *phass.* edd. vett. | 10. *zmaragdach.* S (B *smaradd.*), om. P, *sardach.* edd., *saroch.* d (h . . *oc.*). | *haemach.* om. B, *emach.* C. | *leuvach.* h, *lavach.* d. | 11. *quae* SB, om. v. | *velut* SBdh edd., *et si* CP.

| *arbuscula* d edd. (h . . *la in*). | 11. 12. *insignis . . . cum* om. CP. | 11. *est* SB, om. v. | *aethach.* I, *anthac.* B, *antach.* edd., *autach.* Sd. | 12. *quae* SB, om. v. | *inuritur* CP. | *murram redolet* SB, *myrrh. . . lent* v. | *corolloch.* P, *thorallach.* d, *solloch.* B. | 13. *sappiri* B¹, *sapph.* Sv. | *sparsa* SB Hard., *pars* dh, *distincta* CP edd. vett. | 13. 14. *quae et* SB, om. v. | 14. *appellatur* SB, . . *ata* v. | 14. *quoniam putant* B, *putantque* C, *put. eam.* Pdh edd. | 15. *eam* SBC, om. v. | 17. *invenitur . . . pollens* SB, *inventae . . . pollent* v. | 19. *et ium.* d edd., *iumenta et aliorum* (om. *iam . . . ornamenta*) B. | *iam* Sdh, *et iam* P (edd. *etiam*). | *e cerea* I coll. Solin. 5, 27. *nam qui sunt facie cerea trivialiter negliguntur*, *edera* P, *hedera e ederas* dh, *esseda et* Barb. edd., *et deorum* Strack. | *static. . . . ornamenta* om. CP. | *et* om. h. | 20. *medicis* B¹, *Inde medici* P (dh *unde*). | *inde aeque* I¹S (B *indeeque*), om. v. | *coteculas* B, vid. ad p. 169, 21. et p. 178, 23., *cotic.* Sv. | *nam* SB, om. v. | 21. *phrigia* h (d *prig.*). | 22. *viridiam habent. hesbis* B. | 22. 23. *repertae . . . albis* om. B. | 23. *eae* B¹, *hae* SB²h (P *he*), *Et hae* d edd. | 24. *et* om. C. | *Cypriis est* Pdh edd. | 25. *perspic. in his* d edd. | *thracia et* Pd edd., *terracina et* h. | 26. *etiam in* h, *in* d. | *Parnasso* B¹ edd. | *et Mess.* (om. *in*) P (edd. vett. *ac*), *et in Syene* h (d om. *in*). | 26. 27. *limitum* Bdh edd., *illitis* CP. | 27. *et in Rhodo.* om. B, *et rhodo* CP. | 27. 28. *sunt in iis: quae* S (B *is quae*), om. v. | 28. *leoninis pellibus* SB, . . *nae* . . *li* v. | *reperiuntur* SB, om. v. | 29. *dicunt* SB, . . *tur* v. | *in Persis vero* om. B. | 30. *et* om. B. | *presteras* I¹S, cf. 2, 133., *presferas* B¹ (B² *prefera*), *praeterea* v. | 30. *flumina* SBC edd. vett. Isid. XVI, 11, 1., cf. 28, 118., *fulm.* Pdh Hard. | *sisti* om. Pd Hard. | 31. *cortinas* SB edd., *lebetes* Ph (d *liberes*). | 32. *allig.* P edd. | *additae* SB, cf. 28, 115., *pelli similem* Pdh edd. | 33. *discordiam* SB, . . *dialem* v. | 34. *argumentum eius* edd., . . *esse eius* Pdh. | *ollam plenam* SB, . . *la* . . *na* v. | *coiecta* I coll. 32, 75., . . *tu* B (S *coni.*), *cocta* v. | *inter* P, *et intra* d edd. | 36. *faciant* Ph, . . *it* d edd. vett. | *nitro colore* S, *nigro colori* B. | 38. *credamus* d edd., *creditum* B. | *solvit* om. B. — 169. 1. *Alabastrites* dh edd. | *alabastride* P, . . *trida* dh. | 2. *intertincto* CP Isid. XVI, 5, 7., . . *stricto* B, . . *cincta* dh. |

3. *et* (*trila*) om. h, *ac* Pd edd.. | 4. *ventribus* B, sed cf. 29, 105; 30, 108; Isid. XVI. 13, 8; Solin. 1, 77. | 6. *Crotonensem* B, . . *niens.* Sv. | 7. *ut* om. Bdh. | *adamas* om. B, . . *ans* C. | 7. 8. *quadratis* SB, . . *ta* v. | *et semper* C, *semperque* Ph edd. | 10. *Antiphates* BCP. | 11. *ut* SBdh, *si* P edd. | *excoquatur* CP, *loqu.* d, *coquitur* h. | 12. *id* SB, om. h, *hoc* v. | *murrae* SB, *myrrhae* v. | *inmensum* SB, *immissum* dh (P edd. . . *ssa*). | 12. . . 14. *quiddam . . . data* om. P edd. | 12. *quoddam* h. | 13. *exempti sunt. possessio est* dh. | 14. *Eamque contra* CP edd. vett. (Hard. om. *que*). | *eam* om. P edd. (dh *auxiliariam*). | 15. *Arabici* dh, *Abarica* B¹. | *est* om. dh. | *sed et* Pdh. | 16. *hanc* SB, *quamquam* C, om. v, ut §. 148. | 17. *Aromatites* dh edd. | 18. *Philas* Salm., *filias* B, *phinas* Pdh, *Phiras* S edd., *pyras* edd., *Pisas* C. | *lapidosas* B. | *murrae* SP, *myrr.* B, *myrrh.* v. | 19. *et . . . frequentata* in dh leguntur post *coloris* l. 21. | 20. *Aspillatim* Ph, . . *ilaten* d edd. | 21. *gigni* CP edd. | *tradidit* dh. | 22. *spleneticis* Pd edd. vett. (h *plen.*). | *inveniri que in* dh edd. | *Arabicarum* SBP edd., *ibicum* d (h *ibi cum*). | 24. *radiantem* om. C. | *contra* SP edd., *cum* Bdh. | *tympatum* B, *lima habitum* d (h *luna*). | *habentiam* P, . . *dam* edd. | *Atizon* CP, *azitoen* d, *aciz.* h. | 25. *perside* dh, *in Pers.* edd. | *Acidiae* C, *accidie* P, *ac Ida* edd., *acido* h, *in acito* d. | *nasci tradit* d edd. (h . . *tur*). | 26. *lenteculae* B¹, vid. ad p. 168, 20., *lentic.* Sv. | 27. *regum* Pd. | 27. 28. *constitutionibus* dh. | 28. *Augitis* B in ind., . . *ites* d edd., . . *etis* S, . . *etes* B. | *non alia videtur multis* l (B om. *non*), *multis non alia videtur* SP (dh Hard. om. *non*), *non alia multis videtur* C, *non multis alia vid.* edd. vett. | *quam* SB, *quam quae* v. | *callaina* S, cf. §. 110., *callais* edd., *callaina. Lapis* B, *calais lapis* P, *callalapis* h. | 29. *Amphitanes* d, *amphitane* edd., *amphiranes* P, *adpirames* h. | *nascens* SB, om. v. | *in* om. B. | 30. *quo* SBC, *qua* v. | *et* om. d edd. | 31. *adfirmaturque* B² edd. | 32. *esse* SB, om. v. | *agere* Barb., *trahere* edd. | 33. *Absuctos* B¹ (d . . *sic.*), *Asyctos* B² edd. vett., *apistos* CP. | 34. *excalf.* Sd edd. | 36. *Agiptillam* CP, *Agistilla* dh. | *Iacus* P, *magis* dh. | *intellegitur* Pdh. | 36. *album* SB, *alv.* v. | *sardae* (sc. coloris) SB, . . *da* v. | *nigrumque* SB. | 37. *vena transeunte* CP edd. vett. |

37. 38. *caerulea facie* S coll. Isid. XVI, 11, 3. (B ..*ile*), ..*leam facit* v. | 38. *nomen a loco* SB, om. v. — 170. 1. *sunt* SB, *habent* v. | *subviridis* SPh, ..*des* Bd edd., ..*de* C. | 2. *illa* om. dh. | *a* om. dh edd. | *ab* SB, *ex* v. | *Troglodytica* edd. (C add. *regione*), *Troglodite* dh. | *vens* B, *veniunt* dh. | 3. *mediam* S Isidor. XVI, 15, 10; cf. 3, 7; 5, 53; 6, 48; ..*ia* BPdh, ..*ias* edd. | *Batrach. et Copt.* C, *Copt. et batr.* Pdh edd. | 4. *colorem* BP. | *e venis* B, *e bori* CP edd. vett. | 5. *rubetis* CP. | *excellet* B, ..*ens* Pdh Hard. | 6. *pingit* C edd. vett. | 6. 7. *colore fulg.* SB, *fulgore lucentem* v. Isidor. XVI, 10, 9. | 7. *et* SBC Isid., *Haec* v. | 8. *dicatam* SB Isid., ..*atur* v. | *Belum autem aliam quam sic vocant* B. | 10. *Baripen* B, *paropin* C, *baroptin* vet. Dal. Isidor. XVI, 11, 5. | *notis* vet. Dal. Isidor. | 11. *alligatae* CP edd. vett., *aliis sacra* dh Hard. | *proicitur* SB, *dicitur* v. | *veluti* SB, ..*ut* v. | *Botyitis* (in ind. *Botryctis*) B, *botryites* Hard. (edd. vett. ..*ytes*), *botritus* dh, *boctrites* P. | 12. *pinea* dh Hard. | *Bostrychiten* h edd., ..*ygiten* B, ..*iciten* P, ..*icten* d, ..*aciten* v. | 13. *a crinibus* (om. *similiorem*) dh Hard. | 14. *Brontea* SB, ..*tia* edd. vett. (Isidor. XVI, 15, 24. *brontica*), ..*tea* Hard. (d *bronee*), *bronienа* C (P *brov.*). | *capiti* SB (Isid. ..*te*), ..*tibus* v. | 14. 15. *testudinum similis* CP edd. vett. | *e tonitribus* S Isidor. (B *etonib.*), *tonitribus* dh Hard., *et tonitrua* CP, *et cum tonitruis* edd. vett. | 15. *cadit, ut* I[1]S codd. Barb. (B *cadilui*), *cadens ut* edd. vett. (CP ..*entia*), *cadit* (om. *ut*, sed *putantque*) dh Hard. | *restinguitque* I[1]S (B ..*gui*, edd. vett. om. *que*), *ea restingui* Hard. (h *eo*), *ea restringi* d, *restringit et* CP. | *fulmine iacta* B, ..*nis ictum* dh Hard. (Isid. *ictus*). | 16. *bolee* P (C ..*eae*), ..*enias* dh. | *in Ibero* SB, *nimbo* dh (P *nym.*). | *invenitur* Bh. | *gleb. simil.* om. B, *gl. sim. per omnia* d. | 17. *Cadmites* B, *admitis* C, *calamitis* dh. | *quoque quae eadem* B. | *esset* codd. Barb. edd., *esset quod est* B. | *quae* SB, *quam* v. | *ostracitin* dh edd., ..*citen* CP. | *vocatur* SB, ..*ant* v. | 18. *caerulae* B, ..*leam* Pdh. | *bullae cingunt* SB (d *vocant*), *cingunt bullae* edd. (P *ping.*). | 19. *camitis* Pdh, *capnites* Barb. edd. vett. | 20. *plurimis* edd. | *iaspidis* B, cf. §. 118. (d *isp.*, h *hisp.*), *spiris* SP edd. | *fumidae* B, ..*da* Sv. | 21. *et* om. Sdh Hard. | 22. *Calamitam* dh,

. . *ainas* edd. vett. | *vocant* . . . *callaino* om. edd. vett. | *callaino* om. C, *calamo* h. | *feruntque* CP. | *plures callaicas* C, *plures simul* Ph Hard. | 23. *coniunctos* codd. Barb. edd. | *semper* om. d Hard. | 24. *et cet.* SCP. | *et magis* SB, om. v. | 25. *Catoptritis* SB, *cathoprytis* C, *catopyritis* v. | *in* SBC, *e* v. | 26. *cand. im. reg.* SB, vulgo leguntur post *coeuntibus* l. 27. | *Cepites* CP edd. vett. (dh *cap.*). | *cepotatites* P (C *cepoth.*), *cepolames* dh, *cepocapites* edd. vett. | 27. *coeunt. lin. in un.* SB, *nodis coeuntibus* v, cf. §. 189. | *Ceramites* edd. vett. | 29. *mirae* SB, . . *randae* v. | 30. 31. *nub. vel tranq.* SB, *nubilo colore aut tranquillitate* v (CP *coloris*). | 31. *triorchi* I ex 10, 21. 204; 25, 69., *tribus circulis* B, *iris* P, *piris* C (edd. vett. *pyr.*), *accipitri* Hard. (d *accap.*). | *corsides* Ph (d *corsni.*), *corsoites* edd. vett. | 32. *canitiae* SB, . . *tiei* v. | *capitis* S (B add. *similis*), *hominis* v. | *corallachates* C (P *corala.*, B in ind. *coballach.*), *choraliach.* d, *coreliach.* h. | 32. 33. *coralloach.* . . . *distincta* in B leguntur post *natura* l. 35. | 32. *corallio similis* B, *et coralio* P, *corallo* edd., *coracia* d, *et curatia* h. | 32. 33. *distincta* SB, . . *tae* v. | 33. *minio* SBC, *minio similis* v. | *et Syene* om. B. | *Crateritis* h edd. | 34. 35. *praedurae naturae* P edd., *praedura videtur* dh. | 35. *crocaltis* B, *crocollis* dh, *chrocalis* P. | *ceras* BC. | *cysitis* C (P *cis.*), *cytis* Hard. ex ind., *cissites* edd. vett., *cipre prea* d (h *cipte.*). | *in Copto* dh. | 36. *partum* SC edd. vett. (P *pert.*), *petram* dh Hard., *lapidem* B. | *quae* dh Hard. | 36. 37. *sentitur* Pd. | 37. *crepitu* SB, (C *si creditur*), *strepitu* Pd codd. Barb. edd. (h . . *ta*). | *Calleoponos* dh. — 171. 1. *et alt.* codd. Gel. edd., *ex alia* dh. | 2. *purpurea et alia* S Isidor. XVI, 9, 6. (B . . *reae al.*), om. v. | *in purpura* SB, *purpurea* CP Isidor., *purpureae* dh edd. | 2. 3. *maculis* . . . *oculus* om. B. | 3. *oc. sed ind.* B. | 4. *sunt mag. mendacia* B. | *colluto ore* SBC edd. vett., sed vid. ad vol. IV. p. 291, 35., *collutam et* Pdh Hard. | 5. *lingunt* B. | *divinationem* SC edd. vett. (B . . *ne*), *scientiam* Pdh Hard. | *promittentes* B. | 6. *et* SB, om. v. | *silente* SBCP edd., *fulgorem eius decrescere* h (d *ei*). | *toto* SB, *tota* v. | 6. *decrescente vero* P edd., om. dh. | 6. 7. *a solis ortu* dh. | 7. *horam hanc celidoniam*

..*des* C. | 3. *tali* C. | *est* om. C edd. | *faciles* SB. | 3. 4. *optimus* edd. | 4. *apparet, ex alieno est* edd. | 5. *placeant* edd. | 6. *et etiam* C, *et* edd. | 7. *util.* B. | 11. *vilioris que* P (C ..*rique*), ..*ris est* edd. | 12. *prassius* P, *prassias* C, *prastas* B, *prasius pro viriditate coloris est sed vilis* dh (Isid. XVI, 7, 4. *pro viridanti colore*). | 13. *tertium est* dh Hard. | *tribus* om. dh. | *est candidum* CP edd. vett. | 14. *crysoprassus* P, *chrysoprasius* edd., ..*aso* B. | *referente* CP. | *et haec* B, *sed et* CP. | 15. *declinat* I, ..*ans* S edd., ..*ante* BCP. | *topazio* P edd. | 16. *cymbi* CP. | *creberrime* S vet. Dal., ..*mi* B² (B¹ *acreb.*), *celerrime* P edd. | 17. *nihilion* B, *nylon* P. | *nilion fulgore* S edd., dist. I. | *fulgoris* CP. | 17. 18. *ab ea distantem* B (S add. *hebeti ac*, quae sola leguntur in edd.), *si ante habeas* CP. | 18. *brevis* CP. | *cum* om. B. | *fallacis* CP. | *sud. vero dic.* C (P *subd.*). | *Sibero* SB (an *Sciro?* cf. Pausan. I, 36, 3., *siv.* P, *Syv.* edd. | 22. *molochites* dh edd. | *viret* B, ..*rens* Sv. | 22. 23. *et crassius quam* om. BCP edd. vett., sed commendantur ab Isid. XVI. 7, 11. et a Solino 33, 20. | 23. *ab* SB, *a* v. | *albo nomen accepit* dh. | 23. 24. *in signis redd. laud.* (om. *et* ... *medicamine* l. 25.) dh. | 24. *infantum* SB, ..*tium* v. | *quodam* SB, *quad.* v. | 25. *pericula ipsorum* P edd. | *nasc. in Arabia* om. CP edd. vett. | 26. .. 164. 11. *Viret* ... *vero* om. dh. | 26. *etiam* B, *etiamsi* Sv. | *victa a* S edd., *victus a* CP, *visa* B. | 27. *glor.* B, *tamen glor.* Sv. | 28. *indicae* CP. | *duram* SB edd., *dicunt* CP. | *glaucum pinquemque* CP. | 29. *quae* B, om. Sv. | 30. *Thermodontem* SB (sic etiam M. 11, 59.), ..*doontem* v. | 31. *et* SB, om. v. | *tristis* SB, om. v. | 32. *amissos* B (ut codd. 6, 7. bis), *thracia* CP. | *calchadon* B (sic etiam §. 73., item in nummis, vid. Steph. thes. Gr. ling., sed §. 72. *calched.*), *chalcidia* CP. | 34. *opt.* B, *opt. ergo* Sv. | *aliquid* SB, *quidquam* v. | 35. *sing.* B, *sing. autem* Sv. | 36. *borea* edd., *doria* B. | 37. *et* om. B, recte fortasse. | 37. 38. *quae arizufa dicetur* (om. *similis* ... *violas*) B. — 164. 1. *sunt* SB, om. v. | *vitium* SB, ..*io* v. | *caerulae* B. | 2. *ut* SB, *et* CP, om. edd. | *miris* P. | 2. 3. *inpr.* ... *generis* om. B. | 4. *cluduntur* SB, *claud.* v. | 5. *ut sint* SB, *id est* CP edd. vett., om. Hard. | *ab utraque parte* SB, om. v. | *nec patentes* CP. | *praeter* SB, ..*terquam* v. |

5. 6. *quicquam* SB, om. v. | 7. *nec* SB, *et* v. | *splendescens* SB, ..*dens* v. | *quae ceteris omnia* B, *omnia quae in ceteris* v. | 7...9. *et vitro*...*diversae* om. B. | 9. *nec in diversa* CP. | *quae* CP, *reliquas* B. | 10. *domino* C, *nomine* B. | 11. *quon*....*signent* om. B. | *oriens iaspidum species XVI* h (d *omnes*). | 11. 12. *amaleto* B, *omuletis* edd., *molechite* P, om. cum praep. dh. | 12. *traditur gestare eam* edd. (C *testari*, CPdh om. *eam*). | *ea quae* BC, quod fortasse erat recipiendum. | *his* BCPh. | 13. *saepe transversa* SB, *e petra versa* C, *et transversa* edd. vett., *et per transversum* d Hard. (Ph om. *et*). | *media* om. Ph. | 13. 14. *monogrammos* I¹S (B ..*ma*), *grammatias* P edd. (dh *gran.*, d ..*cias*). | 14. *polychamos* C, ..*clamos* d, ..*chinos* P. | *Licet* P edd. | 15. *arguere* B. | 16. *prodidere* C. | *onychiiuncta* B, ..*puncta* CPh edd., ..*ponix* d. | 17. *asponyx* P, *polix* h, *puncta* d. | *in summitate* dh Hard. | *et est* d, *est et* h Hard., *quae* C, *est quae* P, *haec* edd. vett. | *stellata est* CP. | 18. *et sali Meg. similis* edd. vett. (SP *et est*, C *sale*, S *sim. Megar.*), om. B, *est et salem imitata* dh Hard. | *velut* SB, ..*uti* v. | 19. *apnias* d, *apinas* h, *cadmias* CP, cf. §. 151. *capnitis*. | 19...21. *Magn*....*thoracatam* om. B. | 19. *magnitudine* (om. *iaspidis*) CP. | *duodecim* C, *und.* edd. vett. | 20. *vidimusque* CP, *videmus* h. | *formatam* (om. *que*) Cdh. | 20. 21. *in effigie*... *thoracata* h. | 22. *cianeo* Pdh, *grano* C. | *accommodata gratia* Pdh Hard. | 23. *et iaspidi* SB, *iaspidis* (om. *et*) CP edd. vett., om. dh Hard. | *nominato* dh Hard. | *a* SB¹ (B² *ac*), om. v. | 23. 24. *optuma*...*Aegyptia* om. d. | 23. *testica* h. | 25. *gloriam* SB, ..*ia* v. | *rerum* C, *regis* dh edd. | *Aegyptii* edd. vett., ..*tiorum* P, ..*tiarum* C, *Aegypti; adscr.* S, dist. I. | *et* SB, *ei* CP, om. v. | 26. *dividitur*...*feminasque* om. C. | *mares* S, sed cf. 7, 33. al. | *ei* om. d. | 27. *qualis* SB, *non qual.* v. | *sappiris* I, vid. ad p. 15, 31., *sappiris inest* B, *in sapphiris* S, *in sapphirinis* v. | *in iis* SB, *In sapphiris* dh Hard., *sapphirus* CP edd. vett. | 28. *aureis* P (C edd. vett. *et aur.*). | 29. *Caerulei* CP ..*leis* (iunctum cum anteced.) h Hard., ..*las* d. | *et* SCP, om. v. | *sapirirarumque* B¹ (B² ..*phir.*), *sapphirarumque* d (S *sapphiri*, h *saphiri*), *sapphirorumque* Hard., *sapphirirarоque* CP edd. vett. | *ut*

SBh, om. v. | 30. *praeterea* SB edd., *ceterum* Pdh. | 31. *scalpturis* SB, ..*rae* v (P *sculp.*). | *quae vero* CP. | 32. *ex* ... *mares* om. B. | *his* CP. | *vesani col.* C. | 33. *aut quae* om. h, *aut* Pd, *et* edd. | *ex* P. | 34. *his* CPdh, *illis* edd. | *descendunt* SB, ..*dentibus* v. | 35. *Petraea* Ph edd. | 36. *et in aeg. et* d (Ph edd. *et in*). | *Gallia* C edd. vett. | 37. *atque vil.* Pdh. | *tharo* C, *tharso* P, *tarso* d. | 38. *accedunt* h (Pd Hard. *non acc.*). — 165. 1. *viola* SBC, ..*lam* v. | *desinant* B^1, ..*nit* Pdh Hard. | *alii quia* S, *aliqui* B, *aliqua* dh Hard., *que* CP edd. vett | 1. 2. *sit quiddam* SB, *siquidem* dh Hard., *quidam* CP edd. vett. | 2. *illa purpurae* CP edd. vett., *illis purpura* Hard. | *in igneum* Hard., *igneus* CPdh edd. vett. | 3. *violatio* B. | *decore* SB, *colore* v. | 4. *Indica* SB, ..*cae* v. | *felicis* S codd. Gel. edd., *phenicis* dh, *fellis et* B, om. CP. | *habet* SB, ..*ent* v. | 5. *ad hancque* d edd., *et ad hanc* P. | *fundunt* d Hard. | 5. 6. *autem fulgorem* l coll. §§. 96 et 125., *autem* SB, *autem eum* v. | 6. *adspectum* SB. | 7. *vibrant* Pdh Hard., ..*at* edd. vett. | *alterum* SB, *alt. earum* v. | 8. *socon* SB, *sac.* v. | 8. 9. *socondion* SBC, *sac.* v. (edd. vett. *sacod.*). | 9. *dilutior vero* C, ..*tiorem* h (d ..*cidiorem*). | *ex ead.* P, *eadem et* dh Hard. | *sapinos* C edd. vett. | *eadem* (om. *que*) edd. vett., *ead. et* dh Hard. | 9. 10. *faranitis* B, *paran.* P (edd. vett. ..*nites*, C ..*nytis*). | 10. *in ora et term.* d (h *hora*). | *nomine* om. Pdh. | 10. 11. *genus* ... *quintum* om. B. | 11. *habet* om. dh. | *viciniam* dh edd. | 13. *debeat* SB, ..*et* v. | *in* om. CP. | 14. *color* SB, *nitor* v. | 15. *vocare* SBC, ..*ri* v. | 15. 16. *genam* SB (cf. in ind. *Aphrodites blepharon* et §. 184. *Veneris crines*), *gemmam* v. | 16. 17. *quod* ... *gemmae* om. B. | 16. *quod* om. d, *quo* h. | *de re* C, *et de re* Pdh. | 16. 17. *specie et colore extremo gemmae* C edd. vett. (S om. *extremo*, sed cf. §. 129. *nitor semper extremus in visu*, §. 93. *quorum extremus igniculus*), *species et colos. Eas gemmas* dh Hard. (P *colore*). | 17. *eas* om. Pdh Hard., *fas* C. | 18. *ac* SB, *aut* v. | 19. *scribatur* C edd. vett., *inseratur* dh Hard. (P ..*fer.*). | *is* B^1, *his* B^2P *hiis* C. | *suspendatur* Pd. | *a collo* C, *collo* P, *collo e* dh Hard. | 19. 20. *cum pilis* SB, *capillis* v. | 21. *quoquo* (om. *modo*) C (dh Hard. *quoque*), *quo modo* edd. vett. | *regem* dh. |

22. *quoque* om. d Hard., *qye* CPh. | *ac* SB, *et* v. | *luc.* B[1]. | 23. *nec non in* SB, *Nam e* edd. vett., *Nam* Pdh Hard. | 25. *in risu* C, *risu* Pdh. | 26. *ab hac* om. dh. | 26. 27. *ab vicino tamen colore* SB, *tamen e vicino* v. | 27. *est* B, om. v. | 28. *dilutus est* edd. | *hyacintho* B, *in hyac.* Sd edd., *et in hyac.* Ph. | *primoque* SB Salm., *primo quoque* v. | 31. 32. *flore hyacintho. Aeth.* dh. | 33. *colore transl.* C edd. vett. | *iis* dh edd. | 34. *Tibaranae* Salm. Hard. (dh *Zib.*), *Bactrianae* CP edd. vett. | 35. *et* (*fulg.*) om. B. | *fulgentes interpellatae* dh Hard. | 36. *scobae* B, *scobe sua* Sv. | *refertis* CP. | 37. *optimi* dh, ..*mae vero* edd. | *qui* Ph. | *auri* Bd. | 37. 38. *albicare facie non argenti videntur* B. | 38. *hae* S (B *he*), om. v. | *respicuae* B. — 166. 1. *orichalcum* B edd. vett., sed cf. 34, 2, 4. | 1...3. *Tametsi...usu, appellantur* SB, dist. l. | 1. *Iam etsi experte de* (om. *iam*) P, *iam etsi expertae. De* d, *tam etiam ex parte. De* h, *Tametsi iam expertes* (om. *de*) edd. vett. (Hard. *Iam etiam*), *Iam etsi iam* (om. *exiere* et *de*) C; cf. Cic. Tusc. IV, 36, 77. *exisse de potestate.* | 3. *aliquae* SB, ..*qui* v. | *chryselectros* C, ..*tri* h edd. (P *chrysol.*, d *crisoel.*). | 4. *tamen* SB, om. v. | *tantum* om. C edd. vett. | *adspectu iucundi* Pdh Hard. (edd. vett. ..*diore*, Isid. XVI, 15, 3. ..*dus*), *a spectus iucundior* C. | 5. *quaedam in iis* dh edd. (P *his*). | *ac rufo* C, *rufaeque* Pdh edd. | 6. *quaedam* om. Pdh, *quae* B. | *molles* SB, ..*les et* v. | *est in* (om. *et*) B. | 7. *repertam* SB, ..*tas* v. | *dixit* SBC, *dic.* v. | *aquae* om. B, sed cf. §. 24. | 8. *defossis* BC edd. vett., *depressis* Sv, ut §. 24 et 31, 49. | *erui* SB, *erutam* v (C *inde erutam et*). | 9. *Sunt* Pd. | *leucochryses* C, ..*se* P (h *lento crise*). | 10. *capniae* SBdh edd., *gemmae* CP. | *vitro* CP. | *velut* SB (C *sunt vel.*), ..*uti* v. | 11. *fulgentes* SB, *refulg.* v. | *vitro adulterantur* SB, *vitreae vero* C edd. vett. (Pdh Hard. ..*ei*). | *ut* om. B. | 12. *tactus autem* edd. vett. (C *tatus*). | *deprendit* SB, *deprehend.* v. | 13. *qui veluti* dh Hard. | 14. *tralucente* B[1] (SB[2]CP edd. vett., *transl.*), *translucent* dh Hard. | *chas* d, *quas* CP edd. vett. | *fert* SB, *mittit* P edd., *vult* d (h *vo.*). | *in duritia* Bdh Hard., *ad iniuriam* CP edd. vett. | 15. *fragilem* Pdh. | *non ingratae* SB, om. v. | *in eadem* dh Hard. | *et* om. dh. | *xythios* CP, *xystion* edd. vett., *xinti* d (h ..*chi*), *xanthi*

Hard. | *parit* om. dh Hard. | *plebeia* edd. | *sibi* om. dh, *ibi* CP edd. | *gemma* edd. | 16. *Et cand.* (om. *est*) edd. vett. | 17. *in quo colore* SB Isid. XVI, 10, 2., *in col. an* CP, *an in col.* dh edd. | 18. *ut* SB Isidor., om. v. | 19. *sit* om. CP, *est* edd. | *sed tamen* SB, *Est* v. | 19. *exspect.* SB, *spect.* Pdh. | 20. *quippe* SB, om dh edd., *enim* CP. | *intus translucida crystallis* dh (Hard. . . *lus*). | 21. *purpurae* SB, . . *ra* v. | *aurei* BPdh (cf. 14, 80. *fulvum*), ..*us* C edd. vett., *ac croci* Hard. Salm. e Solin. 33, 22. | 22. *semper* SB, om. v. | 22. 23. *madere . . . singulis* om. d Hard., *mad. sing. videtur* C edd. vett., *videtur singulis* P, *videtur* h. | *et his* d Hard. | 24. *esse . . . potest* SB, *ulla est liquidior* v. | *captis iucunda* h Hard. (d *capitis* CP edd. vett. *capiti*). | *suavitate* SB Salm., . . *vis et* CP edd. vett., *vanitate* dh Hard. | *haec* SB, om. v. | 25. *sagenon* dh Hard., *arg.* CP edd. vett. | 26. *in Aeg.* SBC, *apud Aegyptios* v. | *senites* CP edd. vett. | 27. *tum* SB, om. v. | *mollius radiat Pontica* dh edd. vett., *molliorque radi et pont.* C, *alias meliorque radi pont.* P. | *Thasia . . . est* SB, dist. I, *et Asiatica. Ipsae vero molliores sunt* v. | 28. 29. *Galat. . . . celerarum* om. B. | 30. *Proxime* B. | 31. *habet* BC, . . *ens* Sv. | *pupilla* SB, . . *lae* v. | 31. 32. *quandam* C, *modo quandam* Pd edd. (h *quod.*). | 32. *hanc* SB, *ac* v. | 33. *alio* SB, *ex alio* v. | 33. . . 35. *eadem . . . praeferuntur* om. dh, leguntur inserta §. 39. p. 149, 18. | 33. *eademque* P edd. | 34. *regerent* C, *regerens* edd., *regens* P. | *in mod. stellae* SB, om. v, sed cf. Isidor. XVI, 10, 3. | 35. *difficilis ad caelandum. Indicae* P edd. | *praefertur* P edd. | 36. *in Carmania nata* P edd. (dh *Germ.*). | 37. *astrion* SBC, *astrios* v. | 38. *propinquas* d, . . *quans* h edd. | *in . . . litoribus* om. B. | *in* I, *et in* SPdh. | *Patalenes* Sill. coll. Stephan. thes. l. Gr. s. v. *Πάταλα*, *Pattelenes* Güthe (über den Astrios d. Pl. p. 5), *Pallenes* Sv. — 167. 1. *huic* SB, om. v. | *stella* B, *cui st.* CP, *ceu st.* edd., *astolos st.* dh. | *pleno lunae* SB, *lunae plenae* v Isidor. XVI, 13, 7. | 3. *et* SB, *ac* v. | *dicunt* SB, om. v. | 3. 4. *nullique* (om. *minus*) d Hard. | 4. *eam* I, *etiam* B, *enim* v, om. S. | 5. *lanternarum* SB[1] (B[2] *lat.*), *lucern.* v. | 6. *astriotem* CP, . . *ionem* dh, *astroiten* edd. | 7. *Zoroastren* I (SM 11, 242), . . *trem* Sv, *soroasteren* B. | *quidam . . . ea* C edd. vett., om. SB. | *quicquam* d, *qui-*

cumque h, *quicunque* h, *qui circa eas* Hard. | *diligentes* Pdh Hard. | *sunt* (om. *de ea*) d Hard. | 9. *Astrolon* CP, *astolon* dh, *astalon* B (in ind. *aspol.*). | 10. *radiare fulgore* SB, *et radiare* (om. *fulg.*) v. | *in solem* d, *ut solem* BCP edd. vett. | 11. *Est et* Ph. | 12. 13. *ipsa . . . nascens* om. B. | 13. *nascens in Carm.* Pd (h *germ.*). | 14. *coruscantem* S Gesner. de fossil., *concursantem* v. | 15. *in* SB, om. v. | 16. *relanguescit* SC, . . *scere* Pdh. | 17. *nigras* CP edd. vett., om. B, . . *rae* Sdh Hard. | *rubentesque* C edd. vett. | 18. *ac sim.* d edd. vett. | *sim. . . securibus* om. B. | *ex* SB, om. v. | *iis* d Hard., *per illas* CP edd. vett. | *qua* B. | *nigrae sunt ac* P (edd. *sunt et*), *nigrantur sutet* d (h *situ*). | 19. *sacras esse* SB, om. v. | *per illas* om. P edd. | *classes easque* P edd. | *baetulos* l (dh *bet..* B, *..ulo,* S (B in ind.) *..ylos*), *betillos* P. | 20. *sint* SC (B *sin*), *sunt* v. | 21. *magorum studiis expetitam* SB, *Parthorum magis quaesitam* v (P edd. *et Parth.*). | *alibi* SB²h. | 22. *in* om. Pdh. | 24. *vocatur* SB, *appell.* v. | 25. *LX p.* B, *XL pass.* S. | 26. *eam* SB, om. v. | 28. *proximo pariter* dh. | 30. *aliqui* SB, *esse aliqui* CP (d *..qua*, h *..quam*, edd. *..quas*). | 31. *aequal.* B. | 31. 32. *proiectam* om. B, *..ta* C, *..tas* edd. | 32. *in se candentes* BPh, *recand.* C. | *aliquo* SB, *..quas* v. | 33. *colorem* CP. | *autem* SBCP, *vero* dh edd. | 34. *ex oroscopo* C (P *hor.*). | *ut diximus* SB, om. v. | 35. *repercussos in* CP, *esse percussu* h. | *parietem* CPh. | *illidant* dh. | 36. *iris* P edd. | *ceteras* B¹ (B² *..ris*), *..ro* Hard., *cerae* P edd. vett., *arae* C. | 37. *sed* SB, *et* Pdh, *at* Hard., om. C edd. vett. | *quam* edd. | *orus* BC, *corus* d, *coriis* Ph. | *igneomonum* C, *ignes et canum* dh. | 38. *scripsit* SB, om. edd., *dicunt* Pdh. | *in Pers. traditur* CP (edd. *tradit*). — 168. 2. *leros* S (B in ind.), *ieros* B, *zeros* P edd., *erros* d, *erios* h. | 2. 3. *distinguentibus* SB, *..ente* v. | 4. *principalibus* SB, *..lium* v. | 5. *per* SB, om. v. | *ordinem* SB, *..ne* v. | 6. *est* om. Pdh Hard. | 8. *in terris* SB, om. C, *locis* v. | 8. 9. *variet. diversis* C edd. vett. | 9. . *Multa et cogn.* dh Hard. | *enim* om. Ph. | *phasp.* CP, *psaps.* dh, *phass.* edd. vett. | 10. *zmaragdach.* S (B *smaradd.*), om. P, *sardach.* edd., *saroch.* d (h *..oc.*). | *haemach.* om. B, *emach.* C. | *leuvach.* h, *lavach.* d. | 11. *quae* SB, om. v. | *velut* SBdh edd., *et si* CP.

| *arbuscula* d edd. (h . . *la in*). | 11. 12. *insignis . . . cum* om. CP. | 11. *est* SB, om. v. | *aethach.* I, *anthac.* B, *antach.* edd., *autach.* Sd. | 12. *quae* SB, om. v. | *inuritur* CP. | *murram redolet* SB, *myrrh. . . lent* v. | *corolloch.* P, *thorallach.* d, *solloch.* B. | 13. *sappiri* B^1, *sapph.* Sv. | *sparsa* SB Hard., *pars* dh, *distincta* CP edd. vett. | 13. 14. *quae et* SB, om. v. | 14. *appellatur* SB, . . *ata* v. | 14. *quoniam putant* B, *putantque* C, *put. eam.* Pdh edd. | 15. *eam* SBC, om. v. | 17. *invenitur . . . pollens* SB, *inventae . . . pollent* v. | 19. *et ium.* d edd., *iumenta et aliorum* (om. *iam . . . ornamenta*) B. | *iam* Sdh, *et iam* P (edd. *etiam*). | *e cerea* I coll. Solin. 5, 27. *nam qui sunt facie cerea trivialiter negliguntur*, *edera* P, *hedera e ederas* dh, *esseda et* Barb. edd., *et deorum* Strack. | *static. . . . ornamenta* om. CP. | *et* om. h. | 20. *medicis* B^1, *Inde medici* P (dh *unde*). | *inde aeque* I^1S (B *indeeque*), om. v. | *coteculas* B, vid. ad p. 169, 21. et p. 178, 23., *cotic.* Sv. | *nam* SB, om. v. | 21. *phrigia* h (d *prig.*). | 22. *viridiam habent. hesbis* B. | 22. 23. *repertae . . . albis* om. B. | 23. *eae* B^1, *hae* SB^2h (P *he*), *Et hae* d edd. | 24. *et* om. C. | *Cypriis est* Pdh edd. | 25. *perspic. in his* d edd. | *thracia et* Pd edd., *terracina et* h. | 26. *etiam in* h, *in* d. | *Parnasso* B^1 edd. | *et Mess.* (om. *in*) P (edd. vett. *ac*), *et in Syene* h (d om. *in*). | 26. 27. *limitum* Bdh edd., *illitis* CP. | 27. *et in Rhodo.* om. B, *et rhodo* CP. | 27. 28. *sunt in iis: quae* S (B *is quae*), om. v. | 28. *leoninis pellibus* SB, . . *nae* . . *li* v. | *reperiuntur* SB, om. v. | 29. *dicunt* SB, . . *tur* v. | *in Persis vero* om. B. | 30. *et* om. B. | *presteras* I^1S, cf. 2, 133., *presferas* B^1 (B^2 *prefera*), *praeterea* v. | 30. *flumina* SBC edd. vett. Isid. XVI, 11, 1., cf. 28, 118., *fulm.* Pdh Hard. | *sisti* om. Pd Hard. | 31. *cortinas* SB edd., *lebetes* Ph (d *liberes*). | 32. *allig.* P edd. | *additae* SB, cf. 28, 115., *pelli similem* Pdh edd. | 33. *discordiam* SB, . . *dialem* v. | 34. *argumentum eius* edd., . . *esse eius* Pdh. | *ollam plenam* SB, . . *la* . . *na* v. | *coiecta* I coll. 32, 75., . . *tu* B (S *coni.*), *cocta* v. | *inter* P, *et intra* d edd. | 36. *faciant* Ph, . . *it* d edd. vett. | *nitro colore* S, *nigro colori* B. | 38. *credamus* d edd., *creditum* B. | *solvit* om. B. — 169. 1. *Alabastrites* dh edd. | *alabastride* P, . . *trida* dh. | 2. *intertincto* CP Isid. XVI, 5, 7., . . *stricto* B, . . *cincta* dh. |

3. *et* (*trita*) om. h, *ac* Pd edd.. | 4. *ventribus* B, sed cf. 29, 105; 30, 108; Isid. XVI. 13, 8; Solin. 1, 77. | 6. *Crotonensem* B, ..*niens.* Sv. | 7. *ut* om. Bdh. | *adamas* om. B, ..*ans* C. | 7. 8. *quadratis* SB, ..*ta* v. | *et semper* C, *semperque* Ph edd. | 10. *Antiphates* BCP. | 11. *ut* SBdh, *si* P edd. | *excoquatur* CP, *loqu.* d, *coquitur* h. | 12. *id* SB, om. h, *hoc* v. | *murrae* SB, *myrrhae* v. | *inmensum* SB, *immissum* dh (P edd. ..*ssa*). | 12...14. *quiddam* ... *data* om. P edd. | 12. *quoddam* h. | 13. *exempti sunt. possessio est* dh. | 14. *Eamque contra* CP edd. vett. (Hard. om. *que*). | *eam* om. P edd. (dh *auxiliariam*). | 15. *Arabici* dh, *Abarica* B[1]. | *est* om. dh. | *sed et* Pdh. | 16. *hanc* SB, *quamquam* C, om. v, ut §. 148. | 17. *Aromatites* dh edd. | 18. *Philas* Salm., *filias* B, *phinas* Pdh, *Phiras* S edd., *pyras* edd., *Pisas* C. | *lapidosas* B. | *murrae* SP, *myrr.* B, *myrrh.* v. | 19. *et* ... *frequentata* in dh leguntur post *coloris* l. 21. | 20. *Aspillatim* Ph, ..*ilaten* d edd. | 21. *gigni* CP edd. | *tradidit* dh. | 22. *spleneticis* Pd edd. vett. (h *plen.*). | *inveniri que in* dh edd. | *Arabicarum* SBP edd., *ibicum* d (h *ibi cum*). | 24. *radiantem* om. C. | *contra* SP edd., *cum* Bdh. | *lympatum* B, *lima habitum* d (h *luna*). | *habentiam* P, ..*dam* edd. | *Atizon* CP, *azitoen* d, *aciz.* h. | 25. *perside* dh, *in Pers.* edd. | *Acidiae* C, *accidie* P, *ac Ida* edd., *acido* h, *in acito* d. | *nasci tradit* d edd. (h ..*tur*). | 26. *lenteculae* B[1], vid. ad p. 168, 20., *lentic.* Sv. | 27. *regum* Pd. | 27. 28. *constitutionibus* dh. | 28. *Augitis* B in ind., ..*ites* d edd., ..*etis* S, ..*etes* B. | *non alia videtur multis* l (B om. *non*), *multis non alia videtur* SP (dh Hard. om. *non*), *non alia multis videtur* C, *non multis alia vid.* edd. vett. | *quam* SB, *quam quae* v. | *callaina* S, cf. §. 110., *callais* edd., *callaina. Lapis* B, *calais lapis* P, *callalapis* h. | 29. *Amphitanes* d, *amphitane* edd., *amphiranes* P, *adpirames* h. | *nascens* SB, om. v. | *in* om. B. | 30. *quo* SBC, *qua* v. | *et* om. d edd. | 31. *adfirmaturque* B[2] edd. | 32. *esse* SB, om. v. | *agere* Barb., *trahere* edd. | 33. *Absuctos* B[1] (d ..*sic.*), *Asyctos* B[2] edd. vett., *apistos* CP. | 34. *excalf.* Sd edd. | 36. *Agiptillam* CP, *Agistilla* dh. | *Iacus* P, *magis* dh. | *intellegitur* Pdh. | 36. *album* SB, *alv.* v. | *sardae* (sc. coloris) SB, ..*da* v. | *nigrumque* SB. | 37. *vena transeunte* CP edd. vett. |

37. 38. *caerulea facie* S coll. Isid. XVI, 11, 3. (B ..*ile*), ..*leam facit* v. | 38. *nomen a loco* SB, om. v. — 170. 1. *sunt* SB, *habent* v. | *subviridis* SPh, ..*des* Bd edd., ..*de* C. | 2. *illa* om. dh. | *a* om. dh edd. | *ab* SB, *ex* v. | *Troglodytica* edd. (C add. *regione*), *Troglodite* dh. | *vens* B, *veniunt* dh. | 3. *mediam* S Isidor. XVI, 15, 10; cf. 3, 7; 5, 53; 6, 48; ..*ia* BPdh, ..*ias* edd. | *Batrach. et Copt.* C, *Copt. et batr.* Pdh edd. | 4. *colorem* BP. | *e venis* B, *e bori* CP edd. vett. | 5. *rubetis* CP. | *excellet* B, ..*ens* Pdh Hard. | 6. *pingit* C edd. vett. | 6. 7. *colore fulg.* SB, *fulgore lucentem* v. Isidor. XVI, 10, 9. | 7. *et* SBC Isid., *Haec* v. | 8. *dicatam* SB Isid., ..*atur* v. | *Belum autem aliam quam sic vocant* B. | 10. *Baripen* B, *paropin* C, *baroptin* vet. Dal. Isidor. XVI, 11, 5. | *notis* vet. Dal. Isidor. | 11. *alligatae* CP edd. vett., *aliis sacra* dh Hard. | *proicitur* SB, *dicitur* v. | *veluti* SB, ..*ut* v. | *Botyitis* (in ind. *Botryctis*) B, *botryites* Hard. (edd. vett. ..*ytes*), *botritus* dh, *boctrites* P. | 12. *pinea* dh Hard. | *Bostrychiten* h edd., ..*ygiten* B, ..*iciten* P, ..*icten* d, ..*aciten* v. | 13. *a crinibus* (om. *similiorem*) dh Hard. | 14. *Brontea* SB, ..*tia* edd. vett. (Isidor. XVI, 15, 24. *brontica*), ..*tea* Hard. (d *bronee*), *bronienа* C (P *brov.*). | *capiti* SB (Isid. ..*te*), ..*tibus* v. | 14. 15. *testudinum similis* CP edd. vett. | *e tonitribus* S Isidor. (B *etonib.*), *tonitribus* dh Hard., *et tonitrua* CP, *et cum tonitruis* edd. vett. | 15. *cadit, ut* I[1]S codd. Barb. (B *cadilui*), *cadens ut* edd. vett. (CP ..*entia*), *cadit* (om. *ut*, sed *putantque*) dh Hard. | *restinguitque* I[1]S (B ..*gui*, edd. vett. om. *que*), *ea restingui* Hard. (h *eo*), *ea restringi* d, *restringit et* CP. | *fulmine iacta* B, ..*nis ictum* dh Hard. (Isid. *ictus*). | 16. *bolee* P (C ..*eae*), ..*enias* dh. | *in Ibero* SB, *nimbo* dh (P *nym.*). | *invenitur* Bh. | *gleb. simil.* om. B, *gl. sim. per omnia* d. | 17. *Cadmites* B, *admitis* C, *calamitis* dh. | *quoque quae eadem* B. | *esset* codd. Barb. edd., *esset quod est* B. | *quae* SB, *quam* v. | *ostracitin* dh edd., ..*citen* CP. | *vocatur* SB, ..*ant* v. | 18. *caerulae* B, ..*leam* Pdh. | *bullae cingunt* SB (d *vocant*), *cingunt bullae* edd. (P *ping.*). | 19. *camitis* Pdh, *capnites* Barb. edd. vett. | 20. *plurimis* edd. | *iaspidis* B, cf. §. 118. (d *isp.*, h *hisp.*), *spiris* SP edd. | *fumidae* B, ..*da* Sv. | 21. *et* om. Sdh Hard. | 22. *Calamitam* dh,

. . *ainas* edd. vett. | *vocant . . . callaino* om. edd. vett. | *callaino* om. C, *calamo* h. | *feruntque* CP. | *plures callaicas* C, *plures simul* Ph Hard. | 23. *coniunctos* codd. Barb. edd. | *semper* om. d Hard. | 24. *et cet.* SCP. | *et magis* SB, om. v. | 25. *Catoptritis* SB, *cathoprytis* C, *catopyritis* v. | *in* SBC, *e* v. | 26. *cand. im. reg.* SB, vulgo leguntur post *coeuntibus* l. 27. | *Cepites* CP edd. vett. (dh *cap.*). | *cepotatites* P (C *cepoth.*), *cepolames* dh, *cepocapites* edd. vett. | 27. *coeunt. lin. in un.* SB, *nodis coeuntibus* v, cf. §. 189. | *Ceramites* edd. vett. | 29. *mirae* SB, . . *randae* v. | 30. 31. *nub. vel tranq.* SB, *nubilo colore aut tranquillitate* v (CP *coloris*). | 31. *triorchi* I ex 10, 21. 204; 25, 69., *tribus circulis* B, *iris* P, *piris* C (edd. vett. *pyr.*), *accipitri* Hard. (d *accap.*). | *corsides* Ph (d *corsni.*), *corsoites* edd. vett. | 32. *canitiae* SB, . . *tiei* v. | *capitis* S (B add. *similis*), *hominis* v. | *corallachates* C (P *corala.*, B in ind. *coballach.*), *choraliach.* d, *coreliach.* h. | 32. 33. *coralloach. . . . distincta* in B leguntur post *natura* l. 35. | 32. *corallio similis* B, *et coralio* P, *corallo* edd., *coracia* d, *et curatia* h. | 32. 33. *distincta* SB, . . *tae* v. | 33. *minio* SBC, *minio similis* v. | *et Syene* om. B. | *Crateritis* h edd. | 34. 35. *praedurae naturae* P edd., *praedura videtur* dh. | 35. *crocaltis* B, *crocollis* dh, *chrocalis* P. | *ceras* BC. | *cysitis* C (P *cis.*), *cytis* Hard. ex ind., *cissites* edd. vett., *cipre prea* d (h *cipte.*). | *in Copto* dh. | 36. *partum* SC edd. vett. (P *pert.*), *petram* dh Hard., *lapidem* B. | *quae* dh Hard. | 36. 37. *sentitur* Pd. | 37. *crepitu* SB, (C *si creditur*), *strepitu* Pd codd. Barb. edd. (h . . *ta*). | *Calleoponos* dh. — 171. 1. *et alt.* codd. Gel. edd., *ex alia* dh. | 2. *purpurea et alia* S Isidor. XVI, 9, 6. (B . . *reae al.*), om. v. | *in purpura* SB, *purpurea* CP Isidor., *purpureae* dh edd. | 2. 3. *maculis . . . oculus* om. B. | 3. *oc. sed ind.* B. | 4. *sunt mag. mendacia* B. | *colluto ore* SBC edd. vett., sed vid. ad vol. IV. p. 291, 35., *collutam et* Pdh Hard. | 5. *lingunt* B. | *divinationem* SC edd. vett. (B . . *ne*), *scientiam* Pdh Hard. | *promittentes* B. | 6. *et* SB, om. v. | *silente* SBCP edd., *fulgorem eius decrescere* h (d *ei*). | *toto* SB, *tota* v. | 6. *decrescente vero* P edd., om. dh. | 6. 7. *a solis ortu* dh. | 7. *horam hanc celidoniam*

vocant B. | 8. *aliorum testudinum superiori sim.* B, unde Sill. coni. *labrorum.* | 9. *ea* dh edd. | *ex iis* SB, *sit* v. | 9. 10. *adspersa sit* SB, om. v. | 10. *deiecta* codd. Gell. edd. vett., *decocta et deiecta* dh Hard. | 11. *moveri* Pdh Hard., *averti* codd. Gel. edd. vett. | *Chlorites* Barb. edd. vett. | *eam* SB, *quam* CP edd., om. dh. | 11. 12. *inveniri in scyllae avis ventre* C (P *scylleanis*), et *inveniri montacillam in canis ventre* h (d *morac.*). | 12. 13. *et ferro* B, *ferroque* edd. | 14. *ex viridi* SB codd. Isidor. XVI, 7, 16., *viridis* v. | *Chrysolampsis* I (CPdh *crys.*, B *..lapsis*, B in ind. et 4 codd. Isidori XVI, 15, 4. *..lamsis*), *..lampis* libri Salm. edd. | 15. *pallida alias* SB, *..da die* dh Hard., *..di coloris die* CP edd. vett. | *sed* SB, *et* CPdh Hard. om. edd. vett. | *in nocte* dh Hard. | *ignei* CPdh edd. vett. | 16. *cepionides* vir doct. ap. Barb. edd. vett. (C *ceppion.*, B *cetion.*), *ceponides* Sdh Hard. (P *ceppon.*). | *Aeolidis* d edd. | *Atarneo nunc* Bergk. exerc. Plin. I, 33., *ad arneon nunc* P (C *nunc ad arn.*), *olim nunc alarnione* B, *Atarne nunc* codd. Gel. edd. (S om. *nunc*), *et acarnania* h, *et carmania* d. | 17. *in pago* dh, *pagum* P (C *pad.*). | *quodam* d. | *oppidum* CP. | 18. *iaspides* B, *..dis* C. | *et* om. B. | 20. *Dapnean* B, *Daphneam* CP (d *dapn.*), *Daphniam* h edd. | 20. 21. *monstrat* Pdh. | 21. *berullo* B[1], *..yllo* Sv. | *Diffyes* B, *Diphies* C, *diphris* edd. vett., *dipses* dh, *diaspes* P. | 22. *utriusque* SB, *utr. sexus* v. | 23. *Dyonulas* C, *diomilas* P. | 25. *drachonitis* h, *dracontilis* C, *dracontis* Pd, *draconites* Barb. edd. vett., *..ontites* Hard. | 26. *abscisso* P edd. vett., *abscisa* dh. | *capite* SB, om. v. | *non* SBh, *nunquam* v. | 26. 27. *in india igitur moris est ut dormientibus dentes amputent* d (h *dorm. animalibus*). | 27. *ig. ... amputant* om. B. | *amputent* P. | 28. *eam* om. B. | *sibi* om. d. | 29. *somni* SB, *omnia* CPdh, *somnifica* edd. | 30. *sopitis* I[1]S Isidor. XVI, 14, 7. (B[1] *opitis*, B[2] *caput his*), om. v. | 30. *esse autem* P edd. | 32. *cognominabatur* CP, *sive* B. | *et ariste* Sdh Hard. (B om. *et*), *et cardisce* Barb. edd. vett., *enharistae* C, *encariste* P. | *in nigra* dh, *in qua nigra* P (C *..ri*), *una in qua nigra* edd. | *colore* SB om. v. | 33. *effigiae* B, *..ies* v. | *eminente* SB, *..net* v. | 34. *speciem* I (B *..e*), *speciem repraesentat* v. | *aliqua* CP. | *sui* B, *sui*

parte SCP edd., *sunt parte* d (h *arte*). | 35. *divisaque fragmenta* dh (edd. . . *tis*). | 35. 36. *testarum effigiem* C, om. dh. | 36. *Exheb.* B, *Xebenum et* C. | 37. *poliunt* Pdh edd. | *Erythallis* S (B in ind.), *erytallis* B^2 (B *erut.*), *cristallis* C, *Eristalis* P edd., *eristilla* dh. | 38. *Erichilos* Pdh. — 172. 1. *eadem* (om. *quae*) dh edd., *sive* B. | *amphicome* edd., *empicomes* dh, *mepicores* P (C . . *pych.*). | *et . . . laudatur* om. dh. | *et* SPC edd., *sive* B. | *a Democr.* P edd. | 2. *Eumeges* B (in ind. . . *ces*), *eumethes* C (d . . *tres*). | 3. *et cap.* C. | 4. *Eumitrem* P, . . *thren* edd., *emitren* dh. | *telum* dh. | *sibi* SP edd., *ut* B, *oraculis* d (h . . *lum*). | 5. *observant* B. | 7. *Eureus* Ph, . . *neos* d Hard. | *nuculeo* B, *nucl.* Sv. | *est* om. B. | 9. *quae* I, *qui* B, *quo* Sh, *ex quo* Pd edd. | *traditur imago* Pdh. | 9. 10. *Tyri in Herc.* edd., *Herc. in Tyri* Pdh. | 10. *sed* dh. | *dii facile* P edd. (h *ti fac.*. d *diffic.*). | An *surgant?* | 11. *in* om. d edd. | *colos* om. B, sed cf. Isidor. XVI, 10, 10. | 12. *Galaxian* SB, . . *iam* v. | 14. *Galactites* P (C . . *lat.*). | *vino* C edd. vett., *Nilo* Salm. Hard. | *leuceam* dh, *leucam* Salm. edd. vett. | 15. *leucographiam* edd., *leugographitiam* C. | *synnephitim* S (C *syneph.*, C edd. vett. . . *tin*), *sinefitim* P (h . . *etit.*, d . . *tin*), *synechitim* B, *synophiten* Hard. | *in attritu* om. CP, *inattriti* h, *matti* d, *tritam* edd. | 17. *fecunda* S (Bh . . *dam*), . . *ditatem* v. | 17. 18. *traditur* SB, *dicitur* v. | 19. *mitt. . . . amnes* om. d. | *mittit* P edd. | *Nilus* om. P edd. | *amnis* P edd. | 20. *venis* om. dh. | 20. 21. *Gallaicos* CP (edd. vett. *gala.*) | 21. *invenitur* dh. | 22. *iuncta* om. dh, *autem* P edd. | *binae vel ternae* P edd., *in aetna eque* h, *terra equae* d. | *Gasidanem* edd., *gessinaden* d, *gessidanen* h (P . . *nem*). | 23. *orobi* d (h *obr.*), *olormi* CP. | *arbellis* P. | 25. *autem* om. B. | 27. *selenomantiae* SB, *et lepocinantae* P, *et lenocinanti* edd. vett., *solo memoriaeque esse* Ph, *memoriae quoque* d Hard. | 28. *crederemus . . . fecit* SB, *credamus . . . facit* e. | *ventrem* d. | 29. *curalium* I^{1}S (B . . *litium*), *corallium* d edd. (CPh . . *allum*). | 30. *nominis causa* om. d. | *nam nominis* CP. | *quod e ligno* P (dh *quo*). | *emollit* P edd., *mollit* dh. | 31. *in mari* SB, *maria* Barb. edd., *marina* CPdh. | *hanc* om. P edd., *hoc et* dh. | *fascin.* SB, *fulminibus et*

typhoni B edd. (P *etyfoni*, dh *et tonitribus*). | *Goniteam* B (in ind. . . *ia eam*), *genianam* C (P *gem.*, edd. vett. . . *anen*), *goonem* d. *gomen* h. | 34. *porraceo colore* SB, . . *cei* . . *oris* v. | 35. *vasa* (om. *aquae*) dh. | *fulgore* SB[2]dh, . . *ris* B[1]. | *accidentem* C (SB . . *te*), *accedentem* edd. vett. (P *accend.*), *accendit* dh Hard. | 35. 36. *percussu* CPdh. | 36. *sanguineo* om. d, . . *ine* h. | *mutat* om. dh Hard., . . *tatur* B, sed cf. Isidor. XVI, 7, 12. et Solin. 27, 37. | *ethiopici eadem* P, *aethiopissa* d (h *heth.*). | 37. *quam* Bdh. | *solem* om. d. | *deprend.* SB, *deprehend.* v. — 173. 1. *hoc* (om. *in*) Pdh Hard. | 2. *quibusd. quoque* Pd edd. | *precationibus* C edd. vett., cf. §. 124. al., om. B, *praecantat.* Sdh Hard. | 3. *Hefaetitis* B, *hepistitis* CP, *hephaestites* dh edd. vett. | 4. *quam* CP. | *rutilia* P, . . *las* dh, . . *lans* Hard. | 5. *si ferventem aquam addita statim refrigeret* Sd edd. (h *refrigeret addita*, om. *statim*, P *statim refrigerat addita*), cf. Isid. XVI, 15, 15. *si fervente aquae addita statim refrigescit.* | 6. *adposita* SB, *addita* v. | *statim* SB, om. v. | 6. 7. *scoryco* B, *coritho* P. | 7. *Hermu aedoeon* I[1]S (B . . *doen*), *hermuredo ron* C, *herinuredo con* P, *Hermuredion* Hard., *hermeodes* dh, *Horminodes* Barb. edd. vett. | *viril.* SB, *virid.* v. | *et al.* edd. | *vel* SB, om. v. | 10. *hoc . . . adoptavit* om. B, sed cf. Isidor. XVI, 12, 5. | 10. 11. *Trogodytica* CP, *Troglodytica regione* edd., *trogodite* d. | 11. *Hieracites* CP edd. vett. | *tota* om. dh. | *nigricans* C edd. vett. | 12. *Hymnitis* C (P *hinit.*). | *et alia* om. Ph. | *e* SB, om. v. | 14. *Aethiopiae* SBC, . . *piae gemmas* v. | 15. *praedivina* S Barb. ex Solin. 27, 46. edd., . . *nas* B, . . *nans* CPdh. | *omnia* CPdh. | *praesentave* Pdh. | 15. . 17. *Horm. . . . lucem* om. dh. | 15. 16. *Hormiscion* SB (a in ind. . . *isceon*, P . . *iceon*, Hard. . . *ision*, edd. vett. . . *esion*, C . . *ireon*), *hermiscion* B in ind. Olim coniiciebam coll. §. 166. *Hermu ischion* vel *histion.* | 17. *aureo* CP. | *portante . . . lucem* om. B. | 18. *et ob id in vase* edd. vett., *tabido in vase* CP, om. B. | 19. *et* om. Pdh. | *subditi futurae* B. | 19. 20. *praedicere* C edd. vett. | 20. *Haematitis* S, . . *tes* v. | *est* SB, om. v. | 20. 21. *sed in* C. | 21. *et in* SB, *et* v. | 22. *admitt.* CP. | *sic coarguendas* h (d *coartand.*). | 23. *Zacthalias* C, *Zaclalla* B, *Zachalia* h. | *attribuens fata* P (h *facta*), *attribuit*

fata edd. (d *facta*). | *has* CP edd. vett. | 25. *iecinoris* C, *iocinerum* Pdh edd. | 26. *dedit eandem* SB, *has dedit* CP, *dedit* h, *dedit et* d edd. | 27. *proelio* dh. | *exangui* B, *eas* C edd. vett. | *salutares* C edd. vett. | 28. *menui . . . xanthos* om. B. | *henui* C, *enui memii* P. | *ab aliis* CP. | *xuthos* d, *xithos* C, *auchos* h, *physcos* P, sed cf. Theophr. de lap. §. 37. | 29. *ita appellant* B, *appellata ita Graeci vocant* CP, *appellata a Graecis* Sdh (edd. om. *a*). | *candicantes* BC, *. . tis* P. | 31. *Ictrias* B, *icterius* dh. | *mali cute* h (d *eute*), *aliti* P edd. | *lurido* h edd., *livido* P, *aureis* d. | *surillis* h, *mamillis* d. | *et* SB, om. v. | 32. *existimata* SB, *. . tur* v. | 33. *lucidior* d, *liquidior* edd. | *folio* SB, *folio viridi* v. | *et* om. edd. | 33. 34. *paene sine pondere* SBCP edd., *spem confessa* h, *specie offensa* d. | 34. *lividis* Ph. | 35. *nigriore luridis* SB, *nigris* v. | 35. *descendentibus* C edd. vett. | 36. *hanc . . . appellant* I¹S (B *hunc*), om. v. | 37. *Indicae . . . habent* B. | *subrubro* C. | *sed* SB, om. v. | 38. *purp. sudore* SB, *sudorem purpureum* v. | *manant* B, *. . ans* S, *emanat* C edd. vett. — 174. 1. *sed raro* P edd. | *ut* om. edd. vett. | 2. *satyro* B, *alio* d. | *lucet* edd. vett. | 3. *Lepidotis* S Hard. (d *. . ped.*), *. . tes* BCPh edd. vett. | 4. *Lesbias* C edd. | *glaeba* I, *. . bas* B (C *gleb.*), *Lesbi* Sv. | *tamen* SB, om. v. | 6. *Leucopetalos* edd. vett. (d *. . tiles*). | *mini guttis* S (B *. . nii*), *imus* P, *lineis* dh Hard., *nivis* C edd. vett. | 7. *aureo* edd. vett. | *et* SB, *sed* v. | 8. *Limoniates* edd. vett. (B *Lym.*, P *. . ades*). | *quae et* CPd. | *smaragdos* B, *zmaragdus* Ph (Cd *sm.*). | 8. 9. *de lipare* Hard. (edd. vett. *lipp.*), *delectare ad* dh. | 10. *Lysimachus* Pd edd. vett. | *est aureis* P edd. | 11. *maiore* SB, *marmore* v. | *exferantur* B, *extenuentur* d. | 12. *fit chrysolitho* C (h *chrisolicotus*), *sicut crystallus* d Hard. | *interalbicante* om. h, *albicans* d (Hard. *. . cat*). | 13. *Medea* dh edd. | 14. *ab* SB, *a* v. | *Media* SB¹, *. . ea* v, vid. ad vol. II, p. 24. l. 36. | *fabulose* Pdh Hard. | 15. *saporem vero* C, *sap. autem* Pdh edd. | *Meconis* B (in ind. *. . nitis*), *. . nitetis* dh, *. . nites* edd. | *papaver* d Hard. | 16. *Mitrax* d edd. vett. | *e* S (B¹ *epesis*, B² *ephes.*), om. Pdh, *a* edd. | *venit* SB, *est accepta* CPdh (edd. *acc. est*). | 17. *ac* SBC, om. v. | *Morochthos* S Barb. e Diosc. 5, 151. (B *. . othos*), in

ind. . . *octis*), *Morochites* Pdh, *Merochthes* C (edd. vett. . . *ctes*). | 18. *colore* SB, om. v. | *Mormorion* SB, *Morion* edd. vett. (C . . *rryon*), *Morio* Pdh Hard. | *ab* SB, om. C edd. vett., *in* Pdh Hard. | *Indica* C edd. vett. | *nig.* SB, *quae nig.* v. | 19. *quae voc.* CP. | *et* SBCP, om. v. | *promniom* B (in ind. . . *on*), *prominium* dh, *prommum* P, *pramnion* codd. Barb. edd. | *cum in ea* SB, *in qua* dh edd. | 20. *carbunculus* d. | *color* S (B *cor.*), *colos* Ph edd., om. d. | *sardeae* B. | *Cyprium* om. C, *in Cypro* P. | 21. *in cipro tyro* C. | 22. *quae* om. B. | *ectypas* om. CP. | *sculpt.* B²C. | 23. *Myrrhitis* codd. Salm. (h edd. . . *tes*), *myritis* C (B *mir.*), *muritis* d (P *miur.*), *Murritis* S. | *murrae* SB, *myrrhae* v. | *facie* (om. *que*) Pdh Hard. | 23. 24. *minimae* C edd. vett. (B . . *me*), *minima* dh Hard. | 24. *gemma* dh Hard. | *odore* h om. Pd. | *unguenti* om. Hard. | *attritum* dh. | 25. *nigra* om. BPd. | *ab eminentia simili* B. *myrsinites* Bh edd. | 26. *colorem habet* P edd. | *myrti odorem* Sd edd. (CP *myrrae*, h *mirre*), *odorem murrae* B. | 26. 27. *in media gemma* (om. *est*) B. | 27. *candida* d edd., . . *das* h, om. CP. | *limbo* SB, *liro* h, *linea* d edd., *nigro* CP. | 29. *est* om. B. | *Nebrites* edd. vett. (C . . *ides*). | 30. *a* om. B. | *nebridum eius* edd. (C *nebrium*, dh *nebride*, P *nebrice*). | 31. *alia est* I, *albae* B, *est alia* dh, *est et alia* P, *et aliae* C, *sunt et aliae* edd. | *nigrae* edd., . . *ro* B. | *Nipparene generis eiusdem* B, *Nipparena* Pdh (edd. *Nymph.*). | 33. *Olca* dh Hard. (B in ind.), *olea* CP, *orca* edd. vett. | *nigris* C. | *fulvoque ac viridi* C edd. vett., *et viridi* (om. *fulvo*) P. | 34. *alii* S (B *ali*), *aliqui* v. | *et* SB, om. v. | 35. *brontia* dh edd., *broniena* C. | 36. *habere* SB, *habere quem brontia narratur* v. | *hac* SB, om. v. | *addita hac* dh, *add. ea* P edd. | 37. *lib. non amburi* om. CP. | 37. 38. *Onoc. . . . ea* om. CP, . . . *traditur* om. dh edd. — 175. 1. *ignis* S (B . . *es*), . . *em* v. | *Ostrateas* P, . . *cea* d, . . *tea* h. | 1. 2. *ostracites* edd. vett. | 2. *est* om. B. | *ceramitide* S, . . *mite* B, om. P, *aliter* C, *altera* dh edd. | *achatae* SB, . . *ti* v. | 3. *illa, cum pol.* SB, *achates politura* v. | *huic* SB, *duriori* v. | *tantaque* CP. | *duritia inest* SB, *inest vis* v. | 4. *alia* C. | *gemmae* om. B, . . *ma* (*scalpatur*) C. | *Ostritidi* S Man. Dal., *ostrite* B (in ind. *osirilis*), *ostrititidi* d, *ostracitidi* h edd., . . *acidi* CP. |

ostreae C. | 5. *a sim. nom.* SB, *nomen similitudine* C, *nomen in similitudinem* v. | 6. *nigro* B. | *colore* d. | *obsiano* SCP (B *ops.*), *obsidiano* v. | 7. *priore* B, *primo* P. | 9. *Samo* Pdh. | *et ut* SB, *ut* edd., om. Pdh. | 9. 10. *et in litoribus Hispaniensis oceani* Pdh edd. | 11. *Panchrum* CP, *partrus* d. | 11. 12. *Pangonius* Barb. edd. | 13. *facit* SB, *cavet* dh Hard. (P *can.*, edd. vett. . . *etur*). | 14. *eam* SB, *eadem* v. | *Veneri* om. B, *inveniri* CP. | 15. *adiutam* B (h *ad vit.*, d *ad mt.*), *additam ei* SP edd. | 16. *hanc . . . vocant* om. B. | *quidam hanc* Sdh edd. | *panerast.* S (B in ind.), *panebast.* Cdh, *pansebast.* P edd. | 17. *atris* CP edd. vett. | 18. *alias* dh. | 18. 19. *eosd. colores* (om. *linias*) CP. | 19. *Pthoginos* B, *Philogenos* P (C *phylogem.*). | 20. *quem* dh edd. | *chrystim* B, . . *siten* dh edd. | *ocreae* P, *ostreae* C edd. vett., *ostraceae* d. | 22. *fit ab oris* S (B *toris*, C *ore*, P Hard. *ora*), *filo ab ore* edd. vett., *ficatiris* h (d *phic.*). | 23. *albo* SB, *candido* v. | *Paeanitides* I[1]S (B in ind.), *paeanides* B, *Paeant.* v. | *gaeanidas* S (B in ind.), *gean.* BC, *geann.* h (d . . *amn.*), *gemanidas* P, *gemon.* codd. Barb. edd. | 24. *praegnates* I, vid. ad vol. IIII. p. 22. 1., . . *nas* B[1], . . *nantes* Sv. | 25. *natales* SCP (B . . *lis*), *nam tales* v. | *iis* I[1]S (B *is*), om. v. | *et iuxta* I[1] propter Pausan. IX, 33, 1. | 25. 26. *Tiresiae inveniuntur* Ph edd. (d . . *nitur*). | 26. *speciesque est* CP, *specie* dh edd. | 27. *ad* SBC, *et ad* v. | 28. *fulgentis* SB, . . *tes* Pd edd., . . *tem* h. | *spargens* SB, . . *git* v. | *Sacdam* B, *sagdan* P, *sagadam* d (h . . *dan*). | *vocant et* B, om. Sv. | 29. *adhaerentem*, *ut ferunt* B, *adhaerescentem* Sv. | 29. 30. *Samothraca* SB, . . *cia* (ut 6, 217.) v. | 30. *dat sui nom.* B (S *eiusdem dat*), *eiusdem nominis gemmam dat* v. | 31. *Sauritin* Hard., . . *item* CP, . . *iten* edd. vett., *Sauritis* dh. | *vena est terrae* (om. *in*) dh. | *similis viridis* Pdh. | *lacerti* Pdh edd. | *dissecta* dh, . . *te* P, . . *ti* edd. | 32. *ventre inveniri tradunt* B, om. dh. | *praesentat* CPh edd. vett. | 32. 33. *Selenites* CP edd. vett. | 33. *et mell.* CP. | 33. 34. *continet* C. | *ea* SB, *eam* v. | 35. *sideris speciem*, *si verum est* SB, *numero* CP edd. vett. (dh Hard. . . *ris*). | *nascique putatur* P edd. vett., *nascitur* dh Hard. | 35. 36. *Siderites* edd. vett. | 36. *est* SB, om. edd., *et* C, *etiam* Pdh. | 36. 37. *litigio . . . fit* om. B. | 36. *interlata* Pdh. | *dis-*

cordiam C. | 36. 37. *quaeque* om. Pdh. | 37. *nasc. in Aeth.* om. d. | 38. *spongiae nomen* (om. *suum*) Pd edd. — 176. 1. *Syrtitides* I[1]S (B . . *titis*), *Syrtides* Pdh Hard., . . *titae* edd. vett. | 2. *et* om. Ph. | *Lucaniae* I[1]S (B *luyc.*), *in Lucania* v. | *e* om. Pdh. | 3. *colore fulg.* (om. *croco re*) B. | 4. *stipulam retinente* C. | *perparva* C. | 5. *clavata* B. | 6. *venit, nigra* B, *nigra est* SPd edd. (h . . *ger*). | 7. *a* h edd., *ad* (*radicem*) CP. | *nitrum* Pdh Hard. | *sanguineum* CPh edd. vett. | *ochrum* B, *candidum* P edd. vett. (C . . *dam*). | 9. . *candido* C, *cordis* Sv. Plinius videtur scripsisse *colore candido et specie cordis.* | 10. *mulc eam* I, *mulc* S (B in ind.), *muchulam* Hard., *muculamque* edd. vett., *muculaquam* C (P . . *ulla*), *macula* d, *maclam* h. | *Thraciam* C, *tragia* d, *tratiam* P. | 11. *viridis* Sd edd., *ligdini* CP, *insignia* h. | *pallidi in tertio* CP (h . . *dior*), *pallidior tertia* Sd edd. | 13. *in colore cineris* C. | *nuculeus* I, cf. §§. 161. et 188. (Pdh Hard. *nucl.*), *nucleo similis* SC. | 14. *lingentium* C edd. vett. (d Hard. *ung.*), *linguentum* P (h *ung.*), *tinguentium* S. | 14. 15. *pellit frangitque* CPh. | 16. *crines* SC edd. vett. (B in ind.), . . *nis* Pdh Hard. | *continet* Pdh Hard. | *in se* om. Hard., *in* (om. *se*) edd. vett. | 17. *Veis* I, *Veiis* Sdh edd., *a veis* P, *a veriis* C. Cf. Isidor. XVI, 11, 5., ubi codd. Mon. habent *ab eis.* | 19. *Zathenen* SC (P . . *nem*, B in ind. . . *thaene*), *zacenen* d, *Zanthenem* h edd. | 21. *Zamilamfis* B in ind., *zmilatis* P, *zmylacis* C, *zmilaces* edd. vett. (Apud Isidor. XVI, 15, 14. codd. Monn. habent a *zimilantus*, b[1]d[1] . . *anitius*, b[2]cd[2] . . *anicus*). | 22. *proconnisso* C, . . *onneso* P. | 23. *Zoranisceos* dh Hard., . . *niscaea* S (B in ind.), *zoranisseos* C (P *oran.*, edd. vett. . . *nisios*). | 25. *etiamnunc* P. | 27. *corporis* C edd. vett., . . *rum* SPdh Hard. | *iecinore* C. | 28. *Addedunefe ros. Adadyopthalmos. Adadyodactylos* B in ind., *Adadurenis* C, *Adurencis* Ph, *Adnenepros* d. Videtur Plinius tale quid scripsisse: *Adadu nephros dicitur quasi Adadu dei ren, Adadu ophthalmos et Adadu dactylos eiusdem oculus et digitus dei.* | 29. *Syris* (om. *a*) edd. vett. | 30. *cum onyche* S codd. Gel. edd., *conice* P, *synonice* d (h *sin.*). | *simul* om. d. | 32. *cognominatur* Ph. | *carcinea* B in ind. | 34. *scauri* CP, *scari piscis* Sdh edd. | *trigilitis* C, . .

glites edd. vett. | 35. *itemque alia* C (edd. *item*), *item alias* (*uilloque*) d, *temallias* h (P *hem.*), *hyophthalmos* S (B in ind. *hyoopth.*). | *et* om. d, *est et* C. | *agyris collo* P, *acrius collo est aries* h (d om. *acrius*). | *geranites* edd. vett., om. dh. | *hieracitis* om. CP. | 35. 36, *ab accip.* CP, *accipitris* Sh edd., *acopinis* d. | 36. *aetitis aquilae* I, *aetitis a colore aquilae* S (edd. vett. . . *tes*), *ethytis colore* C, *colore echitus aquilae* d (h *est col.*), *chitis aquilae collo* P. | *candida a* I, . . *data* Sdh, *candicante* edd. (P *excand.*). | *ignota* P (C . . *tam*). | 38. *est* om. dh. | *sanguineo* C (Pdh *et sang.*). — 177. 1. *cingit* dh. | 1. 2. *illis . . . similis* om. P. | 2. *similis . . . est* om. dh. | *draconi* CP. | *itemque* CP, *item* Sv. | *ex aspide* d (h . . *ce*). | 3. *vocant* Pdh. | *timictoniam* S ex B in ind. (C *tymicl.*), *timicomam* h, *tuniclomam* P, *inimicorum* d, *chelidoniam* Barb. edd. Ex 8, 86. coniicias legendum esse *timesictoniam.* | *inventio* P, . . *nta* dh. | 4. *aranearum* P, *rerum* dh. | 5. *milii granis velut sparsis* dh edd. (P *veluti spisis est*). | 6. *e truncis* dh edd. | *quae* CP, *haec* Sv. | 7. *in candido perlucet* om. B. | *collucet* C edd. vett. | *polis* h, *oculis* d. | 7. 8. *quae . . . distinguitur* om. B. | 8. *et edere* P, *etiam ederae* edd. vett. (h *et amed.*, C *hed.*). | *distinguitur* SC, . . *ncta* v (h . . *tam*). | *cyamea* edd., *cymea* C (P *cim.*), *cimata* dh. | 9. *sed fracta* om. P, . . . *fabae* om. d. | *pyrena* C (P *pir.*). | 10. *nuculeo* B[1], . . *cleo* Sv, *mula* C. | *dicta* B, *dicta est* Sv. | *inesse* om. B. | 11. *Phoen. ut bal.* S (B *foen.*), cf. ind. om. v. | 11. 12. *colorem* C edd. vett. | 12. *adamantinam duritiem* Pdh. | *ut narrent* SB, . *Narrant* d edd., *inesse narrant* Ph. | 13. *in ignis etiam* S (B . . *nes*), *etiam in ignes* C (d edd. *in ignem*, Ph *igni*). | 14. *est* SB, om. v. | *digitorum* B. | *polygonus* CP, . . *liximus* dh. | 14. 15. *multis distincta lineis* B, cf. §. 152., *in zonis multis* C, *in nigro multis zonis* SPdh (edd. *nigra*, om. *in*). | 15. *Astrapaea* B, . . *piae* h edd. | *in . . . cyaneo* om. B. | *in nigro* dh Hard. | *cyano* P. | 15. 16. *a discurrentibus* B. | 16. *in med.* SB. | *radiis* B, *rapidi* dh. Vide ne codici B fuerit obsequendum. | 16. *in phalangonitide* C (P *phalag.*), *in phlegontide* edd. vett., *imago de* dh. | *intus* om. P. | 16. 17. *ardere quaedam videtur flamma* Pdh edd. (C *arida*). | 17. *anthracide* P,

anthracite h (B ..*cites*, d ..*tite*). | 17. 18. *discurrere* B, *disc. aliquando videntur* P edd., *discurrunt aliquando et nigrae* dh. | 18. *enhygros* SB, ..*dros* v. | 19. *est* om. B. | *levi* B, *lenis* d. | *admodum* BC. | *fluctuat* om. B. | *veluti* om. C, *uti* (*novis*) B. | 20. *Polytrix* C edd. vett. (B in ind.), ..*ytrex* B, ..*ithryx* P, ..*ytrichos* Hard., *polycromum* d, ..*itonium* h. | *capillaturam ostendit* SB, ..*atur* v. | *defluia* B, ..*uvia* SP edd., *de pluvia* dh. | 20. 21. *comam* Pdh. | 21. *a panth.* SB, *pantherae* Pdh edd. | *leont. pardalios* om. Bh, vid. ad p. 176. 35. | 22. *drosolithum* SB, *dros. herbaceus* C, *drosolithum aureus*, *chrysoprasum herbaceus* P (v *chrysol.*). | 23. *melichrus est melleus* S (B ..*chrys*), *melitron melleus* C, *melleus melichron* P, ..*chrota* edd., ..*crin* dh. | *quamvis plura* dh edd. | *eius genera sint* edd., *genera melichrorum sint* h (d ..*chrotorum*). | *melichloron* edd. vett., *mellichroros* P (C ..*choros*). | *est* om. CPdh. | 24. *gemina* P (C ..*ma*). | *flava ... mellea* CP. | *crocian* Bdh (S add. *vocant*), ..*cias* CP, ..*cia* edd. | *a croco* C. | 24. 25. *similitudinem quand. sparg.* B (S ad superiora trahens), om. v. | 25. *polian* SB (h ..*am*), ..*ias* P, ..*ia* d edd. | *canities* (sc. *appellat*) I, ..*tiem* SB, *canitiem quandam inducit*, *eandemque duriorem nigro* P (dh *quand. sardi*, edd. *quand. sparti*, dh edd. om. *que*). | 25. 26. *spartopolian* SB, ..*polia* CP (dh ..*polla*), ..*polios* edd. | 26. *rarior* B, ..*orem* S, om. v. | *rhodites* edd. vett. (P *rod.*). | *rosae sim. est* SB, *a rosa* (om. *similis*) CP edd. (dh om. *a*). | *est. malitis mali* P (C om. *est*), *est. melitis mali coloris* dh edd. | *aeri* SB, *erei* dh, *aeris* P edd. | 27. *fici* Ph edd. | *bostrygitis* B in ind., *borsycitis* B, *ratio nominum non est. Borsicite* P (C edd. *in borsycite*, dh *in his. borsicitis*). | *ramoso* C, ..*sae* h, ..*se* P, *ramo* d. | *vel ... candidis* (l. 28.) om. dh. | *vel* SB, *aut* P edd. | 28. *chernitis* I[1]S, *chem.* B, *nec gemytis* C (P *gemitis*, edd. *gemite*). | 29. *Ananchitide* Ph edd., *ancantitide* d, *anancites quem* B. | *necrom.* P. | *evocare* B. | 30. *synochites quem* B. | *teneri ... evocatas* I (B *detinere ... evocatas adfirmant*), *umbras inf. evoc. teneri* v. | 31. 32. *dendr. ... hebetari* om. dh. | 31. *suffusa* B. | *securium* SB, ..*ris* v. | 32. *hebetari adseverant* B. | *Sunt* B, *Et sunt* Sv. | 33. *bar-*

bara SBC, . . *ri* v. | 34. *non gemmas* B, om. Sv. | 35. *et nasc.* B, *nasc. et* SPd edd., *nasc.* (om. *et*) h. | *sine* B, *ac sine* Sv. | 36. *sicut* SB (CP . . *uti*), *ut* dh edd. | 36. 37. *olim in met. aur. Lampsaci unam inventam* S (B *laps.*), *Lamps. in met. aur. una inventa* P edd., *selemnsacam unam invenio in met. aur. repertam* d (h *selemsac.*). | 38. *sit* SBh, *est* d, *fuit* P edd. | *auctor* S, *ut auct.* v. | 38. 178. 1. *volgo latissimae* B, *vulgatae* d, *vulgatae famae* h. | 2. *quas* SBCP, om. v. | 3. *terreno pulvere* (om. *vitiosoque*) h (d *terrae*). | 5. *in* om. Bdh. | 6. *secant.* S vet. Dal., *sectant.* v, *spectant* B. | 7. *factas* SB, *fecere* v. | *regum* om. C. | *front. ac* om. h. | *ac* SB, *atque* v. | 8. *et* om. dh. | 9. *acrimoniam* P Hard., *acriora* C edd. vett. | 10. *abhorr. . . . accedere* om. B. | *abhorrentis* vir doctus ap. Barb. Strack., cf. §. 113. et 30, 28., . . *tes* Sv. | *sunt* om. dh. | *excedere* d (h . . *cid.*). | 11. *calliditati* dh. | *contigit* h edd. | *ut quaedam* B. | 12. *physes* Ph edd. | 13. *in is* B[1] (B[2]C *his*), *nimis* h, om. d. | *vendicantes* CP, . . *dentes* dh. | 14. *et* Bh, *ex* Sv. | *conficta* om. B. | 15. *immo vero* om. d edd., *vero* om. CPh. | *plebeis* I, . . *beiis* SPh edd., . . *bis* Bd. | 15. 16. *rarorum* edd. vett., . . *arum* CP. | 16. *genere* SB, . . *rum* dh edd., om. CP. | *dictu dignos* edd. (h . . *no*), *dictu* (om. *dign.*) CP. | *erat* edd. | *illud vero* CP edd. vett. | 17. *meminisse* om. B. | *ac* d edd. | 19. *mutata saepius* dh Hard. | 20. 21. *observationes* C edd. vett. | 22. *aut* om. dh. | *videntur eae* B. | 23. *dein* C. | *lentecula* B, vid. ad p. 168, 20., *lentic.* Sv. | 24. *epipedos* S Turneb. Adv. I, 21. (B *epicp.*), *clypeidos* CP edd. vett., *clitedos* dh, *cycloides* Salm. Hard. | 25. *a* om. C. | *discernere* SB Isidor. XVI, 15, 27., . . *nendi* v. | 26. *veris gemmis* v, *vitrei* B. | *generis alterius in aliud* SBC, *in alterius generis* v (P om. *alterius . . . glutinantur* l. 27.). | 27. *ut* SB, *et* C, om. v. | *e ternis* Hard. ex Isidoro, *alternis* B, *e cerauniis* C edd. vett., *e granatis* dh. | *glutinentur* B. | 28. 29. *aliumde* (ter) B. | 31. *demonstrabo* SBC, . . *arim* v. | *e cr.* Ph. | 31. 32. *zmaragdi tingantur* Ph (d edd. *ting. smar.*). | 32. *aliasque* SB, . . *aeque* v. | *sardonychem* S (B . . *nicem*), . . *nyx* v. | 33. *ceteras* SB, . . *rae* v. | *enim* SB, om. v. | 35. *fraudem* dh. | *moneri* SB, *muniri* d edd. (h *muni*), *munire* C, *minui* P. | 36. *Igitur* SB, om. v. | *princ. cui. gen.* SB, *prin-*

cipalibus quibusque generibus v (d *quibuslibet*). | 37. *translucentem* CP. | *provocari* dh. | 37. 38. *aut . . . horam* om. d. — 179. 1. *plurimis* d. | *pondere* est ultima vox codicum dh. | 1. . . 3. *si graviores* (om. *enim . . . gelidiores*) P edd. | 3. *factitiis* edd. vett. | *pusula* I¹S (B *puns.*), *pus ulae* P Hard. (C edd. vett. *pust.*). | *e* I¹S, *et* B, *in* v. | 4. *adparet* S (B *app.*), *appareat* v. | *cocte* B¹, *cote* B². | *et capillamenta* B, *e ..to* v. | *frigoris* CP. | 5. *nitor* est ultima vox codicum CP. | 6. *cussi* B. | *paulum quod* edd. | *lima* I¹S, cf. 34, 43. *e reliquiis limae*, *ima* B, *lamna* edd. | *ferrea* edd. | *teratur* edd., unde olim coniiciebam: *in lamna ferri torreatur.* | 7. *experimento* edd. | *excussa te* B. | 8. *Obsidianae* edd. | 9. *scarificant* edd. | 9. 10. *Fictitiae scarificationes candicantium fugiunt: tantaque* edd. | 11. *verum omnes* edd. | 12. *is* B¹, *his* B² edd. | 13. *Acesinus* S coll. 6, 71., *acaecinus* B, *Acesines* edd. | 14. *Indiae* B. | 15. *Et iam* edd. | *naturae* om. B. | 16. 17. *conveniat* edd. | 17. *et quac.* edd. | 18. *in* om. edd. | 19. *optinent* B¹, *obtinens* edd. | 23. 24. *etenim contingit procurrentis positio* Hard. (edd. vett. *recurr.*). | 28. *olea* edd. | 29. *ullis* B, *praeferri ullos* S edd. | 29. 30. *vernaculis animadverto* S edd. | 30. 31. *libuit* edd., sed cf. 3, 138. | 31. *terris* om. edd. | *et iis* edd. | *in se* edd. | 34. *mari* est ultima vox exemplarium editorum antequam a me (anno MDCCCXXXI.) in cod. B inventa sunt ea quae sequuntur (vid. praefat.). | 35. *ferucem* I¹S, *facem* B. | 36. *metallorum* I¹S, *aliorum* B. | 37. *suis* I¹S, *uis* B. — 180. 5. *myrrinis* B, sed vid. ad p. 145. 27., *murr.* S. | 5. 6. *lasere, in fronde* I¹S, *in lasere. fronde* B¹ (B² *..are*). | 8. *opolisamo* B¹. | 10. *testitudinum* B. | 11. *ladanum* I¹S, *lanum* B. | 12. *iis* I¹S, *his* B. | 12. 13. *purpurae* I¹S, *..ra* B. | 13. *bellicos* I¹S, *..cas* B. | 16. *decumum* S (I¹ *decim.*), *demum* B. | *vicens.* B, *vices.* S.

C. PLINI SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBRI XXXIII—XXXVII.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXIII.

(Sect. 1.) Metalla nunc ipsaeque opes et rerum pretia 1
dicentur tellurem intus exquirente cura multiplici modo,
quippe alibi divitiis foditur quaerente vita aurum, argentum,
electrum, aes, alibi deliciis gemmas et parietum digitorum-
que pigmenta, alibi temeritati ferrum auro etiam gratius in-
ter bella caedisque. persequimur omnis eius fibras vivimus-
que super excavatam, mirantes dehiscere aliquando aut in-
tremescere illam, ceu vero non hoc indignatione sacrae
parentis exprimi possit. imus in viscera et in sede ma- 2
nium opes quaerimus tamquam parum benigna fertilique
qua calcatur. et inter haec minumum remediorum gratia
scrutamur, quoto enim cuique fodiendi causa medicina est?
quamquam et hoc summa sui parte tribuit ut fruges, larga
facilisque in omnibus quaecumque prosunt. illa nos peremunt, 3
illa nos ad inferos agunt quae occultavit atque demersit, illa
quae non nascuntur repente. mens ad inane evolans reputet
quae deinde futura sit finis omnibus saeculis exhauriendi eam,
quousque penetratura avaritia. quam innocens, quam beata,
immo vero etiam delicata esset vita, si nihil aliunde quam
supra terras concupisceret, breviterque, nisi quod se-
cum est!

(2.) Eruitur aurum et chrysocolla iuxta, ut pretiosior 4
videatur nomen ex auro custodiens. parum enim erat unam
vitae invenisse pestem, nisi in pretio esset auri etiam sanies.
quaerebat argentum avaritia, boni consuluit interim invenisse
minium, rubentisque terrae excogitavit usum. heu prodiga
ingenia, quot modis auximus pretia rerum! accessit ars pi-
cturae et aurum argentumque caelando carius fecimus, di-
dicit homo naturam provocare. auxere et artem vitiorum

inritamenta, in poculis libidines caelare iuvit ac per obsce-
5 nitates bibere. abiecta deinde sunt haec et sordere coepere,
et auri argentique nimium fuit. murrina ex eadem tellure et
crystallina effodimus quibus pretium faceret ipsa fragilitas.
hoc argumentum opum, haec vera luxuriae gloria existi-
mata est, habere quod posset statim perire totum. nec hoc
fuit satis, turba gemmarum potamus et zmaragdis teximus
calices, ac temulentiae causa tenere Indiam iuvat, et aurum
iam accessio est.

6 Cap. 1. (3.) Utinamque posset e vita in totum abdicari
sacrum fame, ut celeberrimi auctores dixere, proscissum
conviciis ab optumis quibusque et ad perniciem vitae reper-
tum, quanto feliciore aevo cum res ipsae permutabantur
inter sese, sicut et Troianis temporibus factitatum Homero
7 credi convenit! ita enim, ut opinor, conmercia victus gratia
invecta. alios coriis boum, alios ferro captivisque rebus
emptitasse tradit, quamquam ipse iam mirator auri aestima-
tiones rerum ita fecit ut C boum arma aurea permutasse
Glaucum diceret cum Diomedis armis VIIII boum. ex qua
consuetudine multa legum antiquarum pecore constat etiam
Romae.

8 (4.) Pessumum vitae scelus fecit qui primus induit digi-
tis, nec hoc quis fecerit traditur. nam de Prometheo omnia
fabulosa arbitror, quamquam illi quoque ferreum anulum de-
dit antiquitas, vinculumque id, non gestamen, intellegi vo-
luit. Midae quidem anulum quo circumacto habentem nemo
9 cerneret quis non etiam fabulosiorem fateatur? Manus et
prorsus sinistrae maxumam auctoritatem conciliavere auro,
non quidem Romanae, quarum in more ferrei erant et vir-
tutis bellicae insigne. De regibus Romanis non facile dixe-
rim. nullum habet Romuli in Capitolio statua nec praeter
Numae Servique Tulli alia ac ne L. quidem Bruti. hoc in
Tarquiniis maxume miror, quorum e Graecia fuit origo, unde
hic anulorum usus venit, quamquam etiam nunc Lacedaemone
10 ferreo utuntur. sed a Prisco Tarquinio omnium primo filium,
cum in praetextae annis occidisset hostem, bulla aurea dona-
tum constat, unde mos bullae duravit, ut eorum qui equo
meruissent filii insigne id haberent, ceteri lorum. et ideo

miror Tarquini eius statuam sine anulo esse. quamquam et de nomine ipso ambigi video. Graeci a digitis appellavere, apud nos prisci ungulum vocabant, postea et Graeci et nostri symbolum. Longo certe tempore ne senatum quidem Roma- 11 num habuisse aureos manifestum est, siquidem iis tantum qui legati ad exteras gentis ituri essent anuli publice dabantur, credo, quoniam ita exterorum honoratissimi intellegebantur. neque aliis uti mos fuit quam qui ex ea causa publice accepissent, volgoque sic triumphabant, et cum corona ex auro Etrusca sustineretur a tergo, anulus tamen in digito ferreus erat aeque triumphantis et servi fortasse coronam sustinentis. sic triumphavit de Iugurtha C. Marius aureum- 12 que non ante tertium consulatum sumpsisse traditur. hi quoque qui ob legationem acceperant aureos in publico tantum utebantur iis, intra domos vero ferreis, quo argumento etiam nunc sponsae muneris vice ferreus anulus mittitur, isque sine gemma. Equidem nec Iliacis temporibus ullos fuisse anulos video, nusquam certe Homerus dicit, cum et codicillos missitatos epistularum gratia indicet et conditas arcis vestis ac vasa aurea argenteaque, et eas conligatas nodi, non anuli nota. sortiri quoque contra provocationes duces non anulis tradit. fabricae etiam deum fibulas et alia muliebris cultus sicut inauris in primordio factitasse, sine mentione anulorum. Et quisquis primus instituit cunctanter id fecit, laevis 13 manibus latentibusque induit, cum, si honos securus fuisset, dextra fuerit ostentandus. quodsi inpedimentum potuit in eo aliquod intellegi, etiam serioris usus argumentum est, et maius in laeva fuisset qua scutum capitur. est quidem apud eundem Homerum virorum crinibus aurum inplexum, ideo nescio an prior usus a feminis coeperit.

(5.) Romae ne fuit quidem aurum nisi admodum exiguum 14 longo tempore. certe cum a Gallis capta urbe pax emeretur, non plus quam ∞ pondo effici potuere. nec ignoro ∞∞ pondo auri perisse Pompei III. consulatu e Capitolini Iovis solio a Camillo ibi condita, et ideo a plerisque existimari ∞∞ pondo conlata. sed quod accessit ex Gallorum praeda fuit detractumque ab iis in parte captae urbis delubris. Gallos cum auro 15 pugnare solitos Torquatus indicio est. adparet ergo Gallo-

rum templorumque tantundem nec amplius fuisse, quod qui-
dem in augurio intellectum est, cum Capitolinus duplum
reddidisset. illud quoque obiter indicari convenit — et iam
de anulis sermonem repetivimus —, aedituum custodiae eius
conprehensum fracta in ore anuli gemma statim exspirasse et
16 indicium ita exstinctum. ergo ut maxume ∞∞ tantum pondo,
cum capta est Roma, anno CCCLXIIII. fuere, cum iam ca-
pitum liberorum censa essent CLII milia DLXXIII. in eadem
post annos CCCVII, quod ex Capitolinae aedis incendio ce-
terisque omnibus delubris C. Marius filius Praeneste detu-
lerat, $\overline{XIIII}$ pondo, quae sub eo titulo in triumpho transtu-
lit Sulla et argenti $\overline{VI}$. idem ex reliqua omni victoria pridie
transtulerat auri pondo $\overline{XV}$, argenti pondo $\overline{CXV}$.

17 (6.) Frequentior autem usus anulorum non ante Cn. Fla-
vium Anci filium deprehenditur. hic namque publicatis diebus
fastis quos populus a paucis principum cotidie petebat tantam
gratiam plebei adeptus est, — libertino patre alioqui geni-
tus et ipse scriba Appi Caeci, cuius hortatu exceperat eos
dies consultando adsidue sagaci ingenio promulgaratque, —
ut aedilis curulis crearetur cum Q. Anicio Praenestino, qui
paucis ante annis hostis fuisset, praeteritis C. Poetelio et
18 Domitio quorum patres consules fuerant. additum Flavio ut
simul et tribunus plebei esset, quo facto tanta indignatio
exarsit ut *anulos abiectos* in antiquissimis reperiatur
annalibus. fallit plerosque quod tum et equestrem ordinem
id fecisse arbitrantur. at enim adiectum hoc quoque: *sed
et phaleras positas*, propterque nomen equitum adiectum
est, anulos quoque depositos a nobilitate in annalis relatum
19 est, non a senatu universo. hoc actum P. Sempronio P. Sul-
picio consulibus. Flavius vovit aedem Concordiae, si populo
reconciliasset ordines. et cum ad id pecunia publice non de-
cerneretur, ex multaticia faeneratoribus condemnatis aedi-
culam aeream fecit in Graecostasi, quae tunc supra comitium
erat, inciditque in tabella aerea factam eam aedem CCIIII an-
20 nis post Capitolinam dedicatam. ita CCCCXLVIIII a condita
urbe gestum est et primum anulorum vestigium exstat, pro-
miscui autem usus alterum secundo Punico bello, neque
enim aliter potuissent trimodia anulorum illa Carthaginem ab

Hannibale mitti. Inter Caepionem quoque et Drusum ex
anulo in auctione venali inimicitiae coepere, unde origo so-
cialis belli et exitia rerum. ne tunc quidem omnes senatores 21
habuere, utpote cum memoria avorum multi praetura quoque
functi in ferreo consenuerint — sicut Calpurnium et Manilium,
qui legatus Gai Mari fuerit Iugurthino bello, Fenestella tra-
dit et multi L. Fufidium illum ad quem Scaurus de vita sua
scripsit —, in Quintiorum vero familia aurum ne feminas qui-
dem habere mos fuerit, nullosque omnino anulos maior pars
gentium hominumque etiam qui sub imperio nostro degunt
hodieque habeat. non signat oriens aut Aegyptus etiam nunc
litteris contenta solis. Multis hoc modis ut cetera omnia lu- 22
xuria variavit gemmas addendo exquisiti fulgoris censuque
opimo digitos onerando, sicut dicemus in gemmarum volu- 37, 2 sqq.
mine, mox et effigies varias caelando, ut alibi ars alibi ma-
teria esset in pretio. alias dein gemmas violari nefas putavit
ac, ne quis signandi causam in anulis esse intellegeret, solidas
induit. quasdam vero neque ab ea parte quae digito occulta- 23
tur auro clusit aurumque milis lapillorum vilius fecit. contra
vero multi nullas admittunt gemmas auroque ipso signant. id
Claudi Caesaris principatu repertum. Nec non et servitia iam
ferrum auro cingunt — alia per sese mero auro decorant —,
cuius licentiae origo nomine ipso in Samothrace id institutum
declarat. Singulis primo digitis geri mos fuerat qui sunt mi- 24
numis proxumi. sic in Numae et Servi Tulli statuis videmus.
postea pollici proxumo induere, etiam deorum simulacris,
dein iuvit et minumo dare. Galliae Britanniaeque medio di-
cuntur usae. hic nunc solus excipitur, ceteri omnes oneran-
tur, atque etiam privatim articuli minoribus aliis. Sunt qui 25
uni tantum minumo congerant, alii vero et huic tantum unum
quo signantem signent. conditus ille ut res rara et iniuria
usus indigna velut e sacrario promitur, et unum in minumo
digito habuisse pretiosioris in recondito supellectilis osten-
tatio est. iam alii pondera eorum ostentant. aliis pluris
quam unum gestare labor est, alii bratteas infercire le-
viore materia propter casum tutius gemmarum sollicitudini
putant, alii sub gemmis venena cludunt, sicut Demosthenes
summus Graeciae orator, anulosque mortis gratia habent.

26 denique ut pluruma opum scelera anulis fiunt! quae fuit
illa vita priscorum, qualis innocentia, in qua nihil signaba-
tur! nunc cibi quoque ac potus anulo vindicantur a rapina.
hoc profecere mancipiorum legiones, in domo turba ex-
terna ac iam servorum quoque causa nomenclator adhiben-
dus. aliter apud antiquos singuli Marcipores Luciporesve
dominorum gentiles omnem victum in promiscuo habebant,
27 nec ulla domi a domesticis custodia opus erat. nunc rapien-
dae conparantur epulae pariterque qui rapiant eas, et clavis
quoque ipsas signasse non est satis. gravatis somno aut
morientibus anuli detrahuntur, maiorque vitae ratio circa
hoc instrumentum esse coepit, incertum a quo tempore.
videmur tamen posse in externis auctoritatem eius rei in-
tellegere circa Polycraten Sami tyrannum, cui dilectus ille
anulus in mare abiectus capto relatus est pisce, ipso circiter
28 CCXXX. annum urbis nostrae interfecto. celebratior qui-
dem usus cum faenore coepisse debet. argumento est con-
suetudo volgi ad sponsiones etiamnum anulo exsiliente, tracta
ab eo tempore quo non erat arra velocior, ut plane adfir-
mare possimus nummos ante apud nos, mox anulos coepisse.
42 de nummis paulo post dicetur.
29 (7.) Anuli distinxere alterum ordinem a plebe, ut semel
coeperant esse celebres, sicut tunica ab anulis senatum,
quamquam et hoc sero, volgoque purpura latiore tunicae
usos invenimus etiam praecones, sicut patrem Luci Aeli
Stilonis Praeconini ob id cognominati. sed anuli plane ter-
tium ordinem mediumque plebei et patribus inseruere, ac
quod antea militares equi nomen dederant hoc nunc pecuniae
30 indices tribuunt. nec pridem id factum. divo Augusto de-
curias ordinante maior pars iudicum in ferreo anulo fuit,
iique non equites sed iudices vocabantur. equitum nomen
subsistebat in turmis equorum publicorum. iudicum quoque
non nisi quattuor decuriae fuere primo, vixque singula milia
in decuriis inventa sunt nondum provinciis ad hoc munus
admissis, servatumque in hodiernum est ne quis e novis ci-
31 vibus in iis iudicaret. 2. Decuriae quoque ipsae pluribus
discretae nominibus fuere, tribunorum aeris et selectorum
et iudicum. praeter hos etiamnum nongenti vocabantur ex

omnibus electi ad custodiendas suffragiorum cistas in comi-
tiis. et divisus hic quoque ordo erat superba usurpatione
nominum, cum alius se nongentum, alius selectum, alius tri-
bunum appellaret.

(8.) Tiberi demum principatu, nono anno, in unitatem 32
venit equester ordo, anulorumque auctoritati forma consti-
tuta est C. Asinio Polione C. Antistio Vetere coss. anno
urbis conditae DCCLXXV., quod miremur, futili paene de
causa, cum C. Sulpicius Galba iuvenalem famam apud prin-
cipem popinarum poenis aucupatus questus esset in senatu
volgo institores eius culpae defendi anulis. hac de causa
constitutum ne cui ius esset nisi qui ingenuus ipse, patre,
avo paterno HS. $\overline{\text{CCCC}}$ census fuisset et lege Iulia theatrali
in XIIII ordinibus sedisset. postea gregatim insigne id ad-
peti coeptum. propter haec discrimina Gaius princeps de- 33
curiam quintam adiecit, tantumque enatum est fastus ut quae
sub divo Augusto inpleri non potuerant decuriae non capiant
eum ordinem, passimque ad ornamenta ea etiam servitute
liberati transiliant, quod antea numquam erat factum, quo-
niam in ferreo anulo et equites iudicesque intellegebantur.
adeoque id promiscuum esse coepit ut apud Claudium Caesa-
rem in censura eius unus ex equitibus Flavius Proculus
quadringentos ex ea causa reos postularet. ita dum separa-
tur ordo ab ingenuis, conmunicatus est cum servitiis. iudi- 34
cum autem appellatione separare eum ordinem primi omnium
instituere Gracchi discordi popularitate in contumeliam se-
natus, mox debellata auctoritas nominis vario seditionum
eventu circa publicanos substitit et aliquamdiu tertiae sortis
viri publicani fuere. M. Cicero demum stabilivit equestre
nomen in consulatu suo Catilinanis rebus, ex eo ordine
profectum se celebrans eiusque viris peculiari popularitate
quaerens. ab illo tempore plane hoc tertium corpus in re
publica factum est, coepitque adici senatui populoque Ro-
mano et equester ordo. qua de causa et nunc post populum
scribitur, quia novissime coeptus est adici.

(9.) Equitum quidem etiam nomen ipsum saepe variatum 35
est in iis quoque qui id ab equitatu trahebant. celeres sub
Romulo regibusque sunt appellati, deinde flexuntes, postea

trossuli, cum oppidum in Tuscis citra Volsinios p. VIIII sine
ullo peditum adiumento cepissent eius vocabuli, idque du-
36 ravit ultra C. Gracchum. Iunius certe qui ab amicitia eius
Gracchanus appellatus est scriptum reliquit his verbis: *Quod ad equestrem ordinem attinet antea trossulos vocabant, nunc equites vocant ideo quia non intellegunt trossulos nomen quid valeat multosque pudet eo nomine appellari*, et causam quae supra indicata est exponit invitosque etiamnum tamen trossulos vocari.

37 (10.) Sunt adhuc aliquae non omittendae in auro differentiae. auxilia quippe et externos torquibus aureis donavere, at civis non nisi argenteis, praeterque armillas civibus dedere quas non dabant externis.

38 (11.) Iidem, quo magis miremur, coronas ex auro dedere et civibus. quis primus donatus sit ea non inveni equidem, quis primus donaverit a L. Pisone traditur. A. Postumius dictator apud lacum Regillum castris Latinorum expugnatis eum cuius maxume opera capta essent **. hanc coronam ex praeda dedit item L. Lentulus cos. Servio Cornelio Merendae Samnitum oppido capto, sed huic quinque librarum. Piso Frugi filium ex privata pecunia donavit, eamque coronam testamento ei praelegavit.

39 3. (12.) Deorum honoris in sacris nihil aliud excogitatum est quam ut auratis cornibus hostiae, maiores dumtaxat, inmolarentur. sed in militia quoque in tantum adolevit haec luxuria ut M. Bruti e Philippicis campis epistulae reperiantur frementis fibulas tribunicias ex auro geri. ita, Hercules, idem enim tu, Brute, mulierum pedibus aurum gestatum tacuisti, et nos sceleris arguimus illum qui primus auro dignitatem per anulos fecit! habeant in lacertis iam quidem et viri, quod ex Dardanis venit itaque et Dardanium vocabatur
40 — viriolae Celtice dicuntur, viriae Celtiberice —, habeant
feminae in armillis digitisque totis, collo, auribus, spiris, discurrant catenae circa latera et in secreto margaritarum sacculi e collo dominarum aureo pendeant ut in sommo quoque unionum conscientia adsit, etiamne pedibus induetur atque inter stolam plebemque hunc medium feminarum eque-

strem ordinem faciet? honestius viri paedagogiis id damus,
balineasque dives puerorum forma convertit. Iam vero et 41
Harpocraten statuasque Aegyptiorum numinum in digitis viri
quoque portare incipiunt. fuit et alia Claudi principatu dif-
ferentia insolens iis quibus admissionis liberae ius dedissent
imaginem principis ex auro in anulo gerendi, magna crimi-
num occasione, quae omnia salutaris exortus Vespasiani im-
peratoris abolevit aequaliter publicando principem. De anulis
aureis usuque eorum hactenus sit dictum.

(13.) Proxumum scelus fuit eius qui primus ex auro de- 42
narium signavit, quod et ipsum latet auctore incerto. Popu-
lus Romanus ne argento quidem signato ante Pyrrhum re-
gem devictum usus est. libralis — unde etiam nunc libella
dicitur et dupondius — adpendebatur assis. quare aeris
gravis poena dicta, et adhuc expensa in rationibus dicuntur,
item inpendia et dependere. quin et militum stipendia, hoc 43
est stipis pondera, dispensatores, libripendes, qua consue-
tudine in iis emptionibus quae mancipi sunt etiamnum libra
interponitur. Servius rex primus signavit aes. antea rudi
usos Romae Timaeus tradit. signatum est nota pecudum,
unde et pecunia appellata. maxumus census $\overline{\text{CXX}}$ assium fuit
illo rege et ideo haec prima classis. Argentum signatum 44
anno urbis CCCCLXXXV. Q. Ogulnio G. Fabio coss., quin-
que annis ante primum Punicum bellum. et placuit dena-
rium pro decem libris aeris [valere], quinarium pro quinque,
sestertium pro dupondio ac semisse. librale autem pondus
aeris inminutum est bello Punico primo, cum inpensis res
publica non sufficeret, constitutumque ut asses sextantario
pondere ferirentur. ita quinque partes lucri factae dissolu-
tumque aes alienum. nota aeris eius fuit ex altera parte Ianus 45
geminus, ex altera rostrum navis, in triente vero et qua-
drante rates, — quadrans antea teruncius vocatus a tribus
unciis —. postea Hannibale urguente Q. Fabio Maxumo di-
ctatore asses unciales facti, placuitque denarium sedecim
assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis.
ita res publica dimidium lucrata est, in militari tamen stipen-
dio semper denarius pro decem assibus datus est. Notae ar- 46
gentifuere bigae atque quadrigae, inde bigati quadrigatique

dicti. mox lege Papiria semunciarii asses facti. Livius Dru-
sus in tribunatu plebei octavam partem aeris argento miscuit.
is qui nunc Victoriatus appellatur lege Clodia percussus est.
antea enim hic nummus ex Illyrico advectus mercis loco
habebatur. est autem signatus Victoria et inde nomen.
47 Aureus nummus post annos LI percussus est quam argen-
teus, ita ut scripulum valeret sestertiis vicenis, quod ef-
ficit in librali ratione ** sestertii qui tunc erant CCCC.
postea placuit XL signari ex auri libris, paulatimque prin-
cipes inminuere pondus, et novisissime Nero ad XLV.
48 (14.) Sed a nummo prima origine avaritiae faenore ex-
cogitata quaestuosaque segnitia nec paulatim exarsit rabie
quadam non iam avaritia sed fames auri, utpote cum Septu-
muleius Gai Gracchi familiaris auro rependendum caput eius
abscisum ad Opimium tulerit plumboque in os addito parri-
cidio suo rem publicam etiam circumscripserit, nec iam Qui-
ritium aliquis sed universo nomine Romano infami rex Mithri-
dates Aquilio duci capto aurum in os infudit. haec parit ha-
49 bendi cupido! pudet intuentem nomina ista quae subinde
nova Graeco sermone excogitantur insperso argenteis vasis
auro et incluso, quibus deliciis pluris veneunt inaurata quam
aurea, cum sciamus interdixisse castris suis Spartacum ne
quis aurum haberet aut argentum. tanto plus fuit animi fu-
50 gitivis nostris! Messala orator prodidit Antonium triumvirum
aureis usum vasis in omnibus obscenis desideriis, pudendo
crimine etiam Cleopatrae. summa apud exteros licentiae
fuerat Philippum regem poculo aureo pulvinis subdito dor-
mire solitum, Hagnonem Teium Alexandri Magni praefectum
aureis clavis suffigere crepidas. Antonius sophus contu-
melia naturae vilitatem auro fecit. o dignum proscriptione,
sed Spartaci!
51 (15.) Equidem miror populum Romanum victis gentibus
in tributo semper argentum imperasse, non aurum, sicut
Carthagini cum Hannibale victae octingenta milia, $\overline{XVI}$ pondo
annua in quinquaginta annos, nihil auri. nec potest videri
paenuria mundi id evenisse. iam Midas et Croesus infini-
tum possederant, iam Cyrus devicta Asia pondo $\overline{XXIIII}$
invenerat praeter vasa aurumque factum et in eo foliatam

platanum vitemque. qua victoria argenti $\overline{\mathrm{D}}$ talentorum reportavit et craterem Semiramidis cuius pondus $\infty\infty$ talentorum colligebat. talentum Aegyptium pondo LXXX patere 52
Varro tradit. iam regnaverat in Colchis Saulaces Aeetae subolis, qui terram virginem nactus plurumum auri argentique eruisse dicitur in Suanorum gente et alioqui velleribus aureis incluto regno. et illius aureae camarae, argenteae trabes et columnae atque parastaticae narrantur victo Sesostri Aegypti rege tam superbo ut prodatur annis quibusque sorte reges singulos e subiectis iungere ad currum solitus atque ita triumphare.

(16.) Et nos fecimus quae posteri fabulosa arbitrarentur. 53
Caesar qui postea dictator fuit primus in aedilitate munere patris funebri omni adparatu harenae argenteo usus est, ferasque etiam argenteis vasis incessivere tum primum noxii, quod iam etiam in municipiis aemulantur. C. Antonius ludos scaena argentea fecit, item L. Murena, Gaius princeps in circo pegma duxit in quo fuere argenti pondo $\overline{\mathrm{CXXIIII}}$.
Claudius successor eius, cum de Britannia triumpharet, inter 54
coronas aureas $\overline{\mathrm{VII}}$ pondo habere quam contulisset Hispania citerior, $\overline{\mathrm{VIIII}}$ quam Gallia comata, titulis indicavit. huius deinde successor Nero Pompei theatrum operuit auro in unum diem quo Tiridati Armeniae regi ostenderet. et quota pars ea fuit aureae domus ambientis urbem!

(17.) Auri in aerario populi Romani fuere Sex. Iulio L. 55
Aurelio coss., septem annis ante bellum Punicum tertium, pondo $\overline{\mathrm{XVII}}$. CCCCX, argenti $\overline{\mathrm{XXII}}$. LXX, et in numerato $|\overline{\mathrm{LXI}}|$. $\overline{\mathrm{XXXV}}$. CCCC, Sex. Iulio L. Marcio coss., hoc est belli socialis initio, auri $|\overline{\mathrm{XVI}}|$. $\overline{\mathrm{XX}}$. DCCCXXXI. C. Caesar primo 56
introitu urbis civili bello suo ex aerario protulit laterum aureorum $\overline{\mathrm{XV}}$, argenteorum $\overline{\mathrm{XXX}}$, et in nummo $|\overline{\mathrm{CCC}}|$. nec fuit aliis temporibus res publica locupletior. intulit et Aemilius Paulus Perseo rege victo e Macedonica praeda $|\overline{\infty\infty\infty}|$, a quo tempore populus Romanus tributum pendere desiit.

(18.) Laquearia, quae nunc et in privatis domibus auro 57
teguntur, post Carthaginem eversam primo in Capitolio inaurata sunt censura L. Mummi. inde transiere in camaras

quoque et parietes, qui iam et ipsi tamquam vasa inauran-
tur, cum varia sua aetas de Catulo existimaverit, quod te-
gulas aereas Capitoli inaurasset.
58 (19.) Primos inventores auri, sicut metallorum fere omni-
7, 197 um, septumo volumine diximus. Praecipuam gratiam huic
materiae fuisse arbitror non colore, qui clarior in argento
est magisque diei similis, ideo militaribus signis familiarior,
quoniam longius fulget, manifesto errore eorum qui colorem
siderum placuisse in auro arbitrantur, cum in gemma aliis-
59 que rebus non sit praecipuus. nec pondere aut facilitate
materiae praelatum est ceteris metallis, cum cedat per
utrumque plumbo, sed quia rerum uni nihil igne deperit
etiam in incendiis rogisque. quin immo quo saepius arsit
proficit ad bonitatem, aurique experimentum ignis est, ut
simili colore rubeat ignescatque, et ipsum obrussam vocant.
60 primum autem bonitatis argumentum quam difficillime ac-
cendi. praeterea mirum prunae violentissimi ligni indomi-
tum palea citissime ardescere, atque ut purgetur cum plumbo
coqui. altera causa preti maior, quod minumum usus deterit,
cum argento, aere, plumbo liniae praeducantur manusque
61 sordescant decidua materia. nec aliud laxius dilatatur aut
numerosius dividitur, utpote cuius unciae in septingenas
quinquagenas plurisque bratteas quaternum utroque digito-
rum spargantur. crassissimae ex iis Praenestinae vocantur
etiamnum retinente nomen Fortunae inaurato fidelissime
62 ibi simulacro. proxuma brattea quaestoria appellatur. Hi-
spania strigiles vocat auri parvolas massas. super omnia solum
in massa aut ramento capitur. cum cetera in metallis reperta
igni perficiantur, hoc statim aurum est consummatamque ma-
teriam suam protinus habet, cum ita invenitur. haec enim in-
68 sqq. ventio eius naturalis est, alia quam dicemus coacta. super
cetera non robigo ulla, non aerugo, non aliud ex ipso quod
consumat bonitatem minuatve pondus. iam contra salis et
aceti sucos domitores rerum constantia, superque omnia
63 netur ac texitur lanae modo vel sine lana. tunica aurea
triumphasse Tarquinium Priscum Verrius docet. nos vidimus
Agrippinam Claudi principis edente eo navalis proeli specta-
culum adsidentem ei indutam paludamento aureo textili sine

alia materia. Attalicis vero iampridem intexitur invento re-
gum Asiae.

(20.) Marmori et iis quae candefieri non possunt ovi 64
candido inlinitur, ligno glutini ratione conposita, leucopho-
rum vocant. quid sit hoc aut quemadmodum fiat suo loco 35, 36
docebimus. Aes inaurari argento vivo aut certe hydrargyro
legitimum erat, de quis dicemus illorum naturam redden- 100 125
tes. excogitata fraus est, namque aes cruciatur in pri- 65
mis accensumque restinguitur sale, aceto, alumine postea
exharenatur, an satis recoctum sit splendore deprehendente,
iterumque exhalatur igni, ut possit edomitum mixtis pumice,
alumine, argento vivo inductas accipere bratteas. alumen
in purgando vim habet qualem esse diximus plumbo. 60

4. (21.) Aurum invenitur in nostro orbe, ut omittamus In- 66
dicum a formicis aut apud Scythas grypis erutum, [apud nos]
tribus modis: fluminum ramentis, ut in Tago Hispaniae, Pado
Italiae, Hebro Thraciae, Pactolo Asiae, Gange Indiae, nec
ullum absolutius aurum est, ut cursu ipso attrituque perpo-
litum. alio modo puteorum scrobibus effoditur aut in ruina
montium quaeritur, utraque ratio dicatur. Aurum qui quae- 67
runt ante omnia segutilum tollunt, ita vocatur indicium. al-
veus hic est, harenaeque lavantur, atque ex eo quod rese-
dit coniectura capitur. invenitur aliquando in summa tellure
protinus rara felicitate, ut nuper in Delmatia principatu Ne-
ronis singulis diebus etiam quinquagenas libras fundens.
cum ita inventum est in summo caespite, talutatium vocant,
si et aurosa tellus subest. cetero montes Hispaniarum aridi
sterilesque et in quibus nihil aliud gignatur huic bono ferti-
les esse coguntur. Quod puteis foditur canalicium vocant, 68
alii canaliense, marmoris glareae inhaerens, non illo modo
quo in oriente sappiro atque Thebaico aliisque in gemmis
scintillat, sed micas amplexum marmoris. vagantur hi ve-
narum canales per latera puteorum et huc illuc, inde nomine
invento, tellusque ligneis columnis suspenditur. quod effos- 69
sum est tunditur, lavatur, uritur, molitur. farinam apitascu-
dem vocant, argentum quod exit a fornace sudorem. quae e
camino iactatur spurcitia in omni matallo scoria appellatur.
haec in auro tunditur iterumque coquitur, catini fiunt ex ta-

sconio, hoc est terra alba similis argillae. neque enim alia
70 flatum ignemque et ardentem materiam tolerat. Tertia ratio
opera vicerit Gigantum. cuniculis per magna spatia actis
cavantur montes lucernarum ad lumina. eadem mensura vi-
giliarum est, multisque mensibus non cernitur dies. arru-
gias id genus vocant, siduntque rimae subito et opprimunt
operatos, ut iam minus temerarium videatur e profundo ma-
ris petere margaritas atque purpuras. tanto nocentiores fe-
cimus terras! relinquontur itaque fornices crebri montibus
71 sustinendis. occursant in utroque genere silices. hos igne
et aceto rumpunt, saepius vero, quoniam id cuniculos va-
pore et fumo strangulat, caedunt fractariis CL libras ferri
habentibus, egeruntque umeris noctibus ac diebus per tene-
bras proxumis tradentes, lucem novissimi cernunt. si lon-
gior videtur silex, latus sequitur fossor ambitque, et ta-
72 men in silice facilior existimatur opera. est namque terra
ex quodam argillae genere glarea mixta — gangadiam vocant
— prope inexpugnabilis. cuneis eam ferreis adgrediuntur et
iisdem malleis, nihilque durius putant, nisi quod inter omnia
auri fames durissima est. peracto opere cervices fornicum
ab ultimo cadunt. dat signum ruina, eamque solus intelle-
73 git in cacumine eius montis vigil. hic voce, nutu evocari
iubet operas pariterque ipse devolat. mons fractus cadit ab
sese longe fragore qui concipi humana mente non possit,
eque efflatu incredibili spectant victores ruinam naturae.
nec tamen adhuc aurum est, nec sciere esse, cum foderent,
tantaque ad pericula et inpendia satis causae fuit sperare
74 quod cuperent. alius par labor ac vel maioris inpendi; flu-
mina ad lavandam hanc ruinam iugis montium obiter duxere
a centesimo plerumque lapide — corrugos vocant, a conri-
vatione credo —. mille et hic labores: praeceps esse libra-
mentum oportet, ut ruat verius quam fluat, itaque altissimis
partibus ducitur. convalles et intervalla substructis canalibus
iunguntur. alibi rupes inviae caeduntur sedemque trabibus
cavatis praebere coguntur. qui caedit funibus pendet, ut
procul intuenti species ne ferarum quidem sed alitum fiat.
75 pendentes maiore ex parte librant et linias itineri praedu-
cunt, quaque insistentis vestigiis hominis locus non est amnes

trahuntur ab homine. vitium lavandi et si fluens amnis lu-
tum inportet, id genus terrae urium vocant. ergo per silices
calculosve ducunt et urium evitant. ad capita deiectus in su-
perciliis montium piscinae cavantur ducenos pedes in quasque
partis et in altitudinem denos. emissaria in iis quina pedum
quadratorum ternum fere relinquontur, ut repleto stagno
excussis opturamentis erumpat torrens tanta vi ut saxa pro-
volvat. alius etiamnum in plano labor. fossae per quas pro- 76
fluat cavantur — agogas vocant —, hae sternuntur gradatim
ulice. frutex est roris marini similis, asper aurumque reti-
nens. latera cluduntur tabulis ac per praerupta suspenduntur
canales. ita profluens terra in mare labitur ruptusque mons
diluitur, ac longe terras in mare his de causis iam promovit
Hispania. In priore genere quae exhauriuntur inmenso labore, 77
ne occupent puteos, in hoc rigantur. aurum arrugia quaesitum 67
non coquitur, sed statim suum est. inveniuntur ita massae,
nec non in puteis et denas excedentes libras, palagas, alii pa-
lacurnas, iidem quod minutum est balucem vocant. ulex sic-
catur, uritur, et cinis eius lavatur substrato caespite herboso,
ut sidat aurum. vicena milia pondo ad hunc modum annis 78
singulis Asturiam atque Callaeciam et Lusitaniam praestare
quidam prodiderunt, ita ut plurumum Asturia gignat. neque
in alia terrarum parte tot saeculis haec fertilitas. Italiae
parci vetere interdicto patrum diximus, alioqui nulla fecun- 3, 138
dior metallorum quoque erat tellus. exstat lex censoria
Victumularum aurifodinae in Vercellensi agro qua cavebatur
ne plus quinque milibus hominum in opere publicani ha-
berent.

(22.) Aurum faciendi est etiamnum una ratio ex auri- 79
pigmento, quod in Syria foditur pictoribus in summa tellure
auri colore sed fragile lapidum specularium modo. invitave-
ratque spes Gaium principem avidissimum auri, quamobrem
iussit excoqui magnum pondus, et plane fecit aurum excel-
lens, sed ita parvi ponderis ut detrimentum sentiret propter
avaritiam expertus, quamquam auripigmenti librae X IIII per-
mutarentur, nec postea temptatum ab ullo est.

(23.) Omni auro inest argentum vario pondere, aliubi 80
decuma parte aliubi octava. in uno tantum Callaeciae me-

rum templorumque tantundem nec amplius fuisse, quod qui-
dem in augurio intellectum est, cum Capitolinus duplum
reddidisset. illud quoque obiter indicari convenit — et iam
de anulis sermonem repetivimus —, aedituum custodiae eius
conprehensum fracta in ore anuli gemma statim exspirasse et
16 indicium ita exstinctum. ergo ut maxume ↀↀ tantum pondo,
cum capta est Roma, anno CCCLXIIII. fuere, cum iam ca-
pitum liberorum censa essent CLII milia DLXXIII. in eadem
post annos CCCVII, quod ex Capitolinae aedis incendio ce-
terisque omnibus delubris C. Marius filius Praeneste detu-
lerat, $\overline{\text{XIIII}}$ pondo, quae sub eo titulo in triumpho transtu-
lit Sulla et argenti $\overline{\text{VI}}$. idem ex reliqua omni victoria pridie
transtulerat auri pondo $\overline{\text{XV}}$, argenti pondo $\overline{\text{CXV}}$.
17 (6.) Frequentior autem usus anulorum non ante Cn. Fla-
vium Anci filium deprehenditur. hic namque publicatis diebus
fastis quos populus a paucis principum cotidie petebat tantam
gratiam plebei adeptus est, — libertino patre alioqui geni-
tus et ipse scriba Appi Caeci, cuius hortatu exceperat eos
dies consultando adsidue sagaci ingenio promulgaratque, —
ut aedilis curulis crearetur cum Q. Anicio Praenestino, qui
paucis ante annis hostis fuisset, praeteritis C. Poetelio et
18 Domitio quorum patres consules fuerant. additum Flavio ut
simul et tribunus plebei esset, quo facto tanta indignatio
exarsit ut *anulos abiectos* in antiquissimis reperiatur
annalibus. fallit plerosque quod tum et equestrem ordinem
id fecisse arbitrantur. at enim adiectum hoc quoque: *sed
et phaleras positas*, propterque nomen equitum adiectum
est, anulos quoque depositos a nobilitate in annalis relatum
19 est, non a senatu universo. hoc actum P. Sempronio P. Sul-
picio consulibus. Flavius vovit aedem Concordiae, si populo
reconciliasset ordines. et cum ad id pecunia publice non de-
cerneretur, ex multaticia faeneratoribus condemnatis aedi-
culam aeream fecit in Graecostasi, quae tunc supra comitium
erat, inciditque in tabella aerea factam eam aedem CCIIII an-
20 nis post Capitolinam dedicatam. ita CCCCXLVIIII a condita
urbe gestum est et primum anulorum vestigium exstat, pro-
miscui autem usus alterum secundo Punico bello, neque
enim aliter potuissent trimodia anulorum illa Carthaginem ab

Hannibale mitti. Inter Caepionem quoque et Drusum ex
anulo in auctione venali inimicitiae coepere, unde origo so-
cialis belli et exitia rerum. ne tunc quidem omnes senatores 21
habuere, utpote cum memoria avorum multi praetura quoque
functi in ferreo consenuerint — sicut Calpurnium et Manilium,
qui legatus Gai Mari fuerit Iugurthino bello, Fenestella tra-
dit et multi L. Fufidium illum ad quem Scaurus de vita sua
scripsit —, in Quintiorum vero familia aurum ne feminas qui-
dem habere mos fuerit, nullosque omnino anulos maior pars
gentium hominumque etiam qui sub imperio nostro degunt
hodieque habeat. non signat oriens aut Aegyptus etiam nunc
litteris contenta solis. Multis hoc modis ut cetera omnia lu- 22
xuria variavit gemmas addendo exquisiti fulgoris censuque
opimo digitos onerando, sicut dicemus in gemmarum volu- 37, 2 sqq.
mine, mox et effigies varias caelando, ut alibi ars alibi ma-
teria esset in pretio. alias dein gemmas violari nefas putavit
ac, ne quis signandi causam in anulis esse intellegeret, solidas
induit. quasdam vero neque ab ea parte quae digito occulta- 23
tur auro clusit aurumque milis lapillorum vilius fecit. contra
vero multi nullas admittunt gemmas auroque ipso signant. id
Claudi Caesaris principatu repertum. Nec non et servitia iam
ferrum auro cingunt — alia per sese mero auro decorant —,
cuius licentiae origo nomine ipso in Samothrace id institutum
declarat. Singulis primo digitis geri mos fuerat qui sunt mi- 24
numis proxumi. sic in Numae et Servi Tulli statuis videmus.
postea pollici proxumo induere, etiam deorum simulacris,
dein iuvit et minumo dare. Galliae Britanniaeque medio di-
cuntur usae. hic nunc solus excipitur, ceteri omnes oneran-
tur, atque etiam privatim articuli minoribus aliis. Sunt qui 25
uni tantum minumo congerant, alii vero et huic tantum unum
quo signantem signent. conditus ille ut res rara et iniuria
usus indigna velut e sacrario promitur, et unum in minumo
digito habuisse pretiosioris in recondito supellectilis osten-
tatio est. iam alii pondera eorum ostentant. aliis pluris
quam unum gestare labor est, alii bratteas infercire le-
viore materia propter casum tutius gemmarum sollicitudini
putant, alii sub gemmis venena cludunt, sicut Demosthenes
summus Graeciae orator, anulosque mortis gratia habent.

26 denique ut pluruma opum scelera anulis fiunt! quae fuit
illa vita priscorum, qualis innocentia, in qua nihil signaba-
tur! nunc cibi quoque ac potus anulo vindicantur a rapina.
hoc profecere mancipiorum legiones, in domo turba ex-
terna ac iam servorum quoque causa nomenclator adhiben-
dus. aliter apud antiquos singuli Marcipores Luciporesve
dominorum gentiles omnem victum in promiscuo habebant,
27 nec ulla domi a domesticis custodia opus erat. nunc rapien-
dae conparantur epulae pariterque qui rapiant eas, et clavis
quoque ipsas signasse non est satis. gravatis somno aut
morientibus anuli detrahuntur, maiorque vitae ratio circa
hoc instrumentum esse coepit, incertum a quo tempore.
videmur tamen posse in externis auctoritatem eius rei in-
tellegere circa Polycraten Sami tyrannum, cui dilectus ille
anulus in mare abiectus capto relatus est pisce, ipso circiter
28 CCXXX. annum urbis nostrae interfecto. celebratior qui-
dem usus cum faenore coepisse debet. argumento est con-
suetudo volgi ad sponsiones etiamnum anulo exsiliente, tracta
ab eo tempore quo non erat arra velocior, ut plane adfir-
mare possimus nummos ante apud nos, mox anulos coepisse.
42 de nummis paulo post dicetur.
29 (7.) Anuli distinxere alterum ordinem a plebe, ut semel
coeperant esse celebres, sicut tunica ab anulis senatum,
quamquam et hoc sero, volgoque purpura latiore tunicae
usos invenimus etiam praecones, sicut patrem Luci Aeli
Stilonis Praeconini ob id cognominati. sed anuli plane ter-
tium ordinem mediumque plebei et patribus inseruere, ac
quod antea militares equi nomen dederant hoc nunc pecuniae
30 indices tribuunt. nec pridem id factum. divo Augusto de-
curias ordinante maior pars iudicum in ferreo anulo fuit,
iique non equites sed iudices vocabantur. equitum nomen
subsistebat in turmis equorum publicorum. iudicum quoque
non nisi quattuor decuriae fuere primo, vixque singula milia
in decuriis inventa sunt nondum provinciis ad hoc munus
admissis, servatumque in hodiernum est ne quis e novis ci-
31 vibus in iis iudicaret. 2. Decuriae quoque ipsae pluribus
discretae nominibus fuere, tribunorum aeris et selectorum
et iudicum. praeter hos etiamnum nongenti vocabantur ex

omnibus electi ad custodiendas suffragiorum cistas in comi-
tiis. et divisus hic quoque ordo erat superba usurpatione
nominum, cum alius se nongentum, alius selectum, alius tri-
bunum appellaret.
(8.) Tiberi demum principatu, nono anno, in unitatem 32
venit equester ordo, anulorumque auctoritati forma consti-
tuta est C. Asinio Polione C. Antistio Vetere coss. anno
urbis conditae DCCLXXV., quod miremur, futili paene de
causa, cum C. Sulpicius Galba iuvenalem famam apud prin-
cipem popinarum poenis aucupatus questus esset in senatu
volgo institores eius culpae defendi anulis. hac de causa
constitutum ne cui ius esset nisi qui ingenuus ipse, patre,
avo paterno HS. $\overline{\text{CCCC}}$ census fuisset et lege Iulia theatrali
in XIIII ordinibus sedisset. postea gregatim insigne id ad-
peti coeptum. propter haec discrimina Gaius princeps de- 33
curiam quintam adiecit, tantumque enatum est fastus ut quae
sub divo Augusto inpleri non potuerant decuriae non capiant
eum ordinem, passimque ad ornamenta ea etiam servitute
liberati transiliant, quod antea numquam erat factum, quo-
niam in ferreo anulo et equites iudicesque intellegebantur.
adeoque id promiscuum esse coepit ut apud Claudium Caesa-
rem in censura eius unus ex equitibus Flavius Proculus
quadringentos ex ea causa reos postularet. ita dum separa-
tur ordo ab ingenuis, communicatus est cum servitiis. iudi- 34
cum autem appellatione separare eum ordinem primi omnium
instituere Gracchi discordi popularitate in contumeliam se-
natus, mox debellata auctoritas nominis vario seditionum
eventu circa publicanos substitit et aliquamdiu tertiae sortis
viri publicani fuere. M. Cicero demum stabilivit equestre
nomen in consulatu suo Catilinanis rebus, ex eo ordine
profectum se celebrans eiusque viris peculiari popularitate
quaerens. ab illo tempore plane hoc tertium corpus in re
publica factum est, coepitque adici senatui populoque Ro-
mano et equester ordo. qua de causa et nunc post populum
scribitur, quia novissime coeptus est adici.
(9.) Equitum quidem etiam nomen ipsum saepe variatum 35
est in iis quoque qui id ab equitatu trahebant. celeres sub
Romulo regibusque sunt appellati, deinde flexuntes, postea

trossuli, cum oppidum in Tuscis citra Volsinios p. $\overline{\text{VIIII}}$ sine ullo peditum adiumento cepissent eius vocabuli, idque du-
36 ravit ultra C. Gracchum. Iunius certe qui ab amicitia eius Gracchanus appellatus est scriptum reliquit his verbis: Quod ad equestrem ordinem attinet antea trossulos vocabant, nunc equites vocant ideo quia non intellegunt trossulos nomen quid valeat multosque pudet eo nomine appellari, et causam quae supra indicata est exponit invitosque etiamnum tamen trossulos vocari.

37 (10.) Sunt adhuc aliquae non omittendae in auro differentiae. auxilia quippe et externos torquibus aureis donavere, at civis non nisi argenteis, praeterque armillas civibus dedere quas non dabant externis.

38 (11.) Iidem, quo magis miremur, coronas ex auro dedere et civibus. quis primus donatus sit ea non inveni equidem, quis primus donaverit a L. Pisone traditur. A. Postumius dictator apud lacum Regillum castris Latinorum expugnatis eum cuius maxume opera capta essent **. hanc coronam ex praeda dedit item L. Lentulus cos. Servio Cornelio Merendae Samnitum oppido capto, sed huic quinque librarum. Piso Frugi filium ex privata pecunia donavit, eamque coronam testamento ei praelegavit.

39 3. (12.) Deorum honoris in sacris nihil aliud excogitatum est quam ut auratis cornibus hostiae, maiores dumtaxat, inmolarentur. sed in militia quoque in tantum adolevit haec luxuria ut M. Bruti e Philippicis campis epistulae reperiantur frementis fibulas tribunicias ex auro geri. ita, Hercules, idem enim tu, Brute, mulierum pedibus aurum gestatum tacuisti, et nos sceleris arguimus illum qui primus auro dignitatem per anulos fecit! habeant in lacertis iam quidem et viri, quod ex Dardanis venit itaque et Dardanium vocabatur
40 — viriolae Celtice dicuntur, viriae Celtiberice —, habeant feminae in armillis digitisque totis, collo, auribus, spiris, discurrant catenae circa latera et in secreto margaritarum sacculi e collo dominarum aureo pendeant ut in sommo quoque unionum conscientia adsit, etiamne pedibus induetur atque inter stolam plebemque hunc medium feminarum eque-

strem ordinem faciet? honestius viri paedagogiis id damus,
balineasque dives puerorum forma convertit. Iam vero et 41
Harpocraten statuasque Aegyptiorum numinum in digitis viri
quoque portare incipiunt. fuit et alia Claudi principatu differentia insolens iis quibus admissionis liberae ius dedissent imaginem principis ex auro in anulo gerendi, magna criminum occasione, quae omnia salutaris exortus Vespasiani imperatoris abolevit aequaliter publicando principem. De anulis aureis usuque eorum hactenus sit dictum.

(13.) Proxumum scelus fuit eius qui primus ex auro de- 42
narium signavit, quod et ipsum latet auctore incerto. Populus Romanus ne argento quidem signato ante Pyrrhum regem devictum usus est. libralis — unde etiam nunc libella dicitur et dupondius — adpendebatur assis. quare aeris gravis poena dicta, et adhuc expensa in rationibus dicuntur,
item inpendia et dependere. quin et militum stipendia, hoc 43
est stipis pondera, dispensatores, libripendes, qua consuetudine in iis emptionibus quae mancipi sunt etiamnum libra interponitur. Servius rex primus signavit aes. antea rudi usos Romae Timaeus tradit. signatum est nota pecudum, unde et pecunia appellata. maxumus census $\overline{\text{CXX}}$ assium fuit
illo rege et ideo haec prima classis. Argentum signatum 44
anno urbis CCCCLXXXV. Q. Ogulnio G. Fabio coss., quinque annis ante primum Punicum bellum. et placuit denarium pro decem libris aeris [valere], quinarium pro quinque, sestertium pro dupondio ac semisse. librale autem pondus aeris inminutum est bello Punico primo, cum inpensis res publica non sufficeret, constitutumque ut asses sextantario pondere ferirentur. ita quinque partes lucri factae dissolu-
tumque aes alienum. nota aeris eius fuit ex altera parte Ianus 45
geminus, ex altera rostrum navis, in triente vero et quadrante rates, — quadrans antea teruncius vocatus a tribus unciis —. postea Hannibale urguente Q. Fabio Maxumo dictatore asses unciales facti, placuitque denarium sedecim assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis. ita res publica dimidium lucrata est, in militari tamen stipen-
dio semper denarius pro decem assibus datus est. Notae ar- 46
gentifuere bigae atque quadrigae, inde bigati quadrigatique

dicti. mox lege Papiria semunciarii asses facti. Livius Dru-
sus in tribunatu plebei octavam partem aeris argento miscuit.
is qui nunc Victoriatus appellatur lege Clodia percussus est.
antea enim hic nummus ex Illyrico advectus mercis loco
habebatur. est autem signatus Victoria et inde nomen.
47 Aureus nummus post annos LI percussus est quam argen-
teus, ita ut scripulum valeret sestertiis vicenis, quod ef-
ficit in librali ratione ** sestertii qui tunc erant CCCC.
postea placuit XL signari ex auri libris, paulatimque prin-
cipes inminuere pondus, et novisissime Nero ad XLV.

48 (14.) Sed a nummo prima origine avaritiae faenore ex-
cogitata quaestuosaque segnitia nec paulatim exarsit rabie
quadam non iam avaritia sed fames auri, utpote cum Septu-
muleius Gai Gracchi familiaris auro rependendum caput eius
abscisum ad Opimium tulerit plumboque in os addito parri-
cidio suo rem publicam etiam circumscripserit, nec iam Qui-
ritium aliquis sed universo nomine Romano infami rex Mithri-
dates Aquilio duci capto aurum in os infudit. haec parit ha-
49 bendi cupido! pudet intuentem nomina ista quae subinde
nova Graeco sermone excogitantur insperso argenteis vasis
auro et incluso, quibus deliciis pluris veneunt inaurata quam
aurea, cum sciamus interdixisse castris suis Spartacum ne
quis aurum haberet aut argentum. tanto plus fuit animi fu-
50 gitivis nostris! Messala orator prodidit Antonium triumvirum
aureis usum vasis in omnibus obscenis desideriis, pudendo
crimine etiam Cleopatrae. summa apud exteros licentiae
fuerat Philippum regem poculo aureo pulvinis subdito dor-
mire solitum, Hagnonem Teium Alexandri Magni praefectum
aureis clavis suffigere crepidas. Antonius sophus contu-
melia naturae vilitatem auro fecit. o dignum proscriptione,
sed Spartaci!

51 (15.) Equidem miror populum Romanum victis gentibus
in tributo semper argentum imperasse, non aurum, sicut
Carthagini cum Hannibale victae octingenta milia, $\overline{\text{XVI}}$ pondo
annua in quinquaginta annos, nihil auri. nec potest videri
paenuria mundi id evenisse. iam Midas et Croesus infini-
tum possederant, iam Cyrus devicta Asia pondo $\overline{\text{XXIIII}}$
invenerat praeter vasa aurumque factum et in eo foliatam

platanum vitemque. qua victoria argenti $\overline{D}$ talentorum re-
portavit et craterem Semiramidis cuius pondus ∞∞∞ talento-
rum colligebat. talentum Aegyptium pondo LXXX patere 52
Varro tradit. iam regnaverat in Colchis Saulaces Aeetae
subolis, qui terram virginem nactus plurumum auri argenti-
que eruisse dicitur in Suanorum gente et alioqui velleribus
aureis incluto regno. et illius aureae camarae, argenteae
trabes et columnae atque parastaticae narrantur victo Se-
sostri Aegypti rege tam superbo ut prodatur annis qui-
busque sorte reges singulos e subiectis iungere ad currum
solitus atque ita triumphare.

(16.) Et nos fecimus quae posteri fabulosa arbitrarentur. 53
Caesar qui postea dictator fuit primus in aedilitate munere
patris funebri omni adparatu harenae argenteo usus est, fe-
rasque etiam argenteis vasis incessivere tum primum noxii,
quod iam etiam in municipiis aemulantur. C. Antonius ludos
scaena argentea fecit, item L. Murena, Gaius princeps in
circo pegma duxit in quo fuere argenti pondo $\overline{CXXIIII}$.
Claudius successor eius, cum de Britannia triumpharet, inter 54
coronas aureas $\overline{VII}$ pondo habere quam contulisset Hispa-
nia citerior, $\overline{VIIII}$ quam Gallia comata, titulis indicavit. huius
deinde successor Nero Pompei theatrum operuit auro in
unum diem quo Tiridati Armeniae regi ostenderet. et quota
pars ea fuit aureae domus ambientis urbem!

(17.) Auri in aerario populi Romani fuere Sex. Iulio L. 55
Aurelio coss., septem annis ante bellum Punicum tertium,
pondo $\overline{XVII}$. CCCCX, argenti $\overline{XXII}$. LXX, et in numerato
$|\overline{LXI}|$. $\overline{XXXV}$. CCCC, Sex. Iulio L. Marcio coss., hoc est belli
socialis initio, auri $|\overline{XVI}|$. $\overline{XX}$. DCCCXXXI. C. Caesar primo 56
introitu urbis civili bello suo ex aerario protulit laterum
aureorum $\overline{XV}$, argenteorum $\overline{XXX}$, et in numino $|\overline{CCC}|$. nec
fuit aliis temporibus res publica locupletior. intulit et Aemi-
lius Paulus Perseo rege victo e Macedonica praeda $|\overline{\infty\infty\infty}|$,
a quo tempore populus Romanus tributum pendere desiit.

(18.) Laquearia, quae nunc et in privatis domibus auro 57
teguntur, post Carthaginem eversam primo in Capitolio in-
aurata sunt censura L. Mummi. inde transiere in camaras

quoque et parietes, qui iam et ipsi tamquam vasa inaurantur, cum varia sua aetas de Catulo existimaverit, quod tegulas aereas Capitoli inaurasset.
58 (19.) Primos inventores auri, sicut metallorum fere omni-
7, 197 um, septumo volumine diximus. Praecipuam gratiam huic
materiae fuisse arbitror non colore, qui clarior in argento
est magisque diei similis, ideo militaribus signis familiarior,
quoniam longius fulget, manifesto errore eorum qui colorem
siderum placuisse in auro arbitrantur, cum in gemma aliis-
59 que rebus non sit praecipuus. nec pondere aut facilitate
materiae praelatum est ceteris metallis, cum cedat per
utrumque plumbo, sed quia rerum uni nihil igne deperit
etiam in incendiis rogisque. quin immo quo saepius arsit
proficit ad bonitatem, aurique experimentum ignis est, ut
simili colore rubeat ignescatque, et ipsum obrussam vocant.
60 primum autem bonitatis argumentum quam difficillime ac-
cendi. praeterea mirum prunae violentissimi ligni indomi-
tum palea citissime ardescere, atque ut purgetur cum plumbo
coqui. altera causa preti maior, quod minumum usus deterit,
cum argento, aere, plumbo liniae praeducantur manusque
61 sordescant decidua materia. nec aliud laxius dilatatur aut
numerosius dividitur, utpote cuius unciae in septingenas
quinquagenas plurisque bratteas quaternum utroque digito-
rum spargantur. crassissimae ex iis Praenestinae vocantur
etiamnum retinente nomen Fortunae inaurato fidelissime
62 ibi simulacro. proxuma brattea quaestoria appellatur. Hi-
spania strigiles vocat auri parvolas massas. super omnia solum
in massa aut ramento capitur. cum cetera in metallis reperta
igni perficiantur, hoc statim aurum est consummatamque ma-
teriam suam protinus habet, cum ita invenitur. haec enim in-
68 sqq. ventio eius naturalis est, alia quam dicemus coacta. super
cetera non robigo ulla, non aerugo, non aliud ex ipso quod
consumat bonitatem minuatve pondus. iam contra salis et
aceti sucos domitores rerum constantia, superque omnia
63 netur ac texitur lanae modo vel sine lana. tunica aurea
triumphasse Tarquinium Priscum Verrius docet. nos vidimus
Agrippinam Claudi principis edente eo navalis proeli specta-
culum adsidentem ei indutam paludamento aureo textili sine

alia materia. Attalicis vero iampridem intexitur invento re-
gum Asiae.

(20.) Marmori et iis quae candefieri non possunt ovi 64
candido inlinitur, ligno glutini ratione conposita, leucopho-
rum vocant. quid sit hoc aut quemadmodum fiat suo loco 35, 36
docebimus. Aes inaurari argento vivo aut certe hydrargyro
legitimum erat, de quis dicemus illorum naturam redden- 100 125
tes. excogitata fraus est, namque aes cruciatur in pri- 65
mis accensumque restinguitur sale, aceto, alumine postea
exharenatur, an satis recoctum sit splendore deprehendente,
iterumque exhalatur igni, ut possit edomitum mixtis pumice,
alumine, argento vivo inductas accipere bratteas. alumen
in purgando vim habet qualem esse diximus plumbo. 60

4. (21.) Aurum invenitur in nostro orbe, ut omittamus In- 66
dicum a formicis aut apud Scythas grypis erutum, [apud nos]
tribus modis: fluminum ramentis, ut in Tago Hispaniae, Pado
Italiae, Hebro Thraciae, Pactolo Asiae, Gange Indiae, nec
ullum absolutius aurum est, ut cursu ipso attrituque perpo-
litum. alio modo puteorum scrobibus effoditur aut in ruina
montium quaeritur, utraque ratio dicatur. Aurum qui quae- 67
runt ante omnia segutilum tollunt, ita vocatur indicium. al-
veus hic est, harenaeque lavantur, atque ex eo quod rese-
dit coniectura capitur. invenitur aliquando in summa tellure
protinus rara felicitate, ut nuper in Delmatia principatu Ne-
ronis singulis diebus etiam quinquagenas libras fundens.
cum ita inventum est in summo caespite, talutatium vocant,
si et aurosa tellus subest. cetero montes Hispaniarum aridi
sterilesque et in quibus nihil aliud gignatur huic bono ferti-
les esse coguntur. Quod puteis foditur canalicium vocant, 68
alii canaliense, marmoris glareae inhaerens, non illo modo
quo in oriente sappiro atque Thebaico aliisque in gemmis
scintillat, sed micas amplexum marmoris. vagantur hi ve-
narum canales per latera puteorum et huc illuc, inde nomine
invento, tellusque ligneis columnis suspenditur. quod effos- 69
sum est tunditur, lavatur, uritur, molitur. farinam apitascu-
dem vocant, argentum quod exit a fornace sudorem. quae e
camino iactatur spurcitia in omni matallo scoria appellatur.
haec in auro tunditur iterumque coquitur, catini fiunt ex ta-

sconio, hoc est terra alba similis argillae. neque enim alia
70 flatum ignemque et ardentem materiam tolerat. Tertia ratio
opera vicerit Gigantum. cuniculis per magna spatia actis
cavantur montes lucernarum ad lumina. eadem mensura vi-
giliarum est, multisque mensibus non cernitur dies. arru-
gias id genus vocant, siduntque rimae subito et opprimunt
operatos, ut iam minus temerarium videatur e profundo ma-
ris petere margaritas atque purpuras. tanto nocentiores fe-
cimus terras! relinquontur itaque fornices crebri montibus
71 sustinendis. occursant in utroque genere silices. hos igne
et aceto rumpunt, saepius vero, quoniam id cuniculos va-
pore et fumo strangulat, caedunt fractariis CL libras ferri
habentibus, egeruntque umeris noctibus ac diebus per tene-
bras proxumis tradentes, lucem novissimi cernunt. si lon-
gior videtur silex, latus sequitur fossor ambitque, et ta-
72 men in silice facilior existimatur opera. est namque terra
ex quodam argillae genere glarea mixta — gangadiam vocant
— prope inexpugnabilis. cuneis eam ferreis adgrediuntur et
iisdem malleis, nihilque durius putant, nisi quod inter omnia
auri fames durissima est. peracto opere cervices fornicum
ab ultimo cadunt. dat signum ruina, eamque solus intelle-
73 git in cacumine eius montis vigil. hic voce, nutu evocari
iubet operas pariterque ipse devolat. mons fractus cadit ab
sese longe fragore qui concipi humana mente non possit,
eque efflatu incredibili spectant victores ruinam naturae.
nec tamen adhuc aurum est, nec sciere esse, cum foderent,
tantaque ad pericula et inpendia satis causae fuit sperare
74 quod cuperent. alius par labor ac vel maioris inpendi; flu-
mina ad lavandam hanc ruinam iugis montium obiter duxere
a centesimo plerumque lapide — corrugos vocant, a conri-
vatione credo —. mille et hic labores: praeceps esse libra-
mentum oportet, ut ruat verius quam fluat, itaque altissimis
partibus ducitur. convalles et intervalla substructis canalibus
iunguntur. alibi rupes inviae caeduntur sedemque trabibus
cavatis praebere coguntur. qui caedit funibus pendet, ut
procul intuenti species ne ferarum quidem sed alitum fiat.
75 pendentes maiore ex parte librant et linias itineri praedu-
cunt, quaque insistentis vestigiis hominis locus non est amnes

trahuntur ab homine. vitium lavandi et si fluens amnis lu-
tum inportet, id genus terrae urium vocant. ergo per silices
calculosve ducunt et urium evitant. ad capita deiectus in su-
perciliis montium piscinae cavantur ducenos pedes in quasque
partis et in altitudinem denos. emissaria in iis quina pedum
quadratorum ternum fere relinquontur, ut repleto stagno
excussis opturamentis erumpat torrens tanta vi ut saxa pro-
volvat. alius etiamnum in plano labor. fossae per quas pro- 76
fluat cavantur — agogas vocant —, hae sternuntur gradatim
ulice. frutex est roris marini similis, asper aurumque reti-
nens. latera cluduntur tabulis ac per praerupta suspenduntur
canales. ita profluens terra in mare labitur ruptusque mons
diluitur, ac longe terras in mare his de causis iam promovit
Hispania. In priore genere quae exhauriuntur inmenso labore, 77
ne occupent puteos, in hoc rigantur. aurum arrugia quaesitum 67
non coquitur, sed statim suum est. inveniuntur ita massae,
nec non in puteis et denas excedentes libras, palagas, alii pa-
lacurnas, iidem quod minutum est balucem vocant. ulex sic-
catur, uritur, et cinis eius lavatur substrato caespite herboso,
ut sidat aurum. vicena milia pondo ad hunc modum annis 78
singulis Asturiam atque Callaeciam et Lusitaniam praestare
quidam prodiderunt, ita ut plurumum Asturia gignat. neque
in alia terrarum parte tot saeculis haec fertilitas. Italiae
parci vetere interdicto patrum diximus, alioqui nulla fecun- 3, 138
dior metallorum quoque erat tellus. exstat lex censoria
Victumularum aurifodinae in Vercellensi agro qua cavebatur
ne plus quinque milibus hominum in opere publicani ha-
berent.

(22.) Aurum faciendi est etiamnum una ratio ex auri- 79
pigmento, quod in Syria foditur pictoribus in summa tellure
auri colore sed fragile lapidum specularium modo. invitave-
ratque spes Gaium principem avidissimum auri, quamobrem
iussit excoqui magnum pondus, et plane fecit aurum excel-
lens, sed ita parvi ponderis ut detrimentum sentiret propter
avaritiam expertus, quamquam auripigmenti librae X IIII per-
mutarentur, nec postea temptatum ab ullo est.

(23.) Omni auro inest argentum vario pondere, aliubi 80
decuma parte aliubi octava. in uno tantum Callaeciae me-

tallo quod vocant Albucrarense tricesima sexta portio invenitur, ideo ceteris praestat. ubicumque quinta argenti portio est electrum vocatur. scobes hae reperiuntur in canaliensi. fit et cura electrum argento addito. quod si quintam
81 portionem excessit, incudibus non resistit. Vetusta et electro auctoritas Homero teste qui Menelai regiam auro, electro, argento, ebore fulgere tradit. Minervae templum habet Lindos insulae Rhodiorum, in quo Helena sacravit calicem ex electro, adicit historia, mammae suae mensura. Electri natura est ad lucernarum lumina clarius argento splendere. quod est nativom et venena deprehendit. namque discurrunt in calicibus arcus caelestibus similes cum igneo stridore, et gemina ratione praedicunt.

82 (24.) Aurea statua prima omnium nulla inanitate et antequam ex aere aliqua modo fieret, quam vocant holosphyraton, in templo Anaetidis posita dicitur, quo situ terrarum
5, 83 nomen hoc signavimus, numine gentibus illis sacratis-
83 simo. direpta ea est Antoni Parthicis rebus, scitumque narratur veteranorum unius Bononiae hospitali divi Augusti cena, cum interrogatus esset, verumne esset eum qui primus violasset id numen oculis membrisque captum exspirasse, respondit enim tum maxume Augustum e crure eius cenare seque illum esse totumque sibi censum ex ea rapina. Hominum primus et auream statuam et solidam LXX. circiter olympiade Gorgias Leontinus Delphis in templo posuit sibi. tantus erat docendae artis oratoriae quaestus.

84 (25.) Aurum pluribus modis pollet in remediis, volneratisque et infantibus adplicatur ut minus noceant quae inferantur veneficia. est et ipsi superlato vis malefica, gallinarum quoque et pecuariorum feturis. remedium abluere inlatum et spargere eos quibus mederi velis. torretur et cum salis gemino pondere, triplici misyis ac rursus cum duabus salis portionibus et una lapidis quem schiston vocant. ita virus tradit rebus una crematis in fictili vase ipsum purum et
85 incorruptum. relicus cinis servatus in fictili ex aqua inlitus lichenas in facie — lomento eo convenit ablui —, fistulas etiam sanat et quae vocantur haemorrhoides. quodsi tritus pumex adicitur, putria ulcera et taetri odoris emendat, ex

melle vero decoctum cum melanthio et inlitum umbilico le-
viter solvit alvom. auro verrucas curari M. Varro au-
ctor est.

5. (26.) Chrysocolla umor est in puteis quos diximus 86
per venam auri defluens crassescente limo rigoribus hiber- 67 sq.
nis usque in duritiam pumicis. laudatiorem eandem in aera-
riis metallis et proxumam in argentariis fieri conpertum est.
invenitur et in plumbariis vilior etiam auraria. in omnibus
autem his metallis fit et cura multum infra naturalem illam
inmissis in venam aquis leniter hieme tota usque in Iunium
mensem, dein siccatis Iunio et Iulio, ut plane intellegatur nihil
aliud chrysocolla quam vena putris. nativa duritia maxume 87
distat, uvam vocant. et tamen illa quoque herba quam lu-
tum appellant tinguitur. natura est quae lino lanaeve ad
sucum bibendum. tunditur in pila, dein tenui cribro cerni-
tur, postea molitur ac deinde tenuius cribratur. quidquid
non transmeat repetitur in pila, dein molitur. pulvis sem- 88
per in catinos digeritur et ex aceto maceratur ut omnis du-
ritia solvatur, ac rursus tunditur, dein lavatur conchis, sicca-
tur, tunc tinguitur alumine schisto et herba supra dicta pin-
giturque antequam pingat. refert quam bibula docilisque
sit. nam nisi rapuit colorem, adduntur et scytanum atque
turbistum. ita vocant medicamenta sorbere cogentia.

(27.) Cum tinxere pictores, orobitin vocant eiusque 89
duo genera faciunt, elutam quae servatur in lomentum et
liquidam globulis sudore resolutis. haec utraque genera in
Cypro fiunt. laudatissima autem est in Armenia, secunda in
Macedonia, largissima in Hispania. summa est commenda-
tionis ut colorem in herba segetis laete virentis quam simil-
lime reddat. visumque iam est Neronis principis spectaculis 90
harenam circi chrysocolla sterni, cum ipse concolori panno
aurigaturus esset. indocta opificum turba tribus eam gene-
ribus distinguit: asperam quae taxatur in libras X VII, me-
diam quae X V, attritam, quam et herbaceam vocant, X
III. sublinunt autem harenosam priusquam inducant atra-
mento et paraetonio. haec sunt tenacia eius, colore blanda. 91
paraetonium, quoniam est natura pinguissimum et propter
levorem tenacissimum, atramento adspergitur, ne paraetoni

candor pallorem chrysocollae adferat. luteam putant a luto herba dictam, quam ipsam caeruleo subtritam pro chrysocolla inducunt, vilissimo genere atque fallacissimo.

92 (28.) Usus chrysocollae et in medicina est ad purganda volnera cum cera atque oleo. eadem per se arida siccat et contrahit. datur et in angina orthopnoeave lingenda cum melle. concitat vomitiones, miscetur et collyriis ad cicatrices oculorum ac viridibus emplastris ad dolores mitigandos, cicatrices trahendas. hanc chrysocollam medici acesin appel-
93 lant, quae non est orobitis. (29.) Chrysocollam et aurifices sibi vindicant adglutinando auro, et inde omnis appellatas similiter virentis dicunt. temperatur autem Cypria aerugine et pueri inpubis urina addito nitro, teriturque Cyprio aere in Cypriis mortariis, santernam vocant. ita feruminatur aurum quod argentosum vocant. signum est, si addita santerna nitescit. e diverso aerosum contrahit se hebetaturque et difficulter feruminatur. ad id glutinum fit auro et septuma argenti [parte] ad supra dicta additis unaque tritis.

94 (30.) Contexique par est reliqua circa hoc, ut universa naturae contingat admiratio. Auro glutinum est tale, argilla ferro, cadmea aeris massis, alumen lamnis, resina plumbo et marmori, et plumbum nigrum albo iungitur ipsumque album sibi oleo, item stagnum aeramentis, stagno argentum. Pineis optume lignis aes ferrumque funditur, sed et Aegyptio papyro, paleis aurum. Calx aqua accenditur et Thracius lapis, idem oleo restinguitur, ignis autem aceto maxume et visco et ovo. Terra minume flagrat, carboni vis maior exusto iterumque flagranti.

95 6. (31.) Ab his argenti metalla dicantur, quae sequens insania est. Nonnisi in puteis reperitur nullaque spe sui nascitur, nullis ut in auro lucentibus scintillis. terra est alias rubra, alias cineracea. excoqui non potest, nisi cum plumbo nigro aut cum vena plumbi, galenam vocant, quae iuxta argenti venas plerumque reperitur. et eodem opere ignium discedit pars in plumbum, argentum autem innatat superne
96 ut oleum aquis. Reperitur in omnibus paene provinciis, sed in Hispania pulcherrimum, id quoque in sterili solo atque etiam montibus, et ubicumque una inventa vena est non pro-

cul invenitur alia. hoc quidem et in omni fere materia, unde
metalla Graeci videntur dixisse. mirum adhuc per Hispanias
ab Hannibale inchoatos durare puteos. sua nomina ab inven-
toribus habent, ex quis Baebelo appellatur hodie qui CCC 97
pondo Hannibali subministravit in dies, ad ∞ D passus iam
cavato monte, per quod spatium Aquitani instantes nocti-
bus diebusque egerunt aquas lucernarum mensura amnem-
que faciunt. argenti vena in summo reperta crudaria ap- 98
pellatur. finis antiquis fodiendi solebat esse alumen in-
ventum, ultra nihil quaerebatur. nuper inventa aeris vena
infra alumen nullam finem spei fecit. odor ex argenti fodi-
nis inimicus omnibus animalibus, sed maxume canibus.
Aurum argentumque quo mollius eo pulchrius. linias ex ar-
gento nigras praeduci plerique mirantur.

(32.) Est et lapis in his venis cuius vomica liquoris 99
aeterni argentum vivom appellatur. venenum rerum omnium
est perrumpitque vasa permanans tabe dira. omnia ei inna-
tant praeter aurum, id unum ad se trahit. ideo et optume
purgat, ceteras eius sordis exspuens crebro iactatu fictilibus
in vasis. ita vitiis eiectis, ut et ipsum ab auro discedat, in
pellis subactas effunditur per quas sudoris vice defluens
purum relinquit aurum. ergo et cum aera inaurentur, sub- 100
litum bratteis pertinacissime retinet, verum pallore detegit
simplicis aut praetenuis bratteas. quapropter id furtum quae-
rentes ovi liquore candido usum eum adulteravere, mox et
hydrargyro, de quo dicemus suo loco. Et alias argentum 123
vivom non largum inventum est.

(33.) In iisdem argenti metallis invenitur, ut proprie 101
dicamus, spumae lapis candidae nitentisque, non tamen tra-
lucentis, stimi adpellant, alii stibi, alii alabastrum, aliqui
larbasim. duo eius genera, mas ac femina. magis probant
feminam, horridior est mas scabriorque et minus ponderosus
minusque radians et harenosior, femina contra nitet, friabi-
lis, fissurisque non globis dehiscens.

(34.) Vis eius adstringere ac refrigerare, principalis 102
autem circa oculos, namque ideo etiam plerique platy-
ophthalmon id appellavere, quoniam in calliblepharis mulie-
rum dilatet oculos. et fluctiones inhibet oculorum exulcera-

tionesque farina eius ac turis cummi admixto. sistit et sanguinem e cerebro profluentem, efficacissime et contra recentia volnera et contra veteres canum morsus inspersa farina et contra ambusta igni cum adipe ac spuma argenti cerussaque
103 et cera. uritur autem offis bubuli fimi circumlitum in clibanis, dein restinguitur mulierum lacte teriturque in mortariis admixta aqua pluvia. ac subinde turbidum transfunditur in aereum vas emundatum nitro. faex eius intellegitur plumbosissima quae subsedit in mortario abiciturque. dein vas in quod turbida transfusa sint opertum linteo per noctem relinquitur et postero die quidquid innatat effunditur spongeave
104 tollitur. quod ibi subsedit flos intellegitur ac linteo interposito in sole siccatur, non ut perarescat, iterumque in mortario teritur et in pastillos dividitur. ante omnia autem urendi modus necessarius est, ne plumbum fiat. quidam non fimo utuntur coquentes, sed adipe. alii tritum in aqua triplici linteo saccant faecemque abiciunt idque quod effluxit transfundunt, quidquid subsidat colligentes emplastris quoque et collyriis miscent.

105 (35.) Scoriam in argento Graeci vocant helcysma. vis eius adstringere et refrigerare corpora. additur emplastris
34, 173 sq. ut molybdaena, de qua dicemus in plumbo, cicatricibus maxume glutinandis et contra tenesmos dysenteriasque, infusa clysteribus cum myrteo oleo. addunt et in medicamenta quae vocant liparas ad excrescentia ulcerum aut ex attritu
106 facta aut in capite manantia. Fit in iisdem metallis et quae vocatur spuma argenti. genera eius tria: optuma quam chrysitim vocant, sequens quam argyritim, tertia quam molybditim. et plerumque omnes hi colores in isdem tubulis inveniuntur. probatissima est Attica, proxuma Hispaniensis. chrysitis ex vena ipsa fit, argyritis ex argento, molybditis e plumbi ipsius fusura, quae fit Puteolis et inde habet nomen.
107 omnis autem fit excocta sua materia ex superiore catino defluens in inferiorem et ex eo sublata vericulis ferreis atque in ipsa flamma convoluta vericulo, ut sit modici ponderis. est autem, ut ex nomine intellegi potest, fervescentis et futurae materiae spuma. distat a scoria quo potest spuma a faece distare, alterum purgantis se materiae, alterum pur-

gatae vitium est. Quidam duo genera faciunt spumae quae 108
vocant scirerytida et peumenen, tertium molybdaenam in
plumbo dicendam. Spuma ut sit utilis iterum coquitur 34, 173
confractis tubulis ad magnitudinem anulorum. ita accensa
follibus ad separandos carbones cineremque abluitur aceto
aut vino simulque restinguitur. quodsi sit argyritis, ut
candor ei detur magnitudine fabae confracta in fictili coqui
iubetur ex aqua addito in linteolis tritico et hordeo novis,
donec ea purgentur. postea sex diebus terunt in mortariis, 109
ter die abluentes aqua frigida et, cum desinat, calida, addito
sale fossili, in libram spumae obolo. novissimo die dein con-
dunt im plumbeo vase. alii cum faba candida et tisana co-
cunt siccantque sole, alii in lana candida cum faba, donec
lanam non denigret. tunc salem fossilem adiciunt subinde
aqua mutata siccantque diebus XL calidissimis aestatis. nec
non in ventre suillo in aqua cocunt exemptamque nitro fricant
et ut supra terunt in mortariis cum sale. sunt qui non co- 103
quant, sed cum sale terant et adiecta aqua abluant. Usus 110
eius ad collyria et litu ad muliebrium cicatricum foedita-
tes tollendas maculasque, ad alendum capillum. vis autem
siccare, mollire, refrigerare, temperare, purgare, explere
ulcera, tumores lenire. talibusque emplastris additur et li-
paris supra dictis. ignis etiam sacros tollit cum ruta myrtis- 105
que et aceto, item perniones cum myrtis et cera.

7. (36.) In argentariis metallis invenitur minium quo- 111
que, et nunc inter pigmenta magnae auctoritatis et quondam
apud Romanos non solum maxumae, sed etiam sacrae. enu-
merat auctores Verrius quibus credere necesse sit Iovis ipsius
simulacri faciem diebus festis minio inlini solitam trium-
phantiumque corpora, sic Camillum triumphasse. hac reli- 112
gione etiamnum addi in unguenta cenae triumphalis et a
censoribus in primis Iovem miniandum locari. cuius rei cau-
sam equidem miror, quamquam et hodie id expeti constat
Aethiopum populis totosque eo tingui proceres, hunc ibi deo-
rum simulacris colorem esse. quapropter diligentius perse-
quemur omnia de eo.

(37.) Theophrastus XC annis ante Praxibulum Athe- 113
niensium magistratum — quod tempus exit in urbis nostrae

CCCCXXXIX. annum — tradit inventum minium a Callia Atheniense initio sperante aurum excoqui posse harenae rubenti in metallis argenti. hanc fuisse originem eius,
114 reperiri autem iam tum in Hispania, sed durum et harenosum, item apud Colchos in rupe quadam inaccesa ex qua iaculantes decuterent. id esse adulterum, optumum vero supra Ephesum Cilbianis agris harena cocci colorem habente, hanc teri, dein lavari farinam et quod subsidat iterum lavari. differentiam artis esse quod alii minium faciant prima lotura, apud alios id esse dilutius, sequentis autem loturae optumum.

115 (38.) Auctoritatem colori fuisse non miror. iam enim Troianis temporibus rubrica in honore erat Homero teste, qui navis ea commendat, alias circa pigmenta picturasque rarus. milton vocant Graeci, miniumque cinnabarim. unde
116 natus error Indico nomine. sic enim appellant illi saniem draconis elisi elephantorum morientium pondere permixto
8, 34 utriusque animalis sanguine, ut diximus. neque est alius color qui in picturis proprie sanguinem reddat. illa cinnabaris antidotis medicamentisque utilissima est. at, Hercules, medici, quia cinnabarim vocant, utuntur hoc minio, quod
124 venenum esse paulo mox docebimus.

117 (39.) Cinnabari veteres quae etiam nunc vocant monochromata pingebant. pinxerunt et Ephesio minio, quod derelictum est, quia curatio magni operis erat. praeterea utrumque nimis acre existimabatur. ideo transiere ad rubri-
35, 31 sqq. cam et sinopidem, de quibus suis locis dicam. cinnabaris adulteratur sanguine caprino aut sorvis tritis. pretium sincerae nummi quinquaginta.

118 (40.) Iuba minium nasci et in Carmania tradit, Timagenes et in Aethiopia, sed neutro ex loco invehitur ad nos, nec fere aliunde quam ex Hispania, celeberrimo Sisaponensi regione in Baetica miniario metallo vectigalibus populi Romani, nullius rei diligentiore custodia. non licet ibi perficere id excoquique. Romam adfertur vena signata ad bina milia fere pondo annua, Romae autem lavatur, in vendendo pretio statuto lege, ne modum excederet, HS. LXX in libras. sed adulteratur multis modis, unde praeda societati.

Namque est alterum genus omnibus fere argentariis item- 119
que plumbariis metallis quod fit exusto lapide venis per-
mixto, non ex illo cuius vomicam argentum vivom appella-
vimus, — is enim et ipse in argentum excoquitur —, sed 99
ex aliis simul repertis. steriles etiam plumbi deprehenduntur
solo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes exustique
tunduntur in farinam. hoc est secundarium minium perquam
paucis notum, multum infra naturalis illas harenas. hoc 120
ergo adulteratur minium in officinis sociorum, et ubivis Sy-
rico. quonam modo Syricum fiat suo loco docembius, sub- 35, 40
lini autem Syrico minium conpendi ratio demonstrat. et alio
modo pingentium furto opportunum est, plenos subinde ablu-
entium penicillos. sidit autem in aqua constatque furantibus.
Sincero cocci nitor esse debet, secundarii autem splendor 121
in parietibus sentire imaginem, quamquam hoc robigo quae-
dam metalli est. Sisaponensibus autem miniariis sua vena ha-
renae sine argento excoquitur auri modo. probatur auro can-
dente, fucatum enim nigrescit, sincerum retinet colorem.
invenio et calce adulterari, ac simili ratione ferri candentis
lamna, si non sit aurum, deprehendi. inlito solis atque lunae 122
contactus inimicus. remedium ut pariete siccato cera Punica
cum oleo liquefacta candens saetis inducatur iterumque ad-
motis gallae carbonibus inuratur ad sudorem usque, postea
candelis subigatur ac deinde linteis puris, sicut et marmora
nitescunt. qui minium in officinis poliunt faciem laxis vesi-
cis inligant, ne in respirando pernicialem pulverem trahant
et tamen ut per illas spectent. minium in voluminum quo-
que scriptura usurpatur clarioresque litteras vel in auro vel
in marmore etiam in sepulchris facit.

8. (41.) Ex secundario invenit vita et hydrargyrum in 123
vicem argenti vivi, paulo ante dilatum. fit autem duobus 64
modis: aereis mortariis pistillisque trito minio ex aceto aut
patinis fictilibus inpositum ferrea concha, calice coopertum,
argilla superinlita, dein sub patinis accenso follibus conti-
nuis igni atque ita calici sudore deterso qui fit argenti co-
lore et aquae liquore. idem guttis dividi facilis et lubrico
umore conpluere, quod cum venenum esse conveniat, 124
omnia quae de minio in medicinae usu traduntur temeraria ar-

bitror, praeterquam fortassis inlito capiti ventrive sangui-
nem sistit, dum ne qua penetret in viscera ac volnus attin-
gat, aliter utendum non equidem censeam.
125 (42.) Hydrargyro argentum inauratur solum nunc prope,
cum et in aerea simili modo duci debeat. sed eadem fraus
quae in omni parte vitae ingeniosissima est viliorem exco-
100 gitavit materiam, ut docuimus.
126 (43.) Auri argentique mentionem comitatur lapis quem
coticulam appellant, quondam non solitus inveniri nisi in
flumine Tmolo, ut auctor est Theophrastus, nunc vero
passim. alii Heraclium, alii Lydium vocant. sunt autem
modici, quaternas uncias longitudinis binasque latitudinis
non excedentes. quod a sole fuit in his melius quam quod
a terra. his coticulis periti, cum e vena ut lima rapuerunt
experimentum, protinus dicunt quantum auri sit in ea,
quantum argenti vel aeris, scripulari differentia mirabili
ratione non fallente.
127 (44.) Argenti duae differentiae. vatillis ferreis can-
dentibus ramento inposito quod candidum permaneat proba-
tur. proxuma bonitas rufo, nulla nigro. sed experimento
quoque fraus intervenit. servatis in urina virorum vatillis in-
ficitur ita ramentum obiter dum uritur candoremque mentitur.
est aliquod experimentum politi et in halitu hominis, si su-
det protinus nubemque discutiat.
128 9. (45.) Lamnas duci, speciem fieri non nisi ex optumo
posse credimus. fuerat id integrum, sed id quoque iam fraude
corrumpitur. sed natura mira imagines reddendi, quod reper-
cusso aere atque in oculos regesto fieri convenit. eadem
vis in speculi usu. polita crassitudine paulumque propulsa di-
latatur in inmensum magnitudo imaginum. tantum interest
129 repercussum illum respuat an excipiat. quin etiam pocula
ita figurantur expulsis intus crebris ceu speculis ut vel
uno intuente totidem populus imaginum fiat. excogitantur
et monstrifica, ut in templo Zmyrnae dicata. id evenit figura
materiae. plurumum refert concava sint et poculi modo an
parmae Threcidicae, media depressa an elata, traversa
an obliqua, supina an infesta, qualitate excipientis figurae
130 torquente venientis umbras. neque enim est aliud illa

imago quam digesta claritate materiae accipientis umbra. atque ut omnia de speculis peragantur in hoc loco, optuma apud maiores fuerant Brundisina, stagno et aere mixtis. praelata sunt argentea. primus fecit Pasiteles Magni Pompei aetate. nuper credi coeptum certiorem imaginem reddi auro opposito aversis.

(46.) Tinguit Aegyptus argentum ut in vasis Anubim 131
suum spectet, pingitque, non caelat argentum. unde transit materia et ad triumphalis statuas, mirumque crescit pretium fulgoris excaecati. id autem fit hoc modo: miscentur argento tertiae aeris Cyprii tenuissimi quod coronarium vocant et sulpuris vivi quantum argenti, conflantur ita in fictili circumlito argilla, modus coquendi, donec se ipsa opercula aperiant. nigrescit ovi indurati luteo, ut tamen aceto et
creta deteratur. Miscuit denario triumvir Antonius ferrum, 132
miscent aera falsae monetae, aliae pondere subtrahunt, cum sit iustum LXXXIIII e libris signari. igitur ars facta denarios probare, tam iucunda plebei lege ut Mario Gratidiano vicatim totas statuas dicaverit. mirumque, in hac artium sola vitia discuntur et falsi denari spectatur exemplar pluribusque veris denariis adulterinus emitur.

10. (47.) Non erat apud antiquos numerus ultra cen- 133
tum milia, itaque et hodie multiplicantur haec, ut deciens centena aut saepius dicantur. faenus hoc fecit nummusque percussus, et sic quoque aes alienum etiamnum appellatur. postea Divites cognominati, dummodo notum sit eum qui primus hoc cognomen acceperit decoxisse creditoribus suis.
ex eadem gente M. Crassus negabat locupletem esse ni qui 134
reditu annuo legionem tueri posset. in agris HS. |$\overline{\infty\infty}$| possedit Quiritium post Sullam divitissimus. nec fuit satis nisi totum Parthorum usurpasset aurum, atque ut memoriam quidem opum occupaverit, — iuvat enim insectari inexplebilem istam habendi cupidinem, — multos postea cognovimus servitute liberatos opulentiores, pariterque tris Claudi prin-
cipatu, paulo ante, Callistum, Pallantem, Narcissum. atque 135
ut hi omittantur, tamquam adhuc rerum potiantur, C. Asinio Gallo C. Marcio Censorino coss. a. d. VI. Kal. Febr. C. Caecilius Claudius Isidorus testamento suo edixit, quamvis

multa bello civili perdidisset, tamen relinquere servorum
quattuor milia centum sedecim, iuga boum tria milia sex-
centa, reliqui pecoris CC quinquaginta septem milia, in nume-
136 rato HS. $|\overline{\text{DC}}|$, funerari se iussit HS. $|\overline{\text{XI}}|$. congerant exce-
dentis numerum opes, quota tamen portio erunt Ptolemaei
quem Varro tradit Pompeio res gerente circa Iudaeam octona
milia equitum sua pecunia toleravisse, mille convivas totidem
aureis potoriis mutantem ea vasa cum ferculis saginasse,
quota vero ille ipse — neque enim de regibus loquor —
137 portio fuerit Pythii Bithyni! platanum auream vitemque no-
bilis illas Dario regi donavit, Xerxis copias, hoc est $|\overline{\text{VII}}|$
$\overline{\text{LXXXVIII}}$ hominum, excepit epulo, stipendium quinque
mensum frumentumque pollicitus, ut e quinque liberis in
delectu senectuti suae unus saltem concederetur. hunc quo-
que ipsum aliquis conparet Croeso regi. quae, malum!
amentia est id in vita cupere quod aut et servis contigerit
aut ne in regibus quidem invenerit finem!
138 (48.) Populus Romanus stipem spargere coepit Sp.
Postumio Q. Marcio coss., tanta abundantia pecuniae erat ut
eam conferret L. Scipioni ex qua is ludos fecit. nam quod
Agrippae Menenio sextantis aeris in funus contulit, honoris
id necessitatisque propter paupertatem Agrippae, non lar-
gitionis esse duxerim.
139 11. (49.) Vasa ex argento mire inconstantia humani in-
geni variat nullum genus officinae diu probando. nunc Fur-
niana, nunc Clodiana, nunc Gratiana, — etenim tabernas
mensis adoptamus —, nunc anaglypta asperitatemque exciso
140 circa liniarum picturas quaerimus, iam vero et mensas re-
positoriis inponimus ad sustinenda opsonia, interradimus
alia, ut quam plurumum lima perdiderit. vasa coquinaria
ex argento fieri Calvos orator quiritat, at nos carrucas ar-
gento caelare invenimus, nostraque aetate Poppaea coniunx
Neronis principis soleas delicatioribus iumentis suis ex auro
quoque induere.
141 (50.) Triginta duo libras argenti Africanus sequens
heredi reliquit idemque, cum de Poenis triumpharet, $\overline{\text{IIII}}$.
CCCLXX pondo transtulit. hoc argenti tota Carthago habuit
illa terrarum aemula, quot mensarum postea adparatu victa!

Numantia quidem deleta idem Africanus in triumpho militi-
bus X VII dedit. o viros illo imperatore dignos quibus hoc
satis fuit! frater eius Allobrogicus primus omnium pondo
mille habuit, at Drusus Livius in tribunatu plebei X. nam 142
propter quinque pondo notatum a censoribus triumphalem
senem fabulosum iam videtur, item Catum Aelium, cum le-
gati Aetolorum in consulatu prandentem in fictilibus adis-
sent, missa ab iis vasa argentea non accepisse, neque aliud
habuisse argenti ad supremum vitae diem quam duo pocula
quae L. Paulus socer ei ob virtutem devicto Perseo rege
donavisset. invenimus legatos Carthaginiensium dixisse nul- 143
los hominum inter sese benignius vivere quam Romanos.
eodem enim argento apud omnis cenitavisse ipsos. at, Her-
cules, Pompeium Paulinum Arelatensis equitis Romani filium
paternaque gente pellitum $\overline{\text{XII}}$ pondo argenti habuisse apud
exercitum ferocissimis gentibus oppositum scimus. (51.) 144
lectos vero iam pridem mulierum totos operiri argento,
quaedam et triclinia, quibus argentum addidisse primus tra-
ditur Carvilius Pollio eques Romanus, non ut operiret aut
Deliaca specie faceret, sed Punicana. eadem et aureos fecit,
nec multo post argentei Deliacos imitati sunt. quae omnia
expiavit bellum civile Sullanum.

(52.) Paulo enim ante haec factae sunt lances e centenis 145
libris argenti, quas tunc super CL numero fuisse Romae
constat multosque ob eas proscriptos dolo concupiscentium.
Erubescant annales qui bellum civile illud talibus vitiis in-
putavere. nostra aetas fortior fuit. Claudi principatu servos
eius Drusilianus nomine Rotundus, dispensator Hispaniae ci-
terioris, quingenariam lancem habuit cui fabricandae officina
prius exaedificata fuerat et comites eius octo ad CCL libras,
quaeso ut quam multi eas conservi eius inferrent, aut qui-
bus cenantibus? Cornelius Nepos tradit ante Sullae vi- 146
ctoriam duo tantum triclinia Romae fuisse argentea, reposi-
toriis argentum addi sua memoria coeptum, Fenestella qui
obiit novissimo Tiberi Caesaris principatu ait et testudinea
tum in usum venisse, ante se autem paulo lignea rotunda
solida nec multo maiora quam mensas fuisse, se quidem
puero quadrata et conpacta aut acere operta aut citro coe-

pisse, mox additum argentum in angulos liniasque per com-
missuras, tympana vero se iuvene appellata, tum a stateris
et lancis, quas antiqui magides vocaverant.
147 (53.) Nec copia argenti tantum furit vita, sed valdius
paene manipretiis, idque iam pridem, ut ignoscamus nobis.
Delphinos quinis [milibus] sestertiis in libras emptos G. Grac-
chus habuit, Lucius vero Crassus orator duos scyphos Men-
toris artificis manu caelatos sestertiis C. confessum tamen
est numquam iis uti propter verecundiam ausum, sicut eun-
148 dem HS. $\overline{\mathrm{VI}}$ in singulas libras vasa empta habuisse. Asia
primum devicta luxuriam misit in Italiam, siquidem Lucius
Scipio in triumpho transtulit argenti caelati pondo MCCCC
et vasorum aureorum pondo MD, at eadem Asia donata
multo etiam gravius adflixit mores, inutiliorque victoria illa
149 hereditas Attalo rege mortuo fuit. tum enim haec emendi
Romae in auctionibus regiis verecundia exempta est [urbis
anno sexcentesimo vigesimo secundo], mediis quinquaginta
septem annis erudita civitate amare etiam, non solum ad-
mirari opulentiam externam, inmenso et Achaicae victoriae
momento ad inpellendos mores, quae et ipsa in hoc inter-
vallo anno urbis sexcentesimo octavo parta signa et tabulas
150 pictas invexit, ne quid deesset, pariterque luxuria nata est
et Carthago sublata, ita congruentibus fatis ut et liberet
amplecti vitia et liceret. petiere et dignationem hinc aliqui
veterum. C. Marius post victoriam Cimbricam cantharis po-
tasse Liberi patris exemplo traditur, ille arator Arpinas et
manipularis imperator.
151 12. (54.) Argenti usum in statuas primum divi Augusti
temporum adulatione transisse falso existimatur. iam enim
triumpho Magni Pompei reperimus tralatam Pharnacis qui
primus regnavit in Ponto argenteam statuam, item Mithrida-
152 tis Eupatoris et currus aureos argenteosque. Argentum suc-
cedit aliquando et auro luxu feminarum plebis compedes sibi
facientium, quas induere aureas mos tritior vetet. vidimus
et ipsi Arellium Fuscum motum equestri ordine ob insignem
calumniam, cum celebritatem adsectarentur adulescentium
scholae, argenteos anulos habentem. et quid haec attinet
colligere, cum capuli militum ebore etiam fastidito caelen-

tur argento, vaginae catellis, baltea laminis crepitent, iam
vero paedagogia in transitu virilitatis costodiantur argento,
feminae laventur et nisi argentea solia fastidiant, eademque
materia et cibis et probris serviat. videret haec Fabricius 153
et stratas argento mulierum balineas, ita ut vestigio locus
non sit, cum viris lavantium, Fabricius, qui bellicosos impera-
tores plus quam pateram et salinum habere ex argento veta-
bat, videret hinc dona fortium fieri aut in haec frangi. heu
mores, Fabrici nos pudet!

(55.) Mirum auro caelando neminem inclaruisse, ar- 154
gento multos. maxume tamen laudatus est Mentor de quo
supra diximus. quattuor paria ab eo omnino facta sunt, ac 7, 127
iam nullum exstare dicitur Ephesiae Dianae templi aut Capi-
tolini incendiis. Varro se et aereum signum eius habuisse
scribit. Proxumi ab eo in admiratione Acragas et Boethus 155
et Mys fuere. exstant omnium opera hodie in insula Rho-
diorum, Boethi apud Lindiam Minervam, Acragantis in templo
Liberi patris in ipsa Rhodo Centauros Bacchasque caelati
scyphi, Myos in eadem aede Silenos et Cupidines. Acra-
gantis et venatio in scyphis magnam famam habuit. Post 156
hos celebratus est Calamis, Antipater quoque qui Satyrum
in phiala gravatum somno conlocavisse verius quam caelasse
dictus est. Stratonicus mox Cyzicenus, Tauriscus, item Ari-
ston et Eunicus Mitylenaei laudantur et Hecataeus et circa
Pompei Magni aetatem Pasiteles, Posidonius Ephesius, He-
dystratides qui proelia armatosque caelavit, Zopyrus qui
Areopagitas et iudicium Orestis in duobus scyphis HS. |$\overline{XII}$|
aestimatis. fuit et Pytheas cuius duae unciae X $\overline{X}$ venierunt.
Ulixes et Diomedes erant in phialae emblemate Palladium
subripientes. fecit idem et cocos magiriscia appellatos par- 157
volis potoriis, e quibus ne exemplaria quidem liceret ex-
primere, tam opportuna iniuriae subtilitas erat. habuit et
Teucer crustarius famam, subitoque ars haec ita exolevit ut
sola iam vetustate censeatur, usuque attritis caelaturis, ne
figura discerni possit, auctoritas constet.

Argentum medicatis aquis inficitur atque adflatu salso, 158
sicut in mediterraneis Hispaniae. (56.) In argenti et auri
metallis nascuntur etiamnum pigmenta, sil et caeruleum. Sil

proprie limus est. optumum ex eo quod Atticum vocatur,
pretium in pondo libras X II, proxumum marmorosum dimi-
159 dio Attici pretio. tertium genus est pressum, quod alii
Scyricum vocant, ex insula Scyro, iam et ex Achaia, quo utun-
tur ad picturae umbras, pretium in libras HS. bini, dupon-
diis vero detractis quod lucidum vocant e Gallia veniens. hoc
autem et Attico ad lumina utuntur, ad abacos non nisi mar-
moroso, quoniam marmor in eo resistit amaritudini calcis.
effoditur et ad XX. ab urbe lapidem in montibus. postea uri-
tur pressum appellantibus qui adulterant. sed esse falsum
exustumque amaritudine adparet et quoniam resolutum in
160 pulverem est. Sile pingere instituere primi Polygnotus
et Micon, Attico dumtaxat. secuta aetas hoc ad lumina usa
est, ad umbras autem Scyrico et Lydio. Lydium Sardibus
emebatur, quod nunc obmutuit.

161 13. (57.) Caeruleum harena est. huius genera tria
fuere antiquitus: Aegyptium maxume probatum, Scythicum
— hoc diluitur facile et, cum teritur, in IIII colores muta-
tur, candidiorem nigrioremve et crassiorem tenuioremve —,
praefertur huic etiamnunc Cyprium. accessit his Puteolanum
et Hispaniense, harena ibi confici coepta. tinguitur autem
omne et in sua coquitur herba bibitque sucum. reliqua con-
162 fectura eadem quae chrysocollae. Ex caeruleo fit quod vo-
catur lomentum, perficitur id lavando terendoque. hoc est
caeruleo candidius. pretia eius X X in libras, caerulei X
VIII. usus in creta, calcis inpatiens. nuper accessit et Ve-
storianum ab auctore appellatum. fit ex Aegyptii levissima
parte, pretium eius in libras X I. idem et Puteolani usus,
163 praeterque ad fenestras, cylon vocant. Non pridem ad-
portari et Indicum coeptum est, cuius pretium X VII. ratio
in pictura ad incisuras, hoc est umbras dividendas ab lu-
mine. Est et vilissimum genus lomenti, quod tritum vocant,
quinis assibus aestimatum. Caerulei sinceri experimentum
in carbone ut flagret, fraus viola arida decocta in aqua su-
coque per linteum expresso in cretam Eretriam. vis in me-
dicina ut purget ulcera. itaque et emplastris adiciunt, item
164 causticis. teritur autem difficillime sil. in medendo leniter
mordet adstringitque et explet ulcera. uritur in fictilibus,

ut prosit. pretia rerum quae usquam posuimus non ignoramus alia aliis locis esse et omnibus paene mutari annis, prout navigatione constiterint aut ut quisque mercatus sit aut aliquis praevalens manceps annonam flagellet, non obliti Demetrium a tota Seplasia Neronis principatu accusatum apud consules, poni tamen necessarium fuit quae plerumque erant Romae ut exprimeretur auctoritas rerum.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXIIII.

Cap. 1. (Sect. 1.) Proxume dicantur aeris metalla, cui 1
et in usu proxumum est pretium, immo vero ante argentum
ac paene etiam ante aurum Corinthio. stipis quoque aucto-
ritas, ut diximus. hinc aera militum, tribuni aerarii et aera- 33, 43. 138
rium, obaerati, aere diruti. docuimus quamdiu populus Ro-
manus aere tantum signato usus esset, et alia vetustas 33, 42 sqq.
aequalem urbi auctoritatem eius declarat a rege Numa colle-
gio tertio aerarium fabrum instituto.

(2.) Vena quo dictum est modo foditur ignique perfici- 2
tur. fit et e lapide aeroso quem vocant cadmean, celebri 32, 95 sqq.
trans maria et quondam in Campania, nunc in Bergomatium
agro extrema parte Italiae, ferunt nuper etiam in Germania
provincia repertum. 2. Fit et ex alio lapide quem chalci-
tim appellant in Cypro, ubi prima aeris inventio, mox vili-
tas praecipua reperto in aliis terris praestantiore, maxumeque
aurichalco, quod praecipuam bonitatem admirationemque
diu optinuit nec reperitur longo iam tempore effeta tellure.
proxumum bonitate fuit Sallustianum in Ceutronum Alpino 3
tractu, non longi et ipsum aevi, successitque ei Livianum in

Gallia. utrumque a metallorum dominis appellatum, illud ab
4 amico divi Augusti, hoc a coniuge, velocis defectus. Livia-
num quoque certe admodum exiguum invenitur. summa glo-
riae nunc in Marianum conversa, quod et Cordubense dicitur.
hoc a Liviano cadmean maxume sorbet et aurichalci bonita-
tem imitatur in sestertiis dupondiariisque, Cyprio suo assi-
bus contentis. Et hactenus nobilitas in aere naturalis se
habet.

5 (3.) Reliqua genera cura constant, quae suis locis red-
dentur summa claritate ante omnia indicata. Quondam aes
confusum auro argentoque miscebatur, et tamen ars pretio-
sior erat, nunc incertum est peior haec sit an materia, mi-
rumque, cum ad infinitum operum pretia creverint, auctoritas
artis exstincta est, quaestus enim causa ut omnia exerceri
coepta est quae gloriae solebat. ideo autem etiam deorum
adscripta operi, cum proceres gentium claritatem et hac via
quaererent, adeoque exolevit fundendi aeris pretiosi ratio
6 ut iamdiu ne fortuna quidem in ea re ius artis habeat. Ex
illa autem antiqua gloria Corinthium maxume laudatur. hoc
casus miscuit Corintho, cum caperetur, incensa, mireque
circa id multorum adfectatio furit, quippe cum tradatur non
alia de causa Verrem quem M. Cicero damnaverat proscri-
ptum cum eo ab Antonio, quonim Corinthiis cessurum se ei
negavisset. ac mihi maior pars eorum simulare eam scientiam
videtur ad segregandos sese a ceteris magis quam intellegere
7 aliquid ibi suptilius, et hoc paucis docebo. Corinthus capta
est olympiadis CLVIII. anno tertio, nostrae urbis DCVIII.,
cum ante saecula fictores nobiles esse desissent, quorum
isti omnia signa hodie Corinthia appellant. quapropter ad
coarguendos eos ponemus artificum aetates. nam urbis no-
strae annos ex supra dicta conparatione olympiadum colli-
gere facile erit. sunt ergo vasa tantum Corinthia quae isti
elegantiores modo ad esculenta transferunt, modo in lucer-
8 nas aut trulleos nullo munditiarum dispectu. eius tria ge-
nera: candidum argento nitore quam proxume accedens in
quo illa mixtura praevaluit, alterum in quo auri fulva natura,
tertium in quo aequalis omnium temperies fuit. praeter
haec est cuius ratio non potest reddi, quamquam hominis

manu sed ad fortunam temperatur in simulacris signisque, illud suo colore pretiosum ad iocineris imaginem vergens, quod ideo hepatizon appellant, procul a Corinthio, longe tamen ante Aegineticum atque Deliacum, quae diu optinuere principatum.

(4.) Antiquissima aeris gloria Deliaco fuit mercatus in 9 Delo concelebrante toto orbe, et ideo cura officinis. tricliniorum pedibus fulcrisque ibi prima aeris nobilitas, pervenit deinde et ad deum simulacra effigiemque hominum et aliorum animalium.

(5.) Proxuma laus Aeginetico fuit. insula ipsa est — 10 nec quod ibi gigneretur, sed officinarum temperatura — nobilitata. bos aereus inde captus in foro boario est Romae. hoc erit exemplar Aeginetici aeris, Deliaci autem Iuppiter in Capitolio Iovis tonantis aede. illo aere Myron usus est, hoc Polyclitus, aequales atque condiscipuli, sed aemulatio in materia fuit.

3. (6.) Privatim Aegina candelabrorum superficiem dum- 11 taxat elaboravit, sicut Tarentum scapos. in his ergo iuncta commendatio officinarum est. nec pudet tribunorum militarium salariis emere, cum ipsum nomen a candelarum lumine inpositum adpareat. accessio candelabri talis fuit Theonis iussu praeconis Clesippus fullo gibber et praeterea et alio foedus adspectu, emente id Gegania HS. $\overline{L}$. eadem ostentante 12 in convivio emptum ludibri causa nudatus atque inpudentia libidinis receptus in torum, mox in testamentum, praedives numinum vice illud candelabrum coluit et hanc Corinthiis fabulam adiecit, vindicatis tamen moribus nobili sepulchro per quod aeterna supra terras Geganiae dedecoris memoria duraret. sed cum esse nulla Corinthia candelabra constet, nomen id praecipue in his celebratur, quoniam Mummi victoria Corinthum quidem diruit, sed e conpluribus Achaiae oppidis simul aera dispersit.

(7.) Prisci limina etiam ac valvas in templis ex aere factita- 13 vere. invenio et a Cn. Octavio qui de Perseo rege navalem triumphum egit factam porticum duplicem ad circum Flaminium quae Corinthia sit appellata a capitulis aereis columnarum, Vestae quoque aedem ipsam Syracusana superficie tegi

placuisse. Syracusana sunt in Pantheo capita columnarum a M. Agrippa posita, quin etiam privata opulentia eo modo usurpata est. Camillo inter crimina obiecit Sp. Carvilius quaestor quod aerata ostia haberet in domo.

14 (8.) Nam triclinia aerata abacosque et monopodia Cn. Manlium Asia devicta primum invexisse triumpho suo quem duxit anno urbis DLXVII. L. Piso auctor est, Antias quidem heredes L. Crassi oratoris multa etiam triclinia aerata vendidisse. Ex aere factitavere et cortinas tripodum nomine ac Delphicas, quod eae maxume Apollini Delphico dicabantur. placuere et lychnuchi pensiles in delubris aut arborum mala ferentium modo lucentes, qualis est in templo Apollinis Palatini, quod Alexander Magnus Thebarum expugnatione captum in Cyme dicaverat eidem deo.

15 4. (9.) Transiit deinde ars volgo ubique ad effigies deorum. Romae simulacrum ex aere factum Cereri primum reperio ex peculio Sp. Cassi quem regnum adfectantem pater ipsius interemerit. transiit et a dis ad hominum statuas atque imagines multis modis. Bitumine antiqui tinguebant eas, quo magis mirum est placuisse auro integere. hoc nescio an Romanum fuerit inventum, certe etiam nomen non habet
16 vetustum. Effigies hominum non solebant exprimi nisi aliqua inlustri causa perpetuitatem merentium, primo sacrorum certaminum victoria maxumeque Olympiae, ubi omnium qui vicissent statuas dicari mos erat, eorum vero qui ter ibi superavissent ex membris ipsorum similitudine expressa,
17 quas iconicas vocant. Athenienses nescio an primis omnium Harmodio et Aristogitoni tyrannicidis publice posuerint statuas. hoc actum est eodem anno quo et Romae reges pulsi. excepta deinde res est a toto orbe terrarum humanissima ambitione, et in omnium municipiorum foris statuae ornamentum esse coepere prorogarique memoria hominum et honores legendi aevo basibus inscribi, ne in sepulchris tantum legerentur. mox forum et in domibus privatis factum atque in atriis honos clientium instituit sic colere patronos.

18 5. (10.) Togatae effigies antiquitus ita dicabantur. placuere et nudae tenentes hastam ab epheborum e gymnasiis exemplaribus, quas Achilleas vocant. Graeca res nihil ve-

lare, at contra Romana ac militaris thoracas addere. Caesar
quidem dictator loricatam sibi dicari in foro suo passus est.
nam Lupercorum habitu tam noviciae sunt quam quae nuper
prodiere paenulis indutae. Mancinus eo habitu sibi statuit
quo deditus fuerat. notatum ab auctoribus et L. Attium poe- 19
tam in Camenarum aede maxuma forma statuam sibi posuisse,
cum brevis admodum fuisset. equestres utique statuae Ro-
manam celebrationem habent orto sine dubio a Graecis ex-
emplo, sed illi celetas tantum dicabant in sacris victores,
postea vero et qui bigis vel quadrigis vicissent. unde et
nostri currus nati in iis qui triumphavissent. serum hoc, et
in his non nisi a divo Augusto seiuges, sicut elephanti.

(11.) Non vetus et bigarum celebratio in iis qui praetura 20
functi curru vecti essent per circum, antiquior columnarum,
sicuti C. Maenio qui priscos devicerat Latinos, quibus ex
foedere tertias praedae populus Romanus praestabat, eodem-
que in consulatu in suggestu rostra devictis Antiatibus fixe-
rat anno urbis CCCCXVI. item Gaio Duilio qui primus na-
valem triumphum egit de Poenis, quae est etiam nunc in foro, 21
item L. Minucio praefecto annonae extra portam Trigeminam
unciaria stipe conlata — nescio an primo honore tali a po-
pulo, antea enim a senatu erat —, praeclara res, nisi frivolis
coepisset initiis. namque et Atti Navi statua fuit ante curiam
— basis eius conflagravit curia incensa Publi Clodi funere —,
fuit et Hermodori Ephesii in comitio, legum quas decemviri
scribebant interpretis, publice dicata. alia causa, alia aucto- 22
ritas Horati Coclitis statuae, quae durat hodieque, cum hostis
a ponte sublicio solus arcuisset. equidem et Sibyllae iuxta
rostra esse non miror, tres sint licet: una quam Sextus
Pacuius Taurus aed. pl. restituit, duae quas M. Messala. pri-
mas putarem has et Atti Navi, positas aetate Tarquini Prisci,
ni regum antecedentium essent in Capitolio. 6. Ex his 23
Romuli et Tati sine tunica, sicut et Camilli in rostris et ante
aedem Castorum fuit Q. Marci Tremuli equestris togata, qui
Samnites bis devicerat captaque Anagnia populum stipendio
liberaverat. inter antiquissimas sunt et Tulli Cloeli, L. Rosci,
Spuri Nauti, C. Fulcini in rostris, a Fidenatibus in lega-
tione interfectorum. hoc a re publica tribui solebat iniu- 24

ria caesis, sicut aliis et P. Iunio, Ti. Coruncanio, qui ab
Teuta Illyriorum regina interfecti erant. non omittendum
videtur quod annales adnotavere tripedaneas iis statuas in
foro statutas. haec videlicet mensura honorata tunc erat.
non praeteribo et Cn. Octavium ob unum S. C. verbum. hic
regem Antiochum daturum se responsum dicentem virga
quam tenebat forte circumscripsit priusque quam egrederetur
circulo illo responsum dare coegit. in qua legatione inter-
fecto senatus statuam poni iussit *quam oculatissimo*
25 *loco*, eaque est in rostris. invenitur statua decreta et Ta-
raciae Gaiae sive Fufetiae virgini Vestali, *ut poneretur*
ubi vellet, quod adiectum non minus honoris habet quam
feminae esse decretam. meritum eius ipsis ponam anna-
lium verbis: *quod campum Tiberinum gratificata*
esset ea populo.

26 (12.) Invenio et Pythagorae et Alcibiadi in cornibus
comiti positas, cum bello Samniti Apollo Pythius iussisset
fortissimo Graiae gentis et alteri sapientissimo simulacra ce-
lebri loco dicari. eae stetere donec Sulla dictator ibi cu-
riam faceret. mirumque est illos patres Socrati cunctis ab
eodem deo sapientia praelato Pythagoran praetulisse aut
tot aliis virtute Alcibiaden et quemquam utroque Themi-
27 stocli. Columnarum ratio erat attolli super ceteros mortalis,
quod et arcus significant novicio invento. primus tamen ho-
nos coepit a Graecis, nullique arbitror pluris statuas dicatas
quam Phalereo Demetrio Athenis, siquidem CCCLX statuere
nondum anno hunc numerum dierum excedente, quas mox
laceravere. statuerunt et Romae in omnibus vicis tribus
33, 132 Mario Gratidiano, ut diximus, easdemque subvertere
Sullae introitu.

28 (13.) Pedestres sine dubio Romae fuere in auctoritate
longo tempore, et equestrium tamen origo perquam vetus
est cum feminis etiam honore communicato Cloeliae statua
equestri, ceu parum esset toga eam cingi, cum Lucretiae ac
Bruto, qui expulerant reges propter quos Cloelia inter ob-
29 sides fuerat, non decernerentur. hanc primam cum Coclitis
publice dicatam crediderim, — Atto enim ac Sibyllae Tar-
quinium ac reges sibi ipsos posuisse verisimile est, — nisi

Cloeliae quoque Piso traderet ab iis positam qui una obsides fuissent, redditis a Porsina in honorem eius, e diverso Annius fetialis equestrem, quae fuerit contra Iovis Statoris aedem in vestibulo Superbi domus, Valeriae fuisse Publicolae consulis filiae, eamque solam refugisse Tiberimque transnatavisse ceteris obsidibus qui Porsinae mittebantur interemptis Tarquini insidiis.

(14.) Lucius Piso prodidit M. Aemilio C. Popilio iterum 30
coss. a censoribus P. Cornelio Scipione M. Popilio statuas circa forum eorum qui magistratum gesserant sublatas omnis praeter eas quae populi aut senatus sententia statutae essent, eam vero quam apud aedem Telluris statuisset sibi Sp. Cassius qui regnum adfectaverat etiam conflatam a censoribus. nimirum in ea quoque re ambitionem providebant illi viri.
exstant Catonis in censura vociferationes mulieribus statuas 31
Romanis in provinciis poni. nec tamen potuit inhibere quo minus Romae quoque ponerentur, sicuti Corneliae Gracchorum matri, quae fuit Africani prioris filia. sedens huic posita soleisque sine ammento insignis in Metelli publica porticu, quae statua nunc est in Octaviae operibus.

(15.) Publice autem ab exteris posita est Romae C. 32
Aelio tribuno plebis lege perlata in Sthennium Stallium Lucanum qui Thurinos bis infestaverat. ob id Aelium Thurini statua et corona aurea donarunt. iidem postea Fabricium donavere statua liberati obsidione, passimque gentes in clientelas ita receptae, et adeo discrimen omne sublatum ut Hannibalis etiam statuae tribus locis visantur in ea urbe cuius intra muros solus hostium emisit hastam.

7. (16.) Fuisse autem statuariam artem familiarem Italiae 33
quoque et vetustam indicant Hercules ab Evandro sacratus, ut produnt, in foro boario, qui triumphalis vocatur atque per triumphos vestitur habitu triumphali, praeterea Ianus geminus a Numa rege dicatus, qui pacis bellique argumento colitur digitis ita figuratis ut CCCLXV dierum nota aut per significationem anni temporis et aevi esse deum indicent. signa 34
quoque Tuscanica per terras dispersa, quae *quin* in Etruria factitata sint non est dubium. deorum tantum putarem ea fuisse, ni Metrodorus Scepsius cui cognomen a Romani no-

minis odio inditum est propter ∞ ∞ statuarum Volsinios ex-
pugnatos obiceret. mirumque mihi videtur, cum statuarum
origo tam vetus Italiae sit, lignea potius aut fictilia deo-
rum simulacra in delubris dicata usque ad devictam Asiam,
35 unde luxuria. Similitudines exprimendi quae prima fuerit
origo, in ea quam plasticen Graeci vocant dici convenien-
35, 153 sqq. tius erit, etenim prior quam statuaria fuit. sed haec ad
infinitum effloruit multorum voluminum operi, si quis plura
persequi velit, omnia enim quis possit?
36 (17.) M. Scauri aedilitate signorum ∞∞∞ in scaena
tantum fuere temporario theatro. Mummius Achaia devicta
replevit urbem non relicturus filiae dotem. cur enim non
cum excusatione ponatur? multa et Luculli invexere. Rhodi
etiamnum tria milia signorum esse Mucianus ter consul pro-
didit, nec pauciora Athenis, Olympiae, Delphis superesse
creduntur. quis ista mortalium persequi possit aut quis usus
37 noscendi intellegatur? insignia maxume et aliqua de causa
notata voluptarium sit attigisse artificesque celebratos nomi-
navisse, singulorum quoque inexplicabili multitudine, cum
Lysippus MD opera fecisse prodatur, tantae omnia artis ut
claritatem possent dare vel singula. numerum adparuisse
defuncto eo, cum thesaurum effregisset heres, solitum enim
ex manipretio cuiusque signi denarios seponere aureos sin-
38 gulos. Evecta supra humanam fidem ars est successu, mox
et audacia. in argumentum successus unum exemplum ad-
feram, nec deorum hominisve similitudinis expressae. aetas
nostra vidit in Capitolio, priusquam id novissime conflagra-
ret a Vitellianis incensum, in cella Iunonis canem ex aere
volnus suum lambentem, cuius eximium miraculum et indis-
creta veri similitudo non eo solum intellegitur quod ibi di-
cata fuerat, verum et satisdatione, nam quoniam summa nulla
par videbatur, capite tutelarios cavere pro ea institutum pu-
blice fuit.
39 (18.) Audaciae innumera sunt exempla. molis quippe
excogitatas videmus statuarum, quas colossaeas vocant, tur-
ribus paris. talis est in Capitolio Apollo tralatus a M. Lu-
cullo ex Apollonia Ponti urbe, XXX cubitorum, quingen-
40 tis talentis factus, talis in campo Martio Iuppiter a divo

Claudio Caesare dicatus, qui devoratur Pompeiani theatri
vicinitate, talis et Tarenti factus a Lysippo XL cubitorum.
mirum in eo quod manu, ut ferunt, mobilis — ea ratio libra-
menti est — nullis convellatur procellis. id quidem provi-
disse et artifex dicitur modico intervallo, unde maxume flatum
opus erat frangi, opposita columna. itaque magnitudinem pro-
pter difficultatemque moliendi non attigit eum Fabius Verruco-
sus, cum Herculem qui est in Capitolio inde transferret. ante 41
omnis autem in admiratione fuit Solis colossus Rhodi, quem
fecerat Chares Lindius, Lysippi supra dicti discipulus. se- 39
ptuaginta cubitorum altitudinis fuit. hoc simulacrum post
quinquagesimum sextum annum terrae motu prostratum, sed
iacens quoque miraculo est. pauci pollicem eius amplectun-
tur, maiores sunt digiti quam pleraeque statuae. vasti spe-
cus hiant defractis membris, spectantur intus magnae molis
saxa quorum pondere stabiliverat constituens. duodecim an-
nis tradunt effectum CCC talentis quae contigerant ex ad-
paratu regis Demetrii relicto morae taedio opsessa Rhodo.
Sunt alii centum numero in eadem urbe colossi minores hoc, 42
sed ubicumque singuli fuissent, nobilitaturi locum, praeter-
que hos deorum quinque quos fecit Bryaxis. Factitavit co- 43
lossos et Italia. videmus certe Tuscanicum Apollinem in bi-
bliotheca templi Augusti quinquaginta pedum a pollice, dubium
aere mirabiliorem an pulchritudine. fecit et Sp. Carvilius Io-
vem qui est in Capitolio victis Samnitibus sacrata lege pu-
gnantibus e pectoralibus eorum ocreisque et galeis. amplitudo
tanta est ut conspiciatur a Latiari Iove. e reliquiis limae suam
statuam fecit quae est ante pedes simulacri eius. habent in 44
eodem Capitolio admirationem et capita duo quae P. Lentu-
lus consul dicavit, alterum a Charete supra dicto factum, 41
alterum fecit Decius conparatione in tantum victus ut arti-
ficum minume probabilis videatur. verum omnem amplitu- 45
dinem statuarum eius generis vicit aetate nostra Zenodorus
Mercurio facto in civitate Galliae Arvernis. per annos de-
cem, HS. |CCCC| manipreti, postquam satis artem ibi adpro-
baverat, Romam adcitus a Nerone, ubi destinatum illius
principis simulacro colossum fecit CXIX pedum longitudine,
qui dicatus Soli venerationi est damnatis sceleribus illius

46 principis. mirabamur in officina non modo ex argilla similitudinem insignem, verum et de parvis admodum surculis quod primum operis instaurati fuit. ea statua indicavit interisse fundendi aeris scientiam, cum et Nero largiri aurum argentumque paratus esset et Zenodorus scientia fingendi caelan-
47 dique nulli veterum postponeretur. statuam Arvernorum cum faceret provinciae Dubio Avito praesidente, duo pocula Calamidis manu caelata, quae Cassio Salano avonculo eius praeceptori suo Germanicus Caesar adamata donaverat, aemulatus est ut vix ulla differentia esset artis. quanto maior in Zenodoro praestantia fuit, tanto magis deprehenditur aeris oblitteratio.

48 8. Signis quae vocant Corinthia plerique in tantum capiuntur ut secum circumferant, sicut Hortensius orator sphingem Verri reo ablatam, propter quam Cicero illo iudicio in altercatione neganti ei aenigmata se intellegere respondit debere, quoniam sphingem domi haberet. circum-
82 tulit et Nero princeps Amazonem, de qua dicemus, et paulo ante C. Cestius consularis [signum,] quam secum etiam in proelio habuit. Alexandri quoque Magni tabernaculum sustinere traduntur solitae statuae, ex quibus duae ante Martis Ultoris aedem dicatae sunt, totidem ante regiam.

49 (19.) Minoribus simulacris signisque innumera prope artificum multitudo nobilitata est, ante omnis tamen Phidias Atheniensis Iove Olympio facto ex ebore quidem et auro, sed et ex aere signa fecit. floruit autem olympiade LXXXIII., circiter CCC. nostrae urbis anno, quo eodem tempore aemuli eius fuere Alcamenes, Critias, Nesiotes, Hegias, et deinde olympiade LXXXVII. Hagelades, Callon, Gorgias Lacon, rursus LXXXX. Polyclitus, Phradmon, Myron, Pythagoras, Sco-
50 pas, Perellus. ex his Polyclitus discipulos habuit Argium Asopodorum, Alexim, Aristiden, Phrynonem, Dinonem, Athenodorum, Demean Clitorium, Myron Lycium. LXXXXV. olympiade floruere Naucydes, Dinomenes, Canachus, Patroclus, CII. Polycles, Cephisodotus, Leuchares, Hypatodorus, CIIII. Praxiteles, Euphranor, CVII. Aetion, Theri-
51 machus. CXIII. Lysippus fuit, cum et Alexander Magnus, item Lysistratus frater eius, Sthenis, Euphron, Eucles, Sostratus, Ion, Silanion — in hoc mirabile quod nullo doctore nobilis

fuit, ipse discipulum habuit Zeuxiaden —, CXXI. Eutychides,
Euthycrates, Laippus, Cephisodotus, Timarchus, Pyroma-
chus. Cessavit deinde ars, ac rursus olympiade CLVI. re- 52
vixit, cum fuere longe quidem infra praedictos, probati tamen,
Antaeus, Callistratus, Polycles, Athenaeus, Callixenus, Pytho-
cles. Ita distinctis celeberrimorum aetatibus insignis raptim 53
transcurram reliqua multitudine passim dispersa. venere autem
in certamen laudatissimi, quamquam diversis aetatibus geniti,
quoniam fecerant Amazonas, quae cum in templo Dianae Ephe-
siae dicarentur, placuit eligi probatissimam ipsorum artificum
qui praesentes erant iudicio, cum adparuit eam esse quam
omnes secundam a sua quisque iudicassent. haec est Polycliti,
proxuma ab ea Phidiae, tertia Cresilae, quarta Cydonis, quinta
Phradmonis. [1] Phidias praeter Iovem Olympium quem 54
nemo aemulatur fecit ex ebore aeque Minervam Athenis,
quae est in Parthenone stans. ex aere vero praeter Ama-
zonem supra dictam Minervam tam eximiae pulchritudinis ut
formae cognomen acceperit. fecit et cliduchum et aliam Mi-
nervam quam Romae Paulus Aemilius ad aedem Fortunae
huiusce diei dicavit, item duo signa quae Catulus in eadem
aede palliata et alterum colossicon nudum, primusque artem
toreuticen aperuisse atque demonstrasse merito iudicatur.
[2] Polyclitus Sicyonius Hageladae discipulus diadumenum fe- 55
cit molliter iuvenem centum talentis nobilitatum, idem et
doryphorum viriliter puerum. fecit et quem canona artifices
vocant liniamenta artis ex eo petentes veluti a lege quadam,
solusque hominum artem ipsam fecisse artis opere iudicatur.
fecit et destringentem se et nudum talo incessentem duosque
pueros item nudos talis ludentis qui vocantur astragalizontes
et sunt in Titi imperatoris atrio — hoc opere nullum abso-
lutius plerique iudicant —, item Mercurium qui fuit Lysi- 56
macheae, Herculem qui Romae hagetera arma sumentem,
Artemona qui periphoretos appellatus est. hic consummasse
hanc scientiam iudicatur et toreuticen sic erudisse ut Phidias
aperuisse. proprium eius est uno crure ut insisterent signa
excogitasse, quadrata tamen esse ea ait Varro et paene ad
exemplum. [3] Myronem Eleutheris natum Hageladae et 57
ipsum discipulum bucula maxume nobilitavit celebratis ver-

sibus laudata, quando alieno plerique ingenio magis quam
suo commendantur. fecit et canem et discobolon et Perseum
et pristas et Satyrum admirantem tibias et Minervam, Del-
phicos pentathlos, pancratiastas, Herculem qui est apud
circum maxumum in aede Pompei Magni. fecisse et cica-
dae monumentum ac locustae carminibus suis Erinna signi-
58 ficat. fecit et Apollinem quem ab triumviro Antonio sub-
latum restituit Ephesiis divos Augustus admonitus in quiete.
primus hic multiplicasse veritatem videtur, numerosior in
arte quam Polyclitus et in symmetria diligentior, et ipse
tamen corporum tenus curiosus animi sensus non expres-
sisse, capillum quoque et pubem non emendatius fecisse quam
59 rudis antiquitas instituisset. [4] Vicit eum Pythagoras Rhe-
ginus ex Italia pancratiaste Delphis posito — eodem vicit
et Leontiscum —, fecit et stadiodromon Astylon qui Olym-
piae ostenditur et Libyn puerum tenentem tabellam eodem
loco, et mala ferentem nudum, Syracusis autem claudican-
tem, cuius ulceris dolorem sentire etiam spectantes videntur,
item Apollinem serpentemque eius sagittis configi, citharoe-
dum, qui Dicaeus appellatus est, quod, cum Thebae ab Ale-
xandro caperentur, aurum a fugiente conditum sinu eius ce-
latum esset. hic primus nervos et venas expressit capillum-
60 que diligentius. [5] Fuit et alius Pythagoras Samius, initio
pictor, cuius signa ad aedem Fortunae huiusce diei septem
nuda et senis unum laudata sunt. hic supra dicto facie quo-
que indiscreta similis fuisse traditur, Rhegini autem disci-
61 pulus et filius sororis fuisse Sostratus. [6] Lysippum Sicyo-
nium Duris negat ullius fuisse discipulum, sed primo aerarium
fabrum audendi rationem cepisse pictoris Eupompi responso.
eum enim interrogatum, quem sequeretur antecedentium,
dixisse monstrata hominum multitudine naturam ipsam imi-
62 tandam esse, non artificem. pluruma ex omnibus signa fecit,
37 ut diximus, fecundissimae artis, inter quae destringentem
se quem Marcus Agrippa ante Thermas suas dicavit mire
gratum Tiberio principi. non quivit temperare sibi in eo,
quamquam imperiosus sui inter initia principatus, trans-
tulitque in cubiculum alio signo substituto, cum quidem
tanta populi Romani contumacia fuit ut theatri clamoribus

reponi apoxyomenon flagitaverit princepsque quamquam
adamatum reposuerit. nobilitatur Lysippus et temulenta ti- 63
bicina et canibus ac venatione, in primis vero quadriga cum
Sole Rhodiorum. fecit et Alexandrum Magnum multis ope-
ribus a pueritia eius orsus. quam statuam inaurari iussit
Nero princeps delectatus admodum illa, dein, cum pretio
perisset gratia artis, detractum est aurum, pretiosiorque talis
existimabatur etiam cicatricibus operis atque concisuris in
quibus aurum fuerat remanentibus. idem fecit Hephaestio- 64
nem Alexandri Magni amicum, quem quidam Polyclito ad-
scribunt, cum is centum prope annis ante fuerit, item Ale-
xandri venationem quae Delphis sacrata est, Athenis Satyrum,
turmam Alexandri in qua amicorum eius imagines summa
omnium similitudine expressit — hanc Metellus Macedonia
subacta transtulit Romam —, fecit et quadrigas multorum ge-
nerum. Statuariae arti plurumum traditur contulisse capillum 65
exprimendo, capita minora faciendo quam antiqui, corpora
graciliora siccioraque, per quae proceritas signorum maior
videretur. non habet Latinum nomen symmetria quam dili-
gentissime custodivit nova intactaque ratione quadratas vete-
rum staturas permutando, volgoque dicebat ab illis factos
quales essent homines, a se quales viderentur esse. pro-
priae huius videntur esse argutiae operum custoditae in
minumis quoque rebus. [7] Filios et discipulos reliquit lauda- 66
tos artifices Laippum et Boedan, sed ante omnis Euthycra-
ten, quamquam is constantiam potius imitatus patris quam
elegantiam austero maluit genere quam iucundo placere. ita-
que optume expressit Herculem Delphis et Alexandrum
Thespiis venatorem et proelium equestre, simulacrum ipsum
Trophonii ad oraculum, quadrigas conpluris, ecum cum fusci-
nis, canes venantium. [8] Huius porro discipulus fuit Tisi- 67
crates et ipse Sicyonius, sed Lysippi sectae propior, ut vix
discernantur conplura signa, ceu senex Thebanus et Deme-
trius rex, Peucestes Alexandri Magni servator, dignus tanta
gloria. [9] Artifices qui conpositis voluminibus condidere 68
haec miris laudibus celebrant Telephanen Phocaeum ignotum
alias, quoniam Thessaliae habitaverit, et ibi opera eius
latuerint, alioqui suffragiis ipsorum aequatur Polyclito, My-

roni, Pythagorae. laudant eius Larisam et Spintharum pent-
athlum et Apollinem. alii non hanc ignobilitatis fuisse cau-
sam, sed quod se regum Xerxis atque Darei officinis
69 dediderit, existimant. [10] Praxiteles quoque marmore feli-
cior, ideo et clarior fuit. fecit tamen et ex aere pulcher-
rima opera: Proserpinae raptum, item catagusam, et Liberum
patrem, ebrietatem nobilemque una Satyrum quem Graeci
periboeton cognominant, et signa quae ante Felicitatis aedem
fuere, Veneremque quae ipsa aedis incendio cremata est
Claudi principatu, marmoreae illi suae per terras inclutae
70 parem, item stephanusam, pseliumenen, canephoram, Har-
modium et Aristogitonem tyrannicidas, quos a Xerxe Per-
sarum rege captos victa Perside Atheniensibus remisit Ma-
gnus Alexander. fecit et puberem Apollinem subrepenti
lacertae comminus sagitta insidiantem quem sauroctonon vo-
cant. spectantur et duo signa eius diversos adfectus expri-
mentia, flentis matronae et meretricis gaudentis. hanc
putant Phrynen fuisse deprehenduntque in ea amorem arti-
71 ficis et mercedem in voltu meretricis. [11] habet simulacrum
et benignitas eius, Calamidis enim quadrigae aurigam suum
inposuit, ne melior in equorum effigie defecisse in homine
crederetur. ipse Calamis et alias quadrigas bigasque fecit
equis semper sine aemulo expressis. sed, ne videatur in
hominum effigie inferior, Alcumena nullius est nobilior.
72 [12] Alcamenes Phidiae discipulus et marmorea fecit et
aereum pentathlum qui vocatur encrinomenos, at Polycliti
discipulus Aristides quadrigas bigasque. Amphicratis Leaena
laudatur scortum. haec lyrae cantu familiaris Harmodio et
Aristogitoni consilia eorum de tyrannicidio usque in mortem
excruciata a tyrannis non prodidit, quamobrem Athenienses,
et honorem habere ei volentes nec tamen scortum celebrasse,
animal nominis eius fecere atque, ut intellegeretur causa
73 honoris, in opere linguam addi ab artifice vetuerunt. [13]
Bryaxis Aesculapium et Seleucum fecit, Boedas adorantem,
Baton Apollinem et Iunonem qui sunt Romae in Concordiae
74 templo. [14] Cresilas volneratum deficientem in quo possit
intellegi quantum restet animae et Olympium Periclen di-
gnum cognomine, mirumque in hac arte est quod nobilis viros

nobiliores fecit. Cephisodotus Minervam mirabilem in portu
Atheniensium et aram ad templum Iovis Servatoris in eodem
portu, cui pauca conparantur. Canachus Apollinem nudum 75
qui Philesius cognominatur in Didymaeo Aeginetica aeris
temperatura, cervomque una ita vestigiis suspendit ut linum
supter pedes trahatur alterno morsu calce digitisque retinen-
tibus solum, ita vertebrato dente utrisque in partibus ut a
repulsu per vicis resiliat. idem et celetizontas pueros, Chae-
reas Alexandrum Magnum et Philippum patrem eius fecit,
[15] Ctesilaus doryphoron et Amazonem volneratam. De- 76
metrius Lysimachen quae sacerdos Minervae fuit LXIIII annis,
idem et Minervam quae myctica appellatur — dracones in
Gorgone eius ad ictus citharae tinnitu resonant —, idem
equitem Semonem qui primus de equitatu scripsit. Daedalus
et ipse inter fictores laudatus pueros duos destringentis se fe-
cit, Dinomenes Protesilaum et Pythodemum luctatorem. [16] 77
Euphranoris Alexander Paris est, in quo laudatur quod omnia
simul intellegantur, iudex dearum, amator Helenae et tamen
Achillis interfector. huius est Minerva Romae quae dicitur
Catuliana, infra Capitolium a Q. Lutatio dicata, et simulacrum
Boni Eventus, dextra pateram, sinistra spicam ac papavera
tenens, item Latona puerpera Apollinem ét Dianam infantis
sustinens in aede Concordiae. fecit et quadrigas bigasque 78
et cliticon eximia forma, et Virtutem et Graeciam, utrasque
colossaeas, mulierem admirantem et adorantem, item Alexan-
drum et Philippum in quadrigis. Eutychides Eurotam, in
quo artem ipso amne liquidiorem plurumi dixere. Hegiae
Minerva Pyrrhusque rex laudatur, et celetizontes pueri, et
Castor ac Pollux ante aedem Iovis tonantis, Hagesiae in Pa- 79
rio colonia Hercules, Isidoti buthytes. [17] Lycius Myronis
discipulus fuit, qui fecit dignum praeceptore puerum sufflan-
tem languidos ignis et Argonautas, Leochares aquilam sen-
tientem quid rapiat in Ganymede et cui ferat parcentemque
unguibus etiam per vestem puero, Autolycum pancratii vi-
ctorem propter quem Xenophon symposium scripsit, Io-
vemque illum tonantem in Capitolio ante cuncta laudabilem,
item Apollinem diadematum, Lyciscum mangonem, puerum
subdolae ac fucatae vernilitatis, Lycius et ipse puerum suffi-

roni, Pythagorae. laudant eius Larisam et Spintharum pent-
athlum et Apollinem. alii non hanc ignobilitatis fuisse cau-
sam, sed quod se regum Xerxis atque Darei officinis
69 dediderit, existimant. [10] Praxiteles quoque marmore feli-
cior, ideo et clarior fuit. fecit tamen et ex aere pulcher-
rima opera: Proserpinae raptum, item catagusam, et Liberum
patrem, ebrietatem nobilemque una Satyrum quem Graeci
periboeton cognominant, et signa quae ante Felicitatis aedem
fuere, Veneremque quae ipsa aedis incendio cremata est
Claudi principatu, marmoreae illi suae per terras inclutae
70 parem, item stephanusam, pseliumenen, canephoram, Har-
modium et Aristogitonem tyrannicidas, quos a Xerxe Per-
sarum rege captos victa Perside Atheniensibus remisit Ma-
gnus Alexander. fecit et puberem Apollinem subrepenti
lacertae comminus sagitta insidiantem quem sauroctonon vo-
cant. spectantur et duo signa eius diversos adfectus expri-
mentia, flentis matronae et meretricis gaudentis. hanc
putant Phrynen fuisse deprehenduntque in ea amorem arti-
71 ficis et mercedem in voltu meretricis. [11] habet simulacrum
et benignitas eius, Calamidis enim quadrigae aurigam suum
inposuit, ne melior in equorum effigie defecisse in homine
crederetur. ipse Calamis et alias quadrigas bigasque fecit
equis semper sine aemulo expressis. sed, ne videatur in
hominum effigie inferior, Alcumena nullius est nobilior.
72 [12] Alcamenes Phidiae discipulus et marmorea fecit et
aereum pentathlum qui vocatur encrinomenos, at Polycliti
discipulus Aristides quadrigas bigasque. Amphicratis Leaena
laudatur scortum. haec lyrae cantu familiaris Harmodio et
Aristogitoni consilia eorum de tyrannicidio usque in mortem
excruciata a tyrannis non prodidit, quamobrem Athenienses,
et honorem habere ei volentes nec tamen scortum celebrasse,
animal nominis eius fecere atque, ut intellegeretur causa
73 honoris, in opere linguam addi ab artifice vetuerunt. [13]
Bryaxis Aesculapium et Seleucum fecit, Boedas adorantem,
Baton Apollinem et Iunonem qui sunt Romae in Concordiae
74 templo. [14] Cresilas volneratum deficientem in quo possit
intellegi quantum restet animae et Olympium Periclen di-
gnum cognomine, mirumque in hac arte est quod nobilis viros

nobiliores fecit. Cephisodotus Minervam mirabilem in portu
Atheniensium et aram ad templum Iovis Servatoris in eodem
portu, cui pauca conparantur. Canachus Apollinem nudum 75
qui Philesius cognominatur in Didymaeo Aeginetica aeris
temperatura, cervomque una ita vestigiis suspendit ut linum
supter pedes trahatur alterno morsu calce digitisque retinen-
tibus solum, ita vertebrato dente utrisque in partibus ut a
repulsu per vicis resiliat. idem et celetizontas pueros, Chae-
reas Alexandrum Magnum et Philippum patrem eius fecit,
[15] Ctesilaus doryphoron et Amazonem volneratam. De- 76
metrius Lysimachen quae sacerdos Minervae fuit LXIIII annis,
idem et Minervam quae myctica appellatur — dracones in
Gorgone eius ad ictus citharae tinnitu resonant —, idem
equitem Semonem qui primus de equitatu scripsit. Daedalus
et ipse inter fictores laudatus pueros duos destringentis se fe-
cit, Dinomenes Protesilaum et Pythodemum luctatorem. [16] 77
Euphranoris Alexander Paris est, in quo laudatur quod omnia
simul intellegantur, iudex dearum, amator Helenae et tamen
Achillis interfector. huius est Minerva Romae quae dicitur
Catuliana, infra Capitolium a Q. Lutatio dicata, et simulacrum
Boni Eventus, dextra pateram, sinistra spicam ac papavera
tenens, item Latona puerpera Apollinem et Dianam infantis
sustinens in aede Concordiae. fecit et quadrigas bigasque 78
et cliticon eximia forma, et Virtutem et Graeciam, utrasque
colossaeas, mulierem admirantem et adorantem, item Alexan-
drum et Philippum in quadrigis. Eutychides Eurotam, in
quo artem ipso amne liquidiorem plurumi dixere. Hegiae
Minerva Pyrrhusque rex laudatur, et celetizontes pueri, et
Castor ac Pollux ante aedem Iovis tonantis, Hagesiae in Pa- 79
rio colonia Hercules, Isidoti buthytes. [17] Lycius Myronis
discipulus fuit, qui fecit dignum praeceptore puerum sufflan-
tem languidos ignis et Argonautas, Leochares aquilam sen-
tientem quid rapiat in Ganymede et cui ferat parcentemque
unguibus etiam per vestem puero, Autolycum pancratii vi-
ctorem propter quem Xenophon symposium scripsit, Io-
vemque illum tonantem in Capitolio ante cuncta laudabilem,
item Apollinem diadematum, Lyciscum mangonem, puerum
subdolae ac fucatae vernilitatis, Lycius et ipse puerum suffi-

80 torem. [18] Menaechmi vitulus genu premitur replicata cer-
vice, ipse Menaechmus scripsit de sua arte. [19] Naucydes
Mercurio et discobolo et inmolante arietem censetur, Nauce-
rus luctatore anhelante **, Niceratus Aesculapium et Hy-
giam qui sunt in Concordiae templo Romae. [20] Pyromachi
quadriga ab Alcibiade regitur. Polycles Hermaphroditum
nobilem fecit, Pyrrhus Hygiam et Minervam, Phanis Lysippi
81 discipulus epithyusan. [21] Styppax Cyprius uno celebra-
tur signo, splanchnopte, Periclis Olympii vernula hic fuit
exta torrens ignemque oris pleni spiritu accendens. Silanion
Apollodorum fudit — fictorem et ipsum, sed inter cunctos
diligentissimum artis et iniquom sui iudicem, crebro perfecta
signa frangentem, dum satiari cupiditate artis non quit,
82 ideoque insanum cognominatum. hoc in eo expressit, nec
hominem ex aere fecit, sed iracundiam — et Achillem no-
bilem, idem epistaten exercentem athletas, Strongylion
Amazonem quam ab excellentia crurum eucnemon appellant,
ob id in comitatu Neronis principis circumlatam. idem fecit
puerum quem amando Brutus Philippiensis cognomine suo
83 inlustravit. [22] Theodorus, qui labyrinthum fecit, Sami
ipse se ex aere fudit, praeter similitudinis mirabilem famam
magna suptilitate celebratus. dextra limam tenet, laeva tri-
bus digitis quadrigulam tenuit translatam Praeneste, tantae
parvitatis ut miraculo pictam eam currumque et aurigam
integeret alis simul facta musca. [23] Xenocrates Tisicratis
discipulus, ut alii Euthycratis, vicit utrosque copia signo-
84 rum et de sua arte conposuit volumina. [24] Plures artifices
fecere Attali et Eumenis adversus Gallos proelia, Isigonus,
Pyromachus, Stratonicus, Antigonus qui volumina condidit
de sua arte. Boethi, quamquam argento melioris, infans
ex animo anserem strangulat. Atque ex omnibus quae retuli
clarissima quaeque in urbe iam sunt dicata a Vespasiano
principe in templo Pacis aliisque eius operibus, violentia
Neronis in urbem convecta et in sellariis domus aureae dis-
85 posita. [25] Praeterea sunt aequalitate celebrati artifices,
sed nullis operum suorum praecipui, Ariston qui et argen-
tum caelare solitus est, Callides, Ctesias, Cantharus Sicyo-
nius, Dionysiodorus Critiae discipulus, Deliades, Euphorioni,

Eunicus et Hecataeus argenti caelatores, Lesbocles, Pro-
dorus, Pythodicus, Polygnotus idem pictor e nobilissimis,
item e caelatoribus Stratonicus, Scymnus Critiae discipulus.
[26] Nunc percensebo eos qui eiusdem generis opera fece- 86
runt, ut Apollodorus, Androbulus, Asclepiodorus, Alevas
philosophos, Apellas et adorantis feminas, Antignotus et
perixyomenum tyrannicidasque supra dictos, Antimachus, 72
Athenodorus feminas nobilis, Aristodemus et luctatores bigas-
que cum auriga, philosophos, anus, Seleucum regem. habet
gratiam suam huius quoque doryphorus. [27] Cephisodoti 87
duo fuere: prioris est Mercurius Liberum patrem in infantia
nutriens, fecit et concionantem manu elata, persona in in-
certo est. sequens philosophos fecit. Colotes qui cum Phi-
dia Iovem Olympium fecerat philosophos, item Cleon et Cen-
chramis et Callicles et Cepis, Chalcosthenes et comoedos
et athletas, [28] Daippus perixyomenon, Daiphron et Damo-
critus et Daemon philosophos. [29] Epigonus omnia fere 88
praedicta imitatus praecessit in tubicine et matri interfectae
infante miserabiliter blandiente. Eubuli mulier admirans
laudatur, Eubulidis digitis conputans. [30] Micon athletis
spectatur, Menogenes quadrigis. [31] Nec minus Niceratus
omnia quae ceteri adgressus repraesentavit Alcibiaden lam-
padumque accensu matrem eius Demaraten sacrificantem. [32] 89
Tisicratis bigae Piston mulierem inposuit, idem fecit Mar-
tem et Mercurium qui sunt in Concordiae templo Romae.
Perillum nemo laudet saeviorem Phalaride tyranno, qui tau-
rum fecit mugitus hominis pollicitus igni subdito et primus
expertus cruciatum eum iustiore saevitia. huc a simulacris
deorum hominumque devocaverat humanissimam artem. ideo
tot conditores eius laboraverant ut ex ea tormenta fierent!
itaque una de causa servantur opera eius, ut quisquis illa
videat oderit manus. [33] Sthennis Cererem, Iovem, Mi- 90
nervam fecit, qui sunt Romae in Concordiae templo, idem
flentis matronas et adorantis sacrificantisque. Simon canem
et sagittarium fecit, Stratonicus caelator ille philosophos, 33, 156
copas uterque. [34] athletas autem et armatos et venatores 91
sacrificantisque Baton, Euchir, Glaucides, Heliodorus, Hi-
canus, Iophon, Lyson, Leon, Menodorus, Myagrus, Poly-

crates, Polyidus, Pythocritus, Protogenes idem pictor e cla-
35, 101 sqq. rissimis, ut dicemus, Patrocles, Pollis, Posidonius qui et
argentum caelavit nobiliter, natione Ephesius, Periclyme-
nus, Philon, Symenus, Timotheus, Theomnestus, Timarchi-
92 des, Timon, Tisias, Thrason. [35] Ex omnibus autem
maxume cognomine insignis est Callimachus semper calu-
mniator sui, nec finem habentis diligentiae, ob id catatexi-
technus appellatus, memorabili exemplo adhibendi et curae
modum. huius sunt saltantes Lacaenae, emendatum opus
sed in quo gratiam omnem diligentia abstulerit. hunc qui-
dam et pictorem fuisse tradunt. Non aere captus, nec arte,
unam tantum Zenonis statuam Cypria expeditione non vendi-
dit Cato, sed quia philosophi erat, ut obiter hoc quoque
93 noscatur tam inane exemplum. [36] In mentione statuarum est
et una non praetereunda, quamquam auctoris incerti, iuxta
rostra, Herculis tunicati, sola eo habitu Romae, torva facie,
sentiensque suprema tunicae. in hac tres sunt tituli: L. Lu-
culli imperatoris de manubiis, alter: pupillum Luculli filium
ex S. C. dedicasse, tertius: T. Septimium Sabinum aedilem
curulem ex privato in publicum restituisse. tot certaminum
tantaeque dignationis simulacrum id fuit.

94 (20.) Nunc praevertemur ad differentias aeris et mixtu-
ras. In Cyprio coronarium et regulare est, utrumque ductile.
coronarium tenuatur in lamnas, taurorumque felle tinctum
speciem auri in coronis histrionum praebet, idemque in un-
cias additis auri scripulis senis praetenui pyropi brattea igne-
scit. regulare et in aliis fit metallis, itemque caldarium. dif-
ferentia quod caldarium funditur tantum, malleis fragile,
quibus regulare obsequitur ab aliis ductile appellatum, quale
omne Cyprium est. sed et in ceteris metallis cura distat a
caldario, omne enim diligentius purgatis igni vitiis excoctis-
95 que regulare est. In reliquis generibus palma Campano per-
hibetur utensilibus, vasis probatissimo. pluribus fit hoc
modis. namque Capuae liquatur non carbonis ignibus, sed
ligni, purgaturque roboreo cribro perfusum aqua frigida, ac
saepius simili modo coquitur, novissime additis plumbi ar-
gentarii Hispaniensis denis libris in centenas aeris. ita len-
tescit coloremque iucundum trahit qualem in aliis generibus

aeris adfectant oleo ac sole. Fit Campano simile in multis 96
partibus Italiae provinciisque, sed octonas plumbi libras ad-
dunt et carbone recocunt propter inopiam ligni. quantum ea
res differentiae adferat in Gallia maxume sentitur ubi inter
lapides candefactos funditur, exurente enim coctura nigrum
atque fragile conficitur. praeterea semel recocunt, quod
saepius fecisse bonitati plurumum confert. 9. Id quoque no-
tasse non ab re est, aes omne frigore magno melius fundi.
Sequens temperatura statuaria est eademque tabularis hoc 97
modo: massa proflatur in primis, mox in proflatum additur
tertia portio aeris collectanei, hoc est ex usu coempti. pe-
culiare in eo condimentum adtritu domiti et consuetudine
nitoris veluti mansuefacti. miscentur et plumbi argentarii
pondo duodena ac selibrae centenis proflati. Appellatur 98
etiamnum et formalis temperatura aeris tenerrimi, quoniam
nigri plumbi decuma portio additur et argentarii vicesima,
maxumeque ita colorem bibit quem Graecanicum vocant. No-
vissima est quae vocatur ollaria, vase nomen hoc dante, ter-
nis aut quaternis libris plumbi argentarii in centenas aeris
additis. Cyprio si addatur plumbum, colos purpurae fit in
statuarum praetextis.

(21.) Aera extersa robiginem celerius trahunt quam ne- 99
glecta, nisi oleo perunguantur. servari ea optume in liquida
pice tradunt. usus aeris ad perpetuitatem monumentorum
iam pridem tralatus est tabulis aereis in quibus publicae
constitutiones inciduntur.

10. (22.) Metalla aeris multis modis instruunt medici- 100
nam, utpote cum ulcera omnia ibi ocissime sanentur, maxume
tamen prosunt cadmea. Fit sine dubio haec et in argenti for-
nacibus, candidior ac minus ponderosa, sed nequaquam con-
paranda aerariae. plura autem genera sunt. namque ut ipse
lapis ex quo fit aes cadmea vocatur, fusuris necessarius,
medicinae inutilis, sic rursus in fornacibus exsistit alia quae
nominis sui originem recipit. fit autem egesta flammis at- 101
que flatu tenuissima parte materiae et camaris lateribusve
fornacium pro quantitate levitatis adplicata. tenuissima est
in ipso fornacium ore, qua flammae fluctuantur, appellata
capnitis, exusta et nimia levitate similis favillae. interior

optuma, camaris dependens et ab eo argumento botryitis
nominata, ponderosior haec priore, levior porro secuturis.
102 duo eius colores, deterior cinereus, pumicis melior, fria-
bilis oculorumque medicamentis utilissima. tertia est in la-
teribus fornacium, quae propter gravitatem ad camaras per-
venire non potuit. haec dicitur placitis, et ipsa ab argumento,
crusta verius quam pumex, intus varia, ad psoras utilior et
103 ad cicatrices trahendas. fiunt ex ea duo alia genera: ony-
chitis extra paene caerulea, intus onychis maculis similis,
ostracitis tota nigra et e ceteris sordidissima, volneribus
maxume utilis. omnis autem cadmea in Cypri fornacibus
optuma, iterum a medicis coquitur carbone puro atque, ubi
in cinerem rediit, exstinguitur vino Amineo quae ad em-
104 plastra praeparatur, quae vero ad psoras aceto. quidam in
ollis fictilibus tunsam urunt et lavant in mortariis, postea
siccant. Nymphodorus lapidem ipsum quam gravissimum
spississimumque urit pruna et exustum Chio vino restinguit
tunditque, mox linteo cribrat atque in mortario terit, mox
aqua pluvia macerat iterumque terit quod subsedit donec
cerussae simile fiat, nulla dentium offensa. eadem Iollae
ratio, sed quam purissimum eligit lapidem.
105 (23.) Cadmeae effectus siccare, persanare, sistere flu-
ctiones, pterygia et sordis oculorum purgare, scabritiam ex-
166 tenuare, et quidquid in plumbi effectu dicemus. Aes ipsum
uritur ad omnia eadem praeterque albugines oculorum et
cicatrices, ulcera quoque oculorum cum lacte sanat, ita-
que Aegyptii collyri id modo terunt in coticulis. facit et
106 vomitiones e melle sumptum. uritur autem Cyprium in ficti-
libus crudis cum sulpuris pari pondere [vase] circumlito spi-
ramento in caminis, donec vasa ipsa percoquantur. quidam
et salem addunt, aliqui alumen pro sulpure, alii nihil, sed
aceto tantum adspergunt. ustum teritur mortario Thebaico,
aqua pluvia lavatur iterumque adiecta largiore teritur et
dum considat relinquitur, hoc saepius, donec ad speciem
mini redeat. tunc siccatum in sole in aerea pyxide servatur.
107 11. (24.) Et scoria aeris simili modo lavatur, minore
effectu quam ipsum aes. sed et aeris flos medicinae utilis
est. fit aere fuso et in alias fornacis tralato, ibi flatu cre-

briore excutiuntur veluti milli squamae quas vocant florem.
cadunt autem, cum panes aeris aqua refrigerantur, rubentque
similiter squamae aeris quam vocant lepida, et sic adultera-
tur flos ut squama veneat pro eo. Est autem squama aeris
decussa vi clavis in quos panes aerei feruminantur. in Cy-
pri maxume officinis omnia. differentia hoc est quod squama
excutitur ictu iisdem panibus, flos cadit sponte.

(25.) Squamae est alterum genus suptilius, ex summa 108
scilicet lanugine decussum, quod vocant stomoma. Atque haec
omnia medici — quod pace eorum dixisse liceat — ignorant,
pars maior et nominibus. in tantum a conficiendis iis medica-
minibus absunt, quod esse proprium medicinae solebat. nunc
quotiens incidere in libellos, conponere ex his volentes aliqua,
hoc est inpendio miserorum experiri commentaria, credunt
Seplasiae omnia fraudibus corrumpenti. iam quidem facta
emplastra et collyria mercantur, tabesque mercium aut fraus
Seplasiae sicce taxetur! Et squama autem et flos uruntur 109
in patinis fictilibus aut aereis, dein lavantur ut supra ad eos- 106
dem usus, et amplius narium carnosa vitia, item sedis, et
gravitates aurium per fistulam in eas flatu inpulsa, et uvas
oris farina admota tollit, et tonsillas cum melle. Fit ex can-
dido aere squama longe Cypria inefficacior. nec non urina
pueri prius macerant clavos panesque quidam excussuri
squamam, teruntque et aqua pluvia lavant. dant et hydropicis
eam drachmis duabus in mulsi hemina et inlinunt cum polline.

(26.) Aeruginis quoque magnus usus est. pluribus fit 110
ea modis. namque et lapidi ex quo coquitur aes deraditur,
et aere candido perforato atque in cadis suspenso super
acetum acre opturatumque operculo. multo probatior est,
si hoc idem squamis fiat. quidam vasa ipsa candidi aeris
fictilibus condunt in acetum raduntque decumo die. alii vi- 111
naceis contegunt totidem post dies radunt, alii delima-
tam aeris scobem aceto spargunt versantque spathis saepius
die donec absumatur. eandem scobem alii terere in mor-
tariis aereis ex aceto malunt. ocissime vero contingit co-
ronariorum recisamentis in acetum id additis. Adulterant 112
marmore trito maxume Rhodiam aeruginem, alii pumice aut
cummi. praecipue autem fallit atramento sutorio adulterata.

cetera enim dente deprehenduntur stridentia in frendendo. experimentum in vatillo ferreo, nam quae sincera suum colorem retinet, quae mixta atramento rubescit. deprehenditur et papyro galla prius macerato, nigrescit enim statim aerugine inlita. deprehenditur et visu maligne virens.
113 Sed sive sinceram sive adulteram aptissimum est elui siccatamque in patina nova uri ac versari donec favilla fiat, postea teritur ac reconditur. aliqui in crudis fictilibus urunt donec figlinum percoquatur. nonnulli et tus masculum ad-
106 miscent. Lavatur autem aerugo sicut cadmea. vis eius collyriis oculorum aptissima et delacrimationibus mordendo proficiens, sed ablui necessarium penicillis calidis donec rodere desinat.

114 (27.) Hieracium vocatur collyrium quod ita maxume constat, temperatur autem id hammoniaci unciis quattuor, aeruginis Cypriae duabus, atramenti sutorii quod chalcanthum vocant totidem, misyos una, croci sex. haec omnia trita aceto Thasio colliguntur in pilulas excellentis remedi contra initia glaucomatum et subfusionum, contra caligines
115 aut scabritias et albugines ac genarum vitia. cruda autem aerugo volnerariis emplastris miscetur. oris etiam gingivarumque exulcerationes mirifice emendat et labrorum ulcera cum oleo. quo si et cera addatur, purgat et ad cicatricem perducit. aerugo et callum fistularum erodit vitiorumque circa sedem sive per se sive cum hammoniaco inlita vel collyri modo in fistulas adacta. eadem cum resinae terebinthinae tertia parte subacta lepras tollit.

116 12. (28.) Est et alterum genus aeruginis quam vocant scoleca, in Cyprio aere trito alumine et sale aut nitro pari pondere cum aceto albo quam acerrimo. non fit hoc nisi aestuosissimis diebus circa canis ortum, teritur autem donec viride fiat contrahatque se vermiculorum specie, unde et nomen. quod vitium ut emendetur duae partes quam fuere aceti miscentur ** urina pueri inpubis. idem autem in medica-
33, 93 mentis et santerna efficit qua diximus aurum feruminari, usus utriusque qui aeruginis. scolex fit et per se derasus aerario lapidi de quo nunc dicemus.

117 (29.) Chalcitim vocant, ex quo et ipso aes coquitur. di-

stat a cadmea quod illa super terram ex subdialibus petris
caeditur, haec ex obrutis, item quod chalcitis friat se statim
mollis natura, ut videatur lanugo concreta. est et alia distin-
ctio quod chalcitis tria genera continet, aeris et misyos et
soreos, de quibus singulis dicemus suis locis, habet autem 120 121
aeris venas oblongas. probatur mellei coloris, gracili vena- 118
rum discursu, friabilis, nec lapidosa. putant et recentem
utiliorem esse, quoniam inveterata sory fiat. vis eius ad
excrescentia in ulceribus, sanguinem sistere, gingivas,
uvam, tonsillas farina conpescere, volvae vitiis in vellere
inponi, cum suco vero porri verendorum additur empla-
stris. maceratur autem in fictili ex aceto circumlito fimo 119
diebus XL, et colorem croci trahit. tum admixto cadmeae
pari pondere medicamentum efficit psoricon dictum. quod si
duae partes chalcitidis tertia cadmeae temperentur, acrius
hoc idem fiat, etiamnum vehementius si aceto quam vino tem-
peretur, tosta vero efficacior fit ad eadem omnia.

(30.) Sory Aegyptium maxume laudatur multum supe- 120
rato Cyprio Hispaniensique et Africo, quamquam oculorum
curationi quidam utilius putent Cyprium, sed in quacum-
que natione optumum cui maxumum virus olfactu, tritum-
que pinguiter nigrescens et spongeosum. stomacho res
contraria in tantum ut quibusdam olfactum modo vomitiones
moveat. Et Aegyptium quidem tale, alterius nationis contri-
tum splendescit ut misy et est lapidosius. prodest autem et
dentium dolori, si contineatur atque coluat, et ulceribus oris
gravibus quaeque serpunt. uritur carbonibus ut chalcitis.

(31.) Misy aliqui tradiderunt fieri exusto lapide in scro- 121
bibus, flore eius luteo miscente se ligni pineae favillae.
revera autem e supra dicto fit lapide, concretum natura dis-
cretumque vi, optumum in Cypriorum officinis, cuius notae
sunt friati aureae scintillae et, cum teratur, harenosa natura,
sin torreatur, chalcitidi similis. Hoc admiscent qui aurum pur-
gant. utilitas eius infusi cum rosaceo auribus purulentis et in
lana inpositi capitis ulceribus. extenuat et scabritias oculo-
rum inveteratas, praecipue utile tonsillis contraque anginas
et suppurata. ratio ut sedecim drachmae in hemina aceti 122
coquantur addito melle donec lentescat. sic ad supra dicta

utile est. quotiens opus sit molliri vim eius, mel adspergitur. erodit et callum fistularum ex aceto foventium et collyriis additur, sistit et sanguinem ulceraque quae serpant quaeve putrescant, absumit et excrescentis carnis. peculiariter virilitatis vitiis utile et feminarum profluvium sistit.

123 (32.) Graeci cognationem aeris nomine fecerunt et atramento sutorio — appellant enim chalcanthon —, nec ullius aeque mira natura est. Fit in Hispaniae puteis stagnisve id genus aquae habentibus. decoquitur ea admixta dulci pari mensura et in piscinas ligneas funditur. inmobilibus super has transtris dependent restes lapillis extentae quibus adhaerescens limus vitreis acinis imaginem quandam uvae reddit. exemptum ita siccatur diebus XXX. color est caeruleus, perquam spectabili nitore, vitrumque esse creditur,
124 diluendo fit atramentum tinguendis coriis. Fit et pluribus modis: genere terrae eo in scrobis cavato, quorum e lateribus destillantis hiberno gelu stirias stalagmian vocant, neque est purius aliud. sed ex eo candidum colorem sentiente
125 viola lonchoton appellant. fit et in saxorum catinis pluvia aqua conrivato limo gelante, fit et salis modo flagrantissimo sole admissas dulcis aquas cogente. ideo quidam duplici differentia fossile aut facticium appellant, hoc pallidius et
126 quantum colore tantum bonitate deterius. Probant maxume Cyprium in medicinae usu. sumitur ad pellenda ventris animalia drachmae pondere cum melle. purgat et caput dilutum ac naribus instillatum, item stomachum cum melle aut aqua mulsa sumptum. medetur et oculorum scabritiae dolorive et caligini et oris ulceribus. sistit et sanguinem narium, item haemorrhoidum. extrahit ossa fracta cum semine hyoscyami, suspendit epiphoras penicillo fronti inpositum, efficax et in emplastris ad purganda volnera et excrescentia
127 ulcerum. tollit et uvas, vel si decocto tangantur, cum lini quoque semine superponitur emplastris ad dolores tollendos, quodque ex eo candicat in uno usu praefertur violaceis, ut gravitati aurium per fistulas inspiretur. volnera per se inlitum sanat, sed tinguit cicatrices. nuper inventum ursorum in harena et leonum ora spargere illo, tantaque est vis in adstringendo ut non queant mordere.

13. (33.) Etiamnum in aerariis reperiuntur quae vocant 128
pompholygem et spodon. differentia quod pompholyx lo-
tura separatur, spodos inlota est. aliqui quod sit candidum
levissimumque pompholygem dixere et esse aeris ac cadmeae
favillam, spodon nigriorem esse ponderosioremque, derasam
parietibus fornacium, mixtis scintillis, aliquando et carboni-
bus. Haec aceto accepto odorem aeris praestat et, si tan- 129
gatur lingua, saporem horridum. convenit oculorum medica-
mentis, quibuscumque vitiis occurrens et ad omnia quae
spodos. hoc solum distat, quod huius elutior vis est. addi-
tur et in emplastra quibus lenis refrigeratio quaeritur et
siccatio. utilior ad omnia quae vino lota est.

(34.) Spodos Cypria optuma. fit autem liquescentibus 130
cadmea et aerario lapide. levissimum hoc est flaturae totius,
evolatque e fornacibus et tectis adhaerescit, a fulgine di-
stans candore. quod minus candidum ex ea inmaturae forna-
cis argumentum est. hoc quidam pompholygem vocant. quod
vero rubicundius ex iis invenitur acriorem vim habet et ex-
ulcerat adeo ut, cum lavatur, si attigit oculos, excaecet. Est 131
et mellei coloris spodos, in qua plurumum aeris intellegi-
tur. sed quodcumque genus lavando fit utilius, purgatur
ante pinna, dein crassiore lotura, digitis scabritiae excernun-
tur. et media vis est eius quae vino lavatur. Est aliqua et
in genere vini differentia. leni enim lota collyriis oculorum
minus utilis putatur, eademque efficacior ulceribus quae
manent vel oris quae madeant, et omnibus medicamentis
quae parentur contra gangraenas. Fit et in argenti fornaci- 132
bus spodos, quam vocant lauriotim. utilissima autem oculis
adfirmatur quae fiat in aurariis, nec in alia parte magis est
vitae ingenia mirari. quippe ne quaerenda essent metalla
vilissimis rebus utilitates easdem excogitavit.

(35.) Antispodon vocant cinerem fici arboris vel capri- 133
fici vel myrti foliorum cum tenerrimis ramorum partibus vel
oleastri vel oleae vel cotonei mali vel lentisci, item ex moris
inmaturis, id est candidis, in sole arefactis vel e buxi coma aut
pseudocypiri aut rubi aut terebinthi vel oenanthes. taurini
quoque glutinis aut linteorum cinerem similiter pollere in-

ventum est. uruntur omnia ea crudo fictili in fornacibus donec figulina percoquantur.

134 (36.) In aerariis officinis et smegma fit iam liquato aere ac percocto additis etiamnum carbonibus paullatimque accensis, ac repente vehementiore flatu exspuitur aeris palea quaedam. sòlum quo excipiatur stratum esse debet marilla.

135 (37.) Ab ea discernitur quam in isdem officinis diphrygem vocant Graeci ab eo quod bis torreatur, cuius origo triplex. fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato in caminis donec excoquatur in rubricam. fit et in Cypro ex luto cuiusdam specus arefacto prius, mox paullatim circumdatis sarmentis. tertio fit modo in fornacibus aeris faece subsidente. differentia est quod aes ipsum in catinos defluit, scoria extra fornacis, flos supernatat, diphryges remanet.

136 quidam tradunt in fornacibus globos lapidis qui coquatur ferruminari, circa hunc aes fervere, ipsum vero non percoqui nisi tralatum in alias fornacis, et esse nodum quendam materiae, id quod ex cocto supersit diphryga vocari. Ratio eius in medicina similis praedictis, siccare et excrescentia consumere ac repurgare. probatur lingua ut eam siccet tactu statim saporemque aeris reddat.

137 (38.) Unum etiamnum aeris miraculum non omittemus. Servilia familia inlustris in fastis trientem aereum pascit auro, argento, consumentem utrumque. origo atque natura eius incomperta mihi est. verba ipsa de ea re Messalae senis ponam: S e r v i l i o r u m f a m i l i a h a b e t t r i e n t e m s a c r u m c u i s u m m a c u m c u r a m a g n i f i c e n t i a q u e s a c r a q u o t a n n i s f a c i u n t, q u e m f e r u n t a l i a s c r e v i s s e a l i a s d e c r e v i s s e v i d e r i e t e x e o a u t h o n o r e m a u t d e m i n u t i o n e m f a m i l i a e s i g n i f i c a r i.

138 14. (39.) Proxume indicari debent metalla ferri, optumo pessumoque vitae instrumento, siquidem hoc tellurem scindimus, arbores serimus, arbusta tondemus, vitis squalore deciso annis omnibus cogimus iuvenescere, hoc exstruimus tecta, caedimus saxa, omnisque ad alios usus ferro utimur, sed eodem ad bella, caedis, latrocinia, non comminus solum sed etiam missili volucrique, nunc tormentis excusso nunc lacertis, nunc vero pennato, quam sceleratissimam humani

ingeni fraudem arbitror, siquidem, ut ocius mors perveniret
ad hominem, alitem illam fecimus pinnasque ferro dedimus.
quamobrem culpa eius non naturae fiat accepta. Aliquot ex- 139
perimentis probatum est posse innocens esse ferrum. in foe-
dere quod expulsis regibus populo Romano dedit Porsina,
nominatim conprehensum invenimus ne ferro nisi in agri
cultu uteretur. et tum stilo scribere intutum vetustissimi au-
ctores prodiderunt. Magni Pompei in tertio consulatu exstat
edictum in tumultu necis Clodianae prohibentis ullum telum
esse in urbe.

(40.) Et tamen vita ipsa non defuit honorem mitiorem 140
habere ferro quoque. Aristonidas artifex cum exprimere
vellet Athamantis furorem Learcho filio praecipitato residen-
tem paenitentia, aes ferrumque miscuit ut robigine eius per
nitorem aeris relucente exprimeretur verecundiae rubor.
hoc signum exstat hodie Rhodi. est in eadem urbe et fer- 141
reus Hercules, quem fecit Alcon laborum dei patientia in-
ductus. videmus et Romae scyphos e ferro dicatos in templo
Martis Ultoris. obstitit eadem naturae benignitas exigentis
ab ferro ipso poenas robigine eademque providentia nihil
in rebus mortalius facientis quam quod esset infestissimum
mortalitati.

(41.) Ferri metalla ubique propemodum reperiuntur, 142
quippe etiam insula Italiae Ilva gignente, minumaque diffi-
cultate agnoscuntur colore ipso terrae manifesta. ratio ea-
dem excoquendi venis. In Cappadocia tantum quaestio est,
aquae an terrae fiat acceptum, quoniam perfusa certo fluvio
terra neque aliter ferrum e fornacibus reddit. Differentia 143
ferri numerosa: prima in genere terrae caelive, aliae molle
tantum plumboque vicinum subministrant, aliae fragile et
aerosum rotarumque usibus et clavis maxume fugiendum, cui
prior ratio convenit, aliud brevitate sola placet clavisque
caligariis, aliud robiginem celerius sentit. stricturae vocantur
hae omnes, quod non in aliis metallis, a stringenda acie voca-
bulo inposito. et fornacium magna differentia est, nucleus- 144
que quidam ferri excoquitur in iis ad indurandam aciem, alio-
que modo ad densandas incudes malleorumve rostra, summa
autem differentia in aqua cui subinde candens inmergitur. haec

alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, sicuti Bil-
bilim in Hispania et Turiassonem, Comum in Italia, cum fer-
145 raria metalla in iis locis non sint. Ex omnibus autem gene-
ribus palma Serico ferro est. Seres hoc cum vestibus suis
pellibusque mittunt. secunda Parthico, neque alia genera
ferri ex mera acie temperantur, ceteris enim admiscetur mol-
lior conplexus. in nostro orbe aliubi vena bonitatem hanc
144 praestat ut in Noricis, aliubi factura ut Sulmone, aqua ubi
146 diximus, quippe cum exacuendo oleariae cotes aquariaeque
differant et oleo delicatior fiat acies. mirumque, cum exco-
quatur vena, aquae modo liquari ferrum, postea in spongeas
frangi. tenuiora ferramenta oleo restingui mos est, ne aqua
in fragilitatem durentur. A ferro sanguis humanus se ulcisci-
tur, contactum namque eo celerius robiginem trahit.

147 (42.) De magnete lapide suo loco dicemus concordiaque
36, 126 sqq. quam cum ferro habet. sola haec materia virus ab eo la-
pide accipit retinetque longo tempore, aliud adprehendens
ferrum, ut anulorum catena spectetur interdum, quod vol-
gus inperitum adpellat ferrum vivom, volneraque talia aspe-
148 riora fiunt. hic lapis et in Cantabria nascitur, non ut ille
magnes verus caute continua, sed sparsa bullatione — ita
appellant —, nescio an vitro fundendo perinde utilis, nondum
enim expertus est quisquam, ferrum utique inficit eadem vi.
Magnete lapide architectus Timochares Alexandriae Arsinoes
templum concamarare inchoaverat, ut in eo simulacrum e
ferro pendere aere videretur. intercessit ipsius mors et Pto-
lemaei regis qui id sorori suae iusserat fieri.

149 15. (43.) Metallorum omnium vena ferri largissima
est. Cantabriae maritimae parte qua oceanus adluit, mons
praealtus, incredibile dictu, totus ex ea materia est, ut in
ambitu oceani diximus. Ferrum accensum igni, nisi duretur
ictibus, corrumpitur. rubens non est habile tundendo, ne-
que antequam albescere incipit. aceto aut alumine inlitum fit
aeris simile. A robigine vindicatur cerussa et gypso et li-
150 quida pice. haec est ferro a Graecis antipathia dicta. ferunt
quidam et religione quadam id fieri et exstare ferream ca-
tenam apud Euphraten amnem in urbe quae Zeugma appella-
tur, qua Alexander Magnus ibi iunxerit pontem, cuius anu-

los qui refecti sint robigine infestari carentibus ea prioribus.

(44.) Medicina e ferro est et alia quam secandi. namque 151
et circumscribi circulo terve circumlato mucrone et adultis et infantibus prodest contra noxia medicamenta, et praefixisse in limine evolsos sepulchris clavos adversus nocturnas lymphationes, pungique leviter mucrone quo percussus homo sit contra dolores laterum pectorumque subitos qui punctionem adferant. quaedam ustione sanantur, privatim vero canis rabidi morsus, quippe etiam praevalente morbo expaventesque potum usta plaga ilico liberantur. calfit etiam ferro candente aqua in multis vitiis, privatim vero dysentericis.

(45.) Est et robigo ipsa in remediis, et sic proditur 152
Telephum sanasse Achilles, sive id aerea sive ferrea cuspide fecit. ita certe pingitur ex ea decutiens gladio. sed robigo ferri deraditur umido ferro clavis veteribus. Potentia eius 153
ligare, siccare, sistere, emendat alopecias inlita. utuntur et ad scabritias genarum pusulasque totius corporis cum cera et myrteo oleo, ad ignis vero sacros ex aceto, item ad scabiem, paronychia digitorum et pterygia in linteolis. sistit et feminarum profluvia inposita velleribus, plagis quoque recentibus vino diluta et cum murra subacta condylomatis ex aceto. podagras quoque inlita lenit.

(46.) Squama quoque ferri in usu est ex acie aut mu- 154
cronibus, maxume simili sed acriore vi quam robigo, quamobrem et contra epiphoras oculorum adsumitur. sanguinem sistit, cum volnera ferro maxume fiant. sistit et feminarum profluvia. inponitur et contra lienium vitia, et haemorrhoidas conpescit ulcerumque serpentia. et genis prodest farinae modo adspersa paullisper. praecipua tamen commen- 155
datio eius in hygremplastro ad purganda volnera fistulasque et omnem callum erodendum et rasis ossibus carnis recreandas. conponitur hoc modo: panis oboli sex, Cimoliae cretae drachmae sex, aeris tunsi drachmae duae, squamae ferri totidem, cerae sex, olei sextarius. his adicitur, cum sunt repurganda volnera aut replenda, ceratum.

16. (47.) Sequitur natura plumbi, cuius duo genera, 156
nigrum atque candidum. pretiosissimum hoc [candidum],

Graecis appellatum cassiterum fabuloseque narratum in insulas
Atlantici maris peti vitilibusque navigiis et circumsutis corio
advehi. nunc certum est in Lusitania gigni et in Callaecia
summa tellure harenosa et coloris nigri. pondere tantum ea
157 deprehenditur, interveniunt et minuti calculi, maxume tor-
rentibus siccatis. lavant eas harenas metallici, et quod sub-
sedit cocunt in fornacibus. Invenitur et in aurariis metallis
quae alutias vocant, aqua inmissa eluente calculos nigros
paullum candore variatos, quibus eadem gravitas quae auro
et ideo in calathis quibus aurum colligitur cum eo remanent,
postea camillis separantur conflatique in plumbum album re-
158 solvontur. Non fit in Callaecia nigrum, cum vicina Canta-
bria nigro tantum abundet, nec ex albo argentum, cum fiat
ex nigro. iungi inter se plumbum nigrum sine albo non
potest nec hoc sine oleo, ac ne album quidem secum sine
nigro. album habuit auctoritatem et Iliacis temporibus teste
159 Homero, cassiterum ab illo dictum. Plumbi nigri origo du-
plex est, aut enim sua provenit vena nec quicquam aliud ex
sese parit, aut cum argento nascitur mixtisque venis con-
flatur. huius qui primus fluit in fornacibus liquor stagnum
appellatur, qui secundus argentum, quod remansit in forna-
cibus galena, quae fit tertia portio additae venae. haec rur-
sus conflata dat nigrum plumbum deductis partibus nonis
duabus.

160 17. (48.) Stagnum inlitum aereis vasis saporem facit
gratiorem et conpescit virus aeruginis, mirumque, pondus
33, 130 non auget. specula etiam ex eo laudatissima, ut diximus,
Brundisi temperabantur, donec argenteis uti coepere et an-
cillae. nunc adulteratur stagnum addita aeris candidi tertia
portione in plumbum album. fit et alio modo mixtis albi plumbi
nigrique libris. hoc nunc aliqui argentarium appellant. iidem
et tertiarium vocant, in quo duae sunt nigri portiones et
tertia albi. pretium eius in libras X XX. hoc fistulae solidan-
161 tur. inprobiores ad tertiarium additis partibus aequis albi
argentarium vocant et eo quae volunt incoquont. pretium
huius faciunt in pondo X LXX. albo per se sincero pretium
sunt X LXXX, nigro X VII. Albi natura plus aridi habet,
contraque nigri tota umida est. ideo album nulli rei sine

mixtura utile est, neque argentum ex eo plumbatur, quoniam
prius liquescit argentum. confirmantque, si minus albo 162
nigri quam satis sit misceatur, erodi ab eo argentum. album
incoquitur aereis operibus Galliarum invento ita ut vix dis-
cerni possit ab argento, eaque incoctilia appellant. deinde et
argentum incoquere simili modo coepere equorum maxume
ornamentis iumentorumque ac iugorum Alesia oppido, re-
liqua gloria Biturigum fuit. coepere deinde et esseda sua 163
colisataque ac petorita exornare simili modo, quae iam luxu-
ria ad aurea quoque non modo argentea staticula pervenit,
quaeque in scyphis cerni prodigum erat, haec in vehiculis
atteri cultus vocatur. Plumbi albi experimentum in charta
est, ut liquefactum pondere videatur non calore rupisse.
India neque aes neque plumbum habet gemmisque ac marga-
ritis suis haec permutat.

(49.) Nigro plumbo ad fistulas lamnasque utimur, la- 164
boriosius in Hispania eruto totasque per Gallias, sed in
Britannia summo terrae corio adeo large ut lex ultro dicatur,
ne plus certo modo fiat. nigri generibus haec sunt nomina:
Iovetanum, Caprariense, Oleastrense, nec differentia ulla
scoria modo excocta diligenter. mirum in his solis metallis
quod derelicta fertilius revivescunt. hoc videtur facere 165
laxatis spiramentis ad satietatem infusus aer aeque ut femi-
nas quasdam fecundiores facere abortus. nuper id conpertum
in Baetica Samariensi metallo, quod locari solitum X $\overline{CC}$
annuis, postquam oblitteratum erat, X $\overline{XLV}$ locatum est. si-
mili modo Antonianum in eadem provincia pari locatione
pervenit ad HS. $\overline{CCCC}$ vectigalis. mirum et addita aqua non
liquescere vasa e plumbo, eadem, si in aqua addatur calcu-
lus vel aereus quadrans, peruri.

18. (50.) In medicina per se plumbi usus cicatrices 166
reprimere adalligatisque lumborum et renium parti lamnis
frigidiore natura inhibere impetus veneris, visaque in quiete
veneria sponte naturae erumpentia usque in genus morbi
his lamnis Calvos orator cohibuisse se traditur virisque
corporis studiorum labori custodisse. Nero, quoniam ita pla-
cuit dis, princeps, lamna pectori inposita sub ea cantica ex-
clamans alendis vocibus demonstravit rationem. Coquitur 167

ad medicinae usus patinis fictilibus substrato sulpure minuto,
lamnis inpositis tenuibus opertisque sulpure et ferro mixtis.
cum coquatur, munienda in eo opere foramina spiritus con-
venit, alioqui plumbi fornacium halitus noxius sentitur et
pestilens, et canibus ocissime, omnium vero metallorum
muscis et culicibus, quamobrem non sunt ea taedia in me-
168 tallis. quidam in coquendo scobem plumbi lima quaesitam
sulpuri miscent, alii cerussam potius quam sulpur. fit et
lotura plumbi usus in medicina, cum se ipso teritur in mor-
tariis plumbeis addita aqua caelesti donec crassescat. postea
supernatans aqua tollitur spongeis, quod crassissimum fuit
siccatum dividitur in pastillos. quidam limatum plumbum sic
terunt, quidam et plumbaginem admiscent, alii vero acetum,
169 alii vinum, alii adipem, alii rosam. quidam in lapideo mor-
tario et maxume Thebaico plumbeum pistillum terere malunt,
candidiusque ita fit medicamentum. id autem quod ustum est
33, 103 33, 104 plumbum lavatur ut stibis et cadmea. potest adstringere,
sistere, contrahere cicatrices. usus ex eodem et in ocu-
lorum medicamentis, maxume contra procidentiam eorum et
inanitates ulcerum excrescentiave rimasque sedis aut hae-
170 morrhoidas et condylomata. Ad haec maxume lotura
plumbi facit, cinis autem usti ad serpentia ulcera aut sor-
dida, eademque quae chartis ratio profectus. uritur autem
in patinis per lamnas minutas cum sulpure, versatum rudibus
ferreis aut ferulaceis, donec liquor mutetur in cinerem.
dein refrigeratum teritur in farinam. alii elimatam scobem
in fictili crudo cocunt in caminis donec percoquatur figli-
num. aliqui cerussam admiscent pari mensura aut hordeum
168 teruntque ut in crudo dictum est, et praeferunt sic plumbum
spodio Cyprio.

171 (51.) Scoria quoque plumbi in usu est. optuma quae
maxume ad luteum colorem accedit, sine plumbi reliquiis
aut sulpuris specie et terra carens. lavatur haec in mortariis
minutim fracta donec aqua luteum colorem trahat, et trans-
funditur in vas purum, idque saepius, usque dum subsidat quod
utilissimum est. effectus habet eosdem quos plumbum, sed
acriores. mirarique succurrit experientiam vitae, ne faece qui-
dem rerum excrementorumque foeditate intemptata tot modis.

(52.) Fit et spodium ex plumbo eodem modo quo ex 172
Cyprio aere, lavatur in linteis raris aqua caelesti separa- 130
turque terrenum transfusione, cribratum teritur. quidam
pulverem eum pinnis digerere malunt ac terere in vino
odorato.

(53.) Est et molybdaena, quam alio loco galenam ap- 173
pellavimus, vena argenti plumbique communis. melior 33, 95
haec quanto magis aurei coloris quantoque minus plumbosa,
friabilis et modice gravis. cocta cum oleo iocineris colorem
trahit. adhaerescit et auri argentique fornacibus. hanc
metallicam vocant. laudatissima quae Zephyrio fiat. proban-
tur minume terrenae minumeque lapidosae, cocuntur lavan-
turque scoriae modo. usus in lipara ad lenienda ac re- 174
frigeranda ulcera et emplastris quae non inligantur sed inlita
ad cicatricem perducunt in teneris corporibus mollissimisque
partibus. compositio eius e libris tribus et cerae libra olei
tribus heminis, quod in senili corpore cum fracibus ad-
ditur. temperatur cum spuma argenti et scoria plumbi ad
dysenteriam et tenésmum fovenda calida.

(54.) Psimithium quoque, hoc est cerussam, plumbariae 175
dant officinae. laudatissimum in Rhodo. fit autem ramentis
plumbi tenuissimis super vas aceti asperrimi inpositis atque
ita destillantibus. quod ex eo cecidit in ipsum acetum are-
factum molitur et cribratur iterumque aceto admixto in pa-
stillos dividitur et in sole siccatur aestate. fit et alio modo,
addito in urceos aceti plumbo opturatos per dies decem
derasoque ceu situ ac rursus reiecto donec deficiat materia.
quod derasum est teritur et cribratur et coquitur in patinis 176
misceturque rudiculis donec rufescat et simile sandaracae
fiat. dein lavatur dulci aqua donec nubeculae omnes eluan-
tur. siccatur postea similiter et in pastillos dividitur. vis
eius eadem quae supra dictis, lenissima tantum ex omni-
bus, praeterque ad candorem feminarum. est autem letalis
potu sicut spuma argenti. postea cerussa ipsa si coquatur,
rufescit.

(55.) Sandaracae quoque propemodum dicta natura est. 177
invenitur autem et in aurariis et in argentariis metallis, melior
quo magis rufa quoque magis virus redolens ac pura friabi-

cetera enim dente deprehenduntur stridentia in frendendo. experimentum in vatillo ferreo, nam quae sincera suum colorem retinet, quae mixta atramento rubescit. deprehenditur et papyro galla prius macerato, nigrescit enim statim aerugine inlita. deprehenditur et visu maligne virens.

113 Sed sive sinceram sive adulteram aptissimum est elui siccatamque in patina nova uri ac versari donec favilla fiat, postea teritur ac reconditur. aliqui in crudis fictilibus urunt donec figlinum percoquatur. nonnulli et tus masculum ad-

106 miscent. Lavatur autem aerugo sicut cadmea. vis eius collyriis oculorum aptissima et delacrimationibus mordendo proficiens, sed ablui necessarium penicillis calidis donec rodere desinat.

114 (27.) Hieracium vocatur collyrium quod ita maxume constat, temperatur autem id hammoniaci unciis quattuor, aeruginis Cypriae duabus, atramenti sutorii quod chalcanthum vocant totidem, misyos una, croci sex. haec omnia trita aceto Thasio colliguntur in pilulas excellentis remedi contra initia glaucomatum et subfusionum, contra caligines

115 aut scabritias et albugines ac genarum vitia. cruda autem aerugo volnerariis emplastris miscetur. oris etiam gingivarumque exulcerationes mirifice emendat et labrorum ulcera cum oleo. quo si et cera addatur, purgat et ad cicatricem perducit. aerugo et callum fistularum erodit vitiorumque circa sedem sive per se sive cum hammoniaco inlita vel collyri modo in fistulas adacta. eadem cum resinae terebinthinae tertia parte subacta lepras tollit.

116 12. (28.) Est et alterum genus aeruginis quam vocant scoleca, in Cyprio aere trito alumine et sale aut nitro pari pondere cum aceto albo quam acerrimo. non fit hoc nisi aestuosissimis diebus circa canis ortum, teritur autem donec viride fiat contrahatque se vermiculorum specie, unde et nomen. quod vitium ut emendetur duae partes quam fuere aceti miscentur ** urina pueri inpubis. idem autem in medica-

33, 93 mentis et santerna efficit qua diximus aurum feruminari, usus utriusque qui aeruginis. scolex fit et per se derasus aerario lapidi de quo nunc dicemus.

117 (29.) Chalcitim vocant, ex quo et ipso aes coquitur. di-

stat a cadmea quod illa super terram ex subdialibus petris
caeditur, haec ex obrutis, item quod chalcitis friat se statim
mollis natura, ut videatur lanugo concreta. est et alia distin-
ctio quod chalcitis tria genera continet, aeris et misyos et
soreos, de quibus singulis dicemus suis locis, habet autem 120 121
aeris venas oblongas. probatur mellei coloris, gracili vena- 118
rum discursu, friabilis, nec lapidosa. putant et recentem
utiliorem esse, quoniam inveterata sory fiat. vis eius ad
excrescentia in ulceribus, sanguinem sistere, gingivas,
uvam, tonsillas farina conpescere, volvae vitiis in vellere
inponi, cum suco vero porri verendorum additur empla-
stris. maceratur autem in fictili ex aceto circumlito fimo 119
diebus XL, et colorem croci trahit. tum admixto cadmeae
pari pondere medicamentum efficit psoricon dictum. quod si
duae partes chalcitidis tertia cadmeae temperentur, acrius
hoc idem fiat, etiamnum vehementius si aceto quam vino tem-
peretur, tosta vero efficacior fit ad eadem omnia.

(30.) Sory Aegyptium maxume laudatur multum supe- 120
rato Cyprio Hispaniensique et Africo, quamquam oculorum
curationi quidam utilius putent Cyprium, sed in quacum-
que natione optumum cui maxumum virus olfactu, tritum-
que pinguiter nigrescens et spongeosum. stomacho res
contraria in tantum ut quibusdam olfactum modo vomitiones
moveat. Et Aegyptium quidem tale, alterius nationis contri-
tum splendescit ut misy et est lapidosius. prodest autem et
dentium dolori, si contineatur atque coluat, et ulceribus oris
gravibus quaeque serpunt. uritur carbonibus ut chalcitis.

(31.) Misy aliqui tradiderunt fieri exusto lapide in scro- 121
bibus, flore eius luteo miscente se ligni pineae favillae.
revera autem e supra dicto fit lapide, concretum natura dis-
cretumque vi, optumum in Cypriorum officinis, cuius notae
sunt friati aureae scintillae et, cum teratur, harenosa natura,
sin torreatur, chalcitidi similis. Hoc admiscent qui aurum pur-
gant. utilitas eius infusi cum rosaceo auribus purulentis et in
lana inpositi capitis ulceribus. extenuat et scabritias oculo-
rum inveteratas, praecipue utile tonsillis contraque anginas
et suppurata. ratio ut sedecim drachmae in hemina aceti 122
coquantur addito melle donec lentescat. sic ad supra dicta

utile est. quotiens opus sit molliri vim eius, mel adspergitur. erodit et callum fistularum ex aceto foventium et collyriis additur, sistit et sanguinem ulceraque quae serpant quaeve putrescant, absumit et excrescentis carnis. peculiariter virilitatis vitiis utile et feminarum profluvium sistit.

123 (32.) Graeci cognationem aeris nomine fecerunt et atramento sutorio — appellant enim chalcanthon —, nec ullius aeque mira natura est. Fit in Hispaniae puteis stagnisve id genus aquae habentibus. decoquitur ea admixta dulci pari mensura et in piscinas ligneas funditur. inmobilibus super has transtris dependent restes lapillis extentae quibus adhaerescens limus vitreis acinis imaginem quandam uvae reddit. exemptum ita siccatur diebus XXX. color est caeruleus, perquam spectabili nitore, vitrumque esse creditur,
124 diluendo fit atramentum tinguendis coriis. Fit et pluribus modis: genere terrae eo in scrobis cavato, quorum e lateribus destillantis hiberno gelu stirias stalagmian vocant, neque est purius aliud. sed ex eo candidum colorem sentiente
125 viola lonchoton appellant. fit et in saxorum catinis pluvia aqua conrivato limo gelante, fit et salis modo flagrantissimo sole admissas dulcis aquas cogente. ideo quidam duplici differentia fossile aut facticium appellant, hoc pallidius et
126 quantum colore tantum bonitate deterius. Probant maxume Cyprium in medicinae usu. sumitur ad pellenda ventris animalia drachmae pondere cum melle. purgat et caput dilutum ac naribus instillatum, item stomachum cum melle aut aqua mulsa sumptum. medetur et oculorum scabritiae dolorive et caligini et oris ulceribus. sistit et sanguinem narium, item haemorrhoidum. extrahit ossa fracta cum semine hyoscyami, suspendit epiphoras penicillo fronti inpositum, efficax et in emplastris ad purganda volnera et excrescentia
127 ulcerum. tollit et uvas, vel si decocto tangantur, cum lini quoque semine superponitur emplastris ad dolores tollendos, quodque ex eo candicat in uno usu praefertur violaceis, ut gravitati aurium per fistulas inspiretur. volnera per se inlitum sanat, sed tinguit cicatrices. nuper inventum ursorum in harena et leonum ora spargere illo, tantaque est vis in adstringendo ut non queant mordere.

13. (33.) Etiamnum in aerariis reperiuntur quae vocant 128
pompholygem et spodon. differentia quod pompholyx lo-
tura separatur, spodos inlota est. aliqui quod sit candidum
levissimumque pompholygem dixere et esse aeris ac cadmeae
favillam, spodon nigriorem esse ponderosioremque, derasam
parietibus fornacium, mixtis scintillis, aliquando et carboni-
bus. Haec aceto accepto odorem aeris praestat et, si tan- 129
gatur lingua, saporem horridum. convenit oculorum medica-
mentis, quibuscumque vitiis occurrens et ad omnia quae
spodos. hoc solum distat, quod huius elutior vis est. addi-
tur et in emplastra quibus lenis refrigeratio quaeritur et
siccatio. utilior ad omnia quae vino lota est.

(34.) Spodos Cypria optuma. fit autem liquescentibus 130
cadmea et aerario lapide. levissimum hoc est flaturae totius,
evolatque e fornacibus et tectis adhaerescit, a fulgine di-
stans candore. quod minus candidum ex ea inmaturae forna-
cis argumentum est. hoc quidam pompholygem vocant. quod
vero rubicundius ex iis invenitur acriorem vim habet et ex-
ulcerat adeo ut, cum lavatur, si attigit oculos, excaecet. Est 131
et mellei coloris spodos, in qua plurumum aeris intellegi-
tur. sed quodcumque genus lavando fit utilius, purgatur
ante pinna, dein crassiore lotura, digitis scabritiae excernun-
tur. et media vis est eius quae vino lavatur. Est aliqua et
in genere vini differentia. leni enim lota collyriis oculorum
minus utilis putatur, eademque efficacior ulceribus quae
manent vel oris quae madeant, et omnibus medicamentis
quae parentur contra gangraenas. Fit et in argenti fornaci- 132
bus spodos, quam vocant lauriotim. utilissima autem oculis
adfirmatur quae fiat in aurariis, nec in alia parte magis est
vitae ingenia mirari. quippe ne quaerenda essent metalla
vilissimis rebus utilitates easdem excogitavit.

(35.) Antispodon vocant cinerem fici arboris vel capri- 133
fici vel myrti foliorum cum tenerrimis ramorum partibus vel
oleastri vel oleae vel cotonei mali vel lentisci, item ex moris
inmaturis, id est candidis, in sole arefactis vel e buxi coma aut
pseudocypiri aut rubi aut terebinthi vel oenanthes. taurini
quoque glutinis aut linteorum cinerem similiter pollere in-

ventum est. uruntur omnia ea crudo fictili in fornacibus donec figulina percoquantur.

134 (36.) In aerariis officinis et smegma fit iam liquato aere ac percocto additis etiamnum carbonibus paullatimque accensis, ac repente vehementiore flatu exspuitur aeris palea quaedam. solum quo excipiatur stratum esse debet marilla.

135 (37.) Ab ea discernitur quam in isdem officinis diphrygem vocant Graeci ab eo quod bis torreatur, cuius origo triplex. fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato in caminis donec excoquatur in rubricam. fit et in Cypro ex luto cuiusdam specus arefacto prius, mox paullatim circumdatis sarmentis. tertio fit modo in fornacibus aeris faece subsidente. differentia est quod aes ipsum in catinos defluit, sco-
136 ria extra fornacis, flos supernatat, diphryges remanet. quidam tradunt in fornacibus globos lapidis qui coquatur ferruminari, circa hunc aes fervere, ipsum vero non percoqui nisi tralatum in alias fornacis, et esse nodum quendam materiae, id quod ex cocto supersit diphryga vocari. Ratio eius in medicina similis praedictis, siccare et excrescentia consumere ac repurgare. probatur lingua ut eam siccet tactu statim saporemque aeris reddat.

137 (38.) Unum etiamnum aeris miraculum non omittemus. Servilia familia inlustris in fastis trientem aereum pascit auro, argento, consumentem utrumque. origo atque natura eius incomperta mihi est. verba ipsa de ea re Messalae senis ponam: *Serviliorum familia habet trientem sacrum cui summa cum cura magnificentiaque sacra quotannis faciunt, quem ferunt alias crevisse alias decrevisse videri et ex eo aut honorem aut deminutionem familiae significari.*

138 14. (39.) Proxume indicari debent metalla ferri, optumo pessumoque vitae instrumento, siquidem hoc tellurem scindimus, arbores serimus, arbusta tondemus, vitis squalore deciso annis omnibus cogimus iuvenescere, hoc exstruimus tecta, caedimus saxa, omnisque ad alios usus ferro utimur, sed eodem ad bella, caedis, latrocinia, non comminus solum sed etiam missili volucrique, nunc tormentis excusso nunc lacertis, nunc vero pennato, quam sceleratissimam humani

ingeni fraudem arbitror, siquidem, ut ocius mors perveniret
ad hominem, alitem illam fecimus pinnasque ferro dedimus.
quamobrem culpa eius non naturae fiat accepta. Aliquot ex- 139
perimentis probatum est posse innocens esse ferrum. in foe-
dere quod expulsis regibus populo Romano dedit Porsina,
nominatim conprehensum invenimus ne ferro nisi in agri
cultu uteretur. et tum stilo scribere intutum vetustissimi au-
ctores prodiderunt. Magni Pompei in tertio consulatu exstat
edictum in tumultu necis Clodianae prohibentis ullum telum
esse in urbe.

(40.) Et tamen vita ipsa non defuit honorem mitiorem 140
habere ferro quoque. Aristonidas artifex cum exprimere
vellet Athamantis furorem Learcho filio praecipitato residen-
tem paenitentia, aes ferrumque miscuit ut robigine eius per
nitorem aeris relucente exprimeretur verecundiae rubor.
hoc signum exstat hodie Rhodi. est in eadem urbe et fer- 141
reus Hercules, quem fecit Alcon laborum dei patientia in-
ductus. videmus et Romae scyphos e ferro dicatos in templo
Martis Ultoris. obstitit eadem naturae benignitas exigentis
ab ferro ipso poenas robigine eademque providentia nihil
in rebus mortalius facientis quam quod esset infestissimum
mortalitati.

(41.) Ferri metalla ubique propemodum reperiuntur, 142
quippe etiam insula Italiae Ilva gignente, minumaque diffi-
cultate agnoscuntur colore ipso terrae manifesta. ratio ea-
dem excoquendi venis. In Cappadocia tantum quaestio est,
aquae an terrae fiat acceptum, quoniam perfusa certo fluvio
terra neque aliter ferrum e fornacibus reddit. Differentia 143
ferri numerosa: prima in genere terrae caelive, aliae molle
tantum plumboque vicinum subministrant, aliae fragile et
aerosum rotarumque usibus et clavis maxume fugiendum, cui
prior ratio convenit, aliud brevitate sola placet clavisque
caligariis, aliud robiginem celerius sentit. stricturae vocantur
hae omnes, quod non in aliis metallis, a stringenda acie voca-
bulo inposito. et fornacium magna differentia est, nucleus- 144
que quidam ferri excoquitur in iis ad indurandam aciem, alio-
que modo ad densandas incudes malleorumve rostra, summa
autem differentia in aqua cui subinde candens inmergitur. haec

alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, sicuti Bil-
bilim in Hispania et Turiassonem, Comum in Italia, cum fer-
145 raria metalla in iis locis non sint. Ex omnibus autem gene-
ribus palma Serico ferro est. Seres hoc cum vestibus suis
pellibusque mittunt. secunda Parthico, neque alia genera
ferri ex mera acie temperantur, ceteris enim admiscetur mol-
lior conplexus. in nostro orbe aliubi vena bonitatem hanc
144 praestat ut in Noricis, aliubi factura ut Sulmone, aqua ubi
146 diximus, quippe cum exacuendo oleariae cotes aquariaeque
differant et oleo delicatior fiat acies. mirumque, cum exco-
quatur vena, aquae modo liquari ferrum, postea in spongeas
frangi. tenuiora ferramenta oleo restingui mos est, ne aqua
in fragilitatem durentur. A ferro sanguis humanus se ulcisci-
tur, contactum namque eo celerius robiginem trahit.

147 (42.) De magnete lapide suo loco dicemus concordiaque
36, 126 sqq. quam cum ferro habet. sola haec materia virus ab eo la-
pide accipit retinetque longo tempore, aliud adprehendens
ferrum, ut anulorum catena spectetur interdum, quod vol-
gus inperitum adpellat ferrum vivom, volneraque talia aspe-
148 riora fiunt. hic lapis et in Cantabria nascitur, non ut ille
magnes verus caute continua, sed sparsa bullatione — ita
appellant —, nescio an vitro fundendo perinde utilis, nondum
enim expertus est quisquam, ferrum utique inficit eadem vi.
Magnete lapide architectus Timochares Alexandriae Arsinoes
templum concamarare inchoaverat, ut in eo simulacrum e
ferro pendere aere videretur. intercessit ipsius mors et Pto-
lemaei regis qui id sorori suae iusserat fieri.

149 15. (43.) Metallorum omnium vena ferri largissima
est. Cantabriae maritimae parte qua oceanus adluit, mons
praealtus, incredibile dictu, totus ex ea materia est, ut in
ambitu oceani diximus. Ferrum accensum igni, nisi duretur
ictibus, corrumpitur. rubens non est habile tundendo, ne-
que antequam albescere incipit. aceto aut alumine inlitum fit
aeris simile. A robigine vindicatur cerussa et gypso et li-
150 quida pice. haec est ferro a Graecis antipathia dicta. ferunt
quidam et religione quadam id fieri et exstare ferream ca-
tenam apud Euphraten amnem in urbe quae Zeugma appella-
tur, qua Alexander Magnus ibi iunxerit pontem, cuius anu-

los qui refecti sint robigine infestari carentibus ea prioribus.

(44.) Medicina e ferro est et alia quam secandi. namque 151 et circumscribi circulo terve circumlato mucrone et adultis et infantibus prodest contra noxia medicamenta, et praefixisse in limine evolsos sepulchris clavos adversus nocturnas lymphationes, pungique leviter mucrone quo percussus homo sit contra dolores laterum pectorumque subitos qui punctionem adferant. quaedam ustione sanantur, privatim vero canis rabidi morsus, quippe etiam praevalente morbo expaventesque potum usta plaga ilico liberantur. calfit etiam ferro candente aqua in multis vitiis, privatim vero dysentericis.

(45.) Est et robigo ipsa in remediis, et sic proditur 152 Telephum sanasse Achilles, sive id aerea sive ferrea cuspide fecit. ita certe pingitur ex ea decutiens gladio. sed robigo ferri deraditur umido ferro clavis veteribus. Potentia eius 153 ligare, siccare, sistere, emendat alopecias inlita. utuntur et ad scabritias genarum pusulasque totius corporis cum cera et myrteo oleo, ad ignis vero sacros ex aceto, item ad scabiem, paronychia digitorum et pterygia in linteolis. sistit et feminarum profluvia inposita velleribus, plagis quoque recentibus vino diluta et cum murra subacta condylomatis ex aceto. podagras quoque inlita lenit.

(46.) Squama quoque ferri in usu est ex acie aut mu- 154 cronibus, maxume simili sed acriore vi quam robigo, quamobrem et contra epiphoras oculorum adsumitur. sanguinem sistit, cum volnera ferro maxume fiant. sistit et feminarum profluvia. inponitur et contra lienium vitia, et haemorrhoidas conpescit ulcerumque serpentia. et genis prodest farinae modo adspersa paullisper. praecipua tamen commen- 155 datio eius in hygremplastro ad purganda volnera fistulasque et omnem callum erodendum et rasis ossibus carnis recreandas. conponitur hoc modo: panis oboli sex, Cimoliae cretae drachmae sex, aeris tunsi drachmae duae, squamae ferri totidem, cerae sex, olei sextarius. his adicitur, cum sunt repurganda volnera aut replenda, ceratum.

16. (47.) Sequitur natura plumbi, cuius duo genera, 156 nigrum atque candidum. pretiosissimum hoc [candidum],

Graecis appellatum cassiterum fabuloseque narratum in insulas
Atlantici maris peti vitilibusque navigiis et circumsutis corio
advehi. nunc certum est in Lusitania gigni et in Callaecia
summa tellure harenosa et coloris nigri. pondere tantum ea
157 deprehenditur, interveniunt et minuti calculi, maxume tor-
rentibus siccatis. lavant eas harenas metallici, et quod sub-
sedit cocunt in fornacibus. Invenitur et in aurariis metallis
quae alutias vocant, aqua inmissa eluente calculos nigros
paullum candore variatos, quibus eadem gravitas quae auro
et ideo in calathis quibus aurum colligitur cum eo remanent,
postea camillis separantur conflatique in plumbum album re-
158 solvontur. Non fit in Callaecia nigrum, cum vicina Canta-
bria nigro tantum abundet, nec ex albo argentum, cum fiat
ex nigro. iungi inter se plumbum nigrum sine albo non
potest nec hoc sine oleo, ac ne album quidem secum sine
nigro. album habuit auctoritatem et Iliacis temporibus teste
159 Homero, cassiterum ab illo dictum. Plumbi nigri origo du-
plex est, aut enim sua provenit vena nec quicquam aliud ex
sese parit, aut cum argento nascitur mixtisque venis con-
flatur. huius qui primus fluit in fornacibus liquor stagnum
appellatur, qui secundus argentum, quod remansit in forna-
cibus galena, quae fit tertia portio additae venae haec rur-
sus conflata dat nigrum plumbum deductis partibus nonis
duabus.

160 17. (48.) Stagnum inlitum aereis vasis saporem facit
gratiorem et conpescit virus aeruginis, mirumque, pondus
33, 130 non auget. specula etiam ex eo laudatissima, ut diximus,
Brundisi temperabantur, donec argenteis uti coepere et an-
cillae. nunc adulteratur stagnum addita aeris candidi tertia
portione in plumbum album. fit et alio modo mixtis albi plumbi
nigrique libris. hoc nunc aliqui argentarium appellant. iidem
et tertiarium vocant, in quo duae sunt nigri portiones et
tertia albi. pretium eius in libras X xx. hoc fistulae solidan-
161 tur. inprobiores ad tertiarium additis partibus aequis albi
argentarium vocant et eo quae volunt incoquont. pretium
huius faciunt in pondo X lxx. albo per se sincero pretium
sunt X lxxx, nigro X vii. Albi natura plus aridi habet,
contraque nigri tota umida est. ideo album nulli rei sine

mixtura utile est, neque argentum ex eo plumbatur, quoniam
prius liquescit argentum. confirmantque, si minus albo 162
nigri quam satis sit misceatur, erodi ab eo argentum. album
incoquitur aereis operibus Galliarum invento ita ut vix dis-
cerni possit ab argento, eaque incoctilia appellant. deinde et
argentum incoquere simili modo coepere equorum maxume
ornamentis iumentorumque ac iugorum Alesia oppido, re-
liqua gloria Biturigum fuit. coepere deinde et esseda sua 163
colisataque ac petorita exornare simili modo, quae iam luxu-
ria ad aurea quoque non modo argentea staticula pervenit,
quaeque in scyphis cerni prodigum erat, haec in vehiculis
atteri cultus vocatur. Plumbi albi experimentum in charta
est, ut liquefactum pondere videatur non calore rupisse.
India neque aes neque plumbum habet gemmisque ac marga-
ritis suis haec permutat.

(49.) Nigro plumbo ad fistulas lamnasque utimur, la- 164
boriosius in Hispania eruto totasque per Gallias, sed in
Britannia summo terrae corio adeo large ut lex ultro dicatur,
ne plus certo modo fiat. nigri generibus haec sunt nomina:
Iovetanum, Caprariense, Oleastrense, nec differentia ulla
scoria modo excocta diligenter. mirum in his solis metallis
quod derelicta fertilius revivescunt. hoc videtur facere 165
laxatis spiramentis ad satietatem infusus aer aeque ut femi-
nas quasdam fecundiores facere abortus. nuper id conpertum
in Baetica Samariensi metallo, quod locari solitum X $\overline{CC}$
annuis, postquam oblitteratum erat, X $\overline{XLV}$ locatum est. si-
mili modo Antonianum in eadem provincia pari locatione
pervenit ad HS. $\overline{CCCC}$ vectigalis. mirum et addita aqua non
liquescere vasa e plumbo, eadem, si in aqua addatur calcu-
lus vel aereus quadrans, peruri.

18. (50.) In medicina per se plumbi usus cicatrices 166
reprimere adalligatisque lumborum et renium parti lamnis
frigidiore natura inhibere impetus veneris, visaque in quiete
veneria sponte naturae erumpentia usque in genus morbi
his lamnis Calvos orator cohibuisse se traditur virisque
corporis studiorum labori custodisse. Nero, quoniam ita pla-
cuit dis, princeps, lamna pectori inposita sub ea cantica ex-
clamans alendis vocibus demonstravit rationem. Coquitur 167

ad medicinae usus patinis fictilibus substrato sulpure minuto,
lamnis inpositis tenuibus opertisque sulpure et ferro mixtis.
cum coquatur, munienda in eo opere foramina spiritus con-
venit, alioqui plumbi fornacium halitus noxius sentitur et
pestilens, et canibus ocissime, omnium vero metallorum
muscis et culicibus, quamobrem non sunt ea taedia in me-
168 tallis. quidam in coquendo scobem plumbi lima quaesitam
sulpuri miscent, alii cerussam potius quam sulpur. fit et
lotura plumbi usus in medicina, cum se ipso teritur in mor-
tariis plumbeis addita aqua caelesti donec crassescat. postea
supernatans aqua tollitur spongeis, quod crassissimum fuit
siccatum dividitur in pastillos. quidam limatum plumbum sic
terunt, quidam et plumbaginem admiscent, alii vero acetum,
169 alii vinum, alii adipem, alii rosam. quidam in lapideo mor-
tario et maxume Thebaico plumbeum pistillum terere malunt,
candidiusque ita fit medicamentum. id autem quod ustum est
33, 103 33, 104 plumbum lavatur ut stibis et cadmea. potest adstringere,
sistere, contrahere cicatrices. usus ex eodem et in ocu-
lorum medicamentis, maxume contra procidentiam eorum et
inanitates ulcerum excrescentiave rimasque sedis aut hae-
170 morrhoidas et condylomata. Ad haec maxume lotura
plumbi facit, cinis autem usti ad serpentia ulcera aut sor-
dida, eademque quae chartis ratio profectus. uritur autem
in patinis per lamnas minutas cum sulpure, versatum rudibus
ferreis aut ferulaceis, donec liquor mutetur in cinerem.
dein refrigeratum teritur in farinam. alii elimatam scobem
in fictili crudo cocunt in caminis donec percoquatur figli-
num. aliqui cerussam admiscent pari mensura aut hordeum
168 teruntque ut in crudo dictum est, et praeferunt sic plumbum
spodio Cyprio.

171 (51.) Scoria quoque plumbi in usu est. optuma quae
maxume ad luteum colorem accedit, sine plumbi reliquiis
aut sulpuris specie et terra carens. lavatur haec in mortariis
minutim fracta donec aqua luteum colorem trahat, et trans-
funditur in vas purum, idque saepius, usque dum subsidat quod
utilissimum est. effectus habet eosdem quos plumbum, sed
acriores. mirarique succurrit experientiam vitae, ne faece qui-
dem rerum excrementorumque foeditate intemptata tot modis.

(52.) Fit et spodium ex plumbo eodem modo quo ex 172
Cyprio aere, lavatur in linteis raris aqua caelesti separa- 130
turque terrenum transfusione, cribratum teritur. quidam
pulverem eum pinnis digerere malunt ac terere in vino
odorato.

(53.) Est et molybdaena, quam alio loco galenam ap- 173
pellavimus, vena argenti plumbique communis. melior 33, 95
haec quanto magis aurei coloris quantoque minus plumbosa,
friabilis et modice gravis. cocta cum oleo iocineris colorem
trahit. adhaerescit et auri argentique fornacibus. hanc
metallicam vocant. laudatissima quae Zephyrio fiat. proban-
tur minume terrenae minumeque lapidosae, cocuntur lavan-
turque scoriae modo. usus in lipara ad lenienda ac re- 174
frigeranda ulcera et emplastris quae non inligantur sed inlita
ad cicatricem perducunt in teneris corporibus mollissimisque
partibus. compositio eius e libris tribus et cerae libra olei
tribus heminis, quod in senili corpore cum fracibus ad-
ditur. temperatur cum spuma argenti et scoria plumbi ad
dysenteriam et tenesmum fovenda calida.

(54.) Psimithium quoque, hoc est cerussam, plumbariae 175
dant officinae. laudatissimum in Rhodo. fit autem ramentis
plumbi tenuissimis super vas aceti asperrimi inpositis atque
ita destillantibus. quod ex eo cecidit in ipsum acetum are-
factum molitur et cribratur iterumque aceto admixto in pa-
stillos dividitur et in sole siccatur aestate. fit et alio modo,
addito in urceos aceti plumbo opturatos per dies decem
derasoque ceu situ ac rursus reiecto donec deficiat materia.
quod derasum est teritur et cribratur et coquitur in patinis 176
misceturque rudiculis donec rufescat et simile sandaracae
fiat. dein lavatur dulci aqua donec nubeculae omnes eluan-
tur. siccatur postea similiter et in pastillos dividitur. vis
eius eadem quae supra dictis, lenissima tantum ex omni-
bus, praeterque ad candorem feminarum. est autem letalis
potu sicut spuma argenti. postea cerussa ipsa si coquatur,
rufescit.

(55.) Sandaracae quoque propemodum dicta natura est. 177
invenitur autem et in aurariis et in argentariis metallis, melior
quo magis rufa quoque magis virus redolens ac pura friabi-

cetera enim dente deprehenduntur stridentia in frendendo. experimentum in vatillo ferreo, nam quae sincera suum colorem retinet, quae mixta atramento rubescit. deprehenditur et papyro galla prius macerato, nigrescit enim statim aerugine inlita. deprehenditur et visu maligne virens.
113 Sed sive sinceram sive adulteram aptissimum est elui siccatamque in patina nova uri ac versari donec favilla fiat, postea teritur ac reconditur. aliqui in crudis fictilibus urunt donec figlinum percoquatur. nonnulli et tus masculum ad-
106 miscent. Lavatur autem aerugo sicut cadmea. vis eius collyriis oculorum aptissima et delacrimationibus mordendo proficiens, sed ablui necessarium penicillis calidis donec rodere desinat.

114 (27.) Hieracium vocatur collyrium quod ita maxume constat, temperatur autem id hammoniaci unciis quattuor, aeruginis Cypriae duabus, atramenti sutorii quod chalcanthum vocant totidem, misyos una, croci sex. haec omnia trita aceto Thasio colliguntur in pilulas excellentis remedi contra initia glaucomatum et subfusionum, contra caligines
115 aut scabritias et albugines ac genarum vitia. cruda autem aerugo volnerariis emplastris miscetur. oris etiam gingivarumque exulcerationes mirifice emendat et labrorum ulcera cum oleo. quo si et cera addatur, purgat et ad cicatricem perducit. aerugo et callum fistularum erodit vitiorumque circa sedem sive per se sive cum hammoniaco inlita vel collyri modo in fistulas adacta. eadem cum resinae terebinthinae tertia parte subacta lepras tollit.

116 12. (28.) Est et alterum genus aeruginis quam vocant scoleca, in Cyprio aere trito alumine et sale aut nitro pari pondere cum aceto albo quam acerrimo. non fit hoc nisi aestuosissimis diebus circa canis ortum, teritur autem donec viride fiat contrahatque se vermiculorum specie, unde et nomen. quod vitium ut emendetur duae partes quam fuere aceti miscentur ** urina pueri inpubis. idem autem in medica-
33, 93 mentis et santerna efficit qua diximus aurum feruminari, usus utriusque qui aeruginis. scolex fit et per se derasus aerario lapidi de quo nunc dicemus.

117 (29.) Chalcitim vocant, ex quo et ipso aes coquitur. di-

stat a cadmea quod illa super terram ex subdialibus petris
caeditur, haec ex obrutis, item quod chalcitis friat se statim
mollis natura, ut videatur lanugo concreta. est et alia distin-
ctio quod chalcitis tria genera continet, aeris et misyos et
soreos, de quibus singulis dicemus suis locis, habet autem 120 121
aeris venas oblongas. probatur mellei coloris, gracili vena- 118
rum discursu, friabilis, nec lapidosa. putant et recentem
utiliorem esse, quoniam inveterata sory fiat. vis eius ad
excrescentia in ulceribus, sanguinem sistere, gingivas,
uvam, tonsillas farina conpescere, volvae vitiis in vellere
inponi, cum suco vero porri verendorum additur empla-
stris. maceratur autem in fictili ex aceto circumlito fimo 119
diebus XL, et colorem croci trahit. tum admixto cadmeae
pari pondere medicamentum efficit psoricon dictum. quod si
duae partes chalcitidis tertia cadmeae temperentur, acrius
hoc idem fiat, etiamnum vehementius si aceto quam vino tem-
peretur, tosta vero efficacior fit ad eadem omnia.

(30.) Sory Aegyptium maxume laudatur multum supe- 120
rato Cyprio Hispaniensique et Africo, quamquam oculorum
curationi quidam utilius putent Cyprium, sed in quacum-
que natione optumum cui maxumum virus olfactu, tritum-
que pinguiter nigrescens et spongeosum. stomacho res
contraria in tantum ut quibusdam olfactum modo vomitiones
moveat. Et Aegyptium quidem tale, alterius nationis contri-
tum splendescit ut misy et est lapidosius. prodest autem et
dentium dolori, si contineatur atque coluat, et ulceribus oris
gravibus quaeque serpunt. uritur carbonibus ut chalcitis.

(31.) Misy aliqui tradiderunt fieri exusto lapide in scro- 121
bibus, flore eius luteo miscente se ligni pineae favillae.
revera autem e supra dicto fit lapide, concretum natura dis-
cretumque vi, optumum in Cypriorum officinis, cuius notae
sunt friati aureae scintillae et, cum teratur, harenosa natura,
sin torreatur, chalcitidi similis. Hoc admiscent qui aurum pur-
gant. utilitas eius infusi cum rosaceo auribus purulentis et in
lana inpositi capitis ulceribus. extenuat et scabritias oculo-
rum inveteratas, praecipue utile tonsillis contraque anginas
et suppurata. ratio ut sedecim drachmae in hemina aceti 122
coquantur addito melle donec lentescat. sic ad supra dicta

utile est. quotiens opus sit molliri vim eius, mel adspergi-
tur. erodit et callum fistularum ex aceto foventium et col-
lyriis additur, sistit et sanguinem ulceraque quae serpant
quaeve putrescant, absumit et excrescentis carnis. peculia-
riter virilitatis vitiis utile et feminarum profluvium sistit.
123 (32.) Graeci cognationem aeris nomine fecerunt et atra-
mento sutorio — appellant enim chalcanthon —, nec ullius
aeque mira natura est. Fit in Hispaniae puteis stagnisve id
genus aquae habentibus. decoquitur ea admixta dulci pari
mensura et in piscinas ligneas funditur. inmobilibus super
has transtris dependent restes lapillis extentae quibus ad-
haerescens limus vitreis acinis imaginem quandam uvae red-
dit. exemptum ita siccatur diebus XXX. color est caeru-
leus, perquam spectabili nitore, vitrumque esse creditur,
124 diluendo fit atramentum tinguendis coriis. Fit et pluribus
modis: genere terrae eo in scrobis cavato, quorum e lateri-
bus destillantis hiberno gelu stirias stalagmian vocant, ne-
que est purius aliud. sed ex eo candidum colorem sentiente
125 viola lonchoton appellant. fit et in saxorum catinis pluvia
aqua conrivato limo gelante, fit et salis modo flagrantissimo
sole admissas dulcis aquas cogente. ideo quidam duplici
differentia fossile aut facticium appellant, hoc pallidius et
126 quantum colore tantum bonitate deterius. Probant maxume
Cyprium in medicinae usu. sumitur ad pellenda ventris ani-
malia drachmae pondere cum melle. purgat et caput dilu-
tum ac naribus instillatum, item stomachum cum melle aut
aqua mulsa sumptum. medetur et oculorum scabritiae do-
lorive et caligini et oris ulceribus. sistit et sanguinem na-
rium, item haemorrhoidum. extrahit ossa fracta cum semine
hyoscyami, suspendit epiphoras penicillo fronti inpositum,
efficax et in emplastris ad purganda volnera et excrescentia
127 ulcerum. tollit et uvas, vel si decocto tangantur, cum lini
quoque semine superponitur emplastris ad dolores tollendos,
quodque ex eo candicat in uno usu praefertur violaceis,
ut gravitati aurium per fistulas inspiretur. volnera per se
inlitum sanat, sed tinguit cicatrices. nuper inventum ur-
sorum in harena et leonum ora spargere illo, tantaque est
vis in adstringendo ut non queant mordere.

13. (33.) Etiamnum in aerariis reperiuntur quae vocant 128
pompholygem et spodon. differentia quod pompholyx lotura separatur, spodos inlota est. aliqui quod sit candidum levissimumque pompholygem dixere et esse aeris ac cadmeae favillam, spodon nigriorem esse ponderosioremque, derasam parietibus fornacium, mixtis scintillis, aliquando et carbonibus. Haec aceto accepto odorem aeris praestat et, si tan- 129
gatur lingua, saporem horridum. convenit oculorum medicamentis, quibuscumque vitiis occurrens et ad omnia quae spodos. hoc solum distat, quod huius elutior vis est. additur et in emplastra quibus lenis refrigeratio quaeritur et siccatio. utilior ad omnia quae vino lota est.

(34.) Spodos Cypria optuma. fit autem liquescentibus 130
cadmea et aerario lapide. levissimum hoc est flaturae totius, evolatque e fornacibus et tectis adhaerescit, a fulgine distans candore. quod minus candidum ex ea inmaturae fornacis argumentum est. hoc quidam pompholygem vocant. quod vero rubicundius ex iis invenitur acriorem vim habet et exulcerat adeo ut, cum lavatur, si attigit oculos, excaecet. Est 131
et mellei coloris spodos, in qua plurumum aeris intellegitur. sed quodcumque genus lavando fit utilius, purgatur ante pinna, dein crassiore lotura, digitis scabritiae excernuntur. et media vis est eius quae vino lavatur. Est aliqua et in genere vini differentia. leni enim lota collyriis oculorum minus utilis putatur, eademque efficacior ulceribus quae manent vel oris quae madeant, et omnibus medicamentis quae parentur contra gangraenas. Fit et in argenti fornaci- 132
bus spodos, quam vocant lauriotim. utilissima autem oculis adfirmatur quae fiat in aurariis, nec in alia parte magis est vitae ingenia mirari. quippe ne quaerenda essent metalla vilissimis rebus utilitates easdem excogitavit.

(35.) Antispodon vocant cinerem fici arboris vel capri- 133
fici vel myrti foliorum cum tenerrimis ramorum partibus vel oleastri vel oleae vel cotonei mali vel lentisci, item ex moris inmaturis, id est candidis, in sole arefactis vel e buxi coma aut pseudocypiri aut rubi aut terebinthi vel oenanthes. taurini quoque glutinis aut linteorum cinerem similiter pollere in-

ventum est. uruntur omnia ea crudo fictili in fornacibus donec figulina percoquantur.

134 (36.) In aerariis officinis et smegma fit iam liquato aere ac percocto additis etiamnum carbonibus paullatimque accensis, ac repente vehementiore flatu exspuitur aeris palea quaedam. solum quo excipiatur stratum esse debet marilla.

135 (37.) Ab ea discernitur quam in isdem officinis diphrygem vocant Graeci ab eo quod bis torreatur, cuius origo triplex. fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato in caminis donec excoquatur in rubricam. fit et in Cypro ex luto cuiusdam specus arefacto prius, mox paullatim circumdatis sarmentis. tertio fit modo in fornacibus aeris faece subsidente. differentia est quod aes ipsum in catinos defluit, sco-
136 ria extra fornacis, flos supernatat, diphryges remanet. quidam tradunt in fornacibus globos lapidis qui coquatur feruminari, circa hunc aes fervere, ipsum vero non percoqui nisi tralatum in alias fornacis, et esse nodum quendam materiae, id quod ex cocto supersit diphryga vocari. Ratio eius in medicina similis praedictis, siccare et excrescentia consumere ac repurgare. probatur lingua ut eam siccet tactu statim saporemque aeris reddat.

137 (38.) Unum etiamnum aeris miraculum non omittemus. Servilia familia inlustris in fastis trientem aereum pascit auro, argento, consumentem utrumque. origo atque natura eius incomperta mihi est. verba ipsa de ea re Messalae senis ponam: *Serviliorum familia habet trientem sacrum cui summa cum cura magnificentiaque sacra quotannis faciunt, quem ferunt alias crevisse alias decrevisse videri et ex eo aut honorem aut deminutionem familiae significari.*

138 14. (39.) Proxume indicari debent metalla ferri, optumo pessumoque vitae instrumento, siquidem hoc tellurem scindimus, arbores serimus, arbusta tondemus, vitis squalore deciso annis omnibus cogimus iuvenescere, hoc exstruimus tecta, caedimus saxa, omnisque ad alios usus ferro utimur, sed eodem ad bella, caedis, latrocinia, non comminus solum sed etiam missili volucrique, nunc tormentis excusso nunc lacertis, nunc vero pennato, quam sceleratissimam humani

ingeni fraudem arbitror, siquidem, ut ocius mors perveniret
ad hominem, alitem illam fecimus pinnasque ferro dedimus.
quamobrem culpa eius non naturae fiat accepta. Aliquot ex- 139
perimentis probatum est posse innocens esse ferrum. in foe-
dere quod expulsis regibus populo Romano dedit Porsina,
nominatim conprehensum invenimus ne ferro nisi in agri
cultu uteretur. et tum stilo scribere intutum vetustissimi au-
ctores prodiderunt. Magni Pompei in tertio consulatu exstat
edictum in tumultu necis Clodianae prohibentis ullum telum
esse in urbe.

(40.) Et tamen vita ipsa non defuit honorem mitiorem 140
habere ferro quoque. Aristonidas artifex cum exprimere
vellet Athamantis furorem Learcho filio praecipitato residen-
tem paenitentia, aes ferrumque miscuit ut robigine eius per
nitorem aeris relucente exprimeretur verecundiae rubor.
hoc signum exstat hodie Rhodi. est in eadem urbe et fer- 141
reus Hercules, quem fecit Alcon laborum dei patientia in-
ductus. videmus et Romae scyphos e ferro dicatos in templo
Martis Ultoris. obstitit eadem naturae benignitas exigentis
ab ferro ipso poenas robigine eademque providentia nihil
in rebus mortalius facientis quam quod esset infestissimum
mortalitati.

(41.) Ferri metalla ubique propemodum reperiuntur, 142
quippe etiam insula Italiae Ilva gignente, minumaque diffi-
cultate agnoscuntur colore ipso terrae manifesta. ratio ea-
dem excoquendi venis. In Cappadocia tantum quaestio est,
aquae an terrae fiat acceptum, quoniam perfusa certo fluvio
terra neque aliter ferrum e fornacibus reddit. Differentia 143
ferri numerosa: prima in genere terrae caelive, aliae molle
tantum plumboque vicinum subministrant, aliae fragile et
aerosum rotarumque usibus et clavis maxume fugiendum, cui
prior ratio convenit, aliud brevitate sola placet clavisque
caligariis, aliud robiginem celerius sentit. stricturae vocantur
hae omnes, quod non in aliis metallis, a stringenda acie voca-
bulo inposito. et fornacium magna differentia est, nucleus- 144
que quidam ferri excoquitur in iis ad indurandam aciem, alio-
que modo ad densandas incudes malleorumve rostra, summa
autem differentia in aqua cui subinde candens inmergitur. haec

alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, sicuti Bil-
bilim in Hispania et Turiassonem, Comum in Italia, cum fer-
145 raria metalla in iis locis non sint. Ex omnibus autem gene-
ribus palma Serico ferro est. Seres hoc cum vestibus suis
pellibusque mittunt. secunda Parthico, neque alia genera
ferri ex mera acie temperantur, ceteris enim admiscetur mol-
lior conplexus. in nostro orbe aliubi vena bonitatem hanc
144 praestat ut in Noricis, aliubi factura ut Sulmone, aqua ubi
146 diximus, quippe cum exacuendo oleariae cotes aquariaeque
differant et oleo delicatior fiat acies. mirumque, cum exco-
quatur vena, aquae modo liquari ferrum, postea in spongeas
frangi. tenuiora ferramenta oleo restingui mos est, ne aqua
in fragilitatem durentur. A ferro sanguis humanus se ulcisci-
tur, contactum namque eo celerius robiginem trahit.
147 (42.) De magnete lapide suo loco dicemus concordiaque
36, 126 sqq. quam cum ferro habet. sola haec materia virus ab eo la-
pide accipit retinetque longo tempore, aliud adprehendens
ferrum, ut anulorum catena spectetur interdum, quod vol-
gus inperitum adpellat ferrum vivom, volneraque talia aspe-
148 riora fiunt. hic lapis et in Cantabria nascitur, non ut ille
magnes verus caute continua, sed sparsa bullatione — ita
appellant —, nescio an vitro fundendo perinde utilis, nondum
enim expertus est quisquam, ferrum utique inficit eadem vi.
Magnete lapide architectus Timochares Alexandriae Arsinoes
templum concamarare inchoaverat, ut in eo simulacrum e
ferro pendere aere videretur. intercessit ipsius mors et Pto-
lemaei regis qui id sorori suae iusserat fieri.
149 15. (43.) Metallorum omnium vena ferri largissima
est. Cantabriae maritimae parte qua oceanus adluit, mons
praealtus, incredibile dictu, totus ex ea materia est, ut in
ambitu oceani diximus. Ferrum accensum igni, nisi duretur
ictibus, corrumpitur. rubens non est habile tundendo, ne-
que antequam albescere incipit. aceto aut alumine inlitum fit
aeris simile. A robigine vindicatur cerussa et gypso et li-
150 quida pice. haec est ferro a Graecis antipathia dicta. ferunt
quidam et religione quadam id fieri et exstare ferream ca-
tenam apud Euphraten amnem in urbe quae Zeugma appella-
tur, qua Alexander Magnus ibi iunxerit pontem, cuius anu-

los qui refecti sint robigine infestari carentibus ea prioribus.

(44.) Medicina e ferro est et alia quam secandi. namque 151 et circumscribi circulo terve circumlato mucrone et adultis et infantibus prodest contra noxia medicamenta, et praefixisse in limine evolsos sepulchris clavos adversus nocturnas lymphationes, pungique leviter mucrone quo percussus homo sit contra dolores laterum pectorumque subitos qui punctionem adferant. quaedam ustione sanantur, privatim vero canis rabidi morsus, quippe etiam praevalente morbo expaventesque potum usta plaga ilico liberantur. calfit etiam ferro candente aqua in multis vitiis, privatim vero dysentericis.

(45.) Est et robigo ipsa in remediis, et sic proditur 152 Telephum sanasse Achilles, sive id aerea sive ferrea cuspide fecit. ita certe pingitur ex ea decutiens gladio. sed robigo ferri deraditur umido ferro clavis veteribus. Potentia eius 153 ligare, siccare, sistere, emendat alopecias inlita. utuntur et ad scabritias genarum pusulasque totius corporis cum cera et myrteo oleo, ad ignis vero sacros ex aceto, item ad scabiem, paronychia digitorum et pterygia in linteolis. sistit et feminarum profluvia inposita velleribus, plagis quoque recentibus vino diluta et cum murra subacta condylomatis ex aceto. podagras quoque inlita lenit.

(46.) Squama quoque ferri in usu est ex acie aut mucronibus 154 maxume simili sed acriore vi quam robigo, quamobrem et contra epiphoras oculorum adsumitur. sanguinem sistit, cum volnera ferro maxume fiant. sistit et feminarum profluvia. inponitur et contra lienium vitia, et haemorrhoidas conpescit ulcerumque serpentia. et genis prodest farinae modo adspersa paullisper. praecipua tamen commendatio 155 eius in hygremplastro ad purganda volnera fistulasque et omnem callum erodendum et rasis ossibus carnis recreandas. conponitur hoc modo: panis oboli sex, Cimoliae cretae drachmae sex, aeris tunsi drachmae duae, squamae ferri totidem, cerae sex, olei sextarius. his adicitur, cum sunt repurganda volnera aut replenda, ceratum.

16. (47.) Sequitur natura plumbi, cuius duo genera, 156 nigrum atque candidum. pretiosissimum hoc [candidum],

Graecis appellatum cassiterum fabuloseque narratum in insulas
Atlantici maris peti vitilibusque navigiis et circumsutis corio
advehi. nunc certum est in Lusitania gigni et in Callaecia
summa tellure harenosa et coloris nigri. pondere tantum ea
157 deprehenditur, interveniunt et minuti calculi, maxume tor-
rentibus siccatis. lavant eas harenas metallici, et quod sub-
sedit cocunt in fornacibus. Invenitur et in aurariis metallis
quae alutias vocant, aqua inmissa eluente calculos nigros
paullum candore variatos, quibus eadem gravitas quae auro
et ideo in calathis quibus aurum colligitur cum eo remanent,
postea camillis separantur conflatique in plumbum album re-
158 solvontur. Non fit in Callaecia nigrum, cum vicina Canta-
bria nigro tantum abundet, nec ex albo argentum, cum fiat
ex nigro. iungi inter se plumbum nigrum sine albo non
potest nec hoc sine oleo, ac ne album quidem secum sine
nigro. album habuit auctoritatem et Iliacis temporibus teste
159 Homero, cassiterum ab illo dictum. Plumbi nigri origo du-
plex est, aut enim sua provenit vena nec quicquam aliud ex
sese parit, aut cum argento nascitur mixtisque venis con-
flatur. huius qui primus fluit in fornacibus liquor stagnum
appellatur, qui secundus argentum, quod remansit in forna-
cibus galena, quae fit tertia portio additae venae haec rur-
sus conflata dat nigrum plumbum deductis partibus nonis
duabus.

160 17. (48.) Stagnum inlitum aereis vasis saporem facit
gratiorem et conpescit virus aeruginis, mirumque, pondus
33, 130 non auget. specula etiam ex eo laudatissima, ut diximus,
Brundisi temperabantur, donec argenteis uti coepere et an-
cillae. nunc adulteratur stagnum addita aeris candidi tertia
portione in plumbum album. fit et alio modo mixtis albi plumbi
nigrique libris. hoc nunc aliqui argentarium appellant. iidem
et tertiarium vocant, in quo duae sunt nigri portiones et
tertia albi. pretium eius in libras X XX. hoc fistulae solidan-
161 tur. inprobiores ad tertiarium additis partibus aequis albi
argentarium vocant et eo quae volunt incoquont. pretium
huius faciunt in pondo X LXX. albo per se sincero pretium
sunt X LXXX, nigro X VII. Albi natura plus aridi habet,
contraque nigri tota umida est. ideo album nulli rei sine

mixtura utile est, neque argentum ex eo plumbatur, quoniam
prius liquescit argentum. confirmantque, si minus albo 162
nigri quam satis sit misceatur, erodi ab eo argentum. album
incoquitur aereis operibus Galliarum invento ita ut vix dis-
cerni possit ab argento, eaque incoctilia appellant. deinde et
argentum incoquere simili modo coepere equorum maxume
ornamentis iumentorumque ac iugorum Alesia oppido, re-
liqua gloria Biturigum fuit. coepere deinde et esseda sua 163
colisataque ac petorita exornare simili modo, quae iam luxu-
ria ad aurea quoque non modo argentea staticula pervenit,
quaeque in scyphis cerni prodigum erat, haec in vehiculis
atteri cultus vocatur. Plumbi albi experimentum in charta
est, ut liquefactum pondere videatur non calore rupisse.
India neque aes neque plumbum habet gemmisque ac marga-
ritis suis haec permutat.

(49.) Nigro plumbo ad fistulas lamnasque utimur, la- 164
boriosius in Hispania eruto totasque per Gallias, sed in
Britannia summo terrae corio adeo large ut lex ultro dicatur,
ne plus certo modo fiat. nigri generibus haec sunt nomina:
Iovetanum, Caprariense, Oleastrense, nec differentia ulla
scoria modo excocta diligenter. mirum in his solis metallis
quod derelicta fertilius revivescunt. hoc videtur facere 165
laxatis spiramentis ad satietatem infusus aer aeque ut femi-
nas quasdam fecundiores facere abortus. nuper id conpertum
in Baetica Samariensi metallo, quod locari solitum X $\overline{\text{CC}}$
annuis, postquam oblitteratum erat, X $\overline{\text{XLV}}$ locatum est. si-
mili modo Antonianum in eadem provincia pari locatione
pervenit ad HS. $\overline{\text{CCCC}}$ vectigalis. mirum et addita aqua non
liquescere vasa e plumbo, eadem, si in aqua addatur calcu-
lus vel aereus quadrans, peruri.

18. (50.) In medicina per se plumbi usus cicatrices 166
reprimere adalligatisque lumborum et renium parti lamnis
frigidiore natura inhibere impetus veneris, visaque in quiete
veneria sponte naturae erumpentia usque in genus morbi
his lamnis Calvos orator cohibuisse se traditur virisque
corporis studiorum labori custodisse. Nero, quoniam ita pla-
cuit dis, princeps, lamna pectori inposita sub ea cantica ex-
clamans alendis vocibus demonstravit rationem. Coquitur 167

ad medicinae usus patinis fictilibus substrato sulpure minuto,
lamnis inpositis tenuibus opertisque sulpure et ferro mixtis.
cum coquatur, munienda in eo opere foramina spiritus con-
venit, alioqui plumbi fornacium halitus noxius sentitur et
pestilens, et canibus ocissime, omnium vero metallorum
muscis et culicibus, quamobrem non sunt ea taedia in me-
168 tallis. quidam in coquendo scobem plumbi lima quaesitam
sulpuri miscent, alii cerussam potius quam sulpur. fit et
lotura plumbi usus in medicina, cum se ipso teritur in mor-
tariis plumbeis addita aqua caelesti donec crassescat. postea
supernatans aqua tollitur spongeis, quod crassissimum fuit
siccatum dividitur in pastillos. quidam limatum plumbum sic
terunt, quidam et plumbaginem admiscent, alii vero acetum,
169 alii vinum, alii adipem, alii rosam. quidam in lapideo mor-
tario et maxume Thebaico plumbeum pistillum terere malunt,
candidiusque ita fit medicamentum. id autem quod ustum est
33, 103 33, 104 plumbum lavatur ut stibis et cadmea. potest adstringere,
sistere, contrahere cicatrices. usus ex eodem et in ocu-
lorum medicamentis, maxume contra procidentiam eorum et
inanitates ulcerum excrescentiave rimasque sedis aut hae-
170 morrhoidas et condylomata. Ad haec maxume lotura
plumbi facit, cinis autem usti ad serpentia ulcera aut sor-
dida, eademque quae chartis ratio profectus. uritur autem
in patinis per lamnas minutas cum sulpure, versatum rudibus
ferreis aut ferulaceis, donec liquor mutetur in cinerem.
dein refrigeratum teritur in farinam. alii elimatam scobem
in fictili crudo cocunt in caminis donec percoquatur figli-
num. aliqui cerussam admiscent pari mensura aut hordeum
168 teruntque ut in crudo dictum est, et praeferunt sic plumbum
spodio Cyprio.

171 (51.) Scoria quoque plumbi in usu est. optuma quae
maxume ad luteum colorem accedit, sine plumbi reliquiis
aut sulpuris specie et terra carens. lavatur haec in mortariis
minutim fracta donec aqua luteum colorem trahat, et trans-
funditur in vas purum, idque saepius, usque dum subsidat quod
utilissimum est. effectus habet eosdem quos plumbum, sed
acriores. mirarique succurrit experientiam vitae, ne faece qui-
dem rerum excrementorumque foeditate intemptata tot modis.

(52.) Fit et spodium ex plumbo eodem modo quo ex 172
Cyprio aere, lavatur in linteis raris aqua caelesti separa- 130
turque terrenum transfusione, cribratum teritur. quidam pulverem eum pinnis digerere malunt ac terere in vino odorato.

(53.) Est et molybdaena, quam alio loco galenam ap- 173
pellavimus, vena argenti plumbique communis. melior 33, 95
haec quanto magis aurei coloris quantoque minus plumbosa, friabilis et modice gravis. cocta cum oleo iocineris colorem trahit. adhaerescit et auri argentique fornacibus. hanc metallicam vocant. laudatissima quae Zephyrio fiat. probantur minume terrenae minumeque lapidosae, cocuntur lavan-
turque scoriae modo. usus in lipara ad lenienda ac re- 174
frigeranda ulcera et emplastris quae non inligantur sed inlita ad cicatricem perducunt in teneris corporibus mollissimisque partibus. compositio eius e libris tribus et cerae libra olei tribus heminis, quod in senili corpore cum fracibus additur. temperatur cum spuma argenti et scoria plumbi ad dysenteriam et tenesmum fovenda calida.

(54.) Psimithium quoque, hoc est cerussam, plumbariae 175
dant officinae. laudatissimum in Rhodo. fit autem ramentis plumbi tenuissimis super vas aceti asperrimi inpositis atque ita destillantibus. quod ex eo cecidit in ipsum acetum arefactum molitur et cribratur iterumque aceto admixto in pastillos dividitur et in sole siccatur aestate. fit et alio modo, addito in urceos aceti plumbo opturatos per dies decem derasoque ceu situ ac rursus reiecto donec deficiat materia.
quod derasum est teritur et cribratur et coquitur in patinis 176
misceturque rudiculis donec rufescat et simile sandaracae fiat. dein lavatur dulci aqua donec nubeculae omnes eluantur. siccatur postea similiter et in pastillos dividitur. vis eius eadem quae supra dictis, lenissima tantum ex omnibus, praeterque ad candorem feminarum. est autem letalis potu sicut spuma argenti. postea cerussa ipsa si coquatur, rufescit.

(55.) Sandaracae quoque propemodum dicta natura est. 177
invenitur autem et in aurariis et in argentariis metallis, melior quo magis rufa quoque magis virus redolens ac pura friabi-

lisque. valet purgare, sistere, excalfacere, erodere, summa eius dote septica, explet alopecias ex aceto inlita, additur oculorum medicamentis, faucis purgat cum melle sumpta. vocemque limpidam et canoram facit, suspiriosis et tussientibus iucunde medetur cum resina terebinthina in cibo sumpta, suffita quoque cum cedro ipso nidore isdem medetur.

178 (56.) Et arrhenicum ex eadem est materia. quod optumum coloris etiam in auro excellentis, quod vero pallidius aut sandaracae simile est deterius iudicatur. est et tertium genus quo miscetur aureus color sandaracae. utraque haec squamosa. illud vero siccum purumque, gracili venarum discursu fissile. vis eadem quae supra, sed acrior. itaque et causticis additur et psilotris. tollit et pterygia digitorum carnisque narium et condylomata et quidquid excrescit. torretur, ut valdius prosit, in nova testa donec mutet colorem.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXV.

---

1 (Sect. 1.) Metallorum quibus opes constant adgnascentiumque iis natura indicata propemodum est, ita conexis rebus ut inmensa medicinae silva officinarumque tenebrae et morosa caelandi fingendique ac tinguendi suptilitas simul dicerentur. restant terrae ipsius genera lapidumque vel numerosiore serie, plurumis singula a Graecis praecipue voluminibus tractata. nos in iis brevitatem sequemur utilem instituto, modo nihil necessarium aut naturale omittentes.

2 Cap. 1. Primumque dicemus quae restant de pictura, arte quondam nobili, tunc cum expeteretur regibus populisque, et alios nobilitante quos esset dignata posteris tradere, nunc

vero in totum a marmoribus pulsa, iam quidem et auro, nec
tantum ut parietes toti operiantur, verum et interraso mar-
more vermiculatisque ad effigies rerum et animalium crustis.
non placent iam abaci nec spatia montis in cubiculo dilatantia, 3
coepimus et lapide pingere. hoc Claudi principatu inven-
tum, Neronis vero maculas quae non essent in crustis inse-
rendo unitatem variare, ut ovatus esset Numidicus, ut pur-
pura distingueretur Synnadicus, qualiter illos nasci optassent
deliciae. montium haec subsidia deficientium, nec cessat
luxuria id agere ut quam plurumum incendiis perdat.

2 (2.) Imaginum quidem pictura, qua maxume similes 4
in aevom propagabantur figurae, in totum exolevit. aerei
ponuntur clipei, argenteae facies surdo figurarum discrimine,
statuarum capita permutantur, volgatis iam pridem salibus
etiam carminum. adeo materiam conspici malunt omnes quam
se nosci. et inter haec pinacothecas veteribus tabulis con-
suunt alienasque effigies colunt, ipsi honorem non nisi in
pretio ducentes, ut frangat heres furisque detrahat laqueum.
itaque nullius effigie vivente imagines pecuniae, non suas 5
relincunt. iidem palaestras athletarum imaginibus et ceromata
sua exornant, Epicurios voltus per cubicula gestant ac cir-
cumferunt secum. natali eius sacrificant, feriasque omni
mense custodiunt vicesima luna quas icadas vocant, hi ma-
xume qui se ne viventis quidem nosci volunt. ita est pro-
fecto: artis desidia perdidit, et quoniam animorum imagines
non sunt, negleguntur etiam corporum. aliter apud maiores 6
in atriis haec erant quae spectarentur, non signa externorum
artificum, nec aera aut marmora, expressi cera voltus sin-
gulis disponebantur armariis, ut essent imagines quae comi-
tarentur gentilicia funera, semperque defuncto aliquo totus
aderat familiae eius qui umquam fuerat populus. stemmata
vero liniis discurrebant ad imagines pictas. tabulina codici- 7
bus inplebantur et monimentis rerum in magistratu gestarum.
aliae foris et circa limina animorum ingentium imagines erant
adfixis hostium spoliis quae nec emptori refigere liceret,
triumphabantque etiam dominis mutatis emptae domus. erat
haec stimulatio ingens exprobrantibus tectis cotidie inbellem
dominum intrare in alienum triumphum. Exstat Messalae 8

oratoris indignatio quae prohibuit inseri genti suae Laevino-
rum alienam imaginem. similis causa Messalae seni expressit
volumina illa quae de familiis condidit, cum Scipionis Pom-
poniani transisset atrium vidissetque adoptione testamentaria
Salvittonis — hoc enim fuerat cognomen — Africanorum
dedecori inrepentem Scipionum nomini. sed, pace Messalarum
dixisse liceat, etiam mentiri clarorum imagines erat aliquis
virtutum amor, multoque honestius quam mereri ne quis suas
9 expeteret. Non est praetereundum et novicium inventum,
siquidem nunc ex auro argentove aut certe ex aere in biblio-
thecis dicantur illis quorum inmortales animae in locis isdem
locuntur, quin immo etiam quae non sunt finguntur, pariunt-
que desideria non traditos voltus, sicut in Homero id evenit.
10 quo maius, ut equidem arbitror, nullum est felicitatis speci-
men quam semper omnis scire cupere qualis fuerit aliquis.
Asini Polionis hoc Romae inventum, qui primus bibliothecam
dicando ingenia hominum rem publicam fecit. an priores
coeperint Alexandreae et Pergami reges, qui bibliothecas
11 magno certamine instituere, non facile dixerim. imaginum
amorem flagrasse quondam testes sunt Atticus ille Ciceronis
edito de iis volumine et M. Varro benignissimo invento, insertis
voluminum suorum fecunditati septingentorum inlustrium ali-
quo modo imaginibus, non passus intercidere figuras aut
vetustatem aevi contra homines valere, inventor muneris
etiam dis invidiosi, quando inmortalitatem non solum dedit,
verum etiam in omnis terras misit, ut praesentes esse ubique
ceu di possent.
12 3. (3.) Et hoc quidem alienis ille praestitit. verum cli-
peos in sacro vel publico dicare privatim primus instituit, ut
reperio, Appius Claudius, qui consul cum P. Servilio fuit anno
urbis CCLIX. posuit enim in Bellonae aede maiores suos,
placuitque in excelso spectari et titulos honorum legi,
decora res, utique si liberum turba imaginibus ceu nidum
aliquem subolis pariter ostendat, qualis clipeos nemo non
13 gaudens favensque adspicit. (4.) Post eum M. Aemilius
collega in consulatu Quinti Lutati non in basilica modo Ae-
milia verum et domi suae posuit, id quoque Martio exemplo.
scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatum est, contine-

bantur imagines, unde et nomen habuere clipeorum, non,
ut perversa grammaticorum suptilitas voluit, a cluendo.
origo plena virtutis, faciem reddi in scuto cuiusque qui fuerit
usus illo. Poeni ex auro factitavere et clipeos et imagines 14
secumque in castris vexere. certe captis talem Hasdrubalis
invenit Marcius Scipionum in Hispania ultor, isque clipeus
supra foris Capitolinae aedis usque ad incendium primum
fuit: maiorum quidem nostrorum tanta securitas in ea re ad-
notatur, ut L. Manlio, Q. Fulvio coss. anno urbis DLXXV.
M. Aufidius tutelae Capitolio redemptor docuerit patres ar-
genteos esse clipeos qui pro aereis per aliquot iam lustra
adsignabantur.

(5.) De picturae initiis incerta nec instituti operis quae- 15
stio est. Aegyptii sex milibus annorum apud ipsos inventam
priusquam in Graeciam transiret adfirmant vana praedicatione,
ut palam est, Graeci autem alii Sicyone alii apud Corinthios
repertam, omnes umbra hominis liniis circumducta. itaque
primam talem, secundam singulis coloribus et monochroma-
ton dictam postquam operosior inventa erat, duratque talis
etiam nunc. Inventam liniarem a Philocle Aegyptio vel 16
Cleanthe Corinthio primi exercuere Aridices Corinthius et
Telephanes Sicyonius, sine ullo etiamnum hi colore, iam tamen
spargentes linias intus. ideo et quos pingerent adscribere
institutum. Primus invenit eas *colorare*, colore testae, ut
ferunt, tritae, Ecphantus Corinthius. hunc eodem nomine
alium fuisse quam quem tradit Cornelius Nepos secutum in
Italiam Damaratum Tarquini Prisci Romani regis patrem
fugientem a Corintho tyranni iniurias Cypseli mox docebimus. 152

(6.) Iam enim absoluta erat pictura etiam in Italia. ex- 17
stant certe hodieque antiquiores urbe picturae Ardeae in
aedibus sacris, quibus equidem nullas aeque miror, tam
longo aevo durantes in orbitate tecti veluti recentes. simili-
ter Lanivi, ubi Atalante et Helena comminus pictae sunt
nudae ab eodem artifice, utraque excellentissima forma, sed
** altera ut virgo, ne ruinis quidem templi concussae. Gaius 18
princeps tollere eas conatus est libidine accensus, si tectori
natura permisisset. durant et Caere antiquiores et ipsae.
fatebiturque quisquis eas diligenter aestimaverit nullam ar-

tium celerius consummatam, cum Iliacis temporibus non
fuisse eam adpareat.
19 4. (7.) Apud Romanos quoque honos mature huic arti
contigit, siquidem cognomina ex ea Pictorum traxerunt Fabii
clarissimae gentis, princepsque eius cognominis ipse aedem
Salutis pinxit anno urbis conditae CCCCL., quae pictura
duravit ad nostram memoriam aede ea Claudi principatu exu-
sta. proxume celebrata est in foro boario aede Herculis
Pacui poetae pictura. Enni sorore genitus hic fuit, clario-
20 remque artem eam Romae fecit gloria scaenae. Postea non
est spectata honestis manibus, nisi forte quis Turpilium
equitem Romanum e Venetia nostrae aetatis velit referre
pulchris eius operibus hodieque Veronae exstantibus. laeva
is manu pinxit, quod de nullo ante memoratur. parvis glo-
riabatur tabellis exstinctus nuper in longa senecta Titedius
Labeo praetorius, etiam proconsulatu provinciae Narbonen-
21 sis functus, sed ea re in risu etiam contumeliae erat. Fuit
et principum virorum non omittendum de pictura celebre
consilium. cum Qu. Pedius nepos Qu. Pedi consularis trium-
phalisque et a Caesare dictatore coheredis Augusto dati na-
tura mutus esset, in eo Messala orator, ex cuius familia pueri
avia fuerat, picturam docendum censuit, idque etiam divos
Augustus conprobavit, puer magni profectus in ea arte obiit.
22 Dignatio autem praecipua Romae increvit, ut existimo, a
M'. Valerio Maxumo Messala, qui princeps tabulam, picturam
proeli quo Carthaginiensis et Hieronem in Sicilia vicerat,
proposuit in latere curiae Hostiliae anno ab urbe condita
CCCCXC. fecit hoc idem et L. Scipio, tabulamque victoriae
suae Asiaticae in Capitolio posuit, idque aegre tulisse fratrem
Africanum tradunt haud inmerito, quando filius eius illo proe-
23 lio captus fuerat. non dissimilem offensionem et Aemiliani
subiit Lucius Hostilius Mancinus qui primus Carthaginem
inruperat situm eius oppugnationesque depictas proponendo
in foro et ipse adsistens populo spectanti singula enarrando,
qua comitate proxumis comitiis consulatum adeptus est.
habuit et scaena ludis Claudi Pulchri magnam admirationem
picturae, cum ad tegularum similitudinem corvi decepti ima-
gine advolarent.

(8.) Tabulis autem externis auctoritatem Romae publice 24
fecit primus omnium Lucius Mummius cui cognomen Achaici
victoria dedit. namque cum in praeda vendenda rex Attalus
X$\overline{\text{VI}}$ emisset tabulam Aristidis, Liberum patrem, pretium mi-
ratus suspicatusque aliquid in ea virtutis quod ipse nesciret,
revocavit tabulam Attalo multum querente et in Cereris de-
lubro posuit, quam primam arbitror picturam externam Ro-
mae publicatam. Deinde video et in foro positas volgo.
hinc enim ille Crassi oratoris lepos agentis sub Veteribus, 25
cum testis conpellatus instaret: dic ergo, Crasse, qualem me
noris? talem, inquit, ostendens in tabula pictum inficetis-
sime Gallum exserentem linguam. in foro fuit et illa pastoris
senis cum baculo, de qua Teutonorum legatus respondit in-
terrogatus, quantine eum aestimaret, sibi donari nolle talem
vivom verumque.

(9.) Sed praecipuam auctoritatem publice tabulis fecit 26
Caesar dictator Aiace et Media ante Veneris Genetricis ae-
dem dicatis, post eum M. Agrippa vir rusticitati propior
quam deliciis. exstat certe eius oratio magnifica et maxumo
civium digna de tabulis omnibus signisque publicandis, quod
fieri satius fuisset quam in villarum exsilia pelli. verum
eadem illa torvitas tabulas duas Aiacis et Veneris mercata
est a Cyzicenis HS. |$\overline{\text{XII}}$|. in Thermarum quoque calidissima
parte marmoribus incluserat parvas tabellas paulo ante, cum
reficerentur, sublatas.

(10.) Super omnis divos Augustus in foro suo celeber- 27
rima in parte posuit tabulas duas quae Belli faciem pictam
habent et Triumphum. idem Castores ac Victoriam posuit et
quas dicemus sub artificum mentione in templo Caesaris pa- 91
tris. idem in curia quoque quam in comitio consecrabat duas
tabulas inpressit parieti, Nemean sedentem supra leonem
palmigeram ipsam adstante cum baculo sene cuius supra ca-
put tabula bigae dependet. Nicias scripsit se inussisse,
tali enim usus est verbo. alterius tabulae admiratio est 28
puberem filium seni patri similem esse aetatis salva differen-
tia supervolante aquila draconem conplexa. Philochares hoc
suum opus esse testatus est. inmensa, vel unam si tantum
hanc tabulam aliquis aestimet, potentia artis, cum propter

Philocharen ignobilissimos alioqui Glaucionem filiumque eius
Aristippum senatus populi Romani tot saeculis spectet. po-
suit et Tiberius Caesar minume comis imperator in templo
131 ipsius Augusti quas mox indicabimus.

29 5. (11.) Hactenus dictum sit de dignitate artis morientis.
33, 117 Quibus coloribus singulis primi pinxissent diximus, cum
de his pigmentis traderemus in metallis. qui mox neogram-
matea genera picturae *quae* vocantur, qui deinde et quae in-
venerint et quibus temporibus, dicemus in mentione artifi-
cum, quoniam indicare naturas colorum prior causa operis
instituti est. tandem se ars ipsa distinxit et invenit lumen
atque umbras, differentia colorum alterna vice sese exci-
tante. postea deinde adiectus est splendor, alius hic quam
lumen. quod inter haec et umbras esset appellarunt tonon,
conmissuras vero colorum et transitus harmogen.

30 6. (12.) Sunt autem colores austeri aut floridi. utrumque
natura aut mixtura evenit. floridi sunt — quos dominus pin-
genti praestat — minium, Armenium, cinnabaris, chryso-
colla, Indicum, purpurissum, ceteri austeri. Ex omnibus
alii nascuntur alii fiunt. nascuntur Sinopis, rubrica, parae-
tonium, Melinum, Eretria, auripigmentum, ceteri finguntur,
33, 111. 158 al. primumque quos in metallis diximus, praeterea e viliori-
bus ochra, cerussa usta, sandaraca, sandyx, Syricum, atra-
mentum.

31 (13.) Sinopis inventa primum in Ponto est. inde nomen
a Sinope urbe. nascitur et in Aegypto, Baliaribus, Africa,
sed optuma in Lemno et in Cappadocia effossa e speluncis.
pars quae saxis adhaesit excellit. glaebis suus colos, extra
maculosus. hacque usi sunt veteres ad splendorem. Species
Sinopidis tres: rubra et minus rubens atque inter has me-
dia. pretium optumae X II. usus ad penicillum, aut si
32 lignum colorare libeat. eius quae ex Africa venit octoni as-
ses, cicerculum appellant. magis ceteris rubet, utilior aba-
cis. idem pretium et eius quae pressior vocatur et est ma-
xume fusca. usus ad basis abacorum. in medicina vero
blandus emplastrisque et malagmatis, sive sicca conpositione
sive liquida facilis, contra ulcera in umore sita, velut oris, sedis.
alvom sistit infusa, feminarum profluvia pota denari pon-

dere. eadem adusta siccat scabritias oculorum, e vino maxume.

(14.) Rubricae genus in ea voluere intellegi quidam se- 33
cundae auctoritatis, palmam enim Lemniae dabant. minio proxuma haec est, multum antiquis celebrata cum insula in qua nascitur. nec nisi signata venumdabatur, unde et sphragidem appellavere. hac minium sublinunt adulterant-
que. In medicina praeclara res habetur. epiphoras enim 34
oculorum mitigat ac dolores circumlita et aegilopia manare prohibet, sanguinem reicientibus ex aceto datur bibenda. bibitur et contra lienum reniumque vitia et purgationes feminarum, item et contra venena et serpentium ictus terrestrium marinorumque, omnibus ideo antidotis familiaris.

(15.) E reliquis rubricae generibus fabris utilissima Ae- 35
gyptia et Africana, quoniam maxume sorbentur. picturis autem nascitur et in ferrariis metallis.

(16.) Ex ea fit ochra, exusta rubrica in ollis novis luto circumlitis. quo magis arsit in caminis, hoc melior. omnis autem rubrica siccat ideoque emplastris convenit et igni etiam sacro.

(17.) Sinopidis Ponticae selibra, silis lucidi libris X 36
et Melini Graecensis duabus mixtis tritisque una per dies XII leucophorum fit. hoc est glutinum auri, cum inducitur ligno.

(18.) Paraetonium loci nomen habet ex Aegypto. spumam maris esse dicunt solidatam cum limo, et ideo conchae minutae inveniuntur in eo. fit et in Creta insula atque Cyrenis. adulteratur Romae creta Cimolia decocta conspissataque. pretium optumo in pondo sex X L. e candidis coloribus pinguissimum et tectori tenacissimum propter levorem.

(19.) Melinum candidum et ipsum est, optumum in Melo 37
insula, in Samo quoque nascitur. eo non utuntur pictores propter nimiam pinguitudinem. adcubantes effodiunt ibi inter saxa venam scrutantes. in medicina eundem usum habet quem Eretria creta. praeterea linguam tactu siccat. pilos detrahit, mitigat. pretium in libras sestertii singuli. Tertius candidis colos est cerussa, cuius rationem in plumbi me-

34, 175 tallis diximus. fuit et terra per se in Theodoti fundo inventa Zmyrnae qua veteres ad navium picturas utebantur. nunc omnis ex plumbo et aceto fit ut diximus.

38 (20.) Usta casu reperta est in incendio Piraeei cerussa
27 in orcis cremata. hac primum usus est Nicias supra dictus. optuma nunc Asiatica habetur, quae et purpurea appellatur. pretium eius in libras X VI. fit et Romae cremato sile marmoroso et restincto aceto. sine usta non fiunt umbrae.

(21.) Eretria terrae suae habet nomen. hac Nicomachus et Parrhasius usi. refrigerat, emollit, explet volnera, si coquatur, ad siccanda utilis, praecipua et capitis doloribus et ad deprehendenda pura. subesse enim ea intellegunt, si ex aqua inlita non arescat.

39 (22.) Sandaracam et ochram Iuba tradidit in insula Rubri maris Topazo nasci, sed inde non pervehuntur ad nos. San-
34, 177 daraca quomodo fieret diximus. fit adulterina et ex cerussa in fornace cocta. color esse debet flammeus. pretium in libras asses quini.

40 (23.) Haec si torreatur aequa parte rubrica admixta, sandycem facit, quamquam animadverto Vergilium existimasse herbam id esse illo versu:

S p o n t e s u a s a n d y x p a s c e n t i s v e s t i a t a g n o s.

pretium in libras dimidium eius quod sandaracae. nec sunt alii duo colores maioris ponderis.

(24.) Inter facticios est et Syricum, quo minium sublini
33, 120 diximus. fit autem Sinopide et sandyce mixtis.

41 (25.) Atramentum quoque inter facticios erit, quamquam est et terrae geminae originis. aut enim salsuginis modo emanat, aut terra ipsa sulpurei coloris ad hoc probatur. inventi sunt pictores qui carbones infectos sepulchris effodere. inportuna haec omnia ac novicia. fit enim e fulgine pluribus modis resina vel pice exustis, propter quod officinas etiam aedificavere fumum eum non emittentis. laudatissima eodem modo fit e taedis. adulteratur fornacium balinearumque fulgine, quo ad volumina scribenda utuntur.
42 Sunt qui et vini faecem siccatam excoquant, adfirmentque, si ex bono vino facta fuerit, Indici speciem id atramentum praebere. Polygnotus et Micon celeberrimi pictores Athe-

nis e vinaceis fecere tryginon appellantes. Apelles commentus est ex ebore combusto facere quod elephantinum vocatur.
Adportatur et Indicum ex India inexploratae adhuc inventio- 43
nis mihi. fit etiam apud infectores ex flore nigro qui adhaerescit aereis cortinis. fit et ligno e taedis combusto tritisque in mortario carbonibus. mira in hoc saepiarum natura, sed ex his non fit. omne autem atramentum sole perficitur, librarium cumme, tectorium glutino admixto. quod aceto liquefactum est aegre eluitur.

(26.) E reliquis coloribus quos a dominis dari diximus 44
propter magnitudinem preti ante omnis est purpurissum. 30
creta argentaria cum purpuris pariter tinguitur, bibitque eum colorem celerius lanis. Praecipuum est primum fervente aheno rudibus medicamentis inebriatum, proxumum egesto eo addita creta in ius idem. et quotiens id factum est elevatur bonitas pro numero dilutiore sanie. quare Puteolanum 45
potius laudetur quam Tyrium aut Gaetulicum vel Laconicum, unde pretiosissimae purpurae, causa est quod hysgino maxume inficitur rubiaque quae cogitur sorbere. vilissimum a Canusio. pretium a singulis denariis in libras ad triginta. pingentes sandyce sublita, mox ovo inducentes purpurissum, fulgorem mini faciunt. si purpuram facere malunt, caeruleum sublinunt, mox purpurissum ex ovo inducunt.

(27.) Ab hoc maxuma auctoritas Indico. ex India venit 46
harundinum spumae adhaerescente limo. cum cernatur, nigrum, at in diluendo mixturam purpurae caerulique mirabilem reddit. Alterum genus eius est in purpurariis officinis innatans cortinis, et est purpurae spuma. qui adulterant vero Indico tingunt stercora columbina, aut cretam Selinusiam vel anulariam vitro inficiunt. probatur carbone, reddit enim quod sincerum est flammam excellentis purpurae et, dum fumat, odorem maris. ob id quidam e scopulis id conligi putant. pretium Indico X XX in libras. in medicina Indicum rigores et impetus sedat siccatque ulcera.

(28.) Armenia mittit quod eius nomine appellatur. lapis 47
est hic quoque chrysocollae modo infectus, optumumque est quod maxume vicinum est communicato colore cum caeruleo. solebant librae eius tricenis nummis taxari. Inventa per

Hispanias harena est similem curam recipiens. itaque ad denarios senos vilitas rediit. distat a caeruleo candore modico qui teneriorem hunc efficit colorem. usus in medicina ad pilos tantum alendos habet maxumeque in palpebris.

48 (29.) Sunt etiamnum novicii duo colores e vilissimis: viride quod Appianum vocatur et chrysocollam mentitur, ceu parum multa dicta sint mendacia eius. fit et creta viridi aestimatum sestertiis in libras. (30.) anulare quod vocant candidum est, quo muliebres picturae inluminantur. fit et ipsum creta admixtis vitreis gemmis e volgi anulis, inde et anulare dictum.

49 7. (31.) Ex omnibus coloribus cretulam amant udoque inlini recusant purpurissum, Indicum, caeruleum, Melinum, auripigmentum, Appianum, cerussa. Cerae tinguntur isdem his coloribus ad eas picturas quae inuruntur, alieno parietibus genere, sed classibus familiari, iam vero et onerariis navibus, quoniam et pericula expingimus, ne quis miretur et rogos pingi, iuvatque pugnaturos ad mortem aut certe caedem speciose vehi. qua contemplatione tot colorum tanta varietate subit antiquitatem mirari.

50 (32.) Quattuor coloribus solis inmortalia illa opera fecere — ex albis Melino, e silaciis Attico, ex rubris Sinopide Pontica, ex nigris atramento — Apelles, Aetion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores, cum tabulae eorum singulae oppidorum venirent opibus. nunc et purpuris in parietes migrantibus et India conferente fluminum suorum limum et draconum elephantorumque saniem nulla nobilis pictura est. omnia ergo meliora tunc fuere, cum minor copia. ita est, quon-
4 iam, ut supra diximus, rerum, non animi pretiis excubatur.

51 (33.) Et nostrae aetatis insaniam in pictura non omittam. Nero princeps iusserat colosseum se pingi CXX pedum in linteo, incognitum ad hoc tempus. ea pictura cum peracta esset in Maianis hortis, accensa fulmine cum optuma horto-
52 rum parte conflagravit. libertus eius cum daret Anti munus gladiatorum, publicas porticus occupavit pictura, ut constat, gladiatorum ministrorumque omnium veris imaginibus redditis. hic multis iam saeculis summus animus in pictura, pingi autem gladiatoria munera atque in publico exponi coepta a

C. Terentio Lucano. is avo suo a quo adoptatus fuerat triginta paria in foro per triduum dedit tabulamque pictam in nemore Dianae posuit.

8. (34.) Nunc celebris in ea arte quam maxuma brevitate 53
percurram, neque enim instituti operis est talis exsecutio, itaque quosdam vel in transcursu et in aliorum mentione obiter nominasse satis erit, exceptis operum claritatibus quae et
ipsa conveniat attingi sive exstant sive intercidere. Non con- 54
stat sibi in hac parte Graecorum diligentia multas post olympiadas celebrando pictores quam statuarios ac toreutas, primumque olympiade nonagesima, cum et Phidian ipsum initio pictorem fuisse tradatur clipeumque Athenis ab eo pictum, praeterea in confesso sit octogesima tertia fuisse fratrem eius Panaenum, qui clipeum intus pinxit Elide Minervae quam fecerat Colotes discipulus Phidiae et ei in faciendo Iove Olym-
pio adiutor. quid quod in confesso perinde est Bularchi 55
pictoris tabulam, in qua erat Magnetum proelium, a Candaule rege Lydiae Heraclidarum novissimo, qui et Myrsilus vocitatus est, repensam auro? tanta iam dignatio picturae erat. circa Romuli id aetatem acciderit necesse est, *et*enim duodevicesima olympiade interiit Candaules aut, ut quidam tradunt, eodem anno quo Romulus, nisi fallor, manifesta iam
tunc claritate artis, adeo absolutione. quod si recipi necesse 56
est, simul adpareat multo vetustiora principia eosque qui monochromatis pinxerint, quorum aetas non traditur, aliquanto ante fuisse, Hygiaenontem, Dinian, Charmadan et qui primus in pictura marem a femina discreverit Eumarum Atheniensem figuras omnis imitari ausum, quique inventa eius excoluerit Cimonem Cleonaeum. hic catagrapha invenit, hoc est obliquas imagines, et varie formare voltus, respicientis suspicientisve vel despicientis. articulis membra distinxit, ve-
nas protulit, praeterque in veste rugas et sinus invenit. Pa- 57
naenus quidem frater Phidiae etiam proelium Atheniensium adversum Persas apud Marathona factum pinxit. adeo iam colorum usus increbuerat, adeoque ars perfecta erat ut in eo proelio iconicos duces pinxisse tradatur, Atheniensium Miltiaden, Callimachum, Cynaegirum, barbarorum Datim, Artaphernen.

9. (35.) Quin immo certamen etiam picturae florente eo 58

institutum est Corinthi ac Delphis, primusque omnium certa-
vit cum Timagora Chalcidense, superatus ab eo Pythiis,
quod et ipsius Timagorae carmine vetusto adparet chronico-
rum errore non dubio. Alii quoque post hos clari fuere ante
nonagesimam olympiadem, sicut Polygnotus Thasius qui
primus mulieres tralucida veste pinxit, capita earum mitris
versicoloribus operuit plurumumque picturae primus contu-
lit, siquidem instituit os adaperire, dentis ostendere, vol-
59 tum ab antiquo rigore variare. Huius est tabula in porticu
Pompei, quae ante curiam eius fuerat, in qua dubitatur an
ascendentem cum clipeo pinxerit an descendentem. hic Del-
phis aedem pinxit, hic et Athenis porticum quae Poecile vo-
catur gratuito, cum partem eius Micon mercede pingeret.
vel maior huic auctoritas, siquidem Amphictyones, quod est
publicum Graeciae concilium, hospitia ei gratuita decrevere.
Fuit et alius Micon qui minoris cognomine distinguitur, cuius
filia Timarete et ipsa pinxit.

60 (36. 1.) Nonagesima autem olympiade fuere Aglao-
phon, Cephisodorus, Erillus, Evenor pater Parrhasii et prae-
67 ceptor maxumi pictoris de quo suis annis dicemus, omnes
iam inlustres, non tamen in quibus haerere expositio debeat
festinans ad lumina artis in quibus primus refulsit Apollo-
dorus Atheniensis LXXXXIII. olympiade. Hic primus spe-
cies exprimere instituit primusque gloriam penicillo iure
contulit. eius est sacerdos adorans et Aiax fulmine incensus,
quae Pergami spectatur hodie. neque ante eum tabula ullius
61 ostenditur quae teneat oculos. [2.] Ab hoc artis fores aper-
tas Zeuxis Heracleotes intravit olympiadis LXXXXV. anno
IIII., audentemque iam aliquid penicillum — de hoc enim ad-
huc loquamur — ad magnam gloriam perduxit, a quibusdam
falso in LXXXVIIII. olympiade positus, cum ** fuisse ne-
cesse est Demophilum Himeraeum et Nesea Thasium, quon-
62 iam utrius eorum discipulus fuerit ambigitur. in eum Apol-
60 lodorus supra scriptus versum fecit, artem ipsis ablatam
Zeuxim ferre secum. opes quoque tantas adquisivit ut in
ostentationem earum Olympiae aureis litteris in palliorum
tesseris intextum nomen suum ostentaret. postea donare
opera sua instituit, quod nullo pretio satis digno permutari

posse diceret, sicuti Alcmenam Agragentinis, Pana Arche-
lao. fecit et Penelopen in qua pinxisse mores videtur; et 63
athletam, adeoque in illo sibi placuit ut versum subscriberet
celebrem ex eo, invisurum aliquem facilius quam imitaturum.
Magnificus est et Iuppiter eius in throno adstantibus dis et
Hercules infans dracones strangulans Alcmena matre coram
pavente et Amphitryone. reprehenditur tamen ceu grandior 64
in capitibus articulisque, alioqui tantus diligentia ut Agra-
gentinis facturus tabulam quam in templo Iunonis Laciniae
publice dicarent inspexerit virgines eorum nudas et quinque
elegerit, ut quod in quaque laudatum esset pictura redderet.
pinxit et monochromata ex albo. [3] Aequales eius et aemuli
fuere Timanthes, Androcydes, Eupompus, Parrhasius. 10. 65
Descendisse hic in certamen cum Zeuxide traditur. et cum
ille detulisset uvas pictas tanto successu ut in scaenam aves
advolarent, ipse detulisse linteum pictum ita veritate re-
praesentata ut Zeuxis alitum iudicio tumens flagitaret tan-
dem remoto linteo ostendi picturam atque intellecto errore
concederet palmam ingenuo pudore, quoniam ipse volucres
fefellisset, Parrhasius autem se artificem. [4] Fertur et post- 66
ea Zeuxis pinxisse puerum uvas ferentem, ad quas cum
advolassent aves, eadem ingenuitate processit iratus operi
et dixit: uvas melius pinxi quam puerum, nam si et hoc con-
summassem, aves timere debuerant. Fecit et figlina opera,
quae sola in Ambracia relicta sunt, cum inde Musas Fulvius
Nobilior Romam transferret. Zeuxidis manu Romae Helena
est in Philippi porticibus, et in Concordiae delubro Marsyas
religatus. [5] Parrhasius Ephesi natus et ipse multa contulit. 67
primus symmetrian picturae dedit, primus argutias voltus,
elegantiam capilli, venustatem oris, confessione artificum in
liniis extremis palmam adeptus. Haec est picturae summa
suptilitas. corpora enim pingere et media rerum est quidem
magni operis sed in quo multi gloriam tulerint, extrema cor-
porum facere et desinentis picturae modum includere rarum
in successu artis invenitur. ambire enim se ipsa debet ex- 68
tremitas et sic desinere ut promittat alia post se ostendatque
etiam quae occultat. hanc ei gloriam concessere Antigonus
et Xenocrates qui de pictura scripsere, praedicantes quo-

que, non solum confitentes, et alia multa graphidis vestigia
exstant in tabulis ac membranis eius, ex quibus proficere di-
cuntur artifices. minor tamen videtur sibi conparatus in mediis
69 corporibus exprimendis. pinxit demon Atheniensium argu-
mento quoque ingenioso. ostendebat namque varium, ira-
cundum, iniustum, inconstantem, eundem exorabilem, cle-
mentem, misericordem, gloriosum, excelsum humilem, fero-
cem fugacemque et omnia pariter. idem pinxit et Thesea,
quae Romae in Capitolio fuit, et navarchum thoracatum, et
in una tabula, quae est Rhodi, Meleagrum, Herculem, Per-
sea. haec ibi ter fulmine ambusta neque oblitterata hoc ipso
70 miraculum auget. pinxit et Archigallum, quam picturam
amavit Tiberius princeps atque, ut auctor est Deculo, HS.
|$\overline{LX}$| aestimatam cubiculo suo inclusit. pinxit et Thressam
nutricem infantemque in manibus eius et Philiscum et Libe-
rum patrem adstante Virtute, et pueros duos in quibus spe-
ctatur securitas et aetatis simplicitas, item sacerdotem ad-
71 stante puero cum acerra et corona. sunt et duae picturae
eius nobilissimae, hoplites in certamine ita decurrens ut su-
dare videatur, alter arma deponens ut anhelare sentiatur.
laudantur et Aeneas Castorque ac Pollux in eadem tabula,
item Telephus, Achilles, Agamemnon, Ulixes. fecundus
artifex, sed quo nemo insolentius [et arrogantius] usus sit
gloria artis, namque et cognomina usurpavit habrodiaetum
se adpellando aliisque versibus principem artis et eam ab se
consummatam, super omnia Apollinis se radice ortum et Her-
culem, qui est Lindi, talem a se pictum qualem saepe in
72 quiete vidisset. ergo magnis suffragiis superatus a Timanthe
Sami in Aiace armorumque iudicio herois nomine se moleste
ferre dicebat quod iterum ab indigno victus esset. pinxit et
minoribus tabellis libidines, eo genere petulantis ioci se re-
73 ficiens. [6] Nam Timanthi vel plurumum adfuit ingeni. eius
enim est Iphigenia oratorum laudibus celebrata, qua stante
ad aras peritura cum maestos pinxisset omnis praecipueque
patruum, et tristitiae omnem imaginem consumpsisset, pa-
tris ipsius voltum velavit quem digne non poterat ostendere.
74 sunt et alia ingeni eius exempla, veluti Cyclops dormiens in
parvola tabella, cuius et sic magnitudinem exprimere cupiens

pinxit iuxta Satyros thyrso pollicem eius metientis. atque
in unius huius operibus intellegitur plus semper quam pingi-
tur et, cum sit ars summa, ingenium tamen ultra artem est.
pinxit et heroa absolutissimi operis artem ipsam conplexus
viros pingendi, quod opus nunc Romae in templo Pacis
est. [7] Euxinidas hac aetate docuit Aristiden praeclarum 75
artificem, Eupompus Pamphilum Apellis praeceptorem. Est
Eupompi victor certamine gymnico palmam tenens. ipsius
auctoritas tanta fuit ut diviserit picturam in genera. quae
ante eum duo fuere—Helladicum et Asiaticum appellabant—,
propter hunc, qui erat Sicyonius, diviso Helladico tria facta
sunt, Ionicum, Sicyonium, Atticum. [8] Pamphili cognatio 76
et proelium ad Phliuntem ac victoria Atheniensium, item
Ulixes in rate. ipse Macedo natione, sed primus in pictura
omnibus litteris eruditus, praecipue arithmetica et geometria,
sine quibus negabat artem perfici posse, docuit neminem ta-
lento minoris annuis X D, quam mercedem et Apelles et Melan-
thius dedere ei. huius auctoritate effectum est Sicyone primum, 77
deinde in tota Graecia, ut pueri ingenui omnia ante graphi-
cen, hoc est picturam, in buxo docerentur recipereturque
ars ea in primum gradum liberalium. semper quidem honos
ei fuit ut ingenui eam exercerent, mox ut honesti, perpetuo
interdicto ne servitia docerentur. ideo neque in hac neque
in toreutice ullius qui servierit opera celebrantur. [9] Clari 78
et CVII. olympiade exstitere Aetion et Therimachus. Aetio-
nis sunt nobiles picturae Liber pater, item Tragoedia et Co-
moedia, Semiramis ex ancilla regnum apiscens, anus lampa-
das praeferens et nova nupta verecundia notabilis. [10] Ve- 79
rum et omnis prius genitos futurosque postea superavit Apel-
les Cous olympiade CXII. picturae plura solus prope quam
ceteri omnes contulit, voluminibus etiam editis quae doctri-
nam eam continent. praecipua eius in arte venustas fuit, cum
eadem aetate maxumi pictores essent, quorum opera cum
admiraretur omnibus conlaudatis, deesse illam suam Vene-
rem dicebat, quam Graeci Charita vocant, cetera omnia con-
tigisse, sed hac sola sibi neminem parem. et aliam gloriam 80
usurpavit, cum Protogenis opus inmensi laboris ac curae
supra modum anxiae miraretur, dixit enim omnia sibi cum

illo paria esse aut illi meliora, sed uno se praestare, quod
manum de tabula sciret tollere, memorabili praecepto no-
cere saepe nimiam diligentiam. fuit autem non minoris sim-
plicitatis quam artis. Melanthio de dispositione cedebat,
Asclepiodoro de mensuris, hoc est quanto quid a quoque
81 distare deberet. [11] Scitum inter Protogenen et eum quod
accidit. ille Rhodi vivebat, quo cum Apelles adnavigasset
avidus cognoscendi opera eius fama tantum sibi cogniti, con-
tinuo officinam petiit. aberat ipse, sed tabulam amplae
magnitudinis in machina aptatam una custodiebat anus. haec
foris esse Protogenen respondit interrogavitque a quo quae-
situm diceret. ab hoc, inquit Apelles, adreptoque penicillo
82 liniam ex colore duxit summae tenuitatis per tabulam. re-
verso Protogeni quae gesta erant anus indicavit. ferunt ar-
tificem protinus contemplatum suptilitatem dixisse Apellen
venisse, non enim cadere in alium tam absolutum opus,
ipsumque alio colore tenuiorem liniam in ipsa illa duxisse
abeuntemque praecepisse, si redisset ille, ostenderet adi-
ceretque hunc esse quem quaereret, atque ita evenit.
revertit enim Apelles et vinci erubescens tertio colore li-
83 nias secuit nullum relinquens amplius suptilitati locum. at
Protogenes victum se confessus in portum devolavit hospi-
tem quaerens, placuitque sic eam tabulam posteris tradi
omnium quidem, sed artificum praecipuo miraculo. con-
sumptam eam priore incendio Caesaris domus in Palatio au-
dio, spectatam [nobis] ante spatiose nihil aliud continen-
tem quam linias visum effugientis inter egregia multorum
opera inani similem et eo ipso adlicientem omnique opere
84 nobiliorem. [12] Apelli fuit alioqui perpetua consuetudo
numquam tam occupatum diem agendi ut non liniam ducendo
exerceret artem, quod ab eo in proverbium venit. idem
perfecta opera proponebat in pergula transeuntibus, atque
ipse post tabulam latens vitia quae notarentur auscultabat
85 volgum diligentiorem iudicem quam se praeferens, feruntque
reprehensum a sutore, quod in crepidis una pauciores intus
fecisset ansas, eodem postero die superbo emendatione pri-
stinae admonitionis cavillante circa crus, indignatum pro-
spexisse denuntiantem ne supra crepidam sutor iudicaret,

quod et ipsum in proverbium abiit. fuit enim et comitas illi,
propter quam gratior Alexandro Magno frequenter in offici-
nam ventitanti, nam, ut diximus, ab alio se pingi vetuerat 7, 125
edicto, sed in officina inperite multa disserenti silentium co-
miter suadebat rideri eum dicens a pueris qui colores tere-
rent. tantum erat auctoritati iuris in regem alioqui iracun- 86
dum. quamquam Alexander honorem ei clarissimo perhibuit
exemplo, namque cum dilectam sibi e pallacis suis praecipue,
nomine Pancaspen, nudam pingi ob admirationem formae ab
Apelle iussisset eumque, dum paret, captum amore sensis-
set, dono dedit ei magnus animo, maior imperio sui, nec
minor hoc facto quam victoria aliqua. ipse se vicit, nec to- 87
rum tantum suum sed etiam adfectum donavit artifici, ne
dilectae quidem respectu motus, cum modo regis ea fuisset,
modo pictoris esset. sunt qui Venerem anadyomenen ab illo
pictam exemplari putent. [13] Apelles et in aemulis benignus
Protogeni dignationem primus Rhodi constituit. sordebat 88
suis ut plerumque domestica, percontantique quanti liceret
opera effecta parvom nescio quid dixerat, at ille quinqua-
genis talentis poposcit famamque dispersit se emere ut pro
suis venderet. ea res concitavit Rhodios ad intellegendum
artificem, nec nisi augentibus pretium cessit. [14] Imagines
adeo similitudinis indiscretae pinxit ut — incredibile dictu —
Apio grammaticus scriptum reliquerit quendam ex facie ho-
minum divinantem, quos metoposcopos vocant, ex iis dixisse
aut futurae mortis annos aut praeteritae. Non fuerat ei gra- 89
tia in comitatu Alexandri cum Ptolemaeo, quo regnante
Alexandream vi tempestatis expulsus subornato fraude aemu-
lorum plano regio invitatus ad cenam venit, indignantique
Ptolemaeo et vocatores suos ostendenti, ut diceret a quo
eorum invitatus esset, adrepto carbone exstincto e foculo
imaginem in pariete deliniavit, adgnoscente voltum plani rege
inchoatum protinus. Pinxit et Antigoni regis imaginem al- 90
tero lumine orbam primus excogitata ratione vitia condendi,
obliquam namque fecit, ut quod deerat corpori picturae
deesse potius videretur, tantumque eam partem e facie
ostendit quam totam poterat ostendere. sunt inter opera
eius et exspirantium imagines. quae autem nobilissima sint

91 non est facile dictu. [15] Venerem exeuntem e mari di-
vos Augustus dicavit in delubro patris Caesaris, quae ana-
dyomene vocatur, versibus Graecis tali opere, dum laudatur,
victo sed inlustrato, cuius inferiorem partem corruptam qui
reficeret non potuit reperiri, verum ipsa iniuria cessit in
gloriam artificis. consenuit haec tabula carie, aliamque pro
92 ea substituit Nero principatu suo Dorothei manu. Apelles
inchoaverat et aliam Venerem Coi superaturus famam illam
suam priorem. invidit mors peracta parte, nec qui succe-
deret operi ad praescripta liniamenta inventus est. pinxit
et Alexandrum Magnum fulmen tenentem in templo Ephe-
siae Dianae viginti talentis auri. digiti eminere videntur et
fulmen extra tabulam esse — legentes meminerint omnia ea
quattuor coloribus facta —, manipretium eius tabulae in num-
93 mo aureo mensura accepit, non numero. [16] pinxit et Mega-
byzi sacerdotis Dianae Ephesiae pompam, Clitum cum equo
ad bellum festinantem, galeam poscenti armigerum porri-
gentem. Alexandrum et Philippum quotiens pinxerit enu-
merare supervacuum est. mirantur eius Habronem Sami et
Menandrum regem Cariae Rhodi, item Antaeum, Alexan-
dreae Gorgosthenen tragoedum, Romae Castorem et Pollu-
cem cum Victoria et Alexandro Magno, item Belli imaginem
restrictis ad terga manibus, Alexandro in curru triumphante,
94 quas utrasque tabulas divos Augustus in fori sui celeberri-
mis partibus dicaverat simplicitate moderata, divos Claudius
pluris existimavit utrisque excisa Alexandri facie divi Au-
gusti imagines addere. eiusdem arbitrantur manum esse et
in Antoniae templo Herculem aversum, ut, quod est diffi-
cillimum, faciem eius ostendat verius pictura quam promit-
tat. pinxit et heroa nudum, eaque pictura naturam ipsam
95 provocavit. [17] est et ecus eius sive fuit pictus in certamine,
quo iudicium ad mutas quadripedes provocavit ab hominibus.
namque ambitu praevalere aemulos sentiens singulorum pi-
cturas inductis equis ostendit, Apellis tantum equo adhinni-
vere, idque et postea semper evenit, ut experimentum ar-
96 tis illud ostentaretur. fecit et Neoptolemum ex equo adver-
sus Persas, Archelaum cum uxore et filia, Antigonum thora-
catum cum equo incedentem. peritiores artis praeferunt

omnibus eius operibus eundem regem sedentem in equo et
Dianam sacrificantium virginum choro mixtam, quibus vicisse
Homeri versus videtur id ipsum describentis. pinxit et quae
pingi non possunt, tonitrua, fulgetra, fulgura, quae Bronten,
Astrapen, Ceraunobolian appellant. [18] Inventa eius et ce- 97
teris profuere in arte. unum imitari nemo potuit, quod abso-
luta opera atramento inlinebat ita tenui ut id ipsum reper-
cussu claritatis colorem alium excitaret custodiretque a pul-
vere et sordibus, ad manum intuenti demum adpareret, sed
et cum ratione magna, ne claritas colorum aciem offenderet
veluti per lapidem specularem intuentibus et e longinquo
eadem res nimis floridis coloribus austeritatem occulte da-
ret. [19] Aequalis eius fuit Aristides Thebanus. is omnium 98
primus animum pinxit et sensus hominis expressit, quae vo-
cant Graeci ethe, item perturbationes, durior paulo in co-
loribus. huius opera oppido capto ad matris morientis ex
volnere mammam adrepens infans, intellegiturque sentire
mater et timere ne emortuo lacte sanguinem lambat, quam
tabulam Alexander Magnus transtulerat Pellam in patriam
suam. idem pinxit proelium cum Persis, centum homines 99
tabula ea conplexus pactusque in singulos minas denas a ty-
ranno Elatensium Mnasone. pinxit et currentis quadrigas et
supplicantem paene cum voce et venatores cum captura et
Leontion Epicuri et anapauomenen propter fratris amorem,
item Liberum et Artamenen spectatos Romae in aede Cere-
ris, tragoedum et puerum in Apollinis, cuius tabulae gratia 100
interiit pictoris inscitia cui tergendam eam mandaverat M.
Iunius praetor sub die ludorum Apollinarium. spectata est
et in aede Fidei in Capitolio senis cum lyra puerum docen-
tis. pinxit et aegrum sine fine laudatum, tantumque arte va-
luit ut Attalus rex unam tabulam eius centum talentis emisse
tradatur. [20] Simul, ut dictum est, et Protogenes floruit. 101
patria ei Caunus, gentis Rhodiis subiectae. summa pauper- 81
tas initio artisque summa intentio et ideo minor fertilitas.
quis eum docuerit non putant constare. quidam et navis pin-
xisse usque ad quinquagesimum annum. argumentum esse,
quod cum Athenis celeberrimo loco Minervae delubri pro-
pylon pingeret, ubi fecit nobilem Paralum et Hammoniada,

quam quidam Nausicaan vocant, adiecerit parvolas navis lon-
gas in iis quae pictores parergia appellant, ut adpareret a
quibus initiis ad arcem ostentationis opera sua pervenis-
102 sent. Palmam habet tabularum eius Ialysus, qui est Ro-
mae dicatus in templo Pacis. cum pingeret eum, traditur
madidis lupinis vixisse, quoniam simul et famem sustinerent
et sitim nec sensus nimia dulcedine obstruerent. huic pictu-
rae quater colorem induxit contra subsidia iniuriae et vetu-
statis, ut decedente superiore inferior succederet. est in ea
canis mire factus ut quem pariter et casus pinxerit. non iu-
dicabat se in eo exprimere spumam anhelantis, cum in reli-
qua parte omni, quod difficillimum erat, sibi ipse satisfecis-
103 set. displicebat autem ars ipsa nec minui poterat, et vide-
batur nimia ac longius a veritate discedere, spumaque pingi,
non ex ore nasci, anxio animi cruciatu, cum in pictura verum
esse, non verisimile vellet, absterserat saepius mutaveratque
penicillum, nullo modo sibi adprobans. postremo iratus arti,
quod intellegeretur, spongeam inpegit inviso loco tabulae,
et illa reposuit ablatos colores qualiter cura optaverat, fe-
104 citque in pictura fortuna naturam. Hoc exemplo eius similis
et Nealcen successus spumae equi similiter spongea inpacta
secutus dicitur, cum pingeret poppyzonta retinentem par
102 ecum. ita Protogenes monstravit et fortunam. Propter hunc
Ialysum, ne cremaret tabulam, Demetrius rex, cum ab ea
parte sola posset Rhodum capere, non incendit, parcentem-
105 que picturae fugit occasio victoriae. erat tunc Protogenes
in suburbano suo hortulo, hoc est Demetrii castris, neque
interpellatus proeliis inchoata opera intermisit omnino nisi
accitus a rege, interrogatusque qua fiducia extra muros age-
ret respondit scire se cum Rhodiis illi bellum esse, non cum
artibus. disposuit rex in tutelam eius stationes, gaudens
quod manus servaret quibus pepercerat, et ne saepius avo-
caret, ultro ad eum venit hostis relictisque victoriae suae
votis inter arma et murorum ictus spectavit artificem, sequi-
turque tabulam illius temporis haec fama, quod eam Proto-
106 genes sub gladio pinxerit. Satyrus hic est quem anapauo-
menon vocant, ne quid desit temporis eius securitati, tenen-
tem tibias. fecit et Cydippen et Tlepolemum, Philiscum

tragoediarum scriptorem meditantem et athletam et Antigo-
num regem, matrem Aristotelis philosophi, qui ei suadebat
ut Alexandri Magni opera pingeret propter aeternitatem re-
rum. impetus animi et quaedam artis libido in haec potius
eum tulere. novissime pinxit Alexandrum ac Pana. fecit et 84, 91
signa ex aere, ut diximus. [21] Eadem aetate fuit Ascle- 107
piodorus, quem in symmetria mirabatur Apelles. huic Mnaso
tyrannus pro duodecim dis dedit in singulos minas tricenas,
idemque Theomnesto in singulos heroas vicenas. [22] His 108
adnumerari debet et Nicomachus Aristiaci filius ac discipu-
lus. pinxit raptum Proserpinae, quae tabula fuit in Capito-
lio in Minervae delubro supra aediculam Iuventatis, et in
eodem Capitolio, quam Plancus imperator posuerat, Victoria
quadrigam in sublime rapiens. Ulixi primus addidit pileum.
pinxit et Apollinem ac Dianam, deumque matrem in leone 109
sedentem, item nobilis Bacchas obreptantibus Satyris, Scyl-
lamque quae nunc est Romae in templo Pacis. nec fuit alius
in ea arte velocior. tradunt namque conduxisse pingendum
ab Aristrato Sicyoniorum tyranno quod is faciebat Telesti
poetae monumentum praefinito die intra quem perageretur,
nec multo ante venisse tyranno in poenam accenso paucisque
diebus absolvisse et celeritate et arte mira. Discipulos ha- 110
buit Aristonem fratrem et Aristiden filium et Philoxenum
Eretrium, cuius tabula nullis postferenda Cassandro regi
picta continuit Alexandri proelium cum Dario. idem pinxit
et lasciviam, in qua tres Sileni comissantur. hic celeritatem
praeceptoris secutus breviores etiamnum quasdam picturae
conpendiarias invenit. [23] Adnumeratur his et Nicophanes 111
elegans ac concinnus ita ut venustate ei pauci conparentur.
cothurnus ei et gravitas artis multum a Zeuxide et Apelle
abest. Apellis discipulus Perseus, ad quem de hac arte scri-
psit, huius fuerat aetatis. Aristidis Thebani discipuli fue-
runt et filii Niceros et Ariston, cuius est Satyrus cum scypho
coronatus, discipuli Antorides et Euphranor, de quo mox
dicemus. 128

(37.) Namque subtexi par est minoris picturae celebris 112
in penicillo, e quibus fuit Piraeicus. arte paucis postferen-
dus proposito nescio an destruxerit se, quoniam humilia

quidem secutus humilitatis tamen summam adeptus est glo-
riam. tonstrinas sutrinasque pinxit et asellos et opsonia ac
similia, ob haec cognominatus rhyparographos, in iis con-
summatae voluptatis, quippe eae pluris veniere quam ma-
113 xumae multorum. E diverso Maeniana, inquit Varro, omnia
operiebat Serapionis tabula sub Veteribus. hic scaenas
optume pinxit, sed hominem pingere non potuit contra
Dionysius nihil aliud quam homines pinxit, ob id anthropo-
114 graphos cognominatus. Parva et Callicles fecit, item Cala-
tes comicis tabellis, utraque Antiphilus. nam et Hesionam
nobilem pinxit et Alexandrum ac Philippum cum Minerva,
qui sunt in schola in Octaviae porticibus, et in Philippi Li-
berum patrem, Alexandrum puerum, Hippolytum tauro emisso
expavescentem, in Pompeia vero Cadmum et Europen. idem
iocosis nomine Gryllum deridiculi habitus pinxit, unde id
genus picturae grylli vocantur. ipse in Aegypto natus didi-
115 cit a Ctesidemo. Decet non sileri et Ardeatis templi picto-
rem, praesertim civitate donatum ibi et carmine quod est in
ipsa pictura his versibus:

Dignis dignu' loco picturis condecoravit
reginae Iunoni' supremi coniugi' templum
Plautiu' Marcus, cluet Asia lata esse oriundus,
quem nunc et post semper ob artem hanc Ardea laudat,

116 eaque sunt scripta antiquis litteris Latinis, non fraudan-
do et S. Tadio divi Augusti aetate qui primus instituit
amoenissimam parietum picturam, villas et porticus ac to-
piaria opera, lucos, nemora, collis, piscinas, euripos,
amnis, litora, qualia quis optaret, varias ibi obambulantium
species aut navigantium terraque villas adeuntium asellis
aut vehiculis, iam piscantis, aucupantis aut venantis aut
117 etiam vindeminantis. sunt in eius exemplaribus nobiles
palustri accessu villae, succollatis sponsione mulieribus
labantes trepidis quae feruntur, plurumae praeterea tales
argutiae facetissimi salis. idem subdialibus maritimas urbis
pingere instituit, blandissimo aspectu minumoque inpen-
118 dio. Sed nulla gloria artificum est nisi qui tabulas
pinxere, eo venerabilior antiquitatis prudentia adparet.

non enim parietes excolebant dominis tantum, nec domos
uno in loco mansuras quae ex incendiis rapi non possent.
casa Protogenes contentus erat in hortulo suo, nulla in
Apellis tectoriis pictura erat. nondum libebat parietes totos
tinguere, omnium eorum ars urbibus excubabat pictorque
res communis terrarum erat. Fuit et Arellius Romae cele- 119
ber paulo ante divom Augustum, ni flagitio insigni corru-
pisset artem, semper ei lenocinans cuius feminae amore fla-
graret et ob id deas pingens, sed dilectarum imagine. ita-
que in pictura eius scorta numerabantur. Fuit et nuper 120
gravis ac severus idemque floridissimus pictor Fabullus.
huius erat Minerva spectantem spectans quacumque aspicere-
tur. paucis diei horis pingebat, id quoque cum gravitate, quod
semper togatus, quamquam in machinis. carcer eius artis
domus aurea fuit, et ideo non exstant exempla alia magno-
pere. Post eum fuere in auctoritate Cornelius Pinus et At-
tius Priscus, qui Honoris et Virtutis aedis imperatori Vespa-
siano Augusto restituenti pinxerunt, Priscus antiquis similior.

11. (38.) Non est omittenda in picturae mentione cele- 121
bris circa Lepidum fabula, siquidem in triumviratu quodam
loco deductus a magistratibus in nemorosum hospitium mi-
naciter cum iis postero die expostulavit somnum ademptum
sibi volucrum concentu, at illi draconem in longissima mem-
brana depictum circumdedere luco eoque terrore avis tunc
siluisse narratur et postea *cognitum est ita* posse conpesci.

(39.) Ceris pingere ac picturam inurere quis primus ex- 122
cogitaverit non constat. quidam Aristidis inventum putant
postea consummatum a Praxitele, sed aliquanto vetustiores
encausticae picturae exstitere, ut Polygnoti et Nicanoris et
Arcesilai Pariorum. Elasippus quoque Aeginae picturae suae
inscripsit *ἐνέκαεν*, quod profecto non fecisset nisi encau-
stica inventa.

(40.) Pamphilus quoque Apellis praeceptor non pinxisse 123
solum encausta sed etiam docuisse traditur Pausian Sicyo-
nium primum in hoc genere nobilem. Bryetis filius hic fuit
eiusdemque primo discipulus. pinxit et ipse penicillo parie-
tes Thespiis, cum reficerentur quondam a Polygnoto picti,
multumque conparatione superatus existimabatur, quoniam

124 non suo genere certasset. idem et lacunaria primus pin-
gere instituit, nec camaras ante eum taliter adornari mos
fuit. parvas pingebat tabellas maxumeque pueros. hoc ae-
muli interpretabantur facere eum, quoniam tarda picturae
ratio esset illa. quamobrem daturus et celeritatis famam ab-
solvit uno die tabellam quae vocata est hemeresios puero
125 picto. amavit in iuventa Glyceram municipem suam, in-
ventricem coronarum, certandoque imitatione eius ad nu-
merosissimam florum varietatem perduxit artem illam. po-
stremo pinxit et ipsam sedentem cum corona, quae e nobi-
lissimis tabula appellata est stephaneplocos, ab aliis stepha-
nopolis, quoniam Glycera venditando coronas sustentaverat
paupertatem. huius tabulae exemplar, quod apographon vo-
cant, L. Lucullus duobus talentis emit Dionysiis Athenis.
126 [24] Pausias autem fecit et grandis tabulas, sicut spectatam
in Pompei porticu boum inmolationem. eam primus inve-
nit picturam, quam postea imitati sunt multi, aequavit nemo.
ante omnia, cum longitudinem bovis ostendi vellet, adver-
sum eum pinxit, non traversum, et abunde intellegitur am-
127 plitudo. dein, cum omnes quae volunt eminentia videri can-
dicanti faciant colore, quae condunt nigro, hic totum bovem
atri coloris fecit umbraeque corpus ex ipsa dedit magna pror-
sus arte in aequo exstantia ostendente et in confracto solida
omnia. Sicyone et hic vitam egit, diuque illa fuit patria
picturae. tabulas inde e publico omnis propter aes alienum
128 civitatis addictas Scauri aedilitas Romam transtulit. [25] Post
eum eminuit longe ante omnis Euphranor Isthmius olym-
34, 50 piade CIIII., idem qui inter fictores dictus est nobis. fecit
et colossos et marmorea et typos scalpsit, docilis ac labo-
riosus ante omnis et in quocumque genere excellens ac sibi
aequalis. hic primus videtur expressisse dignitatis heroum et
usurpasse symmetrian, sed fuit in universitate corporum exilior
129 et capitibus articulisque grandior. volumina quoque con-
posuit de symmetria et coloribus. opera eius sunt equestre
proelium, duodecim dei, Theseus, in quo dixit eundem apud
Parrhasium rosa pastum esse, suum vero carne. nobilis
eius tabula Ephesi est, Ulixes simulata insania bovem cum
equo iungens et palliati cogitantes, dux gladium condens.

[26] Eodem tempore fuere ** et Cydias, cuius tabulam Ar- 130
gonautas HS. $\overline{\text{CXXXXIIII}}$ Hortensius orator mercatus est
eique aedem fecit in Tusculano suo, [27] Euphranoris au-
tem discipulus Antidotus. huius est clipeo dimicans Athenis
et luctator tubicenque inter pauca laudatus. [28] ipse dili-
gentior quam numerosior et in coloribus severus maxume
inclaruit discipulo Nicia Atheniense qui diligentissime mu-
lieres pinxit. lumen et umbras custodiit atque ut eminerent 131
e tabulis picturae maxume curavit. opera eius: Nemea
advecta ex Asia Romam a Silano quam in curia diximus po- 27
sitam, item Liber pater in aede Concordiae, Hyacinthus,
quem Caesar Augustus delectatus eo secum deportavit Ale-
xandrea capta, et ob id Tiberius Caesar in templo eius di-
cavit hanc tabulam, et Danae, Ephesi vero est Megabyzi 132
sacerdotis Ephesiae Dianae sepulchrum, Athenis necyo-
mantea Homeri. hanc vendere Attalo regi noluit talentis
sexaginta, potiusque patriae suae donavit abundans opibus.
fecit et grandis picturas, in quibus sunt Calypso et Io et An-
dromeda, Alexander quoque in Pompei porticibus praecel-
lens et Calypso sedens. huic eidem adscribuntur quadripe- 133
des, prosperrime canes expressit. hic est Nicias de quo di-
cebat Praxiteles interrogatus quae maxume opera sua pro-
baret in marmoribus: quibus Nicias manum admovisset, tan-
tum circumlitioni eius tribuebat. Non satis discernitur alium
eodem nomine an hunc eundem quidam faciant olympiade
CXII. [29] Niciae conparatur et aliquando praefertur Athe- 134
nion Maronites Glaucionis Corinthii discipulus, austerior co-
lore et in austeritate iucundior, ut in ipsa pictura eruditio
eluceat. pinxit in templo Eleusine Phylarchum et Athenis
frequentiam quam vocavere syngenicon, item Achillem vir-
ginis habitu occultatum Ulixe deprendente, et in una tabula
VI signa, quaque maxume inclaruit agasonem cum equo.
quod nisi in iuventa obiisset, nemo conpararetur. [30] Est 135
nomen et Heraclidi Macedoni. initio navis pinxit, captoque
Perseo rege Athenas conmigravit, ubi eodem tempore erat
Metrodorus pictor idemque philosophus, in utraque scientia
magnae auctoritatis. itaque cum L. Paulus devicto Perseo
petiisset ab Atheniensibus uti sibi quam probatissimum phi-

losophum mitterent ad erudiendos liberos, item pictorem ad triumphum excolendum, Athenienses Metrodorum elegerunt professi eundem in utroque desiderio praestantissimum, quod
136 ita Paulus quoque iudicavit. Timomachus Byzantius Caesaris dictatoris aetate Aiacem et Mediam pinxit ab eo in Veneris Genetricis aede positas, octoginta talentis venundatas. talentum Atticum X $\overline{\text{VI}}$ taxat M. Varro. Timomachi aeque laudantur Orestes, Iphigenia in Tauris et Lecythion agilitatis exercitator, cognatio nobilium, palliati quos dicturos pinxit, alterum stantem, alterum sedentem. praecipue tamen
137 ars ei favisse in Gorgone visa est. [31] Pausiae filius et discipulus Aristolaus e severissimis pictoribus fuit, cuius sunt Epaminondas, Pericles, Media, Virtus, Theseus, imago Atticae plebis, bovom inmolatio. Sunt quibus et Nicophanes eiusdem Pausiae discipulus placeat diligentia quam intellegant soli artifices, alias durus in coloribus et sile multus — nam Socrates iure omnibus placet —. tales sunt eius cum Aesculapio filiae Hygia, Aegle, Panacea, Iaso et piger qui appellatur Ocnos, spartum torquens quod asellus adrodit. [32]
138 Hactenus indicatis proceribus in utroque genere non silebuntur et primis proxumi: Aristoclides qui pinxit aedem Apollinis Delphis. Antiphilus puero ignem conflante laudatur ac pulchra alias domo splendescente ipsiusque pueri ore, item lanificio in quo properant omnium mulierum pensa, Ptolemaeo venante, sed nobilissimo Satyro cum pelle pantherina, quem aposcopeuonta appellant. Aristophon Ancaeo volnerato ab apro cum socia doloris Astypale numerosaque tabula in qua sunt Priamus, Helena, Credulitas, Ulixes, Dei-
139 phobus, Dolus. Androbius pinxit Scyllum ancoras praecidentem Persicae classis, Artemon Danaen mirantibus eam praedonibus, reginam Stratonicen, Herculem et Deianiram, nobilissimas autem, quae sunt in Octaviae operibus, Herculem ab Oeta monte Doridos exusta mortalitate consensu deorum in coelum euntem, Laomedontis circa Herculem et Neptunum historiam. Alcimachus Dioxippum, qui pancratio Olympia citra pulveris iactum, quod vocant aconiti, vicit,
140 Coenus stemmata. [33] Ctesilochus Apellis discipulus petulanti pictura innotuit, Iove Liberum parturiente depicto mi-

trato et muliebriter ingemescente inter opstetricia dearum,
Cleon Cadmo, Ctesidemus Oechaliae expugnatione, Laoda-
mia, Ctesicles reginae Stratonices iniuria. nullo enim honore
exceptus ab ea pinxit volutantem cum piscatore quem regi-
nam amare sermo erat, eamque tabulam in portu Ephesi
proposuit ipse velis raptus. regina tolli vetuit utriusque
similitudine mire expressa. Cratinus comoedus Athenis in
Pompeio pinxit. [34] Eutychidis bigam regit Victoria. Eu- 141
dorus scaena spectatur, — idem et ex aere signa fecit —,
[35] Hippys Neptuno et Victoria. Habron amicam et Con-
cordiam pinxit et deorum simulacra, Leontiscus Aratum vi-
ctorem cum tropaeo, psaltriam, Leon Sappho, [36] Near-
chus Venerem inter Gratias et Cupidines, Herculem tristem
insaniae poenitentia. Nealces Venerem, ingeniosus et sollers 142
in arte, siquidem, cum proelium navale Persarum et Aegy-
ptiorum pinxisset, quod in Nilo, cuius est aqua mari similis,
factum volebat intellegi, argumento declaravit quod arte
non poterat. asellum enim bibentem in litore pinxit et cro-
codilum insidiantem ei. [37] Oenias syngenicon, [38] Phi- 143
liscus officinam pictoris ignem conflante puero, Phalerion
Scyllam, [39] Simonides Agatharchum et Mnemosynen, Si-
mus iuvenem requiescentem, officinam fullonis quinquatrus
celebrantem, idemque Nemesim egregiam, [40] Theorus se 144
inunguentem, idem ab Oreste matrem et Aegisthum interfici,
bellumque Iliacum pluribus tabulis, quod est Romae in Phi-
lippi porticibus. et Cassandram, quae est in Concordiae de-
lubro, Leontium Epicuri cogitantem, Demetrium regem.
Theon Orestis insaniam, Thamyran citharoedum, Tauriscus
discobolum, Clytaemnestram, Paniscon, Polynicen regnum
repetentem, et Capanea. [41] Non omittetur inter hos in- 145
signe exemplum. namque Erigonus tritor colorum Nealcae
pictoris in tantum ipse profecit ut celebrem etiam dicipulum
reliquerit Pasian, fratrem Aeginetae fictoris. illud vero per-
quam rarnm ac memoria dignum est suprema opera artificum
inperfectasque tabulas, sicut Irim Aristidis, Tyndaridas Ni-
comachi, Mediam Timomachi et quam diximus Venerem 92
Apellis, in maiore admiratione esse quam perfecta, quippe
in iis liniamenta reliqua ipsaeque cogitationes artificum

spectantur, atque in lenocinio commendationis dolor est
146 manus, cum id ageret, exstinctae. [42] Sunt etiamnum
non ignobiles quidem, in transcursu tamen dicendi Aristocy-
des, Anaxander, Aristobulus Syrus, Arcesilas Tisicratis filius,
Coroebus Nicomachi discipulus, Charmantides Euphranoris,
Dionysodorus Colophonius, Dicaeogenes qui cum Demetrio
rege vixit, Euthymides, Heraclides Macedo, Milon Soleus
Pyromachi statuari discipuli, Mnasitheus Sicyonius, Mnasi-
timus Aristonidae filius et discipulus, Nessus Habronis filius,
Polemon Alexandrinus, Theodorus Samius et Stadios Ni-
costhenis discipuli, Xenon Neoclis discipulus Sicyonius. [43]
147 Pinxere et mulieres: Timarete Miconis filia Dianam quae
in tabula Ephesi est antiquissimae picturae, Irene Cra-
tini pictoris filia et discipula puellam quae est Eleusine,
Calypsô senem et praestigiatorem Theodorum, Alcisthenen
saltatorem, Aristarete Nearchi filia et discipula Aesculapium.
Iaia Cyzicena perpetua virgo Marci Varronis iuventa Ro-
mae et penicillo pinxit et cestro in ebore imagines mulierum
maxume et Neapoli anum in grandi tabula, suam quoque ima-
148 ginem ad speculum. nec ullius velocior in pictura manus
fuit, artis vero tantum ut multum manipretiis antecederet
celeberrimos aetate imaginum pictores Sopolim et Diony-
sium, quorum tabulae pinacothecas inplent. pinxit et quae-
dam Olympias, de qua hoc solum memoratur, discipulum eius
fuisse Autobulum.
149 (41.) Encausto pingendi duo fuere antiquitus genera,
cera et in ebore cestro, id est viriculo, donec classes pingi
coepere. hoc tertium accessit resolutis igni ceris penicillo
utendi, quae pictura navibus nec sole nec sale ventisque
corrumpitur.
150 (42.) Pingunt et vestis in Aegypto inter pauca mirabili
genere candida vela, postquam attrivere, inlinentes non co-
loribus sed colorem sorbentibus medicamentis. hoc cum
fecere, non adparet in velis, sed in cortinam pigmenti fer-
ventis mersa post momentum extrahuntur picta. mirumque,
cum sit unus in cortina colos, ex illo alius atque alius fit in
veste accipientis medicamenti qualitate mutatus, nec postea
ablui potest, ita cortina non dubie confusura colores, si pi-

ctos acciperet, digerit ex uno pingitque, dum coquit, et
adustae eae vestes firmiores usibus fiunt quam si non ure-
rentur.

12. (43.) De pictura satis superque. contexuisse his et 151
plasticen conveniat. Eiusdem opere terrae fingere ex argilla
similitudines Butades Sicyonius figulus primus invenit Co-
rinthi filiae opera quae capta amore iuvenis, abeunte illo
peregre, umbram ex facie eius ad lucernam in pariete liniis
circumscripsit, quibus pater eius inpressa argilla typum fecit
et cum ceteris fictilibus induratum igni proposuit, eumque
servatum in Nymphaeo, donec Mummius Corinthum everterit,
tradunt. Sunt qui in Samo primos omnium plasticen inve- 152
nisse Rhoecum et Theodorum tradant multo ante Bacchia-
das Corintho pulsos, Damaratum vero ex eadem urbe profu-
gum, qui in Etruria Tarquinium regem populi Romani genuit,
comitatos fictores Euchira, Diopum, Eugrammum, ab iis Ita-
liae traditam plasticen. Butadis inventum est rubricam ad-
dere aut ex rubra creta fingere, primusque personas tegu-
larum extremis imbricibus inposuit, quae inter initia prostypa
vocavit, postea idem ectypa fecit. hinc et fastigia templo-
rum orta. propter hunc plastae appellati.

(44.) Hominis autem imaginem gypso e facie ipsa pri- 153
mus omnium expressit ceraque in eam formam gypsi infusa
emendare instituit Lysistratus Sicyonius, frater Lysippi de
quo diximus. hic et similitudines reddere instituit, ante eum 34. 61
quam pulcherrimas facere studebant. idem et de signis effi-
gies exprimere invenit, crevitque res in tantum ut nulla
signa statuaeve sine argilla fierent. quo adparet antiquiorem
hanc fuisse scientiam quam fundendi aeris.

(45.) Plastae laudatissimi fuere Damophilus et Gorgasus, 154
iidem pictores, qui Cereris aedem Romae ad circum maxu-
mum utroque genere artis suae excoluerant versibus inscri-
ptis Graece quibus significarent ab dextra opera Damophili
esse, ab laeva Gorgasi. ante hanc aedem Tuscanica omnia
in aedibus fuisse auctor est Varro, et ex hac, cum refice-
retur, crustas parietum excisas tabulis marginatis inclusas
esse, item signa ex fastigiis dispersa. fecit et Chalcosthenes 155
cruda opera Athenis, qui locus ab officina eius Ceramicos

appellatur. M. Varro tradit sibi cognitum Romae Possim no-
mine, a quo facta poma et uvas item piscis *non possis*
aspectu discernere a veris. idem magnificat Arcesilaum,
L. Luculli familiarem, cuius proplasmata pluris venire solita
156 artificibus ipsis quam aliorum opera. ab hoc factam Vene-
rem Genetricem in foro Caesaris et prius quam absolvere-
tur festinatione dedicandi positam, eidem a Lucullo HS. $\overline{LX}$
signum Felicitatis locatum, cui mors utriusque inviderit.
Octavio equiti Romano cratera facere volenti exemplar e
gypso factum talento. laudat et Pasitelen qui plasticen ma-
trem caelaturae et statuariae scalpturaeque dixit et, cum es-
set in omnibus his summus, nihil umquam fecit antequam
157 finxit. praeterea elaboratam hanc artem Italiae et maxume
Etruriae, Volcam Veis accitum cui locaret Tarquinius Priscus
Iovis effigiem in Capitolio dicandam. fictilem eum fuisse et
ideo miniari solitum, fictilis in fastigio templis eius quadri-
28, 6 gas, de quibus saepe diximus. ab hoc eodem factum Her-
culem qui hodieque materiae nomen in urbe retinet. hae
enim tum effigies deorum erant laudatissimae, nec poenitet
nos illorum qui talis deos coluere, aurum enim et argentum
ne dis quidem conficiebant.

158 (46.) Durant etiamnum plerisque in locis talia simu-
lacra. fastigia quidem templorum etiam in urbe crebra et
municipiis, mira caelatura et arte suique firmitate sanctiora
auro, certe innocentiora. in sacris quidem etiam inter has
opes hodie non murrinis crystallinisve, sed fictilibus proli-
batur simpuis, inenarrabili terrae benignitate, si qui sin-
159 gula aestimet, etiam ut omittantur in frugum, vini, pomo-
rum, herbarum, fruticum, medicamentorum, metallorum ge-
neribus beneficia eius quaeque adhuc diximus. vel adsidui-
tate satiant figlinarum opera imbricibus ad tecta coctilibus,
laterculis fundamentisque aut, quae rota fiunt, doliis ad vina
excogitatis, ad aquas tubulis, ad balineas mammatis, pro-
pter quae Numa rex septumum collegium figulorum instituit.
160 quin et defunctos sese multi fictilibus soliis condi maluere,
sicut M. Varro Pythagorio modo in myrti et oleae atque po-
puli nigrae foliis. maior pars hominum terrenis utitur va-
sis. Samia etiamnunc in esculentis laudantur. retinet hanc

nobilitatem et Arretium in Italia, et calicum tantum Surren-
tum, Asta, Pollentia, in Hispania Saguntum, in Asia Perga-
mum. habent et Trallis ibi opera sua et in Italia Mutina, 161
quoniam et sic gentes nobilitantur et haec quoque per maria
terras ultro citro portantur insignibus rotae officinis. Ery-
thris in templo hodieque ostenduntur amphorae duae propter
tenuitatem consecratae discipuli magistrique certamine, uter
tenuiorem humum duceret. Cois laus maxuma, Hadrianis firmi-
tas, nonnullis circa hoc severitatis quoque exemplis. Q. Co- 162
ponium invenimus ambitus damnatum, quia vini amphoram de-
disset dono ei cui suffragi latio erat. atque, ut e luxu quo-
que aliqua contingat auctoritas figlinis, tripatinium, inquit
Fenestella, appellabatur summa cenarum lautitia. una erat
murenarum, altera luporum, tertia mixti piscis, inclinatis
iam scilicet moribus, ut tamen eos praeferre Graeciae etiam
philosophis possimus, siquidem in Aristotelis heredum au-
ctione LXX patinas venisse traditur. nos cum unam Ae- 163
sopi tragoediarum histrionis in natura avium diceremus 10, 141
sestertiis $\overline{C}$ stetisse, non dubito indignatos legentis, at, Her-
cules, Vitellius in principatu suo $|\overline{X}|$ HS. condidit patinam,
cui faciendae fornax in campis exaedificata erat, quoniam eo
pervenit luxuria ut etiam fictilia pluris constent quam mur-
rina. propter hanc Mucianus altero consulatu suo in con- 164
questione exprobravit patinarum paludis Vitelli memoriae,
non illa foediore cuius veneno Asprenati reo Cassius Se-
verus accusator obiciebat interisse convivas CXXX. nobi-
litantur his quoque oppida, ut Rhegium et Cumae. Samia 165
testa Matris deum sacerdotes qui Galli vocantur virilitatem
amputare, nec aliter citra perniciem, M. Caelio credamus,
qui linguam sic amputandam obiecit gravi probro, tamquam
et ipse iam tunc eidem Vitellio malediceret. quid? non ex-
cogitavit vita fractis etiam testis utendo sic ut firmius durent,
tunsis calce addita quae vocant Signina? quo genere etiam
pavimenta excogitavit.

13. (47.) Verum et ipsius terrae sunt alia commenta. 166
quis enim satis miretur pessumam eius partem ideoque pul-
verem appellatam in Puteolanis collibus opponi maris flucti-
bus, mersumque protinus fieri lapidem unum inexpugnabilem

undis et fortiorem cotidie, utique si Cumano misceatur cae-
167 mento? Eadem est terrae natura et in Cyzicena regione,
sed ibi non pulvis, verum ipsa terra qua libeat magnitudine
excisa et demersa in mare lapidea extrahitur. hoc idem circa
Cassandream produnt fieri, et in fonte Cnidio dulci intra octo
menses terram lapidescere. ab Oropo quidem Aulida usque
quidquid attingitur mari terrae mutatur in saxa. Non mul-
tum a pulvere Puteolano distat e Nilo harena tenuissima sui
parte, non ad sustinenda maria fluctusque frangendos, sed
168 ad debellanda corpora palaestrae studiis. inde certe Patro-
bio Neronis principis liberto advehebatur. quin et Cratero
et Leonnato ac Meleagro Alexandri Magni ducibus sablum
hoc portari cum reliquis militaribus commerciis reperio,
plura de hac parte non dicturus, non, Hercules, magis quam
de terrae usu in ceromatis, quibus exercendo iuventus nostra
corporis viris perdit animorum.

169 14. (48.) Quid? non in Africa Hispaniaque e terra parie-
tes quos appellant formaceos, quoniam in forma circumdatis
duabus utrimque tabulis inferciuntur verius quam struuntur,
aevis durant, incorrupti imbribus, ventis, ignibus, omnique
caemento firmiores? spectat etiam nunc speculas Hannibalis
Hispania terrenasque turris iugis montium inpositas. hinc et
caespitum natura castrorum vallis adcommodata, contraque
fluminum impetus aggeribus. inlini quidem cratis parietum
luto et lateribus crudis exstrui quis ignorat?

170 (49.) Lateres non sunt ex sabuloso neque harenoso mul-
toque minus calculoso ducendi solo, sed e cretoso et albi-
cante aut ex rubrica vel etiam e sabulo, masculo certe. fin-
guntur optume vere, nam solstitio rimosi fiunt. aedificiis
non nisi bimos probant. quin et intritam ipsam eorum prius
171 quam fingantur macerari oportet. Genera eorum qui tria
Lydion, quo utimur, longum sesquipedem, latum pedem,
alterum tetradoron, tertium pentadoron, Graeci enim anti-
qui doron palmum vocabant et ideo dora munera, quia manu
darentur. ergo a quattuor et quinque palmis, prout sunt,
nominantur. eadem est et latitudo. minore privatis operibus,
maiore in publicis utuntur in Graecia. Pitanae in Asia et in
ulteriore Hispania, civitatibus Maxilua et Calento, fiunt la-

teres qui siccati non merguntur in aqua. sunt enim e terra
pumicosa, cum subigi potest, utilissima. Graeci praeter- 172
quam ubi e silice fieri poterat structura, latericios parietes
praetulere. sunt enim aeterni, si ad perpendiculum fiant.
ideo et publica opera et regias domos sic struxere, murum
Athenis qui ad montem Hymettum spectat, Patris aedis Iovis
et Herculis, quamvis lapideas columnas et epistylia circum-
darent, domum Trallibus regiam Attali, item Sardibus Croesi,
quam gerusian fecere, Halicarnasi Mausoli, quae etiam nunc
durant. Lacedaemone quidem latericiis parietibus excisum 173
opus tectorium propter excellentiam picturae ligneis formis
inclusum Romam deportavere in aedilitate ad comitium exor-
nandum Murena et Varro. cum opus per se mirum esset,
tralatum tamen magis mirabantur. in Italia quoque latericius
murus Arreti et Mevaniae est. Romae non fiunt talia aedifi-
cia, quia sesquipedalis paries non plus quam unam contigna-
tionem tolerat, cautumque est ne communis crassior fiat, nec
intergerivorum ratio patitur.

15. (50.) Haec sint dicta de lateribus. In terrae autem 174
reliquis generibus vel maxume mira natura est sulpuris, quo
pluruma domantur. nascitur in insulis Aeoliis inter Siciliam
et Italiam quas ardere diximus, sed nobilissimum in Melo 3, 92 sq.
insula. In Italia quoque invenitur, in Neapolitano Campano-
que agro, collibus qui vocantur Leucogaei. ibi e cuniculis
effossum perficitur igni. Genera quattuor: vivom, quod 175
Graeci apyron vocant, nascitur solidum, hoc est glaeba. so-
lum — cetera enim liquore constant et conficiuntur oleo in-
cocta — vivom effoditur tralucetque et viret, solo ex
omnibus generibus medici utuntur. alterum genus appellant
glaebam, fullonum tantum officinis familiare. tertio quoque
generi unus tantum est usus ad lanas suffiendas, quoniam
candorem tantum mollitiamque confert — egula vocatur hoc
genus —, quarto autem ad ellychnia maxume conficienda.
cetero tanta vis est ut morbos comitialis deprehendat nidore
inpositum igni. lusit et Anaxilaus eo addens in calicem vini
prunaque subdita circumferens exardescentis repercussu pal-
lorem dirum velut defunctorum effundentem convivis. Natura 176
eius excalfacit, concoquit, sed et discutit collectiones cor-

porum, ob hoc talibus emplastris malagmatisque miscetur.
renibus quoque et lumbis in dolore cum adipe mire prodest
inpositum. aufert et lichenas faciei cum terebinthi resina et
lepras harpax. ita vocatur a celeritate prendendi, avelli enim
177 subinde debet. prodest et suspiriosis linctu, purulenta quo-
que extussientibus et contra scorpionum ictus. vitiligines
vivom nitro mixtum atque ex aceto tritum et inlitum tollit,
item lendes, et in palpebris aceto sandaracato admixtum.
Habet et in religionibus locum ad expiandas suffitu domos.
sentitur vis eius et in aquis ferventibus, neque alia res fa-
cilius accenditur, quo adparet ignium vim magnam ei inesse.
fulmina, fulgura quoque sulpuris odorem habent, ac lux
ipsa eorum sulpurea est.

178 (51.) Et bituminis vicina natura est, aliubi limus, aliubi
5, 72 terra, limus e Iudaeae lacu, ut diximus, emergens, terra in
Syria circa Sidonem oppidum maritimum. spissantur haec
utraque et in densitatem coeunt. est vero liquidum bitumen,
sicut Zacynthium et quod a Babylone invehitur. ibi quidem
et candidum gignitur. liquidum est et Apolloniaticum, quae
omnia Graeci pissasphalton appellant ex argumento picis ac
179 bituminis. gignitur et pingue oleique liquoris in Sicilia,
Agragentino fonte, inficiens rivom. incolae id harundinum
paniculis colligunt citissime sic adhaerescens, utunturque eo
ad lucernarum lumina olei vice, item scabiem ad iumentorum.
2, 235 Sunt qui et naphtham, de qua in secundo diximus volumine,
bituminis generibus adscribant, verum eius ardens natura et
180 ignium cognata procul ab omni usu abest. Bituminis pro-
batio ut quam maxume splendeat sitque ponderosum, grave,
leve autem modice, quoniam adulteratur pice. vis quae sul-
puri, sistit, discutit, contrahit, glutinat. serpentis accensum
nidore fugat. ad subfusiones oculorum et albugines Babylo-
nium efficax traditur, item ad lepras, lichenas pruritusque
corporum. inlinitur et podagris, omnia autem eius genera
incommodos oculorum pilos replicant, dentium doloribus
181 medentur simul nitro inlito. tussim veterem et anhelitus
cum vino potum **, dysintericis etiam datur eodem modo
sistitque alvom. cum aceto vero potum discutit concretum
sanguinem ac detrahit. mitigat lumborum dolores, item arti-

culorum, cum farina hordeacia inpositum emplastrum pecu-
liare facit suo nomine. sanguinem sistit, volnera colligit, glu-
tinat nervos. utuntur etiam ad quartanas bituminis drachma
et hedyosmi pari pondere cum murrae obolo subacti. co- 182
mitialis morbos ustum deprendit, volvarum strangulationes
olfactu discutit cum vino et castoreo, procidentis suffitu re-
primit, purgationes feminarum in vino potum elicit. in reli-
quo usu aeramentis inlinitur firmatque ea contra ignis.
diximus et tingui solitum aes eo statuasque inlini. calcis 34, 15
quoque usum praebuit ita feruminatis Babylonis muris.
placet in ferrariis fabrorum officinis tinguendo ferro clavo-
rum capitibus et multis aliis usibus.

(52.) Nec minor est aut adeo dissimilis alumini opera, 183
quod intellegitur salsugo terrae. plura et eius genera. In
Cypro candidum et nigrius, exigua coloris differentia, cum
sit usus magna, quoniam inficiendis claro colore lanis can-
didum liquidumque utilissimum est contraque fuscis aut ob-
scuris nigrum. et aurum nigro purgatur. fit autem omne ex 184
aqua limoque, hoc est terrae exsudantis natura. conriva-
tum hieme aestivis solibus maturatur. quod fuit ex eo prae-
cox candidius fit. gignitur autem in Hispania, Aegypto, Ar-
menia, Macedonia, Ponto, Africa, insulis Sardinia, Melo,
Lipara, Strongyle. laudatissimum in Aegypto, proxumum in
Melo. huius quoque duae species, liquidum spissumque.
liquidi probatio ut sit limpidum lacteumque sine offensis
fricandi, cum quodam igniculo caloris. hoc phorimon vocant.
an sit adulteratum deprehenditur suco Punici mali, sincerum
enim mixtura ea nigrescit. alterum genus est pallidi et sca-
bri et quod inficiatur a galla, ideoque hoc vocant paraphoron.
liquidi aluminis vis adstringere, indurare, rodere. melle 185
admixto sanat oris ulcera, papulas pruritusque. haec curatio
fit in balneis duabus mellis partibus, tertia aluminis. virus
alarum sudoresque sedat. sumitur pilulis contra lienis vitia
pellendumque per urinam sanguinem. emendat et scabiem
nitro ac melanthio admixtis. Concreti aluminis unum genus 186
schiston appellant Graeci, in capillamenta quaedam canescen-
tia dehiscens, unde quidam trichitim potius appellavere. hoc
fit e lapide ex quo et aes — chalcitim vocamus —, sudor

quidam eius lapidis in spumam coagulatus. hoc genus alumi-
nis minus siccat minusque sistit umorem inutilem corporum,
et auribus magnopere prodest infusum vel inlitum et oris
ulceribus dentibusque, si saliva cum eo contineatur, et ocu-
lorum medicamentis inseritur apte verendisque utriusque
187 sexus. coquitur in catinis donec liquari desinat. Inertio-
ris est alterum generis quod strongylen vocant. duae et eius
species, fungosum atque omni umore dilui facile, quod in
totum damnatur. melius pumicosum et foraminum fistulis
spongeae simile rotundumque natura, candido propius, cum
quadam pinguitudine, sine harenis, friabile, nec inficiens
nigritia. hoc coquitur per se carbonibus puris donec cinis
188 fiat. Optumum ex omnibus quod Melinum vocant ab insula,
184 ut diximus. nulli vis maior neque adstringendi neque deni-
grandi neque indurandi, nullum spissius. oculorum scabritias
extenuat, combustum utilius epiphoris inhibendis, sic et ad
pruritus corporis. sanguinem quoque sistit intus potum, foris
inlitum. volsis pilis ex aceto inlinitur renascentisque mollit
189 in lanuginem. Summa omnium generum vis in adstringendo,
unde nomen Graecis. ob id oculorum vitiis aptissima sunt,
sanguinis fluctiones inhibent cum adipe. putrescentia ulce-
rum conpescit cum adipe sic et infantium ulcera et hydropi-
corum eruptiones siccat et aurium vitia cum suco Punici mali
et unguium scabritias cicatricumque duritias et pterygia ac
perniones. phagedaenas ulcerum ex aceto aut cum galla pari
pondere cremata, lepras cum suco olerum, cum salis vero
duabus partibus vitia quae serpunt, lendes et alia capillorum
190 animalia aquae permixtum. sic et ambustis prodest et fur-
furibus corporum cum sero picis. infunditur et dysintericis,
uvam quoque in ore conprimit ac tonsillas. Ad omnia quae in
ceteris generibus diximus efficacius intellegatur ex Melo ad-
vectum, nam ad reliquos usus vitae in coriis lanisque perfi-
183 ciendis quanti sit momenti significatum est.
191 16. (53.) Ab his per se ad medicinam pertinentia terrae
genera tractabimus. Samiae duae sunt quae collyrium et
quae aster appellantur. prioris laus ut recens sit ac lenissi-
ma linguaeque glutinosa, altera glaebosior, candida, utraque
uritur, lavatur. sunt qui praeferant priorem. prosunt san-

guinem exspuentibus, emplastrisque quae siccandi causa conponuntur, oculorum quoque medicamentis miscentur.

(54.) Eretria totidem differentias habet, namque est alba 192
et cinerea, quae praefertur in medicina. probatur mollitia et quod, si aere perducatur, violacium reddit colorem. vis et ratio eius in medendo dicta est inter pigmenta. 38

(55.) Lavatur omnis terra — in hoc enim loco dicemus 193
— perfusa aqua siccataque solibus, iterum ex aqua trita ac reposita, donec considat et digeri possit in pastillos. coquitur in calicibus crebro concussis.

(56.) Est in medicaminibus et Chia terra candicans, ef- 194
fectus eiusdem qui Samiae. usus ad mulierum maxume cutem, idem et Selinusiae. lactei coloris est haec et aqua dilui celerrima, eadem lacte diluta tectoriorum albaria interpolantur. Pnigitis Eretriae simillima est, grandioribus tantum glaebis glutinosaque, effectus eius idem qui Cimoliae, infirmior tantum. Bitumini simillima est ampelitis. experimentum eius, si cerae modo accepto oleo liquescat et si nigricans colos maneat tostae. usus ad molliendum discutiendumque, et ad haec medicamentis additur, praecipue in calliblepharis et inficiendis capillis.

17. (57.) Cretae plura genera. ex iis Cimoliae duo ad 195
medicos pertinentia, candidum et ad purpurissum inclinans. vis utrique ad discutiendos tumores, sistendas fluctiones aceto adsumpto. panos quoque et parotidas cohibet et lienem inlita pusulasque, si vero aphronitrum et cyprum adiciatur et acetum, pedum tumores, ita ut in sole curatio haec fiat et post sex horas aqua salsa abluatur. testium tumoribus cy- 196
pro et cera ita addita prodest. et refrigerandi quoque natura cretae est, sudoresque inmodicos sistit inlita, atque ita papulas cohibet ex vino adsumpta in balineis. laudatur maxume Thessalica. nascitur et in Lycia circa Bubonem. Est et alius Cimoliae usus in vestibus. nam Sarda quae adfertur e Sardinia candidis tantum adsumitur, inutilis versicoloribus, et est vilissima omnium Cimoliae generum, pretiosior Umbrica et quam vocant saxum. proprietas saxi quod crescit in ma- 197
cerando, atque pondere emitur, illa mensura. Umbrica non nisi poliendis vestibus adsumitur. neque enim pigebit hanc

losophum mitterent ad erudiendos liberos, item pictorem ad triumphum excolendum, Athenienses Metrodorum elegerunt professi eundem in utroque desiderio praestantissimum, quod
136 ita Paulus quoque iudicavit. Timomachus Byzantius Caesaris dictatoris aetate Aiacem et Mediam pinxit ab eo in Veneris Genetricis aede positas, octoginta talentis venundatas. talentum Atticum X $\overline{\text{VI}}$ taxat M. Varro. Timomachi aeque laudantur Orestes, Iphigenia in Tauris et Lecythion agilitatis exercitator, cognatio nobilium, palliati quos dicturos pinxit, alterum stantem, alterum sedentem. praecipue tamen
137 ars ei favisse in Gorgone visa est. [31] Pausiae filius et discipulus Aristolaus e severissimis pictoribus fuit, cuius sunt Epaminondas, Pericles, Media, Virtus, Theseus, imago Atticae plebis, bovom inmolatio. Sunt quibus et Nicophanes eiusdem Pausiae discipulus placeat diligentia quam intellegant soli artifices, alias durus in coloribus et sile multus — nam Socrates iure omnibus placet —. tales sunt eius cum Aesculapio filiae Hygia, Aegle, Panacea, Iaso et piger qui appellatur Ocnos, spartum torquens quod asellus adrodit. [32]
138 Hactenus indicatis proceribus in utroque genere non silebuntur et primis proxumi: Aristoclides qui pinxit aedem Apollinis Delphis. Antiphilus puero ignem conflante laudatur ac pulchra alias domo splendescente ipsiusque pueri ore, item lanificio in quo properant omnium mulierum pensa, Ptolemaeo venante, sed nobilissimo Satyro cum pelle pantherina, quem aposcopeuonta appellant. Aristophon Ancaeo volnerato ab apro cum socia doloris Astypale numerosaque tabula in qua sunt Priamus, Helena, Credulitas, Ulixes, Dei-
139 phobus, Dolus. Androbius pinxit Scyllum ancoras praecidentem Persicae classis, Artemon Danaen mirantibus eam praedonibus, reginam Stratonicen, Herculem et Deianiram, nobilissimas autem, quae sunt in Octaviae operibus, Herculem ab Oeta monte Doridos exusta mortalitate consensu deorum in coelum euntem, Laomedontis circa Herculem et Neptunum historiam. Alcimachus Dioxippum, qui pancratio Olympia citra pulveris iactum, quod vocant aconiti, vicit,
140 Coenus stemmata. [33] Ctesilochus Apellis discipulus petulanti pictura innotuit, Iove Liberum parturiente depicto mi-

trato et muliebriter ingemescente inter opstetricia dearum,
Cleon Cadmo, Ctesidemus Oechaliae expugnatione, Laoda-
mia, Ctesicles reginae Stratonices iniuria. nullo enim honore
exceptus ab ea pinxit volutantem cum piscatore quem regi-
nam amare sermo erat, eamque tabulam in portu Ephesi
proposuit ipse velis raptus. regina tolli vetuit utriusque
similitudine mire expressa. Cratinus comoedus Athenis in
Pompeio pinxit. [34] Eutychidis bigam regit Victoria. Eu- 141
dorus scaena spectatur, — idem et ex aere signa fecit —,
[35] Hippys Neptuno et Victoria. Habron amicam et Con-
cordiam pinxit et deorum simulacra, Leontiscus Aratum vi-
ctorem cum tropaeo, psaltriam, Leon Sappho, [36] Near-
chus Venerem inter Gratias et Cupidines, Herculem tristem
insaniae poenitentia. Nealces Venerem, ingeniosus et sollers 142
in arte, siquidem, cum proelium navale Persarum et Aegy-
ptiorum pinxisset, quod in Nilo, cuius est aqua mari similis,
factum volebat intellegi, argumento declaravit quod arte
non poterat. asellum enim bibentem in litore pinxit et cro-
codilum insidiantem ei. [37] Oenias syngenicon, [38] Phi- 143
liscus officinam pictoris ignem conflante puero, Phalerion
Scyllam, [39] Simonides Agatharchum et Mnemosynen, Si-
mus iuvenem requiescentem, officinam fullonis quinquatrus
celebrantem, idemque Nemesim egregiam, [40] Theorus se 144
inunguentem, idem ab Oreste matrem et Aegisthum interfici,
bellumque Iliacum pluribus tabulis, quod est Romae in Phi-
lippi porticibus. et Cassandram, quae est in Concordiae de-
lubro, Leontium Epicuri cogitantem, Demetrium regem.
Theon Orestis insaniam, Thamyran citharoedum, Tauriscus
discobolum, Clytaemnestram, Paniscon, Polynicen regnum
repetentem, et Capanea. [41] Non omittetur inter hos in- 145
signe exemplum. namque Erigonus tritor colorum Nealcae
pictoris in tantum ipse profecit ut celebrem etiam dicipulum
reliquerit Pasian, fratrem Aeginetae fictoris. illud vero per-
quam rarnm ac memoria dignum est suprema opera artificum
inperfectasque tabulas, sicut Irim Aristidis, Tyndaridas Ni-
comachi, Mediam Timomachi et quam diximus Venerem 92
Apellis, in maiore admiratione esse quam perfecta, quippe
in iis liniamenta reliqua ipsaeque cogitationes artificum

spectantur, atque in lenocinio commendationis dolor est
146 manus, cum id ageret, exstinctae. [42] Sunt etiamnum
non ignobiles quidem, in transcursu tamen dicendi Aristocy-
des, Anaxander, Aristobulus Syrus, Arcesilas Tisicratis filius,
Coroebus Nicomachi discipulus, Charmantides Euphranoris,
Dionysodorus Colophonius, Dicaeogenes qui cum Demetrio
rege vixit, Euthymides, Heraclides Macedo, Milon Soleus
Pyromachi statuari discipuli, Mnasitheus Sicyonius, Mnasi-
timus Aristonidae filius et discipulus, Nessus Habronis filius,
Polemon Alexandrinus, Theodorus Samius et Stadios Ni-
costhenis discipuli, Xenon Neoclis discipulus Sicyonius. [43]
147 Pinxere et mulieres: Timarete Miconis filia Dianam quae
in tabula Ephesi est antiquissimae picturae, Irene Cra-
tini pictoris filia et discipula puellam quae est Eleusine,
Calypsô senem et praestigiatorem Theodorum, Alcisthenen
saltatorem, Aristarete Nearchi filia et discipula Aesculapium.
Iaia Cyzicena perpetua virgo Marci Varronis iuventa Ro-
mae et penicillo pinxit et cestro in ebore imagines mulierum
maxume et Neapoli anum in grandi tabula, suam quoque ima-
148 ginem ad speculum. nec ullius velocior in pictura manus
fuit, artis vero tantum ut multum manipretiis antecederet
celeberrimos aetate imaginum pictores Sopolim et Diony-
sium, quorum tabulae pinacothecas inplent. pinxit et quae-
dam Olympias, de qua hoc solum memoratur, discipulum eius
fuisse Autobulum.

149 (41.) Encausto pingendi duo fuere antiquitus genera,
cera et in ebore cestro, id est viriculo, donec classes pingi
coepere. hoc tertium accessit resolutis igni ceris penicillo
utendi, quae pictura navibus nec sole nec sale ventisque
corrumpitur.

150 (42.) Pingunt et vestis in Aegypto inter pauca mirabili
genere candida vela, postquam attrivere, inlinentes non co-
loribus sed colorem sorbentibus medicamentis. hoc cum
fecere, non adparet in velis, sed in cortinam pigmenti fer-
ventis mersa post momentum extrahuntur picta. mirumque,
cum sit unus in cortina colos, ex illo alius atque alius fit in
veste accipientis medicamenti qualitate mutatus, nec postea
ablui potest, ita cortina non dubie confusura colores, si pi-

ctos acciperet, digerit ex uno pingitque, dum coquit, et adustae eae vestes firmiores usibus fiunt quam si non urerentur.

12. (43.) De pictura satis superque. contexuisse his et 151
plasticen conveniat. Eiusdem opere terrae fingere ex argilla similitudines Butades Sicyonius figulus primus invenit Corinthi filiae opera quae capta amore iuvenis, abeunte illo peregre, umbram ex facie eius ad lucernam in pariete liniis circumscripsit, quibus pater eius inpressa argilla typum fecit et cum ceteris fictilibus induratum igni proposuit, eumque servatum in Nymphaeo, donec Mummius Corinthum everterit,
tradunt. Sunt qui in Samo primos omnium plasticen inve- 152
nisse Rhoecum et Theodorum tradant multo ante Bacchiadas Corintho pulsos, Damaratum vero ex eadem urbe profugum, qui in Etruria Tarquinium regem populi Romani genuit, comitatos fictores Euchira, Diopum, Eugrammum, ab iis Italiae traditam plasticen. Butadis inventum est rubricam addere aut ex rubra creta fingere, primusque personas tegularum extremis imbricibus inposuit, quae inter initia prostypa vocavit, postea idem ectypa fecit. hinc et fastigia templorum orta. propter hunc plastae appellati.

(44.) Hominis autem imaginem gypso e facie ipsa pri- 153
mus omnium expressit ceraque in eam formam gypsi infusa emendare instituit Lysistratus Sicyonius, frater Lysippi de
quo diximus. hic et similitudines reddere instituit, ante eum 34. 61
quam pulcherrimas facere studebant. idem et de signis effigies exprimere invenit, crevitque res in tantum ut nulla signa statuaeve sine argilla fierent. quo adparet antiquiorem hanc fuisse scientiam quam fundendi aeris.

(45.) Plastae laudatissimi fuere Damophilus et Gorgasus, 154
iidem pictores, qui Cereris aedem Romae ad circum maxumum utroque genere artis suae excoluerant versibus inscriptis Graece quibus significarent ab dextra opera Damophili esse, ab laeva Gorgasi. ante hanc aedem Tuscanica omnia in aedibus fuisse auctor est Varro, et ex hac, cum reficeretur, crustas parietum excisas tabulis marginatis inclusas
esse, item signa ex fastigiis dispersa. fecit et Chalcosthenes 155
cruda opera Athenis, qui locus ab officina eius Ceramicos

appellatur. M. Varro tradit sibi cognitum Romae Possim no-
mine, a quo facta poma et uvas item piscis *non possis*
aspectu discernere a veris. idem magnificat Arcesilaum,
L. Luculli familiarem, cuius proplasmata pluris venire solita
156 artificibus ipsis quam aliorum opera. ab hoc factam Vene-
rem Genetricem in foro Caesaris et prius quam absolvere-
tur festinatione dedicandi positam, eidem a Lucullo HS. $\overline{LX}$
signum Felicitatis locatum, cui mors utriusque inviderit.
Octavio equiti Romano cratera facere volenti exemplar e
gypso factum talento. laudat et Pasitelen qui plasticen ma-
trem caelaturae et statuariae scalpturaeque dixit et, cum es-
set in omnibus his summus, nihil umquam fecit antequam
157 finxit. praeterea elaboratam hanc artem Italiae et maxume
Etruriae, Volcam Veis accitum cui locaret Tarquinius Priscus
Iovis effigiem in Capitolio dicandam. fictilem eum fuisse et
ideo miniari solitum, fictilis in fastigio templis eius quadri-
28, 6 gas, de quibus saepe diximus. ab hoc eodem factum Her-
culem qui hodieque materiae nomen in urbe retinet. hae
enim tum effigies deorum erant laudatissimae, nec poenitet
nos illorum qui talis deos coluere, aurum enim et argentum
ne dis quidem conficiebant.

158 (46.) Durant etiamnum plerisque in locis talia simu-
lacra. fastigia quidem templorum etiam in urbe crebra et
municipiis, mira caelatura et arte suique firmitate sanctiora
auro, certe innocentiora. in sacris quidem etiam inter has
opes hodie non murrinis crystallinisve, sed fictilibus proli-
batur simpuis, inenarrabili terrae benignitate, si qui sin-
159 gula aestimet, etiam ut omittantur in frugum, vini, pomo-
rum, herbarum, fruticum, medicamentorum, metallorum ge-
neribus beneficia eius quaeque adhuc diximus. vel adsidui-
tate satiant figlinarum opera imbricibus ad tecta coctilibus,
laterculis fundamentisque aut, quae rota fiunt, doliis ad vina
excogitatis, ad aquas tubulis, ad balineas mammatis, pro-
pter quae Numa rex septumum collegium figulorum instituit.
160 quin et defunctos sese multi fictilibus soliis condi maluere,
sicut M. Varro Pythagorio modo in myrti et oleae atque po-
puli nigrae foliis. maior pars hominum terrenis utitur va-
sis. Samia etiamnunc in esculentis laudantur. retinet hanc

nobilitatem et Arretium in Italia, et calicum tantum Surren-
tum, Asta, Pollentia, in Hispania Saguntum, in Asia Perga-
mum. habent et Trallis ibi opera sua et in Italia Mutina, 161
quoniam et sic gentes nobilitantur et haec quoque per maria
terras ultro citro portantur insignibus rotae officinis. Ery-
thris in templo hodieque ostenduntur amphorae duae propter
tenuitatem consecratae discipuli magistrique certamine, uter
tenuiorem humum duceret. Cois laus maxuma, Hadrianis firmi-
tas, nonnullis circa hoc severitatis quoque exemplis. Q. Co- 162
ponium invenimus ambitus damnatum, quia vini amphoram de-
disset dono ei cui suffragi latio erat. atque, ut e luxu quo-
que aliqua contingat auctoritas figlinis, tripatinium, inquit
Fenestella, appellabatur summa cenarum lautitia. una erat
murenarum, altera luporum, tertia mixti piscis, inclinatis
iam scilicet moribus, ut tamen eos praeferre Graeciae etiam
philosophis possimus, siquidem in Aristotelis heredum au-
ctione LXX patinas venisse traditur. nos cum unam Ae- 163
sopi tragoediarum histrionis in natura avium diceremus 10, 141
sestertiis $\overline{C}$ stetisse, non dubito indignatos legentis, at, Her-
cules, Vitellius in principatu suo $|\overline{X}|$ HS. condidit patinam,
cui faciendae fornax in campis exaedificata erat, quoniam eo
pervenit luxuria ut etiam fictilia pluris constent quam mur-
rina. propter hanc Mucianus altero consulatu suo in con- 164
questione exprobravit patinarum paludis Vitelli memoriae,
non illa foediore cuius veneno Asprenati reo Cassius Se-
verus accusator obiciebat interisse convivas CXXX. nobi-
litantur his quoque oppida, ut Rhegium et Cumae. Samia 165
testa Matris deum sacerdotes qui Galli vocantur virilitatem
amputare, nec aliter citra perniciem, M. Caelio credamus,
qui linguam sic amputandam obiecit gravi probro, tamquam
et ipse iam tunc eidem Vitellio malediceret. quid? non ex-
cogitavit vita fractis etiam testis utendo sic ut firmius durent,
tunsis calce addita quae vocant Signina? quo genere etiam
pavimenta excogitavit.

13. (47.) Verum et ipsius terrae sunt alia commenta. 166
quis enim satis miretur pessumam eius partem ideoque pul-
verem appellatam in Puteolanis collibus opponi maris flucti-
bus, mersumque protinus fieri lapidem unum inexpugnabilem

undis et fortiorem cotidie, utique, si Cumano misceatur cae-
167 mento? Eadem est terrae natura et in Cyzicena regione,
sed ibi non pulvis, verum ipsa terra qua libeat magnitudine
excisa et demersa in mare lapidea extrahitur. hoc idem circa
Cassandream produnt fieri, et in fonte Cnidio dulci intra octo
menses terram lapidescere. ab Oropo quidem Aulida usque
quidquid attingitur mari terrae mutatur in saxa. Non mul-
tum a pulvere Puteolano distat e Nilo harena tenuissima sui
parte, non ad sustinenda maria fluctusque frangendos, sed
168 ad debellanda corpora palaestrae studiis. inde certe Patro-
bio Neronis principis liberto advehebatur. quin et Cratero
et Leonnato ac Meleagro Alexandri Magni ducibus sablum
hoc portari cum reliquis militaribus commerciis reperio,
plura de hac parte non dicturus, non, Hercules, magis quam
de terrae usu in ceromatis, quibus exercendo iuventus nostra
corporis viris perdit animorum.

169 14. (48.) Quid? non in Africa Hispaniaque e terra parie-
tes quos appellant formaceos, quoniam in forma circumdatis
duabus utrimque tabulis inferciuntur verius quam struuntur,
aevis durant, incorrupti imbribus, ventis, ignibus, omnique
caemento firmiores? spectat etiam nunc speculas Hannibalis
Hispania terrenasque turris iugis montium inpositas. hinc et
caespitum natura castrorum vallis adcommodata, contraque
fluminum impetus aggeribus. inlini quidem cratis parietum
luto et lateribus crudis exstrui quis ignorat?

170 (49.) Lateres non sunt ex sabuloso neque harenoso mul-
toque minus calculoso ducendi solo, sed e cretoso et albi-
cante aut ex rubrica vel etiam e sabulo, masculo certe. fin-
guntur optume vere, nam solstitio rimosi fiunt. aedificiis
non nisi bimos probant. quin et intritam ipsam eorum prius
171 quam fingantur macerari oportet. Genera eorum qui tria
Lydion, quo utimur, longum sesquipedem, latum pedem,
alterum tetradoron, tertium pentadoron, Graeci enim anti-
qui doron palmum vocabant et ideo dora munera, quia manu
darentur. ergo a quattuor et quinque palmis, prout sunt,
nominantur. eadem est et latitudo. minore privatis operibus,
maiore in publicis utuntur in Graecia. Pitanae in Asia et in
ulteriore Hispania, civitatibus Maxilua et Calento, fiunt la-

teres qui siccati non merguntur in aqua. sunt enim e terra
pumicosa, cum subigi potest, utilissima. Graeci praeter- 172
quam ubi e silice fieri poterat structura, latericios parietes
praetulere. sunt enim aeterni, si ad perpendiculum fiant.
ideo et publica opera et regias domos sic struxere, murum
Athenis qui ad montem Hymettum spectat, Patris aedis Iovis
et Herculis, quamvis lapideas columnas et epistylia circumdarent,
domum Trallibus regiam Attali, item Sardibus Croesi,
quam gerusian fecere, Halicarnasi Mausoli, quae etiam nunc
durant. Lacedaemone quidem latericiis parietibus excisum 173
opus tectorium propter excellentiam picturae ligneis formis
inclusum Romam deportavere in aedilitate ad comitium exornandum
Murena et Varro. cum opus per se mirum esset,
tralatum tamen magis mirabantur. in Italia quoque latericius
murus Arreti et Mevaniae est. Romae non fiunt talia aedificia,
quia sesquipedalis paries non plus quam unam contignationem
tolerat, cautumque est ne communis crassior fiat, nec
intergerivorum ratio patitur.

15. (50.) Haec sint dicta de lateribus. In terrae autem 174
reliquis generibus vel maxume mira natura est sulpuris, quo
pluruma domantur. nascitur in insulis Aeoliis inter Siciliam
et Italiam quas ardere diximus, sed nobilissimum in Melo 3, 92 sq.
insula. In Italia quoque invenitur, in Neapolitano Campanoque
agro, collibus qui vocantur Leucogaei. ibi e cuniculis
effossum perficitur igni. Genera quattuor: vivom, quod 175
Graeci apyron vocant, nascitur solidum, hoc est glaeba. solum
— cetera enim liquore constant et conficiuntur oleo incocta
— vivom effoditur tralucetque et viret, solo ex
omnibus generibus medici utuntur. alterum genus appellant
glaebam, fullonum tantum officinis familiare. tertio quoque
generi unus tantum est usus ad lanas suffiendas, quoniam
candorem tantum mollitiamque confert — egula vocatur hoc
genus —, quarto autem ad ellychnia maxume conficienda.
cetero tanta vis est ut morbos comitialis deprehendat nidore
inpositum igni. lusit et Anaxilaus eo addens in calicem vini
prunaque subdita circumferens exardescentis repercussu pallorem
dirum velut defunctorum effundentem convivis. Natura 176
eius excalfacit, concoquit, sed et discutit collectiones cor-

porum, ob hoc talibus, emplastris malagmatisque miscetur.
renibus quoque et lumbis in dolore cum adipe mire prodest
inpositum. aufert et lichenas faciei cum terebinthi resina et
lepras harpax. ita vocatur a celeritate prendendi, avelli enim
177 subinde debet. prodest et suspiriosis linctu, purulenta quo-
que extussientibus et contra scorpionum ictus. vitiligines
vivom nitro mixtum atque ex aceto tritum et inlitum tollit,
item lendes, et in palpebris aceto sandaracato admixtum.
Habet et in religionibus locum ad expiandas suffitu domos.
sentitur vis eius et in aquis ferventibus, neque alia res fa-
cilius accenditur, quo adparet ignium vim magnam ei inesse.
fulmina, fulgura quoque sulpuris odorem habent, ac lux
ipsa eorum sulpurea est.

178 (51.) Et bituminis vicina natura est, aliubi limus, aliubi
5, 72 terra, limus e Iudaeae lacu, ut diximus, emergens, terra in
Syria circa Sidonem oppidum maritimum. spissantur haec
utraque et in densitatem coeunt. est vero liquidum bitumen,
sicut Zacynthium et quod a Babylone invehitur. ibi quidem
et candidum gignitur. liquidum est et Apolloniaticum, quae
omnia Graeci pissasphalton appellant ex argumento picis ac
179 bituminis. gignitur et pingue oleique liquoris in Sicilia,
Agragentino fonte, inficiens rivom. incolae id harundinum
paniculis colligunt citissime sic adhaerescens, utunturque eo
ad lucernarum lumina olei vice, item scabiem ad iumentorum.
2, 235 Sunt qui et naphtham, de qua in secundo diximus volumine,
bituminis generibus adscribant, verum eius ardens natura et
180 ignium cognata procul ab omni usu abest. Bituminis pro-
batio ut quam maxume splendeat sitque ponderosum, grave,
leve autem modice, quoniam adulteratur pice. vis quae sul-
puri, sistit, discutit, contrahit, glutinat. serpentis accensum
nidore fugat. ad subfusiones oculorum et albugines Babylo-
nium efficax traditur, item ad lepras, lichenas pruritusque
corporum. inlinitur et podagris, omnia autem eius genera
incommodos oculorum pilos replicant, dentium doloribus
181 medentur simul nitro inlito. tussim veterem et anhelitus
cum vino potum **, dysintericis etiam datur eodem modo
sistitque alvom. cum aceto vero potum discutit concretum
sanguinem ac detrahit. mitigat lumborum dolores, item arti-

culorum, cum farina hordeacia inpositum emplastrum pecu-
liare facit suo nomine. sanguinem sistit, volnera colligit, glu-
tinat nervos. utuntur etiam ad quartanas bituminis drachma
et hedyosmi pari pondere cum murrae obolo subacti. co- 182
mitialis morbos ustum deprendit, volvarum strangulationes
olfactu discutit cum vino et castoreo, procidentis suffitu re-
primit, purgationes feminarum in vino potum elicit. in reli-
quo usu aeramentis inlinitur firmatque ea contra ignis.
diximus et tingui solitum aes eo statuasque inlini. calcis 34, 15
quoque usum praebuit ita feruminatis Babylonis muris.
placet in ferrariis fabrorum officinis tinguendo ferro clavo-
rum capitibus et multis aliis usibus.

(52.) Nec minor est aut adeo dissimilis alumini opera, 183
quod intellegitur salsugo terrae. plura et eius genera. In
Cypro candidum et nigrius, exigua coloris differentia, cum
sit usus magna, quoniam inficiendis claro colore lanis can-
didum liquidumque utilissimum est contraque fuscis aut ob-
scuris nigrum. et aurum nigro purgatur. fit autem omne ex 184
aqua limoque, hoc est terrae exsudantis natura. conriva-
tum hieme aestivis solibus maturatur. quod fuit ex eo prae-
cox candidius fit. gignitur autem in Hispania, Aegypto, Ar-
menia, Macedonia, Ponto, Africa, insulis Sardinia, Melo,
Lipara, Strongyle. laudatissimum in Aegypto, proxumum in
Melo. huius quoque duae species, liquidum spissumque.
liquidi probatio ut sit limpidum lacteumque sine offensis
fricandi, cum quodam igniculo caloris. hoc phorimon vocant.
an sit adulteratum deprehenditur suco Punici mali, sincerum
enim mixtura ea nigrescit. alterum genus est pallidi et sca-
bri et quod inficiatur a galla, ideoque hoc vocant paraphoron.
liquidi aluminis vis adstringere, indurare, rodere. melle 185
admixto sanat oris ulcera, papulas pruritusque. haec curatio
fit in balneis duabus mellis partibus, tertia aluminis. virus
alarum sudoresque sedat. sumitur pilulis contra lienis vitia
pellendumque per urinam sanguinem. emendat et scabiem
nitro ac melanthio admixtis. Concreti aluminis unum genus 186
schiston appellant Graeci, in capillamenta quaedam canescen-
tia dehiscens, unde quidam trichitim potius appellavere. hoc
fit e lapide ex quo et aes — chalcitim vocamus —, sudor

quidam eius lapidis in spumam coagulatus. hoc genus alumi-
nis minus siccat minusque sistit umorem inutilem corporum,
et auribus magnopere prodest infusum vel inlitum et oris
ulceribus dentibusque, si saliva cum eo contineatur, et ocu-
lorum medicamentis inseritur apte verendisque utriusque
187 sexus. coquitur in catinis donec liquari desinat. Inertio-
ris est alterum generis quod strongylen vocant. duae et eius
species, fungosum atque omni umore dilui facile, quod in
totum damnatur. melius pumicosum et foraminum fistulis
spongeae simile rotundumque natura, candido propius, cum
quadam pinguitudine, sine harenis, friabile, nec inficiens
nigritia. hoc coquitur per se carbonibus puris donec cinis
188 fiat. Optumum ex omnibus quod Melinum vocant ab insula,
184 ut diximus. nulli vis maior neque adstringendi neque deni-
grandi neque indurandi, nullum spissius. oculorum scabritias
extenuat, combustum utilius epiphoris inhibendis, sic et ad
pruritus corporis. sanguinem quoque sistit intus potum, foris
inlitum. volsis pilis ex aceto inlinitur renascentisque mollit
189 in lanuginem. Summa omnium generum vis in adstringendo,
unde nomen Graecis. ob id oculorum vitiis aptissima sunt,
sanguinis fluctiones inhibent cum adipe. putrescentia ulce-
rum conpescit cum adipe sic et infantium ulcera et hydropi-
corum eruptiones siccat et aurium vitia cum suco Punici mali
et unguium scabritias cicatricumque duritias et pterygia ac
perniones. phagedaenas ulcerum ex aceto aut cum galla pari
pondere cremata, lepras cum suco olerum, cum salis vero
duabus partibus vitia quae serpunt, lendes et alia capillorum
190 animalia aquae permixtum. sic et ambustis prodest et fur-
furibus corporum cum sero picis. infunditur et dysintericis,
uvam quoque in ore conprimit ac tonsillas. Ad omnia quae in
ceteris generibus diximus efficacius intellegatur ex Melo ad-
vectum, nam ad reliquos usus vitae in coriis lanisque perfi-
183 ciendis quanti sit momenti significatum est.
191 16. (53.) Ab his per se ad medicinam pertinentia terrae
genera tractabimus. Samiae duae sunt quae collyrium et
quae aster appellantur. prioris laus ut recens sit ac lenissi-
ma linguaeque glutinosa, altera glaebosior, candida, utraque
uritur, lavatur. sunt qui praeferant priorem. prosunt san-

guinem exspuentibus, emplastrisque quae siccandi causa con-
ponuntur, oculorum quoque medicamentis miscentur.

(54.) Eretria totidem differentias habet, namque est alba 192
et cinerea, quae praefertur in medicina. probatur mollitia et
quod, si aere perducatur, violacium reddit colorem. vis et
ratio eius in medendo dicta est inter pigmenta. 38

(55.) Lavatur omnis terra — in hoc enim loco dicemus 193
— perfusa aqua siccataque solibus, iterum ex aqua trita ac
reposita, donec considat et digeri possit in pastillos. coqui-
tur in calicibus crebro concussis.

(56.) Est in medicaminibus et Chia terra candicans, ef- 194
fectus eiusdem qui Samiae. usus ad mulierum maxume cutem,
idem et Selinusiae. lactei coloris est haec et aqua dilui ce-
lerrima, eadem lacte diluta tectoriorum albaria interpolan-
tur. Pnigitis Eretriae simillima est, grandioribus tantum
glaebis glutinosaque, effectus eius idem qui Cimoliae, infir-
mior tantum. Bitumini simillima est ampelitis. experimentum
eius, si cerae modo accepto oleo liquescat et si nigricans
colos maneat tostae. usus ad molliendum discutiendumque,
et ad haec medicamentis additur, praecipue in calliblepharis
et inficiendis capillis.

17. (57.) Cretae plura genera. ex iis Cimoliae duo ad 195
medicos pertinentia, candidum et ad purpurissum inclinans.
vis utrique ad discutiendos tumores, sistendas fluctiones
aceto adsumpto. panos quoque et parotidas cohibet et lie-
nem inlita pusulasque, si vero aphronitrum et cyprum adicia-
tur et acetum, pedum tumores, ita ut in sole curatio haec fiat
et post sex horas aqua salsa abluatur. testium tumoribus cy- 196
pro et cera ita addita prodest. et refrigerandi quoque natura
cretae est, sudoresque inmodicos sistit inlita, atque ita papu-
las cohibet ex vino adsumpta in balineis. laudatur maxume
Thessalica. nascitur et in Lycia circa Bubonem. Est et alius
Cimoliae usus in vestibus. nam Sarda quae adfertur e Sar-
dinia candidis tantum adsumitur, inutilis versicoloribus, et
est vilissima omnium Cimoliae generum, pretiosior Umbrica
et quam vocant saxum. proprietas saxi quod crescit in ma- 197
cerando, atque pondere emitur, illa mensura. Umbrica non
nisi poliendis vestibus adsumitur. neque enim pigebit hanc

quoque partem attingere, cum lex Metilia exstet fullonibus
dicta quam C. Flaminius L. Aemilius censores dedere ad po-
198 pulum ferendam. adeo omnia maioribus curae fuere. ergo
ordo hic est: primum abluitur vestis Sarda, dein sulpure suf-
fitur, mox desquamatur Cimolia quae est coloris veri. fuca-
tus enim deprehenditur nigrescitque et funditur sulpure, ve-
ros autem et pretiosos colores emollit Cimolia et quodam
nitore exhilarat contristatos sulpure. candidis vestibus saxum
utilius a sulpure, inimicum coloribus. Graecia pro Cimolia
Tymphaico utitur gypso.

199 (58.) Alia creta argentaria appellatur nitorem argento
reddens. est et vilissima qua circum praeducere ad victoriae
notam pedesque venalium trans maria advectorum denotare
instituerunt maiores, talemque Publilium Lochium mimicae
scaenae conditorem et astrologiae consobrinum eius Manilium
Antiochum, item grammaticae Staberium Erotem eadem nave
200 advectos videre proavi. 18. Sed quid hos referat aliquis
litterarum honore commendatos? talem in catasta videre
Chysogonum Sullae, Amphionem Q. Catuli, rectorem L. Lu-
culli, Demetrium Pompei, Augenque Demetrii, quamquam et
ipsa Pompei credita est, Hipparchum M. Antoni, Menam et
Menecraten Sex. Pompei aliosque deinceps quos enumerare
iam non est sanguine Quiritium et proscriptionum licentia
201 ditatos. hoc est insigne venaliciis gregibus opprobriumque
insolentis fortunae, quod et nos adeo potiri rerum vidimus
ut praetoria quoque ornamenta decerni a senatu iubente
Agrippina Claudi Caesaris videremus, tantumque non cum
laureatis fascibus remitti illo unde cretatis pedibus ad-
venissent.

202 19. (59.) Praeterea sunt genera terrae proprietatis suae
3, 78; 5, 42 de quibus iam diximus, sed et hoc loco reddenda natura:
ex Galata insula et circa Clupeam Africae scorpiones necat,
Baliaris et Ebusitana serpentis.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXVI.

Cap. 1. (Sect. 1.) Lapidum natura restat, hoc est praeci- 1
pua morum insania, etiam ut gemmae cum sucinis atque cry-
stallinis murrinisque sileantur. omnia namque quae usque
ad hoc volumen tractavimus hominum genita causa videri
possunt, montis natura sibi fecerat et quasdam conpages tel-
luris visceribus densandis, simul et fluminum impetus do-
mandos fluctusque frangendos ac minume quietas partis
coercendas durissima sui materia. caedimus hos trahimusque
nulla alia quam deliciarum causa, quos transcendisse quoque
mirum fuit. In portento prope maiores habuere Alpis ab 2
Hannibale exsuperatas et postea a Cimbris, nunc ipsae cae-
duntur in mille genera marmorum, promontoria aperiuntur
mari, et rerum natura agitur in planum. evehimus ea quae
separandis gentibus pro terminis constituta erant, navesque
marmorum causa fiunt ac per fluctus, saevissimam rerum na-
turae partem, huc illuc portantur iuga maiore etiamnum venia
quam cum ad frigidos potus vas petitur in nubila caeloque
proxumae rupes cavantur ut bibatur glacie. secum quisque 3
cogitet et quae pretia horum audiat, quas vehi trahique molis
videat, et quam sine iis multorum sit beatior vita, ista facere,
immo verius pati mortalis quos ob usus quasve ad volupta-
tes alias nisi ut inter maculas lapidum iaceant, ceu vero non
tenebris noctium, dimidia parte vitae cuiusque, gaudia haec
auferentibus.

(2.) Ingens ista reputantem subit etiam antiquitatis rubor. 4
exstant censoriae leges glandia in cenis, gliris et alia dictu
minora adponi vetantes, marmora invehi, maria huius rei
causa transiri quae vetaret lex nulla lata est. 2. dicat for-
tassis aliquis: non enim invehebantur. id quidem falso. tre- 5

centas LX columnas M. Scauri aedilitate ad scaenam theatri
temporarii et vix mense uno futuri in usu viderunt portari
silentio legum, sed publicis nimirum indulgentes voluptati-
bus. id ipsum cur? aut qua magis via inrepunt vitia quam
publica? quo enim alio modo in privatos usus venere ebora,
6 aurum, gemmae, aut quid omnino dis reliquimus? verum
esto, indulserint publicis voluptatibus, etiamne tacuerunt
maxumas earum atque adeo duodequadragenum pedum Lu-
cullei marmoris in atrio Scauri conlocari? nec clam id occul-
teque factum est. satisdare sibi damni infecti coegit redem-
ptor cloacarum, cum in Palatium eae traherentur. non ergo
in tam malo exemplo moribus caveri utilius fuerat? tacuere
tantas molis in privatam domum trahi praeter fictilia deorum
fastigia.

7 3. (3.) Nec potest videri Scaurus rudi et huius mali in-
providae civitati obrepsisse quodam viti rudimento. iam L.
Crassum oratorem illum qui primus peregrini marmoris co-
lumnas habuit in eodem Palatio, Hymettias tamen nec pluris
sex aut longiores duodenum pedum, M. Brutus in iurgiis ob
8 id Venerem Palatinam appellaverat. nimirum ista omisere
moribus victis, frustraque interdicta quae vetuerant cernen-
tes nullas potius quam inritas esse leges maluerunt. Haec
atque quae secuntur meliores esse nos probabunt. quis enim
hodie tantarum columnarum atrium habet? sed prius quam
de marmoribus dicamus hominum in iis proferenda iudicamus
pretia, ante igitur artifices percensebimus.

9 4. (4. 1.) Marmore scalpendo primi omnium inclaruerunt
Dipoenus et Scyllis geniti in Creta insula etiamnum Medis im-
perantibus priusque quam Cyrus in Persis regnare inciperet,
hoc est olympiade circiter L. hi Sicyonem se contulere,
quae diu fuit officinarum omnium talium patria. deorum si-
mulacra publice locaverant iis Sicyonii, quae prius quam
absolverentur artifices iniuriam questi abiere in Aetolos.
10 protinus Sicyonem fames invasit ac sterilitas maerorque di-
rus. remedium petentibus Apollo Pythius respondit: si
Dipoenus et Scyllis deorum simulacra perfecissent, quod
magnis mercedibus obsequiisque inpetratum est. fuere autem

simulacra ea Apollinis, Dianae, Herculis, Minervae quod
e caelo postea tactum est.

5. [2] Cum hi essent, iam fuerat in Chio insula Melas 11
scalptor, dein filius eius Micciades, ac deinde nepos Ar-
chermus, cuius filii Bupalus et Athenis vel clarissimi in
ea scientia fuere Hipponactis poetae aetate, quem cer-
tum est LX. olympiade fuisse. quodsi quis horum familiam
ad proavom usque retro agat, inveniat artis eius originem
cum olympiadum initio coepisse. Hipponacti notabilis foedi- 12
tas voltus erat, quamobrem imaginem eius lascivia iocorum
hi proposuere ridentium circulis, quod Hipponax indignatus
destrinxit amaritudinem carminum in tantum ut credatur ali-
quis ad laqueum eos conpulisse, quod falsum est, conplura
enim in finitimis insulis simulacra postea fecere, sicut in
Delo, quibus subiecerunt carmen non vitibus tantum censeri
Chion sed et operibus Archermi filiorum. Ostendunt et Lasii
Dianam manibus eorum factam. in ipsa Chio narrata est ope- 13
ris eorum Dianae facies in sublimi posita, cuius voltum in-
trantes tristem, abeuntes hilaratum putant. Romae eorum
signa sunt in Palatina aede Apollinis in fastigio et omnibus
fere quae fecit divos Augustus. patris quoque eorum et Deli
fuere opera et in Lesbo insula. Dipoeni quidem Ambracia, 14
Argos, Cleonae operibus refertae fuere. omnes autem tan-
tum candido marmore usi sunt e Paro insula, quem lapidem
coepere lychniten appellare, quoniam ad lucernas in cuni-
culis caederetur, ut auctor est Varro, multis postea candi-
dioribus repertis, nuper vero etiam in Lunensium lapicidinis.
sed in Pariorum mirabile proditur glaeba lapidis unius cuneis
dividentium soluta imaginem Sileni intus exstitisse. [3] Non 15
omittendum hanc artem tanto vetustiorem fuisse quam picturam
aut statuariam, quarum utraque cum Phidia coepit LXXXIII.
olympiade, post annos circiter trecentos triginta duos. et
ipsum Phidian tradunt scalpsisse marmora, Veneremque eius
esse Romae in Octaviae operibus eximiae pulchritudinis.
Alcamenen Atheniensem, quod certum est, docuit in primis 16
nobilem, cuius sunt opera Athenis conplura in aedibus sacris
praeclarumque Veneris extra muros quae appellatur Aphro-
dite ἐν κήποις. huic summam manum ipse Phidias inpo-

17 fuisse dicitur. Eiusdem discipulus fuit Agoracritus Parius et
aetate gratus, itaque e suis operibus pleraque nomini eius
donasse fertur. certavere autem inter se ambo discipuli
Venere facienda, vicitque Alcamenes non opere sed civita-
tis suffragiis contra peregrinum suo faventis. quare Agora-
critus ea lege signum suum vendidisse traditur, ne Athenis
esset, et appellasse Nemesin. id positum est Rhamnunte
pago Atticae, quod Varro omnibus signis praetulit. est
et in Matris magnae delubro eadem civitate Agoracriti
18 opus. [4] Phidian clarissimum esse per omnis gentis quae
Iovis Olympii famam intellegunt nemo dubitat, sed ut laudari
merito sciant etiam qui opera eius non videre, proferemus
argumenta parva et ingeni tantum. neque ad hoc Iovis
Olympii pulchritudine utemur, non Minervae Athenis factae
amplitudine, cum sit ea cubitorum viginti sex, — ebore haec
et auro constat, — sed in scuto eius Amazonum proelium
caelavit intumescente ambitu parmae, eiusdem concava parte
deorum et Gigantum dimicationes, in soleis vero Lapitha-
rum et Centaurorum, adeo momenta omnia capacia artis illi
19 fuere. in basi autem quod caelatum est Pandoras genesin
appellavit, di sunt nascen*ti adstantes* XX numero. Victoria
praecipue mirabili periti mirantur et serpentem sub ipsa
cuspide ** aeream sphingem. Haec sint obiter dicta de
artifice numquam satis laudato, simul ut noscatur illam ma-
20 gnificentiam aequalem fuisse et in parvis. [5] Praxitelis
34, 50 aetatem inter statuarios diximus, qui marmoris gloria su-
peravit etiam semet. opera eius sunt Athenis in Ceramico,
sed ante omnia est non solum Praxitelis verum in toto orbe
terrarum Venus quam ut viderent multi navigaverunt Cni-
dum. duas fecerat simulque vendebat, alteram velata specie,
quam ob id praetulerunt quorum condicio erat Coi, cum
eodem pretio detulisset, severum id ac pudicum arbitrantes.
21 reiectam Cnidii emerunt inmensa differentia famae. voluit
etiam a Cnidiis postea mercari rex Nicomedes, totum aes
alienum quod erat ingens civitatis dissoluturum se promit-
tens. omnia perpeti maluere, nec inmerito, illo enim signo
Praxiteles nobilitavit Cnidum. aedicula eius tota aperitur
ut conspici possit undique effigies dea favente ipsa, ut cre-

ditur, facta. nec minor ex quacumque parte admiratio est.
ferunt amore quendam captum, cum delituisset noctu, simu-
lacro cohaesisse, eiusque cupiditatis esse indicem maculam.
Sunt in Cnido et alia signa marmorea inlustrium artificum, 22
Liber pater Bryaxidis et alter Scopae et Minerva, nec maius
aliud Veneris Praxiteliae specimen quam quod inter haec sola
memoratur. Eiusdem est et Cupido obiectus a Cicerone
Verri, ille propter quem Thespiae visebantur, nunc in
Octaviae scholis positus. eiusdem et alter nudus in Pario
colonia Propontidis, par Veneri Cnidiae nobilitate et iniuria,
adamavit enim Alcetas Rhodius atque in eo quoque simile
amoris vestigium reliquit. Romae Praxitelis opera sunt 23
Flora, Triptolemus, Ceres in hortis Servilianis, Boni even-
tus et Bonae fortunae simulacra in Capitolio, item Maenades
et quas Thyiadas vocant et Caryatidas, et Sileni in Polionis
Asini monimentis, et Apollo et Neptunus. [6] Praxitelis 24
filius Cephisodotus et artis heres fuit. cuius laudatum est
Pergami symplegma nobile digitis corpori verius quam mar-
mori inpressis. Romae eius opera sunt Latona in Palati de-
lubro, Venus in Polionis Asini monimentis et intra Octaviae
porticus in Iunonis aede Aesculapius ac Diana. [7] Scopae 25
laus cum his certat. is fecit Venerem et Pothon, qui Sa-
mothrace sanctissimis caerimoniis coluntur, item Apollinem
Palatinum, Vestam sedentem laudatam in Servilianis hortis
duosque lampteras circa eam, quorum pares in Asini mo-
nimentis sunt, ubi et canephoros eiusdem. sed in maxuma 26
dignatione delubro Cn. Domiti in circo Flaminio Neptunus
ipse et Thetis atque Achilles, Nereides supra delphinos et
cete aut hippocampos sedentes, item Tritones chorusque
Phorci et pistrices ac multa alia marina, omnia eiusdem
manu, praeclarum opus, etiam si totius vitae fuisset. nunc
vero praeter supra dicta quaeque nescimus Mars etiamnum
est sedens colossiaeus eiusdem manu in templo Bruti Callaeci
apud circum eundem, praeterea Venus in eodem loco nuda
Praxiteliam illam antecedens et quemcumque alium locum no-
bilitatura. [8] Romae quidem multitudo operum, etiam oblit- 27
teratio ac magis officiorum negotiorumque acervi omnis a
contemplatione tamen abducunt, quoniam otiosorum et in

magno loci silentio talis admiratio est. qua de causa ignoratur artifex eius quoque Veneris quam Vespasianus imperator
28 in operibus Pacis suae dicavit antiquorum dignam fama. Par haesitatio est in templo Apollinis Sosiani, Niobae liberos morientis Scopas an Praxiteles fecerit, item Ianus pater in suo templo dicatus ab Augusto ex Aegypto advectus utrius manus sit, iam quidem et auro occultatus. similiter in curia Octaviae quaeritur de Cupidine fulmen tenente. id demum adfirmatur, Alcibiaden esse principem forma in ea aetate.
29 Multa in eadem schola sine auctoribus placent: Satyri quattuor, ex quibus unus Liberum patrem palla velatum umeris praefert, alter Liberam similiter, tertius ploratum infantis cohibet, quartus cratere alterius sitim sedat, duaeque Aurae velificantes sua veste. nec minor quaestio est in saeptis Olympum et Pana, Chironem cum Achille qui fecerint, prae-
30 sertim cum capitali satisdatione fama iudicet dignos. [9] Scopas habuit aemulos eadem aetate Bryaxim et Timotheum et Leocharen, de quibus simul dicendum est, quoniam pariter caelavere Mausoleum. sepulchrum hoc est ab uxore Artemisia factum Mausolo Cariae regulo, qui obiit olympiadis CVII. anno secundo. opus id ut esset inter septem miracula hi maxume fecere artifices. patet ab austro et septentrione *centenos* sexagenos ternos pedes, brevius a frontibus, toto circumitu pedes CCCCXXXX, attollitur in altitudinem XXXX cubitis, cingitur columnis triginta sex. pteron vocavere cir-
31 cumitum. ab oriente caelavit Scopas, a septentrione Bryaxis, a meridie Timotheus, ab occasu Leochares, priusque quam peragerent regina obiit. non tamen recesserunt nisi absoluto iam, id gloriae ipsorum artisque monimentum iudicantes, hodieque certant manus. accessit et quintus artifex. namque supra pteron pyramis altitudinem inferiorem aequat, viginti quattuor gradibus in metae cacumen se contrahens. in summo est quadriga marmorea quam fecit Pythis. haec adiecta centum quadraginta pedum altitudine totum opus in-
32 cludit. [10] Timothei manu Diana Romae est in Palatio Apollinis delubro, cui signo caput reposuit Avianius Evander. In magna admiratione est Hercules Menestrati et Hecate Ephesi in templo Dianae post aedem in cuius contem-

platione admonent aeditui parcere oculis, tanta marmoris
radiatio est. non postferuntur et Charites in propylo Athe-
niensium quas Socrates fecit alius ille quam pictor, idem 35, 137
ut aliqui putant. nam Myronis illius qui in aere laudatur anus 34, 57
ebria est Zmyrnae in primis incluta. Polio Asinius, ut fuit 33
acris vehementiae, sic quoque spectari monimenta sua vo-
luit. in his sunt Centauri Nymphas gerentes Arcesilae, The-
spiades Cleomenis, Oceanus et Iuppiter Heniochi, Appiades
Stephani, Hermerotes Taurisci, non caelatoris illius sed 33, 156
Tralliani, Iuppiter hospitalis Papyli Praxitelis discipuli, 34
Zethus et Amphion ac Dirce et taurus vinculumque ex
eodem lapide, a Rhodo advecta opera Apollonii et Taurisci.
parentum hi certamen de se fecere, Menecraten videri pro-
fessi, sed esse naturalem Artemidorum. Eodem loco Liber
pater Eutychidis laudatur. ad Octaviae vero porticum Apollo
Philisci Rhodii in delubro suo, item Latona et Diana et Musae
novem et alter Apollo nudus. eum qui citharam in eodem 35
templo tenet Timarchides fecit, intra Octaviae vero porticus
in aede Iunonis ipsam deam Dionysius et Polycles aliam,
Venerem eodem loco Philiscus, cetera signa Praxiteles.
idem Polycles et Dionysius Timarchidis filius Iovem qui est
in proxuma aede fecerunt, Pana et Olympum luctantis eodem
loco Heliodorus, quod est alterum in terris symplegma no- 24
bile, Venerem lavantem sese Daedalus, aliam stantem Poly-
charmus. Ex honore adparet in magna auctoritate habitum 36
Lysiae opus, quod in Palatio super arcum divos Augustus
honori Octavi patris sui dicavit in aedicula columnis ador-
nata, id est quadriga currusque et Apollo ac Diana ex uno
lapide. In hortis Servilianis reperio laudatos Calamidis Apol-
linem illius caelatoris, Dercylidis pyctas, Amphistrati Calli- 33, 155
sthenen historiarum scriptorem. [11] Nec deinde multo 37
plurium fama est, quorundam claritati in operibus eximiis
obstante numero artificum, quoniam nec unus occupat glo-
riam nec plures pariter nuncupari possunt, sicut in Lao-
coonte, qui est in Titi imperatoris domo, opus omnibus et
picturae et statuariae artis praeferendum. ex uno lapide
eum ac liberos draconumque mirabilis nexus de consili sen-
tentia fecere summi artifices Hagesander et Polydorus et

38 Athenodorus Rhodii. similiter Palatinas domos Caesarum
replevere probatissimis signis Craterus cum Pythodoro,
Polydeuces cum Hermolao, Pythodorus alius cum Artemone,
et singularis Aphrodisius Trallianus. Agrippae Pantheum
decorávit Diogenes Atheniensis, in columnis templi eius
Caryatides probantur inter pauca operum, sicut in fastigio
posita signa sed propter altitudinem loci minus celebrata.
39 [12] Inhonorus est nec in templo ullo Hercules ad quem
Poeni omnibus annis humana sacrificaverant victima, humi
stans ante aditum porticus ad nationes. Sitae fuere et The-
spiades ad aedem Felicitatis, quarum unam amavit eques
Romanus Iunius Pisciculus, ut tradit Varro, admiratur et
Pasiteles, qui et quinque volumina scripsit nobilium operum
40 in toto orbe. Natus hic in Graeca Italiae ora et civitate Ro-
mana donatus cum iis oppidis Iovem fecit eboreum in Metelli
aede qua campus petitur. accidit ei, cum in navalibus ubi
ferae Africanae erant per caveam intuens leonem caelaret,
ut ex alia cavea panthera erumperet non levi periculo dili-
gentissimi artificis. fecisse opera conplura dicitur, quae
41 fecerit nominatim non refertur. [13] Arcesilaum quoque
magnificat Varro, cuius se marmoream habuisse leaenam
aligerosque ludentis cum ea Cupidines, quorum alii religa-
tam tenerent, alii cornu cogerent bibere, alii calciarent
soccis, omnis ex uno lapide. idem et a Coponio XIIII na-
tiones quae sunt circa Pompeium factas auctor est, [14] in-
34, 50 venio et Canachum laudatum inter statuarios fecisse mar-
42 morea. nec Sauram atque Batrachum oblitterari convenit
qui fecere templa Octaviae porticibus inclusa natione ipsi
Lacones. quidam et opibus praepotentis fuisse eos putant
ac sua inpensa construxisse inscriptionem sperantis, qua
negata hoc tamen alio modo usurpasse. sunt certe etiamnum
in columnarum spiris insculpta nominum eorum argumento
43 lacerta atque rana. in Iovis aede ex iis pictura cultusque
reliquos omnis femineis argumentis constat, erat enim facta
Iunoni, sed, cum inferrentur signa, permutasse geruli tradun-
tur, et id religione custoditum velut ipsis dis sedem ita par-
titis. ergo et in Iunonis aede cultus est qui Iovis esse de-
buit. [15] Sunt et in parvolis marmoreis famam consecuti

Myrmecides, cuius quadrigam cum agitatore operuit alis musca, et Callicrates, cuius formicarum pedes atque alia membra pervidere non est.

6. (5.) Haec sint dicta de marmoris scalptoribus summa- 44
que claritate artificum, quo in tractatu subit mentem non fuisse tum auctoritatem maculoso marmori. fecere et e Thasio Cycladum insularum aeque et e Lesbio, lividius hoc paullo. versicolores quidem maculas et in totum marmorum adparatum etiam Menander diligentissimus luxuriae interpres pri-
mus et raro attigit. columnis demum utebantur in templis, 45
nec lautitiae causa, nondum enim ista intellegebantur, sed quia firmiores aliter statui non poterant. sic est inchoatum Athenis templum Iovis Olympii, ex quo Sulla Capitolinis aedibus advexerat columnas. fuit tamen inter lapidem atque
marmor differentia iam et apud Homerum, dicit enim mar- 46
moreo saxo percussum, sed hactenus, regias quoque domus cum lautissime praeter aes, aurum, electrum, argentum, ebore tantum adornans. primum, ut arbitror, versicolores istas maculas Chiorum lapicidinae ostenderunt, cum exstruerent muros, faceto in id M. Ciceronis sale. omnibus enim ostentabant ut magnificum. multo, inquit, magis mirarer, si Tiburtino lapide fecissetis. et, Hercules, non fuisset picturis honos ullus, non modo tantus, aliqua marmorum auctoritate.

(6.) Secandi in crustas nescio an Cariae fuerit inven- 47
tum. antiquissima, quod equidem inveniam, Halicarnasi domus Mausoli Proconnesio marmore exculta est latericiis parietibus. is obiit olympiadis CVII. anno II., urbis Romae CDIII.

(7.) Primum Romae parietes crusta marmoris operuisse 48
totos domus suae in Caelio monte Cornelius Nepos tradit Mamurram Formiis natum, equitem Romanum, praefectum fabrum C. Caesaris in Gallia, ne quid indignitati desit tali auctore inventa re. hic namque est Mamurra Catulli Veroniensis carminibus proscissus quem, ut res est, domus ipsius clarius quam Catullus dixit habere quidquid habuisset Comata Gallia. namque adicit idem Nepos primum totis aedibus nul-

lam nisi e marmore columnam habuisse, et omnis solidas e Carystio aut Luniensi.

49 (8.) M. Lepidus Q. Catuli in consulatu conlega primus omnium limina ex Numidico marmore in domo posuit magna reprensione. is fuit consul anno urbis DCLXXVI. hoc primum invecti Numidici marmoris vestigium invenio, non in
48 columnis tamen crustisve, ut supra Carystii, sed in massa ac vilissimo liminum usu. post hunc Lepidum ferme quadriennio L. Lucullus consul fuit, qui nomen, ut ex re adparet, Lucullео marmori dedit admodum delectatus illo, primusque Romam advexit, atrum alioqui, cum cetera maculis aut colo-
50 ribus commendentur. nascitur autem in Melo insula, solumque paene hoc marmor ab amatore nomen accepit. inter hos primum, ut arbitror, marmoreos parietes habuit scaena Scauri, non facile dixerim secto an solidis glaebis polito, sicuti est hodie Iovis Tonantis aedis in Capitolio. nondum enim secti mormoris vestigia invenio in Italia.

51 (9.) Sed quisquis primus invenit secare luxuriamque dividere, inportuni ingeni fuit. harena hoc fit, et ferro videtur fieri, serra in praetenui linia premente harenas versandoque tractu ipso secante. Aethiopica ad haec maxume probatur, nam id quoque accessit ut ab Aethiopia usque peteretur quod faceret marmora, immo vero etiam in Indos, quo margaritas quoque peti severis moribus indignum erat.
52 haec proxume laudatur. mollior tamen quae Aethiopica. illa nulla scabritie secat, Indica non aeque levat, sed conbusta ea polientes marmora fricare iubentur. simile Naxiae vitium est et Coptitidi quae vocatur Aegyptia. Haec fuere antiqua genera marmoribus secandis. postea reperta est non minus probanda ex quodam Hadriatici maris
53 vado, aestu nudante, observatione non facili. iam quidem quacumque harena secare e fluviis omnibus fraus artificum ausa est, quod dispendium admodum pauci intellegunt. crassior enim harena laxioribus segmentis terit et plus erodit marmoris maiusque opus scabritia politurae relinquit, ita sectae attenuantur crustae. rursus Thebaica polituris adcommodatur et quae sit e poro lapide aut e pumice.

54 7. (10.) Signis e marmore poliendis gemmisque etiam

scalpendis atque limandis Naxium diu placuit ante alia. ita vocantur cotes in Cypro insula genitae. vicere postea ex Armenia vectae.

(11.) Marmorum genera et colores non attinet dicere in tanta notitia, nec facile est enumerare in tanta multitudine. quoto cuique enim loco non suum marmor invenitur? et tamen celeberrimi generis dicta sunt in ambitu terrarum cum gentibus suis. non omnia autem in lapicidinis gignuntur, 55 sed multa et sub terra sparsa, pretiosissimi quidem generis, sicut Lacedaemonium viride cunctisque hilarius, sicut et Augusteum ac deinde Tibereum in Aegypto Augusti ac Tiberi primum principatu reperta. differentia eorum est ab ophite, cum sit illud serpentium maculis simile, unde et nomen accepit, quod haec maculas diverso modo colligunt, Augusteum undatim crispum in vertices, Tibereum sparsa, non convoluta canitie. Neque ex ophite columnae nisi parvae 56 admodum inveniuntur. duo eius genera: molle candidi, nigricans duri. dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati et serpentium ictus. quidam phreneticis ac lethargicis adalligari iubent candicantem. contra serpentis autem a quibusdam praecipue laudatur ex iis quem tephrian appellant a colore cineris. Vocatur et Memphites a loco, gemmantis naturae. huius usus conteri et iis quae urenda sint aut secanda ex aceto inlini. obstupescit ita corpus nec sentit cruciatum. Rubet porphyrites in eadem Aegypto, ex eodem candidis 57 intervenientibus punctis leptopsephos vocatur. quantislibet molibus caedendis sufficiunt lapicidinae. statuas ex eo Claudio Caesari procurator eius in urbem ex Aegypto advexit Vitrasius Polio, non admodum probata novitate. nemo certe postea imitatus est. Invenit eadem Aegyptus in Aethiopia 58 quem vocant basaniten, ferrei coloris atque duritiae, unde et nomen ei dedit. numquam hic maior repertus est quam in templo Pacis ab imperatore Vespasiano Augusto dicatus argumento Nili, sedecim liberis circa ludentibus per quos totidem cubita summi incrementi augentis se amnis intelleguntur. non absimilis illi narratur in Thebis delubro Serapis, ut putant, Memnonis statuae dicatus, quem cotidiano solis ortu contactum radiis crepare tradunt.

quoque partem attingere, cum lex Metilia exstet fullonibus
dicta quam C. Flaminius L. Aemilius censores dedere ad po-
198 pulum ferendam. adeo omnia maioribus curae fuere. ergo
ordo hic est: primum abluitur vestis Sarda, dein sulpure suf-
fitur, mox desquamatur Cimolia quae est coloris veri. fuca-
tus enim deprehenditur nigrescitque et funditur sulpure, ve-
ros autem et pretiosos colores emollit Cimolia et quodam
nitore exhilarat contristatos sulpure. candidis vestibus saxum
utilius a sulpure, inimicum coloribus. Graecia pro Cimolia
Tymphaico utitur gypso.

199 (58.) Alia creta argentaria appellatur nitorem argento
reddens. est et vilissima qua circum praeducere ad victoriae
notam pedesque venalium trans maria advectorum denotare
instituerunt maiores, talemque Publilium Lochium mimicae
scaenae conditorem et astrologiae consobrinum eius Manilium
Antiochum, item grammaticae Staberium Erotem eadem nave
200 advectos videre proavi. 18. Sed quid hos referat aliquis
litterarum honore commendatos? talem in catasta videre
Chysogonum Sullae, Amphionem Q. Catuli, rectorem L. Lu-
culli, Demetrium Pompei, Augenque Demetrii, quamquam et
ipsa Pompei credita est, Hipparchum M. Antoni, Menam et
Menecraten Sex. Pompei aliosque deinceps quos enumerare
iam non est sanguine Quiritium et proscriptionum licentia
201 ditatos. hoc est insigne venaliciis gregibus opprobriumque
insolentis fortunae, quod et nos adeo potiri rerum vidimus
ut praetoria quoque ornamenta decerni a senatu iubente
Agrippina Claudi Caesaris videremus, tantumque non cum
laureatis fascibus remitti illo unde cretatis pedibus ad-
venissent.

202 19. (59.) Praeterea sunt genera terrae proprietatis suae
3, 78 5, 42 de quibus iam diximus, sed et hoc loco reddenda natura:
ex Galata insula et circa Clupeam Africae scorpiones necat,
Baliaris et Ebusitana serpentis.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXVI.

Cap. 1. (Sect. 1.) Lapidum natura restat, hoc est praeci- 1
pua morum insania, etiam ut gemmae cum sucinis atque cry-
stallinis murrinisque sileantur. omnia namque quae usque
ad hoc volumen tractavimus hominum genita causa videri
possunt, montis natura sibi fecerat et quasdam conpages tel-
luris visceribus densandis, simul et fluminum impetus do-
mandos fluctusque frangendos ac minume quietas partis
coercendas durissima sui materia. caedimus hos trahimusque
nulla alia quam deliciarum causa, quos transcendisse quoque
mirum fuit. In portento prope maiores habuere Alpis ab 2
Hannibale exsuperatas et postea a Cimbris, nunc ipsae cae-
duntur in mille genera marmorum, promontoria aperiuntur
mari, et rerum natura agitur in planum. evehimus ea quae
separandis gentibus pro terminis constituta erant, navesque
marmorum causa fiunt ac per fluctus, saevissimam rerum na-
turae partem, huc illuc portantur iuga maiore etiamnum venia
quam cum ad frigidos potus vas petitur in nubila caeloque
proxumae rupes cavantur ut bibatur glacie. secum quisque 3
cogitet et quae pretia horum audiat, quas vehi trahique molis
videat, et quam sine iis multorum sit beatior vita, ista facere,
immo verius pati mortalis quos ob usus quasve ad volupta-
tes alias nisi ut inter maculas lapidum iaceant, ceu vero non
tenebris noctium, dimidia parte vitae cuiusque, gaudia haec
auferentibus.

(2.) Ingens ista reputantem subit etiam antiquitatis rubor. 4
exstant censoriae leges glandia in cenis, gliris et alia dictu
minora adponi vetantes, marmora invehi, maria huius rei
causa transiri quae vetaret lex nulla lata est. 2. dicat for-
tassis aliquis: non enim invehebantur. id quidem falso. tre- 5

centas LX columnas M. Scauri aedilitate ad scaenam theatri
temporarii et vix mense uno futuri in usu viderunt portari
silentio legum, sed publicis nimirum indulgentes voluptati-
bus. id ipsum cur? aut qua magis via inrepunt vitia quam
publica? quo enim alio modo in privatos usus venere ebora,
6 aurum, gemmae, aut quid omnino dis reliquimus? verum
esto, indulserint publicis voluptatibus, etiamne tacuerunt
maxumas earum atque adeo duodequadragenum pedum Lu-
cullei marmoris in atrio Scauri conlocari? nec clam id occul-
teque factum est. satisdare sibi damni infecti coegit redem-
ptor cloacarum, cum in Palatium eae traherentur. non ergo
in tam malo exemplo moribus caveri utilius fuerat? tacuere
tantas molis in privatam domum trahi praeter fictilia deorum
fastigia.

7 3. (3.) Nec potest videri Scaurus rudi et huius mali in-
providae civitati obrepsisse quodam viti rudimento. iam L.
Crassum oratorem illum qui primus peregrini marmoris co-
lumnas habuit in eodem Palatio, Hymettias tamen nec pluris
sex aut longiores duodenum pedum, M. Brutus in iurgiis ob
8 id Venerem Palatinam appellaverat. nimirum ista omisere
moribus victis, frustraque interdicta quae vetuerant cernen-
tes nullas potius quam inritas esse leges maluerunt. Haec
atque quae secuntur meliores esse nos probabunt. quis enim
hodie tantarum columnarum atrium habet? sed prius quam
de marmoribus dicamus hominum in iis proferenda iudicamus
pretia, ante igitur artifices percensebimus.

9 4. (4. 1.) Marmore scalpendo primi omnium inclaruerunt
Dipoenus et Scyllis geniti in Creta insula etiamnum Medis im-
perantibus priusque quam Cyrus in Persis regnare inciperet,
hoc est olympiade circiter L. hi Sicyonem se contulere,
quae diu fuit officinarum omnium talium patria. deorum si-
mulacra publice locaverant iis Sicyonii, quae prius quam
absolverentur artifices iniuriam questi abiere in Aetolos.
10 protinus Sicyonem fames invasit ac sterilitas maerorque di-
rus. remedium petentibus Apollo Pythius respondit: si
Dipoenus et Scyllis deorum simulacra perfecissent, quod
magnis mercedibus obsequiisque inpetratum est. fuere autem

simulacra ea Apollinis, Dianae, Herculis, Minervae quod
e caelo postea tactum est.
5. [2] Cum hi essent, iam fuerat in Chio insula Melas 11
scalptor, dein filius eius Micciades, ac deinde nepos Ar-
chermus, cuius filii Bupalus et Athenis vel clarissimi in
ea scientia fuere Hipponactis poetae aetate, quem cer-
tum est LX. olympiade fuisse. quodsi quis horum familiam
ad proavom usque retro agat, inveniat artis eius originem
cum olympiadum initio coepisse. Hipponacti notabilis foedi- 12
tas voltus erat, quamobrem imaginem eius lascivia iocorum
hi proposuere ridentium circulis, quod Hipponax indignatus
destrinxit amaritudinem carminum in tantum ut credatur ali-
quis ad laqueum eos conpulisse, quod falsum est, conplura
enim in finitimis insulis simulacra postea fecere, sicut in
Delo, quibus subiecerunt carmen non vitibus tantum censeri
Chion sed et operibus Archermi filiorum. Ostendunt et Lasii
Dianam manibus eorum factam. in ipsa Chio narrata est ope- 13
ris eorum Dianae facies in sublimi posita, cuius voltum in-
trantes tristem, abeuntes hilaratum putant. Romae eorum
signa sunt in Palatina aede Apollinis in fastigio et omnibus
fere quae fecit divos Augustus. patris quoque eorum et Deli
fuere opera et in Lesbo insula. Dipoeni quidem Ambracia, 14
Argos, Cleonae operibus refertae fuere. omnes autem tan-
tum candido marmore usi sunt e Paro insula, quem lapidem
coepere lychniten appellare, quoniam ad lucernas in cuni-
culis caederetur, ut auctor est Varro, multis postea candi-
dioribus repertis, nuper vero etiam in Lunensium lapicidinis.
sed in Pariorum mirabile proditur glaeba lapidis unius cuneis
dividentium soluta imaginem Sileni intus exstitisse. [3] Non 15
omittendum hanc artem tanto vetustiorem fuisse quam picturam
aut statuariam, quarum utraque cum Phidia coepit LXXXIII.
olympiade, post annos circiter trecentos triginta duos. et
ipsum Phidian tradunt scalpsisse marmora, Veneremque eius
esse Romae in Octaviae operibus eximiae pulchritudinis.
Alcamenen Atheniensem, quod certum est, docuit in primis 16
nobilem, cuius sunt opera Athenis conplura in aedibus sacris
praeclarumque Veneris extra muros quae appellatur Aphro-
dite ἐν κήποις. huic summam manum ipse Phidias inpo-

17 suisse dicitur. Eiusdem discipulus fuit Agoracritus Parius et
aetate gratus, itaque e suis operibus pleraque nomini eius
donasse fertur. certavere autem inter se ambo discipuli
Venere facienda, vicitque Alcamenes non opere sed civita-
tis suffragiis contra peregrinum suo faventis. quare Agora-
critus ea lege signum suum vendidisse traditur, ne Athenis
esset, et appellasse Nemesin. id positum est Rhamnunte
pago Atticae, quod Varro omnibus signis praetulit. est
et in Matris magnae delubro eadem civitate Agoracriti
18 opus. [4] Phidian clarissimum esse per omnis gentis quae
Iovis Olympii famam intellegunt nemo dubitat, sed ut laudari
merito sciant etiam qui opera eius non videre, proferemus
argumenta parva et ingeni tantum. neque ad hoc Iovis
Olympii pulchritudine utemur, non Minervae Athenis factae
amplitudine, cum sit ea cubitorum viginti sex, — ebore haec
et auro constat, — sed in scuto eius Amazonum proelium
caelavit intumescente ambitu parmae, eiusdem concava parte
deorum et Gigantum dimicationes, in soleis vero Lapitha-
rum et Centaurorum, adeo momenta omnia capacia artis illi
19 fuere. in basi autem quod caelatum est Pandoras genesin
appellavit, di sunt nascen*ti adstantes* XX numero. Victoria
praecipue mirabili periti mirantur et serpentem sub ipsa
cuspide ** aeream sphingem. Haec sint obiter dicta de
artifice numquam satis laudato, simul ut noscatur illam ma-
20 gnificentiam aequalem fuisse et in parvis. [5] Praxitelis
34, 50 aetatem inter statuarios diximus, qui marmoris gloria su-
peravit etiam semet. opera eius sunt Athenis in Ceramico,
sed ante omnia est non solum Praxitelis verum in toto orbe
terrarum Venus quam ut viderent multi navigaverunt Cni-
dum. duas fecerat simulque vendebat, alteram velata specie,
quam ob id praetulerunt quorum condicio erat Coi, cum
eodem pretio detulisset, severum id ac pudicum arbitrantes.
21 reiectam Cnidii emerunt inmensa differentia famae. voluit
etiam a Cnidiis postea mercari rex Nicomedes, totum aes
alienum quod erat ingens civitatis dissoluturum se promit-
tens. omnia perpeti maluere, nec inmerito, illo enim signo
Praxiteles nobilitavit Cnidum. aedicula eius tota aperitur
ut conspici possit undique effigies dea favente ipsa, ut cre-

ditur, facta. nec minor ex quacumque parte admiratio est. ferunt amore quendam captum, cum delituisset noctu, simulacro cohaesisse, eiusque cupiditatis esse indicem maculam. Sunt in Cnido et alia signa marmorea inlustrium artificum, 22
Liber pater Bryaxidis et alter Scopae et Minerva, nec maius aliud Veneris Praxiteliae specimen quam quod inter haec sola memoratur. Eiusdem est et Cupido obiectus a Cicerone Verri, ille propter quem Thespiae visebantur, nunc in Octaviae scholis positus. eiusdem et alter nudus in Pario colonia Propontidis, par Veneri Cnidiae nobilitate et iniuria, adamavit enim Alcetas Rhodius atque in eo quoque simile amoris vestigium reliquit. Romae Praxitelis opera sunt 23
Flora, Triptolemus, Ceres in hortis Servilianis, Boni eventus et Bonae fortunae simulacra in Capitolio, item Maenades et quas Thyiadas vocant et Caryatidas, et Sileni in Polionis Asini monimentis, et Apollo et Neptunus. [6] Praxitelis 24
filius Cephisodotus et artis heres fuit. cuius laudatum est Pergami symplegma nobile digitis corpori verius quam marmori inpressis. Romae eius opera sunt Latona in Palati delubro, Venus in Polionis Asini monimentis et intra Octaviae porticus in Iunonis aede Aesculapius ac Diana. [7] Scopae 25
laus cum his certat. is fecit Venerem et Pothon, qui Samothrace sanctissimis caerimoniis coluntur, item Apollinem Palatinum, Vestam sedentem laudatam in Servilianis hortis duosque lampteras circa eam, quorum pares in Asini monimentis sunt, ubi et canephoros eiusdem. sed in maxuma 26
dignatione delubro Cn. Domiti in circo Flaminio Neptunus ipse et Thetis atque Achilles, Nereides supra delphinos et cete aut hippocampos sedentes, item Tritones chorusque Phorci et pistrices ac multa alia marina, omnia eiusdem manu, praeclarum opus, etiam si totius vitae fuisset. nunc vero praeter supra dicta quaeque nescimus Mars etiamnum est sedens colossiaeus eiusdem manu in templo Bruti Callaeci apud circum eundem, praeterea Venus in eodem loco nuda Praxiteliam illam antecedens et quemcumque alium locum nobilitatura. [8] Romae quidem multitudo operum, etiam oblit- 27
teratio ac magis officiorum negotiorumque acervi omnis a contemplatione tamen abducunt, quoniam otiosorum et in

magno loci silentio talis admiratio est. qua de causa ignora-
tur artifex eius quoque Veneris quam Vespasianus imperator
28 in operibus Pacis suae dicavit antiquorum dignam fama. Par
haesitatio est in templo Apollinis Sosiani, Niobae liberos
morientis Scopas an Praxiteles fecerit, item Ianus pater in
suo templo dicatus ab Augusto ex Aegypto advectus utrius
manus sit, iam quidem et auro occultatus. similiter in curia
Octaviae quaeritur de Cupidine fulmen tenente. id demum
adfirmatur, Alcibiaden esse principem forma in ea aetate.
29 Multa in eadem schola sine auctoribus placent: Satyri quat-
tuor, ex quibus unus Liberum patrem palla velatum umeris
praefert, alter Liberam similiter, tertius ploratum infantis
cohibet, quartus cratere alterius sitim sedat, duaeque Aurae
velificantes sua veste. nec minor quaestio est in saeptis
Olympum et Pana, Chironem cum Achille qui fecerint, prae-
30 sertim cum capitali satisdatione fama iudicet dignos. [9] Sco-
pas habuit aemulos eadem aetate Bryaxim et Timotheum et
Leocharen, de quibus simul dicendum est, quoniam pariter
caelavere Mausoleum. sepulchrum hoc est ab uxore Arte-
misia factum Mausolo Cariae regulo, qui obiit olympiadis
CVII. anno secundo. opus id ut esset inter septem miracula
hi maxume fecere artifices. patet ab austro et septentrione
centenos sexagenos ternos pedes, brevius a frontibus, toto
circumitu pedes CCCCXXXX, attollitur in altitudinem XXXX
cubitis, cingitur columnis triginta sex. pteron vocavere cir-
31 cumitum. ab oriente caelavit Scopas, a septentrione Brya-
xis, a meridie Timotheus, ab occasu Leochares, priusque
quam peragerent regina obiit. non tamen recesserunt nisi
absoluto iam, id gloriae ipsorum artisque monimentum iudi-
cantes, hodieque certant manus. accessit et quintus artifex.
namque supra pteron pyramis altitudinem inferiorem aequat,
viginti quattuor gradibus in metae cacumen se contrahens.
in summo est quadriga marmorea quam fecit Pythis. haec
adiecta centum quadraginta pedum altitudine totum opus in-
32 cludit. [10] Timothei manu Diana Romae est in Palatio
Apollinis delubro, cui signo caput reposuit Avianius Evan-
der. In magna admiratione est Hercules Menestrati et He-
cate Ephesi in templo Dianae post aedem in cuius contem-

platione admonent aeditui parcere oculis, tanta marmoris
radiatio est. non postferuntur et Charites in propylo Athe-
niensium quas Socrates fecit alius ille quam pictor, idem 35, 137
ut aliqui putant. nam Myronis illius qui in aere laudatur anus 34, 57
ebria est Zmyrnae in primis incluta. Polio Asinius, ut fuit 33
acris vehementiae, sic quoque spectari monimenta sua vo-
luit. in his sunt Centauri Nymphas gerentes Arcesilae, The-
spiades Cleomenis, Oceanus et Iuppiter Heniochi, Appiades
Stephani, Hermerotes Taurisci, non caelatoris illius sed 33, 156
Tralliani, Iuppiter hospitalis Papyli Praxitelis discipuli, 34
Zethus et Amphion ac Dirce et taurus vinculumque ex
eodem lapide, a Rhodo advecta opera Apollonii et Taurisci.
parentum hi certamen de se fecere, Menecraten videri pro-
fessi, sed esse naturalem Artemidorum. Eodem loco Liber
pater Eutychidis laudatur. ad Octaviae vero porticum Apollo
Philisci Rhodii in delubro suo, item Latona et Diana et Musae
novem et alter Apollo nudus. eum qui citharam in eodem 35
templo tenet Timarchides fecit, intra Octaviae vero porticus
in aede Iunonis ipsam deam Dionysius et Polycles aliam,
Venerem eodem loco Philiscus, cetera signa Praxiteles.
idem Polycles et Dionysius Timarchidis filius Iovem qui est
in proxuma aede fecerunt, Pana et Olympum luctantis eodem
loco Heliodorus, quod est alterum in terris symplegma no- 24
bile, Venerem lavantem sese Daedalus, aliam stantem Poly-
charmus. Ex honore adparet in magna auctoritate habitum 36
Lysiae opus, quod in Palatio super arcum divos Augustus
honori Octavi patris sui dicavit in aedicula columnis ador-
nata, id est quadriga currusque et Apollo ac Diana ex uno
lapide. In hortis Servilianis reperio laudatos Calamidis Apol-
linem illius caelatoris, Dercylidis pyctas, Amphistrati Calli- 33, 155
sthenen historiarum scriptorem. [11] Nec deinde multo 37
plurium fama est, quorundam claritati in operibus eximiis
obstante numero artificum, quoniam nec unus occupat glo-
riam nec plures pariter nuncupari possunt, sicut in Lao-
coonte, qui est in Titi imperatoris domo, opus omnibus et
picturae et statuariae artis praeferendum. ex uno lapide
eum ac liberos draconumque mirabilis nexus de consili sen-
tentia fecere summi artifices Hagesander et Polydorus et

38 Athenodorus Rhodii. similiter Palatinas domos Caesarum
replevere probatissimis signis Craterus cum Pythodoro,
Polydeuces cum Hermolao, Pythodorus alius cum Artemone,
et singularis Aphrodisius Trallianus. Agrippae Pantheum
decorávit Diogenes Atheniensis, in columnis templi eius
Caryatides probantur inter pauca operum, sicut in fastigio
posita signa sed propter altitudinem loci minus celebrata.
39 [12] Inhonorus est nec in templo ullo Hercules ad quem
Poeni omnibus annis humana sacrificaverant victima, humi
stans ante aditum porticus ad nationes. Sitae fuere et The-
spiades ad aedem Felicitatis, quarum unam amavit eques
Romanus Iunius Pisciculus, ut tradit Varro, admiratur et
Pasiteles, qui et quinque volumina scripsit nobilium operum
40 in toto orbe. Natus hic in Graeca Italiae ora et civitate Ro-
mana donatus cum iis oppidis Iovem fecit eboreum in Metelli
aede qua campus petitur. accidit ei, cum in navalibus ubi
ferae Africanae erant per caveam intuens leonem caelaret,
ut ex alia cavea panthera erumperet non levi periculo dili-
gentissimi artificis. fecisse opera conplura dicitur, quae
41 fecerit nominatim non refertur. [13] Arcesilaum quoque
magnificat Varro, cuius se marmoream habuisse leaenam
aligerosque ludentis cum ea Cupidines, quorum alii religa-
tam tenerent, alii cornu cogerent bibere, alii calciarent
soccis, omnis ex uno lapide. idem et a Coponio XIIII na-
tiones quae sunt circa Pompeium factas auctor est, [14] in-
34, 50 venio et Canachum laudatum inter statuarios fecisse mar-
42 morea. nec Sauram atque Batrachum oblitterari convenit
qui fecere templa Octaviae porticibus inclusa natione ipsi
Lacones. quidam et opibus praepotentis fuisse eos putant
ac sua inpensa construxisse inscriptionem sperantis, qua
negata hoc tamen alio modo usurpasse. sunt certe etiamnum
in columnarum spiris insculpta nominum eorum argumento
43 lacerta atque rana. in Iovis aede ex iis pictura cultusque
reliquos omnis femineis argumentis constat, erat enim facta
Iunoni, sed, cum inferrentur signa, permutasse geruli tradun-
tur, et id religione custoditum velut ipsis dis sedem ita par-
titis. ergo et in Iunonis aede cultus est qui Iovis esse de-
buit. [15] Sunt et in parvolis marmoreis famam consecuti

Myrmecides, cuius quadrigam cum agitatore operuit alis
musca, et Callicrates, cuius formicarum pedes atque alia
membra pervidere non est.

6. (5.) Haec sint dicta de marmoris scalptoribus summa- 44
que claritate artificum, quo in tractatu subit mentem non
fuisse tum auctoritatem maculoso marmori. fecere et e Tha-
sio Cycladum insularum aeque et e Lesbio, lividius hoc paullo.
versicolores quidem maculas et in totum marmorum adpara-
tum etiam Menander diligentissimus luxuriae interpres pri-
mus et raro attigit. columnis demum utebantur in templis, 45
nec lautitiae causa, nondum enim ista intellegebantur, sed
quia firmiores aliter statui non poterant. sic est inchoatum
Athenis templum Iovis Olympii, ex quo Sulla Capitolinis aedi-
bus advexerat columnas. fuit tamen inter lapidem atque
marmor differentia iam et apud Homerum, dicit enim mar- 46
moreo saxo percussum, sed hactenus, regias quoque domus
cum lautissime praeter aes, aurum, electrum, argentum,
ebore tantum adornans. primum, ut arbitror, versicolores
istas maculas Chiorum lapicidinae ostenderunt, cum exstrue-
rent muros, faceto in id M. Ciceronis sale. omnibus enim
ostentabant ut magnificum. multo, inquit, magis mirarer, si
Tiburtino lapide fecissetis. et, Hercules, non fuisset pictu-
ris honos ullus, non modo tantus, aliqua marmorum aucto-
ritate.

(6.) Secandi in crustas nescio an Cariae fuerit inven- 47
tum. antiquissima, quod equidem inveniam, Halicarnasi
domus Mausoli Proconnesio marmore exculta est latericiis
parietibus. is obiit olympiadis CVII. anno II., urbis Romae
CDIII.

(7.) Primum Romae parietes crusta marmoris operuisse 48
totos domus suae in Caelio monte Cornelius Nepos tradit
Mamurram Formiis natum, equitem Romanum, praefectum
fabrum C. Caesaris in Gallia, ne quid indignitati desit tali
auctore inventa re. hic namque est Mamurra Catulli Vero-
niensis carminibus proscissus quem, ut res est, domus ipsius
clarius quam Catullus dixit habere quidquid habuisset Comata
Gallia. namque adicit idem Nepos primum totis aedibus nul-

lam nisi e marmore columnam habuisse, et omnis solidas e
Carystio aut Luniensi.
49 (8.) M. Lepidus Q. Catuli in consulatu conlega primus
omnium limina ex Numidico marmore in domo posuit magna
reprensione. is fuit consul anno urbis DCLXXVI. hoc pri-
mum invecti Numidici marmoris vestigium invenio, non in
48 columnis tamen crustisve, ut supra Carystii, sed in massa ac
vilissimo liminum usu. post hunc Lepidum ferme quadrien-
nio L. Lucullus consul fuit, qui nomen, ut ex re adparet,
Luculleo marmori dedit admodum delectatus illo, primusque
Romam advexit, atrum alioqui, cum cetera maculis aut colo-
50 ribus commendentur. nascitur autem in Melo insula, solumque
paene hoc marmor ab amatore nomen accepit. inter hos
primum, ut arbitror, marmoreos parietes habuit scaena
Scauri, non facile dixerim secto an solidis glaebis polito,
sicuti est hodie Iovis Tonantis aedis in Capitolio. nondum
enim secti mormoris vestigia invenio in Italia.
51 (9.) Sed quisquis primus invenit secare luxuriamque
dividere, inportuni ingeni fuit. harena hoc fit, et ferro vide-
tur fieri, serra in praetenui linia premente harenas versan-
doque tractu ipso secante. Aethiopica ad haec maxume
probatur, nam id quoque accessit ut ab Aethiopia usque
peteretur quod faceret marmora, immo vero etiam in Indos,
quo margaritas quoque peti severis moribus indignum erat.
52 haec proxume laudatur. mollior tamen quae Aethiopica.
illa nulla scabritie secat, Indica non aeque levat, sed con-
busta ea polientes marmora fricare iubentur. simile Na-
xiae vitium est et Coptitidi quae vocatur Aegyptia. Haec
fuere antiqua genera marmoribus secandis. postea re-
perta est non minus probanda ex quodam Hadriatici maris
53 vado, aestu nudante, observatione non facili. iam quidem
quacumque harena secare e fluviis omnibus fraus artificum
ausa est, quod dispendium admodum pauci intellegunt. cras-
sior enim harena laxioribus segmentis terit et plus erodit
marmoris maiusque opus scabritia polituraе relinquit, ita
sectae attenuantur crustae. rursus Thebaica polituris ad-
commodatur et quae sit e poro lapide aut e pumice.
54 7. (10.) Signis e marmore poliendis gemmisque etiam

scalpendis atque limandis Naxium diu placuit ante alia. ita vocantur cotes in Cypro insula genitae. vicere postea ex Armenia vectae.

(11.) Marmorum genera et colores non attinet dicere in
tanta notitia, nec facile est enumerare in tanta multitudine.
quoto cuique enim loco non suum marmor invenitur? et ta-
men celeberrimi generis dicta sunt in ambitu terrarum cum
gentibus suis. non omnia autem in lapicidinis gignuntur, 55
sed multa et sub terra sparsa, pretiosissimi quidem generis,
sicut Lacedaemonium viride cunctisque hilarius, sicut et
Augusteum ac deinde Tibereum in Aegypto Augusti ac Ti-
beri primum principatu reperta. differentia eorum est ab
ophite, cum sit illud serpentium maculis simile, unde et no-
men accepit, quod haec maculas diverso modo colligunt,
Augusteum undatim crispum in vertices, Tibereum sparsa,
non convoluta canitie. Neque ex ophite columnae nisi parvae 56
admodum inveniuntur. duo eius genera: molle candidi, nigri-
cans duri. dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati
et serpentium ictus. quidam phreneticis ac lethargicis adal-
ligari iubent candicantem. contra serpentis autem a quibusdam
praecipue laudatur ex iis quem tephrian appellant a colore
cineris. Vocatur et Memphites a loco, gemmantis naturae.
huius usus conteri et iis quae urenda sint aut secanda ex
aceto inlini. obstupescit ita corpus nec sentit cruciatum.
Rubet porphyrites in eadem Aegypto, ex eodem candidis 57
intervenientibus punctis leptopsephos vocatur. quantislibet
molibus caedendis sufficiunt lapicidinae. statuas ex eo Claudio
Caesari procurator eius in urbem ex Aegypto advexit Vi-
trasius Polio, non admodum probata novitate. nemo certe
postea imitatus est. Invenit eadem Aegyptus in Aethiopia 58
quem vocant basaniten, ferrei coloris atque duritiae, unde
et nomen ei dedit. numquam hic maior repertus est quam in
templo Pacis ab imperatore Vespasiano Augusto dicatus ar-
gumento Nili, sedecim liberis circa ludentibus per quos tot-
idem cubita summi incrementi augentis se amnis intellegun-
tur. non absimilis illi narratur in Thebis delubro Serapis, ut
putant, Memnonis statuae dicatus, quem cotidiano solis ortu
contactum radiis crepare tradunt.

quoque partem attingere, cum lex Metilia exstet fullonibus
dicta quam C. Flaminius L. Aemilius censores dedere ad po-
198 pulum ferendam. adeo omnia maioribus curae fuere. ergo
ordo hic est: primum abluitur vestis Sarda, dein sulpure suf-
fitur, mox desquamatur Cimolia quae est coloris veri. fuca-
tus enim deprehenditur nigrescitque et funditur sulpure, ve-
ros autem et pretiosos colores emollit Cimolia et quodam
nitore exhilarat contristatos sulpure. candidis vestibus saxum
utilius a sulpure, inimicum coloribus. Graecia pro Cimolia
Tymphaico utitur gypso.

199 (58.) Alia creta argentaria appellatur nitorem argento
reddens. est et vilissima qua circum praeducere ad victoriae
notam pedesque venalium trans maria advectorum denotare
instituerunt maiores, talemque Publilium Lochium mimicae
scaenae conditorem et astrologiae consobrinum eius Manilium
Antiochum, item grammaticae Staberium Erotem eadem nave
200 advectos videre proavi. 18. Sed quid hos referat aliquis
litterarum honore commendatos? talem in catasta videre
Chysogonum Sullae, Amphionem Q. Catuli, rectorem L. Lu-
culli, Demetrium Pompei, Augenque Demetrii, quamquam et
ipsa Pompei credita est, Hipparchum M. Antoni, Menam et
Menecraten Sex. Pompei aliosque deinceps quos enumerare
iam non est sanguine Quiritium et proscriptionum licentia
201 ditatos. hoc est insigne venaliciis gregibus opprobriumque
insolentis fortunae, quod et nos adeo potiri rerum vidimus
ut praetoria quoque ornamenta decerni a senatu iubente
Agrippina Claudi Caesaris videremus, tantumque non cum
laureatis fascibus remitti illo unde cretatis pedibus ad-
venissent.

202 19. (59.) Praeterea sunt genera terrae proprietatis suae
3, 78; 5, 42 de quibus iam diximus, sed et hoc loco reddenda natura:
ex Galata insula et circa Clupeam Africae scorpiones necat,
Baliaris et Ebusitana serpentis.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXVI.

Cap. 1. (Sect. 1.) Lapidum natura restat, hoc est praeci- 1
pua morum insania, etiam ut gemmae cum sucinis atque crystallinis murrinisque sileantur. omnia namque quae usque ad hoc volumen tractavimus hominum genita causa videri possunt, montis natura sibi fecerat et quasdam conpages telluris visceribus densandis, simul et fluminum impetus domandos fluctusque frangendos ac minume quietas partis coercendas durissima sui materia. caedimus hos trahimusque nulla alia quam deliciarum causa, quos transcendisse quoque
mirum fuit. In portento prope maiores habuere Alpis ab 2
Hannibale exsuperatas et postea a Cimbris, nunc ipsae caeduntur in mille genera marmorum, promontoria aperiuntur mari, et rerum natura agitur in planum. evehimus ea quae separandis gentibus pro terminis constituta erant, navesque marmorum causa fiunt ac per fluctus, saevissimam rerum naturae partem, huc illuc portantur iuga maiore etiamnum venia quam cum ad frigidos potus vas petitur in nubila caeloque
proxumae rupes cavantur ut bibatur glacie. secum quisque 3
cogitet et quae pretia horum audiat, quas vehi trahique molis videat, et quam sine iis multorum sit beatior vita, ista facere, immo verius pati mortalis quos ob usus quasve ad voluptates alias nisi ut inter maculas lapidum iaceant, ceu vero non tenebris noctium, dimidia parte vitae cuiusque, gaudia haec auferentibus.

(2.) Ingens ista reputantem subit etiam antiquitatis rubor. 4
exstant censoriae leges glandia in cenis, gliris et alia dictu minora adponi vetantes, marmora invehi, maria huius rei causa transiri quae vetaret lex nulla lata est. 2. dicat for-
tassis aliquis: non enim invehebantur. id quidem falso. tre- 5

centas LX columnas M. Scauri aedilitate ad scaenam theatri
temporarii et vix mense uno futuri in usu viderunt portari
silentio legum, sed publicis nimirum indulgentes voluptati-
bus. id ipsum cur? aut qua magis via inrepunt vitia quam
publica? quo enim alio modo in privatos usus venere ebora,
6 aurum, gemmae, aut quid omnino dis reliquimus? verum
esto, indulserint publicis voluptatibus, etiamne tacuerunt
maxumas earum atque adeo duodequadragenum pedum Lu-
cullei marmoris in atrio Scauri conlocari? nec clam id occul-
teque factum est. satisdare sibi damni infecti coegit redem-
ptor cloacarum, cum in Palatium eae traherentur. non ergo
in tam malo exemplo moribus caveri utilius fuerat? tacuere
tantas molis in privatam domum trahi praeter fictilia deorum
fastigia.

7 3. (3.) Nec potest videri Scaurus rudi et huius mali in-
providae civitati obrepsisse quodam viti rudimento. iam L.
Crassum oratorem illum qui primus peregrini marmoris co-
lumnas habuit in eodem Palatio, Hymettias tamen nec pluris
sex aut longiores duodenum pedum, M. Brutus in iurgiis ob
8 id Venerem Palatinam appellaverat. nimirum ista omisere
moribus victis, frustraque interdicta quae vetuerant cernen-
tes nullas potius quam inritas esse leges maluerunt. Haec
atque quae secuntur meliores esse nos probabunt. quis enim
hodie tantarum columnarum atrium habet? sed prius quam
de marmoribus dicamus hominum in iis proferenda iudicamus
pretia, ante igitur artifices percensebimus.

9 4. (4. 1.) Marmore scalpendo primi omnium inclaruerunt
Dipoenus et Scyllis geniti in Creta insula etiamnum Medis im-
perantibus priusque quam Cyrus in Persis regnare inciperet,
hoc est olympiade circiter L. hi Sicyonem se contulere,
quae diu fuit officinarum omnium talium patria. deorum si-
mulacra publice locaverant iis Sicyonii, quae prius quam
absolverentur artifices iniuriam questi abiere in Aetolos.
10 protinus Sicyonem fames invasit ac sterilitas maerorque di-
rus. remedium petentibus Apollo Pythius respondit: si
Dipoenus et Scyllis deorum simulacra perfecissent, quod
magnis mercedibus obsequiisque inpetratum est. fuere autem

simulacra ea Apollinis, Dianae, Herculis, Minervae quod
e caelo postea tactum est.

5. [2] Cum hi essent, iam fuerat in Chio insula Melas 11
scalptor, dein filius eius Micciades, ac deinde nepos Ar-
chermus, cuius filii Bupalus et Athenis vel clarissimi in
ea scientia fuere Hipponactis poetae aetate, quem cer-
tum est LX. olympiade fuisse. quodsi quis horum familiam
ad proavom usque retro agat, inveniat artis eius originem
cum olympiadum initio coepisse. Hipponacti notabilis foedi- 12
tas voltus erat, quamobrem imaginem eius lascivia iocorum
hi proposuere ridentium circulis, quod Hipponax indignatus
destrinxit amaritudinem carminum in tantum ut credatur ali-
quis ad laqueum eos conpulisse, quod falsum est, conplura
enim in finitimis insulis simulacra postea fecere, sicut in
Delo, quibus subiecerunt carmen non vitibus tantum censeri
Chion sed et operibus Archermi filiorum. Ostendunt et Lasii
Dianam manibus eorum factam. in ipsa Chio narrata est ope- 13
ris eorum Dianae facies in sublimi posita, cuius voltum in-
trantes tristem, abeuntes hilaratum putant. Romae eorum
signa sunt in Palatina aede Apollinis in fastigio et omnibus
fere quae fecit divos Augustus. patris quoque eorum et Deli
fuere opera et in Lesbo insula. Dipoeni quidem Ambracia, 14
Argos, Cleonae operibus refertae fuere. omnes autem tan-
tum candido marmore usi sunt e Paro insula, quem lapidem
coepere lychniten appellare, quoniam ad lucernas in cuni-
culis caederetur, ut auctor est Varro, multis postea candi-
dioribus repertis, nuper vero etiam in Lunensium lapicidinis.
sed in Pariorum mirabile proditur glaeba lapidis unius cuneis
dividentium soluta imaginem Sileni intus exstitisse. [3] Non 15
omittendum hanc artem tanto vetustiorem fuisse quam picturam
aut statuariam, quarum utraque cum Phidia coepit LXXXIII.
olympiade, post annos circiter trecentos triginta duos. et
ipsum Phidian tradunt scalpsisse marmora, Veneremque eius
esse Romae in Octaviae operibus eximiae pulchritudinis.
Alcamenen Atheniensem, quod certum est, docuit in primis 16
nobilem, cuius sunt opera Athenis conplura in aedibus sacris
praeclarumque Veneris extra muros quae appellatur Aphro-
dite ἐν κήποις. huic summam manum ipse Phidias inpo-

17 suisse dicitur. Eiusdem discipulus fuit Agoracritus Parius et
aetate gratus, itaque e suis operibus pleraque nomini eius
donasse fertur. certavere autem inter se ambo discipuli
Venere facienda, vicitque Alcamenes non opere sed civita-
tis suffragiis contra peregrinum suo faventis. quare Agora-
critus ea lege signum suum vendidisse traditur, ne Athenis
esset, et appellasse Nemesin. id positum est Rhamnunte
pago Atticae, quod Varro omnibus signis praetulit. est
et in Matris magnae delubro eadem civitate Agoracriti
18 opus. [4] Phidian clarissimum esse per omnis gentis quae
Iovis Olympii famam intellegunt nemo dubitat, sed ut laudari
merito sciant etiam qui opera eius non videre, proferemus
argumenta parva et ingeni tantum. neque ad hoc Iovis
Olympii pulchritudine utemur, non Minervae Athenis factae
amplitudine, cum sit ea cubitorum viginti sex, — ebore haec
et auro constat, — sed in scuto eius Amazonum proelium
caelavit intumescente ambitu parmae, eiusdem concava parte
deorum et Gigantum dimicationes, in soleis vero Lapitha-
rum et Centaurorum, adeo momenta omnia capacia artis illi
19 fuere. in basi autem quod caelatum est Pandoras genesin
appellavit, di sunt nascen*ti adstantes* XX numero. Victoria
praecipue mirabili periti mirantur et serpentem sub ipsa
cuspide ** aeream sphingem. Haec sint obiter dicta de
artifice numquam satis laudato, simul ut noscatur illam ma-
20 gnificentiam aequalem fuisse et in parvis. [5] Praxitelis
34, 50 aetatem inter statuarios diximus, qui marmoris gloria su-
peravit etiam semet. opera eius sunt Athenis in Ceramico,
sed ante omnia est non solum Praxitelis verum in toto orbe
terrarum Venus quam ut viderent multi navigaverunt Cni-
dum. duas fecerat simulque vendebat, alteram velata specie,
quam ob id praetulerunt quorum condicio erat Coi, cum
eodem pretio detulisset, severum id ac pudicum arbitrantes.
21 reiectam Cnidii emerunt inmensa differentia famae. voluit
etiam a Cnidiis postea mercari rex Nicomedes, totum aes
alienum quod erat ingens civitatis dissoluturum se promit-
tens. omnia perpeti maluere, nec inmerito, illo enim signo
Praxiteles nobilitavit Cnidum. aedicula eius tota aperitur
ut conspici possit undique effigies dea favente ipsa, ut cre-

ditur, facta. nec minor ex quacumque parte admiratio est.
ferunt amore quendam captum, cum delituisset noctu, simu-
lacro cohaesisse, eiusque cupiditatis esse indicem maculam.
Sunt in Cnido et alia signa marmorea inlustrium artificum, 22
Liber pater Bryaxidis et alter Scopae et Minerva, nec maius
aliud Veneris Praxiteliae specimen quam quod inter haec sola
memoratur. Eiusdem est et Cupido obiectus a Cicerone
Verri, ille propter quem Thespiae visebantur, nunc in
Octaviae scholis positus. eiusdem et alter nudus in Pario
colonia Propontidis, par Veneri Cnidiae nobilitate et iniuria,
adamavit enim Alcetas Rhodius atque in eo quoque simile
amoris vestigium reliquit. Romae Praxitelis opera sunt 23
Flora, Triptolemus, Ceres in hortis Servilianis, Boni even-
tus et Bonae fortunae simulacra in Capitolio, item Maenades
et quas Thyiadas vocant et Caryatidas, et Sileni in Polionis
Asini monimentis, et Apollo et Neptunus. [6] Praxitelis 24
filius Cephisodotus et artis heres fuit. cuius laudatum est
Pergami symplegma nobile digitis corpori verius quam mar-
mori inpressis. Romae eius opera sunt Latona in Palati de-
lubro, Venus in Polionis Asini monimentis et intra Octaviae
porticus in Iunonis aede Aesculapius ac Diana. [7] Scopae 25
laus cum his certat. is fecit Venerem et Pothon, qui Sa-
mothrace sanctissimis caerimoniis coluntur, item Apollinem
Palatinum, Vestam sedentem laudatam in Servilianis hortis
duosque lampteras circa eam, quorum pares in Asini mo-
nimentis sunt, ubi et canephoros eiusdem. sed in maxuma 26
dignatione delubro Cn. Domiti in circo Flaminio Neptunus
ipse et Thetis atque Achilles, Nereides supra delphinos et
cete aut hippocampos sedentes, item Tritones chorusque
Phorci et pistrices ac multa alia marina, omnia eiusdem
manu, praeclarum opus, etiam si totius vitae fuisset. nunc
vero praeter supra dicta quaeque nescimus Mars etiamnum
est sedens colossiaeus eiusdem manu in templo Bruti Callaeci
apud circum eundem, praeterea Venus in eodem loco nuda
Praxiteliam illam antecedens et quemcumque alium locum no-
bilitatura. [8] Romae quidem multitudo operum, etiam oblit- 27
teratio ac magis officiorum negotiorumque acervi omnis a
contemplatione tamen abducunt, quoniam otiosorum et in

magno loci silentio talis admiratio est. qua de causa ignora-
tur artifex eius quoque Veneris quam Vespasianus imperator
28 in operibus Pacis suae dicavit antiquorum dignam fama. Par
haesitatio est in templo Apollinis Sosiani, Niobae liberos
morientis Scopas an Praxiteles fecerit, item Ianus pater in
suo templo dicatus ab Augusto ex Aegypto advectus utrius
manus sit, iam quidem et auro occultatus. similiter in curia
Octaviae quaeritur de Cupidine fulmen tenente. id demum
adfirmatur, Alcibiaden esse principem forma in ea aetate.
29 Multa in eadem schola sine auctoribus placent: Satyri quat-
tuor, ex quibus unus Liberum patrem palla velatum umeris
praefert, alter Liberam similiter, tertius ploratum infantis
cohibet, quartus cratere alterius sitim sedat, duaeque Aurae
velificantes sua veste. nec minor quaestio est in saeptis
Olympum et Pana, Chironem cum Achille qui fecerint, prae-
30 sertim cum capitali satisdatione fama iudicet dignos. [9] Sco-
pas habuit aemulos eadem aetate Bryaxim et Timotheum et
Leocharen, de quibus simul dicendum est, quoniam pariter
caelavere Mausoleum. sepulchrum hoc est ab uxore Arte-
misia factum Mausolo Cariae regulo, qui obiit olympiadis
CVII. anno secundo. opus id ut esset inter septem miracula
hi maxume fecere artifices. patet ab austro et septentrione
centenos sexagenos ternos pedes, brevius a frontibus, toto
circumitu pedes CCCCXXXX, attollitur in altitudinem XXXX
cubitis, cingitur columnis triginta sex. pteron vocavere cir-
31 cumitum. ab oriente caelavit Scopas, a septentrione Brya-
xis, a meridie Timotheus, ab occasu Leochares, priusque
quam peragerent regina obiit. non tamen recesserunt nisi
absoluto iam, id gloriae ipsorum artisque monimentum iudi-
cantes, hodieque certant manus. accessit et quintus artifex.
namque supra pteron pyramis altitudinem inferiorem aequat,
viginti quattuor gradibus in metae cacumen se contrahens.
in summo est quadriga marmorea quam fecit Pythis. haec
adiecta centum quadraginta pedum altitudine totum opus in-
32 cludit. [10] Timothei manu Diana Romae est in Palatio
Apollinis delubro, cui signo caput reposuit Avianius Evan-
der. In magna admiratione est Hercules Menestrati et He-
cate Ephesi in templo Dianae post aedem in cuius contem-

platione admonent aeditui parcere oculis, tanta marmoris
radiatio est. non postferuntur et Charites in propylo Athe-
niensium quas Socrates fecit alius ille quam pictor, idem 35, 137
ut aliqui putant. nam Myronis illius qui in aere laudatur anus 34, 57
ebria est Zmyrnae in primis incluta. Polio Asinius, ut fuit 33
acris vehementiae, sic quoque spectari monimenta sua vo-
luit. in his sunt Centauri Nymphas gerentes Arcesilae, The-
spiades Cleomenis, Oceanus et Iuppiter Heniochi, Appiades
Stephani, Hermerotes Taurisci, non caelatoris illius sed 33, 156
Tralliani, Iuppiter hospitalis Papyli Praxitelis discipuli, 34
Zethus et Amphion ac Dirce et taurus vinculumque ex
eodem lapide, a Rhodo advecta opera Apollonii et Taurisci.
parentum hi certamen de se fecere, Menecraten videri pro-
fessi, sed esse naturalem Artemidorum. Eodem loco Liber
pater Eutychidis laudatur. ad Octaviae vero porticum Apollo
Philisci Rhodii in delubro suo, item Latona et Diana et Musae
novem et alter Apollo nudus. eum qui citharam in eodem 35
templo tenet Timarchides fecit, intra Octaviae vero porticus
in aede Iunonis ipsam deam Dionysius et Polycles aliam,
Venerem eodem loco Philiscus, cetera signa Praxiteles.
idem Polycles et Dionysius Timarchidis filius Iovem qui est
in proxuma aede fecerunt, Pana et Olympum luctantis eodem
loco Heliodorus, quod est alterum in terris symplegma no- 24
bile, Venerem lavantem sese Daedalus, aliam stantem Poly-
charmus. Ex honore adparet in magna auctoritate habitum 36
Lysiae opus, quod in Palatio super arcum divos Augustus
honori Octavi patris sui dicavit in aedicula columnis ador-
nata, id est quadriga currusque et Apollo ac Diana ex uno
lapide. In hortis Servilianis reperio laudatos Calamidis Apol-
linem illius caelatoris, Dercylidis pyctas, Amphistrati Calli- 33, 155
sthenen historiarum scriptorem. [11] Nec deinde multo 37
plurium fama est, quorundam claritati in operibus eximiis
obstante numero artificum, quoniam nec unus occupat glo-
riam nec plures pariter nuncupari possunt, sicut in Lao-
coonte, qui est in Titi imperatoris domo, opus omnibus et
picturae et statuariae artis praeferendum. ex uno lapide
eum ac liberos draconumque mirabilis nexus de consili sen-
tentia fecere summi artifices Hagesander et Polydorus et

38 Athenodorus Rhodii. similiter Palatinas domos Caesarum
replevere probatissimis signis Craterus cum Pythodoro,
Polydeuces cum Hermolao, Pythodorus alius cum Artemone,
et singularis Aphrodisius Trallianus. Agrippae Pantheum
decoravit Diogenes Atheniensis, in columnis templi eius
Caryatides probantur inter pauca operum, sicut in fastigio
posita signa sed propter altitudinem loci minus celebrata.
39 [12] Inhonorus est nec in templo ullo Hercules ad quem
Poeni omnibus annis humana sacrificaverant victima, humi
stans ante aditum porticus ad nationes. Sitae fuere et The-
spiades ad aedem Felicitatis, quarum unam amavit eques
Romanus Iunius Pisciculus, ut tradit Varro, admiratur et
Pasiteles, qui et quinque volumina scripsit nobilium operum
40 in toto orbe. Natus hic in Graeca Italiae ora et civitate Ro-
mana donatus cum iis oppidis Iovem fecit eboreum in Metelli
aede qua campus petitur. accidit ei, cum in navalibus ubi
ferae Africanae erant per caveam intuens leonem caelaret,
ut ex alia cavea panthera erumperet non levi periculo dili-
gentissimi artificis. fecisse opera conplura dicitur, quae
41 fecerit nominatim non refertur. [13] Arcesilaum quoque
magnificat Varro, cuius se marmoream habuisse leaenam
aligerosque ludentis cum ea Cupidines, quorum alii religa-
tam tenerent, alii cornu cogerent bibere, alii calciarent
soccis, omnis ex uno lapide. idem et a Coponio XIIII na-
tiones quae sunt circa Pompeium factas auctor est, [14] in-
34, 50 venio et Canachum laudatum inter statuarios fecisse mar-
42 morea. nec Sauram atque Batrachum oblitterari convenit
qui fecere templa Octaviae porticibus inclusa natione ipsi
Lacones. quidam et opibus praepotentis fuisse eos putant
ac sua inpensa construxisse inscriptionem sperantis, qua
negata hoc tamen alio modo usurpasse. sunt certe etiamnum
in columnarum spiris insculpta nominum eorum argumento
43 lacerta atque rana. in Iovis aede ex iis pictura cultusque
reliquos omnis femineis argumentis constat, erat enim facta
Iunoni, sed, cum inferrentur signa, permutasse geruli tradun-
tur, et id religione custoditum velut ipsis dis sedem ita par-
titis. ergo et in Iunonis aede cultus est qui Iovis esse de-
buit. [15] Sunt et in parvolis marmoreis famam consecuti

Myrmecides, cuius quadrigam cum agitatore operuit alis musca, et Callicrates, cuius formicarum pedes atque alia membra pervidere non est.

6. (5.) Haec sint dicta de marmoris scalptoribus summa- 44
que claritate artificum, quo in tractatu subit mentem non fuisse tum auctoritatem maculoso marmori. fecere et e Thasio Cycladum insularum aeque et e Lesbio, lividius hoc paullo. versicolores quidem maculas et in totum marmorum adparatum etiam Menander diligentissimus luxuriae interpres primus et raro attigit. columnis demum utebantur in templis, 45
nec lautitiae causa, nondum enim ista intellegebantur, sed quia firmiores aliter statui non poterant. sic est inchoatum Athenis templum Iovis Olympii, ex quo Sulla Capitolinis aedibus advexerat columnas. fuit tamen inter lapidem atque marmor differentia iam et apud Homerum, dicit enim mar- 46
moreo saxo percussum, sed hactenus, regias quoque domus cum lautissime praeter aes, aurum, electrum, argentum, ebore tantum adornans. primum, ut arbitror, versicolores istas maculas Chiorum lapicidinae ostenderunt, cum exstruerent muros, faceto in id M. Ciceronis sale. omnibus enim ostentabant ut magnificum. multo, inquit, magis mirarer, si Tiburtino lapide fecissetis. et, Hercules, non fuisset picturis honos ullus, non modo tantus, aliqua marmorum auctoritate.

(6.) Secandi in crustas nescio an Cariae fuerit inven- 47
tum. antiquissima, quod equidem inveniam, Halicarnasi domus Mausoli Proconnesio marmore exculta est latericiis parietibus. is obiit olympiadis CVII. anno II., urbis Romae CDIII.

(7.) Primum Romae parietes crusta marmoris operuisse 48
totos domus suae in Caelio monte Cornelius Nepos tradit Mamurram Formiis natum, equitem Romanum, praefectum fabrum C. Caesaris in Gallia, ne quid indignitati desit tali auctore inventa re. hic namque est Mamurra Catulli Veroniensis carminibus proscissus quem, ut res est, domus ipsius clarius quam Catullus dixit habere quidquid habuisset Comata Gallia. namque adicit idem Nepos primum totis aedibus nul-

lam nisi e marmore columnam habuisse, et omnis solidas e
Carystio aut Luniensi.
49 (8.) M. Lepidus Q. Catuli in consulatu conlega primus
omnium limina ex Numidico marmore in domo posuit magna
reprensione. is fuit consul anno urbis DCLXXVI. hoc pri-
mum invecti Numidici marmoris vestigium invenio, non in
48 columnis tamen crustisve, ut supra Carystii, sed in massa ac
vilissimo liminum usu. post hunc Lepidum ferme quadrien-
nio L. Lucullus consul fuit, qui nomen, ut ex re adparet,
Luculleo marmori dedit admodum delectatus illo, primusque
Romam advexit, atrum alioqui, cum cetera maculis aut colo-
50 ribus commendentur. nascitur autem in Melo insula, solumque
paene hoc marmor ab amatore nomen accepit. inter hos
primum, ut arbitror, marmoreos parietes habuit scaena
Scauri, non facile dixerim secto an solidis glaebis polito,
sicuti est hodie Iovis Tonantis aedis in Capitolio. nondum
enim secti mormoris vestigia invenio in Italia.
51 (9.) Sed quisquis primus invenit secare luxuriamque
dividere, inportuni ingeni fuit. harena hoc fit, et ferro vide-
tur fieri, serra in praetenui linia premente harenas versan-
doque tractu ipso secante. Aethiopica ad haec maxume
probatur, nam id quoque accessit ut ab Aethiopia usque
peteretur quod faceret marmora, immo vero etiam in Indos,
quo margaritas quoque peti severis moribus indignum erat.
52 haec proxume laudatur. mollior tamen quae Aethiopica.
illa nulla scabritie secat, Indica non aeque levat, sed con-
busta ea polientes marmora fricare iubentur. simile Na-
xiae vitium est et Coptitidi quae vocatur Aegyptia. Haec
fuere antiqua genera marmoribus secandis. postea re-
perta est non minus probanda ex quodam Hadriatici maris
53 vado, aestu nudante, observatione non facili. iam quidem
quacumque harena secare e fluviis omnibus fraus artificum
ausa est, quod dispendium admodum pauci intellegunt. cras-
sior enim harena laxioribus segmentis terit et plus erodit
marmoris maiusque opus scabritia politurae relinquit, ita
sectae attenuantur crustae. rursus Thebaica polituris ad-
commodatur et quae sit e poro lapide aut e pumice.
54 7. (10.) Signis e marmore poliendis gemmisque etiam

scalpendis atque limandis Naxium diu placuit ante alia. ita
vocantur cotes in Cypro insula genitae. vicere postea ex Ar-
menia vectae.

(11.) Marmorum genera et colores non attinet dicere in
tanta notitia, nec facile est enumerare in tanta multitudine.
quoto cuique enim loco non suum marmor invenitur? et ta-
men celeberrimi generis dicta sunt in ambitu terrarum cum
gentibus suis. non omnia autem in lapicidinis gignuntur, 55
sed multa et sub terra sparsa, pretiosissimi quidem generis,
sicut Lacedaemonium viride cunctisque hilarius, sicut et
Augusteum ac deinde Tibereum in Aegypto Augusti ac Ti-
beri primum principatu reperta. differentia eorum est ab
ophite, cum sit illud serpentium maculis simile, unde et no-
men accepit, quod haec maculas diverso modo colligunt,
Augusteum undatim crispum in vertices, Tibereum sparsa,
non convoluta canitie. Neque ex ophite columnae nisi parvae 56
admodum inveniuntur. duo eius genera: molle candidi, nigri-
cans duri. dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati
et serpentium ictus. quidam phreneticis ac lethargicis adal-
ligari iubent candicantem. contra serpentis autem a quibusdam
praecipue laudatur ex iis quem tephrian appellant a colore
cineris. Vocatur et Memphites a loco, gemmantis naturae.
huius usus conteri et iis quae urenda sint aut secanda ex
aceto inlini. obstupescit ita corpus nec sentit cruciatum.
Rubet porphyrites in eadem Aegypto, ex eodem candidis 57
intervenientibus punctis leptopsephos vocatur. quantislibet
molibus caedendis sufficiunt lapicidinae. statuas ex eo Claudio
Caesari procurator eius in urbem ex Aegypto advexit Vi-
trasius Polio, non admodum probata novitate. nemo certe
postea imitatus est. Invenit eadem Aegyptus in Aethiopia 58
quem vocant basaniten, ferrei coloris atque duritiae, unde
et nomen ei dedit. numquam hic maior repertus est quam in
templo Pacis ab imperatore Vespasiano Augusto dicatus ar-
gumento Nili, sedecim liberis circa ludentibus per quos tot-
idem cubita summi incrementi augentis se amnis intellegun-
tur. non absimilis illi narratur in Thebis delubro Serapis, ut
putant, Memnonis statuae dicatus, quem cotidiano solis ortu
contactum radiis crepare tradunt.

59 (12.) Onychem in Arabiae tantum montibus nec usquam
aliubi nasci putavere nostri veteres, Sudines in Carmania.
potoriis primum vasis inde factis, dein pedibus lectorum
sellisque, Nepos Cornelius tradit magno fuisse miraculo
cum P. Lentulus Spinther amphoras ex eo Chiorum magnitu-
dine cadorum ostendisset, post quinquennium deinde triginta
60 duorum pedum longitudine columnas vidisse se. variatum in
hoc lapide et postea est, namque pro miraculo insigni quat-
tuor modicas in theatro suo Cornelius Balbus posuit, nos am-
pliores triginta vidimus in cenatione quam Callistus Caesaris
Claudi libertorum potentia notus sibi exaedificaverat. 8.
Hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant et ad
vasa unguentaria, quoniam optume servare incorrupta dica-
61 tur. idem et ustus emplastris convenit. nascitur circa Thebas
Aegyptias et Damascum Syriae. hic ceteris candidior, pro-
batissimus vero in Carmania, mox in India, iam quidem et
in Syria Asiaque, vilissimus autem et sine ullo nitore in
Cappadocia. probantur quam maxume mellei coloris, in verti-
ces maculosi atque non tralucidi. vitia in iis corneus colos
aut candidus et quidquid similis vitro est.
62 (13.) Paulum distare ab eo in unguentorum fide multi
existimant lygdinos in Paro repertos amplitudine qua lancis
craterasque non excedant, antea ex Arabia tantum advehi
solitos, candoris eximii. magnus et duobus contrariae inter
se naturae honos, corallitico in Asia reperto mensurae non
ultra bina cubita, candore proxumo ebori et quadam simili-
tudine. e diverso niger est Alabandicus terrae suae nomine,
quamquam et Mileti nascens, ad purpuram tamen magis ad-
spectu declinante. idem liquatur igni funditurque ad usum
63 vitri. Thebaicus lapis interstinctus aureis guttis invenitur in
Africae parte Aegypto adscripta, coticulis ad terenda colly-
ria quadam utilitate naturali conveniens, circa Syenen vero
Thebaidis syenites quem antea pyrrhopoecilon vocabant.
64 (14.) Trabes ex eo fecere reges quodam certamine obe-
liscos vocantes, Solis numini sacratos. radiorum eius ar-
gumentum in effigie est, ita significatur nomine Aegyptio.
[1] primus omnium id instituit Mespheres qui regnabat in
Solis urbe somnio iussus. hoc ipsum inscriptum in eo, etenim

scalpturae illae effigiesque quas videmus Aegyptiae sunt lit-
terae. [2] Postea et alii excidere reges. statuit eos in supra 65
dicta urbe Sesothes quattuor numero, quadragenum octonum
cubitorum longitudine, Rhamses is autem quo regnante Ilium
fuit captum est CXXXX cubitorum. idem digressus inde ubi
Mnevidis regia posuit alium longitudine quidem CXX cubito-
rum, sed prodigiosa crassitudine, undenis per latera cubitis. 9.
Opus id fecisse dicuntur $\overline{\text{CXX}}$ hominum. ipse rex, cum sur- 66
recturus esset vereretur que ne machinae ponderi non suf-
ficerent, quo maius periculum curae artificum denuntiaret,
filium suum adalligavit cacumini ut salus eius apud molientis
prodesset et lapidi. Hac admiratione operis effectum est
ut, cum oppidum id expugnaret Cambyses rex ventumque
esset incendiis ad crepidines obelisci, exstingui iuberet mo-
lis reverentia qui nullam habuerat urbis. [3] Sunt alii duo, 67
unus a Zmarre positus, alter a Phio sine notis, quadrage-
num octonum cubitorum. Alexandreae statuit unum Ptole-
maeus Philadelphus octoginta cubitorum. exciderat eum Nec-
thebis rex purum, maiusque opus in devehendo statuendove
multo quam in excidendo. a Satyro architecto aliqui deve-
ctum tradunt rate, Callixenus a Phoenice fossa perducto
usque ad iacentem obeliscum Nilo, navisque duas in latitudi- 68
nem patulas pedalibus ex eodem lapide ad rationem gemi-
nati per duplicem mensuram ponderis oneratas ita ut subirent
obeliscum pendentem extremitatibus suis in ripis utrimque,
postea egestis laterculis adlevatas navis excepisse onus,
statutum autem in sex talis e monte eodem, et artificem do-
natum talentis quinquaginta. hic fuit in Arsinoeo positus a
rege supra dicto, munus amoris in coniuge eademque sorore
Arsinoe. inde eum navalibus incommodum Maxumus quidam 69
praefectus Aegypti transtulit in forum, reciso cacumine, dum
voluit fastigium addere auratum, quod postea omisit. [4] Et
alii duo sunt Alexandreae ad portum in Caesaris templo, quos
excidit Mesphres rex quadragenum binum cubitorum. Super
omnia accessit difficultas mari Romam devehendi spectatis
admodum navibus. divos Augustus eam quae priorem ad- 70
vexerat miraculi gratia Puteolis perpetuis navalibus dicave-
rat, incendio consumpta ea est. divos Claudius aliquot per

annos adservatam qua Gaius Caesar inportaverat omnibus
quae umquam in mari visa sunt mirabiliorem, in ipsa turri-
bus Puteolis e pulvere exaedificatis, perductam Ostiam por-
tus gratia mersit. alia ex hoc cura navium quae Tiberi sub-
vehant, quo experimento patuit non minus aquarum huic
71 amni esse quam Nilo. [5] Is autem obeliscus quem divos
Augustus in circo magno statuit excisus est a rege Psemet-
nepserphreo, quo regnante Pythagoras in Aegypto fuit,
LXXXV pedum et dodrantis praeter basim eiusdem lapidis,
is vero quem in campo Martio, novem pedibus minor, a Se-
sothide. inscripti ambo rerum naturae interpretationem Ae-
gyptiorum philosophia continent.

72 10. (15.) [6] Ei qui est in campo divos Augustus addidit
mirabilem usum ad deprendendas solis umbras dierumque ac
noctium ita magnitudines, strato lapide ad magnitudinem
obelisci cui par fieret umbra brumae confectae die, sexta
hora, paullatimque per regulas, quae sunt ex aere inclusae,
singulis diebus decresceret ac rursus augesceret, digna
cognitu res, ingenio Facundi Novi mathematici. is apici
auratam pilam addidit cuius vertice umbra colligeretur in se
ipsam, alias enormiter iaculante apice, ratione, ut ferunt, a
73 capite hominis intellecta. haec observatio triginta iam fere
annis non congruit, sive solis ipsius dissono cursu et caeli
aliqua ratione mutato, sive universa tellure a centro suo
aliquid emota, ut deprehendi et in aliis locis accipio, sive
urbis tremoribus ibi tantum gnomone intorto, sive inun-
dationibus Tiberis sedimento molis facto, quamquam ad alti-
tudinem inpositi oneris in terram quoque dicuntur acta fun-
damenta.

74 11. [7] Tertius est Romae in Vaticani Gai et Neronis prin-
cipum circo — ex omnibus unus omnino fractus est in moli-
tione — quem fecerat Sesothidis filius Nencoreus. eiusdem
remanet et alius centum cubitorum quem post caecitatem
visu reddito ex oraculo Soli sacravit.

75 12. (16.) Dicantur obiter et pyramides in eadem Aegypto,
regum pecuniae otiosa ac stulta ostentatio, quippe cum fa-
ciendi eas causa a plerisque tradatur ne pecuniam successo-
ribus aut aemulis insidiantibus praeberent aut ne plebs esset

otiosa. multa circa hoc vanitas hominum illorum fuit. ve-
stigia conplurium inchoatarum exstant. una est in Arsinoite
nomo, duae in Memphite, non procul labyrintho, de quo et 84
ipso dicemus. totidem ubi fuit Moeridis lacus, hoc est fossa 76
grandis, sed Aegyptiis inter mira ac memoranda narrata.
harum cacumina * * extra aquam eminere dicuntur. reliquae
tres, quae orbem terrarum inplevere fama, sane conspicuae
undique adnavigantibus, sitae sunt in parte Africae monte
saxeo sterilique inter Memphim oppidum et quod appellari
diximus Delta, a Nilo minus IIII milia passuum, a Memphi 3, 121
$\overline{\text{VII}}$ D, vico adposito quem vocant Busirim, in eo sunt adsueti
scandere illas.

(17.) Ante est sphinx vel magis narranda de qua siluere, 77
numen adcolentium. Harmain regem putant in ea conditum
et volunt invectam videri. est autem saxo naturali elaborata.
rubrica facies monstri colitur, capitis per frontem ambitus
centum duos pedes colligit, longitudo pedum CXLIII est,
altitudo a ventre ad summam aspidem in capite, LXI S.
Pyramis amplissima ex Arabicis lapicidinis constat. $\overline{\text{CCCLX}}$ 78
hominum annis XX eam construxisse produntur. tres vero
factae annis LXXVIII, mensibus IIII. Qui de iis scripserint 79
sunt Herodotus, Euhemerus, Duris Samius, Aristagoras,
Dionysius, Artemidorus, Alexander polyhistor, Butoridas,
Antisthenes, Demetrius, Demoteles, Apion. inter omnis
eos non constat a quibus factae sint, iustissimo casu oblitte-
ratis tantae vanitatis auctoribus. aliqui ex iis prodiderunt
in raphanos et alium ac cepas ∞D talenta erogata. Amplis- 80
sima octo iugera optinet soli. quattuor angulorum paribus
intervallis DCCCLXXXIII pedes singulorum laterum, alti-
tudo a cacumine ad solum pedes DCCXXV colligit, ambitus
cacuminis pedes XVI S. alterius intervalla singula per quat-
tuor angulos pedes DCCLVII S. conprendunt. tertia minor
quidem praedictis, sed multo spectatior Aethiopicis lapidi-
bus adsurgit CCCLXIII pedibus inter angulos. Vestigia 81
aedificationum nulla exstant. harena late pura circa lentis
similitudine, qualis in maiore parte Africae. quaestionum
summa est quanam ratione in tantam altitudinem subiecta
sint caementa. alii nitro ac sale adaggeratis cum crescente

opere et peracto fluminis inrigatione dilutis, alii lateribus e luto factis exstructos pontis, peracto opere lateribus in privatas domos distributis, Nilum enim non putant rigare potuisse multo humiliorem. in pyramide maxuma est intus puteus octoginta sex cubitorum, flumen illo admissum arbitrantur.

82 Mensuram altitudinis earum omnemque similem deprehendere invenit Thales Milesius umbram metiendo qua hora par esse corpori solet. haec sunt pyramidum miracula, supremumque illud, ne quis regum opes miretur, minumam ex iis sed laudatissimam a Rhodopide meretricula factam. Aesopi fabellarum philosophi conserva quondam et contubernalis haec fuit, maiore miraculo tantas opes meretricio esse conquisitas.

83 (18.) Magnificatur et alia turris a rege facta in insula Pharo portum optinente Alexandreae, quam constitisse octingentis talentis tradunt, magno animo, ne quid omittamus, Ptolemaei regis quo in ea permiserit Sostrati Cnidii architecti structura ipsa nomen inscribi. usus eius nocturno navium cursu ignis ostendere ad praenuntianda vada portusque introitum, quales iam conpluribus locis flagrant, sicut Ostiae ac Ravennae. periculum in continuatione ignium, ne sidus existimetur, quoniam e longinquo similis flammarum adspectus est. Hic idem architectus primus omnium pensilem ambulationem Cnidi fecisse traditur.

84 13. (19.) Dicamus et labyrinthos, vel portentosissimum humani inpendi opus, sed non, ut existimari potest, falsum. [1] Durat etiamnum in Aegypto Heracleopolite nomo qui primus factus est ante annos, ut tradunt, ∞ ∞ ∞ DC a Petesuchi rege sive Tithoe, quamquam Herodotus totum opus XII regum esse dicit novissimique Psammetichi. causas faciendi varie interpretantur. Demoteles regiam Moteridis fuisse, Lyceas sepulchrum Moeridis, plures Soli sacrum id
85 exstructum, quod maxume creditur. [2] Hinc utique sum-
psisse Daedalum exemplar eius labyrinthi quem fecit in Creta non est dubium, sed centesimam tantum portionem eius imitatum quae itinerum ambages occursusque ac recursus inexplicabilis continet, non — ut in pavimentis puerorumve ludicris campestribus videmus — brevi lacinia milia passuum plura ambulationis continentem, sed crebris foribus

inditis ad fallendos occursus redeundumque in errores eos-
dem. Secundus hic fuit ab Aegyptio labyrinthus, tertius in 86
Lemno, quartus in Italia, omnes lapide polito fornicibus
tecti, Aegyptius, quod miror equidem, introitu lapidis e
Paro columnis, reliqua e syenite molibus conpositis quas
dissolvere ne saecula quidem possint, adiuvantibus Hera-
cleopolitis, quod opus invisum mire spectavere. positionem 87
operis eius singulasque partis enarrare non est, cum sit in
regiones divisum atque praefecturas quas vocant nomos,
XXI nominibus eorum totidem vastis domibus attributis,
praeterea templa omnium Aegypti deorum contineat super-
que Nemesis XL aediculis incluserit, pyramides conpluris
quadragenarum ulnarum senas radice aruras optinentis. fessi
iam eundo perveniunt ad viarum illum inexplicabilem erro-
rem, quin et cenacula clivis excelsa, porticus quoque de- 88
scenduntur nonagenis gradibus, intus columnae porphyrite
lapide, deorum simulacra, regum statuae, monstrificae ef-
figies. quarundam domuum talis est situs ut adaperienti-
bus fores tonitruum intus terribile exsistat, maiore autem in
parte transitus est per tenebras. aliae rursus extra murum
labyrinthi aedificiorum moles, pteron appellant. inde aliae
perfossis cuniculis subterraneae domus. refecit unus omnino 89
pauca ibi Chaeremon spado Necthebis regis D ante Alexan-
drum Magnum annis. id quoque traditur, fulsisse trabibus
spinae oleo incoctae, dum fornices quadrati lapidis adsur-
gerent. Et de Cretico labyrintho satis dictum est. [3] Le- 90
mnius similis illi columnis tantum centum quinquaginta me-
morabilior fuit, quarum in officina turbines ita librati
pependerunt ut puero circumagente tornarentur. architecti
illum fecere Zmilis et Rhoecus et Theodorus indigenae. ex-
stantque adhuc reliquiae eius, cum Cretici Italicique nulla
vestigia exstent. [4] Namque et Italicum dici convenit 91
quem fecit sibi Porsina rex Etruriae sepulchri causa, simul
ut externorum regum vanitas quoque Italis superetur. sed
cum excedat omnia fabulositas, utemur ipsius M. Varronis
in expositione eius verbis: *Sepultus est*, inquit, *sub
urbe Clusio, in quo loco monimentum reliquit
lapide quadrato quadratum, singula latera pe-*

dum trecenum, alta quinquagenum, in qua basi
quadrata intus labyrinthum inextricabilem, quo
si quis introierit sine glomere lini, exitum in-
92 venire nequeat. supra id quadratum pyramides
stant quinque, quattuor in angulis et in medio
una, imae latae pedum quinum septuagenum,
altae centenum quinquagenum, ita fastigatae ut
in summo orbis aeneus et petasus unus omnibus
sit inpositus, ex quo pendeant exapta catenis
tintinabula quae vento agitata longe sonitus
93 referant ut Dodonae olim factum. supra quem
orbem quattuor pyramides insuper singulae
stant altae pedum centenum. supra quas uno
solo quinque pyramides, quarum altitudinem Varro-
nem puduit adicere, fabulae Etruscae tradunt eandem fuisse
quam totius operis ad eas. vaesana dementia quaesisse glo-
riam inpendio nulli profuturo. praeterea fatigasse regni
viris, ut tamen laus maior artificis esset.

94 (20.) Legitur et pensilis hortus, immo vero totum op-
pidum Aegyptiae Thebae exercitus armatos subter educere
solitis regibus nullo oppidanorum sentiente, etiamnum hoc
minus mirum quam quod flumine medium oppidum inter-
fluente. quae si fuissent, non dubium est Homerum dicturum
fuisse, cum centum portas ibi praedicaret.

95 14. (21.) Graecae magnificentiae vera admiratio exstat
templum Ephesiae Dianae CXX annis factum a tota Asia.
in solo id palustri fecere, ne terrae motus sentiret aut hiatus
timeret, rursus ne in lubrico atque instabili fundamenta tan-
tae molis locarentur, calcatis ea substravere carbonibus, dein
velleribus lanae. universo templo longitudo est CCCCXXV
pedum, latitudo CCXXV, columnae centum viginti septem
a singulis regibus factae LX pedum altitudine, ex iis XXXVI
caelatae, una a Scopa. operi praefuit Chersiphron archite-
96 ctus. summa miraculi epistylia tantae molis attolli potuisse.
id consecutus est ille aeronibus harenae plenis, molli clivo
super capita columnarum exaggerato, paullatim exinaniens
imos ut sensim onus in loco sederet. difficillime hoc conti-
git in limine ipso quod foribus inponebat. etenim ea ma-

xuma moles fuit nec sedit in cubili, anxio artifice mortis
destinatione suprema. tradunt in ea cogitatione fessum no- 97
cturno tempore in quiete vidisse praesentem deam cui tem-
plum fieret hortantem ut viveret, se conposuisse lapidem,
atque ita postera luce adparuit, pondere ipso correctus vide-
batur. cetera eius operis ornamenta plurium librorum instar
optinent nihil ad speciem naturae pertinentia.

15. (22.) Durat et Cyzici delubrum, in quo millum 98
aureum conmissuris omnibus politi lapidis subiecit artifex,
eboreum Iovem dicaturus intus coronante eum marmoreo
Apolline. translucent ergo iuncturae tenuissimis capillamen-
tis lenique adflatu simulacra refovent, et praeter ingenium
artificis ipsa materia ingeriei quamvis occulta in pretio operis
intellegitur.

(23.) Eodem in oppido est lapis fugitivos appellatus, 99
Argonautae eo pro ancora usi reliquerant ibi. hunc e pry-
taneo — ita vocatur locus — saepe profugum vinxere
plumbo. Eadem in urbe iuxta portam quae Thracia vocatur
turres septem acceptas voces numeroso repercussu multipli-
cant. nomen huic miraculo Echo est a Graecis datum.
et hoc quidem locorum natura evenit ac plerumque conval- 100
lium, ibi casu accidit, Olympiae autem arte, mirabili modo,
in porticu quam ob id heptaphonon appellant, quoniam se-
ptiens eadem vox redditur. Cyzici et buleuterium vocant
aedificium amplum sine ferreo clavo, ita disposita contigna-
tione ut eximantur trabes sine fulturis ac reponantur, quod
item Romae in ponte sublicio religiosum est, posteaquam
Coclite Horatio defendente aegre revolsus est.

(24.) Verum et ad urbis nostrae miracula transire con- 101
veniat DCCCque annorum docilis scrutari viris et sic quo-
que terrarum orbem victum ostendere, quod accidisse totiens
paene quod referentur miracula, adparebit, universitate vero
acervata et in quendam unum cumulum coiecta non alia
magnitudo exsurget quam si mundus alius quidam in uno
loco narretur. [1] Ne, ut circum maxumum a Caesare di- 102
ctatore exstructum longitudine stadiorum trium, latitudine
unius, sed cum aedificiis iugerum quaternum, ad sedem $\overline{\text{CCL}}$
inter magna opera dicamus, non inter magnifica basilicam

Pauli columnis e Phrygibus mirabilem forumque divi Augusti
et templum Pacis Vespasiani imperatoris Augusti, pulcher-
rima operum quae umquam vidit orbis, non et tectum diri-
bitori ab Agrippa facti, cum theatrum ante texerit Romae
103 Valerius Ostiensis architectus ludis Libonis? [2] pyramidas
regum miramur, cum solum tantum foro exstruendo HS. |$\overline{\infty}$|
Caesar dictator emerit et, si quem inpensa movet captis
avaritia animis, HS. |$\overline{\text{CXLVIII}}$| domo empta Clodius quem
Milo occidit habitaverit, quod equidem non secus ac regum
104 insaniam miror. itaque ipsum Milonem sestertium septin-
gentiens aeris alieni debuisse inter prodigia animi humani
dico. sed tum senes aggeris vastum spatium et substructio-
nes insanas Capitoli mirabantur, praeterea cloacas, opus
omnium dictu maxumum subfossis montibus atque, ut paul-
94 lo ante retulimus, urbe pensili subterque navigata M. Agrip-
105 pae in aedilitate post consulatum. [3] permeant conrivati
septem amnes cursuque praecipiti torrentium modo rapere
atque auferre omnia coacti, insuper imbrium mole conci-
tati vada ac latera quatiunt, aliquando Tiberis retro in-
fusus recipitur, pugnantque diversi aquarum impetus intus,
106 et tamen obnixa firmitas resistit. trahuntur moles superne
tantae non succumbentibus cavis operis, pulsant ruinae sponte
praecipites aut inpactae incendiis, quatitur solum terrae
motibus, durant tamen a Tarquinio Prisco annis DCC prope
inexpugnabiles, non omittendo memorabili exemplo vel ma-
gis, quoniam celeberrimis rerum conditoribus omissum est.
107 cum id opus Tarquinius Priscus plebis manibus faceret,
essetque labor incertum maior an longior, passim con-
scita nece Quiritibus taedium fugientibus, novom et inex-
cogitatum ante posteaque remedium invenit ille rex ut
omnium ita defunctorum corpora figeret cruci spectanda simul
108 civibus et feris volucribusque laceranda. quamobrem pudor
Romani nominis proprius, qui saepe res perditas servavit
in proeliis, tunc quoque subvenit, sed illo tempore in post
vitam erubescens, cum puderet vivos tamquam puditurum
esset exstinctos. amplitudinem cavis eam fecisse proditur
109 ut vehem faeni large onustam transmitteret. [4] Parva sunt
cuncta quae diximus et omnia uni conparanda miraculo, an-

tequam nova attingam. M. Lepido Q. Catulo coss., ut constat
inter diligentissimos auctores, domus pulchrior non fuit
Romae quam Lepidi ipsius, at, Hercules, intra annos XXXV
eadem centesimum locum non optinuit. conputet in hac aesti- 110
matione qui volet marmorum molem, opera pictorum, in-
pendia regalia et cum pulcherrima laudatissimaque certantis
centum domus posteaque ab innumerabilibus aliis in hunc
diem victas. profecto incendia puniunt luxum, nec tamen
effici potest ut mores aliquid ipso homine mortalius esse in-
tellegant. [5] sed omnis eas duae domus vicerunt. bis 111
vidimus urbem totam cingi domibus principum Gai et Nero-
nis, huius quidem, ne quid deesset, aurea. nimirum sic ha-
bitaverunt illi qui hoc imperium fecere tantum, ad devin-
cendas gentis triumphosque referendos ab aratro aut foco
exeuntes, quorum agri quoque minorem modum optinuere
quam sellaria istorum. [6] subit vero cogitatio, quota 112
portio harum fuerint areae illae quas invictis imperatoribus
decernebant publice ad exaedificandas domos, summusque
illarum honos erat, sicut in P. Valerio Publicola primo consule
cum L. Bruto post tot merita et fratre eius qui bis in eodem
magistratu Sabinos devicerat, adici decreto ut domus eorum
fores extra aperirentur et ianua in publicum reiceretur. hoc
erat clarissimum insigne inter triumphalis quoque domos.
[7] non patiar istos duos [Gaios vel duos Nerones] ne hac 113
quidem gloria famae frui, docebimusque etiam insaniam
eorum victam privatis opibus M. Scauri, cuius nescio an
aedilitas maxume prostraverit mores maiusque sit Sullae ma-
lum tanta privigni potentia quam proscriptio tot milium.
in aedilitate hic sua fecit opus maxumum omnium quae um- 114
quam fuere humana manu facta, non temporaria mora verum
etiam aeternitatis destinatione. theatrum hoc fuit, scaena
ei triplex in altitudinem CCCLX columnarum in ea civitate
quae sex Hymettias non tulerat sine probro civis amplissimi.
ima pars scaenae e marmore fuit, media e vitro, inaudito
etiam postea genere luxuriae, summa e tabulis inauratis,
columnae, ut diximus, imae duodequadragenum pedum. 6
signa aerea inter columnas, ut indicavimus, fuerunt $\overline{\text{III}}$ nu- 115
mero, cavea ipsa cepit hominum $\overline{\text{LXXX}}$, cum Pompeiani 34, 36

theatri totiens multiplicata urbe tantoque maiore populo sufficiat large $\overline{\text{XXXX}}$ sede. relicus adparatus tantus Attalica veste, tabulis pictis, cetero choragio fuit ut, in Tusculanam villam reportatis quae superfluebant cotidiani usus deliciis, incensa villa ab iratis servis concremaretur HS. |$\overline{\text{CCC}}$|.
116 [8] Aufert animum et a destinato itinere degredi cogit contemplatio tam prodigae mentis aliamque conectit maiorem insaniam e ligno. C. Curio, qui bello civili in Caesarianis partibus obiit, funebri patris munere cum opibus adparatuque non posset superare Scaurum — unde enim illi vitricus Sulla et Metella mater proscriptionum sectrix, unde M. Scaurus pater, totiens princeps civitatis et Mariani sodalici rapinarum provincialium sinus? —, cum iam ne ipse quidem Scaurus sibi par esse posset, quando hoc certe incendi illius praemium habuit convectis ex orbe terrarum rebus ut
117 nemo postea par esset insaniae illi, ingenio ergo utendum suo Curioni et aliquid excogitandum fuit. operae pretium est scire quid invenerit et gaudere moribus nostris ac verso modo nos vocare maiores. theatra iuxta duo fecit amplissima ligno, cardinum singulorum versatili suspensa libramento, in quibus utrisque antemeridiano ludorum spectaculo edito inter sese aversis ne invicem obstreperent scaenae, repente circumactis, ut constat, post primos dies etiam sedentibus aliquis, cornibus in se coeuntibus faciebat amphitheatrum gladiatorumque proelia edebat, ipsum magis auctoratum
118 populum Romanum circumferens. quid enim miretur quisque in hoc primum, inventorem an inventum, artificem an auctorem, ausum aliquem hoc excogitare an suscipere an iubere? super omnia erit populi sedere ausi furor tam infida instabilique sede. en hic est ille terrarum victor et totius domitor orbis qui gentis, regna diribet, iura exteris mittit, deorum quaedam inmortalium generi humano portio, in ma-
119 china pendens et ad periculum suum plaudens! quae vilitas animarum ista aut quae querela de Cannis, quantum mali potuit accidere! hauriri urbis terrae hiatibus publicus mortalium dolor est, ecce populus Romanus universus veluti duobus navigiis inpositus binis cardinibus sustinetur et se ipsum depugnantem spectat periturus momento aliquo luxatis

machinis, et per hoc quaeritur tribuniciis concionibus gratia,
ut pensilis tribus quatiat in rostris quid non ausurus apud 120
eos quibus hoc persuaserit! vere namque confitentibus po-
pulus Romanus funebri munere ad tumulum patris eius de-
pugnavit universus. variavit hanc suam magnificentiam fes-
sis turbatisque cardinibus et amphitheatri forma custodita no-
vissimo die versis duabus per medium scaenis athletas edidit
raptisque e contrario repente pulpitis eodem die victores e
gladiatoribus suis produxit. nec fuit rex Curio aut gentium
imperator, non opibus insignis, ut qui nihil in censu habuerit
praeter discordiam principum. [9] Sed dicantur vera aesti- 121
matione invicta miracula. Q. Marcius Rex iussus a senatu
aquarum Appiae, Anienis, Tepulae ductus reficere novam a
nomine suo appellatam cuniculis per montis actis intra prae-
turae suae tempus adduxit, Agrippa vero in aedilitate adiecta
Virgine aqua ceterisque conrivatis atque emendatis lacus
septingentos fecit, praeterea salientis D, castella centum
triginta, conplura et cultu magnifica, operibus iis signa
trecenta aerea aut marmorea inposuit, columnas ex marmore
quadringentas, eaque omnia annuo spatio. adicit ipse aedi-
litatis suae conmemoratione et ludos diebus undesexaginta
factos et gratuita praebita balnea centum septuaginta, quae
nunc Romae ad infinitum auxere numerum. [10] Vicit ante- 122
cedentis aquarum ductus novissimum inpendium operis in-
choati a Gaio Caesare et peracti a Claudio, quippe a XXXX.
lapide ad eam excelsitatem ut omnes urbis montes lavaren-
tur, influxere Curtius atque Caeruleus fontes et Anien novos.
erogatum in id opus HS. |$\overline{\infty\infty\infty\ \mathrm{D}}$|. Quod si quis diligen- 123
tius aestimaverit abundantiam aquarum in publico, balineis,
piscinis, euripis, domibus, hortis, suburbanis villis, spatia
venientis, exstructos arcus, montis perfossos, convallis
aequatas, fatebitur nihil magis mirandum fuisse in toto orbe
terrarum. [11] Eiusdem Claudi inter maxume memoranda 124
equidem duxerim quamvis destitutum successoris odio mon-
tem perfossum ad lacum Fucinum emittendum inenarrabili
profecto inpendio et operarum multitudine per tot annos, cum
aut conrivatio aquarum qua terrenus mons erat egereretur
in verticem machinis, aut silex caederetur, quantaque intus

in tenebris fierent quae neque concipi animo nisi ab iis qui
125 videre neque enarrari humano sermone possunt. [12] Nam
portus Ostiensis opus praetereo, item vias per montis exci-
sas, mare Tyrrhenum a Lucrino molibus seclusum, tot pontis
tantis inpendiis factos. et inter pluruma alia Italiae ipsius
miracula marmora in lapicidinis crescere auctor est Papirius
Fabianus naturae rerum peritissimus, exemptores quoque
adfirmant conpleri sponte illa montium ulcera. quae si vera
sunt, spes est numquam defutura luxuriae.

126 16. (25.) A marmoribus degredienti ad reliquorum la-
pidum insignis naturas quis dubitet in primis magnetem oc-
currere? quid enim mirabilius aut qua in parte naturae maior
100 inprobitas? dederat vocem saxis, ut diximus, respondentem
homini, immo vero et obloquentem. quid lapidis rigore
pigrius? ecce sensus manusque tribuit illi. quid ferri du-
127 ritia pugnacius? pedes ei inpertivit et mores, trahitur ma-
gnete lapide, domitrixque illa rerum omnium materia ad
inane nescio quid currit atque ut propius venit adsilit, tene-
tur amplexuque haeret. sideritim ob id alio nomine vocant,
quidam Heraclion. magnes appellatus est ab inventore, ut au-
ctor est Nicander, in Ida repertus, namque et passim inve-
niuntur, in Hispania quoque. invenisse autem fertur clavis cre-
pidarum baculique cuspide haerentibus, cum armenta pasce-
128 ret. Quinque genera magnetis Sotacus demonstrat: Aethio-
picum et a Magnesia Macedoniae contermina ab Eione Bol-
ben lacum petentibus dextra, tertium in Hyetto Boeotiae,
quartum circa Alexandriam Troadem, quintum in Magnesia
Asiae. differentia prima, mas sit an femina, proxuma in
colore. nam qui in Magnesia Macedonica reperiuntur rufi
nigrique sunt, Boeotii vero rufi coloris plus habent quam
nigri. is qui Troade invenitur niger est et feminei sexus
ideoque sine viribus, deterrimus autem in Magnesia Asiae,
candidus neque attrahens ferrum similisque pumici. conper-
129 tum tanto meliores esse quanto sint magis caerulei. Ae-
thiopico palma datur pondusque argento rependitur. inveni-
tur hic in Aethiopiae Zmiri. ita vocatur regio harenosa,
ibi et haematites magnes sanguinei coloris sanguinemque
reddens, si teratur, sed et crocum. in attrahendo ferro non

eadem haematiti natura quae magneti. Aethiopici argumentum est quod magneta quoque alium ad se trahit. Omnes autem hi oculorum medicamentis prosunt ad suam 130 quisque portionem, maxumeque epiphoras sistunt. sanant et adusta cremati tritique. Alius rursus in eadem Aethiopia non procul mons gignit lapidem theameden qui ferrum omne abigit respuitque. de utraque natura saepius diximus. [2, 211. 20, 2]

(26.) Lapidem e Scyro insula integrum fluctuari tradunt, eundem conminutum mergi.

17. (27.) In Asso Troadis sarcophagus lapis fissili vena 131 scinditur. corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra XL. diem exceptis dentibus. Mucianus specula quoque et strigilis et vestis et calciamenta inlata mortuis lapidea fieri auctor est. Eiusdem generis et in Lycia saxa sunt et in oriente quae viventibus quoque adalligata erodunt corpora.

(28.) Mitiores autem servandis corporibus nec absu- 132 mendis chernites ebori simillimus, in quo Darium conditum ferunt, Parioque similis candore et duritia, minus tantum ponderosus, qui porus vocatur. Theophrastus auctor est et tralucidi lapidis in Aegypto quem Chio similem ait. fortassis tunc fuerit, quoniam et desinunt et novi reperiuntur. Assius gustatu salsus podagras lenit, pedibus in vas ex eo cavatum inditis. praeterea omnia crurum vitia in iis lapicidinis sanantur, cum in metallis omnibus crura vitientur. Eiusdem lapi- 133 dis flos appellatur in farinam mollis, ad quaedam perinde efficax. est autem similis pumici rufo. admixtus cerae Cypriae mammarum vitia sanat, picti autem resinaeve strumas et panos discutit. prodest et phthisicis linctu. cum melle vetera ulcera ad cicatrices perducit, excrescentia erodit, et a bestiarum morsu repugnantia curationi suppurata siccat. fit cataplasma ex eo podagricis mixto fabae lomento.

18. (29.) Idem Theophrastus et Mucianus esse aliquos 134 lapides qui pariant credunt. Theophrastus et ebur fossile candido et nigro colore inveniri et ossa e terra nasci invenirique lapides osseos. Palmati circa Mundam in Hispania, ubi

Caesar dictator Pompeium vicit, reperiuntur, idque quotiens
135 fregeris. Sunt et nigri quorum auctoritas venit in marmora, sicut Taenarius. Varro nigros ex Africa firmiores esse tradit quam in Italia, e diverso albos Coranos duriores quam Parios. idem Luniensem silicem serra secari, Tusculanum dissilire igni, Sabinum fuscum addito oleo etiam lucere, idem molas versatilis Volsiniis inventas, aliquas et sponte motas invenimus in prodigiis.

136 (30.) Nusquam hic utilior quam in Italia gignitur, lapisque non saxum est. in quibusdam vero provinciis omnino non invenitur. Sunt quidam in eo genere molliores qui et cote levantur ut procul intuentibus ophites videri possit, neque est alius firmior, quando et lapidis natura ligno similiter imbris solesque aut hiemes non patitur in aliis generibus atque aliis. sunt et qui lunam non tolerent et qui vetustate robiginem trahant coloremve candidum oleo mutent.

137 19. Molarem quidam pyriten vocant, quoniam plurumus sit ignis illi, sed est alius spongeosior tantum et alius etiamnum pyrites similitudine aeris. in Cypro eum reperiri volunt metallis quae sunt circa Acamanta, unum argenteo colore, alterum aureo. coquntur varie, ab aliis iterum tertiumque in melle, donec consumatur liquor, ab aliis pruna prius, dein *in* melle, ac postea lavantur ut aes. usus eorum in medicina excalfacere, siccare, discutere, extenuare, duritias in pus vertere. utuntur et crudis tunsisque ad strumas atque
138 furunculos. Pyritarum etiamnum unum genus aliqui faciunt, plurumum ignis habent ii quos vivos appellamus, ponderosissimi sunt ii, exploratoribus castrorum maxume necessarii, qui clavo vel altero lapide percussi scintillam edunt, quae excepta sulpure aut fungis aridis vel foliis dicto celerius praebet ignem.

139 (31.) Ostracitae similitudinem testae habent. usus eorum pro pumice ad levandam cutem. poti sanguinem sistunt et inlita cum melle ulcera doloresque mammarum sanant. Amiantus alumini similis nihil igni deperdit. hic veneficiis resistit omnibus, privatim Magorum.

140 (32.) Geoden ex argumento appellant, quoniam con-

plexus est terram, oculorum medicamentis utilissimum, item mammarum ac testium vitiis.

(33.) Melitinus lapis sucum remittit dulcem melleumque. tunsus et cerae mixtus eruptionibus pituitae maculisque corporis medetur et faucium exulcerationi, epinyctidas tollit, volvarum dolores inpositus vellere.

(34.) Gagates lapis nomen habet loci et amnis Gagis 141
Lyciae. aiunt et in Leucolla expelli mari atque intra XII stadia colligi. niger est, planus, pumicosus, levis, non multum a ligno differens, fragilis, odore, si teratur, gravis. fictilia ex eo inscripta non delentur, cum uritur, odorem sulpureum reddit, mirumque, accenditur aqua, oleo restinguitur. fugat serpentis ita recreatque volvae strangulatio- 142
nes. deprendit sonticum morbum et virginitatem suffitus. idem ex vino decoctus dentibus medetur strumisque cerae permixtus. hoc dicuntur uti Magi in ea quam vocant axinomantiam, et peruri negant, si venturum sit quod aliquis optet.

(35.) Spongitae lapides inveniuntur in spongeis et sunt 143
marini. quidam eos tecolithos vocant, quoniam vesicis medentur, calculos rumpunt in vino poti.

(36.) Phrygius lapis gentis habet nomen, est autem glaeba pumicosa. uritur ante vino perfusus, flatur follibus donec rufescat, ac rursus dulci vino exstinguitur ternis vicibus, tinguendis vestibus tantum utilis.

20. (37.) Schistos et haematites cognationem habent. 144
haematites invenitur in metallis, ustus mini colorem imitatur, uritur ut Phrygius, sed non restinguitur vino. adulteratum haematiten discernunt venae rubentes et friabilis natura. oculis cruore subfusis mire convenit. sistit profluvia mulierum potus. bibunt et qui sanguinem reiecerunt cum 145
suco Punici mali. et in vesicae vitiis efficax, bibitur et in vino contra serpentium ictus. infirmiora omnia eadem in eo quem schiston appellant. in iis commodior croco similis, peculiaris explendis. oculorum lacunis in lacte muliebri, procidentisque oculos praeclare cohibet. haec est sententia eorum qui nuperrime scripsere.

(38.) Sotacus e vetustissimis auctoribus quinque genera 146

haematitarum tradit praeter magnetem: principatum dat ex
iis Aethiopico oculorum medicamentis utilissimo et iis quae
panchresta appellat, item ambustis. alterum androdamanta
dicit vocari, colore nigrum, pondere ac duritia insignem,
et inde nomen traxisse praecipueque in Africa repertum,
147 trahere autem in se argentum, aes, ferrum. experimentum
eius esse in cote ex lapide basanite, reddere enim sucum
sanguineum et esse ad iocineris vitia praecipui remedi. ter-
tium genus Arabici facit, simili duritia, vix reddentis sucum
ad cotem aquariam, aliquando croco similem. quarti generis
hepatiten vocari quamdiu crudus sit, coctum vero miltiten,
utilem ambustis, ad omnia utiliorem rubrica, quinti generis
148 schiston, haemorrhoidas reprimentem in potu. omnis autem
haematitas tritos in oleo trium drachmarum pondere a ieiunis
bibendos ad vitia sanguinis. Idem schiston et alterius generis
quam haematiten tradit, quem vocat anthraciten. nasci in
Africa nigrum, attritum aquariis cotibus reddere ab ea parte
quae fuerit ab radice nigrum colorem, ab altera parte croci.
ipsum utilem esse oculorum medicamentis.

149 21. (39.) Aetitae lapides ex argumento nominis ma-
gnam famam habent. reperiuntur in nidis aquilarum, sicut
10 12 in decumo volumine diximus. aiunt binos inveniri, marem
ac feminam, nec sine iis parere quas diximus aquilas, et
ideo binos tantum. genera eorum quattuor: in Africa na-
scentem pusillum ac mollem, intra se velut in alvo ha-
bentem argillam suavem, candidam. ipsum friabilem femi-
nei sexus putant, marem autem qui in Arabia nascatur durum,
gallae similem aut subrutilum, in alvo habentem durum la-
150 pidem. tertius in Cypro invenitur colore illis in Africa
nascentibus similis, amplior tamen atque dilatatus, ceteris
enim globosa facies. habet in alvo harenam iucundam et
lapillos, ipse tam mollis ut etiam digitis frietur. quarti ge-
neris Taphiusius appellatur nascens iuxta Leucada in Ta-
phiusa, qui locus est dextra navigantibus ex Ithaca Leucadem.
invenitur in fluminibus candidus ac rotundus. huic est in
151 alvo lapis qui vocatur callimus, nec quicquam teretius. Ae-
titae gravidis adalligati mulieribus vel quadripedibus pellicu-
lis sacrificatorum animalium continent partus, non nisi par-

turiant removendi, alioqui volvae excidunt. sed nisi partu-
rientibus auferantur, omnino non pariant.
(40.) Est et lapis Samius in eadem insula ubi terram 152
laudavimus, poliendo auro utilis, in medicina oculorum 35, 191
ulceribus cum lacte quo supra dictum est modo et contra 145
veteres lacrimationes. prodest et contra vitia stomachi po-
tus, vertigines sedat mentisque conmotas restituit. quidam
et morbis comitialibus utiliter dari putant et ad urinae dif-
ficultates, et acopis miscetur. probatur gravitate, candore.
volunt et partus contineri adalligato eo.
(41.) Arabus lapis ebori similis dentifriciis adcommo- 153
datur crematus. privatim haemorrhoidas sanat cum lanugine
linteorum aut super linteolis inpositis.
(42.) Non praetermittenda est et pumicum natura. ap- 154
pellantur quidem ita erosa saxa in aedificiis quae musaea
vocant dependentia ad imaginem specus arte reddendam,
sed ii pumices qui sunt in usu corporum levandorum feminis,
iam quidem et viris, atque, ut ait Catullus, libris, lauda-
tissimi sunt in Melo, Nisyro et Aeoliis insulis. probatio in 155
candore minumoque pondere et ut quam maxume spongeosi
aridique sint, teri faciles nec harenosi in fricando. vis eorum
in medicina extenuare, siccare, trina ustione ita uti torreantur
carbone puro, totiens vino restinguantur albo. lavantur
deinde ut cadmea et siccati conduntur quam minume uligi- 34, 106
noso loco. Usus farinae eius oculorum maxume medicamen- 156
tis, ulcera purgat eorum leniter expletque cicatrices et emen-
dat. quidam a tertia ustione refrigeratos potius quam
restinctos terere malunt ex vino. adduntur et in malagmata
capitum verendorumque ulceribus utilissimi. fiunt ex iis et
dentifricia. Theophrastus auctor est potores in certamine
bibendi praesumere farinam eam sed, nisi universo potu
inpleantur, periclitari, tantamque refrigerandi naturam esse
ut musta fervere desinant pumice addito.
22. (43.) Auctoribus curae fuere lapides mortariorum 157
quoque, nec medicinalium tantum aut ad pigmenta pertinen-
tium. Etesium lapidem in iis praetulere ceteris, mox The-
baicum quem pyrrhopoecilon appellavimus, aliqui psaranum 68
vocant, tertium ex chalazio chrysiten, medicis autem ex ba-

sanite. hic enim lapis nihil ex sese remittit. ii lapides qui sucum reddunt oculorum medicamentis utiles existimantur,
158 ideo Aethiopici ad ea maxume probantur. Taenarium lapidem et Phoeniceum et haematiten iis medicamentis prodesse tradunt quae ex croco conponantur, ex alio Taenario qui niger est et ex Pario lapide non aeque medicis utilem, potioremque ex alabastrite Aegyptio vel ex ophite albo. est enim hoc genus ophitis ex quo vasa et cados etiam faciunt.

159 (44.) In Siphno lapis est qui cavatur tornaturque in vasa vel coquendis cibis utilia vel ad esculentos usus, quod et in Comensi Italiae lapide viridi accidere scimus, sed in Siphnio singulare quod excalfactus oleo nigrescit durescitque mollissimus. tanta qualitatium differentia est, nam mollitiae trans Alpis praecipua sunt exempla in Belgica provincia candidum lapidem serra qua lignum faciliusque etiam secantium ad tegularum et imbricum vicem vel, si libeat, quae vocant pavonacea tegendi genera. et hi quidem sectiles sunt.

160 (45.) Specularis vero, quoniam et hic lapidis nomen optinet, faciliore multo natura finditur in quamlibeat tenuis crustas. Hispania hunc tantum citerior olim dabat, nec tota, sed intra centum milia passuum circa Segobrigam urbem, iam et Cypros et Cappadocia et Sicilia et nuper inventum Africa, postferendos tamen omnis Hispaniae, Cappadocia
161 amplissimos magnitudine, sed obscuros. Sunt et in Bononiensi Italiae parte breves, maculosi, conplexu silicis adligati, quorum tamen adpareat natura similis. puteis in Hispania effoditur e profunda altitudine, nec non et saxo inclusus sub terra invenitur extrahiturque aut exciditur. sed maiori parte fossili natura, absolutus in se caementi modo, numquam adhuc quinque pedum longitudine amplior. umorem hunc terrae quadam anima crystalli modo glaciari et in lapidem concrescere manifesto adparet, quod cum ferae decidere in puteos talis, medullae in ossibus earum post unam
162 hiemem in eandem lapidis naturam figurantur. Invenitur et niger aliquando, sed candido natura mira, cum sit mollitia nota, perpetiendi soles rigoresque, nec senescit, si modo iniuria absit, cum hoc etiam in caementis multorum generum

accidat. Invenere et alium usum in ramentis squamaque, circum maxumum ludis Circensibus sternendi ut sit in commendatione candor.

(46.) Nerone principe in Cappadocia repertus est lapis 163 duritia marmoris, candidus atque tralucens etiam qua parte fulvae inciderant venae, ex argumento phengites appellatus. hoc construxerat aedem Fortunae quam Seiam appellant, a Servio rege sacratam, amplexus aurea domo, quare etiam foribus opertis interdiu claritas ibi diurna erat alio quam specularium modo tamquam inclusa luce, non transmissa. In Arabia quoque esse lapidem vitri modo tralucidum quo utantur pro specularibus Iuba auctor est.

(47.) Nunc ad operarios lapides transisse conveniat pri- 164 mumque cotes ferro acuendo. multa earum genera: Creticae diu maxumam laudem habuere, secundam Laconicae e Taygeto monte, oleo utraeque indigentes. inter aquarias Naxiae laus maxuma fuit, mox Armeniacae, de quibus diximus. ex 54 oleo et aqua Ciliciae pollent, ex aqua Arsinoiticae. repertae 165 sunt et in Italia aqua trahentes aciem acerrimo effectu, nec non et trans Alpis quas passernices vocant. quarta ratio est saliva hominis proficientium in tonstrinarum officinis, inutilis fragili mollitia. Laminitanae ex Hispania citeriore in eo genere praecipuae.

(48.) E reliqua multitudine lapidum tofus aedificiis in- 166 utilis est mortalitate, mollitia. quaedam tamen loca non alium habent, sicuti Carthago in Africa. exestur halitu maris, fricatur vento, everberatur imbri. sed cura tuentur picando parietes, quoniam et tectori calce roditur, sciteque dictum est ad tecta eos pice, ad vina calce uti, quoniam sic musta condiunt. Alia mollitia circa Romam Fidenati et Albano. 167 in Umbria quoque et Venetia albus lapis dentata serra secatur. hi tractabiles in opere laborem quoque tolerant, sub tecto dumtaxat. aspergine et gelu pruinisque rumpuntur in testas, nec contra auram maris robusti. Tiburtini ad reliqua fortes vapore dissiliunt.

(49.) Nigri silices optumi, quibusdam in locis et ruben- 168 tes. nonnusquam vero et albi, sicut in Tarquiniensi Anicianis lapicidinis circa lacum Volsiniensem et in Statoniensi

quibus ne ignes quidem nocent. iidem et in monimentis
scalpti contra vetustatem quoque incorrupti permanent, ex
169 iis formae fiunt in quibus aera funduntur. Est et viridis
vehementer igni resistens, sed nusquam copiosus, et ubi
invenitur, lapis non saxum est. E reliquis pallidus in cae-
mento raro utilis, globosus contra iniurias fortis, sed stru-
cturae infidelis, nisi multa suffrenatione devinctus. nec cer-
ior fluviatilis, semper veluti madens.

170 (50.) Remedium est in lapide dubio aestate eum exi-
mere nec ante biennium inserere tecto domitum tempe-
statibus. quae ex eo laesa fuerint subterraneae structurae
aptentur utilius, quae restiterint tutum est vel caelo com-
mittere.

171 (51.) Graeci e lapide duro aut silice aequato struunt
veluti latericios parietes. cum ita fecerut, isodomon vocant
genus structurae, at cum inaequali crassitudine structa sunt
coria, pseudisodomon. tertium est emplecton, tantummodo
172 frontibus politis, reliqua fortuito conlocant. alternas co-
agmentationes fieri ut conmissuras antecedentium medii lapi-
des optineant necessarium est, in medio quoque pariete, si
res patiatur, si minus, utique a lateribus. medios parietes
farcire fractis caementis diatonicon vocant. reticulata stru-
ctura, qua frequentissime Romae struunt, rimis opportuna
est. structuram ad normam, libellam fieri, ad perpendi-
173 culum respondere oportet. 23. (52.) Cisternas harenae
purae asperae quinque partibus, calcis quam vehementis-
simae duabus construi fragmentis silicis non excedentibus
libras, ita ferratis vectibus calcari solum parietesque simi-
liter. utilius geminas esse ut priore vitia considant atque
per colum in proxumam transeat pura aqua.

174 (53.) Calcem e vario lapide Cato censorius inprobat,
ex albo melior. quae ex duro structurae utilior, quae ex
fistuloso tectoriis, ad utrumque damnatur ex silice. utilior
eadem effosso lapide quam ex ripis fluminum conlecto, uti-
lior e molari, quia est quaedam pinguior natura eius. mirum
aliquid, postquam arserit, accendi aquis.

175 (54.) Harenae tria genera: fossicia cui quarta pars calcis
addi debet, fluviatili aut marinae tertia. si et testae tunsae

tertia pars addatur, melior materia erit. ab Appennino ad Padum invenitur fossicia, nec trans maria.

(55.) Ruinarum urbis ea maxume causa, quod furto cal- 176
cis sine ferumine suo caementa conponuntur. intrita quoque ea quo vetustior eo melior. in antiquorum aedium legibus invenitur ne recentiore trima uteretur redemptor. ideo nullae tectoria eorum rimae foedavere. Tectorium, nisi quod ter harenato et bis marmorato inductum est, numquam satis splendoris habet. uliginosa et ubi salsugo vitiat testaceo sublini utilius. In Graeciae tectoriis etiam harenatum quo indu- 177
cturi sunt prius in mortario ligneis vectibus subigunt. experimentum marmorati est in subigendo donec rutro non cohaereat, contra in albario opere ut macerata calx ceu glutina haereat. macerari non nisi glaebam oportet. Elide aedis est Minervae in qua frater Phidiae Panaenus tectorium induxit lacte e croco subactum, ut ferunt, ideo, si teratur hodie in eo saliva pollice, odorem croci saporemque reddit.

(56.) Columnae eaedem densius positae crassiores vi- 178
dentur. genera earum quattuor: quae sextam partem altitudinis in crassitudine ima habent Doricae vocantur, quae nonam Ionicae, quae septumam Tuscanicae, Corinthiis eadem ratio quae Ionicis, et differentia, quoniam capitulis Corinthiarum eadem est altitudo quae colligitur crassitudine ima, ideoque graciliores videntur, Ionicis enim capituli altitudo tertia pars est crassitudinis. antiqua ratio erat columnarum 179
altitudinis tertia pars latitudinum delubri. in Ephesiae Dianae aede quae prius fuit primum columnis spirae subditae et capitula addita, placuitque altitudinis octava pars in crassitudine et ut spirae haberent crassitudinis dimidium septumaeque partes detraherentur summarum crassitudine. praeter haec sunt quae vocantur Atticae columnae quaternis angulis, pari laterum intervallo.

24. (57.) Calcis et in medicina magnus usus. eligitur 180
recens nec adspersa aquis, urit, discutit, extrahit incipientisque serpere ulcerum impetus coercet. aceto et rosaceo mixta atque inlita, mox cera atque rosaceo temperata perducit ad

cicatricem. luxatis quoque cum liquida resina aut adipe suillo ex melle medetur, eadem conpositione et strumis.

181 (58.) Maltha e calce fit recenti. glaeba vino restinguitur, mox tunditur cum adipe suillo et fico, duplici lenimento, quae res omnium tenacissima et duritiam lapidis antecedens. quod malthatur oleo perfricatur ante.

182 (59.) Cognata calci res gypsum est. plura eius genera. nam et e lapide coquitur, ut in Syria ac Thuriis, et e terra foditur, ut in Cypro ac Perrhaebia, e summa tellure et Tymphaicum est. qui coquitur lapis non dissimilis alabastritae esse debet aut marmoroso. in Syria durissimos ad id eligunt cocuntque cum fimo bubulo, ut celerius urantur. omnium autem optumum fieri conpertum est e lapide specu-
183 lari squamamve talem habente. Gypso madido statim utendum est, quoniam celerrime coit, tamen rursus tundi et in farinam resolvi patitur. usus gypsi in albariis, sigillis aedificiorum et coronis gratissimus. Exemplum inlustre C. Proculeium Augusti Caesaris familiaritate subnixum in stomachi dolore gypso poto conscivisse sibi mortem.

184 25. (60.) Pavimenta originem apud Graecos habent elaborata arte picturae ratione donec lithostrota expulere eam. celeberrimus fuit in hoc genere Sosus qui Pergami stravit quem vocant asaroton oecon, quoniam purgamenta cenae in pavimentis quaeque everri solent velut relicta fecerat parvis e tessellis tinctisque in varios colores. mirabilis ibi columba bibens et aquam umbra capitis infuscans. apricantur aliae scabentes sese in canthari labro.

185 (61.) Pavimenta credo primum facta quae nunc vocamus barbarica atque subtegulanea, in Italia festucis pavita. hoc certe ex nomine ipso intellegi potest. Romae scutulatum in Iovis Capitolini aede primum factum est post tertium bellum Punicum initum, frequentata vero pavimenta ante Cimbricum magna gratia animorum indicio est Lucilianus ille versus:

Arte pavimenti atque emblemate vermiculato.

186 (62.) Subdialia Graeci invenere talibus domos contegentes facile tractu tepente, sed fallax ubicumque imbres gelant. necessarium binas per diversum coassationes sub-

sterni et capita earum praefigi ne torqueantur et ruderi novo
tertiam partem testae tunsae addi, dein rudus in quo duae
quintae calcis misceantur pedali crassitudine festucari. tunc 187
nucleo crasso sex digitos induci tessella grandi non minus
alta duos digitos strui, fastigium vero servari in pedes denos
sescunciae ac diligenter cote despumari. quernis axibus
contabulari, quia torquentur, inutile putant, immo et felice
aut palea substerni melius esse, quo minor vis calcis per-
veniat. necessarium et globosum lapidem subici. Similiter
fiunt spicata testacea.

(63.) Non neglegendum est etiamnum unum genus Grae- 188
canici: solo festucato inicitur rudus aut testaceum pavimen-
tum, dein spisse calcatis carbonibus inducitur ex sabulo et
calce ac favilla mixtis, materia crassitudine semipedali ad
regulam et libellam exigitur, et est forma terrena. si vero
cote depolitum est, nigri pavimenti usum optinet.

(64.) Lithostrota coeptavere iam sub Sulla, parvolis 189
certe crustis exstat hodieque quod in Fortunae delubro
Praeneste fecit. pulsa deinde ex humo pavimenta in camaras
transiere e vitro, novicium et hoc inventum. Agrippa certe
in thermis quas Romae fecit figulinum opus encausto pinxit
in calidis, reliqua albario adornavit, non dubie vitreas factu-
rus camaras, si prius inventum id fuisset aut a parietibus
scaenae, ut diximus, Scauri pervenisset in camaras. quam- 114
obrem et vitri natura indicanda est.

26. (65.) Pars Syriae quae Phoenice vocatur finitima 190
Iudaeae intra montis Carmeli radices paludem habet quae
vocatur Candebia. ex ea creditur nasci Belus amnis quinque
M pass. spatio in mare perfluens iuxta Ptolemaidem colo-
niam. lentus hic cursu, insaluber potu, sed caerimoniis
sacer, limosus, vado profundus, non nisi refuso mari hare-
nas fatetur, fluctibus enim volutatae nitescunt detritis sor-
dibus. tunc et marino creduntur adstringi morsu, non prius 191
utiles. quingentorum est passuum non amplius litoris spa-
tium, idque tantum multa per saecula gignendo fuit vitro.
fama est adpulsa nave mercatorum nitri, cum sparsi per litus
epulas pararent nec esset cortinis attollendis lapidum occa-
sio, glaebas nitri e nave subdidisse, quibus accensis, per-

mixta harena litoris, tralucentis novi liquoris fluxisse rivos
et hanc fuisse originem vitri.
192 (66.) Mox, ut est ingeniosa sollertia, non fuit con-
tenta nitrum miscuisse, coeptus addi et magnes lapis, quon-
iam in se liquorem vitri quoque ut ferrum trahere creditur.
simili modo et calculi splendentes multifariam coepti uri,
dein conchae ac fossiles harenae. auctores sunt in India e
193 crystallo fracta fieri et ob id nullum conparari Indico. levi-
bus autem aridisque lignis coquitur addito cypro ac nitro
34, 95 maxume Ophirio. continuis fornacibus ut aes liquatur,
massaeque fiunt colore pingui nigricantes. acies tanta est
quacumque ut citra sensum ullum ad ossa consecet quidquid
adflaverit corporis. ex massis rursus funditur in officinis
tinguiturque, et aliud flatu figuratur, aliud torno teritur,
aliud argenti modo caelatur, Sidone quondam his officinis
194 nobili, siquidem etiam specula excogitaverat. Haec fuit an-
tiqua ratio vitri. iam vero et in Volturno amne Italiae ha-
rena alba nascens sex M pass. litore inter Cumas atque
Liternum, qua mollissima est, pila molave teritur. dein mi-
scetur tribus partibus nitri pondere vel mensura ac liquata
in alias fornacis transfunditur. ibi fit massa quae vocatur
hammonitrum atque haec recoquitur et fit vitrum purum ac
massa vitri candidi. iam vero et per Gallias Hispaniasque
195 simili modo harena temperatur. Ferunt Tiberio principe
excogitato vitri temperamento ut flexile esset totam offici-
nam artificis eius abolitam, ne aeris, argenti, auri metallis
pretia detraherentur, eaque fama crebrior diu quam certior
fuit. sed quid refert Neronis principatu reperta vitri arte
quae modicos calices duos quos appellabant petrotos HS.
$\overline{\text{VI}}$ venderet.

196 (67.) In genere vitri et obsiana numerantur ad simili-
tudinem lapidis quem in Aethiopia invenit Obsius, nigerrimi
coloris, aliquando et tralucidi, crassiore visu atque in specu-
lis parietum pro imagine umbras reddente. gemmas multi ex
eo faciunt, vidimus et solidas imagines divi Augusti capaci
materia huius crassitudinis, dicavitque ipse pro miraculo in
197 templo Concordiae obsianos quattuor elephantos. remisit
et Tiberius Caesar Heliopolitarum caerimoniis repertam in

hereditate eius qui praefuerat Aegypto obsianam imaginem Menelai, ex qua adparet antiquior materiae origo, nunc vitri similitudine interpolata. Xenocrates obsianum lapidem in India et in Samnio Italiae et ad oceanum in Hispania tradit nasci. Fit et tincturae genere obsianum, ad escaria vasa 198 et totum rubens vitrum atque non tralucens, haematinum appellatum. fit et album et murrina aut hyacinthos sappirosque imitatum et omnibus aliis coloribus, nec est alia nunc sequacior materia aut etiam picturae adcommodatior. maxumus tamen honos in candido tralucentibus quam proxuma crystalli similitudine. usus vero ad potandum argenti metalla 199 et auri pepulit. est autem caloris inpatiens, ni praecedat frigidus liquor cum addita aqua vitreae pilae sole adverso in tantum candescant ut vestis exurant. Fragmenta teporata adglutinantur tantum, rursus tota fundi non queunt praeterquam abrupta sibimet in guttas, veluti cum calculi fiunt quos quidam abaculos appellant, aliquos et pluribus modis versicolores. vitrum sulpuri concoctum feruminatur in lapidem.

(68.) Et peractis omnibus quae constant ingenio, arte 200 naturam faciente, succurrit mirari nihil paene non igni perfici. 27. accipit harenas ex quibus aliubi vitrum, aliubi argentum, aliubi minium, aliubi plumbi genera, aliubi pigmenta, aliubi medicamenta fundit. igni lapides in aes solvontur, igni ferrum gignitur ac domatur, igni aurum perficitur, igni cremato lapide caementa in tectis ligantur. alia saepius uri 201 prodest, eademque materia aliud gignit primis ignibus, aliud secundis, aliud tertiis, quando ipse carbo viris habere incipit restinctus atque interisse creditus maioris fit virtutis. inmensa, inproba rerum naturae portio et in qua dubium sit plura absumat an pariat.

(69.) Est et ipsis ignibus medica vis. pestilentiae quae 202 obscuratione solis contrahitur, ignes si fiant, multiformiter auxiliari certum est. Empedocles et Hippocrates id demonstravere diversis locis. *Ad convolsa interiora viscera aut contunsa*, M. Varro — ipsis enim verbis eius utar —, *pyxis sit*, inquit, *focus. inde enim cinis lixius po-* 203 *tus medetur, licet videre gladiatores, cum de-*

luserunt, hac iuvari potione. quin et carbunculum
26, 5 genus morbi, quo duos consularis nuper absumptos indicavimus, querneus carbo tritus cum melle sanat. adeo in rebus damnatis quoque ac tam nullis sunt aliqua commoda, ut carbone ecce atque cinere.

204 (70.) Non praeteribo et unum foci exemplum Romanis litteris clarum: Tarquinio Prisco regnante tradunt repente in foco eius conparuisse genitale e cinere masculi sexus eamque quae insederat ibi Tanaquilis reginae ancillam Ocresiam captivam consurrexisse gravidam. ita Servium Tullium natum qui regno successit, inde et in regia cubanti ei puero caput arsisse creditumque laris familiaris filium. ob id Compitalia ludos laribus primum instituisse.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXVII.

---

1 (Sect. 1.) Ut nihil instituto operi desit gemmae supersunt et in artum coacta rerum naturae maiestas, multis nulla sui parte mirabilior. tantum tribuunt varietati, coloribus, materiae, decori, violari etiam signis, quae causa gemmarum est, quasdam nefas ducentes, aliquas vero extra pretia ulla taxationemque humanarum opum arbitrantes, ut plerisque ad summam absolutamque naturae rerum contemplatio-
2 nem satis sit una aliqua gemma. Quae fuerit origo et a
33, 8 quibus initiis in tantum admiratio haec exarserit, diximus quadamtenus in mentione auri anulorumque. fabulae primordium a rupe Caucasea tradunt, Promethei vinculorum interpretatione fatali, primumque saxi eius fragmentum in-

clusum ferro ac digito circumdatum, hoc fuisse anulum et
hoc gemmam.

Cap. 1. (2.) His initiis coepit auctoritas in tantum amorem 3
elata ut Polycrati Samio insularum ac litorum tyranno felici-
tatis suae, quam nimiam fatebatur etiam ipse qui felix erat,
satis piamenti in unius gemmae voluntario damno videretur,
si cum Fortunae volubilitate paria fecisset, planeque ab
invidia eius abunde se redimi putaret, si hoc unum doluisset
adsiduo gaudio lassus. ergo provectus navigio in altum anu- 4
lum mersit. at illum piscis eximia magnitudine regi natus
escae vice raptum, ut faceret ostentum, in culina domino
rursus Fortunae insidiantis manu reddidit. sardonychem eam
gemmam fuisse constat, ostenduntque Romae, si credimus,
in Concordiae delubro cornu aureo Augustae dono inclusam
et novissimum prope locum tot praelatis optinentem.

(3.) Post hunc anulum regis alterius in fama est gemma, 5
Pyrrhi illius qui adversus Romanos bellum gessit. namque
habuisse dicitur achaten in qua novem Musae et Apollo
citharam tenens spectarentur, non arte sed naturae sponte
ita discurrentibus maculis ut Musis quoque singulis sua red-
derentur insignia. nec deinde alia quae tradatur magnopere 6
gemmarum claritas exstat apud auctores, praeterquam Isme-
nian choraulen multis fulgentibusque uti solitum comitante
fabula vanitatem eius, indicato in Cypro sex aureis zmaragdo
ubi erat scalpta Amymone, iussisse numerari et, cum duo
relati essent, male, Hercule, factum, dixisse, multum enim
detractum gemmae dignitati. hic videtur instituisse ut omnes 7
musicae artis hac quoque ostentatione censerentur, veluti
Dionysodorus aequalis eius et aemulus, ut sic quoque par
videretur, qui tertius eodem tempore inter musicos fuit,
Nicomachus enim multas tantum habuisse gemmas traditur,
sed nulla peritia electas.

Sed, forte quadam his exemplis initio voluminis oblatis 8
adversus istos qui sibi hac ostentatione adrogant, ut palam
sit eos tibicinum gloria tumere, (4.) Polycratis gemma quae
demonstratur intacta inlibataque est. Ismeniae aetate multos
post annos adparet scalpi etiam zmaragdos solitos. confir-
mat hanc eandem opinionem edictum Alexandri Magni quo

vetuit in hac gemma ab alio se scalpi quam a Pyrgotele non
dubie clarissimo artis eius. Post eum Apollonides et Cro-
nius in gloria fuere quique divi Augusti imaginem simillime
expressit, qua postea principes signant, Dioscurides. Sulla
9 dictator traditione Iugurthae semper signavit. Est apud aucto-
res et Intercatiensem illum cuius patrem Scipio Aemilianus
ex provocatione interfecerat pugnae eius effigie signasse,
volgato Stilonis Praeconini sale, quidnam fuisse facturum,
10 si Scipio a patre eius interemptus fuisset. divos Augustus
inter initia sphinge signavit. duas in matris anulis eas indis-
cretae similitudinis invenerat. altera per bella civilia absente
ipso amici signavere epistulas et edicta quae ratio temporum
nomine eius reddi postulabat, non inficeto lepore accipien-
tium, aenigmata adferre eam sphingem. quippe etiam Mae-
cenatis rana per conlationes pecuniarum in magno terrore
erat. Augustus postea ad evitanda convicia sphingis Alexan-
dri Magni imagine signavit.

11 (5.) Gemmas pluris, quod peregrino appellant nomine
dactyliothecam, primus omnium Romae habuit privignus
Sullae Scaurus, diuque nulla alia fuit, donec Pompeius
Magnus quae Mithridatis regis fuerat inter dona in Capito-
lio dicaret, ut Varro aliique aetatis eius auctores con-
firmant, multum praelatam Scauri. hoc exemplo Caesar
dictator sex dactyliothecas in aede Veneris Genetricis con-
secravit, Marcellus Octavia genitus in aede Palatini Apolli-
nis unam.

12 (6.) Victoria tamen illa Pompei primum ad margaritas
gemmasque mores inclinavit, sicut L. Scipionis et Cn. Manli
ad caelatum argentum et vestis Attalicas et triclinia aerata,
sicut L. Mummi ad Corinthia et tabulas pictas. 2. Id uti
planius noscatur, verba ex ipsius Pompei triumphorum actis
13 subiciam. ergo tertio triumpho, quem de piratis, Asia, Ponto
7, 98 gentibusque et regibus in septumo volumine operis huius
indicatis M. Pisone M. Messala consulibus pridie kalend.
Octobris natali suo egit, transtulit alveum cum tesseris
lusorium e gemmis duabus latum pedes tris, longum pedes
quattuor, et, ne quis effetas res dubitet nulla gemmarum ma-
gnitudine hodie prope ad hanc amplitudinem accedente, in

eo fuit luna aurea pondo XXX —, lectos tricliniaris tris, 14
vasa ex auro et gemmis abacorum novem, signa aurea tria
Minervae, Martis, Apollinis, coronas ex margaritis triginta
tris, montem aureum quadratum cum cervis et leonibus et
pomis omnis generis circumdata vite aurea, musaeum ex
margaritis in cuius fastigio horologium. erat et imago Cn.
Pompei e margaritis, illa relicino honore grata, illius probi
oris venerandique per cunctas gentis, illa, inquam, ex mar-
garitis, severitate victa et veriore luxuriae triumpho. num- 15
quam profecto inter illos viros durasset cognomen Magni, si
prima victoria sic triumphasset! e margaritis, Magne, tam pro-
diga re et feminis reperta, quas gerere te fas non sit, hinc fieri
tuos voltus? sic te pretiosum videri? non ergo illa tua similior
est imago quam Pyrenaei iugis inposuisti? grave profecto 16
foedumque probrum erat, ni verius saevom irae deorum
ostentum id credi oporteret clareque intellegi posset tantum
illud caput orientis opibus sine reliquo corpore ostentatum.
cetera triumphi eius quam virilia! HS. $|\overline{\infty\infty}|$ reipublicae
datum, legatis et quaestoribus qui oras maris defendissent
HS. $|\overline{\infty}|$, militibus singulis HS. sena milia. tolerabiliorem 17
tamen causam fecit Gai principis qui super cetera muliebria
soccos induebat e margaritis aut Neronis principis qui sce-
ptra personis et cubilia amatoria unionibus construebat. quin
immo etiam ius videmur perdidisse corripiendi gemmata po-
toria et varia supellectilis genera, anulos translucentis. quae
enim non luxuria innocentior existimari possit?

(7.) Eadem victoria primum in urbem myrrhina invexit, 18
primusque Pompeius capides et pocula ex eo triumpho Capi-
tolino Iovi dicavit, quae protinus ad hominum usum transiere,
abacis etiam escariisque vasis expetitis, et crescit in dies
eius rei luxuria. myrrhino $\overline{\text{LXX}}$ HS. empto, capaci plane ad
sextarios tris calice potavit Annius consularis ob amorem
adroso margine eius, ut tamen iniuria illa pretium augeret,
neque est hodie myrrhini alterius praestantior indicatura.
idem in reliquis generibus quantum voraverit licet aestimare 19
ex multitudine, quae tanta fuit ut auferente liberis eius Ne-
rone exposita occuparent theatrum peculiare trans Tiberim
in hortis, quod a populo inpleri canente se, dum Pompeiano

praeludit, etiam Neroni satis erat. vidi tunc adnumerari
unius scyphi fracti membra, quae in dolorem, credo, saeculi
invidiamque Fortunae tamquam Alexandri Magni corpus in
20 conditorio servari ut ostentarentur placebat. T. Petronius
consularis moriturus invidia Neronis ut mensam eius exheredaret, trullam myrrhinam HS. $\overline{CCC}$ emptam fregit, sed Nero, ut par erat principem, vicit omnis HS. $|\overline{X}|$ capidem unam parando. memoranda res tanti imperatorem patremque patriae bibisse!

21 (8.) Oriens myrrhina mittit. inveniuntur ibi pluribus locis nec insignibus, maxume Parthici regni, praecipua tamen in Carmania. umorem sub terra putant calore densari. amplitudine numquam parvos excedunt abacos, crassitudine raro quanta dicta sunt potoria. splendor est iis sine viribus nitorque verius quam splendor. sed in pretio varietas colorum subinde circumagentibus se maculis in purpuram candoremque et tertium ex utroque, ignescente veluti per transitum
22 coloris purpura aut rubescente lacteo. sunt qui maxume in iis laudent extremitates et quosdam colorum repercussus quales in caelesti arcu spectantur imi. aliis pingues placent, — tralucere quicquam aut pallere vitium est — itemque sales verrucaeque non eminentes sed ut in corpore etiam plerumque sessiles. aliqua et in odore commendatio est.

23 (9.) Contraria huic causa crystallum facit gelu vehementiore concreto. non aliubi certe reperitur quam ubi maxume hibernae nives rigent, glaciemque esse certum est, unde nomen Graeci dedere. oriens et hanc mittit, quoniam Indicae nulla praefertur. nascitur et in Asia, vilissima circa Alabanda et Orthosiam finitimisque, item in Cypro, sed
24 laudata in Europa Alpium iugis. Iuba auctor est in quadam insula Rubri maris ante Arabiam sita nasci quae Necron vocetur, et in ea quae iuxta gemmam topazum ferat, cubitalemque effossam a Pythagora Ptolemaei regis praefecto, Cornelius Bocchus et in Lusitania perquam mirandi ponderis in Ammaensibus iugis, depressis ad libramentum aquae
25 puteis. hoc mirum, quod Xenocrates Ephesius tradit, aratro in Asia et Cypro excitari, non enim reperiri in terreno, nec nisi inter cautis creditum fuerat. similius veri est, quod

idem Xenocrates tradit, torrentibus saepe deportari. Sudines
negat nisi ad meridiem spectantibus locis nasci, quod certum
est. non reperitur in aquosis locis, quamquam in regione
praegelida, vel si ad vada usque glacientur amnes. e caelesti 26
umore puraque nive id fieri necesse est, ideo caloris inpatiens nisi in frigido potu abdicatur. quare nascatur sexangulis lateribus, non facile ratio iniri potest, eo magis quod neque in mucronibus eadem species est et ita absolutus laterum levor est ut nulla id arte possit aequari.

(10.) Magnitudo amplissima adhuc visa nobis erat quam 27
in Capitolio Livia Augusta dicaverat, librarum circiter CL.
Xenocrates idem auctor est vas amphorale visum, et ali- 25
qui ex India sextariorum quattuor. nos liquido adfirmare possumus in cautibus Alpium nasci adeo inviis plerumque ut fune pendentes eam extrahant. peritis signa et indicia nota
sunt. infestantur plurumis vitiis, scabro ferumine, maculosa 28
nube, occulta aliquando vomica, praeduro fragilique centro item sale appellato. est et rufa alicui robigo, aliis capillamentum rimae simile. hoc artifices caelatura occultant. quae vero sine vitio sint puras esse malunt, acenteta appellantes, nec spumei coloris sed limpidae aquae. postrema auctoritas in pondere est. invenio apud medicos quae sint urenda corporum non aliter utilius uri putari quam crystallina pila
adversis opposita solis radiis. alius et in his furor, centum 29
quinquaginta milibus trullam unam non ante multos annos mercata matre familias nec divite. Nero amissarum rerum nuntio accepto duos calices crystallinos in suprema ira fregit inlisos. haec fuit suprema ultio saeculum suum punientis, ne quis alius iis biberet. fragmenta sarciri nullo modo queunt. mire his ad similitudinem accessere vitrea, sed prodigi modo ut suum pretium auxerint crystalli, non deminuerint.

(11.) Proxumum locum in deliciis, feminarum tamen ad- 30
huc tantum, sucina optinent, eandemque omnia haec quam gemmae auctoritatem, sane priora illa aliquis de causis, crystallina frigido potu, myrrhina utroque. in sucinis causam ne deliciae quidem adhuc excogitare potuerunt.
occasio est vanitatis Graecorum detegendae. legentes modo 31
aequo perpetiantur animo, cum hoc quoque intersit vitae scire

nos quidquid illi prodidere mirandum. Phaethontis fulmine
icti sorores luctu mutatas in arbores populos lacrimis ele-
ctrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem quem
3, 117 Padum vocavimus, electrum appellatum, quoniam sol voci-
tatus sit Elector, plurumi poëtae dixere, primique, ut ar-
bitror, Aeschylus, Philoxenus, Euripides, Satyrus, Nican-
32 der, quod esse falsum Italiae testimonio patet. diligentiores
eorum Electridas insulas in mari Hadriatico esse dixerunt
ad quas delaberetur Pado. qua appellatione nullus umquam
ibi fuisse certum est, nec vero ullas ita positas esse in quas
quicquam cursu Padi devehi possit. nam quod Aeschylus
in Iberia, hoc est in Hispania, Eridanum esse dixit eundem-
que appellari Rhodanum, Euripides rursus et Apollonius in
Hadriatico litore confluere Rhodanum et Padum, faciliorem
33 veniam facit ignorati sucini in tanta ignorantia orbis. mode-
stiores, sed aeque falsum, prodidere in extremis Hadriatici
sinus inviis rupibus arbores stare quae canis ortu hanc effun-
derent cummim. Theophrastus effodi in Liguria dixit, Chares
vero Phaethontem in Aethiopia Hammonis obiisse, ibi et delu-
brum eius esse atque oraculum electrumque gigni. Philemon
fossile esse et in Scythia erui duobus locis, candidum atque
cerei coloris quod vocaretur electrum, in alio fulvom quod
34 appellaretur sualiternicum. Demostratus lyncurium vocat
et fieri ex urina lyncum bestiarum, e maribus fulvom et
igneum, e feminis languidius atque candidum. alios id dicere
langurium et esse in Italia bestias languros. Zenothemis
langas vocat easdem et circa Padum iis vitam adsignat, Su-
dines arborem quae gignat in Liguria vocari lynca. in eadem
35 sententia et Metrodorus fuit. Sotacus credidit in Britannia
petris effluere quas electridas vocavit, Pytheas Gutonibus
Germaniae gente adcoli aestuarium Metonomon nomine ab
oceano spatio stadiorum sex milium, ab hoc diei navigatione
abesse insulam Abalum, illo per ver fluctibus advehi et
esse concreti maris purgamentum, incolas pro ligno ad
36 ignem uti eo proxumisque Teutonis vendere. huic et Timaeus
credidit, sed insulam Basiliam vocavit. Philemon negavit
flammam ab electro reddi. Nicias solis radiorum sucum in-
tellegi voluit. hos circa occasum vehementiores in terram

actos pinguem sudorem in ea relinquere oceani, deinde
aestibus in Germanorum litora eici. in Aegypto nasci simili
modo et vocari sacal, item in India gratiusque et pro ture
esse Indis. in Syria quoque feminas verticillos inde facere 37
et vocari harpaga, quia folia paleasque et vestium fimbrias
rapiat. Theochrestus oceano id exaestuante ad Pyrenaei
promontoria eici, quod et Xenocrates credidit. qui de his
nuperrime scripsit vivitque adhuc Asarubas tradit iuxta
Atlanticum mare esse lacum Cephisida quem Mauri vocent Ele-
ctrum. hunc sole excalfactum e limo reddere electrum flui-
tans. Mnaseas Africae locum Sicyonem appellat et Crathin 38
amnem in oceanum effluentem e lacu, in quo avis, quas me-
leagridas et penelopas vocat, vivere. ibi nasci ratione eadem
qua supra dictum est. Theomenes Syrtim iuxta magnam hor- 37
tum Hesperidon esse et stagnum Electrum, ibi arbores popu-
los quarum e cacuminibus in stagnum cadat, colligi autem ab
virginibus Hesperidum. Ctesias in Indis flumen esse Hypoba- 39
rum, quo vocabulo significetur omnia bona eum ferre,
fluere a septentrione in exortivum oceanum iuxta montem
silvestrem arboribus electrum ferentibus. arbores eas sipta-
choras vocari, qua appellatione significetur praedulcis sua-
vitas. Mithridates in Germaniae litoribus insulam esse, quam
vocari Seritam, cedri genere silvosam, inde defluere in pe-
tras. Xenocrates non sucinum tantum in Italia verum etiam 40
thyeum vocari, a Scythis vero sacrum, quoniam et ibi nasca-
tur, alios putare in Numidia gigni. super omnis est Sopho-
cles poeta tragicus, quod equidem miror, cum tanta gravitas ei
cothurni sit, praeterea vitae fama, alias principi loco genito
Athenis, et rebus gestis et exercitu ducto. hic ultra Indiam
fieri dixit e lacrimis meleagridum avium Meleagrum deflentium.
quod credidisse eum aut sperasse aliis persuaderi posse quis 41
non miretur, quamve pueritiam tam inperitam posse reperiri
quae avium ploratus annuos credat lacrimasve tam grandis,
avisve quae a Graecia, ubi Meleager periit, ploratum adierint
Indos? quid ergo? non multa aeque fabulosa produnt poetae?
sed hoc in ea re quae cotidie invehatur atque abundet ac
mendacium coarguat serio quemquam dixisse summa homi-
num contemptio est et intoleranda mendaciorum inpunitas.

42 3. Certum est gigni in insulis septentrionalis oceani et
ab Germanis appellari glaesum, itaque et ab nostris ob id
unam insularum Glaesariam appellatam Germanico Caesare
res ibi gerente classibus Austeraviam a barbaris dictam. na-
scitur autem defluente medulla pinei generis arboribus ut
cummis in cerasis, resina in pinis. erumpit umoris abundan-
tia, densatur rigore vel tempore aut mari, cum ipse intume-
scens aestus rapuit ex insulis, certe in litora expellitur ita
43 volubile ut pendere videatur in vado. arboris sucum esse
etiam prisci nostri credidere, ob id sucinum appellantes.
pinei autem generis arboris esse indicio est pineus in
attritu odor et quod accensum taedae modo ac nidore flagrat.
adfertur a Germanis in Pannoniam maxume, et inde Veneti
primum, quos Enetos Graeci vocaverunt, famam rei fecere
proxumique Pannoniae et agentes circa mare Hadriaticum.
44 Pado vero adnexa fabula est evidente causa, hodieque
Transpadanorum agrestibus feminis monilium vice sucina
gestantibus, maxume decoris gratia, sed et medicinae, credi-
tur quippe tonsillis resistere et faucium vitiis, vario genere
45 aquarum iuxta Alpis infestante guttura hominum. sexcentis
M pass. fere a Carnunto Pannoniae abesse litus id Germa-
niae ex quo invehitur percognitum nuper. vivitque eques
Romanus ad id conparandum missus ab Iuliano curante gla-
diatorum munus Neronis principis, qui et conmercia ea
et litora peragravit, tanta copia invecta ut retia coercendis
feris podium protegentia sucinis nodarentur, arma vero et
libitina totusque unius diei adparatus [in variatione pompae
46 singulorum dierum] esset e sucino. maxumum pondus is
glaebae attulit XIII librarum. nasci et in India certum est.
Archelaus qui regnavit in Cappadocia illinc pineo cortice
inhaerente tradit advehi rude polirique adipe suis lactentis
incoctum. liquidum id primo destillare argumento sunt quae-
dam intus tralucentia, ut formicae culicesque et lacertae,
quae adhaesisse musteo non est dubium [et] inclusa dures-
cente [eodem remansisse].

47 (12.) Genera eius plura [sunt. ex iis] candida odoris prae-
stantissimi. sed nec his nec cerinis pretium. fulvis maior
auctoritas. ex iis etiamnum amplior tralucentibus, praeter-

quam si nimio ardore flagrent. imaginem igneam in[iis]esse,
non ignem, placet. summa laus Falernis a vini colore dictis,
molli fulgore perspicuis. in quibus et decocti mellis lenitas
placeat. verum hoc quoque notum fieri oportet, quocumque 48
modo libeat tingui haedorum sebo et anchusae radice, quippe
iam et conchylio inficiuntur. ceterum attritu digitorum accepta
caloris anima trahunt in se paleas et folia arida et philyras ut
magnes lapis ferrum. ramenta quoque eius oleo addito flagrant
dilucidius diutiusque quam lini medulla. Taxatio in deliciis 49
tanta ut hominis quamvis parva effigies vivorum hominum vi-
gentiumque pretia exsuperet, prorsus ut castigatio una non sit
satis. in Corinthiis aes placet argento auroque mixtum, in
caelatis ars et ingenia. myrrhinorum et crystallinorum di-
ximus gratiam, uniones capite circumferuntur, gemmae 21 sqq.
digitis, in omnibus denique aliis vitiis aut ostentatio aut usus
placet, in sucinis sola deliciarum conscientia. Domitius Nero 50
in ceteris vitae suae portentis capillos quoque Poppaeae
coniugis suae in hoc nomen adoptaverat quodam etiam car-
mine sucinos appellando. quoniam nullis vitiis desunt pre-
tiosa nomina, ex eo tertius hic quidam colos coepit expeti
matronis. usus tamen aliquis sucinorum invenitur in medi-
cina, sed non ob hoc feminis placent. Infantibus adalligari 51
amuleti ratione prodest. Callistratus prodesse etiam cuicum-
que aetati contra lymphationes tradit et urinae difficultatibus
potum adalligatumque. hic et differentiam novam attulit
appellando chryselectrum, quod sit coloris aurei et matutino
gratissimi adspectus, rapacissimum ignium, si iuxta fuerint,
celerrime ardescens. hoc collo adalligatum mederi febribus
et morbis, tritum cum melle ac rosaceo aurium vitiis et, si
cum melle Attico teratur, oculorum quoque obscuritati.
stomachi etiam vitiis vel per se farina eius sumpta vel cum
mastiche poto ex aqua. Sucina et gemmis quae sunt tralucidae
adulterandis magnum habent locum, maxume amethystis,
cum tamen omni, ut diximus, colore tinguantur. 48

(13.) De lyncurio proxume dici cogit auctorum pertina- 52
cia, quippe, etiamsi non electrum id esse contendunt, lyncurium
tamen gemmam esse volunt, fieri autem ex urina quidem lyncis,
sed et genere terrae, protinus eo animali urinam operiente,

quoniam invideat homini. esse autem qualem in sucinis colo-
53 rem igneum scalpique, nec folia tantum aut stramenta ad se
rapere sed aeris etiam ac ferri lamnas quod Diocli cuidam
Theophrastus quoque credit. ego falsum id totum arbitror nec
visam in aevo nostro gemmam ullam ea appellatione et, quod
de medicina simul proditur, calculos vesicae poto eo elidi et
morbo regio succurri, si ex vino bibatur aut spectetur etiam.
54 (14.) Nunc gemmarum confessa genera dicemus ab lau-
datissimis orsi, nec vero id solum agemus, sed etiam maiore
utilitate vitae obiter coarguemus Magorum infandam vanita-
tem, quando vel pluruma illi prodidere de gemmis ab medici-
nae blandissima specie ad prodigia transgressi.
55 4. (15.) Maxumum in rebus humanis, non solum inter
gemmas, pretium habet adamas diu non nisi regibus et iis
admodum paucis cognitus. ita appellabatur auri nodus in me-
tallis repertus perquam raro, comes auro, nec nisi in auro
nasci videbatur. Veteres eum in Aethiopum metallis tantum
inveniri existimavere inter delubrum Mercuri et insulam Me-
roen, dixeruntque non ampliorem cucumis semine aut colore
56 dissimilem inveniri. nunc primum genera eius sex noscuntur:
Indici non in auro nascentes et quadam crystalli cognatione,
siquidem et colore tralucido non differunt, et laterum sexan-
gulo levore turbinati in mucronem e duabus contrariis parti-
bus, quo magis miremur, ut si duo turbines latissimis suis
partibus iungantur, magnitudine vero etiam abellani nuculei.
similis est huic Arabius, minor tantum, similiter et nascens,
ceteris pallor argenti et in auro non nisi excellentissimo
57 natalis. incudibus hi deprenduntur ita respuentes ictus
ut ferrum utrimque dissultet, incudes ipsae etiam dissiliant.
quippe duritia inenarrabilis est, simulque ignium victrix na-
tura et numquam incalescens. unde et nomen interpretatione
Graeca indomita vis accepit. unum ex iis vocant cenchron,
mili magnitudine. alterum Macedonium in Philippico auro
58 repertum, hic est cucumis semini par. post hos Cyprius
vocatur in Cypro repertus, vergens ad aereum colorem,
61 sed in medica vi, de qua dicemus, efficacissimus. post hunc
siderites ferrei splendoris, pondere ante ceteros, sed natura
dissimilis. nam et ictibus frangi et alio adamante perforari

potest, quod et Cyprio evenit, breviterque ut degeneres
nominis tantum auctoritatem habent. Nunc quod totis 59
voluminibus his docere conati sumus, de discordia re-
rum concordiaque quam antipathian Graeci vocavere ac
sympathian, non aliter clarius intellegi potest, siquidem
illa invicta vis duarum violentissimarum naturae rerum ferri
igniumque contemptrix hircino rumpitur sanguine, neque
aliter quam recenti calidoque macerata et sic quoque multis
ictibus, tunc etiam praeterquam eximias incudes malleosque
ferreos frangens. cuius hoc invento quove casu repertum, 60
aut quae fuit coniectura experiendi rem inmensi preti in
foedissimo animalium? numinum profecto muneris talis in-
ventio est, nec quaerenda ratio in ulla parte naturae, sed
voluntas! cum feliciter contigit rumpere, in tam parvas fria-
tur crustas ut cerni vix possint. expetuntur hae scalptori-
bus ferroque includuntur nullam non duritiam ex facili cavan-
tes. Adamas dissidet cum magnete in tantum ut iuxta positus 61
ferrum non patiatur abstrahi aut, si admotus magnes ad-
prehenderit, rapiat atque auferat. adamas et venena vincit
atque inrita facit et lymphationes abigit metusque vanos ex-
pellit a mente. ob id quidam eum ananciten vocavere. Me-
trodorus Scepsius in eadem Germania Basilia insula nasci, in
qua et sucinum, solus, quod equidem legerim, dicit et prae-
fert Arabicis. quod falsum esse quis dubitet?

(16.) Proxumum apud nos Indicis Arabicisque margari- 62
tis pretium est, de quibus in nono diximus volumine inter 9, 106
res marinas.

5. Tertia auctoritas zmaragdis perhibetur pluribus de cau-
sis, quippe nullius coloris adspectus iucundior est. nam herbas
quoque silentis frondisque avide spectamus, zmaragdos vero
tanto libentius, quoniam nihil omnino viridius conparatum
illis viret. praeterea soli gemmarum contuitu inplent oculos 63
nec satiant. quin et ab intentione alia adspectu zmaragdi
recreatur acies, scalpentibusque gemmas non alia gratior
oculorum refectio est in viridi lenitate lassitudinem mulcens.
praeterea longinquo amplificantur visu inficientes circa se
repercussum aera, non sole mutati, non umbra, non lucer-
nis, semperque sensim radiantes et visum admittentes, ad

crassitudinem sui facilitate tralucida, quod etiam in aquis
64 nos iuvat. iidem plerumque concavi, ut visum colligant.
quam ob rem decreto hominum iis parcitur scalpi veti-
tis, quamquam Scythicorum Aegyptiorumque duritia tanta
est ut non queant volnerari. quorum vero corpus extentum
est eadem qua specula ratione supini rerum imagines red-
dunt. Nero princeps gladiatorum pugnas spectabat in zma-
ragdo.

65 (17.) Genera eorum duodecim: nobilissimi Scythici ab
ea gente in qua reperiuntur appellati. nullis maior austeritas
nec minus viti. quantum zmaragdi a gemmis distant tan-
tum Scythicus a ceteris zmaragdis. proxumam laudem habent
sicut et sedem Bactriani. in conmissuris saxorum colligere eos
dicuntur etesiis flantibus. tunc enim tellure deoperta inter-
nitent, quia iis ventis harenae maxume moventur. sed hos
minores multo Scythicis esse tradunt. tertium locum Aegyptii
habent, eruuntur circa Copton oppidum Thebaidis collibus ex-
66 cavatis. reliqua genera in metallis aerariis inveniuntur, qua-
propter principatum ex iis optinent Cyprii. dos eorum est in
colore liquido, nec diluto, verum ex umido pingui quaque
perspicitur imitante tralucidum maris, pariterque ut traluceat
et niteat, hoc est ut colorem expellat, aciem recipiat.
ferunt in ea insula tumulo reguli Hermiae iuxta cetarias
marmoreo leoni fuisse inditos oculos e zmaragdis ita ra-
diantibus etiam in gurgitem, ut territi thynni refugerent,
diu mirantibus novitatem piscatoribus, donec mutavere ocu-
lis gemmas.

67 (18.) Sed et vitia demonstrari convenit in tam prodigis
pretiis. sunt quidem omnium eadem, quaedam tamen natio-
num peculiaria sicut in homine. ergo Cyprii varie glauci
magisque ac minus in eodem zmaragdo aliis partibus teno-
rem illum Scythicae austeritatis non semper custodiunt. ad
hoc quibusdam intercurrit umbra, surdusque fit colos qui in-
68 probatur, etiam dilutior. hinc genera distinguntur, ut sint
aliqui obscuri quos vocant caecos, alii densi nec e liquido
tralucidi, varii quidam nubecula obducti. aliud est haec quam
67 umbra de qua diximus. nubecula albicantis est vitium, cum
viridis non pertransit adspectus, sed aut intus occurrit aut

excipit in fine visum candor hic. coloris sunt item vitia ca-
pillamentum, sal, plumbago, quae communia fere sunt. Ab 69
his Aethiopici laudantur ab Copto dierum itinere, ut auctor
est Iuba, XXV, acriter virides, sed non facile puri aut con-
colores. Democritus in hoc genere ponit Hermiaeos et Per-
sicos, illos intumescentis pinguiter, Persicos vero non tra-
lucidos sed iucundi tenoris visum inplere quem non admit-
tant, felium pantherarumque oculis similis, namque et illos
radiare nec perspici. eosdem in sole hebetari, in umbra
fulgere et longius quam ceteros nitere. Omnium horum 70
etiamnum vitium quod fellis colorem aut acris olei habent,
dilucidi quidem ac liquidi, sed non virides. haec vitia in At-
ticis maxume sentiuntur in argentariis metallis repertis in
loco qui Thoricos vocatur, semper minus pingues, sed ex
longinquo speciosiores. frequens est in his et plumbago,
hoc est ut in solo plumbei videantur. illud peculiare, quod
quidam ex his senescunt, paullatim viriditate evanida, et sole
quoque laeduntur. Post hos Medici plurumum varietatis 71
habent, interdum aliquid et e sappiro. hi sunt fluctuosi ac
rerum imagines conplexi, papaverum verbi gratia aut avium
catulorumque vel pinnarum. qui tamen virides nasci videntur,
quoniam oleo meliores fiunt, neque est aliorum magnitudo
amplior. Calchedonii nescio an in totum exoleverunt, post- 72
quam metalla aeris ibi defecerunt, et semper tamen vilis-
simi fuere minumique, iidem fragiles et coloris incerti et
virentium in caudis pavonum columbarumque e collo plumis
similiter ad inclinationem magis aut minus lucidi, venosi
iidem squamosique. erat et peculiare in iis vitium sarcion 73
appellatum, hoc est quaedam gemmae caro. mons est iuxta
Calchedonem in quo legebantur Zmaragdites vocatus. Iuba
auctor est zmaragdum quam chloran vocent in Arabia aedi-
ficiorum ornamentis includi et lapidem quem alabastriten
Aegyptii vocent, conplures vero et in proxumis montibus
et in Taygeto erui Medicis similis et alios in Sicilia.

(19.) Inseritur zmaragdis et quae vocatur tanos e Persis 74
veniens gemma ingrate viridis atque intus sordida, itidem
chalcozmaragdos e Cypro, turbida aereis venis. Theophrastus
tradit in Aegyptiorum commentariis reperiri regi eorum a

rege Babylonio muneri missum zmaragdum IIII cubitorum
longitudine ac trium latitudine, et fuisse apud eos in Iovis
delubro obeliscum e IIII zmaragdis XL cubitorum longitudine,
75 latitudine vero in parte quattuor, in parte duorum, se autem
scribente esse in Tyro Herculis templo stelen amplam e
zmaragdo, nisi potius pseudozmaragdus sit, nam et hoc
genus reperiri et in Cypro inventum ex dimidia parte zmaragdum,
ex dimidia iaspidem, nondum umore in totum transfigurato.
Apion cognominatus Plistonices paulo ante scriptum
reliquit esse etiamnunc in labyrintho Aegypti colossum
Serapis e zmaragdo novem cubitorum.

76 (20.) Eandem multis naturam aut certe similem habere
berulli videntur. India eos gignit raro alibi repertos. poliuntur
omnes sexangula figura artificum ingeniis, quoniam
hebes unitate surda color repercussu angulorum excitetur.
aliter politi non habent fulgorem. probatissimi ex iis sunt
qui viriditatem maris puri imitantur, proxumi qui vocantur
chrysoberulli paullo pallidiores sed in aureum colorem exe-
77 unte fulgore. vicinum genus huic est sed pallidius et a quibusdam
proprii generis existimatum vocatumque chrysoprasum.
quarto loco numerantur hyacinthizontes, quinto
quos aeroidis vocant, postea cerini ac deinde oleagini, hoc
est colore olei, postremi crystallo similes. hi fere capillamenta
habent sordisque, alioqui evanidi, quae sunt omnia
78 vitia. Indi mire gaudent longitudine eorum solosque gemmarum
esse praedicant qui carere auro malint, ob id perforatos
elephantorum saetis subligant. convenit non oportere
perforari quorum sit absoluta bonitas, umbilicis tantum
ex auro capita conprehendentibus. ideo cylindros ex
iis malunt facere quam gemmas, quoniam est summa com-
79 mendatio in longitudine. quidam et angulosos statim putant
nasci et perforatos gratiores fieri medulla candoris exempta
additoque auri repercussu aut omnino castrata perspicuitatis
crassitudine. vitia praeter dicta iam eadem fere quae
in zmaragdis et pterygia. in nostro orbe aliquando circa
Pontum inveniri putantur. Indi et alias quidem gemmas
crystallum tinguendo adulterare invenerunt, sed praecipue
berullos.

6. (21.) Minumum iidemque plurumum ab iis differunt 80
opali, zmaragdis tantum cedentes. India sola et horum mater
est. ut pretiosissimarum gloria conpositi gemmarum maxume
inenarrabilem difficultatem adferunt. est in his carbunculi —
quibus tenuior — ignis, est amethysti fulgens purpura, est
zmaragdi virens mare, cuncta pariter incredibili mixtura lu-
centia. alii summam fulgoris Armenio colori pigmentorum 81
aequare credunt, alii sulpuris ardentis flammae aut ignis oleo
accensi. magnitudo abellanam nucem aequat, insignis etiam
apud historias, siquidem exstat hodieque huius generis
gemma propter quam ab Antonio proscriptus est Nonius
senator, filius Strumae Noni eius quem Catullus poeta in
sella curuli visum indigne tulit, avosque Servili Noniani
quem consulem vidimus. ille proscriptus fugiens hunc e 82
fortunis omnibus anulum abstulit secum. certum est sesterio
viciens aestimatnm, sed mira Antoni feritas atque luxuria
propter gemmam proscribentis, nec minus Noni contumacia
proscriptionem suam amantis, cum etiam ferae abrosa parte
corporis propter quam periclitari se sciant relicta redimere
se credantur.

(22.) Vitia opali, si color in florem herbae quae voca- 83
tur heliotropium exeat aut in crystallum aut grandinem, si
sal interveniat aut scabritia aut puncta oculis occursantia.
nullos magis fraus indiscreta similitudine vitro adulterat.
experimentum in sole tantum, falsis enim contra radios
libratis digito ac pollice, unus atque idem tralucet colos in
se consumptus. veri fulgor subinde variatur et modo ex hoc
plus modo ex illo spargit, fulgorque lucis in digitos fundi-
tur. Hanc gemmam propter eximiam gratiam plerique ap- 84
pellavere paederota. qui privatum genus eius faciunt sange-
non ab Indis vocari tradunt. nasci dicitur in Aegypto et in
Arabia, et vilissima in Ponto, item in Galatia ac Thaso et
Cypro. qui praecellit ex his opali quidem gratiam habet,
sed mollius nitet, raro non scaber. summa illi coloris ex
aere et purpura constat, viriditas zmaragdi deest. me-
lior ille cuius fulgor vini colore fuscatur quam qui dilui-
tur aquae.

(23.) Hactenus de principatu convenit mulierum maxume 85

senatusconsulto. minus certa sunt de quibus et viri iudicant, singulorum enim libido pretia singulis facit praecipueque aemulatio, velut cum Claudius Caesar zmaragdos induebat vel sardonyches. primus autem Romanorum sardonyche usus est Africanus prior, ut tradit Demostratus, et inde Romanis gemmae huius auctoritas. quamobrem et proxumum ei dabi-
86 mus locum. Sardonyches olim, sicut ex ipso nomine adparet, intellegebantur candore in sarda, hoc est veluti carne ungui hominis inposita et utroque tralucido. talisque esse Indicas tradunt Ismenias, Demostratus, Zenothemis, Sotacus, hi quidem duo reliquas omnis quae non traluceant caecas
87 appellant, quae nunc abstulere nomen. Nullo sardarum vestigio Arabicae sunt, coeperuntque pluribus hae gemmae coloribus intellegi, radice nigra aut caeruleum imitante et ungue minium redimitum candido pingui, nec sine quadam spe purpurae candore in minium transeunte. has Indis non habitas in honore Zenothemis scribit, tantae alias magnitu-
88 dinis ut inde capulos factitarent. etenim constat ibi torrentibus detegi, placuisse in nostro orbe initio, quoniam solae prope gemmarum scalptae ceram non auferunt. persuasimus deinde et Indis ut ipsi quoque his gauderent. utiturque perforatis utique volgus in collo. et hoc nunc est Indicarum argumentum. Arabicae excellunt candore circuli praelucido atque non gracili, neque in recessu gemmae aut in deiectu renidente sed in ipsis umbonibus nitente, praeterea sub-
89 strato nigerrimi coloris. Hoc in Indicis cereum aut corneum invenitur, iam circuli albi. quaedam in iis caelestis arcus anhelatio est, superficies vero locustarum maris crustis rubentior. nam melleae aut faeculentae — hoc enim nomen est vitio — inprobantur, aut si zona alba fundat se, non colligat, simili modo si ex alio colore admittat in se aliquid enormiter, nihil enim in sua sede interpellari alieno placet. Sunt et Armeniae cetera probandae sed pallida zona.

90 (24.) Exponenda est et onychis ipsius natura propter
36, 59 nominis societatem. hoc aliubi lapidis, hic gemmae vocabulum est [sive partis eius quae ad unguis similitudinem refertur, de hoc ita scriptum est]. Sudines dicit in gemma esse candorem, unguis humani similitudinem, item chryso-

lithi colorem et sardae et iaspidis. Zenothemis Indicam onychem pluris habere varietates, igneam, nigram, corneam, cingentibus candidis venis oculi modo, intervenientibus quarundam et obliquis venis. Sotacus et Arabicam tradit onychem distare quod Indica igniculos habeat albis cingentibus zonis singulis pluribusve aliter quam in sardonyche Indica, illic enim momentum esse, hic circulum. Arabicas onychas 91 nigras inveniri candidis zonis. Satyrus carnosas esse Indicas, parte carbunculi, parte chrysolithi et amethysti, totumque id genus abdicavit. veram autem onychem plurumas variasque cum lacteis habere venas, omnium in transitu colore inenarrabili et in unum redeunte concentum suavitate grata. Nec sarda ** est huic gemmae, dividua ex eodem et ipsa nomine, obiterque omnium ardentium gemmarum indicanda natura.

7. (25.) Principatum habent carbunculi a similitudine 92 ignium appellati, cum ipsi non sentiant ignis, a quibusdam ob hoc acaustoe appellati. Horum genera Indici et Garamantici quos et Carchedonios vocavere propter opulentiam Carthaginis magnae. adiciunt Aethiopicos et Alabandicos in Orthosia Cariae nascentis, sed qui perficiantur Alabandis. praeterea in omni genere masculi appellantur acriores et feminae languidius refulgentes. in masculis quoque obser- 93 vant liquidioris alios flammae, nigrioris alios et quosdam ex alto lucidos ac magis ceteris in sole flagrantis, optumos vero amethystizontas, hoc est quorum extremus igniculus in amethysti violam exeat, proxumos illis, quos vocant syrtitas, pinnato fulgore radiantis. inveniri autem ubi maxume sit solis repercussus. Satyrus Indicos non esse claros dicit ac 94 plerumque sordidos ac semper fulgoris retorridi, Aethiopicos pinguis lucemque non fundentis convoluto igne flagrare. Callistratus fulgorem carbunculi debere candidum esse ut positus extremo visu nubilante se attollat exardescente fulgore. ob id plerique hunc carbunculum candidum vocavere, eum qui languidius lucet lignyizontem. Carche- 95 donios multo minores esse, Indicos etiam in sextari unius mensuram cavari. Archelaus Carchedonios nigrioris adspectus esse, sed igni vel sole et inclinatione acrius quam ceteros excitari, eosdem obumbrante tecto purpureos videri, sub

caelo flammeos, contra radios solis scintillare, ceras signan-
96 tibus his liquescere, quamvis in opaco. Multi Indicos Car-
chedoniis candidiores esse et e diverso inclinatione hebetari
scripsere, etiamnum in Carchedoniis maribus stellam intus
ardere, feminas fulgorem universum fundere extra se, Ala-
bandicos nigriores ceteris esse scabrosque. Et circa Mile-
tum nascuntur in terra coloris eiusdem ignem minume sen-
97 tientes. Theophrastus auctor est et in Orchomeno Arcadiae
inveniri et in Chio, illos nigriores e quibus et specula fieri.
esse et Troezenios varios intervenientibus maculis albis,
item Corinthios, sed pallidiores candido, a Massilia quoque
inportari. Bocchus et in Olisiponensi erui scripsit magno
labore ob argillam soli adusti.

98 (26.) Nec est aliud difficilius quam discernere haec
genera, tanta est in illis occasio artis subditis per quae tra-
lucere cogantur. aiunt hebetiores in aceto maceratos quat-
tuordecim diebus nitescere, totidem mensibus durante ful-
gore. adulterantur vitro simillime, sed cote deprehendun-
tur, sicut aliae gemmae, fictis enim mollior materia fragilisque
est. centrosas cote deprehendunt et pondere quod minus
est in vitreis, aliquando et pusulis argenti modo relucen-
tibus.

99 (27.) Est et anthracitis appellata in Thesprotia fossilis
carbonibus similis. falsum arbitror quod et in Liguria nasci
prodiderunt, nisi forte tunc nascebantur. esse in iis et prae-
cinctas candida vena tradunt. harum igneus color ut supe-
riorum, sed peculiare quod iactatae in ignem velut inter-
mortuae exstinguntur, contra aquis perfusae exardescunt.

100 (28.) Cognata est et sandastros quam aliqui Garamanti-
cam vocant. nascitur in Indis loco eiusdem nominis. gigni-
tur et in Arabia ad meridiem versa. commendatio summa
quod veluti in tralucido ignis optentus stellantibus fulget in-
tus aureis guttis, semper in corpore, numquam in cute. ac-
cedit et religio narrata siderum cognatione, quoniam fere
hyadum dispositione ac numero stellantur, ob id Chaldaeis
101 in caerimoniis habitae. Et hic mares austeritas distinguit
et quidam vigor adposita tinguens, Indicae quidem etiam
hebetare visus dicuntur. blandior feminis flamma, adlucens

magis quam accendens. sunt qui praeferant Arabicas Indicis,
fumidaeque chrysolitho illas similis dicant. Ismenias negat
poliri sandastros propter teneritatem, et ob id magno venire.
sunt qui has sandrisitas vocent. inter omnis constat quantum
numero stellarum accedat tantum et pretio accedere. Adfert 102
aliquando errorem similitudo nominis sandaresi. Nicander
sandaresion vocat, alii sandareson, quidam vero hanc san-
dastron, illam sandaresum, in India nascentem illam quoque
et loci nomen custodientem, mali colore aut olei viridis,
omnibus inprobatam.

(29.) Ex eodem genere ardentium est lychnis appellata 103
a lucernarum accensu, tum praecipuae gratiae. nascitur circa
Orthosiam totaque Caria ac vicinis locis, sed probatissima in
Indis. quidam remissiorem carbunculum esse dixerunt, se-
cundam bonitate quae similis esset Iovis appellatis floribus.
et alias invenio differentias, unam quae purpuram radiet,
alteram quae coccum, has sole excalfactas aut attritu digito-
rum paleas et chartarum fila ad se rapere.

(30.) Hoc idem et Carchedonia facere dicitur, quam- 104
quam multo vilior praedictis. nascitur ad Nasamonas in mon-
tibus, incolae putant, divine. inveniuntur ad repercussum
lunae maxume plenae, Carthaginem quondam deportabantur.
Archelaus et in Aegypto circa Thebas nasci tradit fragilis,
venosas, morienti carboni similis. potoria ex hac et ex
lychnide factitata invenio, omnia autem haec genera con-
tumaciter scalpturae resistunt partemque in signo cerae
tenent.

(31.) E diverso ad haec sarda utilissima quae nomen 105
cum sardonyche communicavit. ipsa volgaris et primum Sar-
dibus reperta, sed laudatissima circa Babylona, cum lapi-
cidinae quaedam appellantur, haerentes in saxo cordis modo
reperiuntur. hoc metallum apud Persas defecisse tradunt,
sed inveniuntur conpluribus aliis locis ut in Paro et Asso,
in India trium generum: rubrae et quas pionias vocant
a pinguitudine, tertium genus est quod argenteis bratteis
sublinunt. Indicae perlucent, crassiores sunt Arabicae. in- 106
veniuntur et circa Leucada Epiri et in Aegypto quae brattea
aurea sublinuntur. et in his autem mares excitatius fulgent,

feminae pigriores sunt et crassius nitent. nec fuit alia
gemma apud antiquos usu frequentior — hac certe apud
Menandrum et Philemonem fabulae superbiunt — nec ullae
tralucentium tardius subfusae umore hebetantur, oleaeque
magis quam alio liquore. damnantur ex iis melleae et val-
dius testaceae.
107 8. (32.) Egregia etiamnum sua topazo gloria est, virenti
genere et, cum reperta est, praelatae omnibus. accidit in
Arabiae insula quae Cytis vocabatur, in quam devenerant
Trogodytae praedones fame et tempestate fessi, ut, cum
herbas radicesque foderent, eruerent topazon. haec Arche-
108 lai sententia est. Iuba Topazum insulam in Rubro mari a con-
tinenti stadiis CCC abesse dicit, nebulosam et ideo quaesitam
saepius navigantibus, ex ea causa nomen accepisse, topazin
enim Trogodytarum lingua significationem habere quaerendi.
ex hac primum inportatam Berenicae reginae, quae fuit
mater sequentis Ptolemaei, ab Philone praefecto regi mire
placuisse et inde factam statuam Arsinoae Ptolemaei Phila-
delphi uxori quattuor cubitorum, sacratam in delubro quod
109 aureum cognominabatur. recentissimi auctores et circa
Thebaidis Alabastrum oppidum nasci dicunt et duo genera
eius faciunt, prasoiden atque chrysopteron simile chryso-
praso. tota enim similitudo ad porri sucum dirigitur. est
autem amplissima gemmarum. eadem sola nobilium limam
sentit, ceterae Naxio et cotibus poliuntur. haec et usu at-
teritur.
110 (33.) Comitatur eam similitudine propior quam auctori-
tate callaina e viridi pallens. nascitur post aversa Indiae,
apud incolas Caucasi montis Phycaros, Sacas, Dahas, am-
plitudine conspicua, sed fistulosa ac sordium plena, sin-
cerior praestantiorque multo in Carmania, utrobique autem
in rupibus inviis et gelidis, oculi figura extuberans leviter-
111 que adhaerens, nec ut adnata petris, sed ut adposita. quam-
obrem scandere ad eas pigritia pedum equestris populos
taedet, simul et periculum terret, ergo fundis e longinquo
incessunt et cum toto musco excutiunt. hoc vectigal, hoc
gestamen in cervice, digitis gratissimum norunt, hinc
census, haec gloria a pueritia deiectum numerum praedi-

cantium, in quo varia fortuna. quidam ictu primo cepere
praeclaras, multi ad senectam nullas. et venatus quidem cal-
lainis talis est. sectura inde formantur, alias fragiles. Optu- 112
mis color zmaragdi, ut tamen adpareat alienam esse quod
placeat. inclusae decorantur auro, aurumque nullae magis
decent. quae sunt earum pulchriores oleo, unguento, etiam
mero colorem deperdunt. viliores constantius repraesentant,
neque est imitabilior alia mendacio vitri. Sunt qui in Ara-
bia inveniri eas dicant in nidis avium quas melancoryphos
vocant.

(34.) Viridantium et alia plura sunt genera. vilioris tur- 113
bae prasius, cuius alterum genus sanguineis punctis abhor-
ret, tertium virgulis tribus distinctum candidis. Praefertur
his chrysoprasus porri sucum et ipsa referens, sed haec 109
paulum declinat a topazo in aurum. huic et amplitudo ea est
ut cymbia etiam ex ea fiant, cylindri quidem creberrime.

(35.) India et has generat et nilion. fulgore ab ea distan- 114
tem brevi et, cum intueare, fallaci Sudines dicit et in Sibero
Atticae flumine nasci. est autem color fumidae topazi aut
aliquando melleae. Iuba in Aethiopia gigni tradit in litori-
bus amnis quem Nilum vocamus et inde nomen trahere.

(36.) Non tralucet molochitis. spissius viret et crassius
quam zmaragdus ab colore malvae nomine accepto, redden-
dis laudata signis et infantum custodia quodamque innato
contra pericula medicamine. nascitur in Arabia.

(37.) Viret et saepe tralucet iaspis, etiam victa multis 115
antiquitatis gloriam retinens. plurumae ferunt eam gentes,
zmaragdo similem Indi, Cypros duram glaucoque pingui, Per-
sae aeri similem quae ob id vocatur aerizusa. talis et Caspia
est, caerulea est circa Thermodontem amnem, in Phrygia
purpurea et in Cappadocia ex purpura caerulea, tristis atque
non refulgens. Amisos Indicae similem mittit, Calchedon
turbidam. sed minus refert nationes quam bonitates distin-
guere. optuma quae purpurae aliquid habet, secunda quae 116
rosae, tertia quae zmaragdi. singulis Graeci nomina ex ar-
gumento dedere. quarta apud eos vocatur boria, caelo au-
tumnali matutino similis, et haec erit illa quae vocatur aeri-
zusa. similis est et sardae, imitata et violas. Non minus

crassitudinem sui facilitate tralucida, quod etiam in aquis
64 nos iuvat. iidem plerumque concavi, ut visum colligant.
quam ob rem decreto hominum iis parcitur scalpi veti-
tis, quamquam Scythicorum Aegyptiorumque duritia tanta
est ut non queant volnerari. quorum vero corpus extentum
est eadem qua specula ratione supini rerum imagines red-
dunt. Nero princeps gladiatorum pugnas spectabat in zma-
ragdo.

65 (17.) Genera eorum duodecim: nobilissimi Scythici ab
ea gente in qua reperiuntur appellati. nullis maior austeritas
nec minus viti. quantum zmaragdi a gemmis distant tan-
tum Scythicus a ceteris zmaragdis. proxumam laudem habent
sicut et sedem Bactriani. in conmissuris saxorum colligere eos
dicuntur etesiis flantibus. tunc enim tellure deoperta inter-
nitent, quia iis ventis harenae maxume moventur. sed hos
minores multo Scythicis esse tradunt. tertium locum Aegyptii
habent, eruuntur circa Copton oppidum Thebaidis collibus ex-
66 cavatis. reliqua genera in metallis aerariis inveniuntur, qua-
propter principatum ex iis optinent Cyprii. dos eorum est in
colore liquido, nec diluto, verum ex umido pingui quaque
perspicitur imitante tralucidum maris, pariterque ut traluceat
et niteat, hoc est ut colorem expellat, aciem recipiat.
ferunt in ea insula tumulo reguli Hermiae iuxta cetarias
marmoreo leoni fuisse inditos oculos e zmaragdis ita ra-
diantibus etiam in gurgitem, ut territi thynni refugerent,
diu mirantibus novitatem piscatoribus, donec mutavere ocu-
lis gemmas.

67 (18.) Sed et vitia demonstrari convenit in tam prodigis
pretiis. sunt quidem omnium eadem, quaedam tamen natio-
num peculiaria sicut in homine. ergo Cyprii varie glauci
magisque ac minus in eodem zmaragdo aliis partibus teno-
rem illum Scythicae austeritatis non semper custodiunt. ad
hoc quibusdam intercurrit umbra, surdusque fit colos qui in-
68 probatur, etiam dilutior. hinc genera distinguntur, ut sint
aliqui obscuri quos vocant caecos, alii densi nec e liquido
tralucidi, varii quidam nubecula obducti. aliud est haec quam
67 umbra de qua diximus. nubecula albicantis est vitium, cum
viridis non pertransit adspectus, sed aut intus occurrit aut

excipit in fine visum candor hic. coloris sunt item vitia ca-
pillamentum, sal, plumbago, quae communia fere sunt. Ab 69
his Aethiopici laudantur ab Copto dierum itinere, ut auctor
est Iuba, XXV, acriter virides, sed non facile puri aut con-
colores. Democritus in hoc genere ponit Hermiaeos et Per-
sicos, illos intumescentis pinguiter, Persicos vero non tra-
lucidos sed iucundi tenoris visum inplere quem non admit-
tant, felium pantherarumque oculis similis, namque et illos
radiare nec perspici. eosdem in sole hebetari, in umbra
fulgere et longius quam ceteros nitere. Omnium horum 70
etiamnum vitium quod fellis colorem aut acris olei habent,
dilucidi quidem ac liquidi, sed non virides. haec vitia in At-
ticis maxume sentiuntur in argentariis metallis repertis in
loco qui Thoricos vocatur, semper minus pingues, sed ex
longinquo speciosiores. frequens est in his et plumbago,
hoc est ut in solo plumbei videantur. illud peculiare, quod
quidam ex his senescunt, paullatim viriditate evanida, et sole
quoque laeduntur. Post hos Medici plurumum varietatis 71
habent, interdum aliquid et e sappiro. hi sunt fluctuosi ac
rerum imagines conplexi, papaverum verbi gratia aut avium
catulorumque vel pinnarum. qui tamen virides nasci videntur,
quoniam oleo meliores fiunt, neque est aliorum magnitudo
amplior. Calchedonii nescio an in totum exoleverunt, post- 72
quam metalla aeris ibi defecerunt, et semper tamen vilis-
simi fuere minumique, iidem fragiles et coloris incerti et
virentium in caudis pavonum columbarumque e collo plumis
similiter ad inclinationem magis aut minus lucidi, venosi
iidem squamosique. erat et peculiare in iis vitium sarcion 73
appellatum, hoc est quaedam gemmae caro. mons est iuxta
Calchedonem in quo legebantur Zmaragdites vocatus. Iuba
auctor est zmaragdum quam chloran vocent in Arabia aedi-
ficiorum ornamentis includi et lapidem quem alabastriten
Aegyptii vocent, conplures vero et in proxumis montibus
et in Taygeto erui Medicis similis et alios in Sicilia.

(19.) Inseritur zmaragdis et quae vocatur tanos e Persis 74
veniens gemma ingrate viridis atque intus sordida, itidem
chalcozmaragdos e Cypro, turbida aereis venis. Theophrastus
tradit in Aegyptiorum commentariis reperiri regi eorum a

rege Babylonio muneri missum zmaragdum IIII cubitorum
longitudine ac trium latitudine, et fuisse apud eos in Iovis
delubro obeliscum e IIII zmaragdis XL cubitorum longitudine,
75 latitudine vero in parte quattuor, in parte duorum, se autem
scribente esse in Tyro Herculis templo stelen amplam e
zmaragdo, nisi potius pseudozmaragdus sit, nam et hoc
genus reperiri et in Cypro inventum ex dimidia parte zma-
ragdum, ex dimidia iaspidem, nondum umore in totum trans-
figurato. Apion cognominatus Plistonices paulo ante scri-
ptum reliquit esse etiamnunc in labyrintho Aegypti colossum
Serapis e zmaragdo novem cubitorum.
76 (20.) Eandem multis naturam aut certe similem habere
berulli videntur. India eos gignit raro alibi repertos. po-
liuntur omnes sexangula figura artificum ingeniis, quoniam
hebes unitate surda color repercussu angulorum excitetur.
aliter politi non habent fulgorem. probatissimi ex iis sunt
qui viriditatem maris puri imitantur, proxumi qui vocantur
chrysoberulli paullo pallidiores sed in aureum colorem exe-
77 unte fulgore. vicinum genus huic est sed pallidius et a qui-
busdam proprii generis existimatum vocatumque chryso-
prasum. quarto loco numerantur hyacinthizontes, quinto
quos aeroidis vocant, postea cerini ac deinde oleagini, hoc
est colore olei, postremi crystallo similes. hi fere capilla-
menta habent sordisque, alioqui evanidi, quae sunt omnia
78 vitia. Indi mire gaudent longitudine eorum solosque gem-
marum esse praedicant qui carere auro malint, ob id per-
foratos elephantorum saetis subligant. convenit non opor-
tere perforari quorum sit absoluta bonitas, umbilicis tan-
tum ex auro capita conprehendentibus. ideo cylindros ex
iis malunt facere quam gemmas, quoniam est summa com-
79 mendatio in longitudine. quidam et angulosos statim putant
nasci et perforatos gratiores fieri medulla candoris exempta
additoque auri repercussu aut omnino castrata perspicuita-
tis crassitudine. vitia praeter dicta iam eadem fere quae
in zmaragdis et pterygia. in nostro orbe aliquando circa
Pontum inveniri putantur. Indi et alias quidem gemmas
crystallum tinguendo adulterare invenerunt, sed praecipue
berullos.

6. (21.) Minumum iidemque plurumum ab iis differunt 80
opali, zmaragdis tantum cedentes. India sola et horum mater
est. ut pretiosissimarum gloria conpositi gemmarum maxume
inenarrabilem difficultatem adferunt. est in his carbunculi —
quibus tenuior — ignis, est amethysti fulgens purpura, est
zmaragdi virens mare, cuncta pariter incredibili mixtura lu-
centia. alii summam fulgoris Armenio colori pigmentorum 81
aequare credunt, alii sulpuris ardentis flammae aut ignis oleo
accensi. magnitudo abellanam nucem aequat, insignis etiam
apud historias, siquidem exstat hodieque huius generis
gemma propter quam ab Antonio proscriptus est Nonius
senator, filius Strumae Noni eius quem Catullus poeta in
sella curuli visum indigne tulit, avosque Servili Noniani
quem consulem vidimus. ille proscriptus fugiens hunc e 82
fortunis omnibus anulum abstulit secum. certum est sesterio
viciens aestimatnm, sed mira Antoni feritas atque luxuria
propter gemmam proscribentis, nec minus Noni contumacia
proscriptionem suam amantis, cum etiam ferae abrosa parte
corporis propter quam periclitari se sciant relicta redimere
se credantur.

(22.) Vitia opali, si color in florem herbae quae voca- 83
tur heliotropium exeat aut in crystallum aut grandinem, si
sal interveniat aut scabritia aut puncta oculis occursantia.
nullos magis fraus indiscreta similitudine vitro adulterat.
experimentum in sole tantum, falsis enim contra radios
libratis digito ac pollice, unus atque idem tralucet colos in
se consumptus. veri fulgor subinde variatur et modo ex hoc
plus modo ex illo spargit, fulgorque lucis in digitos fundi-
tur. Hanc gemmam propter eximiam gratiam plerique ap- 84
pellavere paederota. qui privatum genus eius faciunt sange-
non ab Indis vocari tradunt. nasci dicitur in Aegypto et in
Arabia, et vilissima in Ponto, item in Galatia ac Thaso et
Cypro. qui praecellit ex his opali quidem gratiam habet,
sed mollius nitet, raro non scaber. summa illi coloris ex
aere et purpura constat, viriditas zmaragdi deest. me-
lior ille cuius fulgor vini colore fuscatur quam qui dilui-
tur aquae.

(23.) Hactenus de principatu convenit mulierum maxume 85

senatusconsulto. minus certa sunt de quibus et viri iudicant,
singulorum enim libido pretia singulis facit praecipueque
aemulatio, velut cum Claudius Caesar zmaragdos induebat
vel sardonyches. primus autem Romanorum sardonyche usus
est Africanus prior, ut tradit Demostratus, et inde Romanis
gemmae huius auctoritas. quamobrem et proxumum ei dabi-
86 mus locum. Sardonyches olim, sicut ex ipso nomine ad-
paret, intellegebantur candore in sarda, hoc est veluti carne
ungui hominis inposita et utroque tralucido. talisque esse
Indicas tradunt Ismenias, Demostratus, Zenothemis, Sotacus,
hi quidem duo reliquas omnis quae non traluceant caecas
87 appellant, quae nunc abstulere nomen. Nullo sardarum ve-
stigio Arabicae sunt, coeperuntque pluribus hae gemmae
coloribus intellegi, radice nigra aut caeruleum imitante et
ungue minium redimitum candido pingui, nec sine quadam
spe purpurae candore in minium transeunte. has Indis non
habitas in honore Zenothemis scribit, tantae alias magnitu-
88 dinis ut inde capulos factitarent. etenim constat ibi torren-
tibus detegi, placuisse in nostro orbe initio, quoniam solae
prope gemmarum scalptae ceram non auferunt. persuasimus
deinde et Indis ut ipsi quoque his gauderent. utiturque per-
foratis utique volgus in collo. et hoc nunc est Indicarum
argumentum. Arabicae excellunt candore circuli praelucido
atque non gracili, neque in recessu gemmae aut in deiectu
renidente sed in ipsis umbonibus nitente, praeterea sub-
89 strato nigerrimi coloris. Hoc in Indicis cereum aut corneum
invenitur, iam circuli albi. quaedam in iis caelestis arcus an-
helatio est, superficies vero locustarum maris crustis ruben-
tior. nam melleae aut faeculentae — hoc enim nomen est
vitio — inprobantur, aut si zona alba fundat se, non colli-
gat, simili modo si ex alio colore admittat in se aliquid
enormiter, nihil enim in sua sede interpellari alieno placet.
Sunt et Armeniae cetera probandae sed pallida zona.

90 (24.) Exponenda est et onychis ipsius natura propter
36, 59 nominis societatem. hoc aliubi lapidis, hic gemmae voca-
bulum est [sive partis eius quae ad unguis similitudinem re-
fertur, de hoc ita scriptum est]. Sudines dicit in gemma
esse candorem, unguis humani similitudinem, item chryso-

lithi colorem et sardae et iaspidis. Zenothemis Indicam
onychem pluris habere varietates, igneam, nigram, corneam,
cingentibus candidis venis oculi modo, intervenientibus qua-
rundam et obliquis venis. Sotacus et Arabicam tradit ony-
chem distare quod Indica igniculos habeat albis cingentibus
zonis singulis pluribusve aliter quam in sardonyche Indica,
illic enim momentum esse, hic circulum. Arabicas onychas 91
nigras inveniri candidis zonis. Satyrus carnosas esse Indicas,
parte carbunculi, parte chrysolithi et amethysti, totumque id
genus abdicavit. veram autem onychem plurumas variasque
cum lacteis habere venas, omnium in transitu colore inenar-
rabili et in unum redeunte concentum suavitate grata. Nec
sarda ** est huic gemmae, dividua ex eodem et ipsa nomine,
obiterque omnium ardentium gemmarum indicanda natura.

7. (25.) Principatum habent carbunculi a similitudine 92
ignium appellati, cum ipsi non sentiant ignis, a quibusdam
ob hoc acaustoe appellati. Horum genera Indici et Garaman-
tici quos et Carchedonios vocavere propter opulentiam Car-
thaginis magnae. adiciunt Aethiopicos et Alabandicos in
Orthosia Cariae nascentis, sed qui perficiantur Alabandis.
praeterea in omni genere masculi appellantur acriores et
feminae languidius refulgentes. in masculis quoque obser- 93
vant liquidioris alios flammae, nigrioris alios et quosdam
ex alto lucidos ac magis ceteris in sole flagrantis, optumos
vero amethystizontas, hoc est quorum extremus igniculus
in amethysti violam exeat, proxumos illis, quos vocant
syrtitas, pinnato fulgore radiantis. inveniri autem ubi maxume
sit solis repercussus. Satyrus Indicos non esse claros dicit ac 94
plerumque sordidos ac semper fulgoris retorridi, Aethiopi-
cos pinguis lucemque non fundentis convoluto igne flagrare.
Callistratus fulgorem carbunculi debere candidum esse ut
positus extremo visu nubilante se attollat exardescente
fulgore. ob id plerique hunc carbunculum candidum voca-
vere, eum qui languidius lucet lignyizontem. Carche- 95
donios multo minores esse, Indicos etiam in sextari unius
mensuram cavari. Archelaus Carchedonios nigrioris adspectus
esse, sed igni vel sole et inclinatione acrius quam ceteros
excitari, eosdem obumbrante tecto purpureos videri, sub

caelo flammeos, contra radios solis scintillare, ceras signan-
96 tibus his liquescere, quamvis in opaco. Multi Indicos Car-
chedoniis candidiores esse et e diverso inclinatione hebetari
scripsere, etiamnum in Carchedoniis maribus stellam intus
ardere, feminas fulgorem universum fundere extra se, Ala-
bandicos nigriores ceteris esse scabrosque. Et circa Mile-
tum nascuntur in terra coloris eiusdem ignem minume sen-
97 tientes. Theophrastus auctor est et in Orchomeno Arcadiae
inveniri et in Chio, illos nigriores e quibus et specula fieri.
esse et Troezenios varios intervenientibus maculis albis,
item Corinthios, sed pallidiores candido, a Massilia quoque
inportari. Bocchus et in Olisiponensi erui scripsit magno
labore ob argillam soli adusti.

98 (26.) Nec est aliud difficilius quam discernere haec
genera, tanta est in illis occasio artis subditis per quae tra-
lucere cogantur. aiunt hebetiores in aceto maceratos quat-
tuordecim diebus nitescere, totidem mensibus durante ful-
gore. adulterantur vitro simillime, sed cote deprehendun-
tur, sicut aliae gemmae, fictis enim mollior materia fragilisque
est. centrosas cote deprehendunt et pondere quod minus
est in vitreis, aliquando et pusulis argenti modo relucen-
tibus.

99 (27.) Est et anthracitis appellata in Thesprotia fossilis
carbonibus similis. falsum arbitror quod et in Liguria nasci
prodiderunt, nisi forte tunc nascebantur. esse in iis et prae-
cinctas candida vena tradunt. harum igneus color ut supe-
riorum, sed peculiare quod iactatae in ignem velut inter-
mortuae exstinguntur, contra aquis perfusae exardescunt.

100 (28.) Cognata est et sandastros quam aliqui Garamanti-
cam vocant. nascitur in Indis loco eiusdem nominis. gigni-
tur et in Arabia ad meridiem versa. commendatio summa
quod veluti in tralucido ignis optentus stellantibus fulget in-
tus aureis guttis, semper in corpore, numquam in cute. ac-
cedit et religio narrata siderum cognatione, quoniam fere
hyadum dispositione ac numero stellantur, ob id Chaldaeis
101 in caerimoniis habitae. Et hic mares austeritas distinguit
et quidam vigor adposita tinguens, Indicae quidem etiam
hebetare visus dicuntur. blandior feminis flamma, adlucens

magis quam accendens. sunt qui praeferant Arabicas Indicis, fumidaeque chrysolitho illas similis dicant. Ismenias negat poliri sandastros propter teneritatem, et ob id magno venire. sunt qui has sandrisitas vocent. inter omnis constat quantum numero stellarum accedat tantum et pretio accedere. Adfert 102 aliquando errorem similitudo nominis sandaresi. Nicander sandaresion vocat, alii sandareson, quidam vero hanc sandastron, illam sandaresum, in India nascentem illam quoque et loci nomen custodientem, mali colore aut olei viridis, omnibus inprobatam.

(29.) Ex eodem genere ardentium est lychnis appellata 103 a lucernarum accensu, tum praecipuae gratiae. nascitur circa Orthosiam totaque Caria ac vicinis locis, sed probatissima in Indis. quidam remissiorem carbunculum esse dixerunt, secundam bonitate quae similis esset Iovis appellatis floribus. et alias invenio differentias, unam quae purpuram radiet, alteram quae coccum, has sole excalfactas aut attritu digitorum paleas et chartarum fila ad se rapere.

(30.) Hoc idem et Carchedonia facere dicitur, quam- 104 quam multo vilior praedictis. nascitur ad Nasamonas in montibus, incolae putant, divine. inveniuntur ad repercussum lunae maxume plenae, Carthaginem quondam deportabantur. Archelaus et in Aegypto circa Thebas nasci tradit fragilis, venosas, morienti carboni similis. potoria ex hac et ex lychnide factitata invenio, omnia autem haec genera contumaciter scalpturae resistunt partemque in signo cerae tenent.

(31.) E diverso ad haec sarda utilissima quae nomen 105 cum sardonyche communicavit. ipsa volgaris et primum Sardibus reperta, sed laudatissima circa Babylona, cum lapicidinae quaedam appellantur, haerentes in saxo cordis modo reperiuntur. hoc metallum apud Persas defecisse tradunt, sed inveniuntur conpluribus aliis locis ut in Paro et Asso, in India trium generum: rubrae et quas pionias vocant a pinguitudine, tertium genus est quod argenteis bratteis sublinunt. Indicae perlucent, crassiores sunt Arabicae. in- 106 veniuntur et circa Leucada Epiri et in Aegypto quae brattea aurea sublinuntur. et in his autem mares excitatius fulgent,

feminae pigriores sunt et crassius nitent. nec fuit alia gemma apud antiquos usu frequentior — hac certe apud Menandrum et Philemonem fabulae superbiunt — nec ullae tralucentium tardius subfusae umore hebetantur, oleaeque magis quam alio liquore. damnantur ex iis melleae et valdius testaceae.

107 8. (32.) Egregia etiamnum sua topazo gloria est, virenti genere et, cum reperta est, praelatae omnibus. accidit in Arabiae insula quae Cytis vocabatur, in quam devenerant Trogodytae praedones fame et tempestate fessi, ut, cum herbas radicesque foderent, eruerent topazon. haec Arche-
108 lai sententia est. Iuba Topazum insulam in Rubro mari a continenti stadiis CCC abesse dicit, nebulosam et ideo quaesitam saepius navigantibus, ex ea causa nomen accepisse, topazin enim Trogodytarum lingua significationem habere quaerendi. ex hac primum inportatam Berenicae reginae, quae fuit mater sequentis Ptolemaei, ab Philone praefecto regi mire placuisse et inde factam statuam Arsinoae Ptolemaei Philadelphi uxori quattuor cubitorum, sacratam in delubro quod
109 aureum cognominabatur. recentissimi auctores et circa Thebaidis Alabastrum oppidum nasci dicunt et duo genera eius faciunt, prasoiden atque chrysopteron simile chrysopraso. tota enim similitudo ad porri sucum dirigitur. est autem amplissima gemmarum. eadem sola nobilium limam sentit, ceterae Naxio et cotibus poliuntur. haec et usu atteritur.

110 (33.) Comitatur eam similitudine propior quam auctoritate callaina e viridi pallens. nascitur post aversa Indiae, apud incolas Caucasi montis Phycaros, Sacas, Dahas, amplitudine conspicua, sed fistulosa ac sordium plena, sincerior praestantiorque multo in Carmania, utrobique autem in rupibus inviis et gelidis, oculi figura extuberans leviter-
111 que adhaerens, nec ut adnata petris, sed ut adposita. quamobrem scandere ad eas pigritia pedum equestris populos taedet, simul et periculum terret, ergo fundis e longinquo incessunt et cum toto musco excutiunt. hoc vectigal, hoc gestamen in cervice, digitis gratissimum norunt, hinc census, haec gloria a pueritia deiectum numerum praedi-

cantium, in quo varia fortuna. quidam ictu primo cepere
praeclaras, multi ad senectam nullas. et venatus quidem cal-
lainis talis est. sectura inde formantur, alias fragiles. Optu- 112
mis color zmaragdi, ut tamen adpareat alienam esse quod
placeat. inclusae decorantur auro, aurumque nullae magis
decent. quae sunt earum pulchriores oleo, unguento, etiam
mero colorem deperdunt. viliores constantius repraesentant,
neque est imitabilior alia mendacio vitri. Sunt qui in Ara-
bia inveniri eas dicant in nidis avium quas melancoryphos
vocant.

(34.) Viridantium et alia plura sunt genera. vilioris tur- 113
bae prasius, cuius alterum genus sanguineis punctis abhor-
ret, tertium virgulis tribus distinctum candidis. Praefertur
his chrysoprasus porri sucum et ipsa referens, sed haec 109
paulum declinat a topazo in aurum. huic et amplitudo ea est
ut cymbia etiam ex ea fiant, cylindri quidem creberrime.

(35.) India et has generat et nilion. fulgore ab ea distan- 114
tem brevi et, cum intueare, fallaci Sudines dicit et in Sibero
Atticae flumine nasci. est autem color fumidae topazi aut
aliquando melleae. Iuba in Aethiopia gigni tradit in litori-
bus amnis quem Nilum vocamus et inde nomen trahere.

(36.) Non tralucet molochitis. spissius viret et crassius
quam zmaragdus ab colore malvae nomine accepto, redden-
dis laudata signis et infantum custodia quodamque innato
contra pericula medicamine. nascitur in Arabia.

(37.) Viret et saepe tralucet iaspis, etiam victa multis 115
antiquitatis gloriam retinens. plurumae ferunt eam gentes,
zmaragdo similem Indi, Cypros duram glaucoque pingui, Per-
sae aeri similem quae ob id vocatur aerizusa. talis et Caspia
est, caerulea est circa Thermodontem amnem, in Phrygia
purpurea et in Cappadocia ex purpura caerulea, tristis atque
non refulgens. Amisos Indicae similem mittit, Calchedon
turbidam. sed minus refert nationes quam bonitates distin-
guere. optuma quae purpurae aliquid habet, secunda quae 116
rosae, tertia quae zmaragdi. singulis Graeci nomina ex ar-
gumento dedere. quarta apud eos vocatur boria, caelo au-
tumnali matutino similis, et haec erit illa quae vocatur aeri-
zusa. similis est et sardae, imitata et violas. Non minus

multae species reliquae sunt, sed omnes in vitium caeruleae,
ut crystallo similes aut myxis, item terebinthizusa, inproprio,
ut arbitror, cognomine, velut e multis eiusdem generis con-
posita gemmis. quamobrem praestantiores funda cluduntur
ut sint patentes ab utraque parte nec praeter margines quic-
117 quam auro amplectente. Vitium in iis est et brevis nitor
nec longe splendescens et sal et quae ceteris omnia. et
vitro adulterantur, quod manifestum fit, cum extra fulgorem
spargunt atque non in se continent. nec diversae quas sphra-
gidas vocant publico gemmarum dominio his tantum dato,
118 quoniam optume signent. 9. Totus vero oriens pro amu-
leto gestare eas traditur. quae ex iis zmaragdo similis est
saepe traversa linia alba media praecingitur et monogram-
mos vocatur, quae pluribus polygrammos. libet obiter vani-
tatem Magicam hic quoque coarguere, quoniam hanc utilem
esse contionantibus prodiderunt. Est et onychi iuncta quae
iasponyx vocatur et nubem conplexa et nivis imitata et stel-
lata rutilis punctis et sali Megarico similis et velut fumo in-
fecta, quae capnias vocatur. Magnitudinem iaspidis quindecim
unciarum vidimus formatamque inde effigiem Neronis tho-
racatam.

119 (38.) Reddetur et per se cyanos adcommodato paulo ante
et iaspidi nomine a colore caeruleo. optuma Scythica, dein
Cypria, postremo Aegyptia. adulteratur maxume tinctura,
idque in gloriam regum Aegypti adscribitur, et qui primus
tinxit. dividitur autem et haec in maris feminasque. inest ei
aliquando et aureus pulvis qualis sappiris. in iis enim
aurum punctis conlucet.

120 (39.) Caeruleae et sappiri, rarumque ut cum purpura,
optumae apud Medos, nusquam tamen perlucidae. praeterea
inutiles scalpturis intervenientibus crystallinis centris. quae
sunt ex iis cyanei coloris mares existimantur.

121 (40.) Alius ex hoc ordo purpureis dabitur aut quae ab
iis descendunt. Principatum amethysti tenent Indicae, sed in
Arabiae quoque parte quae finitima Syriae Petra vocatur et
in Armenia minore et Aegypto et Galatia reperiuntur, sor-
didissimae autem vilissimaeque in Thaso et Cypro. causam
nominis adferunt quod usque ad vini colorem accedens prius

quam eum degustet in viola desinat fulgor, alii, quia sit quid-
dam in purpura illa non ex toto igneum sed in vini colorem
deficiens. perlucent autem omnes violaceo decore, scalpturis
faciles. Indica absolutum felicis purpurae colorem habet. 122
ad hanc tinguentium officinae dirigunt vota. fundit autem *ful-
gorem* adspectu leniter blandum neque in oculos ut carbun-
culi vibrantem. alterum genus descendit ad hyacinthos. 93
hunc colorem Indi socon vocant, talemque gemmam socon-
dion. dilutior ex eodem sapenos vocatur, eademque pha-
ranitis in contermino Arabiae gentis nomine. quartum genus 123
colorem vini habet. quintum ad vicina crystalli descendit
albicante purpurae defectu. hoc minumé probatur, quando
praecellens debeat esse in suspectu velut ex carbunculo re-
fulgens quidam leviter in purpura roseus color. talis aliqui
malunt paederotas vocare, alii anterotas, multi Veneris ge-
nam, quod maxume videtur decere et specie et colore ex-
tremo gemmae. Magorum vanitas ebrietati eas resistere 124
promittit et inde appellatas, praeterea, si lunae nomen ac
solis inscribatur in iis atque ita suspendantur e collo cum
pilis cynocephali et plumis hirundinis, resistere veneficiis.
iam vero quoquo modo adesse reges adituris, grandinem
quoque avertere ac locustas precatione addita quam demon-
strant. nec non in zmaragdis quoque similia promisere, si
aquilae scalperentur aut scarabaei, quae quidem scripsisse
eos non sine contemptu et inrisu generis humani arbitror.

(41.) Multum ab hac distat hyacinthos, ab vicino tamen 125
colore descendens. differentia haec est, quod ille emicans 122
in amethysto fulgor violaceus diluitur hyacintho primoque
adspectu gratus evanescit antequam satiet, adeoque non inplet
oculos ut paene non attingat, marcescens celerius nominis
sui flore. 21, 65

(42.) Hyacinthos Aethiopia mittit et chrysolithos aureo 126
fulgore tralucentis. praeferuntur his Indicae et, si variae non
sint, Tibarenae. deterrimae autem Arabicae, quoniam tur-
bidae sunt et variae et fulgoris interpellati nubilo macula-
rum, etiam quae limpidae contigere veluti scobe refertae.
optumae sunt quae in conlatione aurum albicare quadam ar-
genti facie cogunt. hae funda includuntur perspicuae, ce-

teris subicitur aurichalcum, tametsi exiere iam de gemmarum usu.

127 (43.) Appellantur aliquae et chryselectroe, in colorem electri declinantes, matutino tamen tantum adspectu. Ponticas deprehendit levitas. quaedam durae sunt ac rufae, quaedam molles, sordidae. Bocchus auctor est et in Hispania
24 repertam, quo in loco crystallum dixit ad libramentum aquae puteis defossis erui, chrysolithon XII pondo a se visam.

128 (44.) Fiunt et leucochrysi interveniente candida vena. sunt in hoc genere capniae, sunt et vitreis similes, velut croco fulgentes. vitro adulterantur ut visu discerni non possint, tactus deprendit tepidior in vitreis.

(45.) In eodem genere sunt melichrysi veluti per aurum sincero melle tralucente. has India fert, quamquam in duritia fragilis, non ingratas. eadem et xuthon parit plebeiam sibi gemmam.

129 (46.) Candidarum dux est paederos, quamquam quaeri potest in quo colore numerari debeat, totiens iactati per alienas pulchritudines nominis, adeo ut decoris praerogativa in vocabulo facta sit. sed tamen et suum genus exspectatione tanta dignum. coeunt quippe in tralucidam crystallum viridis suo modo aer simulque purpurae et quidam vini aurei nitor
130 semper extremus in visu, sed purpura semper coronatus. madere videtur et singulis his et pariter omnibus, nec gemmarum esse ulla liquidior potest iucunda suavitate oculis. haec laudatissima est in Indis, apud quos sangenon vocatur, proxuma in Aegypto, ubi tenites, tertia in Arabia, verum scabra, tum Pontica quae mollius radiat, Thasia — et ipsa mollior est —, Galatica et Thracia et Cypria. vitia earum languor aut alienis turbari coloribus et quae ceterarum.

131 (47.) Proxuma candicantium est asteria. principatum habet proprietate naturae, quod inclusam lucem pupilla quadam continet. hanc transfundit cum inclinatione velut intus ambulantem. alio atque alio loco reddens eadem contraria soli regerit candicantis radios in modum stellae, unde nomen invenit. difficiles in India natae ad caelandum. praeferuntur Carmanicae.

132 (48.) Similiter candida est quae vocatur astrion, crystallo propinqua, in India nascens in Patalenes litoribus.

huic intus a centro stella lucet fulgore pleno lunae. quidam causam nominis reddunt quod astris opposita fulgorem rapiat et regerat. optumam in Carmania gigni dicunt nullamque minus obnoxiam vitio, cerauniam eam vocari quae sit deterior, pessumam lanternarum lumini similem.

(49.) Celebrant et astrioten, mirasque laudes eius in 133
Magicis artibus Zoroastren cecinisse quidam diligentius de ea produnt.

(50.) Astrobolon Sudines dicit oculis piscium similem esse, radiare fulgore candido in sole.

(51.) Est inter candidas et quae ceraunia vocatur, ful- 134
gorem siderum rapiens, ipsa crystallina, splendoris caerulei, in Carmania nascens. Zenothemis fatetur albam esse, sed habere intus stellam coruscantem. fieri et hebetes ceraunias quas in nitro et aceto maceratas per aliquot dies concipere stellam eam quae post totidem menses relanguescat. Sota- 135
cus et alia duo genera fecit cerauniae, nigras rubentisque, similis eas esse securibus, ex his quae nigrae sint ac rotundae sacras esse, urbis per illas expugnari et classis, baetulos vocari, quae vero longae sint ceraunias. faciunt et aliam raram admodum Magorum studiis expetitam, quoniam non aliubi inveniatur quam in loco fulmine icto.

(52.) Proxumum cerauniae nomen apud eos habet quae 136
vocatur iris. effoditur in quadam insula Rubri maris quae distat a Berenice urbe $\overline{LX}$ pass., cetera sui parte crystallus. itaque quidam eam radicem crystalli esse dixerunt. ex argumento vocatur iris, nam sub tecto percussa sole species et colores arcus caelestis in proxumos parietes eiaculatur, subinde mutans magnaque varietate admirationem sui augens. sexangulam esse ut crystallum constat, sed aliqui scabris la- 137
teribus et angulis inaequalibus dicunt in sole aperto proiectam radios in se cadentis discutere, aliquo vero ante se proiecto nitore adiacentia inlustrare. colores autem non nisi ex opaco, ut diximus, reddunt, nec ut ipsae habeant, sed ut 136
repercussu parietum elidant, optuma quae maxumos arcus facit simillimosque caelestibus. Est et alia iritis, cetera si- 138
milis sed praedura. hanc Horus crematam tunsamque ad ichneumonum morsus remedio esse scripsit, nasci autem in Perside.

(53.) Similis adspectu est, sed non eiusdem effectus, quae vocatur leros alba nigraque macula in traversum distinguentibus crystallum.

(54.) Expositis per genera colorum principalibus gemmis reliquas per litterarum ordinem explicabimus.

139 10. Achates in magna fuit auctoritate, nunc in nulla est,
reperta primum in Sicilia iuxta flumen eiusdem nominis, post-
ea plurumis in terris, excedens amplitudine, numerosa varie-
tatibus mutantibus cognomina eius. vocatur enim iaspacha-
tes, cerachates, zmaragdachates, haemachates, leucachates,
dendrachates quae velut arbusculis insignis est, aethachates
quae, cum uritur, murram redolet, coralloachates guttis au-
reis sappiri modo sparsa, qualis copiosissima in Creta, quae
140 et sacra appellatur. Putant contra araneorum et scorpionum
ictus eam prodesse, quod in Siculis utique crediderim, quon-
iam primum eius provinciae adflatu scorpionum pestis ex-
stinguitur. et in India invenitur contra eadem pollens magnis
et aliis miraculis. reddunt enim fluminum species, nemorum,
iumentorum. iam e cerea staticula et equorum ornamenta,
medici inde aeque coteculas faciunt, nam spectasse etiam
141 prodest oculis. sitim quoque sedant in os additae. Phrygiae
viridia non habent. Thebis Aegyptiis repertae carent ru-
bentibus venis et albis. eae quoque contra scorpiones vali-
dae. eadem auctoritas et Cypriis. sunt qui maxume probent
vitream perspicuitatem. reperiuntur et in Trachinia circa
Oetam et in Parnaso et in Lesbo et in Messene similes limi-
142 tum floribus et in Rhodo. Aliae apud Magos differentiae sunt
in iis: quae leoninis pellibus similes reperiuntur potentiam
habere contra scorpiones dicunt. in Persis vero suffitu earum
tempestates averti et presteras, flumina sisti. argumentum
esse, si in ferventis cortinas additae refrigerent, sed ut pro-
sint leoninis iubis adalligandas, nam hyaenae additae ab-
ominantur discordiam domibus. eam vero quae unius coloris
sit invictam athletis esse. argumentum, quod in ollam plenam
olei coiecta cum pigmentis, intra duas horas subfervefacta
143 unum colorem ex omnibus faciat mini. Acopos nitro similis
est, pumicosa, guttis aureis stellata. cum hac oleum sub-
fervefactum perunctis lassitudinem, si credimus, solvit.

Alabastritis nascitur in Alabastro Aegypti et in Syriae Damasco candore interstincto variis coloribus. haec cremata cum fossili sale et trita gravitates oris et dentium extenuare dicitur. Alectorias vocant in ventriculis gallinaceorum inven- 144
tas crystallina specie, magnitudine fabae, quibus Milonem Crotonensem usum in certaminibus invictum fuisse videri volunt. Androdamas argenti nitorem habet ut adamas, quadratis semper tessellis similis. Magi putant nomen inpositum ab eo quod impetus hominum et iracundias domet. Argyrodamas eadem sit an alia auctores non explicant. Antipathes 145
nigra non tralucet. experimentum eius ut coquatur in lacte, facit enim id murrae simile. inmensum quiddam in hac fortassis aliquis exspectet in tot exemplis uni possessione huius nominis data. contra effascinationes auxiliari eam Magi volunt. Arabica ebori simillima est, et hoc videretur, nisi abnueret duritia. hanc putant contra dolores nervorum prodesse habentibus. Aromatitis et ipsa in Arabia invenitur, sed et in Aegypto circa Philas, ubique lapidosa et murrae coloris et odoris, ob hoc reginis frequentata. Asbestos in Arcadiae 146
montibus nascitur coloris ferrei. Aspisatim Democritus in Arabia nasci tradit ignei coloris, et oportere cum cameli fimo splenicis adalligari, inveniri utique in nido Arabicarum alitum. et aliam eodem nomine ibi in Leucopetra nasci argentei coloris, radiantem, contra lymphatum habentium. Atizoen 147
in India et Persidis Acidane monte nasci argenteo nitore fulgentem, magnitudine trium digitorum, ad lenteculae figuram, odoris iucundi, necessariam Magis regem constituentibus. Augitis non alia videtur multis esse quam callaina. 110
Amphidanes alio nomine chrysocolla appellatur, nascens in Indiae parte ubi formicae eruunt aurum, in quo et invenitur auro similis quadrata figura, adfirmatur natura eius quae magnetis esse, nisi quod augere quoque aurum traditur. Aphro- 148
disiaca ex candido rufa est. Apsyctos septenis diebus calorem tenet excalefacta igni, nigra ac ponderosa, distinguentibus eam venis rubentibus. putant prodesse contra frigora. Aegyptillam Iacchus intellegit per album sardae nigraque venis transeuntibus, volgus autem in nigra radice caerulea facie, nomen a loco.

149 (55.) Balanitae duo genera sunt, subviridis et Corinthii
aeris similitudine, illa a Copto, haec ab Trogodytica veniens
mediam secante flammea vena. Batrachitas quoque Coptos
mittit, unam ranae similem colore, alteram ebeni, tertiam
rubentis e nigro. Baptes mollis alioqui odore excellit. Beli
oculus albicans pupillam cingit nigram e medio aureo colore
fulgentem et propter speciem sacratissimo Assyriorum deo
dicatam. aliam autem quam Belum vocant in Arbelis nasci De-
mocritus tradit nucis iuglandis magnitudine, vitrea specie.
150 Baroptenus sive barippe nigra sanguineis et albis nodis
adalligata proicitur veluti portentosa. Botryitis alia nigra
est, alia pampinea, incipienti uvae similis. Bostrychitin Zo-
roastres crinibus mulierum similiorem vocat. Bucardia bubulo
cordi similis Babylone tantum nascitur. Brontea capiti testu-
dinum e tonitribus cadit, ut putant, restinguitque fulmine icta,
si credimus. Boloe in Ibero inveniuntur glaebae similitudine.
151 (56.) Cadmitis eadem est quae ostracitis vocatur, nisi
quod hanc caeruleae interdum cingunt bullae. Callais sappi-
rum imitatur candidior et litoroso mari similis. Capnitis qui-
busdam videtur suum genus habere, pluribus iaspidis fumidae,
118 ut suo loco diximus. Cappadocia et in Phrygia nascitur ebori
similis. Callaicam vocant e turbido callaino. ferunt pluris
152 coniunctas semper inveniri. Catochitis Corsicae lapis est
ceteris maior et magis mirabilis, si vera traduntur, inpositam
manum veluti cummi retinens. Catoptritis in Cappadocia pro-
venit candore imaginem regerens. Cepitis sive cepolatitis
candida est, venarum coeuntibus liniis in unum. Ceramitis
153 testae colorem habet. Cinaediae inveniuntur in cerebro piscis
eiusdem nominis, candidae et oblongae eventuque mirae, si
modo est fides praesagire eas habitum maris nubili vel tran-
quilli. Ceritis cerae similis est, circos triorchi, corsoides
canitiae capitis, coralloachates corallio aureis guttis distin-
154 cta, corallis minio, gignitur in India et Syene. Crateritis
inter chrysolithum et electrum colorem habet praedura na-
tura. Crocallis cerasum repraesentat. Cyitis circa Copton
nascitur candida et videtur intus habere partum qui sentia-
tur etiam crepitu. Chalcophonos nigra est, sed inlisa aeris
155 tinnitum reddit, tragoedis, ut suadent, gestanda. Chelido-

niae duorum sunt generum, hirundinum colore, ex altera parte purpurea et alia in purpura nigris interpellantibus maculis. Chelonia oculus est Indicae testudinis, vel portentosissima Magorum mendaciis. melle enim coluto ore inpositam linguae futurorum divinationem praestare promittunt quintadecuma luna et silente toto die, crescente vero ante ortum solis, ceteris diebus a prima in sextam horam. Sunt et chelonitides testudinum similes, ex quibus ad tempestates sedandas multa vaticinantur, eam vero quae [ex iis] aureis guttis adspersa sit cum scarabaeo deiectam in aquam ferventem tempestates commovere. Chloritis herbacei coloris est, eam in 156
ventre motacillae avis inveniri dicunt Magi congenitam ei et ferro includi iubent ad quaedam prodigiosa moris sui. Choaspitis a flumine dicta est ex viridi fulgoris aurei. Chrysolampsis in Aethiopia nascitur, pallida alias sed noctu ignea. Chrysopis aurum videtur esse. Cepionides in Aeolide Atarneo nunc pago, quondam oppido, nascuntur multis coloribus tralucentes, alias vitreae, alias crystallinae, alias iaspideae, sed et sordidis tantus est nitor ut imagines reddant ceu specula.

(57.) Daphnean Zoroastres morbis comitialibus demonstrat. 157
Diadochos berullo similis est. Diphyes duplex, candida ac nigra, mas ac femina, genitale utriusque distinguente linia. Dionysias nigra ac dura mixtis rubentibus maculis ex aqua trita saporem vini facit et ebrietati resistere putatur. Draconitis sive dracontia e cerebro fit draconum, sed nisi 158
viventibus absciso capite non gemmescit invidia animalis mori se sentientis. igitur dormientibus amputant. Sotacus, qui visam eam gemmam sibi apud regem scripsit, bigis vehi quaerentis tradit et viso dracone spargere somni medicamenta atque ita sopitis praecidere. esse candore tralucido, nec postea poliri aut artem admittere.

(58.) Encardia cognominatur et ariste in nigro colore 159
effigie cordis eminente, altera eodem nomine viridi colore cordis speciem, tertia nigrum cor ostendit reliqua sui candida. Enorchis candida est divisisque fragmentis testium effigiem repraesentat. Exebenum Zoroastres speciosam et candidam tradit qua aurifices aurum poliant. Erythallis cum 160
sit candida, ad inclinationes rubescere videtur. Erotylos,

eadem quae amphicomos et hieromnemon, Democrito laudatur
in argumentis divinationum. Eumeces in Bactris nascitur
silici similis, sed capiti supposita visa nocturna oraculi modo
reddit. Eumitren Beli gemmam, sanctissimi deorum sibi,
Assyrii appellant porracei coloris, superstitionibus gratam.
161 Eupetalos quattuor colores habet, caeruleum, igneum,
mini, mali. Eureos nuculeo olivae similis est, striata con-
charum modo, non adeo candida. Eurotias situ videtur ope-
rire nigritiam. Eusebes, ex eo lapide est quae traditur in
Tyro Herculis templo facta sedes ex qua pii facile surgebant.
Epimelas fit, cum in candida gemma superne nigricat colos.
162 (59.) Galaxian aliqui galactiten vocant, similem proxume
dictis, sed intercurrentibus sanguineis aut candidis venis.
Galactitis ex uno colore lactis est. eandem leucogaeam et
leucographitim appellant et synnephitim, in attritu lactis
suco ac sapore notabilem. in educatione nutricibus lactis
fecunda infantium quoque collo adalligata salivam facere tra-
ditur, in ore autem liquescere. eandem memoriam adimere
dicunt. mittunt eam Nilus et Achelous amnes. sunt qui
163 zmaragdum albis venis circumligatum galactiten vocent. Gal-
laica argyrodamanti similis est, paullo sordidior, inveniuntur
iunctae binae ternaeque. Gassinnaden Medi mittunt coloris
orobini veluti floribus sparsam, nascitur et in Arbelis. haec
quoque gemma concipere dicitur et intra se partum fateri
164 concussa, concipere autem trimestri spatio. Glossopetra
linguae similis humanae in terra non nasci dicitur, sed defi-
ciente luna caelo decidere, selenomantiae necessaria. quod
ne crederemus, promissi quoque vanitas fecit, ventos enim
ea conprimi narrant. Gorgonia nihil aliud est quam curalium.
nominis causa, quod in duritiam lapidis mutatur emollitum
in mari. hanc fascinationibus resistere adfirmant. Goniaeam
eadem vanitate inimicorum poenas efficere promittunt.
165 (60.) Heliotropium nascitur in Aethiopia, Africa, Cypro,
porraceo colore, sanguineis venis distincta. Causa nominis,
quoniam deiecta in vas aquae fulgorem solis accidentem re-
percussu sanguineo mutat, maxume Aethiopica. eadem extra
aquam speculi modo solem accipit deprenditque defectus, sub-
euntem lunam ostendens. Magorum inpudentiae vel manife-

stissimum in hac quoque exemplum est, quoniam admixta herba heliotropio, quibusdam additis precationibus, gerentem conspici negent. Hephaestitis quoque speculi naturam habet in 166
reddendis imaginibus, quamquam rutila. experimentum est, si statim addita fervens aqua refrigerata sit aut si in sole adposita aridam materiam statim accendat. nascitur in Coryco. Hermu aedoeon ex argumento virilitatis in candida gemma vel nigra aliquando vel pallida ambiente circulo coloris aurei appellatur. Hexecontalithos in parva magnitudine 167
multicolor hoc sibi nomen adoptavit. reperitur in Trogodytice. Hieracitis alternat tota milvinis nigrisque veluti plumis. Hammitis ovis piscium similis est, et alia velut e nitro conposita, praedura alioqui. Hammonis cornu inter sacratissimas Aethiopiae aureo colore arietini cornus effigiem reddens promittitur praedivina somnia repraesentare. Hor- 168
miscion inter gratissimas adspicitur ex igneo colore radians auro portante secum in extremitatibus candidam lucem. Hyaeniae ex oculis hyaenae et ob id invasae inveniri dicuntur et, si credimus, linguae hominis subditae futura praecinere. Haematitis in Aethiopia quidem principalis est, sed 169
et in Arabia et in Africa invenitur, sanguineo colore, non omittenda promissis ad coarguendas barbarorum insidias. Zachalias Babylonius in his libris quos scripsit ad regem Mithridatem gemmis humana fata attribuens hanc, non contentus oculorum et iocineris medicina decorasse, a rege etiam aliquid petituris dedit, eandem litibus iudiciisque interposuit, in proeliis etiam ex ea ungui salutare pronuntiavit. Est et alia eiusdem generis, quae vocatur menui ab Indis, xanthos — ita appellant —, e fulvo candicans.

(61.) Idaei dactyli in Creta ferreo colore pollicem hu- 170
manum exprimunt. Icterias cuti luridae similis et ideo salubris existimata contra regios morbos. est et alia eodem nomine lividior, tertia folio similis, prioribus latior et paene sine pondere, venis luridis, quartum genus in eodem colore nigriore luridis venis discurrentibus. Iovis gemma candida est, non ponderosa, tenera. hanc et drosolithon appellant. Indica gentium suarum habet nomen, subrufo colore, sed in attritu purpureo sudore manat. alia eodem nomine candida,

pulvereo adspectu. Ion apud Indos violacea est, rarum ut saturo colore luceat.

171 (62.) Lepidotis squamas piscium variis coloribus imitatur. Lesbia glaeba patriae habens nomen invenitur tamen et in India. Leucophthalmos, rutila alias, oculi speciem candidam nigramque continet. Leucopoecilos candorem mini guttis ex auro distinguit. Libanochrus turis similitudinem ostendit et
172 mellis sucum. Limoniatis eadem videtur quae zmaragdos. De liparea hoc tantum traditur, suffita ea omnis bestias evocari. Lysimachos Rhodio marmori similis aureatis venis politur ex maiore amplitudine in angustias ut inutilia exterantur. Leucochrysos fit e chrysolitho interalbicante.

173 (63.) Memnonia qualis sit non traditur. Media nigra est, ab Media illa fabulosa inventa, habet venas aurei coloris, sudorem reddit croci, saporem vini. Meconitis papavera exprimit. Mithrax e Persis venit et Rubri maris montibus, multicolor ac contra solem varie refulgens. Morochthos [colore] porracea lacte sudat. Mormorion ab India nigerrimo colore tralucet, vocatur et promnion, cum in ea miscetur et carbunculi color, Alexandrinum, ubi sardae, Cyprium. nascitur et in Tyro et in Galatia. Xenocrates et sub Alpibus nasci tradit. hae sunt gemmae quae ad ectypas scalpturas
174 aptantur. Myrrhitis murrae colorem habet faciemque minume gemmae, odorem unguenti, attrita etiam nardi. Myrmecias nigra habet eminentias similis verrucis, myrsinitis melleum colorem, odorem myrti. Mesoleucos est mediam gemmam candido distinguente limbo, mesomelas nigra vena quemlibet colorem secante per medium.

175 (64.) Nasamonitis est sanguinea nigris venis. Nebritis Libero patri sacra nomen traxit a nebridum similitudine. alia est nigra generis eiusdem. Nipparene urbis et gentis Persicae habet nomen, similis hippopotami dentibus.

176 (65.) Oica barbari nominis e nigro et fulvo viridique et candido placet. Ombria, quam alii notiam vocant, sicut et ceraunia et brontea cadere cum imbribus et fulminibus dicitur eundemque effectum habere. praeterea hac in aras addita libamenta non amburi. Onocardia cocco similis est, neque aliud de ea traditur. Oritis globosa specie a quibusdam et

sideritis vocatur, ignis non sentiens. Ostracias sive ostra- 177
citis est testacea, durior ceramitide achatae similis, nisi quod
illa, cum politur, pinguescit. huic tanta duritia inest ut
fragmentis eius aliae gemmae scalpantur. Ostritidi ostrea
a similitudine nomen dedere. Ophicardelon barbari vocant
nigrum colorem binis liniis albis includentibus. De obsiano
lapide diximus superiore libro. inveniuntur et gemmae 36, 196 sqq.
eodem nomine ac colore non solum in Aethiopia Indiaque, sed
etiam in Samnio et, ut aliqui putant, in Hispania, litoribus
eius oceani.

(66.) Panchrus fere ex omnibus coloribus constat. Pan- 178
gonus non longior digito ne crystallus videatur numero plu-
rium angulorum facit. Paneros qualis sit a Metrodoro non
dicitur, sed carmen Timaridis reginae in eam dicatum Veneri
non inelegans ponit, ex quo intellegitur adiutam fecundita-
tem. hanc quidam paneraston vocant. Ponticarum plura 179
sunt genera: est stellata nunc sanguineis nunc auratis guttis,
quae inter sacras habetur. alia pro stellis eiusdem coloris
linias habet, alia montium convalliumque effigies. Phloginos,
quam et chrysitim vocant, ochrae Atticae adsimulata inveni-
tur in Aegypto. Phoenicitis ex balani similitudine appellatur, 180
phycitis algae. Perileucos fit ab oris gemmae ad radicem us-
que albo descendente. Paeanitides, quas quidam gaeanidas
vocant, praegnates fieri et parere dicuntur mederique partu-
rientibus. natales iis in Macedonia iuxta monimentum Tire-
siae, species aquae glaciatae.

(67.) Solis gemma candida est ad speciem sideris in 181
orbem fulgentis spargens radios. Sagdam Chaldaei vocant et
adhaerentem, ut ferunt, navibus inveniunt, prasini coloris. Sa-
mothraca insula dat sui nominis nigram ac sine pondere, similem
ligno. Sauritim in ventre viridis lacertae harundine dissecto
inveniri tradunt. Sarcitis bubulas carnis repraesentat. Sele-
nitis ex candido tralucet melleo fulgore imaginem lunae con-
tinens, redditque ea in dies singulos crescentis minuentisque
sideris speciem, si verum est. nasci putatur in Arabia. Si- 182
deritis ferro similis est, litigio inlata discordias facit, quae-
que nascitur in Aethiopia sideropoecilos ex ea fit variantibus
guttis. Spongitis nomen suum repraesentat. Synodontitis e

cerebro piscium est qui synodontes vocantur. Syrtitides in litore Syrtium, iam quidem et Lucaniae, inveniuntur e melleo colore croco refulgentes, intus autem stellas continent languidas. Syringitis stipulae internodio similis perpetua fistula cavatur.

183 (68.) Trichrus ex Africa venit, nigra, sed tris sucos reddit, ab radice nigrum, medio sanguinem, summo ochram. Thelyrrhizos cinerei coloris aut rufi candidis radicibus spectatur. Thelycardios colore candido Persas apud quos gignitur magnifice delectat, mulc eam appellant. Thracia trium generum est, viridis aut pallidi, in tertio guttis sanguineis.

184 Tephritis lunae novae speciem habet curvatae in cornua, quamvis cinerei coloris. Tecolithos oleae nuculeus videtur, neque est ei gemmae honos, sed lingentium calculos frangit pellitque.

(69.) Veneris crines nigerrimi nitoris continent in se speciem rufi crinis. Veientana Italica gemma est, Veis reperta, nigram materiam distinguente limitt albo.

185 (70.) Zathenen in Media nasci Democritus tradit electri colore et, si quis terat in vino palmeo et croco, cerae modo lentescere odore magnae suavitatis. Zmilampis in Euphrate nascitur, Proconnesio marmori similis, medio colore glauco. Zoranisceos in Indo flumine nascitur, Magorum gemma esse narratur neque aliud amplius de ea.

186 11. (71.) Est etiamnum alia distinctio quam equidem fecerim subinde variata expositione, siquidem a membris corporis habent nomina, hepatitis a iocinere, steatitis singulorum animalium adipe numerosa. Adadu nephros ** eiusdem oculus et digitus dei, et hic colitur a Syris. triophthalmos cum onyche nascitur tris hominis oculos simul exprimens.

187 (72.) Ab animalibus cognominantur: carcinias cancri marini colore, echitis viperae, scorpitis scorpionis aut colore aut effigie, scaritis scari, triglitis mulli, aegophthalmos caprino oculo, itemque alia suillo, et a gruis collo geranitis, hieracitis ab accipitre, aetitis aquilae candida a cauda. myrmecitis innatam repentis formicae effigiem habet, scarabaeorum cantharias. lycophthalmos quattuor est colorum, ex rutilo sanguinea, in

medio nigrum candido cingitur ut luporum oculi, illis per
omnia similis. taos pavoni est similis itemque aspidi quam
vocari timictoniam invenio.

(73.) Harenarum similitudo est in hammochryso velut 188
auro harenis mixto. cenchritis sparsis mili granis similis
est, dryitis truncis arborum, quae et ligni modo ardet. cis-
sitis in candido perlucet hederae foliis quae totam tenent.
narcissitis venis et odore distinguitur. cyamias nigra est,
sed fracta ex se fabae similitudinem parit, pyren ab olivae
nuculeo dicta, huic aliquando inesse piscium spinae viden-
tur, phoenicitis ut balanus. chalazias grandinum et cando- 189
rem et figuram habet, adamantinae duritiae, ut narrent
in ignis etiam additae manere suum frigus. pyritis nigra
quidem est, sed attritu digitos adurit. polyzonos multis di-
stincta liniis candicat. astrapaeae in candido aut cyaneo dis-
currunt e medio fulminis radii. in phlogitide intus flamma
videtur ardere quae non exeat, in anthracitide scintillae dis-
currere. enhygros semper rotunditatis absolutae in candore 190
est levis, sed ad motum fluctuat intus in ea veluti in ovis li-
quor. polythrix in viridi capillaturum ostendit, sed defluia co-
marum facere dicitur. sunt et a leonis pelle et a panthera no-
minatae [leontios, pardalios]. Colos appellavit drosolithum, 191
— melichrus est melleus, cuius plura genera. melichloros est
geminus, parte flavos, parte melleus —, crocian croci, si-
militudinem quandam spargentem polian canities, spartopo-
lion rarior. rhoditis rosae similis est, chalcitis aeri, sycitis
fico, bostrychitis in nigro ramosa candidis vel sanguineis fron-
dibus, chernitis velut in petra candidis manibus inter se
conplexis. Anancitide in hydromantia dicunt evocari imagi- 192
nes deorum, synochitide teneri umbras inferorum evocatas,
dendritide alba defossa sub arbore quae caedatur securium
aciem non hebetari. Sunt multo plures magisque monstrifi-
cae quibus barbara dedere nomina confessi lapides esse,
non gemmas. nobis satis erit in his coarguisse dira mendacia.

12. (74.) Gemmae et nascuntur repente novae sine 193
nominibus, sicut olim in metallis aurariis Lampsaci unam
inventam quae propter pulchritudinem Alexandro regi missa
sit auctor est Theophrastus. cochlides quoque nunc volga- 194

tissimae fiunt verius quam nascuntur in Arabia repertis ingen-
tibus glaebis quas melle excoqui tradunt septenis diebus
noctibusque sine intermissione, ita omni terreno vitiosoque
decusso purgatam puramque glaebam artificum ingenio varie
distribui in venas ductusque macularum quam maxume ven-
dibili ratione secantium, quondamque tantae magnitudinis
factas ut equis regum in oriente frontalia ac pro phaleris
195 pensilia facerent. Et alias omnes gemmae mellis decoctu
nitescunt, praecipue Corsici in omni alio usu acrimonia
abhorrentis. quae variae sunt et ad novitatem accedere
calliditate ingeniorum contingit, ut nomen usitatum non
habeant, physis appellant velut ipsius naturae admirationem
in iis venditantes. Cum finis nominum non sit, quae persequi
non equidem cogito innumera et Graeca vanitate conficta,
indicatis nobilibus gemmis, immo vero etiam plebeis, rario-
rum genera digna dictu distinxisse satis erit. illud modo
meminisse conveniet, increscentibus varie maculis atque ver-
rucis liniarumque interveniente multiplici ductu et colore
saepius mutari nomina in eadem plerumque materia.
196 (75.) Nunc communiter ad omnium gemmarum observa-
tionem pertinentia dicemus opiniones secuti auctorum. Ca-
vae aut extuberantes viliores videntur aequalibus. figura
oblonga maxume probatur, deinde quae vocatur lentecula,
postea epipedos et rotunda, angulosis autem minuma gratia.
197 Veras a falsis discernere magna difficultas, quippe cum
inventum sit ex veris generis alterius in aliud falsas tra-
ducere, ut sardonyches e ternis glutinantur gemmis ita ut
deprendi ars non possit, aliunde nigro aliunde candido
aliunde minio sumptis, omnibus in suo genere probatissimis.
quin immo etiam exstant commentarii auctorum, quos non
equidem demonstrabo, quibus modis ex crystallo zmaragdum
tinguant aliasque tralucentis, sardonychem e sarda, item
ceteras ex aliis, neque enim est ulla fraus vitae lucrosior.
198 13. (76.) Nos contra rationem deprendendi falsas demon-
strabimus, quando etiam luxuriam adversus fraudes moneri
deceat. Igitur praeter illa quae in principatu cuiusque gene-
ris privatim diximus tralucentis matutino probari censent aut,
199 si necesse est, in quartam horam, postea vetant. experi-

menta pluribus modis constant, primum pondere, graviores
enim sunt verae, dein frigore, eaedem namque in ore geli-
diores sentiuntur, post haec corpore. ficticiis pusula e pro-
fundo adparet, scabritia in cute et capillamenta, fulgoris
inconstantia, prius quam ad oculos perveniat desinens nitor.
decussi fragmenti quod in lima ferri moratur efficacissimum 200
experimentum excusant mangones gemmarum, recusant
similiter et limae probationem. obsianae fragmenta veras
gemmas non scariphant, in ficticiis scariphatio omnis can-
dicat. iam tanta differentia est ut aliae ferro scalpi non
possint, aliae non nisi retunso, omnes autem adamante.
plurumum vero in iis terebrarum proficit fervor. Gemmiferi
amnes sunt Acesinus et Ganges, terrarum autem omnium
maxume India.

(77.) Etenim peractis omnibus naturae operibus discri- 201
men quoddam rerum ipsarum atque terrarum facere conve-
niet. Ergo in toto orbe, quacumque caeli convexitas vergit,
pulcherrima omnium est in rebusque merito principatum na-
turae optinet Italia, rectrix parensque mundi altera, viris
feminis, ducibus, militibus, servitiis, artium praestantia, in-
geniorum claritatibus, iam situ ac salubritate caeli atque
temperie, accessu cunctarum gentium facili, portuosis lito-
ribus, benigno ventorum adflatu, quod contigit positione
procurrentis in partem utilissimam et inter ortus occasusque
mediam, aquarum copia, nemorum salubritate, montium arti-
culis, ferorum animalium innocentia, soli fertilitate, pabuli
ubertate. quidquid est quo carere vita non debeat nusquam 202
est praestantius: fruges, vinum, oleum, vellera, lina, ve-
stes, iuvenci. ne equos quidem in trigariis ullos vernaculis
praeferunt. metallis auri, argenti, aeris, ferri, quamdiu li-
cuit exercere, nullis cessit terris et nunc intra se gravida
pro omni dote varios sucos et frugum pomorumque sapores
fundit. Ab ea exceptis Indiae fabulosis proxumam equidem 203
duxerim Hispaniam quacumque ambitur mari, quamquam
squalidam ex parte, verum, ubi gignit, feracem frugum,
olei, vini, equorum metallorumque omnium generum, ad
haec pari Gallia. verum desertis suis sparto vincit Hispania
et lapide speculari, pigmentorum etiam deliciis, laborum

excitatione, servorum exercitio, corporum humanorum duri-
204 tia, vehementia cordis. (78.) Rerum autem ipsarum ma-
xumum est pretium in mari nascentium margaritis, extra
tellurem crystallis, intra adamanti, zmaragdis, gemmis,
myrrhinis, e terra vero exeuntibus in cocco, lasere, in
fronde nardo, Sericis vestibus, in arbore citro, in frutice
cinnamo, casia, amomo, arboris aut fruticis suco in sucino,
opobalsamo, murra, ture, in radicibus costo. ex iis quae
spirare convenit animalibus in terra maxumum dentibus ele-
phantorum, in mari testudinum cortici, in tergore pellibus
quas Seres inficiunt et Arabiae caprarum villo quod ladanum
12, 73 vocavimus, ex iis quae terrena et maris conchyliis, pur-
purae. volucrum naturae praeter conos bellicos et Comma-
genum anserum adipem nullum adnotatur insigne. non prae-
tereundum est auro circa quod omnes mortales insaniunt
decumum vix esse in pretio locum, argento vero quo aurum
emitur paene vicensimum.

205 Salve, parens rerum omnium Natura, teque nobis Qui-
ritium solis celebratam esse numeris omnibus tuis fave.